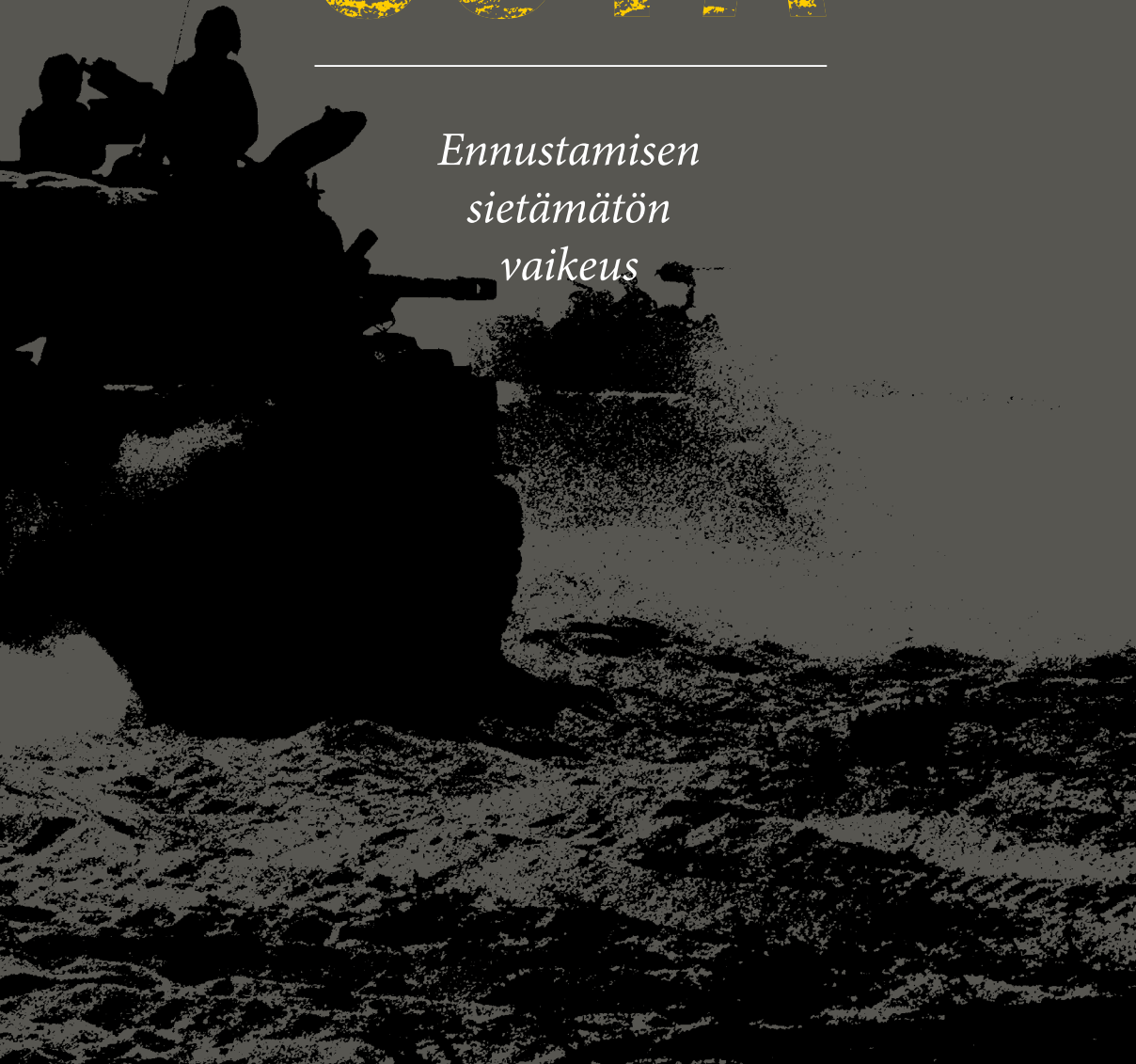

TULEVA SOTA

*Ennustamisen
sietämätön
vaikeus*

**TULEVA
SOTA**

TULEVA SOTA

*Ennustamisen
sietämätön
vaikeus*

VESA TYNKKYNE (TOIM.)

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
EDITA • HELSINKI

Kuvat:

Alamy Stock Photo s. 18, 90, 118, 222, 252, 274

U.S. Navy s. 62, SA-Kuva s. 148

The Archives Branch, Marine Corps History Division s. 174

United States government work. Public domain in U.S. © Henri Bureau. s. 198

Kustantaja: Edita Publishing Oy

© tekijät, Maanpuolustuskorkeakoulu ja Edita Publishing Oy

Ulkoasu ja taitto: Petteri Kivekäs

Kustannustoimittaja: Arja Olin/Edita Publishing Oy

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 17

ISBN 978-951-25-2972-8 (pdf)

ISBN 978-951-37-7272-7

Otavan Kirjapaino Oy

Keuruu 2017

LUKIJALLE

Marraskuussa 2014 professorit Vesa Tynkkynen, Mika Hyytiäinen ja Jari Rantapelkonen Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitokselta kävivät keskustelun tulevan sodan ennustamisen vaikeudesta tai mahdottomuudesta. Asevoimien kehittäminen hakee ja on aina hakenut perusteitaan mahdollisen tulevan sodan kuvasta ja toisaalta menneistä sodista. Käydyssä keskustelussa todettiin, että teemaan liittyvää tutkimusta on kovin vähän.

Vielä saman vuoden joulukuussa päätettiin perustaa tutkimusprojekti otsikolla SODAN KUVAT – Sodankäynnin tulevaisuuden ennakointi ja arvio sen kehittymisestä, joka jakautuisi kolmeksi osatutkimukseksi:

- Menneen vuosisadan sodan kuvien osatutkimuksen johtaisi professori Tynkkynen.
- Nykyajan sodan kuvia kuvien osatutkimuksen johtaisi professori Hyytiäinen.
- Tulevaisuuden sodankuvia käsittävän osatutkimuksen johtaisi koko projektia johtava professori Rantapelkonen.

Maaliskuussa 2015 laaditussa tutkimussuunnitelmassa todettiin, että kaikkia osatutkimuksia ohjaa väljästi yksi tutkimuskysymys: ”Miten tuleva sota ja sodankäynti on eri aikoina nähty (sodankuvat) ja kuinka sodankuvissa on onnistuttu tulevaisuus näkemään?” Mahdollisimman monipuolisen käsitteilyn takaamiseksi päätettiin, että kukin tutkimus julkaistaan artikkelikirjana.

Vuoden 2015 syksyyn mennessä osatutkimusten rakenteet saatiin valmiiksi. Marraskuussa koko projektin päärahoittajaksi varmistui Eevi ja Eemil Tannisen säätiö. Vuoden 2016 alkuun mennessä saatiin yli 20 tutkijaa sidotuksi projektiin, jolloin osatutkimukset lähtivät liikkeelle.

Lukijalla on nyt kädessään kolmen tutkimuksen sarjan ensimmäinen osa, joka paneutuu 1900-luvun sodan ja taistelun kuviin. Sarjan muut osat ilmestyvät vuoden 2018 aikana.

*Sotataidon laitoksen johtaja
Everstiluutnantti Riku Suikkanen*

ESIPUHE

Ammattisotilaille keskustelu tulevan sodan kuvasta on luonnollista, koska omien toimintatapojen ja välineistön on sovelluttava mahdollisimman hyvin ajateltuihin sodan olosuhteisiin ja vaatimuksiin. Kunkin valtion sodan kuva ponnistaa sotilasjohdon tekemästä uhka-arviosta ja sen asettamista vaatimuksista. Sodan kuvaan liittyy oleellisesti sotilaallisen valmiuden lisäksi poliittinen päätöksenteko. Sodan kuvan rinnalla tai sille alisteisena käsitteenä puhutaan taistelun kuvasta, joka jo nimensä mukaisesti painottuu arvioihin taistelujen luonteesta ja sisällöstä. Taistelun kuva muodostuu melko puhtaasti sotilaallisesta toiminnasta.

Tässä tutkimuksessa käsitellään kymmenessä artikkelissa 1900-luvun sodan ja taistelun kuvia. Tarkoituksena on tuoda esille arviot ja näkemykset tulevasta sodasta sekä analysoida sitä, kuinka osuvia ”ennusteet” ovat olleet.

Artikkelit on koottu siten, että yksi artikkeli käsittelee ensimmäistä maailmansotaa edeltävää aikakautta ranskalaisesta näkökulmasta. Lukija kuljetetaan kohti toista maailmansotaa suomalaisten, saksalaisten, neuvostoliittolaisten ja yhdysvaltaisten näkemysten saattelemana. Kylmän sodan aikakaudelta on tarkastelukohteiksi valittu sodat Vietnamissa, Afganistanissa ja Israelissa. Lisäksi paneudutaan 1950-luvun brittiläisiin ajatuksiin takististen ydinaseiden käytöstä. Vuosisadan viimeisen vuosikymmenen sodista on valittu tarkasteluun Yhdysvaltojen Operaatio Desert Storm. Teoksen lopussa on yhteenveto, jossa tarkastellaan sodan kuvaa ja sen ilmenemismuotoja eri näkökulmista.

Kullakin kirjoittajalla on ollut vapaus valita itselleen sopivin tapa käsitellä omaa aihettaan. Tämän takia artikkelit eivät toista sisällöltään tai rakenteeltaan jotain tiettyä kaavaa. Kirjoittajiksi ovat valikoituneet sota-aidon historian ammattilaiset.

Ulkopuolinen arviointi on osa tutkimuksen laadunarviointijärjestelmää. Kirjan käsikirjoituksen on arvioinut kaksi sotahistorian ammattilaisista. Teoksen alkuun on liitetty dosentti, FT Mikko Karjalaisen kirjallinen arvio.

Petteri Jouko, eversti, dosentti, FT (1964) on toiminut Maanpuolustuskorkeakoululla niin Sotahistorian laitoksen kuin Sotataidon laitoksen johtajana ja on sotahistorian laaja-alainen osaaja. Hänen erityisalueensa on kylmän sodan aikakausi.

Petteri Lalu, sotilasprofessori, everstiluutnantti, ST (1966) on väitellyt Maanpuolustuskorkeakoululla neuvostoliittolaisen sotataidon kehittymisestä. Tämänhetkissä tutkimuksissaan hän painottuu ryhmänsä kanssa venäläisen sotataidon kehittymiseen.

Jari Leskinen, dosentti, VTT (1965) on toiminut Maanpuolustuskorkeakoululla niin sotahistorian opettajana kuin sotahistorian professorina. Erityisalueena hänellä on Suomen sodat. Hän on julkaissut laajan tutkimuksen Vietnamin sodasta.

Pasi Kesseli, sotilasprofessori (emer.), eversti (evp), FT (1958) on toiminut Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen johtajana sekä operaatiotaidon ja taktiikan sotilasprofessorina. Hän on väitellyt tohtoriksi israelilaisen sotataidon kehittymisestä.

Jukka Kulomaa, dosentti, FT (1953) on tehnyt pitkän uran Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen tutkijana. Hänen erikoisalueitaan ovat Suomen sodat sekä Neuvostoliiton sotataidon kehittyminen.

Jussi Pajunen, kapteeni, ST (1983) on Sotataidon laitoksen sotahistorian opettaja. Hänen erikoisalueensa on ilmasotataidon historia, johon hänen tutkimuksensa tällä hetkellä painottuvat.

Jukka Pennanen, kenraalimajuri (evp) (1952) on saanut yleisesikuntaupseerikoulutuksen niin Suomessa kuin Saksassa. Hän on ollut sotilasasiamiehenä Saksassa ja valmistelee väitöskirjaa saksalaisvaikutuksesta suomalaiseseen sotataitoon.

Ari Raunio, everstiluutnantti (evp), VTM (1949) on Sotahistorian laitoksen pitkäaikainen johtaja ja sotahistorian laaja-alainen asiantuntija. Hän on ollut erittäin monessa sotahistoriahankkeessa projektin johtajana ja tutkijana.

Vesa Tynkkynen, professori, kenraalimajuri (evp), FT (1954) on Sotataidon laitoksen sotahistorian professori ja on aiemmin toiminut operaatiotaidon ja taktiikan professorina. Hän on väitellyt tohtoriksi suomalaisen sotataidon kehittymisestä.

Apurahat artikkelien kirjoittajille on myöntänyt Eevi ja Eemil Tannisen säätiö. Kirjan julkaisuun liittyvistä kustannuksista on vastannut Maanpuolustuskorkeakoulun tukisäätiö. Ilman säätiöiden tukea tämä projekti olisi jäänyt toteuttamatta.

Kirjan kustantaja on Edita Publishing Oy, joka vastaa kirjan kaupallisesta jakelusta. Kirjan sähköinen versio julkaistaan Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarjassa 1.

Toivotan kirjoittajien puolesta monipuolisia lukuhetkiä.

Kesällä 2017

Vesa Tynkkynen
Professori

VERTAISARVIOINTI

Maanpuolustuskorkeakoulun Julkaisusarja 1:ssä julkaistavat teokset käyvät läpi tieteellisen vertaisarvioinnin ennen julkaisua. Seuraavassa ”Tuleva sota – Ennustamisen sietämätön vaikeus” käsikirjoituksesta, ennen teoksen julkaisemista laadittu arviointi:

Käsikirjoituksen esipuheessa paalutetaan lähtöasetelma, josta teokseen kirjoittavien yhdeksän tutkijan tulisi ammentaa tekstiensä pääsisältö: ”Tässä tutkimuksessa käsitellään kymmenessä artikkelissa 1900-luvun sodan ja taistelun kuvia. Tarkoituksena on tuoda esille arviot ja näkemykset tulevasta sodasta sekä analysoida sitä kuinka osuvia ´ennusteet´ ovat olleet”.

Artikkeleille asetettu tavoite on erityisen kova. Kyseinen tutkimusasetelma antaa odottaa teokselta täysin uutta, aikaisemmin tutkimatonta lähestymistulokulmaa lupin alle otettuihin 1900-luvun sotiin. Seuraavassa, yksittäisten ylös nostojen kautta arvioin sitä, miten tavoitteeseen on päästy ja millaisia vahvuuksia sekä mahdollisia heikkouksia artikkeleista ja teoksesta kokonaisuudessaan on tunnistettavissa.

Käsikirjoitusta lukiessa käy nopeasti ilmi, että kirjoittajat ovat omien teema-alueidensa ehdottomia asiantuntijoita. Sotatapahtumien tuntemus, ymmärrys käsittelyssä olevien maiden sotakoneistoista sekä mikä tutkimuksenteon kannalta tärkeintä, lähdeaineistojen asiantunteva käyttö osoittavat kirjoittajien olevan lähes poikkeuksetta omilla vahvuusalueillaan.

Kirjoittajien ammattitaito ja omaan tutkimusteemaan kohdentuva laajempi kiinnostus on yhtäältä vahvuus, mutta teoksen kysymyksenasettelun näkökulmasta myös ajoittainen haaste. Osassa artikkeleista kirjoittajat eivät nimittäin pureudu tulevan sodan arviointiin, vaan kuvaavat ja analysoivat lähes orjallisesti jo tapahtunutta sodan kuvaa. Analyysi tulevasta sodasta ja siihen varautumisesta jää tällöin täysin lukijan vastuulle.

Teoksen avausartikkelissa Petteri Jouko käsittelee ranskalaisten strategian ja taktiikan kehityspiirteitä ennen I Maailmansotaa. Huikean, ranskan-kielisen aikalaiskirjallisuuden ja ohjesääntöjen terästäjän lähdeaineiston pohjalta laadittu artikkeli on tutkimusperusteiltaan suomalaisessa sotataidon historian tutkimuskentässä poikkeuksellisen ansiokas. Artikkelilla on

ehdottomat ansiot ranskalaisen sotataidon kuvaajana etsittäessä selityksiä ranskalaisten toimille I Maailmansodassa.

Jussi Pajunen käsittelee artikkelissaan Amerikan Yhdysvaltojen käsityksiä tulevan sodan kuvasta maailmansotien välisenä aikana. Pajunen on tarttunut ennakkoluulottomasti teemaan, joka on suomalaisessa tutkimuksessa täysin ”tähytämätön”. Pajunen onnistuu raivaamaan artikkelissaan kulku-uran, jota pitkin lukija uskaltaa edetä ilman epäilystä kirjoittajan tekemien tulkintojen paikkansapitävyydestä.

Pajusen artikkeli on teeman tutkimuksellinen uutuusarvo, lähdeaineiston vakuuttavuus sekä tekstin tiiveys ja onnistunut rakenne huomioiden teoksen kirkkainta antia. Pajunen antaa myös selviä vastauksia teoksen päätutkimuskysymykseen.

Jukka Pennanen tarkastelee artikkelissaan saksalaisen sotataidon kehitystä maailmansotien välisen ajan, tai tarkemmin juuri II maailmansotaa edeltävinä vuosien osalta. Etukäteen ajatellen teema vaikuttaa rinnasteiselta Pajusen aiheeseen nähden. Oletus ei kuitenkin päde, sillä Pennanen lähestymistapa tulevan sodan kuvan analysoinnissa sitoutuu koko teeman käsittelyn sijaan yhden henkilön, eli jalkaväenkenraali Hermann Foertschin sotataidollisen ajattelun analysointiin. Pennanen tarkastelee Foertschin sotataidollista ajattelua ensi sijassa hänen vuonna 1939 julkaistun ja samana vuonna suomennetun teoksen ”Nykyinen ja tuleva sotataito”, teoksen kautta.

Pennanen artikkeli on erinomaisen sujuvasti kirjoitettu ja herättää lukijalle kirkkaita sirpalekuvia saksalaisten sotataidollisesta ajattelusta II Maailmansodan aattona, kohti tulevaa. Foertschin ajatukset ovat suomalaisessa tutkimuksessa erinomaisen heikosti tunnettuja, joten tietynlainen uutuusarvo artikkelilla kiistatta on olemassa. Teksti on kuitenkin suurelta osin Foertschin edellä mainitusta kirjasta poimittujen ajatusten uudelleenkirjoittamista ja analysointia, joten Foertschin tekstin laajempi vertailu esimerkiksi muihin aikalaisteksteihin olisi tuonut artikkeliin tieteellistä uskottavuutta ja yleistävien tulkintojen argumentointiin tieteellisissä artikkeleissa tarvittavaa vakuuttavuutta. Yksittäisenä havaintona on nostettava esiin myös se, että kirjoittaja tekee osan analyysistään loppuviitteissä, sen sijaan että olisi nostanut ne osaksi leipätekstissä käytävää keskustelua.

Petteri Lalu täydentää artikkelillaan ”Neuvostoliittolaisia käsityksiä sotilaallisesta uhasta 1920- ja 1930-luvulla” teoksen sotien välistä aikaa käsittelevän ulkomaiden osuuden. Täydentäminen on sikäli väärä termi, että artikkeli edustaa teoksen päätutkimuskysymyksen näkökulmasta eittämättä teoksen kiinnostavinta ja perustelluinta antia.

Lalu hahmottelee erinomaisen laajaan, suurelta osin venäjänkieliseen lähdepohjaan nojautuen uskottavan analyysin Neuvostoliiton valmistumisesta tulevaan sotaan. Huomio kiinnittyy positiivisessa mielessä siihen, että tekstissä esiin nostetut ennusteet tulevasta sodasta sidotaan onnistuneella tavalla II Maailmansodassa toteutuneen arviointiin.

Vesa Tynkkynen artikkeli suomalaisten näkemyksistä tulevasta sodasta ennen talvisodan karua todellisuutta luo edellä esiteltyihin kolmeen kansainväliseen tarkasteluun nähden kansallisen verrokin näkökulmana suomalaisten näkemys Neuvostoliiton sotavoiman kehityksestä kohti 1930-luvun loppua.

Tynkkynen ei artikkelissaan aseta erityistä omaa tutkimuskysymystä, vaan lähestyy suomalaisten näkemystä tulevasta sodasta ennen talvisotaa teoksen yleisen tutkimusongelman kautta. Tämä ratkaisu on sikäli onnistunut, että läpi tekstin Tynkkynen pitää kohteen jyvällä. Vyöryttäessään lukijalle yleisesikunnan arvioita puna-armeijan tilasta, käy rivien ja sivujen vaihtumisesta huolimatta koko ajan selväksi mitä käsitellään: tulevan sodan ja taistelun kuvaa, mikäli ikuinen idän uhka konkretisoituisi ja Neuvostoliitto hyökkäisi Suomeen.

Artikkelin tutkimuksellinen äly syntyy yhtäältä laajan lähdepohjan kautta tehdyistä yleistyksistä, jotka koskevat puolustuslaitoksen näkemyksiä Neuvostoliiton muodostaman uhkan tulevaisuuden käytännön muodoista. Toisaalta artikkeli sisältää laajan kirjon yksityiskohtia, jotka kuvaavat kehityskulkuja niin ruohonjuuritasolla kuin päätöksenteon huipullakin.

Tynkkynen laajan lähdeaineiston tai paremminkin siinä olevan mahdollisen puutteen osalta voi kriittisen kysymyksen osoittaa 1930-luvun puolustusneuvoston osalle. Puolustusneuvosto mainitaan artikkelissa yhden kerran, kun kuvataan tilanteen kehitystä juuri talvisodan alla. Lukijalle herää kysymys, eikö 1930-luvun alusta toimineessa puolustusneuvostossa käsitelty tulevan sodan uhkaa siten, että se olisi ollut syytä ottaa tässä artikkelissa luupin alle Yleisesikunnan rinnalle?

Tynkkysen artikkelin jälkeen teoksessa hypätään II Maailmansodan jälkeiseen aikaan. Suomen osalta puhuttaisiin sotilashistoriasta, mutta kansainvälisesti tarkasteltuna sodankäynti ei suinkaan loppunut II Maailmansotaan. Jari Leskinen käsittelee artikkelissaan Vietnamin sotaa otsikolla ”Kävikö Yhdysvallat Vietnamissa vääränlaista sotaa väärällä alueella”.

Leskisen teksti on ajanmukaistettu tiivistelmä hänen kaksikymmentä vuotta sitten ilmestyneen laajemman Vietnam-tutkimuksen pohjalta. Artikkelin on sujuvasti ja erittäin kiinnostavaan muotoon esille laitettu. Tekijän laaja Vietnamin sotaa käsittelevän tutkimuskentän hallinta näkyy artikkelissa oivalla tavalla.

Toisaalta ehkä edellä mainittu teemaan kiinnittyminen selittää sen, että artikkeli on suurimmalta osaltaan Vietnamin sodassa tapahtuneen laadukasta kuvailua ja tarkkanäköistä analysointia sekä jossakin määrin sodan jälkeen syntyneen keskustelun analysointia. Tulevan sodan kuvaa sivutaan vain muutamissa kohdin, joten teoksen pääkysymykseen vastaaminen jää poimittavaksi rivien välistä, lukijan oman ymmärryksen mukaisesti.

Pasi Kesseli käsittelee artikkelissaan Israelilaisen sotataidon kehitystä otsikolla: ”Jom Kippur 1973 – Oliko Israel valmistautunut menneeseen sotaan?”. Kesselin artikkeli on erinomainen osoitus siitä, kuinka tekijän laaja-alainen, vuosikymmeniä kestänyt tutkimusintressi parhaimmillaan näkyy teemaan liittyvissä jatko-artikkeleissa. Kesselin teksti on analyttinen, hyvin jäsennelty ja luistavalla kynällä kokoonpantu.

Kesseli rakentaa tekstinsä siten, että hän ei analysoi tulevaan sotaan varautumista erillisenä kokonaisuutenaan, vaan peilaa sitä yhtäältä vasten kuuden päivän sodan kokemuksia ja toisaalta kehityskulkua kuuden päivän sodasta Jom Kippurin sodan toteumaan. Erityishavaintona on todettava, että Kesseli luo artikkelissaan erittäin uskottavan analyysin, vaikkei alkuperäislähteitä muutoin niin laajassa lähdeaineistossaan hyödynnäkään.

Jukka Kulomaa käsittelee artikkelissaan Neuvostoliiton Afganistanissa 1970- ja 1980-luvuilla käymää sotaa. Painotus on nimenomaan sodankäynnin kuvaamisessa ja analysoinnissa eli muualla kuin Neuvostoliiton arvioissa ja näkemyksissä tulevasta sodasta. Valittu painopiste ei kuitenkaan tee artikkelista mitenkään vähempiarvoista, sillä artikkelin aluksi Kulomaa paaluttaa sen, millaisen sodan voittamisen Neuvostoliitto

1970-luvulla oli asettanut tavoitteekseen. Näin Kulomaa luo artikkeliinsa alasimen, jota vasten sodan tapahtumia kuvaten, hän vastaa teoksen tutkimuskysymykseen.

Suomalaisessa sotahistorian tutkimuksessa Neuvostoliiton ”via doloraksiksi” muuttunut hyökkäys Afganistaniin on saanut osakseen hyvin vähän tutkimusintressiä. Sikälkin Kulomaan laadukkaalle artikkelille on olemassa kiistaton tarve!

Petteri Joukon toinen artikkeli käsittelee ydinaseproblematiikkaa Ison-Britannian näkökulmasta. Tekijän tavoitteena on mitä ilmeisimmin luoda lukijalle jännite, muuttuuko ydinaseen käytön uhka jossain vaiheessa tekstiä todelliseksi ydinaseen käytöksi. Vaikka lopputulos on kaikkien tiedossa, pitää artikkeli lukijaa otteessaan. Dramaattinen käsittely, mutta dramaattinen on käsiteltävä teemakin!

Jouko kuvaa artikkelissaan onnistuneesti tulevaan sotaan – ydinsotaan – valmistautumista. Käsittelyn hän toteaa painottuvan 1950- ja 1960-lukuihin, mikä pitääkin pääosin paikkaansa. Sen sijaan artikkelin tutkimuskysymys vaikuttaa jäävän hiukan laveaksi tai ainakin hankalaksi jäsentää: ”...tarkastellaan näkemyksiä ydinaseista sodankäyntivälineinä hetkessä ja tulevaisuudessa...”. Yritetäänkö näin suppeassa artikkelissa haukata hiukan liian suurta palaa? Olisiko käsittely ollut jäntevämpää, jos näkökulmaa olisi rajattu esimerkiksi Isossa-Britanniassa käytyyn keskusteluun tai sotilasorganisaation virallisen suhtautumisen mahdollisen tulevan ydinsodan suhteen.

Suhtautuu edellä mainittuun ehdolliseen kehitysehdotukseen myönteisesti tai kielteisesti, on Joukon artikkeli yksi teoksen mukaansa tempaavimmista osista. Tieteellisen artikkelin yksi tärkeimmistä tehtävistä on herättää jäsentynyttä, perusteltua tietoa jatkokeskustelun pohjaksi. Tässä Jouko onnistuu erittäin hienosti. Artikkelin lopetus, jossa ydinaseavaimet kuvainnollisesti kiertyvät ydinkärkien laukaisun merkiksi, jättää lukijan varmasti pohtimaan artikkelin kalmanhajuista sanomaa!

Teoksen viimeisessä artikkelissa kurkotetaan kohti nykypäivää. Ari Raunion artikkeli otsikolla ”Ylivoimaisen sotaa – operaatio Aavikkomyrsky” kuvataan Persianlahden sotaa vuosina 1990–1991. Amerikan Yhdysvaltojen johtama liittouma löi tuolloin Irakin joukot, jotka olivat aikaisemmin

hyökänneet Kuvaitiin. Raunio kuvaa artikkelissaan erittäin jäsennellyllä, kiinnostavalla tavalla, soljuvan kynän innoittamana kyseessä olevan sodan onnistumisia, haasteita ja kokemuksia voittajan näkökulmasta.

Tulevan sodan ennustettavuus tai tulevaan sotaan varautuminen eivät Raunion tekstistä näy muutoin kuin sivulauseissa ja rivien välissä. Teoksen tutkimuskysymykseen ei artikkelissa suoraan vastata. Tämä ei sinällään vähennä artikkelin arvoa teoksen sivuilla, sikäli onnistuneesti Raunio artikkelinsa tulokulman hallitsee. Persianlahden sodan tapahtumat sijoittuvat suomalaisten lukijoiden kannalta varsin ennalta tuntemattomaan maailmanosaan.

Edellä on arvioitu lyhyesti teoksen artikkeleja kriittisesti, (sota-)historian tieteenalan akateemiset tutkimusperiaatteet huomioiden, kiinnittäen huomiota ensi sijassa siihen kuinka vakuuttavasti teksteissä vastataan teoksen johdannossa esiin nostettuun tutkimuskysymykseen. Johtuu tämä osissa artikkeleissa esiintyvä puutteellisuus yhtäältä tekijöiden aikaiseman tieteellisen tuotannon ja sen myötä läpi käytyjen lähteiden uudelleen hyödyntämisestä ja jatkojalostamisesta tai toisaalta tekijöiden pyrkimyksestä helpottaa artikkelien tutkimuksellista vaikeuskerrointa pitäytymällä enimmäkseen toteutuneiden sotien kuvaamisessa ja analysoinnissa, muodostuu teoksen artikkeleista tieteellisesti korkeatasoinen ja 1900-luvun sotia kattavasti käsittelevä, joskin sangen heterogeeninen kokonaisuus.

Teoksen tekninen toteutus on hyvä. Teoksen kielenhuolto on mitä ilmeisimmin toteutettu ammattitaidolla, joten huomio ei kiinnity negatiivisella tavalla teoksen sisällön kannalta toissijaisiin asioihin. Sisällön osalta artikkelien teemat ovat varsin hyvin tasapainossa. Voi toki esittää kysymyksiä siitä, miksei Espanjan sisällissotaa tai Korean sotaa tai Balkanin alueen hajoamissotia 1990-luvulla ollut otettu käsittelyyn, mutta tosiasiallisesti perusteita disposition muutoksille on hyvin hankalaa esittää.

Yhteenveto-osuudessa todetaan osuvasti, että tulevan sodan ja taistelun kuvan ennustaminen on eri maiden johtoesikuntien tärkeimpiä tehtäviä. Tähän virkkeeseen sisältyy sisäänrakennettuna ajatus siitä, että kyseinen tehtävä on relevantti myös Suomen puolustusvoimissa. Näin ollen Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitos on tarttunut erittäin tärkeään teemaan, ryhtyessään käsillä olevan teoksen avulla selvittämään 1900-luku-

jen sotien kautta historiallisia selitysmalleja sille, miten eri maissa tulevaan sotaan on valmistauduttu.

Käsillä oleva teos luo erittäin laadukkaan jalustan Sotataidon laitoksen Sodan-kuvat projektin kahdelle muulle osatutkimukselle – nykyajan sodan kuva ja tulevaisuuden sodan kuva – jotka ilmestyvät toivon mukaan mahdollisimman pian tämän teoksen jälkeen.

Edellä olevaan perustuen totean, että ”Tuleva sota – Ennustamisen sie-tämätön vaikeus” -teos on laadukkaasti kokoonpantu artikkelikokoelma, joka muodostaa asiantuntevien tutkijoiden laatimana erittäin kiinnostavan ja akateemiset, tieteellisen sotahistorian tutkimuksen laatukriteerit täyttävän, julkaisukelpoisen kokonaisuuden.

Espoon Kuninkaisissa mittumaarin aikaan, 24. kesäkuuta 2017

Dosentti, FT Mikko Karjalainen

SISÄLLYS

Lukijalle / 5

Esipuhe / 6

Vertaisarviointi / 9

MUSTAVALKOISTEN KUVIEN MIEHET / 19

Ranskalaisen strategian ja taktiikan kehityspiirteitä

PETTERI JOUKO

KOHTI KAHDEN VALTAMEREN SOTAA / 63

Yhdysvaltalainen näkemys tulevasta sodasta

JUSSI PAJUNEN

BLITZKRIEG EI OLLUT SATTUMAA / 91

Näkikö eversti Hermann Foertsch tulevan sodan kuvan?

JUKKA PENNANEN

VÄHÄLLÄ VERELLÄKÖ? / 119

Näkikö puna-armeija ja sen kehittäjät tulevan sodan kuvan ”oikein”?

PETTERI LALU

DAVID VASTAAN GOLJAT / 149

Suomalaiset näkemykset tulevasta sodasta ja talvisodan todellisuus

VESA TYNKKYNE

VIETNAMIN SOTA / 175

Kävikö Yhdysvallat vääränlaista sotaa väärällä alueella?

JARI LESKINEN

JOM KIPPUR 1973 / 199

Oliko Israel valmistautunut menneeseen sotaan?

PASI KESSELI

AFGANISTANILAINEN PIRUNNYRKKI / 223

Kremlin erehdys – loputon sota?

JUKKA KULOMAA

SIENIPILVEN SUOJASSA / 253

Brittiläisiä näkemyksiä ydinaseiden käytöstä taistelukentällä

PETTERI JOUKO

YLIVOIMAISEN SOTAA / 275

Operaatio Aavikkomyrsky

ARI RAUNIO

YHTEENVETO / 303

Ennustamisen vaikeus

VESA TYNKKYNE

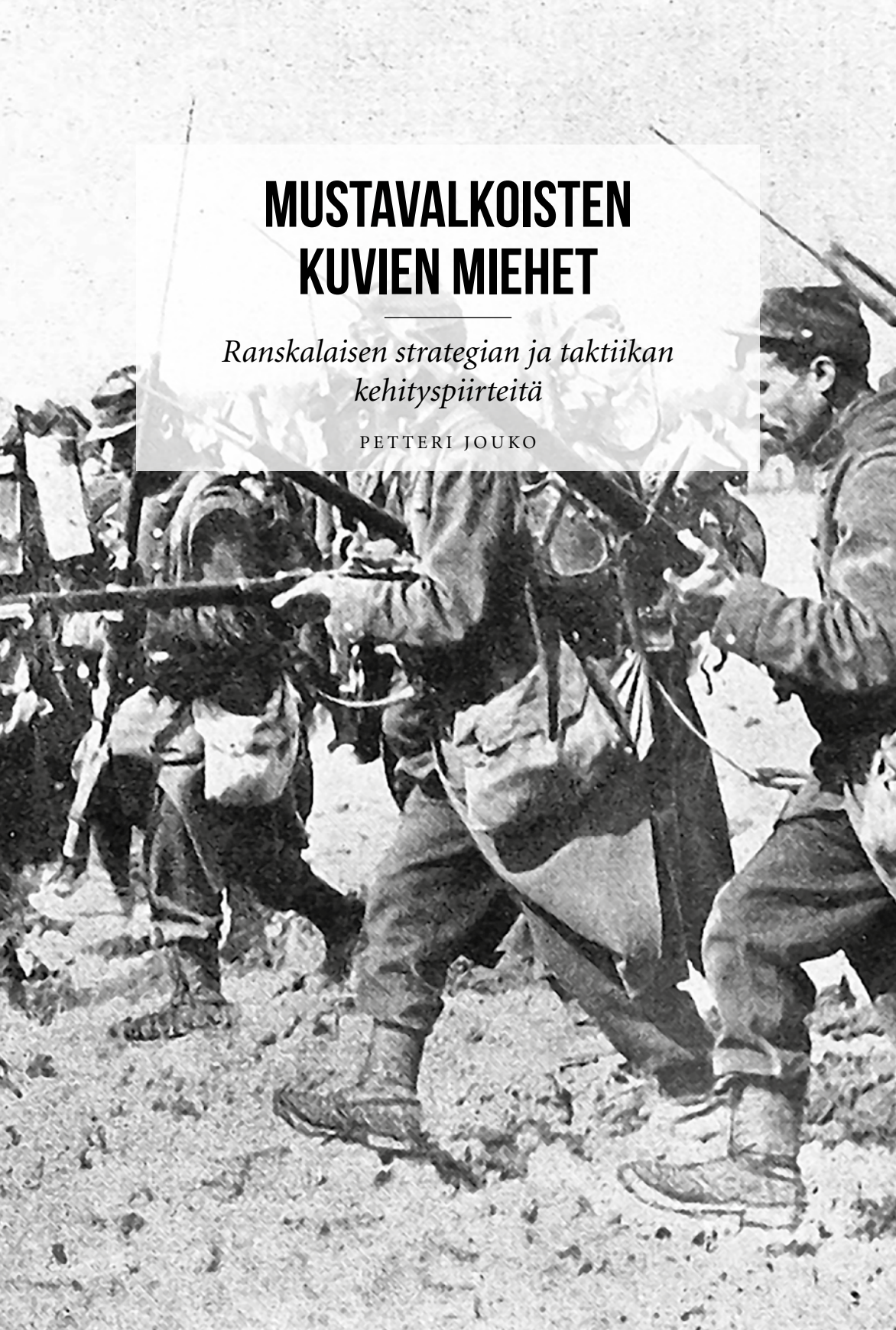
Lähteet ja viitteet / 308

MUSTAVALKOISTEN KUVIEN MIEHET

*Ranskalaisen strategian ja taktiikan
kehityspiirteitä*

PETTERI JOUKO

1

Johdanto

Meillä pääosalla on mielikuva ensimmäisestä maailmansodasta. Yleensä silmiimme piirtyy kuumaisema, jota hallitsevat useat peräkkäiset taisteluhautaketjut ja loputtomat piikkilankavyöhykkeet. Kuva on mustavalkoinen ja hieman rakeinen. Aistimaailmaa turruttaa tykistön taukoamaton rumputuli. Ei kenenkään -maalla mädäntyvien ruumiiden kimpussa olevat kärpäset pudottaa ainoastaan valkosipulille haiseva sinappikaasu tai räittäväsyneiden sotamiesten, *poilujen* varpaat mustuttava pakkaneen.

Edellä kuvattu mielikuva pitkästä asemasotavaiheesta lienee oikean suuntainen. Aemasota ja lukuisat, yleensä suuriin tappioihin johtaneet yritykset sen murtamiseksi ovat muodostuneet synonyymiksi ensimmäisen maailmansodan sotatapahtumille länsirintamalla. Aemasotaa edelsi vähemmän tunnettu taisteluvaihe, jonka aikana osapuolet yrittivät ratkaista sodan nopeilla hyökkäysoperaatioilla. Tätä ajanjaksoa Jacques-Henri Lefebvre kuvaa punaisten housujen sodaksi.¹ Yhä perinteisen punaisiin housuihin pukeutuneet ranskalaisjoukot hyökkäsivät lähes koko länsirintaman leveydellä. Sen seurauksena Pohjois-Ranskan niityillä ja pelloilla makasi kasapäin tiheisiin muodostelmiin tapettuja ranskalaisia. Elo- ja syyskuun tappiot olivat kaatuneina noin 300 000 miestä. Ne olivat lähes kolminkertaiset Verdunin kulutustaistelun pahimpaan kuukauteen verrattuna.²

Oletettiin sota muodostuvan kuvatulnaisiksi Ranskassa ennen elokuuta 1914? Oliko se varautunut neljä vuotta kestävään konfliktiin, jonka aikana yli miljoona sen sotilasta menehtyi? Jos se ei ollut varautunut pitkitettyyn puoliteolliseen sotaan, millaiseen sotaan se oli valmistautunut? Vallitseva käsitys lienee se, että ranskalaiset epäonnistuivat sotaa edeltävissä uudistuksissaan. Esimerkiksi Allan Mitchelin mukaan resurssija uhrattiin valtaviin linnoitusketjuihin, joita ei ikinä saatu täysimääräisesti valmiiksi ja jotka vanhentuivat saksalaisten tykistön tulivoiman kasvaessa. Tykistön kehittämisessä painopiste luotiin kevyisiin kanuunoihin, ratsuväki kärsi hevosien puutteesta ja ylimmän johdon koulutuksen uudistamisesta saadut hedelmät mädäntyivät poukkoilevan ja syvälle asevoimiin ulottuvan poliittisen ohjauksen johdosta.³

Käsillä olevassa esseessä pyritään kuvaamaan näkemyksiä sodasta ja taistelusta ennen ensimmäistä maailmansotaa ja vertailemaan niitä sodan alkuvaiheessa koettuun. Saksan tavoin Ranskan asevoimat perustuivat asevelvollisuuteen ja sen muodostamaan laajaan reserviin. Ranska on antoisa tutkimuskohde, koska siellä läpikäytiin dramaattinen ja hyvin dokumentoitu muutos doktriinissa sotaa edeltävän vuosikymmenen aikana. Moni tutkija tosin kyseenalaistaa ranskalaisen doktriinin olemassaolon. Ranskalaisen asemataktiikan syntyä tutkineen Jonathan Krausen mukaan ranskalaisen doktriinin luonteesta esitetään täysin toisistaan poikkeavia käsityksiä. Brittiläisen Douglas Porchin mukaan Ranskalla ei ollut doktriinia sodan alkaessa. Yhdysvaltalaisen Robert Doughyn käsitys taas on täysin päinvastainen. Ranskalaisen Michel Goyan mukaan asevoimilla ei ollut yhtenäistä ja täysin koherenttia doktriinia sodan alkaessa.⁴ Käytössä olevan materiaalin perusteella on helppo asettaa Goyan väitöskirjatutkimuksen ja Doughyn tutkimusten välimaastoon. Ranskalla ei ollut nykykäsityksen mukaista täysin koherenttia doktriinia, mutta kenellä lopulta on sellainen? Doktriinin ulottaminen sodankäynnin eri tasoille aina strategiasta taistelutekniikkaan, sotavarustukseen ja koulutukseen läpi koko asevoimien on vaikea ja pitkäkestoinen tehtävä. Doktriini on myös moniulotteinen ja kulttuuri- ja aikasidonnainen käsite. Käytössä olleen materiaalin perusteella on helppo väittää, että Ranskalla oli sekä strateginen että taktinen doktriini, joiden perusteella se aloitti sodan ja ensimmäiset sotatoimet.

Asevoimien toiminta perustuu aina jossain määrin koettuun tai olemassa olevaan, on kyse sitten joukkojen käyttöperiaatteista tai sotavärustuksesta. Näin ollen kirjoituksen painopiste muodostuu ensimmäistä maailmansotaa edeltävään kehitykseen. Miten Ranskassa arvioitiin maailmansotaa edeltäviä sotia ja miten niistä saatuja signaaleja tulkittiin? Miten ranskalainen näkemys sodasta ja taistelusta jäsenyi aikakauden doktriiniin?

Historiantutkimuksen tulos, eritoten sen nojautuessa tutkimus- ja kirjallisuuslähteisiin, on paljolti riippuvainen lähteiden valinnasta. Aloitin työn nojautumalla tutkimuskirjallisuuteen. Tulos oli hämmäntävä ja osin masentava. Ensimmäistä maailmansotaa käsittelevässä kirjallisuudessa sotaa edeltävä aikaa käsitellään usein yhtenä tyypistetyin homogeenisena ajanjaksona. Sen aikana aikalaisten olisi pitänyt huomata tulivoiman kasvu. Pitkä, kymmenien vuosien pituinen ajanjakso sivuutetaan nopeasti ja päädytään yleistäen tulokseen, jonka mukaan aikalaiset olivat pääosin typeryksiä, jotka eivät havainneet olemassa olevia signaaleja. Tämä pitääkin osin paikkansa. Heikkoja tai vahvempia signaaleja ei havaittu, tai jos havaittiinkin, niitä ei tulkittu tai haluttu tulkita ”oikein”. Toisaalta, mikä on oikea tai väärä ajassa elävälle? Osaammeko tulkita tulevaisuutta sen paremmin kuin 1800-luvun lopulla eläneet ihmiset? Ukrainassa käytävä sota tuntuu yllättäneen meidät. Lamat tulevat aina yllättäen. Terrorismikin tuntuu uudelta ilmiöltä, vaikka pommi-iskut ja lentokonekaappaukset riehuivat eri muodoissaan Euroopassa 1970-luvulla. Onneksi valtaosa ihmisistä on optimisteja, vaikka historia antaisi kosolti aiheita pessimismiin. Näin ollen varmaa on se, että me tulemme näyttämään typeryksiltä sadan vuoden päästä asioita tarkastelevien mielestä, mikäli he tarkastelevat aikamme ilmiöitä oman aikansa arvokäsitysten kautta. Historiankirjoituksen tulee tarjota selityksiä, ei tuomioita. Näin ollen nuo ensimmäisen maailmansodan muhkeaviiksiset ja punaisiin housuihin pukeutuneet miehet – pantalou rouge, c'est la France – ovat ansainneet aikalaisteksteihin nojautuvan kuvauksen tuekseen. Vaikka muodostamme mielikuvamme heistä rakeisen mustavalkoisista kuvista, heidän maailmansa oli yhtä värikäs ja vivahteikas kuin omammekin.

Toinen syy aikalaiskirjallisuuden käyttöön liittyy hyvin tunnettuun ilmiöön: tieto kiertää kehää. Ensimmäisestä maailmansodasta on jo (vasta)

sata vuotta aikaa. Moni totena pidetty väite toistuu erityisesti anglo-amerikkalaisessa kirjallisuudessa, joskus sanasta sanaan. Erityisesti tämä koskee Ranskaa tai Saksaa käsitteleviä kirjoituksia. Englannin ja Ranskan välinen kulttuuri- ja kielimuuri on paljon Englannin kanaalia leveämpi. Hyvin harva englanninkielinen tutkija on vaivautunut käyttämään ranskalaisia lähteitä kuvatessaan Ranskan asevoimien kehitystä ennen maailmansotaa.

Aikakauden ohjesäännöt ja aikalaiskirjallisuus muodostavat lähdeaineiston pääosan. Ohjesääntöjen käyttö on aavistuksen verran kaksikulotteinen ja virkamiesmäinen tapa käsitellä asioita, se tunnustettakoon. Aikakauden armeijat toimivat samankaltaisten ohjesääntöjen ja koulutusohjeiden varassa kuin nykyaikaisetkin armeijat, tosin onnekseen ilman teatraalisia, mutta henkisesti köyhdyttäviä Powerpoint-esityksiä, joista on jo osin muodostunut tutkimuksen korvike. Ranskalaiset uusivat ohjesääntöjään aktiivisesti ensimmäistä maailmansotaa edeltävinä vuosikymmeninä. Sodankäynnin yleiset periaatteet selviävät presidentin asetuksella vahvistetuista kenttäohjesäännöistä (*Règlement sur le service des armées en campagne*). Yhtymien operaatioiden keskeiset periaatteet on taas avattu Ranskan sotakorkeakoulun opetusmateriaalissa sekä yhtymäohjesäännöissä (*Conduite des grandes unités*), joiden kirjoittaminen aloitettiin tosin vasta 1900-luvun alussa. Tämän lisäksi kukin aselaji julkaisi kaupallisilla kustantajilla omia ohjesääntöjään, jotka vaihtelivat aselajin yleisohjesäännöistä esikuntaupseereiden muistikirjoihin ja aselajin avomuotojen harjoitusohjeisiin. Aikakauden ohjesääntöjen luonteesta voi kertoa vuonna 1900 kirjoitettu pamfletinomainen julkaisu. Sen mukaan ohjesääntö on ylimmän johtoportaan ajatusten ilmaisu, joka sitoo toimimaan ohjesäännön hengessä ottaen huomioon vallitsevat olosuhteet. Saman teoksen mukaan ohjesääntöihin kirjattu taktinen doktriini oli luonteeltaan sitovan velvoittava.⁵

Ranskassa kirjoitettiin paljon sodasta ja sodan kuvasta. Kirjoittaminen ei rajoittunut kenraali Langloisin tai Bonnalin kaltaisiin auktoriteetteihin, vaan everstit, kapteenit ja lehtimiehet julkaisivat kirjoja ja pamfletinomaisia kirjoituksia sodasta. Uuden ohjesäännön ilmestyttyä sen sisällöstä saatettiin laatia kirjallinen kritiikki. Niin ikään upseerikunnalle pidettyjen seminaarien sisältö usein julkaistiin painettuna. Sota kiinnosti, koska uusi sota Saksaa vastaan kajasti vääjäämättömän oloisena tulevaisuudessa.

Yhdysvaltojen sisällissota ohitetaan sivuepisodina

Vuosina 1861–1865 käyty Yhdysvaltojen sisällissotaa pidetään usein esimerkkinä ensimmäisensä teollisen kauden sodista. Asia on juuri niin kuin sitä tarkastelee riittävän laajassa mittakaavassa. Voimakkaammat ja teollistuneemmat pohjoisvallat tuottivat ylivoimaisen sotapotentiaalin, joka lopulta voitti maatalousvaltaiset etelävaltiot. Teollistuminen, kasvaneet voimavarat ja laaja toiminta-alue olivat nykytutkimuksen mukaan myös syitä siihen, että sota ei ollut ratkaistavissa yhdessä tai muutamassa ratkaisutaistelussa. Etelävaltiot voittivat etenkin sodan alussa useita taisteluita, mutta heillä ei ollut voimavaroja hyödyntää saavuttamiaan voittoja. Pohjoisvaltiot taas omaksuivat varsin pian kulutusstrategian epäonnistuttuaan valtaamaan Konfederaation pääkaupungin Richmondin.⁶

Jotkut tutkijat, muun muassa H. W. Koch, on tulkinnut sotaa myös niin, että sodassa kohteena ei ollut enää vastustajan asevoimat, vaan koko kansakunta. Tämä näkyi laajamittaisena siviili-infrastruktuurin tuhoamisena. Laajamittainen ja melko hyvin onnistunut merisaarto kuihdutti lopulta myös etelävaltioiden talouselämän.⁷ Toisaalta on todettava, että merkittävästi pohjoisvaltioita heikompi konfederaatti kykeni jatkamaan sotaa lähes neljä vuotta. Sota oli pitkä ja kuluttava.

Taistelukentän tasolla oli nähtävissä sekä tulivoiman että liikkuvuuden kasvua, mutta oikeastaan vain rajallisesti. Sotaa käytiin pääosin vielä suusta ladattavin kiväärein ja tykein, joskin aseiden rihlaus lisäsi niiden kantamaa ja erityisesti tarkkuutta huomattavasti.⁸ Liikkuvuus taistelukentällä tai taistelualueella, jota kutsuttakoon taktiseksi liikkuvuudeksi, ei ollut kohentunut merkittävästi Napoleonin sodista. Ratsuväellä oli vielä merkitystä, ei tosin enää taisteluiden ratkaisijana massamaisina muodostelmina, vaan tiedustelussa ja vastustajan huoltoyhteyksien häirinnässä. Tähän Yhdysvaltojen laajat alueet antoivat hyvän mahdollisuuden. Ratsuväki taisteli pääsääntöisesti jalan, koska jalkaväen tuli ulottui merkittävästi aiempaa kauemmas. Rautateillä sen sijaan oli suuri merkitys joukkojen siirroissa ja huollossa.⁹ On huomattava, että Yhdysvaltojen sisällissota käytiin alueella, joka kooltaan vastasi lähes Keski-Eurooppaa. Tätä edesauttoi myös lennä-

tinyhteyksien käyttöönotto, mikä mahdollisti yhä laajenevien operaatioiden yhteensovittamisen.

Pikakoulutettujen asevelvollisten käyttö taistelukentällä oli suoraviivaista. Napoleonin sodista saakka käytetyt tiheät taistelumuodostelmat – linja ja kolonna – olivat sovelletuissa muodoissaan yhä käytössä. Asejärjestelmien lyhyen kantaman johdosta voiman keskittäminen edellytti joukkojen keskittämistä pienehkölle alueelle. Tämän seurauksena tappiot nousivat usein kymmeneen prosenttiin osallistuneista joukoista.¹⁰

Miten Yhdysvaltain sisällissotaa arvioitiin Ranskassa? Näkemykset olivat tunnetun Napoleon-tutkijan mukaan varsin ristiriitaisia. Tämä johtuu – lieneekö mikään muuttunut – siitä, että sotaa ja sen opetuksia tarkkailtiin ja havainnoitiin usealla tasolla. Lehtimiehet muodostivat oman ryhmänsä, jonka voi kuvitella keskittyneen seuraamaan ensisijaisesti suurta yleisöä kiinnostavia ilmiöitä, siis tapahtumia. Osapuolten joukoissa palvelevat eurooppalaiset upseerit muodostivat ammattimaisen, mutta kenties subjektiivisuuteen taipuvaisen tarkkailijaryhmän. Eurooppalaisten asevoimien lähettämät viralliset tarkkailijat muodostivat todennäköisesti objektiivisimmän ja analyttisimmän tarkkailijaryhmän.¹¹

Jay Luvaasin tutkimuksen mukaan Euroopassa tehdyt havainnot sodan ja taistelun luonteesta vaihtelivat eri maissa ja luonnollisesti vaihtelivat neljä vuotta kestäneen sodan aikana. Tarkkailijoiden erityinen huomio kiinnittyi ratsuväen käyttöön: oliko massamaisilla ratsuväkiryynnäköillä enää ratkaisijan asemaa taistelukentällä? Brittiläiset tarkkailijat eivät ymmärtäneet sitä, miksi osapuolten ratsuväki taisteli pääosin jalan. He selittivät sen johtuvan pikemminkin huonosta koulutustasosta kuin tulen tarkkuuden lisääntymisestä. Preussilaiset ja ranskalaiset tarkkailijat päätyivät samansuuntaisiin tuloksiin, joskin huomioiden maaston pääsääntöisesti suosivan ratsuväen taistelua jalan. Tarkkailijoiden johtopäätökset olivat yhä osin perinteisiä. Hyvin koulutetulla ratsuväellä voisi yhä olla oikeissa olosuhteissa ratkaisijan asema taistelussa.¹²

Preussin ja Ranskan ratsuväkidivisioonien¹³ kokoonpano muutamaa vuotta myöhemmin tukee edellä esitettyä näkemystä. Preussin 46 ratsuväkirykmentistä 29 kuului raskaaseen ratsuväkeen, jota pääsääntöisesti pyrittiin käyttämään massamaisesti taistelukentällä jalkaväkeä vastaan.

Ennen sotia pidetyissä harjoituksissa tosin päädyttiin siihen, että perinteisen käytön – rynnäkö kylmin asein – edellytyksiin kuului yllätys ja iskun suuntaaminen jalkaväen sivustaan.¹⁴ Ranskan ratsuväkeen kuului sodan alkaessa kaikkiaan 63 rykmenttiä, joista noin kolmasosa kuului raskaaseen ratsuväkeen.¹⁵ Toisaalta käsitykset ratsuväen kootusta käytöstä jalkaväkeä tai tykistöä vastaan muuttuivat ainakin Ranskassa jo ennen Ranskan ja Preussin välistä sotaa. Ratsuväkihjesäännön mukaan ratsuväkiosastot tuli suuressakin taistelussa ryhmittää vastustajan uusien tehokkaiden aseiden kantaman ulkopuolelle. Myös maatalouden kehittyminen, peltojen ojittaminen ja lisääntyneet aidat vähensivät mahdollisuuksia ratsuväen massamaisiin rynnäköihin.¹⁶

Tulivoiman kasvusta ja linnoittamisen merkityksestä tehtiin toisistaan poikkeavia havaintoja, jotka nekin muuttuivat osin ajan kuluessa. Valtaosa brittiläisistä tarkkailijoista perusteli osapuolten jalkaväen kyvyttömyyden murtaa vastustajan puolustusta vaikealla maastolla, kurittomuudella ja heikolla koulutustasolla, vaikka merkittävä osasy tiheiden hyökkäysmuodostelmien hajoamiseen jo lähestymisvaiheessa johtui entistä tarkemmas- ta ja ulottuvammasta kivääritulesta. Saksalaiset ja ranskalaiset tarkkailijat päätyivät samansuuntaisiin johtopäätöksiin. Tulen tehon kasvua ei siis täysimääräisesti otettu huomioon, vaan ”amatööriarmeijoiden” toimintaa selitettiin sotilaiden heikolla koulutustasolla. Osasyynä ranskalaisten haluttomuuteen analysoida sodan osapuolten jalkaväkitaktiikkaa selittyi sillä, että heillä ei ollut tarvetta analysoida sitä, koska sekä etelävaltiot että pohjoisvaltiot sovelsivat ranskalaisista ohjesäännöistä kopioituja taktisia toimintamalleja.¹⁷ Esimerkiksi Orleansin herttua kirjoitti sodasta yli 600 sivun laajuisen kirjan vuonna 1874. Myös hänen kiinnostuksensa kohteena olivat ensisijaisesti osapuolten sotalaitosjärjestelmä, sotatapahtumat sekä sodassa käytetty kalusto.¹⁸

Vähäinenkin sotilasammattillinen kiinnostus Yhdysvaltojen sisällissotaan hiipui Preussin vastaisen sodan jälkeen. Tarkasteluiden painopiste siirtyi omien sotakokemusten analysointiin. Laajemmin ainoastaan ratsuväen asema jäi puhuttamaan sotilaspiirejä, erityisesti sen mahdollinen käyttö syvällä vihollisen selustassa sen rautatieyhteyksiä vastaan.¹⁹

Preussin ja Ranskan välisen sodan kokemukset painottavat tulivoimaa

Vaikka Yhdysvaltojen sisällissodan kokemuksia käytetään usein esimerkkinä sodasta, jonka olisi pitänyt antaa selkeitä merkkejä tulevan suursodan luonteesta, Ranskan ja Preussin välinen sota oli eurooppalaisten valtioiden kannalta huomattavasti merkittävämpi. Ranskassa 1800-luvun lopulla kootussa bibliografiassa on lueteltu yksinomaan tuota sotaa käsitteleviä artikkeleita tai kirjoja lähes 600 sivun laajuisesti.²⁰ Sota toteutui Euroopassa, vieläpä sen sydämessä. Maailma oli 1800-luvun lopussa merkittävästi Eurooppa-keskeisempi kuin tällä hetkellä. Yhdysvallat oli vielä laajentumisensa ja kehittymisensä alkuvaiheissa. Venäjän levittäytyminen Keski-Aasiaan oli käynnissä kuten myös Afrikan jako eurooppalaisten valtioiden kesken. Ajan suuret kysymykset – Otto von Bismarckia sovelletusti lainaten – ratkaistiin verellä ja raudalla yhä eurooppalaisten suurvaltojen kesken. Toiseksi, sodassa olivat osapuolina juuri ne kaksi valtiota, joiden asevoimien kehitys määritteli eurooppalaisen sotataidon perusteet.

Saksalainen A.V. Bogulawski pelkisti ranskalaisen taktiikan sodassa viiteen piirteeseen. Taktiikka oli puolustusellista, paikalliset ja rajoitetut hyökkäykset eivät johtaneet tuloksiin. Hyökkäys perustui enemmän tuleen kuin liikkeeseen, mikä näkyi pääjoukon etupuolella etenevien, vahvojen ampumaketjujen käytössä. Tykistöä käytettiin hajautetusti, ja ratsuväen rohkeat hyökkäykset onnistuivat vain siellä, missä vastustajalla oli käytössä yhä vanhempaa, suusta ladattavaa kivääriaseistusta. Vastaavasti preussilaisten taktiikan Bogulawski arvioi hyökkäykselliseksi, päähyökkäykseen nivoutui isku vastustajan sivustaan. Onnistunutta hyökkäystä edelsi voimakas tykistön tulenkäyttö. Preussilaisen ratsuväen taktiikka oli taas varovaista ja perustui osin tulenkäyttöön.²¹

Sodan molemmilla osapuolilla, mutta erityisesti ranskalaisilla, oli käytössään aiempiin sotiin verrattuna kehittyntä aseistusta. Takaa ladattavan Chassepot-kiväärin tarkka ampumaetäisyys oli kymmenkertainen suusta ladattavaan muskettiin verrattuna. Tiheiden hyökkäysmuodostelmien tuottaminen oli mahdollista ulottaa kilometrin etäisyydelle, ja uusi tekniikka mahdollisti aseiden lataamisen myös makuuasennossa. Yksittäisellä ampujalla oli mahdollisuus suojautua paremmin kuin ennen. Preussilaisilla taas oli

käytössään takaa ladattava ja rihlattu tykistö, joka Michael Howardin mukaan muodosti vastustajalleen sodan suurimman teknis-taktisen yllätyksen.²²

Kasvaneen kantaman ja tarkkuuden johdosta tykistön tuli oli keskitettävissä paremmin kuin aiemmin. Esimerkiksi Saint Privat'n taistelussa preussilaiset tulittivat osin linnoittautuneita ranskalaisten asemia tunteja aiheuttaen merkittäviä tappioita vastustajalleen.²³

Tulivoiman kasvu näkyi selkeästi suurimpien taisteluiden tappiotoissa. Saksalainen *Handwörterbuch der gesamten Militärwissenschaften* julkaisi laajan katsauksen Preussin ja Ranskan välisestä sodasta vuonna 1888. Ranskaksi käännetty teos luetteloi piinallisen tarkasti osapuolten tappiot. Gravelotten taistelussa osapuolten tappiot olivat yhteensä 33 000 miestä. Vain kahta päivää myöhemmin käydyssä Saint-Privat'n taistelussa tappiot nousivat samoihin määriin.²⁴ Tässä taistelussa preussilaisten tiheät hyökkäyskolonnat – erityisesti kaartinarmeijakunta – joutuivat suojaisista asemista tulittavien ranskalaisketjujen keskitetyn tulen kohteeksi. Hyökkääjä kärsi suuret tappiot aukeassa maastossa ennen pääsyään rynnäkköetäisyydelle. Ranskalaisten kiväärituli tappoi pääosan johtajista, ja hyökkääjä juuttui tuntikausiksi tulitaisteluun puolustajaa vastaan. Liike pysähtyi tuleen. Vasta kun yli 20 tykistöpatterin tuli oli kohdistettu puolustajaa vastaan, preussilaiset pääsivät rynnäkköetäisyydelle lyöden lopulta puolustavat ranskalaiset. Johtopäätökseksi ei lopulta muodostunut ranskalaisten kivääritulen teho, vaan se, että hyökkääjä vaikeuksistaan huolimatta voitti taistelun, kuten Helmuth von Moltke kuivasti kirjassaan toteaa.²⁵

Ratsuväen toiminta rajoittui sodassa ensisijaisesti tiedusteluun ja sivustojen suojaamiseen. Preussin ratsuväki pysyttäytyi pääosin ranskalaisten kivääritulen ulkopuolella, poikkeuksen muodosti Rezonvillen taistelu, jossa se valtasi osan ranskalaisten tykistöstä.²⁶ Ranskalaisten muutammat ratsuväkiryennäköet pysähtyivät suojassa olevien preussilaisten tuleen, ja ratsuväkien välinen taistelu oli jo lähes historiaa.

Yhdysvaltojen sisällissodan ja Preussin ja Ranskan välisen sodan välillä oli yksi merkittävä ero, ja havainto tästä eroavaisuudesta vaikutti vielä vuosikymmenien päähän tulevaisuuteen. Sota oli lyhyt. Käytännössä Preussi ratkaisi sodan edukseen yhdessä suuressa laajassa operaatiossa Metz'n ja Sedanin alueella Koillis-Ranskassa. Operaation seurauksena pääosa Rans-

kan armeijasta antautui tai joutui saarroksiin. Tie Pariisiin oli auki. Vaikka preussilaiset joutuivat piirittämään Pariisia vielä useita kuukausia ennen rauhan solmimista, sota oli ratkaistu kuukaudessa. Eurooppalainen suur-sota ratkaistiin päättäväisen nopeasti, toisin kuin amatööriarmeijoiden välinen kamppailu Atlantin toisella puolella.

Napoleon III:n antautumista Sedanissa seurasi sodassa epätavanomaisempi vaihe, jossa aseistautuneet siviilit toimivat preussilaisten yhteyksiä vastaan. Tämäkään ilmiö ei ollut uusi. Espanjalaiset olivat käyneet sissisodanomaista kamppailua ranskalaisia vastaan jo vuosisadan alussa. Preussin asevoimilla merkittävä määrä voimavaroja sitoutui yhteyksien suojaamiseen, ja joukoilla oli vaikeuksia määrittää toimintamallia ranskalaisia taiselijoita (*francs-tireurs*) vastaan.²⁷

Sotilaallisiin kysymyksiin erikoistunut Amédée la Faure julkaisi vuonna 1875 Preussin ja Ranskan sotaa arvioivan teoksen. Sen mukaan tappion syyt olivat ranskalaisen sotalaitoksen perustuksissa, eivät varsinaisesti ranskalaisessa sotalaassa. Pääosin vapaaehtoiisiin ammattisotilaisiin perustuva sotalaitosjärjestelmä tuotti yksinkertaisesti liian vähän sotilaita yleiseen asevelvollisuuteen nojautuvaan Preussiin verrattuna. Vuoden 1868 laki miliisiin (*garde nationale mobile*) perustamisesta ei ehtinyt vielä vaikuttaa ratkaisevasti ranskalaisten reservin määrään. Myös varustautuminen sotaan oli puutteellista, erityisesti huollon osalta. Elintarvikkeita, hevosia, aseita ja niiden ampumatarvikkeita oli liian vähän. Puolustusmahdollisuuksia häitätti preussilaisten oletettujen etenemisreittien varrella olevien ranskalaislinnoitusten heikko kunto.²⁸

Urallaan sotaministeriksi edennyt kenraali Georges Boulanger kirjoitti vuosina 1887–1891 kolmeosaisen teossarjan Preussin ja Ranskan välisestä sodasta. Hän kuvaili pääosin tapahtumia, ja analyysi itse sodankäynnistä jäi melko ohueksi. Suurimmat virheet tehtiin poliittisella tasolla. Itävallan ja Preussin välisen sodan jälkeenkään Ranska ei ollut halukas palamaamaan pakolliseen asevelvollisuuteen. Miliisin perustaminen ei kompensoinut pakollista asevelvollisuutta, koska miliisiin kuuluneet joukot eivät kouluksena johdosta soveltuneet kuin toisen luokan tehtäviin: puolustamaan.²⁹

Asevoimien uudistukset – kuten Chassepot-kivääriin käyttöönotto – toteutuivat liian myöhään vaikuttaakseen kokonaisuuteen. Ajatuksia ei

ehditty siirtää konseptioista Châlonsin³⁰ harjoituskentille. Boulangerin mukaan suurin ongelma liittyi kuitenkin kansakunnan ja sen sotilaiden tahtoon ja henkeen.³¹ Tahto ja henki nousivatkin vuosisadan lopulla keskeiseen asemaan ranskalaisessa ajattelussa.

Edellä kuvatut kirjoitukset keskittyivät ensisijaisesti sotalaitosjärjestelmän perustuksissa oleviin ongelmiin. Ranskalaisten taktisen tason kokemukset siirtyivät ainakin jossain määrin heidän taktiseen doktriiniinsa. Napoleonin taktiikan ytimen muodostaneesta kolonnataktiikasta luovuttiin vuonna 1875 julkaistussa jalkaväen ohjesäännössä. Kolonna muodosti liian helpon maalin yhä kauemmas vaikuttavalle tulelle. Vihollista vastaan tuli hyökätä peräkkäisissä ampumaketjuissa.³²

Tykistön kasvaneen kantaman johdosta massamaiset kolonnat olivat haavoittuvia jo kaukana vastustajastaan. Toisaalta hyökkäävän divisioonan porrastus ei voinut olla juuri 1 500 metriä syvempi, jotta painopiste onnistuttaisiin muodostamaan oikea-aikaisesti. Nykykäsityksen mukaan suppeahko ryhmitys johtui osin johtamisesta. Komentajien oli yhä omin silmin havainnoitava taistelukentän tapahtumia, ja johtaminen perustui esimerkiksi, itse paikalla annettaviin käskyihin tai lähettien välittämiin käskyihin. Komentajien mahdollisuutta tarkkailla omien ja vastustajansa joukkojen liikettä vaikeutti vielä tuolloin käytössä ollut mustaruuti. Tuhansien aseiden muodostama savu muodosti kirjaimellisesti sodan usvan taistelutantereelle. Ohjesäännössä perusteltiinkin divisioonan hyökkäysalueen noin 1 200–1 500 metrin leveyttä sillä, että se mahdollistaa myös kahden muun pääaselajin – ratsuväen ja tykistön – käytön johtamisen.³³

Tulen ulottuvuuden kasvamisen arvioitiin johtaneen siihen, että ampumaketjujen määrä-, ja syvyysporrastus olivat paljolti riippuvaisia olosuhteista. Toisaalta joukkoja ei pidä marssittaa vihollisen tehokkaan ampumaetäisyyden päähän turhaan, toisaalta taas taempana etenevät joukot tuli kyetä saattamaan etulinjaan mahdollisimman nopeasti. Ohjesäännön liitteinä olikin kymmeniä eri muodostelmia erilaisiin tilanteisiin.³⁴

Määrätietoisesti johdettu tulenkäyttö arvioitiin jalkaväen taistelun ratkaisevaksi tekijäksi Ranskan maavoimien vuoden 1877 syysotaharjoituksia varten laaditussa koulutusohjeessa. Mutta tämä ei tarkoittanut sitä, että tulenkäyttö puolustuksessa olisi tehokkaampaa kuin hyökkäyksessä,

päinvastoin. Kahden viikon nousujohteinen koulutusohjelma sisälsi ensisijaisesti hyökkäysharjoituksia. Muutamassa päivässä komppaniatason harjoitukset laajennettiin koko divisioonan harjoituksiksi huipentuen kahden divisioonan kaksipuoleiseen taisteluharjoitukseen.³⁵

Samaan aikaan julkaistussa komppanian koulutusohjeessa tulen tehoa korostettiin sen sijaan painokkaasti. Ohjeessa nojaututtiin muun muassa saksalaiseen tutkimukseen, jonka mukaan suojautunut jalkaväkikomppania kykeni optimioloissa tulellaan tuhoamaan kahdessa minuutissa kolonnamuodostelmassa etenevän pataljoonan. Ohjesäännön mukaan tulen tehon kasvu osoitti ajatusrakennelmat pistimen kaikkivoipaisuudesta täysin vääriksi. Oppaassa perusteltiin kymmenien sivujen laajuisesti tulen tehon kasvun merkitystä taistelussa. Esimerkiksi Gravelot St-Privat'n taistelussa 95 prosenttia haavoittuneista – otannan ollessa yli 7 200 miestä – oli kivääritulesta haavansa saaneita. Vain prosentilla oli teräsehaava.³⁶

Tulen tehon lisäys näkyi niin, että koulutusohjeissa painotettiin maaston tiedustelua ennen hyökkäystä, sekä hyökkäyksen suuntaamista mahdollisuuksien mukaan kahdesta suunnasta etujoukon suojaamana.³⁷ Divisioonan etupuolella etenevä etujoukko koostui nykyaikaiseen tapaan kaikista eri aselajeista, mikä mahdollisti sille tarkoitetun suojaamistehtävän toteuttamisen. Käsitteksen yhtymän taisteluun liittyvästä ajasta saa tarkastelemalla yhdellä tiellä marssivan divisioonan pituutta. Se levittäytyi alle kahdenkymmenen kilometrin matkalle, marssiryhmittymisen aikapituuden ollessa noin neljä tuntia. Divisioonana oli siis ainakin teoriassa keskitettävissä taisteluun pääosillaan 4–6 tunnissa.³⁸

Uusitun tykistöohjesäännön mukaan tykistö oli voimakkaassa kehitysvaiheessa, koska käytössä oli sekä uutta rihlattua että vanhanaikaisempaa suusta ladattavaa tykistöä. Näistä ensin mainitun tuli voittaa tarkasti jo yli 2 000 metriin, parhaissa tapauksissa jopa 6 000 metriin. Yhä käytössä oleva vanhanaikainen tykistö oli sen sijaan vaikeuksissa jalkaväen tulivoimaa vastaan. Kivääritulen johdosta tykistöä ei tullut ryhmittää kilometriä lähemmäksi vastustajan jalkaväkeä. Se johtaisi tykistön nopeaan ja varmaan tuhoon.³⁹ Vaikka joukkojen ja tykistön taktiset käyttöperiaatteet olivat suuntautumassa kohti yhä liikkuvampia operaatioita, vielä 1876 julkaistiin erillinen tykistöohje piiritystä varten.⁴⁰ Krimin sodan kokemuk-

set Sevastopolin piirityksestä sekä saksalaisten Pariisiin piirititys olivat vielä tuoreessa muistissa.

Tulivoimaa painotettiin myös julkisessa kirjoittelussa. Vuoden sotaministerinä toiminut kenraali Jean-Auguste Berthaut kirjoitti Ranskan upseeriyhdistyksen julkaisemana kolmiosaisen taktiikkaa käsittelevän teoksen. Hänen mukaansa tulivoiman kasvu oli johtanut siihen, että hyökkäyksestä – huolimatta sen henkisesti puolustusta vahvemmassa ulottuvuudesta – oli muodostunut riskialtis ja vaikea taistelulaji. Rintamahyökkäykseen tuli yhdistää aina koukkaava sivustahyökkäys vihollisen puolustuksen harhauttamiseksi ja hajauttamiseksi. Hyökkääjän tuli sisällyttää taistelijaotukseensa runsaat reservit, koska vihollisen todellisen vahvuuden ja reservien selvittäminen oli vaikeaa. Ilman huolellista tiedustelua, selkää määrällistä ylivoimaa ja aselajien vaikuttamisen yhdistämistä hyökkäyksellä ei ollut menestymisen edellytyksiä.⁴¹

Tulivoiman kasvu huomioitiin myös vuonna 1883 julkaistussa kenttäohjesäännössä. Tulen tehon kasvun arvioitiin johtaneen siihen, että rintamahyökkäykset voivat epäonnistua. Tämän johdosta rintamahyökkäykseen tuli mahdollisuuksien mukaan liittää isku vastustajan sivustaan. Ohjesääntö painotti tykistön tulen merkitystä hyökkäyksessä. Sen tehtävänä hyökkäyksessä oli tulellaan vähentää vastustajan tulen tehoa ja saattaa oma hyökkäävä joukko tulellaan rynnäkköetäisyydelle. Kyetäkseen tekemään tämän tykistön piti kyetä siirtymään hyökkäyksen mukana mahdollisimman ketterästi. Tykistön piti tulellaan mahdollistaa se, että kahdessa peräkkäisessä linjassa etenevän hyökkäysjoukon tuli kuitenkin pyrkiä mahdollisimman lähelle vihollista ilman tulenavausta.⁴²

Myös puolustus perustui kenttäohjesäännön mukaan ensisijaisesti tulenkäyttöön ja maaston oikeaan valintaan. Vastustajaa tuli harhauttaa pitämällä puolustuksen painopiste salassa mahdollisimman pitkään. Tarvittaessa joukkojen piti ryhmittyä alkuvaiheessa todellisten asemiensä takapuolelle vihollisen tiedustelun hämäämiseksi. Hyökkäyksen torjunnassa keskitetty tuli oli ratkaisevassa asemassa. Tykistön tulenkäytöllä piti pakottaa vastustaja levittäytymään hyökkäysryhmitykseen mahdollisimman kaukana. Tulella siis riistettäisiin osin hyökkääjän toiminnan ja liikumisen vapaus. Hyökkääjän päästyä tehokkaan kivääritulen kantaman

päähän siihen piti kohdistaa mahdollisimman kiivas tulitus hyökkäyksen murtamiseksi jo lähestymisvaiheessa. Ohjesääntö – mielenkiintoista kyllä – ei mainitse juuri mitään vastahyökkäyksistä.⁴³

Ratsuväen tehtävät ohjesääntö määritteli moninaiseksi: toiminta vihollisen sivustoilla ja selustassa, oman sivustan suojaaminen, vihollisen ryhmittymisen hidastaminen ja kuluttaminen sekä oman vetäytymisen suojaaminen. Edullisessa tilanteessa, siis poikkeustapauksessa, ratsuväki voisi rynnäköidä väsynyttä tai muutoin lamautettua vihollista vastaan.⁴⁴

Kokonaisuutena kenttäohjesääntö oli tyyliltään maltillinen. Henkistä kestäkykyä painottavia lauseita oli vähän, ja puolustukselle uhrattiin merkittävästi enemmän sivuja kuin hyökkäykselle. Preussin ja Ranskan välisen sodan perintönä ohjesäännössä on mielenkiintoinen, toimintaa vastustajan selustassa (*Les partisans*) käsittelevä osio. Partisaaniosastojen tehtäviin kuului muun muassa oman joukon sivustojen suojaaminen sekä toiminta vastustajan yhteyksiä ja huoltolaitoksia vastaan. Näihin tehtäviin soveltui erityisesti kevyt ratsuväki.⁴⁵ Ratsuväki-ohjesäännössä ohjeistettiin huolellisesti erilaisten ylläköiden ja hävitysten toteuttaminen. Yhdysvaltojen sisällissodan aikana syntynyt ajatus vihollisen rautatieyhteyksien katkaisemisesta oli myös kirjautunut ohjesääntöön käytännön ohjeina rautatiekiskojen, ratapihojen laitteistojen tai veturien tuhoamisesta.⁴⁶

Siirtymä kohti hyökkäystä alkaa 10 vuotta sodan jälkeen

Tulivoiman korostaminen jäi lyhytaikaiseksi. Pian Preussia vastaan käydyn sodan jälkeen alkoi kehittyä voimakas ja osin vaikeasti ymmärrettäviin henkisiin ihanteisiin nojautuva hyökkäyskoulukunta. Täysin selkeiden ajallisten rajapyykkien määrittäminen on mahdotonta. Suurissa, asevoimien kaltaisissa organisaatioissa muutos tapahtuu sykäyksittäin muutosvastarinnan hidastamana.

Tulivoiman merkitystä vähättelevä asenne levisi Ranskan asevoimiin ainakin kahta reittiä. Ulkoisina vaikuttajina oli lukuisa joukko upseereita, jotka julkaisivat ajatuksiaan revanssia janoavan kansakunnan luettavaksi.

Venäläisen Mihail Dragomirovin ja Preussin sodassa kaatuneen Charles Ardant du Picqin kirjoitukset 1880-luvulla korostivat hengen ja tahdon merkitystä. Picqin mukaan pistin- tai ratsuväkiryynnäkön onnistunut toteutus muodosti voitonkaavan taistelussa⁴⁷.

Dragomirovin lukuisat kirjat ja kirjoitukset saivat paljon huomiota Ranskassa. Niiden mukaan asevoimien tuli aktiivisesti hakeutua sodan ratkaisevaan tuhoamistaisteluun ja taktiikan tuli olla suvorovilaisen suoraviivaista. Nopeus ja häikäilemättömyys muodostuivat hänen lukuisissa ranskaksi käännettyissä teksteissään kaavaksi menestykselle.⁴⁸

Käytössä olevan aineiston perusteella myös vuonna 1876 perustettu sotakorkeakoulu – *L'École supérieure de guerre* – oli keskeisessä asemassa hyökkäyksellisen doktriinin luomisessa ja kehittämisessä. Vuosina 1884–1885 sotakorkeakoulussa pidetyissä yleistaktiikan luennoissa korostettiin taistelutahdon merkitystä miltei kaiken kattavana menestyksen selittäjänä. Miksi alivoimainen voi pärjätä kaksikin kertaa vahvempaa vastustajaa vastaan: koska alivoimainen on henkisesti ylivoimainen. Taistelua käydään, ei vastustajan suunnitelmaa, vaan vastustajan tahtoa vastaan. Yllätys on paras tapa murtaa vastustajan henkinen selkäranka. Tähän niin Napoleon kuin Frederik Suuri olivat tähänneet, aikakauden luentovihkonen todisteli. Yllätys taas on riippuvainen nopeudesta. Näin ollen ”modernien taktikoiden mantrat sivustahyökkäyksestä” eivät todellisuudessa saavuttaisi haluttua vaikutusta. Koukkauksiin käytetty aika antaisi vastustajalle aikaa reagoida.⁴⁹

Edellä esitetyn logiikan taustalla oli näkemys, jonka mukaan kaiken toiminnan päämääränä on hakeutua taisteluun. Voimien keskittäminen oikeassa paikassa ja yllätys à la Napoleon mahdollistaa voiton. Operaatio – siis sarja taisteluita – tulisi suunnitella niin, että edellä esitetyt periaatteet toteutuisivat. Tämän preussilaiset olivat Napoleonilta oppineet luennon pitäjän, majuri Cardotin mukaan.⁵⁰ Cardotin päättelyketju perustui näkemykseen – joka on helppo kuvitella –, jonka mukaan Carl von Clausewitz perusti näkemyksensä paljolti Napoleonin sodista tekemiinsä havaintoihin. Helmuth von Moltke taas perusti näkemyksensä Clausewitziin. Preussilais-saksalaisen sotataidon taustalla oli siis ranskalaisen näkemyksen mukaan Napoleon.

Tulivoiman merkitystä aliarvioiva sävy jatkui sotakorkeakoulun jalkaväkitaaktiikkaa käsittelevillä luennoilla. Mies, kivääri ja reppu muodostavat

yhdistelmän, joka kattaa lähes kaiken tarvittavan taistelukentällä. Tuli – huolimatta ranskalaisten omista kokemuksista muun muassa St. Privat’n taistelussa – ei ollut taistelukentällä ratkaiseva tekijä, vaan rynnäkkö vastustajan aseisiin, joka murtaa vastustajan tahdon lopullisesti.⁵¹ Käyttäen esimerkkiä Ranskan suuren vallankumouksen improvisoidun armeijan taistelutahdosta everstiluutnantti Maillard, päätyi johtopäätökseen, jonka mukaan tappio Preussille vuoden 1870–1871 sodassa johtui nimenomaisesti tahdon ja henkisen lujuuden puutteesta. Sodankäynnin välineet muuttuvat, mutta henkinen lujuus ja tahto pysyvät muuttumattomina muodostaen näin ollen sodankäynnin kivijalan.⁵²

Kenttäohjesääntö (*Portant règlement sur le service des armées en campagne*) uusittiin presidentin asetuksen kera vuonna 1895. Ohjesäännössä otettiin käyttöön kaksi uutta käsitettä: kaukotiedustelu (*exploration*) sekä suojaaminen (*sûreté*). Ensin mainittu kytkeytyi toiminnallisesti yhtymän tiedustelun ja ylijohdon tiedustelun välialueelle. Sen päämääränä oli paikantaa vastustajan yhtymien käytön painopiste, operatiivinen painopiste nykytermein kuvattuna. Jälkimmäinen taas tarkoitti oman toiminnan suojaamista erityisesti keskitys siirtojen ja marssien aikana erilaisin etu- ja sivustansuojaamisosastoin. Ohjesääntö käsitteli oman toiminnan suojaamista kymmenien sivujen laajuisesti. Suojaamisella oli oman toiminnan suojaamisen lisäksi toinen merkitys ja päämäärä. Sillä tuli luoda edellytykset voiman keskittämiseksi.⁵³

Ohjesäännön taistelua käsittelevä luku oli tyyliltään sävyisä, mutta luonnollisesti hyökkäystä painottava. Hyökkäys oli ainoa ratkaisuun tähtäävä taistelulaji. Passiivinen puolustus oli kerettiläistä kaikissa muodoissaan. Kaikkia aselajeja käsittävällä suojaavalla osalla piti aktiivisesti hankkia kosketus viholliseen, sitoa se taisteluun ja luoda näin edellytykset pääiskulle. Suojaavien osien taistelu – riippuen tulevan taistelun laajuudesta – saattaa kestää useita tunteja tai jopa vuorokausia. Suojaavien osien taistellessa komentajan tuli ratkaista hyökkäyksensä painopiste. Sen muodostamista varten hänen tuli säästää osa joukostaan mahdollisimman pitkään irti taistelusta taistelukuntoisena. Päätöksen jälkeen tuli toimia häikäilemättömän nopeasti, jotta aloite ei enää siirtyisi vastustajalle. Nopeat siirrot, kaiken tulen ja voiman – mukaan lukien mahdollisesti suojaavat osat – keskittäminen ovat avaimet ratkaisuun.⁵⁴

Ohjesääntö painotti maltillisuudestaan huolimatta liikettä tulen kustannuksella. Tulella luodaan ainoastaan edellytys eteenpäin suuntautuvalle liikkeelle, jolla taistelu lopulta ratkaistaisiin. Näin ollen tykistön ensisijainen tehtävä oli jalkaväen tukeminen. Tehtävä tuli toteuttaa suoraviivaisen nopeasti. Tuliylivoiman saavuttaminen on edellytys vastustajan taistelutahdon murtamiselle ja hyökkäyksen onnistumiselle.⁵⁵

Tuliylivoiman saavuttaminen ratkaisukohdassa edellytti joukkojen keskittämistä yhä tiheisiin muodostelmiin. Pataljoonan 800 kivääriä piti keskittää 300 metrin levyiselle hyökkäysalueelle.⁵⁶ Pataljoona toimi lähes poikkeuksetta osana laajempaa kokonaisuutta ja oli annettujen tehtävien mekaaninen toteuttaja. Rykmentinkomentajankin tilanteenarviointiin ja päätökseen sisältyi ainoastaan taistelussa käytettävien etenemismuotojen valinta ja tavoitteiden määrittäminen pataljoonille. Myös yhtä marssitietä etenevän divisioonan taktiikka sisälsi perustaistelumenetelmien omaisia toimintoja ja vaiheita: tiedustelu, etujoukon suojataistelu, tykistön ryhmittäminen tuliasemiin ja vastatykistötoiminta, tulivalmistelu ja pääosien isku osin sivustaan ja osin rintamasta.⁵⁷

Divisioonan hyökkäysalueen leveys oli tulen tehon ja kantaman johdosta kaksinkertaistunut, mutta sen ei tullut ylittää 2 500:aa metriä. Ohjesääntö tunsu yhä massamaisen, koko divisioonan rynnäkön. Se piti aloittaa kaiken mahdollisen tulen keskittämisen jälkeen. Jotta tykistö kykenisi ampumaan murtoalueelle mahdollisimman pitkään, se tai sen osia piti ryhmittää mahdollisuuksien mukaan sivustatuliasemiin. Avainasemassa oli etummaisena hyökkäävän osan vahventaminen takaa etenevin joukoin. Tarvittaessa komentajan tuli käyttää reserviään päästäkseen menestykseen.⁵⁸

Divisioonan puolustustaistelu käynnistyi suojaavien osien taistelulla. Sen päämääränä oli vaikeuttaa vastustajaa paikantamasta osin rakennuksiin, aitoihin, ojiin ja itse kaivettuihin ampumahautoihin tukeutuvan puolustuksen painopistettä sekä pakottaa vihollinen ryhmittämään osa voimistaan jo marssiryhmytyksestä hyökkäysryhmytykseen. Hyökkääjän kuluttaminen piti aloittaa tykistöllä heti sen edettyä ampumaetäisyyden päähän. Ampumaetäisyydet mitannut jalkaväki aloittaa niin ikään jo johdetun tulen ennen hyökkääjää. Toisena vaihtoehtona oli laskea vihollinen kohtuullisen lähelle pääpuolustuslinjaa, ja lamauttaa se yhdenaikaisella ja

kiivaalla kivääritulella. Komentajan tuli varata osa joukoistaan vastahyökkäyksiin, joita ohjesääntö luonnehti aktiivisen puolustuksen huipentumaksi. Kaikki mahdollinen tuli oli keskitettävä divisioonan komentajan johtaman sisäisen vastahyökkäyksen tukemiseen.⁵⁹

Ratsuväen asema ja tehtävät eivät muuttuneet ratkaisevasti uuden ohjesäännön seurauksena. Pääasialliset tehtävät liittyivät edelleen tiedusteluun ja suojaamiseen, joko itsenäisenä toimijana (exploration) syvällä pääjoukon etupuolella tai osana muuta suojaavaa joukkoa (sûreté).⁶⁰

Uudet ohjesäännöt tulkittiin Napoleonin strategian paluuksi. Ranskalaiset määrittelivät strategian lähinnä sotilasoperaatioiksi, joiden päämääränä oli sodan voittaminen. Strategiaan sisältyi siis ensisijaisesti sotilaallista voimankäyttöä, ei politiikkaa tai voimankäytön ja politiikan yhdistelmää.⁶¹ Kenraali Auguste Hartschmidt, Algeriassa sekä Ranskan ja Preussin välisessä sodassa ansioitunut 24. Jalkaväkiprikaatin komentaja, avasi näitä käsityksiä Châlonsin varuskunnassa upseereille suunnatussa seminaarissa vuonna 1895. Hänen esityksensä alkoi Napoleoniin liittyvällä viittauksilla ja myös päättyi niihin: Sotataidon viisaus ei löydy kirjoista, vaan toteutuksesta. Napoleon oli vihan ja väkivallan mestari.⁶² Aikalaisten näkemyksen mukaan Napoleonin sotataidossa tai pikemminkin Napoleonissa henkilön yhdistyi kaikki voitolliseen sotaan tarvittavat osatekijät: huolellinen valmistelu, operatiivinen konseptio sekä rohkea toteutus.⁶³

Hartschmidtin esitys painotti ratkaisutaistelun merkitystä strategisella tasolla, kuten kenraali Henri Bonnal ja Ferdinand Foch, joiden näkemyksiin palataan myöhemmin tekstissä. Aktiivinen etuosastojen käyttö, voimakkaat ja osin itsenäiseen toimintaan kykenevät armeijakunnat sekä kyky painopisteen muutoksiin olivat keinot luoda edellytykset onnistuneelle ratkaisutaistelulle.

Miten päähyökkäys tuli suunnata ratkaisutaistelussa? Hartschmidtin mukaan käytössä oli kolme vaihtoehtoa. Tulivoiman kasvu aiheutti sen, että rintamahyökkäystä tuli välttää. Hyökättäessä suoraan päin vihollisen pääpuolustuslinjaa päähyökkäykseen tuli yhdistää tukeva isku sivustaan. Toisena vaihtoehtona oli hyökkäys koko rintaman leveydellä. Hyökkäyksen ensimmäisen vaiheen päämääränä oli sitoa vihollinen ja mahdollisesti sen reservit laajalle alueelle. Hyökkäyksen painopiste tuli muodostaa vasta

sen kuluessa. Kuvatunlaista, useista eri palasista muodostuvaa hyökkäystä Hartschmidt kutsui kulutustaisteluksi (combat d'usure). Valtaosa ohjesäännöistä kannatti sivustahyökkäystä, mutta se tuli toteuttaa nopeasti. Mikäli maasto hidasti sivustaan suunnattavaa hyökkäystä, hyökkäys tuli suunnata suoraan rintamasta.⁶⁴

Viimeisiä varoituksia – buurisotaa seurataan kaikissa eurooppalaisissa suurvalloissa

Vuosisadan vaihteessa, vuosina 1899–1902 käydyssä buurisodassa oli paljon tekijöitä, joita oli havaittavissa ensimmäisessä maailmansodassa. Hyökkäysjoukot kohtasivat vähintään yhtä tulivoimaisen vastustajan. Buurisodassa oli kaksi selkeää vaihetta: konventionaalinen sota, joka kesti vuoden 1900 puoleen väliin ja lähes kaksi vuotta jatkunut sissisotavaihe, joka päättyi rauhansopimukseen toukokuussa 1902. Osasyynä sodan alkuvaiheiden tappioihin oli lisävoimien portaittainen lähettäminen Etelä-Afrikkaan. Tämä taas johtui siitä, että niin poliitikot kuin sotilastiedustelukin uskoivat sodan olevan helppo ja lyhyt, siis toisinto kymmenille Intiassa toteutetuilla rangaistusretkikunnille tai taisteluille paikallisia kansannousuja vastaan Afrikassa.⁶⁵

Uudemman tutkimuksen mukaan buurien hevosiin perustuva liikkuvuus, kevyt huoltojärjestelmä ja kyky hyödyntää paikallisia olosuhteita tasoittivat voimasuhteita ensimmäisten sotakuukausien aikana⁶⁶. Kiväärien tulivoima pakotti molemmat osapuolet linnoittamaan. Pitkistä ampumahaudoista ja niissä toimivista ampumaketjuista tuli yksi sodan uusista ilmiöistä. Kaivautumisen laiminlyöminen tai sen epäonnistuminen saattoi johtaa suuriin tappioihin. Niin ikään brittijoukkojen tiheässä ryhmytyksessä tekemät hyökkäykset johtivat sodan alkuaikoina usein katastrofaalisiin tuloksiin.⁶⁷ Kriittisestä tutkimusotteestaan tunnettu Correlli Barnett näkee syyt syvemmällä brittiläisessä sotilasjärjestelmässä. Huoltojärjestelmässä oli runsaasti kehitettävää. Tykistö oli laadultaan osin huonompaa kuin buurien käyttämä mannereurooppalainen tykistö. Barnettin mukaan suurimmat ongelmat olivat henkilöstössä. Usein heikommin varustettuja vihollisia vastaan taistelleesta brittisotilaasta oli tullut mekaaninen suorittaja, jonka

rohkeudesta ei ollut hyötyä maastoa hyvin käyttävää ja tarkkaan ampuvaa buurisotilasta vastaan. Päälystö ei saanut juuri mairittelevampia arvosanoja. Päinvastoin. Päälystökoulutusta arvioiva komitea tuli tulokseen, jonka mukaan upseerikoulutus ei tuottanut innovatiivisia, sotilaallisista kysymyksistä ja kehittämisestä kiinnostuneita upseereita, vaan ylimielisen herraskaisia johtajia sotilaiden vaatteissa.⁶⁸ Ylemmän sotilasjohdon epäpätevyyttä korostava analogia toistuu melko usein ensimmäistä maailmansotaa käsittelevässä historiankirjoituksessa: lampaat johtivat leijonia.

Aikalaiset havainnoivat Afrikan eteläkärjessä käytyä sotaa aktiivisesti. Laajentuneen merikaapeliverkoston ansiosta tiedot sotatapahtumista saavuttivat eurooppalaisen lukijakunnan aiempaa nopeammin.⁶⁹ Sherlock Holmes -kirjoistaan tunnettu Conan Doyle tarkkaili sotaa lehtimiehenä ruohonjuuritasolta. Jo vuonna 1900 julkaisemassaan kirjassa hän kuvasi erilaisia sodan ilmiöitä tarkasti. Buurit sovelsivat kokemuksiinsa käytäntöön merkittävästi brittejä nopeammin. He tunnistivat muun muassa linnoittamisen merkityksen. Brittitykistön tuli oli melko tehotonta taisteluhautoihin kaivautuneita buurijoukkoja vastaan. Sen sijaan buurien kiväärituli oli murhaavan tehokasta avoimessa maastossa hyökkääviä brittijoukkoja vastaan. Savuttoman ruudin ja Mauser-kiväärien pitkän kantaman johdosta brittien tiheähköt hyökkäysmuodostelmat joutuivat tehokkaan tulen kohteeksi tietämättä edes, mistä niitä tulitettiin.⁷⁰

Kivääriaseiden teho vaikutti kenttätykistön käyttöön. Liian lähelle suora-ammuntaan ryhmitetyt tykistöpatterit pyyhkäistiin pois buurien kivääritulella, Doyle kirjassaan toteaa. Toisella puolella sotatoimialuetta taistelua seuraava Thomas Fortesque Carter havainnoi taistelua, jonka aikana hyökkäävää jalkaväkeä suora-ammunta-aseista tukeneet tykkimiehistöt tuhoutuivat kokonaan buurien kivääritulessa.⁷¹

Kirjeenvaihtajien ja tarkkailijoiden kirjoitusten lisäksi sodasta laadittiin useita virallisia raportteja ja kertomuksia. Merkittävää on se, että raportit olivat pääosin julkisia ja niitä käännettiin nopeasti eri kielille. Sotakokemukset levisivät näin nopeasti ympäri Eurooppaa. Britannian hallitus asetti pian sodan jälkeen komission selvittämään buurisodan kokemuksia. Vuonna 1903 selvityksensä jättänyt komissio ei käsitellyt brittijoukkojen taktiikkaa juuri lainkaan – se ei oikeastaan kuulunut alkuperäiseen tehtävänantoon – ja

muutkin havainnot komissio esitti aitoenglantilaiseen tyyliin tahdikkaassa sävyssä.⁷²

Selvityksessä todettiin sotaa edeltävien valmisteluiden olleen puutteellisia usealla osa-alueella. Kokonaisuutena asevoimat eivät olleet valmistautuneet näin laajaan konfliktiin. Näkemykseen yhtyi myös kenraalimajuri Frederic Maurice vuonna 1906, kun sodan virallisen historian ensimmäinen osa julkaistiin. Vaikka joukkojen mobilisointi sujui teoksen mukaan hyvin, sodan laajuus ja sen voittamiseen tarvittavat voimavarat olivat lopulta yllätys Britannialle. Maa oli varautunut pienempiin konflikteihin, joita se oli käynyt kymmeniä 1800-luvun loppupuolella.⁷³

Sotilaiden fyysinen kunto arvioitiin riittäväksi, mutta heidän henkisissä ominaisuuksissaan oli kehitettävää verrattuna Ranskan tai Saksan asevelvollisiin. Tämä näkyi yksittäisten sotilaiden ja nuorempien upseereiden aloitekyvyttömyytenä ja passiivisuutena. Myös brittijoukkojen ampumataito arvioitiin merkittävästi vastustajiaan huonommaksi. Brittejä paremmin maastoa käyttävät buurit osasivat arvioida ampumaetäisyyksiä ja keskittyivät tulitehtäväänsä, kun brittisotilaat ampuivat usein summittaisesti vain kohti vastustajaansa.⁷⁴

Buurien tarkalta tulelta suojautuminen arvioitiin osin asennekysymykseksi. Sodan alkuvaiheessa tulelta suojautumisen katsottiin olevan ”parhaita traditioita”⁷⁵ vastaan, mikä johti suuriin tappioihin. Tämä näkyi alussa myös brittijoukkojen haluttomuutena ja kyvyttömyytenä kaivautua.⁷⁶

Raportin mukaan brittijalkaväen suurimpia ongelmia oli sen kehno liikkuvuus. Helteessä marssiva jalkaväki oli auttamatta alakynnessä hevosilla ratsastavia buureja vastaan. Raportti painotti tosin sitä, että kyseessä oli erikoisolot, jotka eivät välttämättä toteutuisi muualla, viitaten todennäköisesti Eurooppaan.

Raporttia varten haastateltujen näkemykset perinteisen ratsuväen asemasta ja tehtävistä poikkesivat merkittävästi toisistaan. Osan mukaan perinteisellä ratsuväellä ei ollut enää merkitystä. Hevonen oli ainoastaan kiväärimiehen kuljetusväline. Toisten näkemysten mukaan sapelein ja peitsin aseistetulla ratsuväellä oli suuri moraalinen vaikutus buureihin. Operaation komentajan, sotamarsalkka Robertsinkin näkemys oli tulevaisuuden taistelukenttää ennustava: ratsuväen olisi tulevaisuudessa pakko taistella yhä enenevässä määrin jalan.⁷⁷

Raportissa käsiteltiin myös tykistön käyttöä. Oliko srpnelli vai sirpalekranaatti parempi ampumatarvike? Viimeksi mainittujen arvioitiin olevan tehottomia taisteluhautoihin linnoittautuneita buureja vastaan. Raportin mukaan tykistön tulivalmistelun päämääränä oli estää vastustajaa miehittämästä taisteluhautoja ja tulittamasta hyökkääjää sen etenemisen aikana. Tähän tehtävään ilmaräjähteinen srpnelli oli sirpalekranaattia parempi. Lyddiitillä⁷⁸ täytetyt sirpalekranaatit arvioitiin auttamattoman tehottomiksi. Toisaalta samassa raportissa todettiin brittien kevyen kenttätykistön (15 pounder) olleen auttamatta alakynnessä buurien raskasta tykistöä vastaan. Brittien yleisimmän tykistön tehokas kantama oli vain hieman yli 3 000 metriä, ja usein – kuten tekstissä on aiemmin kuvattu – tykistö oli pakko ryhmittää buurien käsiaseiden tehokkaan kantaman päähän käyttäjilleen kohtalokkain tuloksin.⁷⁹

Suuri osa edellä esitetyistä huomioista oli tiedossa jo sodan aikana. Suurvaltakin on oppiva organisaatio. Sotamarsalkka Robertsin taktinen toimintaohje joukoilleen muutama kuukausi sotatoimien alkamisen jälkeen painotti valmisteltujen hyökkäysten merkitystä. Ilman kunnollista tiedustelua toteutettu rintamahyökkäys tiheissä muodostelmissa oli tuomittu tuhoon. Joukkojen tuli levittäytyä harvoin ampumaketjuihin hyvissä ajoin ennen tunkeutumistaan buurien tehokkaan ampumaetäisyyden päähän. Tykistön piti ryhmittyä ainoastaan sellaisiin tuliasemiin, jotka eivät olleet buurien kivääritulen ulottuvissa. Tykistön tuli tulellaan saattaa jalkaväki mahdollisimman lähelle vastustajan asemia. Ratsuväen ensisijaiseksi tehtäväksi muodostui tiedustelu ja sivustojen suojaaminen. Pääsääntöisesti ratsuväen piti taistella jalkautettuna.⁸⁰

Buurisodan havainnointi ei rajoittunut Britanniaan, olihan edellisestä eurooppalaisesta sodasta kulunut jo 30 vuotta. Saksan yleisesikunta julkaisi pamfletteina satoja sivuja käsittävän kokoelman buurisodan kokemuksista. Sodan havaintojen kokoaminen pidettiin esipuheen mukaan tärkeänä, koska kyseessä oli ensimmäinen laajamittainen sota, jossa käytettiin savutonta ruutia käyttäviä kivääreitä.⁸¹

Millainen taktiikka soveltui hyökkäykseen tehokasta kivääriaseistusta käyttävää puolustajaa vastaan? Brittiläisen jalkaväkitaktiikan mukaan hyökkäävä prikaati ryhmittyi peräkkäiseen kolmeen linjaan noin kahden

kilometrin syvyiselle alueelle. Ryhmittäminen tuli aloittaa noin 700 metrin päästä vihollisesta. Hyökkäys perustui kärkiyksiköiden etenemiseen omaa tulta ja liikettä hyväksi käyttäen aina noin 200 metrin päähän vihollisesta, josta tuli aloittaa pistinrynnäkö. Tykistön käyttöperiaatteisiin kuului toiminta pattereittain noin 1 500–3 000 metrin päässä vastustajasta. Edellä kuvattu taktiikka kostautui briteille Colenson taistelussa. Tiedustelun laiminlyönteet brittikomentajat siirsivät merkittävän osan tykistöstään etutuliasemiin, joissa buurien noin 1 000 metrin päästä avaama kivääri- ja tykistötuli lamautti sen. Jalkaväki eteni tiheänä massana liian lähelle hyvin maastoa käyttävien buurien asemia. Kirkkaassa päivänvalossa brittiprikaatit juutuivat buurien tulitukseen avoimessa maastossa. Suurien vaikeuksien jälkeen britit onnistuivat vetäytymään jättäen osan tykistöstään buurien haltuun. Saksalaisnäkemyksen mukaan brittijoukkojen komentaja, kenraali Buller oli lähes yksinomaan syyppä tappioon. Päätämättömyys, kyvyttömyys reagoida muuttuneeseen tilanteeseen ja tiedustelun täydellinen laiminlyönti johtivat katastrofin.⁸²

Buurien linnoitustaidosta britit saivat näytteet Magersfonteinin taistelussa. Kovaan maaperään kaivetut taisteluhaudat, hiekkasäkkien käyttö ja taisteluhaudan reunoihin koverretut suojakolot tarjosivat puolustajalle hyvän suojan. Buurit onnistuivat myös hyvin maastouttamaan asemansa kaivamalla taisteluhaudat aluetta hallitsevien kukkuloiden juurelle, mikä vaikeutti merkittävästi tykistön tulen osuvuuden havainnointia. Tämän johdosta brittitykistön tulivalmistelu ammuttiin osin väärään paikkaan. Luottaen tykistönsä demoralisoivaan vaikutukseen brittikomentaja teki päätöksen toteuttaa seuraavana aamuna rintamahyökkäys buureja vastaan. Tiheässä muodostelmassa toteutettu lähestymismarssi epäonnistui täysin. Buurit laskivat vastustajansa muutaman sadan metrin päähän, minkä jälkeen keskitetty tulenkäyttö pysäytti hyökkäyksen lopulta avoimeen maastoon. Saksalaiskritiikki kohdentui jälleen komentajaan, joka käytti joukkojaan tipoittain ja muodostamatta painopistettä. Ilman kunnollista tulitukea toteutetulla rintamahyökkäyksellä ei ollut menestymisen edellytyksiä.⁸³

Saksalaiset nostivat esille voimakkaasti myös taistelutahdon ja hengen. Näkemyksen mukaan hyökkäyksessä menestyminen edellytti riittävän syvää hyökkäysryhmitystä, mikä mahdollistaa etulinjan ampumaketjun vahventa-

misen jatkuvasti taistelun aikana. Saksalaisen ajatuksen mukaan eteneminen tulta ja liikettä hyväksi käyttäen oli yhä mahdollista edellyttäen, että hyökkääjä oli päättäväinen. Huolimatta puolustajan tulituksesta lyhyin syöksyin tulen alla toteutettu vääjämätön eteneminen luo hyökkääjälle henkisen yliotteen.⁸⁴

Ranskassa tehdyt havainnot olivat hyvin samansuuntaisia. Majuri Francois Fonville laati vuonna 1904 tutkielman sodan alkuvaiheissa noudatetusta taktiikasta. Hänen näkemyksensä mukaan buurien suurin virhe oli aloitekyvyttömyys. Huolimatta taktisella tasolla saavutetuista osavoitoista buurit eivät käyttäneet sodan alkuvaiheessa saavuttamiaan menestyksiä hyväksi, vaan tyytyivät passiiviseen puolustukseen. Aloite valui briteille, joille tarjoutui mahdollisuus lisäjoukkojen kuljettamiseen alueelle ja aloitteen siirtymiseen uusille, entistä tarmokkaammille komentajille. Fonvillen näkemyksen mukaan tämä johtui buurien kyvyttömyydestä hyökätä: ”Eihän heillä ollut edes ajatusta hyökkäämisestä, koska heiltä puuttuivat kylmät aseet: sapelit ja pistimet”. Ongelma oli siis pikemminkin henkinen kuin fyysinen. Tätä heikkoutta Fonville taas selitti miliisijärjestelmän kuritto-
muudella ja sotilaiden itsekkyydellä.⁸⁵

Alkuvaiheen brittihyökkäysten tehottomuuden Fonville arvioi johtuvan useasta syystä. Hyökkääjällä ei ollut pysyviä esikuntarakenteita, joissa suunniteltiin ja harjoiteltiin operaatioita jo rauhan aikana. Brittiarmeijan joukko-osaston sisäistä koheesiota painottava rykmenttirakenne ei soveltunut aselajien väliseen yhteistoiminnan harjoittamiseen ja kehittämiseen. Joukoilta puuttui yhteinen taktinen doktriini. Liian tiheissä muodostelmissa edenneet brittijoukot olivat vaikeuksissa 500–800 metrin päässä vihollisesta niin sanotulla kuoleman vyöhykkeellä ilman tykistönsä tulta. Britti-tykistön tehon Fonville arvioi heikoksi buurien linnoitteita vastaan. Tykistö ei kyennyt tuhoamaan buurien taisteluhautoja. Näin ollen sen tärkeimmäksi tehtäväksi tuli jalkavaen hyökkäyksen saattaminen mahdollisimman lähelle vastustajan puolustuslinjaa.⁸⁶

Fonville arvioi kivääritulen tehon kasvattavan vastuualueiden leveyksiä, mikä osaltaan vaikeuttaa puolustajan ryhmytyksen selvittämistä. Puolustukseen oli saatavissa lisää tehoa kasvattamalla puolustuksen syvyyttä. Mutta oliko Fonvillen näkemyksen mukaan puolustus vahvempi kuin hyökkäys? Millä keinoin puolustus oli murrettavissa? Puolustus olisi mur-

rettavissa huolellisen tiedustelun jälkeen. Tykistön tuli ja jalkaväen liike oli saatettava yhteen. Ratsuväen tehtävät liittyisivät lähinnä tiedusteluun.⁸⁷

Tykistökapteeni Gilbertin teos *La guerre sud-africaine* analysoi tykistön käyttöä erityisoloissa. Sodasta tehtävät johtopäätökset eivät olleet Gilbertin mukaan erityisen merkittäviä, koska olosuhteet poikkesivat niin suuresti eurooppalaisista olosuhteista. Osapuolten joukot, erityisesti buurit, olivat vahvuudeltaan melko vähäiset. Tämän lisäksi niiden kokemattomuus väärästi kestävien ja oikeiden johtopäätösten tekemistä.⁸⁸

Gilbertin teoksen merkitystä korostaa kuitenkin se, että kirjan esipuheen kirjoitti strategian tutkijana ja asiantuntijana pidetty kenraali Henri Bonnal, joka toimi urallaan lyhyen jakson myös sotakorkeakoulun johtajana. Hän kirjoitti lukuisia sodan strategiselle tasalle painottuvia kirjoja 1800-luvun lopussa ja seuraavan vuosisadan alussa. Bonnal korosti tutkielmissaan strategisen alkuasetelman ja ratkaisutaistelun merkitystä. Viimeksi mainitun voittamisen hän arvioi edellyttävän sodankäynnin säännöistä tärkeimmän toteutumista. Voima on keskitettävä ratkaisukohtaan.⁸⁹

Bonnal itse kirjoitti buurisodasta vain vuotta myöhemmin teoksen. Sotatapahtumien tai havaintojenkin kirjoittaminen johtaisi tekstissä jo aiemmin esitettyjen asioiden toistamiseen. Sen sijaan Bonnalin eurooppalaisen sodan kontekstiin siirtämät johtopäätökset ovat mielenkiintoisia. Ne poikkeavat osin valtavirran näkemyksistä. Tykistön käytöstä oli vaikea tehdä syvällisiä johtopäätöksiä, koska buurien tykistö oli määrältään niin vähäinen. Erityisesti tykistön vaikutus hyökkäyksen toiseen portaaseen jäi puutteellisten havaintojen varaan. Kivääritulen tehokas ulottuvuus oli sodan kokemusten mukaan kasvanut 400 metristä noin 800 metriin. Savuttoman ruudin käyttöönotto ja maastoutetut linnoitteet vaikeuttivat hyökkäyksen tarkkaa suuntaamista merkittävästi. Tulen teho vaikeuttaa hyökkäyksen lähestymisvaihetta erityisesti. Sen seurauksena taistelut leviävät nykyistä leveämmälle rintamalle.⁹⁰ Bonnalin näkemyksen mukaan menestyminen edellytti kahden ehdon täyttymistä: yllätys ja täydellinen tuliylivoima murtoalueella.

Tulen tehon kasvulla oli suuria vaikutuksia yksittäiseen taistelijaan. Yhä kauaskantoisemman tulen johdosta sotilaat olivat uhan alaisina entistä pidempiä aikoja. Bonnalin mukaan taistelut kestivät aiempaa pidempään,

jonka johdosta kiivaimmissa taisteluissa olevat etulinjan taistelijat olisi vaihdettava puolen vuorokauden välein. Tappavan tarkan tulen johdosta johtajat eivät voisi enää johtaa hurmahenkisesti joukon edestä. Kaikella edellä kuvatulla oli luonnollisesti liittymäpinta koulutukseen ja kuriin, joilla luotiin joukon koheesio.⁹¹

Euroopassa ja Ranskassa siis seurattiin buurisotaa tiiviisti. Yleisesti on kuitenkin todettava, että buurisodan kokemukset ohitettiin Ranskassa poikkeusilmiönä, osin samoin perustein kuin Yhdysvaltojen sisällissodan kokemukset. Maasto sekä sodan osapuolet ja niiden noudattama taktiikka erosivat niin voimakkaasti mannereurooppalaisista olosuhteista ja käsityksistä, että niiden vaikutus jäi varsin pinnalliseksi. Tätä näkemystä tukee muun muassa se, että ranskalaisissa sotakouluissa Ranskan ja Preussin välistä sotaa tarkasteltiin uudenaikaisena sotana vain muutamia vuosia ennen maailmanpalon puhkeamista. Tykistö- ja pioneirikoulun opetuspaketissa keskityttiin yhä ranskalaisten omiin kokemuksiin. Syy tappiosta vieritettiin ensisijaisesti johdon niskoille – todennäköisesti valtaosin aiheellisesti – joka ei ollut ottanut oppia Napoleon I:n sodista, vaan keskittynyt siirtomaopeeraatioihin. Käytössä ollut kehittynyt kivääriaseistus oli johtanut siihen, että ranskalaiset omaksuivat defensiivisen taktiikan, joka oli sitten yksi tappion monista siemenistä.⁹²

Liike korostuu buurisodan jälkeen

Vain voimakkain ja nopein kansakunta selviää

Jalkaväkikoulun vuonna 1910 opetuksessaan käyttämä kirja kuvaa hyvin aikakauden näkemyksiä sodan luonteesta, aselajien tehtävistä ja niiden keskinäisestä asemasta buurisodan jälkeisessä Ranskassa. Teos alkoi Charles Ardant du Picqin taktiikan tahtoa korostavalla määritelmällä. Sen mukaan taktiikka on tiedettä ja taidetta, joka saa sotilaat taistelemaan yhdessä pelkoa vastaan. Teos käsittelee sotaa sosiaalidarvinistisessa sävyssä. Kansakunnan olemassaolo edellytti kykyä sotaan. Sota oli päätettävissä ratkaisutaistelussa, jonka tavoitteena oli vastustajan tahdon murtaminen ja tuhoaminen. Tämä edellytti hyökkäämistä kaikilla tasoilla. Taistelulajeista

vain hyökkäys nivoi yhteen aloitteellisuuden, yllätyksen ja painopisteen muodostamisen. Näiden kolmen periaatteen yhteen sovittaminen saisi aikaan vastustajan henkisen kantokyvyn romahtamisen ja tappion.⁹³

Sodankäynnissä oli ohjeen mukaan kolme periaatetta yli muiden. Toiminnanvapauden saavuttaminen edellytti oman toiminnan suojaamista, kosketuksen ylläpitoa ja aggressiivista tiedustelua. Voimien taloudellinen käyttö oli lähes synonyymi voimien keskittämiseksi. Aktiivinen hyökkääjä ei voi olla vahva kaikkialla, jossain on kyettävä taisteluun vähäisillä voimilla voimakkaan painopisteen muodostamiseksi. Kolmanneksi periaatteeksi ohje korotti aktiivisen johtamisen. Viimeksi mainittu koostui suuresta määrästä toimintoja, joita nykyisin määrittelimme asioiden ja ihmisten johtamiseksi.⁹⁴

Ohje oli hengeltään samankaltainen vuosina 1907–1911 Ranskan sota-akademian johtajana toimineen Ferdinand Fochin kirjoitusten kanssa. Hän ja aiemmin tekstissä kuvattu Henri Bonnal korostivat voimakkaan painopisteen muodostamista. Sota oli ratkaistavissa ainoastaan taisteluilla. Verenvuodatus oli välttämätöntä. Strategian päämääränä oli saattaa omat joukot edullisessa asetelmassa ratkaisutaisteluun. Tämä edellytti liikkeen korostamista, jopa tulivoiman kustannuksella. Fochilaisessa ajattelussa liike mahdollisti joukkojen keskittämisen, mikä taas mahdollisti tulivoiman saavuttamisen. Ajattelu ei ulottunut maaston tuoman suojan arviointiin.⁹⁵

Ohjeen mukaan uusi aseteknologia suosi erityisesti hyökkäystä. Ajatusmalli perustui oletukseen, jonka mukaan molemmat osapuolet kärsivät suuria tappioita, mutta oli parempi kantaa uhraukset aktiivisen voittoisana hyökkääjänä kuin passiivisena tappiotaan odottavana puolustajana. Asetekniikan hyökkääjää suosiva näkemys johtui osin myös siitä, että hyökkääjällä oli mahdollisuus muodostaa painopiste niin joukkojen kuin tulen osalta.⁹⁶

Japanin ja Venäjän välisen sodan arvioitiin korostaneen kolmea seikkaa. Taistelut kestivät kauemmin kuin aiemmin, tulen ulottuvuus oli kasvanut ja taistelukentästä oli tullut aiempaa tyhjempi. Kaikki edellä kuvatut tekijät vaikuttivat erityisesti taistelevien joukkojen henkeen, josta ohjeen mukaan oli tullut täysin ratkaiseva tekijä sodassa. Sotilaat joutuivat toimimaan entistä pidempiä aikoja kuolemanvaarassa ja eristetympinä kuin aiemmin.⁹⁷

Joukkojen koheesio ja taistelutahto nousivat aloitteellisuuden rinnalle ratkaisuasemaan. Virallisten ohjeiden ja ohjesääntöjen lisäksi 1900-luvun

alun Ranskassa julkaistiin runsaasti sotaa ja taktiikkaa käsitteleviä kirjoituksia ja kirjoja. Pääesikunnan operatiivisen osaston päälliköksi myöhemmin nouseva majuri Louis de Grandmaison kirjoitti jalkaväen hyökkäystaistelua ja sen kouluttamista käsittelevän kirjan vuonna 1908. Hänen mukaansa pitkän rauhan ajan jälkeen tehdyt johtopäätökset suosivat yleensä varovaisuutta, kuten buurisodan ja Japanin ja Venäjän välisen sodan jälkeen. Uusien asejärjestelmien teho vaikuttaa pinnallisesti tarkasteltuna murhaavana, mutta todellisuudessa sodan kokemukset ovat osoittaneet, että rintamahyökkäys on entistä vaikeampi toteuttaa, mutta yhä mahdollinen. Kyse oli paljolti tahdosta. De Grandmaisonin mukaan oli kuitenkin ymmärrettävä ero taktisen tason hyökkäyksen ja strategisen tason hyökkäysoperaation välillä. Hyökkäysoperaatio oli yhä tarkoituksenmukaista suunnata vastustajan sivustaan tai selustaan.⁹⁸

Grandmaisonin mukaan eurooppalaiset olosuhteet poikkesivat merkittävästi Etelä-Afrikan olosuhteista muun muassa tähytys- ja ampumaehtäisyyksien osalta. Kivääriritulen tehokas vaikutusetaisyys Euroopassa oli korkeintaan 800 metriä. Tätäkin oli lyhennettävissä hyödyntämällä maastonmuotoja lähestymisvaiheen aikana. Varsinainen pääisku oli toteutettava tulta ja liikettä hyväksi käyttäen. Tykistön ensisijaisena tehtävänä oli jalkaväen hyökkäyksen tukeminen kaikissa olosuhteissa. Pitkiin tulivalmisteluihin Grandmaison ei sotakokemushavaintojensa perusteella uskonut.⁹⁹

Valoisalla hyökätessä ampumaketjuihin levittäytyminen tulisi toteuttaa mahdollisimman myöhään. Tiivis, kolonnatyypinen muodostelma oli hyökkäävän joukon koheesion ja hengen kannalta ampumaketjua parempi. Pääjoukon tuli siis edetä kosketukseen tiiviissä, nopeasti liikuteltavassa muodostelmassa. Tämän muodostelman tuli syöttää takaa joukkoja ampumaketjuun tuliylivoiman saavuttamiseksi. Kiivaan rytmikkäästi yhteislaukauksia laukovan ampumaketjun tiivistäminen ja takaa eteen syötettävien joukkojen vääjäämätön eteneminen murtaisivat vastustajan taistelutahdon.¹⁰⁰

On helppo päätellä, miksi hän päätyi edellä kuvattuihin näkemyksiin. Hän uskoi, että taistelun molemmat osapuolet olisivat liikkeessä taistelun alkaessa. Etelä-Afrikan olosuhteet, joissa määrällisesti täysin alivoimainen vihollinen puolusti passiivisesti, olivat näin ollen täysin poikkeavat tulevan saksalais-ranskalaisen sodan luonteesta.

Taistelutahdon säilyttäminen lähestymismarssin aikana oli vaikea tehtävä, mutta toteutettavissa koulutuksen avulla. Jalkaväkiupseerina Grandmaison oli sitä mieltä, että pitkäkestoinen, kauaskantoinen ja tarkka kiväärirituli¹⁰¹ oli huomattavasti demoralisoivampaa kuin tykistön tuli, joka osui hetkellisesti hyökkäävän joukon keskelle. Konekiväärin Grandmaison ohitti teksteissään lähes täysin kuten valtaosa muistakin aikakauden kirjoittajista.¹⁰²

Doktriinikehitystä pelkistettäessä on helppo yhtyä kenraali J. Rogerin vuonna 1925 julkaisemassa kirjassa esittämiin näkemyksiin ranskalaisen doktriinin pääsisällöstä. Sen mukaan doktriinin keskeisimmät periaatteet olivat voiman keskittäminen ajan ja paikan suhteen, yllätys ja tukeutuminen tahtoon ja henkiseen lujuuteen.¹⁰³

Tulivoiman ongelma

Ranskalainen näkemys tulivoimasta ja tulen tehosta oli siis ristiriitainen. Edellä käsitellyssä taktisessa ohjeessa viitattiin paljon kenraali Langloisin näkemyksiin taistelukentän ja taistelun luonteesta. Juuri ennen maailmansotaa Ranskan Akatemian jäseneksi kutsuttu Hippolyte Langlois oli Ranskan puolustusministerin johtaman puolustusneuvoston *conseil supérieur de la guerre:n* (CSG) jäsen vuosina 1902–1904 ja vuodesta 1907 julkaistun *Revue militaire généralin* perustaja ja päätoimittaja.¹⁰⁴

Langlois painotti lukuisissa teoksissaan tuhoamistaistelun merkitystä. Hänen arvionsa mukaan Britannia oli käynyt auttamattoman vanhanaikais-ta kulutusotaa Etelä-Afrikassa vuosisadan alussa. Alueiden miehittäminen oli sivuseikka, vastustaja piti tuhota. Tässä tehtävässä hyökkäävän joukon koheesio ja henki, jotka siis buureilta puuttuivat, olivat avainasemassa.¹⁰⁵

Avainsanana Langloisin näkemyksissä oli aloitteellisuus. Ranska oli alakynnessä tulevan sodan alkuvaiheessa. Demokraattisesta päätöksenteosta vapaiden saksalaisten ajateltiin kykenevän tempaisemaan aloitteen määrällisesti alivoimaisia ranskalaisia vastaan pian rajan ylityksen jälkeen. Tämän johdosta rauhanajan valmiutta piti kohentaa. Tämä oli tehtävissä pidentämällä asevelvollisuusaika kolmeen vuoteen, mikä toteutuikin Ranskassa vuonna 1913.¹⁰⁶

Langloisin mukaan kenraali Séré de Rivièresin rakennuttama laaja ja kallis linnoitusketju¹⁰⁷ oli synonyymi passivisuudelle. Operatiivisen toimin-

ta-ajatuksen sitominen Saksasta Ranskaan johtavien urien varteen rakennettuihin linnoitusketjuihin oli keho ratkaisu. Kenttälinnoitteet antoivat riittävän suojan puolustustaisteluun jouduttaessa.¹⁰⁸

Langlois'in vaikutus liitetään usein juuri kevyen kenttätykistön kehittämiseen Ranskassa.¹⁰⁹ Hän suhtautui kriittisesti raskaaseen tykistöön. Mikä oli sen luoma lisäarvo taistelussa? Vuodesta 1897 palveluskäytössä ollut 75 millimetrin kanuuna ampui minuutissa lähes saman määrän rautaa vastustajaansa vastaan kuin kolme laukausta minuutissa ampuva raskas haupitsi. Ilmaräjähteisten srappnellien teho taas oli huomattavasti parempi kuin iskusytytteisten kranaattien, joiden teho oli buurisodassakin jäänyt lopulta varsin heikoksi.¹¹⁰ Liikkuvuus ja tulinopeus olivat Langloisin näkemysten mukaan tykistön tärkeimmät ominaisuudet.¹¹¹

Langloisin esittämät näkemykset liittyivät viriämässä olleeseen keskusteluun raskaan tykistön asemasta ja määrästä Ranskan armeijassa. Kiista raskaan tykistön tarpeesta repi Ranskan ylintä johtoa viisi sotaa edeltävää vuotta. Taktisen käyttöperiaatteen lisäksi kiistat ulottuivat tykin kaliiperiin, rahoitukseen ja tarpeelliseksi todetun tykistöuudistuksen johtamiseen ja toteutukseen. Vertailukohtaa voisi hakea hapuilevasta panssarintorjuntaratkaisusta Suomessa ennen toista maailmansotaa.¹¹²

Ranskassa toimeenpannut uudistukset raskaan tykistön hankkimiseksi eivät toteutuneet täysimääräisesti ennen sotaa. Millainen oli ranskalaisen yhtymän tulivoima, mihin se perustui? Ranskalainen ajattelu perustui nopeasti ja helposti liikuteltavan kevyen kenttätykistön käyttöön. Sodan alkaessa ranskalaiseen divisioonaan tai armeijakuntaan ei kuulunut lainkaan raskasta tykistöä. Vasta armeijan kokoonpanoon kuului pääsääntöisesti kolme raskasta patteristoa käsittävä tykistöryhmä.¹¹³ Saksalaiseen divisioonaan sen sijaan kuului kevyiden kanuunoiden lisäksi kanuunapatteristo varustettuna 105 millimetrin kanuunoilla. Armeijakuntatykistöön sisältyi lisäksi raskas haupitsipatteristo.¹¹⁴ Ranskalaiset olivat valmistautuneet lyhyeen sotaan. Heillä oli kevyttä kenttätykistöään varten vain noin 1 400 laukausta tykkiä kohden, raskaalle tykistölle ainoastaan noin 600 laukausta.¹¹⁵

Konekivääriaseistuksen määrän osalta ranskalaiset ja saksalaiset yhtymät olivat samanvahvuisia. Molemmilla oli jalkaväkirykmentissään kuusi

konekivääriä, joskin eri lailla organisoituina. Taktisen käyttötaidon osalta ranskalaiset olivat saksalaisia jäljessä, kenraali Maitrot arvioi muutamia kuukausia sodan puhkeamisen jälkeen kirjoittamassaan teoksessa.¹¹⁶

Todennäköisesti Maitrot viittasi voimassa olleen konekivääriohjesäännössä esitettyihin perusteisiin, joiden mukaan ranskalaiset käyttivät konekiväärejä melko passiivisesti. Sen mukaan konekiväärejä tuli käyttää yllätyksellisesti ja lyhyesti kohtuullisen lyhyillä etäisyyksillä. Konekivääritulen arvioitiin olevan melko tehotonta ampumaketjuissa etenevää vihollista tai siihen ryhmittynyttä vihollista vastaan. Aluemaalit – vastahyökkäykseen ryhmittynyt osasto tai siirtyvä reservi – muodostivat hyviä maaleja aseelle. Näin ollen konekivääri ei ollut hyökkäyksessä varsinaisen iskuportaana tulitukiase, vaan soveltui ranskalaisen käsityksen mukaan paremmin muun muassa sivustojen suojaamiseen ja tavoitealueen puolustuksen tukemiseen. Aseen vaikeahko liikuteltavuus vaikutti siihen, että ase oli ranskalaiskäsityksen mukaan ensisijaisesti puolustukseen sopiva. Jo etuosaston tukemista konekiväärein pidettiin erityistapauksena. Konekivääri ei saanut riistää jalkaväeltä sen liikkuvuutta.¹¹⁷ Ohjesäännön esittämä käsitys ei ollut yhteneväinen kaikilla tasoilla. Majuri Culmannin sotakorkeakoulun pääsykokeilaille laatimassa valmennuskirjassa konekiväärejä käytettiin hyökkäyksessä ohjesäännön käsityksiä etupainoisemmin. Niillä ei kuitenkaan muodostettu hyökkäyksen tulitukiporrasta, vaan niiden arvioitiin soveltuvan paremmin tavoitealueella vastahyökkäyksen torjuntaan.¹¹⁸

Myös tykistöohjesäännöt korostivat liikkuvuutta. Pian buurisodan jälkeen julkaistun tykistöohjesäännön lähtökohtana oli ratkaisun saavuttaminen hyökkäämällä. Puolustuksen ohjesääntö määritti erityistapaukseksi. Ohjesääntö painotti erityisesti tulen nopeutta, joka oli saavutettavissa ainoastaan nopeasti ja varmasti toteutetuilla tuliasemien vaihdoilla ja tykkimiehistöjen lähes mekaanisiksi harjoitetulla toiminnalla.¹¹⁹ Ranskalaisen kenttätykistön käyttöperiaate ja kuviteltu teho perustui nimenomaisesti tulinopeuteen. Sotakorkeakoulun tykistötaktiikan luennoilla korostettiin sitä, että kevyen kenttätykistön teho perustui hyökkäyksessä sekä tulinopeuteen että kykyyn siirtää tulta ja vaihtaa tuliasemia nopeasti.¹²⁰

Nopeus oli ensiarvoisen tärkeää toimittaessa esimerkiksi osana etujoukkoa. Nopeat tuliasemanvaihdot mahdollistaisivat oman hyökkäävän

joukon tukemisen mahdollisimman hyvin. Nopeutta painottava ote on selitettävissä sillä, että ohjesääntö oli laadittu kevyelle 75 mm:n kanuunalle.¹²¹ Kevyet patterit muodostivat vuosisadan alussa pääosan Ranskan tykistöstä, kuten aiemmin on jo todettu. Tykistö oli jaoteltu lähinnä siirtymismuotonsa perusteella neljään lajiin. Jalan siirtyvät patterit olivat pääosin linnoitustykistöä, joskin niihin kuului myös raskas kenttätykistö. Hevosvetoinen tykistö – pääosin jo useaan kertaan mainitulla 75 millimetrin kanuunakalustolla varustettu – muodosti pääosan liikkuvasta kenttätykistöstä. Ratsastava tykistö muodosti samalla kalustolla varustetun tykistöjoukon, keskeisenä erona hevosvetoiseen se, että myös tykkimiehistöt olivat ratsailla. Ranskan laajoilla vuoristoalueilla toimimaan oli tarkoitettu 80 millimetrin vuorikanuunoilla varustetut vuoristokanuunapatterit.¹²²

Valmisteltua hyökkäystä toteuttaessa tuli tykistöllä pyrkiä luomaan selkeä painopiste jalkaväen hyökkäysalueelle. Sen lähestymisen tukemisen tulee muodostaa tykistön käytön painopiste. Tämän toteuttamiseksi tykistö voitiin jakaa kahteen toiminnalliseen osaan. Toisen osan tuli tukea hyökkäävää jalkaväkeä mahdollisimman kiinteästi. Jalkaväen iskun saattamiseksi mahdollisimman lähelle murtokohtaa tukevan tykistön tuli ryhmittyä mahdollisuuksien mukaan sivustatuliasemaan. Murron jälkeen tykistön tuli vaihtaa tuliasemat mahdollisimman nopeasti kyetäkseen torjumaan mahdollista vastahyökkäystä. Pääosan jalkaväen hyökkäystä tukevan tykistön lisäksi osa tykistöstä tuli käyttää vastatykistötoimintaan tuliylivoiman hankkimiseksi jalkaväen siirtyessä kohti hyökkäysaluettaan sekä käyttämään tulta mahdollisesti vihollisen sivustasta tuomia reservejä vastaan.¹²³

Tykistön tulen teho suojaumatonta jalkaväkeä vastaan oli hyvin tiedossa. Runsaasti taktiikasta, erityisesti tykistötaktiikasta kirjoittavan Frederic Culmannin mukaan optimioloissa tykistöpatterin tulen arvioitiin aiheuttavan jopa 60–80 prosentin tappiot hyökkäävälle puolikompanialle¹²⁴ sen edetessä ampumaketjussa. Ampumaketjun takana etenevien joukkojen tulikin hänen mukaansa edetä tappioiden välttämiseksi jononmaisessa kolonnassa, koska srappnellien kuulien läpäisy oli melko heikko niiden matalan lähtönopeuden johdosta. Yksi kuula ei kaataisi jonosta kuin yhden miehen kerrallaan.¹²⁵ Toisen tutkimuksen mukaan patterin kerta kaataisi ampumaketjussa etenevästä joukosta ampumaetäisyyden mukaan 20–40

%. Maahan suojaautunutta joukkoa vastaan tulokset laskisivat noin kolmasosaan edellisestä. Mikäli jalkaväellä olisi reput selässä tai asetettuina päänsä suojaiksi, tappioprosentti laski edelleen. Reppu siis tarjosi myös suojaa ilmaräjähteitä vastaan.¹²⁶

Tutkimuksissa ei käsitelty tulen vaikutusta linnoittautunutta vihollista vastaan, vaikka vuonna 1906 julkaistussa linnoitusohjeessa oli jo kattava ohje ampumahaudasta, joka sisälsi ampumakorokkeen ja tason aseelle. Ohjeeseen sisällytetyt ampumahaudat olivat ensisijaisesti pikalinnoitteiksi luettavia. Ohje ei sisältänyt neuvoja ampumahautojen vahventamisesta tai suojakoloista tai korsuista epäsuoraa tulta vastaan. Tämä johtui siitä, että linnoittaminen arvioitiin vain väliaikaiseksi. Hyökkäyksessä linnoittaminen ei ikinä saanut muodostua esteeksi liikkeen jatkumiselle eteenpäin, ohjesäännön johdannossa todettiin.¹²⁷ Sotakorkeakoulun hakijoille laadituissa harjoitustehtävissä – jotka painottuivat siirtymiseen ja hyökkäyksen valmisteluihin ja toteuttamiseen – ei käsitelty linnoittamista lainkaan. Puolustuksessaakin pioneeritoiminta painottui liikkeen edistämiseen, koska alivoimainen puolustaja päätti kompensoida määrällisen alivoimansa hyökkäämällä aktiivisesti.¹²⁸

Toisaalta kenttälinnoittamisen antama suoja ja sen suojan saavuttamisen edellyttämä aika tunnettiin hyvin. Ennen sotaa ilmestyneessä esikuntaupseerin käsikirjassa (*Aide-Memoire de l'officier d'État-major en campagne*) käsiteltiin laajasti suoja-arvoja eri aseita vastaan sekä erilaiset kenttälinnoituslaitteet, myös tykistön ilmaräjähteitä varten tarkoitetut katetut asemat sisältyivät ohjeisiin. Kokeiluharjoituksissa komppania kaivoi helpossa maastossa ampumahaudan noin kahdessa tunnissa, vaikeassa maastossa aika kaksinkertaistui. Myös saksalaisten ja itävaltalaisien linnoitteet olivat tiedossa.¹²⁹

Ensimmäistä maailmansotaa paljon tutkineen Sir Hew Strachanin mukaan erot aseistuksessa, edes tykistössä, eivät olleet ratkaisevia. Sekä saksalaisten että ranskalaiset ajattelumaailma painotti joukkojen määrää laadun sijasta. Myös Saksassa rauhanajan harjoituksissa näyttävä liike oli todellisuutta tärkeämpi.¹³⁰ Väitteellään Strachan viittaa valtaviin sotaharjoituksiin, joissa kymmenet tuhannet miehet hyökkäsivät ja puolustivat ilman tappioita. Paraateihin ja ohimarsseihin päättyneet manööverit loivat siis täysin erheellisen kuvan taistelusta.

Keskeisimmät ohjesäännöt uusitaan juuri ennen ensimmäistä maailmansotaa

Keskeisimmät ohjesäännöt uusittiin Ranskassa ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä. Ne kirjoitettiin ajattelumaailmassa, jota kuvastavat hyvin Ranskan pääesikunnan operatiivisen osaston päällikön, eversti Louis de Grandmaisonin kaksi luentoa vuonna 1911. Grandmaison luennoi rohkeamman taktiikan puolesta. Voimassaolevan kenttäohjesääntö painotti Grandmaisonin näkemysten mukaan liikaa suojaamista. Se johti henkiseen alistumiseen sekä hidasti operaatioiden toteuttamista. Oman operaation nopeus oli suoraan verrannollinen siihen, miten vihollinen voitiin yllättää. Yllätys, nopeus ja voiman keskittäminen palvelivat myös hyökkäävän joukon moraalialia, jonka Grandmaison arvioi ei vain tärkeämmäksi kuin materiaaliset tekijät, vaan ratkaisevaksi tekijäksi sodassa. Näin ollen hän päätyi johtopäätökseen, jonka mukaan hyökkäyksessä varomattomuus oli oman toiminnan suojaamista tärkeämpi tekijä (*”Dans l’offensive, l’imprudence est la meilleure des sûretés.”*).¹³¹

Grandmaisonille hitaus tarkoitti aloitteen menettämistä, joka auttamatta johtaisi tappioon. Yhtymän komentajan tilanteenarvioinnissa oli kolme keskeistä kohtaa: yleistilanne ja tehtävä, maasto ja vihollisen sijainti. Se jo riitti aloitteen tempaamiseen sodan ja taistelun alkuhetkistä alkaen. Tämä oli elintärkeää, koska saksalaisten doktriini oli hyökkäyksellinen kuten ranskalaistenkin. Oman rohkean offensiivin tarkoituksena olisi hyökkäyksellisesti paikantaa saksalaisten ryhmitys ja toiminta ja mittavia reservejä hyväksikäyttäen ratkaista tilanne.¹³²

Grandmaisonin ajatusmaailma noudatti paljolti Bonnalin ja Fochin kuvailemaa napoleonista peruslogiikkaa. Vaikka Grandmaison painotti teksteissään taistelutahdon merkitystä, eivät hänen näkemyksensä poikkea merkittävästi vallinneesta linjasta. Mikä oli lopulta ranskalaisille tyypillistä retoriikkaa ja mikä oli todellista strategista tai taktista ajattelua? Miten Grandmaisonin esittämät ajatukset siirtyivät käytäntöön?

Ranskalainen yhtymäohjesääntö (armeijakunta, armeija tai armeijaryhmä) uusittiin vuonna 1914. Hyökkäyshenkinen ohjesääntö painotti vastustajan asevoimien tuhoamista. Maa-alueiden tai linnoitusten hallussapito oli toissijaista, joukkojen liikkeellä tuli temmata aloite ja luoda vihollisen

tuhoamisen mahdollistama asetelma. Aloitteellinen aggressiivisuus oli edellytys henkiselle ylivoimalle ja voimien keskittämiseksi, jonka ohjesääntö määrittäi yhdeksi keskeiseksi toiminnalliseksi periaatteeksi. Käytössä olevat reservit tuli varata hyökkäyksellisesti menestyksen hyväksikäyttöön.¹³³

Kaiken toiminnan keskiössä oli liike – *plan de manoeuvre* – jonka avulla yhtymä hakeutuu suotuisaan asetelmaan. Ranskalaisen yhtymän liikkuvuus perustui ensisijaisesti jalan marssiviin joukkoihin.¹³⁴ Ylemmillä tasoilla suunnitelma sisälsi useita välitavoitteita, joiden kautta keskitetään riittävä voima vastustajan tuhoamiseksi. Grandmaisonin ajatukset tiedustelun ja suojaamisen laimin lyömisestä ajan säästämiseksi eivät esiintyneet yhtymäohjesäännössä. Päinvastoin niitä painotettiin. Grandmaisonin ajatukset eivät siis ainakaan kokonaisuudessa ulottuneet kirjoitettuun taktiseen doktriiniin.¹³⁵

Ohjesääntö ei tunnistanut puolustusta taistelulajiksi armeijaryhmän tai armeijan operaatioissa olettaen ilmeisesti, että jokin osa yhtymästä hyökkää joka tapauksessa. Armeijakunnan operaatiot jaettiin pääoperaatioon ja tukeviin operaatioihin, joista ensin mainituilla tuli päästä ratkaisuun. Vallitseva käsitys ratsuväen käytöstä juuri ennen sodan alkua selviää myös ohjesäännöstä. Armeijan operaatioissa ratsuväen ensisijaiset tehtävät olivat tiedustelu, sivustojen suojaaminen, kosketuksen hakeminen viholliseen ja sen ylläpitäminen, takaa-ajo sekä vetäydyttäessä vastustajan hidastaminen.¹³⁶

Armeijan operaatio oli edullista suunnata vastustajan sivustaan tai selustaan, koska se pakottaa vastustajan reagoivaan asemaan. Lisäksi usean armeijakunnan käyttäminen rintamahyökkäykseen aiheuttaa merkittävät tappiot. Armeijakunnan hyökkäyksen rakenne ja suuntautuminen oli periaatteessa varsin yksinkertainen. Etujoukko sitoo vastustajan taisteluun ja suojaa armeijakunnan pääosien ryhmittymisen pääiskuun. Etujoukon taistelua tukee ainakin osa käytössä olevasta tykistöstä, joka aloittaa myös vastustajan tykistön kuluttamisen. Päähyökkäyksen suuntaaminen on riippuvainen yleistilanteesta, vihollisen toiminnasta ja maastosta. Yleistilanteen ollessa selkeä armeijakunnan komentaja suuntaa toisen divisioonistaan heti hyökkäykseen, jonka aikana toinen käytössä olevista divisioonista valmistautuu hyökkäämään ensin hyökänneen tueksi. Yleistilanteen ollessa epäselvä molemmat divisioonat toteuttavat valmistellun hyökkäyksen armeijakunnan etujoukon ja divisioonan oman etujoukon suojaamina.¹³⁷

Kuten jo aiemmin on todettu, painopisteen muodostamista pidettiin keskeisenä keinona ratkaisun saamiseksi. Näin ollen armeijakunnan hyökkäysalueen leveyden painopistesuunnassa tuli olla noin 4–8 kilometriä. Kapea hyökkäysalue selittyy sillä, että ranskalaisessa ajattelussa armeijakuntakin oli vielä selkeästi taktinen yksikkö. Niin ikään kevyen kenttätykistön kantama – armeijakunnassa ei ollut lainkaan raskasta tykistöä, kuten tässä esityksessä on aiemmin todettu – rajoitti mahdollisuuksia leveämmällä alueella toteutettavaa hyökkäystä varten.¹³⁸

Edellä kuvatut yleisperiaatteet sisältyivät myös sotakoulujen opetukseen. Tykistökouluun taktiikanopetuksessa painotettiin yllätystä ja aloitteellisuutta, niiden seurauksena saavutettavaa toiminnanvapautta niin strategisella tasolla kuin taktisella tasolla: armeijakunnassa ja sitä pienemmissä joukoissa.¹³⁹

Yllätykseen pääseminen edellytti tiedustelun onnistumista. Uutena tiedusteluvälineenä ohjesääntö käsitteli ilmasta toteutettavaa tiedustelua, joka voidaan ulottaa jopa sadan kilometrin päähän. Ranskalaisilla oli eurooppalaisista valtioista parhaat edellytykset tähän, koska Ranskan lentoujoukot olivat maailmansodan kynnyksellä Euroopan kehittyneimmät ja laajimmat.¹⁴⁰ Niin kauan kuin yhtymät olivat irti taistelusta, komentajalla oli toiminnanvapaus. Näin ollen oli tärkeää, että joukot eivät sitoutuneet taisteluun vihollisen suojaavia osia tai sivusuunnan joukkoja vastaan, vaan ne onnistuneen tiedustelun seurauksena toimisivat kootusti painopisteessä. Strategian päämääränä oli siis luoda napoleonisen onnistunut asetelma, taktiikka käsitti varsinaisen taistelun.¹⁴¹

Vuonna 1912 nuoremmalle päällystölle suunnatussa koulutusohjesäännössä jalkaväki-ohjesäännössä taistelutahtoa korostettiin merkittävästi painokkaammin kuin vuoden 1900 painoksessa.¹⁴² Ohjesääntö on myös sävyltään jo hyökkäyshengen läpitunkema. Vaikka taistelussa voi olla puolustusta tai hyökkäystä, hyökkäys on ainoa ratkaisuun pyrkivä taistelulaji. Passiivinen puolustus johtaa väistämättömästi tappioon ja se on näin ollen ehdottomasti väärä ratkaisu.¹⁴³

Ohjesäännössä tarkasteltiin lyhyesti taistelun eri vaiheita, mutta siinä ei käytännössä viitattu lainkaan puolustukseen, vaan ratkaisevaan hyökkäykseen, johon varataan kaikki hyökkäävän joukon taistelutahto ja -henki (elan). Lyötyä vihollista – ohjesääntö ei ota edes huomioon muita vaih-

toehtoja kuin menestyksen – tulee ajaa takaa armottoman tarmokkaasti. Ohjesäännön luvussa myös kaikki aselajeille määritetyt tehtävät olivat hyökkäyksellisiä. Jalkaväen hyökkäyksessä tuli oli hyökkäystä valmisteleva tekijä, liike vasta sen varsinainen toteutus.

Operatiiviset suunnitelmat muutetaan hyökkäykselliseksi

Vuonna 1913 uusittiin myös jalkaväen harjoitusohjesääntö. Uuden ohjesäännön perusteluissa todettiin, että vuodesta 1904 käytössä ollut harjoitusohjesääntö oli liian monimutkainen. Kaksipuoleiset harjoitukset olivat johtaneet liian monimutkaisiin käytänteisiin ja aikaa kuluttaviin menetelmiin. Koheesio ja aloitteellisuus olivat ohjesäännön, ja edustajainhuoneessa puhuneen asevoimien komentajan, kenraali Joseph Joffren mukaan onnistuneen sodankäynnin perusedellytykset. Esipuheen mukaan uusi ohjesääntö oli tarpeellinen myös uuden kolmevuotisen palvelusajan johdosta sekä uuden, entistä rohkeamman ja hyökkäyksellisemmän doktriinin omaksumisen johdosta.¹⁴⁴

Juuri kenraali Joseph Joffren valinta Ranskan asevoimien komentajaksi vuonna 1911 oli käytännöllinen rajapyykki yhä hyökkäyksellisemmän ajattelun murroskohdassa. Edellisessä alaluvussa käsitellyt ohjesäännöt hyväksyttiin käyttöön Joffren komentajakauden aikana, mutta samaan aikaan uusittiin operatiiviset suunnitelmat. Stephan Schmidtin analyysin mukaan ranskalaiset omaksuivat hyökkäysdogman kenraali Joffren noustua asevoimien komentajaksi vuonna 1911. Poliittinen johto vahvisti Joffren vakautuksen hyökätä kaikin mahdollisin voimin saksalaisia vastaan. Päätös siis ei ollut ainoastaan sotilaallinen, vaan myös poliittinen.¹⁴⁵

Ranskalaiset uusivat operatiiviset suunnitelmat kolmesti vuosisadan alussa. Vuonna 1909 suunnitelmassa otettiin jo huomioon mahdollisuus, jonka mukaan Saksa hyökkäisi ainakin joillain voimillaan puolueettoman Belgian läpi. Suunnitelma XVI mukaan puolustusta tuli kehittää liikkuvammaksi ja jos osin hyökkäyksellisemmäksi, minkä johdosta reservien määrää kasvatettiin merkittävästi, kaikkiaan 22 divisioonaan.¹⁴⁶

Määrällisesti ja laadullisesti saksalaisia heikomman Ranskan suunnitelmissa oli kaksi seikkaa, jotka asettivat reunaehdoja operatiivisille suunnitelmille. Niistä ensimmäinen oli liittolaisten kyky aloittaa operaatiot Saksaa vastaan. Eurooppa oli vuosisadan alussa jakautunut kahteen liittokuntaan.

Saksa ja Itävalta-Unkari muodostivat toisen liittouman. Ranska, Venäjä ja Iso-Britannia taas toisen liittouman. Venäläisten kyky mobilisoida Euroopan laajin armeija ja siirtää se Saksa vastaan oli ranskalaisten omien suunnitelmien kannalta keskeinen tekijä, joka osaltaan määritteli mahdollisuuksia myös hyökkäysoperaatioihin. Vuosina 1911–1913 käytyjen esikuntaneuvotteluiden tuloksena venäläiset sitoutuivat aloittamaan laajan hyökkäyksen Itä-Preussiin kahden viikon kuluttua liikekannallepanosta. Vaikka kyse oli siis vuonna 1894 solmitusta puolustusliitosta, sen ensisijaisena päämääränä oli Saksan lyöminen.¹⁴⁷ Britannian ja Ranskan vuonna 1904 solmima sopimus rajoittui ensisijaisesti siirtomaiden etupiirijakoon,¹⁴⁸ mutta sopimusta seuranneissa salaisissa esikuntaneuvotteluissa brittien siirtävän pääosan siirtomaa-armeijastaan – kuusi divisioonaa – ranskalaisten joukkojen länsipuolelle Englannin kanaaliin nojautuen.¹⁴⁹

Toinen seikka oli arvio saksalaisten toiminnasta. Kenraali Joffren edeltäjä, kenraali Michel arvioi saamiensa tiedustelutietojen perusteella, että saksalaiset käyttäisivät puolueettoman Belgian aluetta täysimääräisesti hyväkseen. Belgia muodosti Michelin näkemyksissä sotilaallisen tyhjiön ja oli myös maastollisesti edullisin alue saksalaisten hyökkäykselle. Ainoastaan Belgian alueen hyväksikäyttö tarjosi saksalaisille mahdollisuuden nopeaan voittoon. Michelin kansallisessa sotaneuvostossa täystyrmäyksen saaneet ehdotukset ranskalaisten toiminnan painopisteen muodostamisesta Belgian alueelle ja maavoimien uudistamisesta perustuivat osin arvioon, jonka mukaan saksalaiset liittäisivät reserviläisistä muodostettuja armeijakuntia alusta alkaen iskuportaaseen. Tämä tuottaisi riittävästi joukkoja laajan yksipuoleisen saarroituksen toteuttamiseen Maas-joen länsipuolta edeten. Näkemys oli vastoin vallitsevaa käsitystä, jonka mukaan reserviläisistä muodostetut joukot eivät olleet taistelukelpoisia sodan ensimmäisen vaiheen hyökkäysoperaatioissa.¹⁵⁰

Asevoimien uuden komentajan johdolla laadittiin uusi operatiivinen suunnitelma, hyökkäyksellinen suunnitelma XVII. Se perustui olettamukseen, jonka mukaan saksalaisilla ei ollut riittäviä voimia laajan läntisen saarroituksen toteuttamiseen Belgian alueen kautta, vaan Saksan hyökkäyksen painopiste suuntautuisi Ranskan alueelle selkeästi idempää. Ranskalaisten uusi suunnitelma – joka oli enemmän liikekannallepanon jälkeinen keskityssuun-

nitelma kuin varsinainen operatiivinen suunnitelma – perustui painopisteen muodostamiseen saksalaisten hyökkäysryhmytyksen oletettua keskustaa vastaan lopullisena tavoitteena saksalaisten yhteyksien katkaiseminen Reinillä.¹⁵¹

Kenraali Joffre perusteli päätöstään sillä, että painopisteen (*centre de gravité*) muodostaminen alueelle mahdollisti joukkojen joustavan käytön niin itään kuin länteenkin. Suunnitelmassa lisäksi vahvennettiin liikekannallepanon mahdollistavien suojajoukkojen määrää.¹⁵² Strategisella tasolla suunnitelma perustui edulliseksi oletetun alkuasetelman muodostamiseen, jonka jälkeen sotatoimet ratkaistaisiin tilanteen mukaisesti – hyökkäämällä. Tässä suhteessa suunnitelma muistutti paljon sotaa edeltäviä näkemyksiä, joita olivat esittäneet muun muassa Henri Bonnal ja Ferdinand Foch. Se oli asetelma, joka mahdollisti vihollisen painopisteen paikantamisen jälkeen oman voiman keskittämisen ratkaisukohtaan ja ratkaisutaistelun voittamisen. Edellytyksenä kaikelle oli luonnollisesti oikea tilannetieto vihollisen liikkeestä ja vahvuudesta sekä terve, riittävän monen vuorokauden päähän ulotettu arvio sen toiminnasta.

Punaisten housujen sota

Ranskalaiset mobilisoivat 1. elokuuta 1914. Ryhmytyksen painopiste muodostui keskityssuunnitelman mukaisesti Ardennien ja Luxemburgin vastaisen rajan alueelle. Ranskan tiedustelu ei onnistunut selvittämään saksalaisten painopistettä, joka taas muodostui Schlieffenin suunnitelman mukaisesti Belgiaan.¹⁵³ Näin ollen kenraali Joffre käski ryhmytyksen keskellä olevat armeijansa hyökkäämään saatuaan vahvistuksen venäläisten operaation käynnistymisestä itärintamalla. Ranskalaisten hyökkäykset epäonnistuivat kaikkialla. Muutaman vuorokauden kuluessa operaatioiden alkamisesta hyökkäysjoukot olivat kärsineet kymmenien tuhansien miesten tappiot kaatuneina. Yksinomaan 22. elokuuta ranskalaiset kärsivät 27 000 miehen tappiot kaatuneina, esimerkiksi kolmannen siirtomaadivisioonan vahvuudesta pyyhkiytyi pois kaksi kolmasosaa parissa päivässä.¹⁵⁴

Strategisella tasolla Joffren suunnitelman romutti vihollistilannearvio. Saksalaisia oli vastassa paljon ennakoitua enemmän. Ennako-odotusten

vastaisesti ja osin saatujen tiedustelutietojen väärin tulkitsemisen johdosta, ranskalaisilla ei ollut selvyyttä siitä, että saksalaiset olivat liittäneet reserviläisistä koottuja joukkoja hyökkäyksensä kärkeen.¹⁵⁵ Strateginen alkuasetelma, jonka tärkeyttä ranskalaiset olivat korostaneet vuosikymmeniä, oli siis erheellinen. Ratkaisukohtaan tarvittavaa ylivoimaa ei ollut saavutettavissa. Tiedustelu, jota Napoleon oli korostanut ja jota painotettiin vuoden 1895 ohjesäännössä, epäonnistui niin strategisella kuin taktisella tasolla. Ranskalaisilla komentajilla ei ollut apunaan ihailemansa Napoleonin intuitiota, joka perustui kymmenien taisteluiden kokemukseen omien joukkojen suorituskyvystä ja vastustajan aikomuksista. Ranskalaisten komentajien sotakokemukset perustuivat ensisijaisesti siirtomaa-operaatioihin, joissa alivoimainen vastustaja toimi täysin eri logiikan mukaan kuin saksalaiset.

Taktisella tasolla tappioon oli useita syitä. Kenraali Palat'n vuonna 1918 julkaiseman tulkinnan mukaan merkittävimmät syyt tappioihin taktisella tasolla olivat tykistön ja jalkaväen yhteistoiminnan puute, raskaan tykistön vähyys sekä ilmatiedustelun heikkous. Osasyyn hän vieritti myös tietämättömyyden ja osaamattomuuden piiriin. Saksalaisten tulen teho oli lopulta yllätys ranskalaiskomentajille.¹⁵⁶

Tulen teho yllätti sekä saksalaiset¹⁵⁷ että ranskalaiset. Ranskalaiset eivät onnistuneet hankkimaan ohjesääntöjensä edellyttämää tuliyylivoimaa vaikeassa maastossa. Peitteinen maasto vaikeutti jalkaväen ja tykistön yhteistoimintaa, siis ohjesäännöissä edellytetyn tuliyylivoiman hankkimista ratkaisukohdassa. Jotkin yhtymät hyökkäsivät täysin ilman tykistönsä tukea.¹⁵⁸ Osasyynä tähän lienee komentajien malttamattomuus ja kokemattomuus suurien joukkojen komentamiseen taistelutilanteessa. Esimerkiksi Lorrainen maakuntaan hyökkäävän armeijan ohjeissa painotettiin hyökkäysvalmisteluiden merkitystä, erityisesti tykistön tulen järjestelyitä. Ristiriitaiset käskyt, sumuinen sää ja tiedustelun epäonnistuminen johtivat siihen, että käsillä olevassa tekstissä useaan kertaan mainitun Ferdinand Fochin armeijakunnan kohtaamistaistelu epäonnistui täysin.¹⁵⁹

Sodan aikana armeijakunnan tykistökomentajana toimineen Gascouinin mukaan alkuvaiheen tykistöllisiin ongelmiin oli useita syitä. Ranskalainen tykistö ei hyödyntänyt vastustajaansa pidempää kantamaa täysimääräisesti, koska rauhanajan harjoituksissa ampumaetäisyydet olivat olleet lyhyitä.

Tämä johti vastatykistötoiminnan laiminlyöntiin, vaikka voimassa oleva ohjesääntö olisi sitä edellyttänyt. Tulen tehoa heikensivät myös liian lähelle tuettavia joukkoja ryhmittyneiden tykkipattereiden miehistötappiot.¹⁶⁰

Osasyynä tulen tehon yllättävyyteen oli tiedustelun ja suojaamisen laiminlyönti myös taktisella tasolla. Tähän viittaa myös eversti Alléhautin jalkaväen taistelua käsittelevä teos. Hänen sodan jälkeen kirjoittamansa kirja kuvaa taisteluesimerkein jalkaväen taktiikkaa ensimmäisessä maailmansodassa. Hänen mukaansa armeijakunnan etuosastona toimineen 67. Prikaatin taistelut raja-alueella, jossa prikaati noudatti ja sovelsi ohjesääntöjen edellyttämää taktiikkaa, oli poikkeus. Prikaatinkomentaja suojaasi huolellisesti etenemisensä etuosastolla ja ryhmitti tykistönsä kaksiin tuliasemiin ennen taistelua. Vasta selvitettyään vihollisen ryhmituksen ja luotuaan edellytykset hyökkäyksen tukemiselle prikaatinkomentaja käynnisti menestyneen hyökkäyksen.¹⁶¹

Maailmasodan ollessa vielä käynnissä rajataisteluiden aikana prikaattia kommentanut Victor Cordonnier kuvasi vaikeassa maastossa taisteluun liittyviä ongelmia, jotka olivat hyvin samankaltaisia kuin Alléhautin kuvaamat. Divisioonan tiedustelu epäonnistui tehtävässään metsäisessä maastossa. Divisioonan ratsuväkieskadroonan ottohevoset vauhkoonoutuivat heti tulituksen alettua. Tämä pakotti tiedustelijat toimimaan jalan, mitä ei ollut otettu huomioon aikalaskelmissa. Ensimmäinen hyökkäys aloitettiin ilman tykistön tukea, se päättyi pian. Seuraavaa hyökkäystä tukeva tykistö ei löydä sopivia tuliasemia murtoalueen läheisyydestä, ja siltä puuttuvat epäsuoran tulen johtamiseen tarvittavat viestivälineet.¹⁶²

Epilogi – ”Le canon conquiert, l’infanterie occupe – tykistö valloittaa, jalkaväki miehittää”

Eräänlaisena päätepisteenä keskustelulle tulen ja liikkeen välisestä suhteesta voidaan pitää vuonna 1917 uusitussa yhtymäohjesäännössä määritettyjä periaatteita. Sen tarjoamat näkökulmat ovat varsin toisenlaisia kuin vuoden 1913 ohjesäännössä. Maailmansotaa oli käyty kolme vuotta. Ranskan armeija oli kokenut vuoden 1914 pettymykset hyökkäystaistelussa, ja suuri

osa armeijan divisioonista oli läpikäynyt sotahistoriallisena monumenttina yhä sävyttävän Verdunin. Lyhyeksi jäänyt optimismi hyökkäyksen ja liikkeen paluusta kenraali Nivellen lyhyen komentajakauden aikana oli vaihtunut kapinointiin, joka uhkasi lamauttaa maan asevoimat.¹⁶³

Ohjesäännön mukaan hyökkäyksen edellytyksiin kuuluivat määrällinen ylivoima, yllätys ja huolelliset hyökkäysvalmistelut. Ohjesääntö edellytti, että hyökkäyksellä tulee aina olla selkeästi määritelty ja saavutettavissa oleva tavoite. Tavoitteen saavuttamiseksi hyökkäysalueen leveys ja syvyys oli määriteltävä niin, että käytössä olevan tykistön koko voima oli käytettävissä hyökkäyksen tukemiseen.¹⁶⁴

Strategisen tasan yllätykseen pääseminen edellytti sitä, että ylimmän sotilasjohtoon käytössä olevia reservejä ei siirrettäisi hyökkäysalueen läheisyyteen ennen hyökkäyksen alkua ja että harjoittelu toteutettaisiin toisaalla. Taktisen tason yllätys piti saavuttaa pääosin salaamalla hyökkäysvalmistelut kaikissa johtoportaisissa.¹⁶⁵

Hyökkäykselle edellytettyjen valmisteluiden tuli olla merkittävästi kokonaisvaltaisempia kuin ennen. Ne tuli ulottaa hyökkäävän joukon perusteelliseen kouluttamiseen ja huoltamiseen ennen hyökkäyksen alkua. Vain tehtävään hyvin valmistellun joukon voitiin haluavan voittoa. Käsillä olevassa tekstissä jo aiemmin paljon käsitelty taistelutahto ei ollut enää ranskalaiseen sotilaaseen sisäänrakennettu mekanismi, vaan se piti luoda ja ylläpitää huolehtimalla sotilaista.¹⁶⁶

Jalkaväen asema ja tehtävät olivat muuttuneet täysin. Tie vastustajan ryhmytykseen piti avata panssarivaunuin ja tykistön tulella. Jalkaväen pääasialliseksi tehtäväksi jäi tavoitealueen miehittäminen.

Ranskalaisten kokemus maailmansodan tulivoiman tehosta oli traumaattinen, se syntyi tosin pikemminkin raastavien kulutustaisteluiden kuin vuoden 1914 operaatioiden seurauksena. Sodanjälkeistä aikaa leimasi voimakas defensiivin painottaminen. Rinnan Maginot-linjan rakentamisen kanssa syntyi ajatusmaailmaan henkinen Maginot-linja, joka osoittautui ranskalaisille sotilaallisesti vielä turmiollisemmaksi kuin ensimmäistä maailmansotaa edeltänyt hyökkäyshenkinen ajatusmaailma.

KOHTI KAHDEN VALTAMEREN SOTAA

Yhdysvaltalainen näkemys tulevasta sodasta

JUSSI PAJUNEN

2

Tässä artikkelissa käsitellään yhdysvaltalaisia käsityksiä sodan kuvasta maailmansotien välisenä aikana siitä näkökulmasta, josta Yhdysvaltain asevoimien puolustussuunnitelmia¹ laatineet upseerit tulevaisuuden sotaa katsoivat. Yhdysvaltain harjoittama eristäytymispolitiikka – oman aikakautensa sovellus Monroen opista – pyrki eristämään Yhdysvallat etenkin eurooppalaisista sodista. Suuri osa kansasta kannatti eristäytymistä, minkä vuoksi julkisesti esitettyihin näkemyksiin tulevan sodan kuvasta saatettiin suhtautua epäillen. Artikkelissa ei pureuduta yksittäisiin yhdysvaltalaisiin teoreetikoihin, vaan artikkelissa muodostetaan yksittäisten henkilöiden näkemysten sijaan kuva asevoimien yleisemmästä näkemyksestä tulevan sodan kuvasta.

Eristäytymispolitiikka ja sodan kuvat puolustussuunnittelun perustana

Maailmansotien välillä Yhdysvaltain asevoimat rakentuivat maavoimista ja merivoimista. Sekä maavoimissa että merivoimissa oli puolustussuunnitelmia valmisteleva suunnitteluosasto (*War Plans Division*). Kokoavia puolustussuunnitelmia valmistelivat maa- ja merivoimien suunnittelulautakunta, *Joint Army and Navy Board*, ja sille alisteinen suunnittelukomitea, *Joint Planning Committee*. *Joint Army and Navy Board* ei ollut uusi toimija, vaan se oli perustettu jo vuonna 1903. Sen vaikutusvalta oli kuitenkin ollut

vähäinen ennen ensimmäistä maailmansotaa, mutta ensimmäisen maailmansodan jälkeen sen toimintamahdollisuuksia parannettiin ja henkilököönpanoa kasvatettiin. *Joint Army and Navy Board* koostui vuodesta 1919 alkaen kuudesta upseerista: laivaston komentajasta, maavoimien komentajasta, laivaston apulaiskomentajasta, maavoimien apulaiskomentajasta sekä maavoimien ja merivoimien suunnitteluosastojen päälliköistä. *Joint Army and Navy Board* saattoi tehdä aloitteita, mutta sillä ei ollut juridista valtaa tai vastuuta.²

Joint Planning Committee perustettiin vuonna 1919. Sen henkilöstö koostui yhteensä kuudesta maavoimien ja merivoimien suunnitteluosaston upseerista. Tehtävänä oli muun muassa tutkia tulevan sodan kuvaa, jotta asevoimille voitiin esittää sopivimpia toimintavaihtoehtoja sodan tapauksessa. Näiden tutkimusten pohjalta laadittiin ajoittain päivitettäviä, maavoimien ja merivoimien yhteisiä puolustussuunnitelmia, jotka hyväksyttiin sekä maavoimien että merivoimien johdolla. Maavoimat ja merivoimat eivät kuitenkaan nähneet sodan kuvaa samalla tavalla. Maavoimissa arvioitiin yleisesti, että laivasto ei voinut voittaa sotia, vaan sodan voittaminen edellytti vastapuolen asevoimien lyömistä ja usein maa-alueiden valloittamista. Merivoimissa sen sijaan arvioitiin suuren, ratkaisevan meritaistelun ja merisaarron olevan tehokkaimmat sodankäyntitavat. Esimerkiksi sodassa Japania vastaan ei ollut tarpeen lyödä Japanin maavoimien joukkoja tai vallata Japanin pääsaaria.³

Puolustussuunnitteluun liittyviä tehtäviä, erilaisia selvityksiä ja sotapelejä toteutettiin maailmansotien välisenä aikana myös maavoimien sotakorkeakoulussa (*Army War College*) ja merivoimien sotakorkeakoulussa (*Naval War College*). Vaikka useanlaisia sodankäyntimalleja tutkittiin ja kokeiltiin sotapelin keinoin, lähtökohdat säilyivät pääosin muuttumattomina maailmansotien välisenä aikana. Yhdysvallat keskittyi eristäytymispolitiikan mukaisesti omien etujensa puolustamiseen, eikä se liittynyt sotaan, jos Yhdysvaltain eristäytymispolitiikkaa ei loukattaisi tai Yhdysvaltain Tyynellämerellä hallinnoimia alueita vastaan ei hyökättäisi. Käytännössä se tarkoitti Japanin hyökkäystä Filippiineille. Turvallisuuspoliittisena lähtökohtana oli se, että Yhdysvallat ei liittynyt puolustusliittoihin tai ylläpitäisi hyökkäyssodankäyntiin tarvittavia asevoimia. Asevoimia rakennettiin puolustukseen.

Yhdysvallat pyrki 1920-luvulla rajoittamaan laivastojen varustelua ja ennaltaehkäisemään mahdollisia sotia lähinnä kansainvälisten sopimusten avulla. 1930-luvulla sotatoimia pyrittiin edelleen estämään diplomaattisin keinoin ja taloudellisilla sanktioilla uhkaamalla.⁴

Asevoimat ja liikekannallepanojärjestelmä

Yhdysvaltain asevoimien vakituisen henkilöstön maksimivahvuudeksi määrättiin 18 000 upseeria ja 280 000 sotilasta vuonna 1920. Tämän noin 300 000 miehen vahvuisen joukon tehtävänä oli toimia kaaderijoukkona noin 2 000 000 miljoonan sotilaan liikekannallepanotapauksessa. Yhdysvaltain kongressi ei kuitenkaan myöntänyt varoja kaikkien vakituisten sotilaiden värväämiseen. Korkeintaan noin 250 000 sotilasta voitiin pitää koossa. Vuodesta 1922 alkaen miesvahvuus pieneni, ja vakituisen henkilöstön miesvahvuus pysytteli vuosien 1923 ja 1935 välillä alle 150 000 sotilaassa. Kansalliskaartin – reservin – asemaa vahvennettiin vuoden 1920 lakiuudistuksessa. Kansalliskaartin henkilövahvuus oli maailmansotien välisinä vuosina keskimäärin noin 200 000.⁵

Liikekannallepanoa varten laadittiin suunnitelma *Blue*, joka määrittäi vaaditut tasot valmiudelle, liikekannallepanon peruseriaatteen ja joukkojen keskittämisen perusteet. Armeijoiden ja armeijakuntien toiminnan käynnistämiseen oli varattava aikaa 150 päivää perustamisen aloittamisesta. Aikaviipeet olivat suuria osin siitäkin syystä, että kalustollinen valmius oli heikko. Liikekannallepanosuunnitelman perusteet nojasivat suursodan uhakuvaan, vaikka suursota vaikutti kaukaiselta ainakin vielä 1920-luvulla.⁶

Suuren laman vuoksi Yhdysvaltain taloudellinen tilanne heikkeni 1930-luvun alkuvuosina. Koska taloudellinen tilanne oli vaikea ja suuri osa kansalaisista suhtautui kriittisesti sotilasvarusteluun eristäytymispolitiikkaa kannattaen, ei asevoimien voimallinen kehittäminen ollut mahdollista. Asevoimien vahvuus heijasteli kansakunnan kannattamaa turvallisuuspoliittista linjaa. Yhdysvallat tahtoi eristää itsensä sodista ja konflikteista, minkä vuoksi se ei tarvinnut suuria asevoimia. Kääntöpuoli valituissa ratkaisussa oli se, että yllättävässä konfliktissa maa olisi valmistautumaton.

Asevoimien vakituisen henkilöstön kokonaisvahvuus oli 1930-luvun alkuvuosina noin 130 000–140 000 sotilasta. Pohjois-Amerikan mantereella oli alle 60 000 sotilasta. Yllätyksen uhkaa pyrittiin vähentämään ja ainakin alueellista sotilaallista hegemoniaa säilyttämään ylläpitämällä verrattain vahvaa laivastoa.⁷

Asevoimien rahoitus lisääntyi 1930-luvun puolivälin jälkeen, ja vuosikymmenen loppuun mennessä asevoimien vakituinen vahvuus nousi noin 200 000 mieheen, mutta etenkin maavoimien varustuksessa oli suuria puutteita. Joukot olivat ryhmitettynä erittäin hajalleen, eikä yhtään täysvahvaa divisioonaa ollut. Puolustussuunnitelmissa laskettiin tarvittavan noin 400 000 sotilasta puolustuksellisiin tehtäviin, jotta massa-armeijan perustaminen oli samanaikaisesti mahdollista. Esimerkiksi Tyynenmeren operaatioon arvioitiin tarvittavan noin 2 000 000 sotilasta. Suunnitelmat perustuivat kuitenkin vain paperilla oleviin joukkoihin, eivätkä oletukset joukkojen perustamiseen tarvittavasta ajasta tai joukkojen täydennysmahdollisuuksista kohdanneet todellisuutta.⁸

Puolustussuunnitelmat sodan kuvan ilmentäjinä

Yhdysvalloissa 1920-luvulla laadituista puolustussuunnitelmista suuri osa oli päivityksiä ennen ensimmäistä maailmansotaa laadittuihin suunnitelmiin. On toki huomattava, että laadittuja suunnitelmia ei ollut juurikaan hyödynnetty ensimmäisen maailmansodan aikana, vaan interventio Meksikoon, laivaston käyttö Atlantin valtamerellä ja yhdysvaltalaisen joukkojen liittyminen ympärysvaltojen rintamaan toteutettiin tilannekohtaisen harkinnan perusteella. Yhdysvaltain ensimmäiseen maailmansotaan lähettämät laivastojoukot ja maavoimien joukot olivat kokoluokaltaan huomattavasti suurempia kuin ennen maailmansotaa laadituissa puolustussuunnitelmissa ja arvioissa oli nähty tarpeelliseksi ja todennäköiseksi. Saksan-vastainen suunnitelma poistui maailmansotien välillä puolustussuunnitelmalivalikoimasta. Myöskään Ranskan-vastaisia suunnitelmia ei enää laadittu. Vaikka Yhdysvalloissa suhtauduttiin varauksellisesti kommunistiseen Neuvostoliittoon, ei Neuvostoliiton-vastaisiakaan suunni-

telmia laadittu. Neuvostoliitto ei ollut vielä kyllin voimakas, että se olisi muodostanut todellista uhkaa Yhdysvalloille.⁹

Ilmasodankäynnin merkitys kasvoi yhdysvaltalaisissa arvioissa ensimmäisen maailmansodan kokemusten myötä. Tämä siitä huolimatta, että tunnetuimpien ilmasotateoreetikkojen, kuten italialaisen Giulio Douhet'n (1869–1930) ja yhdysvaltalaisen William Mitchellin (1879–1936), visiot olivat aivan liian suurisuuntaisia niin 1920-luvun lentokonetekniikan kannalta kuin myös monien 1920-luvun aikalaisupseerien mielestä. Lentojoukot kuitenkin erotettiin viestijoukoista, mutta ne olivat edelleen osa maavoimia. Vaikka muun muassa pommituskokeet osoittivat lentokoneiden käyttökelpoisuuden myös merisodankäynnissä, ei *Joint Army and Navy Board* nähnyt ilmavoimien merkitystä sodankäynnin kannalta vallankumouksellisena. Yhdysvaltalaiset suunnitelmat lentotukialusten käytöstä olivat 1920-luvulla korostetun puolustuksellisia. Lentotukialuksilta toimivien lentokoneiden päätehtävä oli merivoimien alusten suojaaminen. Vaikka lentokoneiden kehitysnäkymät tunnistettiin, ei esimerkiksi suurten taistelualusten roolissa laivaston selkärankana nähty tarkistustarpeita.¹⁰

Yhdysvalloissa ilmasodankäynnin kehittämisen painopiste asettui 1920-luvun alussa strategiaan pommituksiin, ja strategiaa pommituksia lähestyttiin tahdon murtamisen näkökulmasta. Tärkeimmiksi pommituskohteiksi määritettiin asutuskeskukset ja täydennysyhteydet.¹¹ Vaikutuskohdeet määritettiin uudelleen 1920- ja 1930-luvun taitteessa, jolloin tärkeimpänä tekijänä nähtiin vastapuolen sodankäyntikyvyn lamauttaminen. Tahdon murtamisen arvioitiin onnistuvan teollis-taloudellisen verkon lamauttamisen kautta. Pommitustavaksi määrittyivät korkealta, valoisaan vuorokaudenaikaan tehtävät tarkkuuspommitukset (*HAPDB, High-Altitude Precision Daylight Bombardment*). Teoriat jalostuivat 1930-luvun puolivälissä teollisuusverkoajatteluksi (*Industrial Web*): Vastapuolen yhteiskunnasta pyrittiin paikantamaan pullonkauloja, joihin iskemällä ilmahyökkäysten teho olisi mahdollisimman suuri.¹²

Yhdysvalloissa suhtauduttiin kuitenkin poliittisella tasolla varauksellisesti asutuskeskusten pommittamiseen. Esimerkiksi Yhdysvaltain ulkoministeriö tuomitsi asutuskeskusten pommittamisen vuonna 1938.¹³ Vastapainona strategisten pommitusten voimakkaalle kehittämiselle Yhdysvalloissa

ei onnistuttu hyödyntämään maailmansotien välillä käytyjen pienten sotien kokemuksia, mikä johti maavoimia tukevien taktisten ilmavoimien ja hävittäjien merkityksen vähentymiseen.¹⁴

Ilmasodankäynnin kehitys vaikutti merisodankäynnin kuvaan, mutta lentokoneiden nopeasta teknisestä kehityksestä ja lentotukialusten kehittämisestä huolimatta suuret taistelualukset muodostivat laivaston selkärangan. 1930-luvun kuluessa todettiin, että lentotukialusten lentokoneita oli käytettävä pääasiallisesti iskuvoimana ennaltaehkäisevissä iskuissa vastapuolen lentotukialuksia vastaan, koska alusten puolustamismahdollisuudet ilmahyökkäyksiä vastaan arvioitiin vähäisiksi. Laivasto oli Yhdysvaltain asevoimien iskevä nyrkki, ja etenkin Tynnellämerellä sodan kuva nojasi Alfred Thayer Mahanin (1860–1914) ajatuksiin merenherruudesta, suurten taistelualusten tarpeesta ja ratkaisevan meritaistelun merkityksestä. Laivaston koon suhteeton kasvattaminen ei ollut kuitenkaan tarpeen. Laivaston tarvitsi olla vain riittävä Japanin laivaston lyömiseen, sillä sota Isoa-Britanniaa vastaan oli hyvin epätodennäköinen. Suurvaltojen väliset laivastosopimukset takasivat Yhdysvalloille etulyöntiaseman Japaniin nähden. Yhdysvaltain kongressi ei toki myöntänyt sellaisia määrärahoja, että laivastosopimuksien mukaista laivastoa olisi ollut mahdollista rakentaa täysimittaiseksi.¹⁵

Japani irtautui kansainliitosta vuonna 1933. Japani ilmoitti seuraavana vuonna, että se ei uusisi Washingtonin laivastosopimusta vuodelta 1922 eikä Lontoon laivastosopimusta vuodelta 1930. Sopimukset olivat umpeutumassa vuonna 1936. Lisäksi Japani ilmoitti vetäytyvänsä Lontoon toisesta laivastokonferenssista vuonna 1936. Japani uskoi, että Yhdysvallat ja muut suurvallat eivät puuttuisi maan laajentumispyrkimyksiin ja toimenpiteisiin Mantšuriassa. Yhdysvaltain etulyöntiasema poistui, kun laivastosopimukset Japanin osalta raukesivat vuodenvaihteessa 1936–1937. Japani aloitti voimakkaan laivastovarustelun.¹⁶

Yhdysvaltain asevoimien puolustussuunnitelmien valmistelijat vakuutuivat 1930-luvun puoliväliin mennessä siitä, että Japani ei olisi lyötävissä kuin pitkän ja kalliin sodan avulla. Arvioidussa sodan kuvassa Filippiinit menetettäisiin aikaisessa vaiheessa ja hyökkäys edellyttäisi vaiheittaista etenemistä Tynnellämerellä. Filippiineillä olevia joukkoja ei varauduttu

vahventamaan. Tämän vuoksi Alaska–Havaiji–Panama määritettiin puolustukselliseksi linjaksi. Merivoimien edustajat olivat asiasta kuitenkin voimakkaasti eri mieltä. Heidän mukaansa ei ollut hyväksyttävää nojata ainoastaan puolustukseen, vaan Tyynellämerellä olisi kyettävä hyökkäykselliseen toimintaan. Merivoimien edustajien näkemykset olivat ristiriidassa Yhdysvaltain turvallisuuspoliittisen linjan kanssa. Yhteisymmärrys puolustuksellisesta toiminnasta saavutettiin maavoimien ja merivoimien välillä vasta kahden vuoden erimielisyyksien jälkeen vuonna 1938. Yhdysvallat ei vastannut voimalla Japanin varusteluun, mutta vuonna 1938 kongressi myönsi ensi kertaa varoja niin paljon, että laivaston kokoa voitiin kasvattaa yli laivastosopimuksien mukaisten rajoitusten. Yhdysvaltain laivasto säilyi läpi 1930-luvun suunnilleen samankokoisena kuin Ison-Britannian laivasto ja suurempana kuin Japanin laivasto, mutta Japanin laivasto oli vuoteen 1940 mennessä vahvempi kuin Yhdysvaltain Tyynenmeren laivasto. Yhdysvalloilla oli kehittämisen painopisteenä ollut voimakas laivasto, vaikka voimasuhteet Tyynellämerellä kääntyivätkin 1930-luvun loppuun mennessä.¹⁷

Maavoimien taktiikkaa kehitettiin etenkin jalkaväkikoulussa (*Infantry School*) 1920-luvun lopulta alkaen. Everstiluutnantti George C. Marshall (1880–1959) toimeenpani koulun johtajana uudistuksia sekä johtajakoulutuksessa että taktiikan koulutuksessa, jotka tunnetaan koulun sijaintipaikan nimeä mukaillen Benningin vallankumouksena (*Benning Revolution*). Ensimmäisen maailmansodan aikaisesta passiivisuudesta ja jäykistä johtamisrakenteista tahdottiin eroon. Upseereita pyrittiin kouluttamaan toimeenpanokykyisiksi ja aktiivisiksi, ja taktisissa ratkaisuisa korostuivat yksinkertaisuus ja joustavuus. Joukkorakenteita muutettiin siten, että jalkaväen organisaatioista muodostettiin kolmijakoisia. Kaikilla johtamistasoille asetettiin myös omat tulitukiyksiköt.¹⁸

Maasodankäynnin kuva painottui sotatoimiin Kanadassa ja Etelä-Amerikassa. Maasotatoimet Kanadassa olivat mahdollisia, jos Yhdysvallat ja Iso-Britannia ajautuisivat suursotaan. Yhdysvaltain teollisuuskeskittymät sijaitisivat maan itäosissa, mikä muodosti perustan sotatoimien rakenteelle. Lähtökohtana oli laajamittainen maahyökkäys Kanadaan, jos sota syttyisi. Tavoitteena oli tärkeimpien joukkojen nopea liikekannallepano sekä Kanadan sotilasvoiman ja Kanadassa olevien brittijoukkojen lyömi-

nen. Halifaxin ja Vancouverin alueet olivat keskeisiä, sillä niiden satamien kautta Iso-Britannia saattaisi keskittää hyökkäyksessä tarvittavia joukko- ja Yhdysvaltoja vastaan. Brittien päähyökkäyksen arveltiin suuntautuvan Hudsonjoen laaksoa New Yorkia kohti. Myös luonnonvaroiltaan rikkaiden suurten järvien alueiden turvaaminen oli olennaista. Pohjois-Amerikan ulkopuolella yhdysvaltalaiset arvioivat brittien keskittävän voimavarojaan etenkin Samoan, Filippiinien, Guamin, Havaijin ja Panaman kanavan suuntaan. Sodan kuvaan liittyi olennaisesti myös merioperaatiot, joiden avulla ensinnäkin estettäisiin lisäjoukkojen saapuminen Kanadaan, lyötäisiin Ison-Britannian kuninkaallinen laivasto ratkaisutaistelussa ja saataisiin aikaan merisaarto Ison-Britannian ympärille. Kuudentoista liikekannallepanokuukauden aikana Yhdysvaltain asevoimien vahvuus valmistauduttiin nostamaan 3 120 000 sotilaaseen. Sodan kuvan mittakaavaa ilmentää se, että vastapuolen arvioitiin kykenevän mobilisoimaan yli 6 000 000 sotilasta noin 19 liikekannallepanokuukaudessa. Pääasiallinen keino sodan voittamiseen oli Ison-Britannian taloudellinen – kulutussodanomainen – nujertaminen.¹⁹

Etelä-Amerikassa Yhdysvaltain maavoimien käyttösuunnitelmat olivat hyvin erilaiset kuin Kanadassa. Etelä-Amerikan maihin valmistauduttiin tekemään interventioita verrattain pienillä voimilla, jos Yhdysvaltain edut olisivat uhattuina. Merisaarrolla oli ratkaiseva merkitys. Myös merikuljetusten rooli korostui. Etelä-Amerikkaa ja Karibian valtioita koskevissa arvioissa oli leimallista valmistautua intervention jälkeen siihen, että vastapuoli aloittaisi sissisodankäynnin. Sissisotaa käyvän osapuolen nujertamista pidettiin vaikeana ja paljon resursseja vaativana. Suuria vaikeuksia maasodankäynnin kehittämiseksi maailmansotien välisenä aikana aiheuttivat kaluston vanhentuminen ja uuden kaluston hankintaongelmat. Maavoimien panssarivaunut olivat esimerkiksi 1930-luvun alkuvuosina lähes yksinomaan ensimmäisen maailmansodan aikaisia, vanhentuneita malleja. Ajanmukaisia panssarivaunuja oli vain muutamia. Samoin muu kuljetuskalusto oli vanhentunutta. Maavoimien joukkojen moottorointiin ja mekanisointiin ei kiinnitetty suurta huomiota. Kaikkinensa liikekannallepanosuunnitelmissa keskityttiin mahdollisimman suurien miesmäärien kokoamiseen, ei perustettavien joukkojen varustamiseen. Myös henkilöstön

osaamisen kehittämisessä oli puutteita, sillä kehittämisen ja määrärahojen painopiste oli merivoimissa. Maavoimien varustaminen ja kouluttaminen liikkuvampaan sodankäyntiin käynnistyi 1930-luvun kuluessa, joskin hitaasti.²⁰

Kaasusodankäyntiin Yhdysvalloissa varauduttiin sekä maavoimissa että merivoimissa. Kaasuase todettiin käyttökelpoiseksi etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa jonkin alueen käyttö haluttiin estää vastapuolelta, mutta alueen pitämiseen eivät omat joukot riittäneet. Manilanlahti Filippiineillä oli yksi niistä kohteista, joissa kaasuaseen käyttöä harkittiin tärkeän alueen käytön kiistämiseksi.²¹

Pitkä sota

Yhdysvaltalaiseen suursodan kuvaan kuului leimallisesti sodan pitkä kesto. Voimasuhdelaskelmissa otettiin huomioon voimasuhteiden kehitys kuu-kausien ja jopa muutamien vuosien kuluessa. Koska Pohjois-Amerikan mantere oli valtamerien suojaama, Yhdysvallat saattoi laskea itselleen mobilisointiaikaa. Sota ratkaistaisiin taloudellisilla ja teollisilla resursseilla sekä ratkaisevalla meritaistelulla ja merisaarrolla. Vaikka muun muassa maavoimien moottoroinnissa ja mekanisoinnissa oli puutteita, pitkäkestoinen suursota mahdollisti yhdysvaltalaisen teollisten resurssien valjastamisen sotateollisuuden tarpeisiin, minkä seurauksena kalustoa alkaisi valmistua massoitain.²²

Etenkin pitkäkestoisen sodan uhka nähtiin tilanteessa, jossa Yhdysvallat joutuisi sotaan sekä Japania että Isoa-Britanniaa vastaan. Uhkakuvan mukainen suursota ja sodan päämäärän mukainen Yhdysvaltain taloudellisen aseman säilyttäminen edellyttivät kaikkien inhimillisten, taloudellisten ja teollisten resurssien sitomista sotaponnisteluihin. Sota nähtiin ratkeavan Ison-Britannian taloudelliseen uuvuttamiseen, sillä kummallakaan sodan osapuolella ei olisi riittävä ylivoiama toisen lyömiseen. Yhdysvallat oli valmis kärsimään alkuvaiheessa tappioita Tyynellämerellä, jotta se saattoi käynnistää jo liikekannallepanovaiheessa yleishyökkäyksen Kanadaan. Ainoastaan Havaijille ja Panamaan valmistauduttiin lähettämään pikaisia

vahvennuksia. Ajatuksena oli Yhdysvaltain laivaston keskittäminen ensi vaiheessa Atlantin valtamerelle ja Ison-Britannian kuninkaallisen laivaston lyöminen Luoteis-Atlantilla. Kun tavoitteet Kanadassa olisi saavutettu ja kuninkaallinen laivasto lyöty, Yhdysvallat voisi valloittaa Ison-Britannian hallussa olevia alueita Karibialla sekä aloittaa hyökkäykset Ison-Britannian meriyhteyksiä vastaan. Näiden toimenpiteiden oletettiin johtavan Ison-Britannian vetäytymiseen sodasta, mikä puolestaan saattoi johtaa myös Japanin vetäytymiseen. Jos Japani ei laskisi aseitaan, Yhdysvallat siirtäisi laivastonsa Tyynellemerelle ja toteuttaisi Japanin-vastaisen suunnitelmansa *Orange*.²³

On huomattava, että Panaman kanavan valmistuminen vuonna 1914 oli muuttanut merkittävästi puolustussuunnittelun keinovalikoimaa, sillä aikaisemmin laivasto-osien keskittäminen Tyynellämereltä Atlantin valtamerelle tai päinvastoin oli merkinnyt pitkiä aikaviiveitä. Panaman kanava oli strategisesti erittäin merkittävä; se mahdollisti voimien keskittämisen.²⁴ Vaarallisimmassa vaihtoehdossa Yhdysvallat varautui siis kahden valtameren sotaan, joista Atlantin valtameren kysymys oli hoidettava ensin. Sota Japania ja Isoa-Britanniaa vastaan oli uhkaava vaihtoehto, sillä ainoastaan ne kykenivät tosiasiallisesti haastamaan Yhdysvaltain edut. Vaikka sotaan Isoa-Britanniaa vastaan tai Ison-Britannian ja Japanin keskinäiseen liittoutumiseen ei esitetty varsinaisia perusteita, mahdollisti uhkakuva niin suursodan edellyttämien suunnitelmien laatimisen kuin suunnittelutyöhön ja sotapeleihin osallistuvan upseeriston harjoittamisen suursodan varalle. Tämän lisäksi asevoimien toiveet alenevien määrärahojen korottamisesta puolsivat suursodan kuvan mukaisten suunnitelmien laatimista, vaikka suursodan todennäköisyys oli hyvin pieni.²⁵

Arviot sodan kuvasta Tyynellämerellä pysyivät verrattain muuttumattomina maailmansotien välisenä aikana. Sota käytäisiin Japania vastaan läntisellä Tyynellämerellä. Japani oli selvinnyt ensimmäisestä maailmansodasta voittajana. Japanilaisten ensimmäisen maailmansodan jälkeen saamat saariryhmät Mikronesian alueella muuttivat tilannetta siltä osin, että ne sekä tukivat Japanin laajentumispyrkimyksiä että mahdollistivat saarien varustamisen tehokkaaksi puolustusvyöhykkeeksi. Vaikka Japani tähysi Aasian ja Tyynenmeren suurvallaksi, ei Japani kokenut kykenevän-

sä haastamaan Yhdysvaltoja vielä 1920-luvulla, minkä vuoksi se sitoutui 1930-luvun alkuun asti kansainvälisiin sopimuksiin, jotka säätelivät Tyynenmeren alueen vakautta.²⁶

Yhdysvalloissa arvioitiin, että sota alkaisi Japanin ennen sodanjulistusta tekemällä yllätyshyökkäyksellä. Oletus nojasi niin maantieteeseen kuin aikaisempiin suunnitelmiin. Yhdysvaltain strategia nojasi läntiselle Tyynellemerelle pääasiallisesti laivastovoimin tehtävään hyökkäykseen, jonka seurauksena Japanin laivasto lyötäisiin ja Japanin pääsaaret saarrettaisiin. Sotilasoperaatio pohjasi ajatukseen ratkaisevasta meritaistelusta, mutta merisaarrolla oli ratkaisevin merkitys sodan lopputuloksen kannalta. Tärkeimpien merireittien hallussapito sekä hyökkäykset muun muassa ilmavoimilla Japanin laivastoa ja talouselämää vastaan romahduttaisivat ajan myötä Japanin sodankäytikyvyn. Laivastovoimien käyttöön nojaavat operaatiot edellyttivät kuitenkin tukikohtien verkostoa todennäköisimmillä operaatiosuunnilla. Näiden täydennyksiin ja korjaustoimenpiteisiin käytettävien etutukikohtien merkitys kohosi maailmansotien välisenä aikana. Hallussa pidettävien tukikohtien sekä vallattavien tukikohtien määrä ja sijainti olivat ratkaisevia kysymyksiä hyökkäyksen nopeutta arvioitaessa.²⁷

Vaikka Guam ja Filippiinit olivat Yhdysvaltain hallinnassa, niiden puolustaminen oli sodan tapauksessa ongelmallista. Filippiinien saariryhmä ja etenkin laivastotukikohdaksi suunniteltu Manilanlahti olivat kuitenkin keskiössä Yhdysvaltain Tyynenmeren suunnitelmissa. Tukialue Filippiineillä mahdollisti taisteluiden viemisen läntiselle Tyynellemerelle. Filippiineille ja Guamille sijoitettujen varuskuntien oli pystyttävä puolustautumaan pahimmassa tapauksessa kuukausien ajan ennen lisäjoukkojen saapumista. Puolustusbudjettien supistukset eivät mahdollistaneet varuskuntarakenteiden tarkoituksenmukaista kehittämistä tai joukkojen määrällistä kasvatamista Guamilla eikä Filippiineillä. Yhdysvaltain kongressin enemmistö uskoi, että kansainväliset sopimukset riittivät ylläpitämään voimatasapainoa Tyynenmeren alueella.²⁸

Toisen maailmansodan voi tulkita aikaisimmillaan alkaneen vuonna 1931, jolloin japanilaisjoukot valtasivat Mantšurian.²⁹ Vaikka Yhdysvalloilla oli muun muassa merkittäviä kaupallisia intressejä Kiinassa, ei Kiinaa koskevaa suunnitelmaa *Yellow* tai japanilaisten Mantšuriasta Mantšukuoksi

nimeämää provinssia vastaan laadittua suunnitelmaa *Carnation* toimeenpantu. Edes Japanin hyökkäys Kiinaan vuonna 1937 ei saanut aikaan suunnitelmien aktivointia, vaan käytännössä Kiinan tärkeimmissä rannikko-kaupungeissa sijoitettuna olevat Yhdysvaltain sotilasvoimat vetäytyivät Kiinasta marraskuuhun 1941 mennessä.³⁰

Yhdysvaltain suunnitelmissa tapahtui merkittävä muutos 1930-luvun puolivälissä, kun Havaijilla oleva Oahu korvasi Filippiinit Tyynenmeren strategian keskiössä. Vaikka merivoimat olisi halunnut säilyttää mahdollisimman etupainoiset tukeutumismahdollisuudet ja suuret laivastovoimat Tyynellämerellä, maavoimat piti Yhdysvaltain asevoimien asemaa Filippiinien puolustuksessa kestävämmän. Samalla kun Oahun merkitys korostui, vaiheittaisen etenemisen painotukset kasvoivat yhdysvaltalaisen suunnitelmissa. Lähtökohtana oli kuitenkin Oahun, Panaman ja Alaskan välisen strategisen kolmion puolustaminen. Ei ollut mahdollista siirtää sotaa suoraviivaisesti Japanin aluevesille, mikä olisi tietysti ollut toivottavaa, vaan hyökkäys oli vaiheistettava. Oli tyydyttävä etenemiseen keskeisiltä

War Plan Blue	Liikekanallepano ja Yhdysvaltain puolustaminen
War Plan Orange	Japani
War Plan Brown	Filippiinit
War Plan Red	Iso-Britannia
War Plan Grimson	Kanada
War Plan Yellow	Kiina
War Plan Carnation	Mantšukuo
War Plan Green	Meksiko
War Plan Tan	Kuuba
War Plan Grey	Karibian maat ja Väli-Amerikka
War Plan Violet	Etelä-Amerikka
War Plan White	Sisäiset levottomuudet

KUVA 1. Yhdysvaltain puolustussuunnitelmat eri maita vastaan tai eri maanosissa käytäviin sotiin sidottiin 1930-luvun loppuun asti värikoodeihin, joista kuvassa on muutamia esimerkkejä.³²

saarilta keskeisille saarille, mikä oli toki nähty mahdollisena vaihtoehtona jo ensimmäisen maailmansodan jälkeen, kun Japani sai haltuunsa lisää merialueita. Yksi suurimmista sodan kuvan muutoksista oli se, että merijalkaväen rooli Tyynenmeren taistelukentällä korostui ja merijalkaväki keskittyi saarien valtaamiseen tähtääviin maihinnousuoperaatioihin. Operaatiotyypin monimutkaisuus tiedostettiin. Onnistuminen edellytti sekä merenherruutta ja ilmanherruutta että ylivoimaa puolustajiin nähden ja täydennysten onnistumista.³¹

Sodan kynnyksellä

Akselivaltojen uhka nousi konkreettiseksi aiheeksi vuonna 1938, kun *Anschluss Österreichs* ja Münchenin konferenssin lopputulos osoittivat Saksan laajentumispyrkimykset Euroopassa. Käsitystä puolustettavasta läntisestä pallonpuoliskosta laajennettiin syksyllä 1938. Yhdysvallat määrätti siihen kuuluvaksi Pohjoisnavalta Pohjois-Amerikan ja Etelä-Amerikan kautta Etelänavalle ulottuvan alueen. Maavoimien ja merivoimien suunnittelussa otettiin huomioon, että Yhdysvallat saattaisi todella ajautua laajamittaiseen sotaan. Tarkempaan tarkasteluun otettiin Saksan, Italian, Espanjan ja Japanin yhteisten laajentumispyrkimysten mahdolliset vaikutukset Yhdysvaltain turvallisuudelle. Vaikka Saksaa vastaan ei ollut laadittu maailmansotien välillä puolustus suunnitelmia, ei Saksan uhkaa ollut kokonaan unohdettu. Maavoimien sotakorkeakoulussa Saksa oli ollut tyyppillinen harjoitusvastustaja harjoitusten ja sotapelien yhteydessä.³³

Joint Army and Navy Board antoi marraskuussa 1938 selvitystehtävän, jota *Joint Planning Committee* alkoi tutkia. Tehtävänä oli määrittää useita sotilaallisia toimintavaihtoehtoja tilanteeseen, jossa akselivallat loukkaisivat Yhdysvaltain etuja – Monroen oppia – ja Japani pyrki laajentumaan Filippiineille. *Joint Planning Committee* toteutti tehtävän talvella 1938–1939, ja tulokset esiteltiin huhtikuussa 1939. Tutkimuksessa päädyttiin johtopäätökseen, jonka mukaan Saksan hyökkäys läntisellä pallonpuoliskolla Yhdysvaltain etua ja jopa Panaman kanavaa vastaan oli mahdollinen, mutta epätodennäköinen. Saksan hyökkäyksen todennäköisyyttä vähensivät

Ison-Britannian ja Ranskan mahdolliset vastatoimet. Saksan ja Italian arvioitiin voivan pyrkiä hankkimaan tukikohtia Etelä-Amerikasta; Etelä-Amerikassa saatettaisiin pyrkiä fasistisiin vallankumouksiin. Tukikohdat Etelä-Amerikassa aiheuttaisivat uhkan Panaman kanavaa kohtaan. Akselivaltojen laajentuminen Etelä-Amerikkaan edellytti heidän kannalta otollista tilannetta. Edellytyksiä olivat joko Ison-Britannian ja Ranskan arvioitu puuttumattomuus laajentumispyrkimyksiin tai sodan syttyminen Tyynellämerellä Japanin ja Yhdysvaltain välillä. Japanin hyökkäystä Filippiineille ja Guamiin pidettiin lähitulevaisuudessa epätodennäköisenä.³⁴

Panaman kanavaa vastaan yhdysvaltalaiset arvioivat voivan kohdistua lähinnä ilmapommituksia ja tuholaisiskuja – sabotaasia. Yhdysvaltain tukikohdat Karibiassa suojasivat Väli-Amerikkaa saksalaisinterventiolta, eikä Panaman kanavaa uhkaavan lentokenttäverkoston rakentaminen Väli-Amerikkaan ollut mahdollista Yhdysvaltain tiedustelun sitä huomaamatta. Etelä-Amerikassa lähinnä sen keskiosat olivat mahdollisia tukialueita saksalaisille ja italialaisille, sillä Brasilian, Argentiinan ja Uruguayn raja-alueilla oli riittävä maantie- ja rautatieverkosto sekä verrattain paljon saksalais- ja italialaisiirtolaisia. Uhka ei ollut kuitenkaan merkittävä, sillä alueen etäisyys sekä Panaman kanavasta että Euroopasta oli suuri. Kulkuyhteydet Panaman kanavan suuntaan olivat niin ikään heikot.³⁵

Yhdysvallat valmistautui estämään akselivaltojen valtapyrkimykset Etelä-Amerikassa hallitsemalla meriyhteyksiä sekä tekemällä tarvittaessa intervention Etelä-Amerikkaan. Sotatapauksessa Yhdysvaltain rannikolle oletettiin sukellusvenehyökkäyksiä, mutta ilmahyökkäykset Yhdysvaltain maaperälle eivät olleet todennäköisiä, sillä Saksalla eikä Italialla ollut lentotukialuksia.³⁶

Joint Army and Navy Board hyväksyi tutkimuksen tulokset ja antoi valtuudet suunnitelmien kehittämiseksi. Lähtökohtana oli, että Yhdysvallat sodan tapauksessa joko tukisi Isoa-Britanniaa tai Ranskaa tai saisi tukea heiltä. Jos Yhdysvallat joutuisi kahden valtameren sotaan akselivaltoja vastaan ilman liittolaisia, maan asema olisi uhattuna. *Joint Army and Navy Board* päätyi arvioon, jonka mukaan akselivallat muodostivat vakavan uhkan Yhdysvalloille. Liittoumien välisen suursodan näkymän kasvu aiheutti muutospainetta puolustus suunnitelmiin. Lähtökohtana oli edelleen

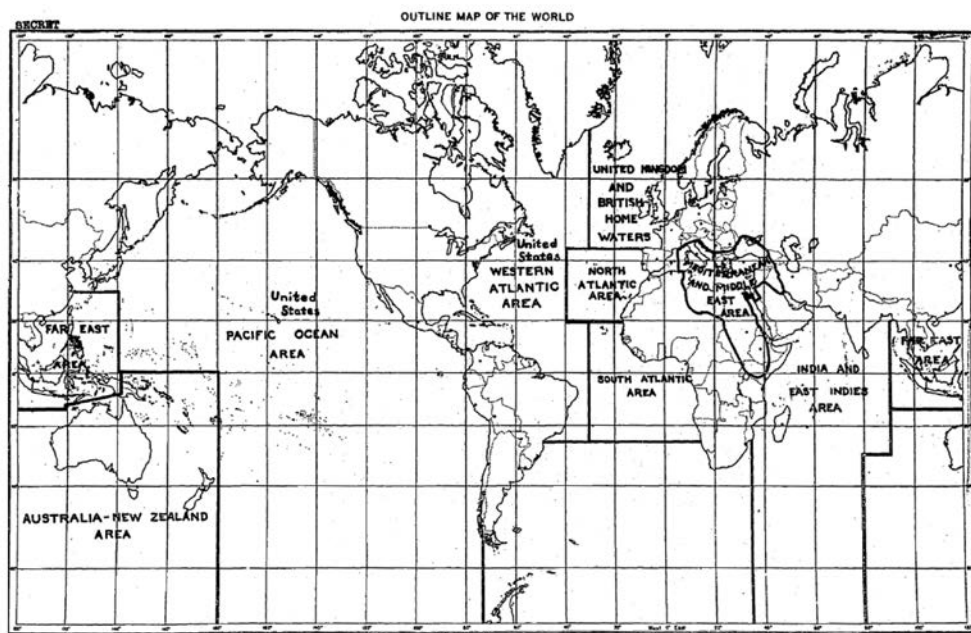
puolustuksellisuus ja eristäytymispolitiikan noudattaminen, mutta suunnittelussa otettiin aikaisempaa laajemmin huomioon yhteistoiminta liittolaisten kanssa sekä liittoumien välinen sota. Tämä oli alkusysäys uuden liittolaissuhteita määrittävän suunnitelmasarjan – *Rainbow* – laatisemiselle.³⁷

Rainbow 1 oli suunnitelmista kaikkein rajoittunein. Sen tarkoituksena oli luoda perusta läntisen pallonpuoliskon puolustamiselle – strategiselle defensiiville. Suunnitelmassa *Rainbow 2* tarkastelu laajentui läntisen pallonpuoliskon puolustamisesta siten, että puolustuksellisten toimenpiteiden lisäksi operaatiot valmistauduttiin ulottamaan läntiselle Tyynellemerelle. Yhdysvaltain, Ison-Britannian ja Ranskan muodostama liittouma kävisi sotaa siten, että Yhdysvallat vastaisi lähinnä Tyynenmeren sotänäyttämöstä. Suunnitelma *Rainbow 3* keskittyi Yhdysvaltain etujen turvaamiseen läntisellä Tyynellämerellä. Tavoitteena oli vakauden säilyttäminen ainakin alkuvaiheessa rajoitetuilla operaatioilla. Suunnitelma *Rainbow 4* yhdisti ja laajensi kolmea edellistä suunnitelmaa tilannetta varten, jossa Iso-Britannia ja Ranska olisivat sodassa Saksaa ja Italiaa sekä mahdollisesti myös Japania vastaan. Suunnitelma sisälsi maavoimien joukkojen lähettämisen joko Etelä-Amerikan eteläosiin tai itäiselle Atlantin valtamerelle. Tyynellämerellä lähtökohta oli puolustuksellinen, sillä hyökkäys Japania vastaan voitiin käynnistää vasta voimien vapautuessa muista suunnista. Suunnitelmaan sisältyi oletus, jonka mukaan Yhdysvallat ajautuisi suursotaan sen keskeisenä osapuolena.³⁸

Joint Planning Committee arvioi suunnitelmia valmisteltuaan, että suunnitelman *Rainbow 4* yhdistäminen rajoittuneempiin suunnitelmiin oli sen erilaisten lähtökohtien vuoksi vaikeaa, minkä vuoksi siitä oli tarve laatia kaksi erillistä suunnitelmaa. Toinen niistä keskittyisi sotatoimiin Saksaa vastaan ja toinen sotatoimiin Japania vastaan. Ensimmäisen lähtökohtana oli täysimääräinen osallistuminen sotatoimiin Euroopassa, mutta toisessa vaihtoehdossa Euroopan sotatoimiin ei osallistuttaisi täysimääräisesti. *Joint Planning Committee* näki täysimääräisen osallistumisen Euroopan sotatoimiin epätodennäköisempänä ja Yhdysvaltain asevoimille heikommin soveltuvampana vaihtoehtona, minkä vuoksi se esitti suunnitelmien tärkeysjärjestyksen muuttamista. *Joint Army and Navy Board* hyväksyi suunnitelman kahtiajaon ja tärkeysjärjestyksen muuttamisen 30.6.1939. Asevoimien kes-

kittämisestä itäiselle Atlantin valtamerelle, Eurooppaan ja Afrikkaan sekä Saksan ja Italian lyömisestä yhteistoiminnassa Ison-Britannian ja Ranskan kanssa muodostui suunnitelma *Rainbow 5*. Suunnitelman lähtökohtana oli Saksan lyöminen ensi vaiheessa, jonka aikana Tyynellämerellä oli toimitettava puolustuksellisesti. Saksan lyömisestä jälkeen oli mahdollista keskittää voimat Japania vastaan.³⁹

Ajatus suunnitelmasarjan muodostamisesta oli vaivatta sovittavissa tilanteeseen, joka muodostui Saksan hyökättyä Puolaan 1.9.1939. Suunnitelmat eivät suinkaan olleet tuolloin valmiita, vaikka suunnitelmia laadittiin kiireisellä aikataululla, vaan syyskuun alussa valmisteilla oli suunnitelma *Rainbow 2*. Presidentti Franklin D. Roosevelt (1882–1945) hyväksyi heinäkuussa 1939 valmistuneen suunnitelman *Rainbow 1* lokakuussa. Suunnitelman *Rainbow 2* valmistelu kesti kevääseen 1940. Tuolloin suunnitelman oikeastaan arvioitiin

KUVA 2. Suunnitelman *Rainbow 5* karttaliitteestä ilmenevät sekä yhdysvaltalainen näkemys tietyistä merellisistä etupiireistä että mahdollisen kahden valtameren sodan valtava mitta-kaava.⁴⁰

soveltuvan parhaiten vallitsevaan tilanteeseen, kun länsirintamalla oli vielä sodanjulistuksista huolimatta käynnissä *Sitzkrieg*. Näytti siltä, että ainoastaan Japanin hyökkäys saattaisi vetää Yhdysvallat mukaan sotaan. Suunnitelma *Rainbow 2* soveltui hyvin myös tähän tilanteeseen, jossa Japani olisi lyötävä. Suunnitelma oli kuitenkin huomattavasti monimutkaisempi kuin suunnitelma *Orange*, sillä sotatoimet oli sovittava yhteen muun muassa Australiassa ja Uudessa-Seelannissa olevien joukkojen kanssa.⁴¹

Toiveikkaat arviot suunnitelman *Rainbow 2* soveltuvuudesta vallitsevaan tilanteeseen murtautuivat 10.5.1940, kun Saksa käynnisti hyökkäyksen länteen. Ranskan ja Ison-Britannian nopeasti heikkenevä tilanne oli ongelmallinen Yhdysvaltain kannalta, sillä Ranskan ja Ison-Britannian tappio olisi merkinnyt sitä, että Yhdysvalloilla ei olisi sotaan ajautuessaan enää ollut riittävän voimakkaita liittolaisia Euroopassa. Tilanne vaikutti myös Tyynenmeren kysymykseen, sillä voimakkailla liittolaisilla arvioitiin olevan Japanin hyökkäystä ennalta ehkäisevä tai epäedullisemmassa tilannekehityksessä ainakin Japanin-vastaisia sotatoimia tukeva vaikutus. Yhdysvalloissa arvioitiin Saksan pyrkivän Brittein saarten valtaamiseen, minkä vuoksi suunnitelman *Rainbow 4* laatimista kiirehdyttiin. Siitä näytti muodostuvan lähtökohta läntisen pallonpuoliskon puolustamiselle. Suunnitelmien *Rainbow 2* ja *Rainbow 3* laatiminen keskeytettiin. Liittyminen sotatoimiin Euroopassa ei ollut edelleenkään Yhdysvaltain etujen mukaista, vaan suunnitelma keskittyi toimiin Tyynellämerellä aina Midwayn saarille asti. Suunnitelma *Rainbow 4* valmistui ja sai hyväksynnän kaikilla tasoilla presidenttiin asti toukokuun 1940 kuluessa.⁴²

Presidentti Roosevelt arvioi mahdollista tulevan sodan kuvaa kesäkuussa 1940. Hän päätteli, että vuoden loppuun mennessä Japani ja Neuvostoliitto olisivat edelleen sodan ulkopuolella, mutta Yhdysvallat olisi osallinen sotaan Euroopassa merivoimillaan ja lentojoukoillaan. Lentokonetuotanto olisi nostettu huippuunsa, mutta yhdysvaltalaisia maajoukkoja ei olisi mukana sodassa. *Joint Planning Committee* sai tehtävän tutkia presidentin arvioita. Yhdysvaltain liittymistä sotaan ei nähty tarkoituksenmukaisena, sillä se soti vallitsevia turvallisuuspoliittisia linjauksia vastaan, eivätkä Yhdysvaltain asevoimat olleet valmiina sotaan. Lyhyellä aikajänteellä Yhdysvaltain sotilaallisia toimenpiteitä ei pidetty riittävän voimakkaina yleistilanteen

muuttamiseksi, ja Yhdysvaltain sitoutuminen sotaan Euroopassa saattoi rohkaista Japania liittymään Saksan ja Italian rintamaan.⁴³

Ensimmäiset merkittävät sotaan tähtäävät varustelutoimet käynnistyivät Yhdysvalloissa kesäkuussa 1940, kun laivaston kehittämiseen myönnettiin huomattavia lisämäärärahoja. Yhdysvaltoihin tahdottiin rakentaa kahden valtameren laivasto. Vuonna 1940 kuitenkin todettiin, että Pohjois-Amerikan ulkopuolelle lähetettävän sotilasjoukon (*Expeditionary Force*) kokoaminen ei ollut mahdollista vuoden aikaikkunassa, eikä koottava joukko olisi taisteluteholtaan käyttökelpoinen vielä puoleentoista vuoteen. Viimeistään havainnot saksalaisten sodankäyntitavoista Euroopassa osoittivat, että sodankäynnin asettamat vaatimukset olivat muuttuneet. Mekanisoituja joukkoja oli lisättävä, ilmavoimien tukemiskykyä maasodankäynnin näkökulmasta oli kehitettävä ja maahanlaskujoukot oli muodostettava. Maahanlaskujoukkojen kehittäminen ja kouluttaminen alkoi Yhdysvalloissa vasta vuonna 1940.⁴⁴

Sotilaallisessa varustautumisessa ongelமாகsi muodostui vuoden 1940 kuluessa sotavarusteiden toimittaminen Eurooppaan. Samoja sotavarusteita olisi tarvittu pidettäväksi varastoituna Yhdysvaltain asevoimien liikekannallepanoa varten. Arvioitiin, että käsillä olevilla sotavarusteilla olisi mahdollista käydä sotaa noin vuoden ajan ja samanlaisen määrän valmistaminen kestäisi kaksi vuotta. Puolustusvalmiuden kehittäminen olisi edellyttänyt sotatarvikelukjetusten keskeyttämistä ja asevoimien liikekannallepanoa puolustuksellisia tehtäviä varten. Koska tilanne Länsi-Euroopassa oli epäedullinen, sotavarusteita oli toimitettava, mikä sitoi huomattavasti voimavaroja myös sotatarvikkeiden kuljetukseen. Puolustusvalmiutta parannettiin, kun Yhdysvaltain kongressi hyväksyi syyskuussa 1940 asetuksen, joka mahdollisti 1 400 000 miehen liikekannallepanon presidentin päätöksellä. Vaarallisimmaksi tilannekehitykseksi Tyynellämerellä arvioitiin Japanin yllätyshyökkäystä Pearl Harboriin tai Panaman kanavaa vastaan.⁴⁵

Yhteinen suunnittelu Ison-Britannian asevoimien kanssa alkoi tarkentua syksystä 1940 alkaen. Yhdysvaltalaiset lähtivät ajatuksesta, jonka mukaan Saksa olisi lyötävissä ilmapommituksilla ja merisaarrolla, mikä johdaisi ennen kaikkea akuuttiin öljykriisiin Saksassa. Isossa-Britanniassa näitä toimia ei pidetty riittävinä; britit pitivät maihinnousua välttämättömänä.⁴⁶

Ensimmäinen yhdysvaltalainen suunnitelma, jossa otettiin huomioon kokonaisvaltaisemmin Yhdysvaltain ja Ison-Britannian operaatioiden yhteensovittaminen, oli marraskuussa 1940 merivoimissa valmistunut *Plan Dog*. Suunnitelman ydin oli siinä, että sotatilanteessa Yhdysvaltain laivaston tuli siirtyä hyökkäykseen Atlantin valtamerellä ja pitäytyä puolustuksessa Tyynellämerellä. Ajatusmalli perustui pitkälti Ison-Britannian kohtalon merkitykseen Yhdysvaltain sodankäyntikyvyn kannalta. Jos Iso-Britannia olisi voittoisa sodassa Saksaa vastaan, Yhdysvaltain asema olisi edullinen. Yhdysvallat voisi luottaa voittavansa ajautuessaan sotaan. Ison-Britannian tappio veisi Yhdysvallat vaikeaan asemaan. Yhdysvallat ei voisi olla varma voitostaan sodan tapauksessa, ja läntinen pallonpuolisko altistuisi hyökkäykselle. Vaarallisin vaihtoehto oli samanaikainen sota kahdella valtamerellä. Ensi vaiheessa Yhdysvallat varautui ottamaan vastuun Pohjois-Atlantin puolustuksesta ja Pohjois-Atlantilla kulkevista saattueista. Japanin hyökkäysten rajoittamisen pääasialliseksi keinoksi määritettiin taloussaarto, mikä korosti puolustuksellisuutta Tyynellämerellä. Yhdysvaltain ja Ison-Britannian sotilasedustajien neuvottelut käynnistyivät Washingtonissa 29.1.1941. Näiden neuvottelujen raportti ABC-1 ja maavoimienkin hyväksymä *Plan Dog* muodostivat pohjan suunnitelman *Rainbow 5* laatimiselle. Kiireellisesti valmisteltavasta suunnitelmasta muodostui uusi lähtökohta.⁴⁷

Suunnitelman *Rainbow 5* ensimmäinen luonnos valmistui 7.4.1941. Maavoimien sotakorkeakoulussa oli toki laadittu ensimmäinen samojen päälinjojen mukainen *Rainbow X* -suunnitelma edellisenä keväänä. *Rainbow X* -suunnitelmassa Saksan lyömisen arvioitiin kestävän vähintään kaksi vuotta. Suunnitelman *Rainbow 5* päämääränä oli Saksan ja sen liittolaisten lyöminen liittoutuneilla voimilla. Tyynellämerellä Filippiinejä oli tarkoitus puolustaa, mutta vahvennuksia sinne ei ollut irrottaa. Keinoja Saksan lyömiseen olivat taloussaarto, ilmapommitukset sotilasvoimaa vastaan, Italian aikainen irrottaminen akselivalloista sekä suuren joukkoryhmittymän koaminen ja edullisten lähtöasemien valtaaminen ratkaisevaa hyökkäystä varten. Suunnitelma *Rainbow 5* ei kuitenkaan määrittänyt Saksaa vastaan tehtävän hyökkäyksen toteuttamisvaihtoehtoja tai -tapaa. Yhdysvaltalaiset eivät kiistäneet brittien näkemyksiä mekanisoidusta liikesodankäynnistä ajanmukaisena sodankäyntitapana. Merisaarron, ilmapommitusten ja pro-

pagandan heikentämän Saksan sotilasvoimat oli tarkoitus lyödä etenkin ajanmukaisesti varustetuilla panssariyhtymillä tehtävällä iskulla Saksan hallitsemien alueiden laidalta kohti sen sydänalueita. Sitoutumista kullussodankäyntiin koko Saksan sotilasvoimaa vastaan haluttiin välttää; sodan ei nähty olevan massamaista jalkaväkisodankäyntiä ensimmäisen maailmansodan tapaan.⁴⁸

Suunnitelmassa *Rainbow 5* toimenpiteet sidottiin liikekannallepanopäivään – *M Day*. Oletuksena oli, että liikekannallepanopäivä ei olisi ennen 1.9.1941, sillä ABC-neuvottelujen päätökset eivät astuisi aikaisemmin voimaan. Kahdessa kuukaudessa arvioitiin pystyttävän siirtämään mertentakaisiin varuskuntiin noin 220 900 sotilasta. Puolen vuoden kuluessa liikkeellelähtövalmiina olisi yksi armeija, joka koostuisi kahdesta armeijakunnasta ja kymmenestä divisioonasta. *Joint Army and Navy Board* hyväksyi *Rainbow 5* -suunnitelman 14.5.1941. Presidentti Roosevelt ei kuitenkaan suostunut kesäkuussa 1941 hyväksymään *Rainbow 5* -suunnitelmaa eikä ABC-neuvottelujen päätöksiä, sillä neuvottelutulosten hyväksyntä Isossa-Britanniassa oli viivästynyt. Sodan syttyessä suunnitelma ja neuvottelutulokset olivat kuitenkin mitä pikimmin toimitettava presidentille hyväksyttäväksi. Valmisteluja oli mahdollista jatkaa, sillä suunnitelmaa ei ollut hylättykään. Ensi vaiheessa valmistauduttiin joukkojen siirtämiseen Isoon-Britanniaan. Laajamittaiset maaoperaatiot näyttivät välttämättömiltä Saksan lyömiseksi. Vaikka brittien ajatuksia mekanisoidusta liikesodankäynnistä ei tyrmätty, asiaan suhtauduttiin Yhdysvalloissa osin epäillen. Saksa oli lyötävissä ylivoiman, massoittamisen ja voimakkaamman sotavarustetuotannon keinoin. Maavoimien toteuttamassa selvityksessä – *Victory Program* – päädyttiin lopputulokseen, jossa sotatoimiin tarvittaisiin 8 759 658 miestä ja 215 divisioonaa. Näistä joukoista noin 5 000 000 miestä olisi siirrettävä merten taakse, mikä edellytti noin 2 500 aluksen saamista käyttöön. Joukkojen siirto vaati merenherruutta – merialueiden vapaata käyttöä.⁴⁹

Merkittävin haaste oli aika. Yhdysvaltain asevoimien ei arvioitu olevan valmis ratkaisevaan maahyökkäykseen ennen kesä- ja heinäkuun vaihdetta vuonna 1943. Saksaa vastaan tehtävää ratkaisevaa maahyökkäystä oli varustautumisen ja koulutuksen lisäksi edelletävä ehdottoman ilmanherruuden hankkiminen Länsi-Euroopassa.⁵⁰ Syksyllä 1941 Yhdysvaltain asevoimien

– mukaan lukien kansalliskaarti ja koulutuksessa olevat joukot – koko oli reserveineen noin 1 600 000 sotilaasta. Joukko koostui muun muassa 29 jalkaväkidivisioonasta, neljästä panssaridivisioonasta ja kahdesta ratsuväkidivisioonasta. Ajanmukaisen sotavarustuksen puutteet, kokeneiden sotilaiden puute ja noin 185 000 sotilaan sitominen syksyyn 1941 mennessä puolustuksellisiin varuskuntatehtäviin Atlantin valtameren ja Tyynenmeren suunnilla vaikeuttivat kuitenkin koulutusta ja heikensivät valmiutta sotatoimiin. Etenkin panssarivaunujen osalta tilanne oli vaikea, sillä niiden kehittäminen ei ollut ajan tasalla. Varustautumistilanteeseen vaikutti edelleen materiaaliapu Eurooppaan, eikä tilanne ollut helpottunut, kun *Lend-Lease* -asetus oli hyväksytty maaliskuussa 1941.⁵¹

Syksyllä 1941 presidentti Roosevelt harkitsi vakavasti Saksan-vastaisia sotilastoimia, sillä saksalaiset sukellusveneet tuottivat suuria tappioita Atlantin valtamerellä. Presidentti pitäytyi kuitenkin toimista, sillä saksalaisten 22.6.1941 aloittama operaatio *Barbarossa* oli hellittänyt painetta Isoa-Britanniaa kohtaan ja saksalaiset sukellusveneet toimivat pääosin pohjoisella ja itäisellä Atlantin valtamerellä.⁵² Sotaan ajautumisen tai ajautumatta jäämisen kannalta merkittäväksi päätökseksi muodostui presidentti Rooseveltin kesällä 1941 tekemä päätös Japania kohtaan asetettavasta öljysaarrosta, johon Iso-Britannia ja Alankomaat liittyivät. Japanille jäi kaksi vaihtoehtoa: joukkojen vetäminen pois Kiinasta tai Hollannin Itä-Intian valtaaminen öljyomavaraisuuden parantamiseksi. Ensimmäinen vaihtoehto näytti epätodennäköiseltä, sillä se olisi tarkoittanut Japanin pitkän aikavälin strategisten tavoitteiden hylkäämistä. Seuraava vaihtoehto tarkoitti Yhdysvaltain näkökulmasta käytännössä sotaa. Yhdysvallat tiivisti suunnittelu-yhteistyötä Ison-Britannian kanssa Tyynenmeren suunnalla liittoumana käytävän sodan varalta. Oletuksena oli kuitenkin edelleen ensi vaiheessa puolustautuminen Japanin hyökkäystä vastaan ja asemien säilyttäminen myöhempiä hyökkäyksellisiä operaatioita varten.⁵³

Tyynenmeren suunnasta käydyt neuvottelut johtivat päätökseen, jonka mukaan Filippiineillä olevia joukkoja oli vahvennettava. Marraskuussa 1941 valmistuneiden suunnitelmien perusteella ensimmäisten merkittävien vahvennusten oli määrä saapua Filippiineille 10.12.1941. Tarkoituksena oli muodostaa Filippiineille vuoden 1942 alkupuolella noin 137 000 sotilaan

voimaryhmittymä, mikä oli tosin määrällisesti vähemmän kuin Filippiinien puolustuksen vastuulle ottanut kenraaliluutnantti Douglas McArthur (1880–1964) arvioi välttämättömäksi. Hän arvioi puolustuksellisten operaatioiden Filippiineillä edellyttävän vähintään 200 000 sotilasta.⁵⁴

Sodan kuva paljastuu

Yhdysvaltain huomion kiinnittyminen Atlantin valtamerelle ja sitoumukset materiaaliavusta Eurooppaan johtivat asetelmaan, joka avasi Japanille mahdollisuuden hyökkäykseen sellaisessa tilanteessa, jossa Yhdysvallat ei välttämättä pystyisi keskittämään suuria voimia Tyynellemerelle. Sota Euroopassa tasoitti voimasuhteita Yhdysvaltain ja Japanin välillä. Ilman tätä voimasuhdemuutosta edes japanilaiset eivät uskoneet mahdollisuuksiinsa voittaa sotaa Yhdysvaltoja vastaan.⁵⁵

Joulukuun 1941 ensimmäisen viikon yhdysvaltalaiset tiedustelukatsaukset osoittivat, että japanilaiset olivat aloittaneet laivasto- ja joukkojensiirrot Kaukoidässä. Japanin hyökkäys alkoi näyttää todennäköiseltä, mutta ensi-iskun suuntautumisesta ei ollut tietoja. Sota alkoi Japanin hyökkäyksellä Yhdysvaltain Tyynenmeren laivastoa vastaan 7.12.1941 Pearl Harborissa. Japanilaisten isku ei ollut yhdysvaltalaisille suoranainen yllätys aikaisempiin uhka-arvioihin peilaten. Japanilaisten hyökkäys aiheutti yhdysvaltalaisen keskuudessa kuitenkin pelkoa siitä, että japanilaiset hyökkäisivät Yhdysvaltain länsirannikolle. Se aiheutti muun muassa useita väriä hälytyksiä, jotka perustuivat muun muassa japanilaisten lentotukialusten liikkeistä saatujen tietojen perusteella tehtyihin johtopäätöksiin. Myös Yhdysvaltain sotilasjohto pelkäsi heti iskun jälkeen, että japanilaiset saattaisivat uusia iskunsa Pearl Harboriin tai iskeä joko Yhdysvaltain länsirannikolla olevia laivaston kohteita tai Panaman kanavaa vastaan. Pelot eivät käyneet toteen.⁵⁶ Japanilaisten hyökkäys Pearl Harboriin tarkoitti kuitenkin sitä, että suunnitelma *Rainbow 5* hyväksyttiin pantavaksi toimeen.⁵⁷

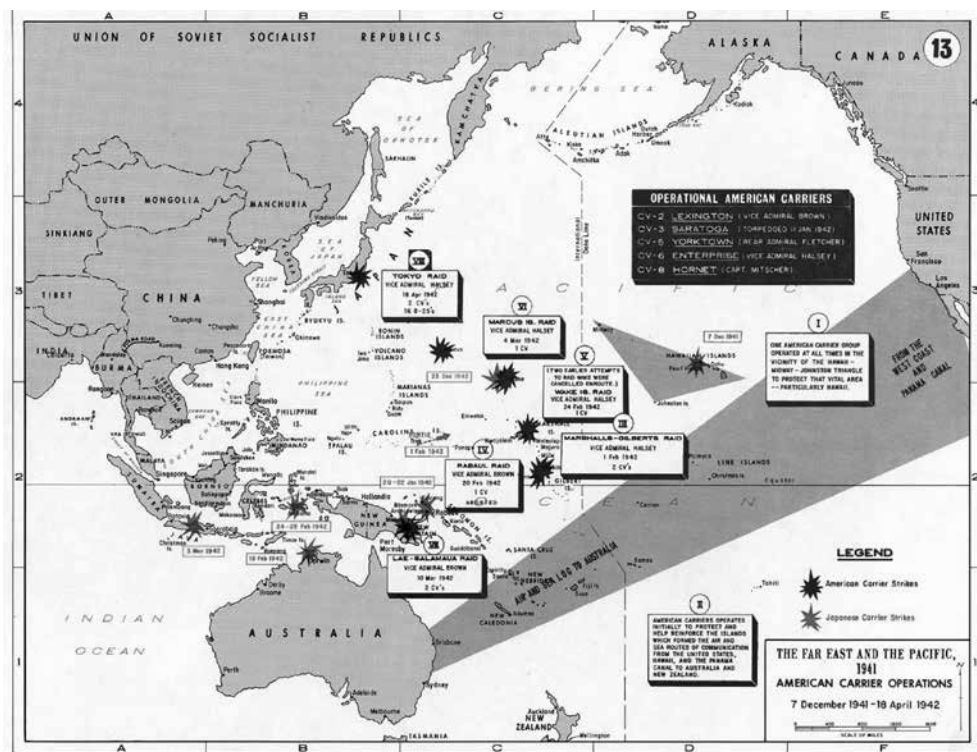
Hyökkäyksen aikana Filippiineille matkalla olevat vahvennuksot purjehtivat eteläisellä Tyynellämerellä, mutta *Joint Army and Navy Board* päätti, että vahvennuksot palaavat Havaijille. Japanilaiset valtasivat Manilan

2.1.1942. Japanilaisten asema Kaukoidässä oli edullinen, sillä he saattoivat keskittää voimiaan alueella huomattavasti nopeammin kuin Yhdysvallat liittolaisineen.⁵⁸ Yhdysvalloilla oli joulukuussa 1941 rivissä noin 1 900 000 sotilasta. Sotilasvoima oli riittävä puolustuksellisiin tehtäviin, mutta laajoihin, mertentakaisiin operaatioihin voimavarat eivät riittäneet. Ensimmäisen sotavuoden aikana yhdysvaltalainen näkemys liittoutuneiden voimavarojen yhdistämisestä ensin Saksan lyömiseksi vahvistui. Se oli strategian ydin, vaikka tilanne Tyynellämerellä oli osin kriittinen.⁵⁹

Japanilaisten toistuvat voitot Tyynenmeren sotanäyttämöllä sodan ensimmäisen puolen vuoden aikana eivät sellaisinaan olleet järkytyksiä yhdysvaltalaisille, sillä heidän lähtökohtansa olivat puolustukselliset. Ensimmäistä sotavuotta leimasivatkin puolustuksellisuus ja voimavarojen rajallisuus. Japanilaisten puoli vuotta kestänyt katkeamaton menestys kulminoitui Korallimeren taisteluun toukokuussa 1942 ja Midwayn taisteluun kesäkuussa 1942. Ensimmäistä kertaa japanilaiset epäonnistuivat saavuttamaan tavoittelemiensa strategisia asemia. Aloite siirtyi liittoutuneille. Merisodan kuva ei tosin ollut täysin maailmansotien välillä maalattua kuvaa vastaava, sillä lentotukialusten merkitys oli odotettua suurempi. Lentotukialusosastot olivat avainasemassa. Sen sijaan suurten taistelualusten, joiden oli katsottu muodostavan laivaston selkärangan, merkitys oli odotettua vähäisempää.⁶⁰

Vaiheittainen eteneminen saaria, laivaston tukeutumisalueita ja lentokenttiä vallaten, taloussaarron toimeenpano sekä vähittäinen sotilaallisen voimankäytön kasvu Japanin pääsaaria vastaan vastasivat maailmansotien välillä hahmoteltua sodan kuvaa. Japani valmistauduttiin ajamaan sellaiseen taloudelliseen ja sotilaalliseen tilanteeseen, josta sillä ei ollut ulospääsyä. Merisaarto oli keinoista tärkein. Yhdysvaltalaiset kävivät toisessa maailmansodassa periaatteessa sellaista sotaa, jota he eivät käytännössä voineet hävitä. Väestörikkaan Japanin vähäiset luonnonvarat tulivat auttamatta loppumaan kesken, kun merisaarto ja taloussaarto vaikuttaisivat riittävän pitkään. Muun muassa sukellusveneaseella oli huomattava vaikutus sodan lopputuloksen kannalta, vaikka Tyynenmeren sukellusveneoperaatioiden merkitystä ei ole usein korostettukaan. Aika oli Yhdysvaltain puolella.⁶²

Sotatoimet Euroopassa ja Afrikassa eivät kaikilta osin vastanneet yhdysvaltalaista kuvaa sodasta. Akselivaltojen menestyksekkäät operaatiot

KUVA 3. Lentotukialuksilla oli merkittävä rooli Tyynenmeren sotänäyttämöllä.⁶¹

Saksan itärintamalla ja Pohjois-Afrikassa kulmineoitiivat Tyynenmeren sotänäyttämön tapaan vuoden 1942 kuluessa. Koska maihinnousukyvyyn kehittämiseen oli kiinnitetty runsaasti huomiota Tyynenmeren sotänäyttämöllä pitäen, maihinnousut olivat keskeinen osa yhdysvaltalaisista sotataitoista. Sen sijaan kyvyt maahanlaskuihin, lentojoukkojen maavoimille tarjoamaan tukeen – taktisten ilmavoimien tehokkaaseen käyttöön – sekä mekanisoituun sodankäyntiin oli kehitettävä sotaan valmistauduttaessa 1940-luvun alussa ja sodan kuluessa.⁶³

Toisen maailmansodan loppuasetelma Tyynellämerellä oli hyvin erilainen kuin Saksan-vastaisilla rintamilla. Saksan laivaston pääosa makasi Atlantin valtameren pohjassa ja saksalaisten sotilasvoimasta huomattava osa oli menetetty, mutta Japanin asevoimat olivat vielä kohtalaisen hyvässä

kunnossa ja osin koskemattominakin etenkin Kiinassa, Kaakkois-Aasiassa, Hollannin Itä-Intiassa ja yhdysvaltaisten ohittamalla saarilla. Japani oli kuitenkin lyöty, sillä sen laivaston, kauppalaivaston ja teollisuuden tappiot olivat kestävämmän suuret. Lopputulos oli sama kuin Saksan osalta, mutta ydinaseiden käyttö yhdessä Japanin meriyhteyksien romahtamisen kanssa johti tappioon eri tavalla. Yhdysvallat oli lisännyt sotilasvoimaansa portaittain, samalla kun teollisuus tuotti suunnattomia määriä sotatarvikkeita. Vuonna 1945 Yhdysvaltain asevoimien henkilöstövahvuus oli yhteensä noin 12 000 000.⁶⁴

Yhteenvedo

Ensimmäinen maailmansota oli ollut sota, jonka piti lopettaa kaikki sodat. Sen jälkeen yhdelläkään valtiolla ei ollut kykyä haastaa Yhdysvaltoja sotilaallisesti. Jos sotia kuitenkin jostain syystä syttyisi, eristäytymispolitiikan oletettiin pitävän Yhdysvallat eurooppalaisten ja muiden sotien ulkopuolella. Puolustus suunnittelun kautta muodostuva näkymä yhdysvaltalaisesta sodan kuvasta maailmansotien välillä on suuressa mittakaavassa korostetun puolustuksellinen. Sota nähtiin pitkäkestoiseksi kamppailuksi teollisilla ja taloudellisilla resursseilla. Laivaston käyttöperiaatteiden osalta yhdysvaltalaisessa sodan kuvassa oli liikesodankäynnin piirteitä, mutta monilta osin sodan kokonaisluonnetta pidettiin kulutussodanomaisena. Yhdysvalloilla oli siihen teollisena ja taloudellisena suurvaltana mahdollisuus. Hyökkäyssodankäyntiin valmistauduttiin toki osittain myös maavoimissa, kun sota-toimisuunnitelmaa Kanadan varalle laadittiin. Niin ikään Etelä-Amerikassa ja Karibiassa valmistauduttiin interventioihin. Lähtökohtana oli sodan vieminen pois Yhdysvaltain alueelta.

Yhdysvallat varautui maailmansotien välisenä aikana kahden valtameren sotaan. Kaikkein vaarallisimmassa tilanteessa Yhdysvallat olisi joutunut sotaan samanaikaisesti sekä Japania että Isoa-Britanniaa vastaan. Saksan uhka nousi 1930-luvun viimeisinä vuosina. Yhdysvalloissa kuitenkin arvioitiin, että Ranskan ja Ison-Britannian muodostama vastavoima nousevalle Saksalle estäisi hyökkäykset läntistä pallonpuoliskoaa vastaan. Jos sotaan

ajauduttaisiin, Ranskan ja Ison-Britannian arvioitiin lyövän Saksan. Arviot osoittautuivat virheellisiksi, ja uhka Japanin hyökkäyksestä Havaijille realisoitui. Yhdysvallat ajautui vuoden 1941 loppuun mennessä kahden valtameren sotaan, mutta Saksa ei tosin pystynyt samalla tavoin uhkaamaan Yhdysvaltain etuja kuin Ison-Britannian oli arvioitu sotatilanteessa kykenevän. Uhka Yhdysvaltain kotialuetta vastaan oli vähäinen, eikä Yhdysvaltain pohjoisrajalle jouduttu keskittämään joukkoja, kuten Ison-Britannian- ja Kanadan-vastaisissa suunnitelmissa.

Yhdysvallat oli valmistautunut ratkaisemaan sodat ensisijaisesti merivoimien käytöllä. Merisaarto oli sodankäynnin keinoista tärkein. Merisaartoa tehostettiin ilmapommituksilla teollisuuskeskuksia vastaan. Merisaaron mahdollisti laivaston ratkaisutaistelu. Vaikka maailmansotien välillä oli hahmoteltu suurta *mahanilaista* – suurten taistelulaivojen ratkaisemaa – meritaistelua, Tyynenmeren operaatioissa korostui lentotukialusten merkitys. Vaikka Yhdysvallat hyödynsi toisen maailmansodan sotanäyttämöillä liikesodankäynnin keinovalikoimaa muun muassa maahanlaskuoperaatioiden muodossa, akselivallat nujerrettiin lähinnä muodostamalla määrällinen ylivoima sekä ennen kaikkea teollis-taloudellisella kuluttamisella, kuten oli maailmansotien välillä suunniteltu.

BLITZKRIEG EI OLLUT SATTUMAA

*Näkikö eversti Hermann Foertsch
tulevan sodan kuvan?*

JUKKA PENNANEN

3

”Meidän on tulevaisuutta oikein arvioiden yritettävä ennakolta aavistaa asioiden ulkonainen kehitys ja siten saavuttaa etumatka, jota vastustajamme taistelukentällä ei kykene ottamaan kiinni. Tätä vaatii meiltä tulevaisuus.”¹

Huolimatta yllä olevista kenraali Bernhardin vuonna 1912 kirjoittamista ajatuksista ei Saksan miljoona-armeija ollut valmistautunut oikeaan sodan kuvaan vuonna 1914. Uuden tekniikan tuomat mahdollisuudet sotataitoon ja sodankäyntiin ymmärrettiin, mutta käytäntöön ei uusia ajatuksia juuri-kaan ehditty jalkauttaa ennen sotaa. Tilanne oli täysin toinen syksyllä 1939, kun toinen maailmansota alkoi. Saksalaiset hyödynsivät sotataidossaan tehokkaasti uutta tekniikkaa ja saatuja kokemuksia; syntyi käsite Blitzkrieg – salamasota. Yhtenä salamasodan arkkitehteistä voidaan pitää saksalaista yleisesikuntaeverstiä, myöhemmin jalkaväenkenraalia Hermann Foertschiä. Foertsch kirjoitti sodankäynnistä ja sotataidosta vuonna 1939 ilmestyneessä ja vielä samana vuonna suomennetussa teoksessa *”Nykyinen ja tuleva sotataito”*² Foertsch keskittyy maavoimien upseerina ja 1930-luvun lopun Wehrmachtin Sota-akatemian³ taktiikan opettajana pelkästään maasodankäyntiin tehden sen sotataidon kaikilla tasoilla strategiasta taktiikkaan.

Foertschin teos julkaistiin myös englanninkielisenä versiona Yhdysvalloissa vuonna 1940,⁴ ja siitä muodostui liittoutuneille tärkeä lähde ymmärtää saksalaisten käymän ”salamasodan” olemusta.⁵ On kuitenkin vaikeaa löytää selviä viitteitä Foertschin osuudesta sotataidoin kehittämisessä.⁶ Vaikka ”Blitzkrieg”-termiä alettiin todennäköisesti käyttää Saksassa

ensimmäisenä, jo muutama vuosi ennen kirjan ilmestymistä, ei Foertsch käyttänyt termiä eikä se ollut virallisesti käytössä Saksassa alkumenestyksen siivittämää propagandaa lukuun ottamatta. Myöskään Hitler ei pitänyt sanasta.⁷ Siitä huolimatta voidaan Foertschin kirjaa angloamerikkalaiseen tapaan pitää jonkinlaisena ”salamasodan” teoreettisena oppikirjana.

Hermann Foertsch syntyi 1895 Drahnawissa, Länsi-Preussissa ja kuoli 1961 Münchenissä. Ensimmäisen maailmansodan alkuvaiheissa Foertsch toimi jalkaväkijoukkueen johtajana ja komppanian päällikkönä. Suoritettuaan lyhyen, kapteeni Willy Rohrin⁸ johtaman iskujoukkojen päällikkökurssin, hänet määrättiin iskuosastokomppanian päälliköksi, jossa tehtävässä hän toimi sodan loppuun asti. Maailmansotien välillä Foertsch palveli kolmesti puolustusministeriössä, pariin otteeseen tykistöissä, useissa eri jalkaväen joukko-osastoissa sekä lopuksi pataljoonan komentajana ennen siirtymistään taktiikan opettajaksi.⁹ Foertschin iskuosastotoiminta, sotakokemukset sekä monipuolinen, yli aselajirajojen mennyt rauhan ajan ura sekä poliittisesti painottunut ministeriökausi jättivät jälkensä tulevaan sotataidon kehittäjään.

Foertsch toimi toisessa maailmansodassa ensin armeijakunnan esikuntapäällikkönä ja myöhemmin divisioonan, sitten armeijakunnan ja sodan lopussa armeijan komentajana.¹⁰ Foertschin tuohon aikaan modernit ajatukset perustuvat hänen omien kokemustensa perusteella ennen kaikkea hänen elämänsä aikakauden sotilaalliseen ajatusmaailmaan. Siksi on hyvä ennen teoksen analysointia paneutua lyhyesti saksalaisen sotataidon kehitykseen ja suuntaviivoihin ensimmäisestä maailmansodasta toisen maailmansodan alkuun.

Saksan ylimmässä sotilasjohdossa ymmärrettiin jo pian ensimmäisen maailmansodan alkamisen jälkeen, valtavien miestappioiden ja länteen suuntautuneen päähyökkäyksen pysähdyttyä, että joukkojen koulutusta, varustusta, johtamista ja taktiikkaa tulee pikaisesti uudistaa. Muodollisesta ja suoraviivaisesta koulutuksesta siirryttiin ohjesääntöjä ja käytäntöjä tarkentamalla vähitellen tehtävätaktiikkaa ja aselajien yhteistoimintaa painottamaan iskuosastotaktiikkaan. Samalla joukkojen aseistus ja osin muukin kalusto kehittyi täysin uudelle tasolle.

Saksalaisten upseereiden sodanjälkeiseen sotilaalliseen ajatteluun vaikutti Saksassa useita eri suuntauksia. Näistä voitolle pääsi usko siihen, että

hyödyntämällä uutta teknologiaa, kuten panssarivaunuja ja lentokoneita, päästään tehokkaan tulen ja liikkeen kautta aikaisempaa pienemmillä joukoilla liikkuviin operaatioihin. Eri ajatussuunnat olivat yksimielisiä siitä, että menestyksellisen sodankäynnin ehdoton edellytys oli palauttaa johtamiskontrolli.¹¹ Uudet ajatukset saivat toteuttajan, kun asevoimien johtoon tuli vuonna 1920 uudistusmielinen kenraali Hans von Seeckt¹². Seecktin seuraajien johdolla jatkettiin aloitettua kehittämistä. Uudet opit perustuivat vanhoihin sotataidon perustotuuksiin, saksalaisten omiin ja muilta saatuihin kokemuksiin, näiden perusteelliseen analysointiin sekä arvioon tekniikan ja yhteiskunnan kehityksestä.

Foertschin teos rakentaa sotataidon teorioiden perustalle toisen maailmansodan alkuhetken asevoimien teknisen tason mukaisen taktiikan, joka tekee mahdolliseksi liikkuvat operaatiot ja strategisen voiton saavuttamisen. Teos on hyökkäyksellisen sodankäynnin katekismus ja sen teoreettinen sekä älyllinen tarkastelutapa tekevät kirjan sisällön pääosin ajattomaksi. Erityisen kiinnostavia ovat kirjoittajan tarkastelukulmaan tai taustaan liittyviä tekijät. Foertsch tarkastelee sotataitoa pitkälti clauswitzilaisesti¹³: ”*Sota ei ole mitään muuta kuin valtion politiikan jatkamista toisin keinoin*”.¹⁴ Tämä tarkastelukulma korostuu hänen tuodessa esille myös kansallissosialistisia ajatuksia, joissa politiikka ja sodankäynti muodostavat kiinteän yhteyden.

Vaikka Foertsch ei ollut missään uransa vaiheessa palvellut panssarijoukoissa, hän painottaa uutta tekniikkaa ja panssarivoimien käyttöä. Pari vuotta ennen Foertschin kirjan julkaisua tuleva panssarikenraali ja kenraalieversti Heinz Guderian kirjoitti panssarisodankäynnin merkitystä korostavan ”Achtung! Panzer!” -teoksen. Kirja oli käytännön oppikirja ilman teoreettista tarkastelukulmaa. Foertschin ja Guderianin kirjojen lähtökohdat ovat kuitenkin hyvin samanlaiset; tuskastuttavaan asemasotaan johtanut kehitys oli saatava uudistetuksi uuden tekniikan mahdollistamalla hyökkäyksellisellä ja aktiivisella taktis-operatiivisella sotataidolla. Guderian kirjoitti kenttäkomentajan ja käytännön miehen näkökulmasta, Foertsch enemmän akateemisena opettajana.

Foertschin kirjan suomennos jakaantuu neljään osaan ja käsittää yhteensä yli 200 sivua. Kirjan selvä painopiste on tulevan sodan arvioinnissa.

Painopisteluku kattaa sotataidon kaikki osa-alueet; taktiikan, operaatiotaidon ja strategian. Sotataidollinen painopiste on taktiikassa. Sotatekniikka ja erityisesti sen kehittyminen saavat merkittävän osuuden teoksessa. Pääluvussa on kiinnostava alaluku johtamisesta ja operaatioiden suunnittelusta. Foertschin logiikan ymmärtämiseksi on perusteltua paneutua myös kirjan aikaisempiin lukuihin, eli teoriaan ja historiaan. Viimeinen lyhyt luku ”upseeri” osoittaa sen, mille ryhmälle kirjan sisältö on osoitettu.

Sota, perusteita ja käsitteitä

”Vasta sitten, kun nimet ja käsitteet on selvitetty, voi toivoa edistyvänsä kirkkaasti ja helposti asioiden tarkastelussa, ja vasta sitten voi olla varma, että lukijakin aina on omaksunut näkökulman.”

Tällä Clausewitzin lainauksella Foertsch aloittaa kirjansa. Se osoittaa samalla, kuinka kiinni kirjoittaja on kaukaisen edeltäjänsä ajatuksissa ja teorioissa. Valittu lainaus ennakoi jo sitä, että Foertschin kirja rakentuu tiukasti teoreettiselle pohjalle ja on vuosien ajattelutyön tulos. Koska Foertsch ehti toimia vain pari vuotta taktiikan opettajana, on selvää, että hän on paininut teorioittensa ja ajatuksiensa kanssa jollain tavoin koko siihenastisen sotilasuransa ajan.

Foertschin kiinnittyminen Clausewitziin tulee esille myös strategian käsitteessä, jolta osin hän toteaa esikuvaansa toistaen: *”Strategia on taistelun käyttöä sodan tarkoitukseen”*.¹⁵ Heti perään hän kuitenkin nostaa strategian yläpuolelle, aivan kuten Clausewitz, *”sodankäynnin sotilaallisen puolen”*, jonka hallitseminen on Foertschin mukaan *”sotataittoa ja vastaavasti koko sodankäynnin hallitseminen on valtiotaitoa”*.¹⁶

Foertschin mukaan sotataito käsittää strategian lisäksi taktiikan, jonka hän määrittelee Clausewitzin tavoin olevan *”taito ja oppi käyttää sotavoimia, joukkoja ja aseita taistelussa”*.¹⁷ Foertsch kirjoittaa mielenkiintoisesti ja historiallisin esimerkein politiikan ja sotilaallisen sodankäynnin suhteesta ja päätelee, että mikäli valtiomies ja sotapäällikkö ovat eri henkilöitä, *”kahnauksia esiintyy usein”*. Lopuksi hän toteaa jälleen esikuvaansa lainaten: *”Politiikka edustaa älyä, mutta sota on vain työkalu, eikä päinvastoin. Sen vuoksi*

*on välttämätöntä alistaa sotilaalliset näkökohdat poliittisten alaisiksi.*¹⁸ Tosin hieman myöhemmin Foertsch varoittaa Moltken¹⁹ sanoin: ”*Politiikka ei saa tunkeutua operaatioihin.*” Jotta tämä ei olisi tuolle ajalle Saksassa liian ”vaarallinen” toteamus, Foertsch korostaa, että ”*vaikeudet jäävät pois, jos poliitikko on jo rauhan aikana oppinut ajattelemaan sotilaallisesti ja sotilas poliittisesti.*”²⁰ Myös sisä- ja talouspolitiikan Foertsch kytkee sodankäynnin osaksi sekä tuo esille tänäkin päivänä tutulta kuulostavan syyn käyttäen sodankäyntiä myös valtion sisäisen mielialan muuttamiseksi.²¹

Foertsch on ollut tietämättään myös hybridisodankäynnin näkijä: ”... *vastustajan puolustuskyvyyttömäksi saattaminen merkitsee sitä, että siltä vietään sekä taisteluhalu että taisteluvälineet. Tästä johtuu, että on iskettävä kaikkeen siihen, mikä niitä molempia edustaa. Näihin eivät kuitenkaan kuulu yksin vihollisen sotaväki ja sen sotilaalliset välineet, vaan myös henkiset ja taloudelliset voimat.*...”²²

Foertschin strategiset pohdiskelut ovat sidoksissa Saksan tuon ajan strategiseen tilanteeseen. Hän korostaa Schlieffenin²³ suunnitelman mukaisesti nopeaa liikekannallepanoa ja ”*keskitysmarssien ratkaisevaa merkitystä koko sodan kulkuun nähden*”. Suojajoukoilla suojataan marssit ja keskitysmarssien jälkeen alkavat operaatiot eli ”*liikkeet taistelua varten tai itse taistelut*”.²⁴ Tässä Foertsch käyttää runsaasti operaatio-termiä eri muodossa. Hänen mukaansa operaatiokäsitteeseen liittyvät ”*operaatiolinjat ja operatiivinen tukialue*”. Operatiivinen tukialue on ”*omien joukkojen hallussa oleva alue, josta sotaväki lähtee liikkeelle ja jolla sijaitsevat sen voimanlähteet; miehet ja materiaali*”. Operaatiolinja taas on ”*tie tai suunta, jota operatiiviselta tukialueelta lähtöisin olevat liikkeet noudattavat*”. Operaatiolinjaan sisältyvät käsitteet ”*sisä- ja ulkolinjat*”.²⁵

Seuraavaksi Foertsch korostaa taktisen voiton merkitystä ja suhdetta strategiaan sekä voittoon tarvittavaa ylivoimaa. Hän puhuu Clausewitzin tavoin ”*ylivoimaisuuden laista*”, mutta ei tarkoita pelkästään määrällistä ylivoimaa, vaan kytkee mukaan myös moraaliset tekijät ja korostaa reservin käytön ratkaisevaa merkitystä; ”*voittajaksi tulee näet yleensä se, jonka käytettäväksi jää tai jolle on viimeksi jäänyt reservejä*”.²⁶ Tästä Foertsch jatkaa hyökkäykseen ja sen keskeiseen merkitykseen. Clausewitzin tavoin Foertschkin pitää puolustusta kyllä ”*itsessään vahvempana muotona*”, mutta

”hyökkäyksen etuna on aloite”. ”Hyökkäyksen etuna ovat myös kaikki moraaliset tekijät. Hyökkäys innoittaa sotilasta, vahvistaa häntä, herättää hänessä luottamusta itseensä ja saattaa vihollisen hämmennyksiin”.²⁷ Gneisenauta²⁸ mukaillen ”vastustaja luulee hyökkääjää aina vahvemmaksi kuin tämä todella on”.²⁹ Hyökkääjän ongelmaksi Foertsch näkee sen, että ”tämä loittonee yhä kauemmaksi operatiivisesta tukialueestaan, kun taas puolustajan osalta tämä ei muutu ... Tilanteen jatkuessa aika on hyökkääjän taakka, puolustajan etu ... Siten voi hyökkäys ... pysähtyä ja päättyä puolustukseen. Tämä on puolustajalle otollinen ajankohta käydä itse hyökkäykseen... Vain tällä tavoin tulee puolustuksestakin ratkaiseva strategian muoto.”³⁰

Tämän jälkeen Foertsch käsittelee hyökkäyksen eri muotoja; rintamahyökkäystä, siipihyökkäystä, sivustahyökkäystä/saarrostusta ja kierto liikettä. Foertsch asettuu selkeästi saarrostuksen puolelle; ”saarrostuksen menestymismahdollisuudet on arvioitava suuremmiksi, koska hyökkäyssuunta vaikuttaa vihollisen selkäyhteyksiin ja operaatiolinjoihin”. Foertsch varoittaa kuitenkin liian pitkälle ulottuvan saarrostuksen tai kierto liikkeen vaaroista ja käskee varata silloin riittävän voimakkaan reservin varmistamaan se, että ei itse joutuisi saarretuksi. Saarrostukseen on aina myös liitettävä sitova hyökkäys rintamassa. Mikäli saarrostusmahdollisuutta ei maaston johdosta ole, Foertsch näkee läpimurron ainoaksi mahdollisuudeksi. Tällöin ”läpimurrolla on vasta silloin todella merkitystä, kun vihollisen rintamaan isketään niin syväälle ja revittää se niin laajalti auki, että erotetut osat voidaan lyödä erikseen. Läpimurtokin vaatii sen vuoksi käytettäväkseen vahvoja reservejä, joiden on laajennettava alkumenestys loppumenestykseksi.”³¹

Painopisteen luomisella ja yllätyksellä on suuri merkitys Foertschin hyökkäysteorioissa. ”Hyökkäyksellä, jonka pitäisi saavuttaa menestystä, täytyy olla painopiste. Toinen perussääntö on yllätys.” Näiden edellytyksenä on ”liikkuvuus ja nopeus”. Voitto saavutetaan vasta täydellisellä saarrostuksella tai takaa-ajon kautta, joita molempia Foertsch pitää vaikeasti toteutettavina.³²

Puolustuksessa Foertsch pitää torjunnan onnistumisen edellytyksenä sitä, että puolustusasemaa ei päästä kiertämään. Puolustajallekin reservit ovat tärkeitä, ”koska puolustajan on aina heti reagoitava hyökkääjän toimiin” ja ”puolustuskin voi varsin hyvin käyttää hyväkseen offensiiviva”.³³ Foertschin

mukaan ”strategisen puolustuksen johtajan pitää olla vielä suurempi mestari kuin strategisen hyökkäyksen johtajan, koska hän taistelee heikompana rajoitetuin voimin”.³⁴

Viivytystä Foertsch käsittelee lyhyesti ja toteaa: ”Myös viivyttävässä sodankäynnissä ovat hyökkäysoperaatiot välttämättömiäkin. Mutta sellaiset hyökkäykset eivät koskaan pyri strategiseen ratkaisuun, ne eivät pyri tuhoamaan vastustajaa, vaan ovat häiritsemis- ja harhautusyrityksiä ja hyökkäyksiä, joilla on rajoitettu tavoite ja jotka aina muutetaan puolustukseksi.”³⁵

Eri taistelulajien jälkeen Foertsch käsittelee taktiikkaa teoreettisesti, mutta erittäin loogisesti. ”Taktillisen toiminnan päämäärä on menestys itse taistelussa. ...kohde on aina päämäärän mukaan erilainen. Kohde voi olla vihollisen tuhoaminen hyökkäyksellä, uuvuttaminen puolustuksella, omien joukkojen vetäminen pois ennen ratkaisua viivytystaistelulla, uusien taisteluedellytysten luominen marsseilla ja peräytymisillä... Taktiikan lajit perustuvat johdon ja joukkojen tasoon ja koulutuskykyyn, ne perustuvat teknillisiin edellytyksiin ... taktiikan perustotuudet on sidottu omaan aikaansa... Itse taktillisen taistelun muodostavat tuli ja liike...”

”Ratkaiseva on sotainen henki eikä taktillinen muoto”, näillä Preussin prinssin Friedrich Karlin³⁶ sanoilla Foertsch korostaa moraalien merkitystä: ”Voittoa ja tappiota eivät lopultakaan ratkaise aseet, eivät ne muodot, joissa aseet pannaan toimimaan, eivät strategiset ja taktillisen ajattelun periaatteet, vaan moraaliset tekijät.”³⁷

Millaista sota oli ennen

Foertsch perustelee tämän luvun sillä, että on tunnettava tapahtuneet muutokset, jotta voidaan tietää, ”onko tapahtunut sellaista kehitystä, joka voisi meille viittoa tien menneisyydestä tulevaisuuteen”.³⁸ Foertsch heittäytyy suorastaan runolliseksi kuvatessaan Saksan–Ranskan sotaa 1870–1871; ”viimeiseksi loistavaksi tähdeksi sotataidon kirkkaalla taivaalla” ja vastaavasti ensimmäistä maailmansotaa hän kuvaa ”loputtomaksi rajuilmaksiksi, joka pimensi sotataidon taivaan ja jolla vain ohimennen välähti kirkkaita ja räikeitä salamoita”.³⁹ Tämä havainto on selvästi ollut keskeinen vaikutin siihen,

että Foertsch on kirjoittanut kirjansa, halu saada sotataidon taivas jälleen loistamaan. Voikin arvioida, että saksalainen sotataidon kehitys ennen toista maailmansotaa ei ollut pelkästään ensimmäisen maailmansodan turhauttavien kokemusten tuote, vaan halu palata aikaisempien onnistumisten tielle.

Foertsch painottaa myös sitä, että ensimmäistä maailmansotaa edeltäneet ohjesäännöt olivat hyviä, mutta ne korostivat liikaa hyökkäystä ja kun hyökkäys ei tehonnutkaan, ei hallittu puolustusta. Foertsch kirjoittaa jokaisen sodan aina aluksi antavan kovia kokemuksia ja siksi onkin keskeistä, että ”*johto ja joukot ovat kyllin joustavia omaksumaan nopeasti opetukset*”. Tämän merkittävän havainnon jälkeen Foertsch pohtii yli 20 sivun verran, millaisena Saksan armeija lähti sotaan vuonna 1914. Hänen mukaansa näihin kysymyksiin vastaaminen on tärkeää, koska vain niin voidaan ymmärtää sodan kulku ja vain sen perusteella ”*voidaan tutkia seuraavan sodan kasvoja*”.⁴⁰

Valmistautuminen väärään sotaan johti ”*ensimmäisen maailmansodan suurimpaan yllätykseen; asemasotaan ja rintamien jäykistymiseen*”. Tätä voidaan Foertschin mukaan pitää sodan ensimmäisenä käännekohtana. ”*Asemasodalla oli huomattava vaikutus taktiikkaan ja operaatioihin, järjestykseen ja mielialaan, koko sodankäyntiin ja yleensä sotilasioihin*.” Se oli Foertschin mukaan vielä yli 20 vuotta myöhemmin ”*uhkaava seinä, johon ajatukset törmäävät perkiessään selvittämään tulevaisuuden sodan kehitystä*”.⁴¹

Suurten hyökkäysten epäonnistuttua ryhdyttiin toimeenpanemaan pienempimuotoisia hyökkäyksiä ja syntyi ”*iskujoukko-käsite, jossa joukko valittuja ja rohkeita miehiä, jotka usein koulutettiin tällaisiin tehtäviin ja mahdollisuuksien mukaan säästettiin puolustustaistelulta*. Tämän uuden taistelumenetelmän vahvin osasto oli rynnäköpataljoona, joka oli samalla koulutus- ja hyökkäysjoukko, jonka miehistö oli saksalaisten sotilaiden valioita. Aseinaan käsikranaatti, kivääriskanaatti, kranaatinheitin, liekinheitin, raskas konekivääri, miinanheitin ja jalkaväkitykki he iskivät viholliseen noudattaen suunnitelman mukaista yhteistoimintaa... ”⁴²

Kevään 1917 hyökkäystapa oli jo sodan alkuvaiheisiin verrattuna täysin erilainen; voimakkaan, mutta ei tuntikausia pitkän tykistövalmistelun jälkeen jatkui tulivalmistelu kellon mukaan säännösteltynä ”*rautaisen esi-*

ripun tavoin määrätietoisesti vihollisen aseisiin ja sen jäljessä seurasi yhdessä jalkaväen kanssa uusin taisteluväline, tankki”.⁴³ Liikkeen ja tulen yhdistävien panssarivaunujen alkuyllätys pystyttiin kuitenkin nopeasti torjumaan. Foertschin mukaan näin kävi varsinkin, jos vaunuja ei käytetty kootusti. Hänen mukaansa yksittäinen käyttö oli virhe.⁴⁴ Tätä hyökkäysvaihetta Foertsch pitää jälleen yhtenä merkittävänä käännekohtana. Massamaisen tulivalmistelun ja jalkaväen sijaan menestys vaati yllätystä ja keskitettyä sekä tarkkaa epäsuoran tulen käyttöä ja panssarivaunuja. Ongelmana oli ollut kuitenkin reservien puute, jolloin ei päästy toivottuun läpimurtoon. Puolustuksessa uudeksi torjuntakeinoksi tuli panssarintorjunta.⁴⁵

Vastahyökkäyksessä menestykselliseksi osoittautuivat jalkaväen mukaan liitetyt ”saattopatterit”, jotka takasivat välittömän tulituen. Jalkaväki hyökkäsi kapeina, mutta useina hyökkäysaaltoina iskujoukkojen tapaan ja sitä tukivat portaittain mukana liikuteltavat raskaat aseet. Etumainen linja tunkeutui mahdollisimman syvälle ja jäljessä tulleet valtasivat vihollisen säilyneet tulipesäkkeet.⁴⁶

Sodan opit koottiin ja kiteytettiin Saksassa uuteen hyökkäystaistelun ohjesääntöön.⁴⁷ Foertsch kirjoittaa hyökkäystaistelun toteutuksesta värikäästi ja päättää kuvauksensa; ”*Siellä, missä saavutettiin menestystä, sinne työnnettiin heti painopiste... johto oli taktillista... yksinkertaisesta linjasta tuli syvä, ja yksityisten aseiden tulitaistelusta muodostui yhdistettyjen aseiden taistelu.*” Hänen mukaansa neljän ja puolen vuoden aikana tapahtui valtava kehitys ja lopuksi vuoden 1914 muodoista ja käytänteistä ei ollut sodan lopussa mitään jäljellä. Foertschin mukaan ”*taktiikan muutti tekniikka ... ihmisen keksimä ja käyttämä kone uhkasi nujertaa ihmisen*”. Kaiken tämän Foertsch näkee kehityksenä, joka ”*vielä meidän päivinäimme (1939) ei ole päättynyt*”.⁴⁸

Kuvaus osoittaa, että Saksan armeija oli kehittänyt jo tuolloin menetelmän, joka oli pitkälti yhtenäinen toisen maailmansodan taktiikan kanssa. Lopun toteamus ”*johto oli taktillista*” kuvaa hyvin tilannetta, jossa strategisetkin tavoitteet kulmineoivat säännönmukaisesti taktisiin toimenpiteisiin. Pelko siitä, että tekniikka jopa nujertaa taktiikan, on selvästi havaittavissa. Tämän Foertschin uhkana kuvaaman tason yläpuolelle päästiin vasta toisessa maailmansodassa, jossa Saksan hyökkäys eri rintamilla vuoden

1941 loppusyksyyn asti menestyi taktisen tason lisäksi säännönmukaisesti myös operatiivisella tasolla, jolloin päästiin osin strategiseen vaikutukseen.

Foertsch kuvaa myös mielenkiintoisesti entente-valtioiden strategiaa. Siinä Saksa kuristettiin ulkoisen linjan saarroituksella, joka tapahtui yhtä-aikaisilla hyökkäyksillä kaikilla rintamilla. Foertschin mukaan myös aika työskentelee aina ympärysvaltojen hyväksi Saksaa vastaan, jolloin Saksan on pyrittävä nopeaan ratkaisuun.⁴⁹ Edellä mainittujen entente-valtioiden strategian tehokkuus ja voimasuhteiden muutos ajan funktiona toistuivat johdonmukaisesti toisen maailmansodan aikana. Venäjälle strategisella tasolla Foertsch antaa vain yhden mahdollisuuden – hyökätä.⁵⁰

Foertsch lopettaa luvun mielenkiintoiseen päättelyyn: ”*Sen johdosta, että läpimurron on edellettävä saartoa, saa taktiikka vallitsevan aseman. Siitä tulee lopulta strategian edellytys. Taktillinen menestys ei ole enää operaation loppu, vaan sen alku. Jollei se johda vapaaseen liikehtimiseen, niin kaikki strategiset suunnitelmat, kaikki operatiiviset ajatukset ovat mahdottomia toteuttaa. Vain liikunnalla päästään voittoon.*”⁵¹ Foertsch jatkaa arvioissaan vääjäämättömällä loogisuudella ja myös valitettavalla ennustettavuudella: ”*Niinpä sodan lopussa ei enää hallitse sotapäällikön henki ja tahto, vaan massat ja materiaali. Maailmansodan muoto ei ole operaatiosota, ... vaan materiaalisota ... sota panee kansatkin taistelemaan ... Sota on totaalista ... kauan sitten käytyjen taistelujen julmuus elpyy jälleen henkiin.*”⁵² Foertschin mukaan ”*suuri opetus*” on se, että ”*tekniikka muuttaa taktiikan, ja strategia muuttuu taktiikan mukana.*”⁵³

Miltä tuleva sota näyttää

Foertsch näkee tulevaisuuden olevan hämärän peitossa, mutta toteaa osuvasti, että ”*...oppi ei voi olla täydellisiä totuuksia tai laatia järkkymättömiä lakeja*”... ”*On tutkittava menneisyyttä, koeteltava nykyisyyttä ja asetettava päämääriä tulevaisuuteen*”... ”*Siihen tarvitaan työtä ja arvostelukykyä, terävänäköisyyttä ja mielikuvitusta.*”⁵⁴ Hänen mukaansa mikään sota ei ala siitä, mihin edellinen päättyi, vaan kaikki virtaa eteenpäin ja on ”*uskallettava toimia epävarmuudessa ja luotettava omaan tahtoon*”. Foertschin mukaan ”*hävityt sodat kehottavat kokeiluun paljon enemmän kuin voitettut sodat*”.

Versaillesin rauhan ankarat ehdot riistivät saksalaisilta mahdollisuuden käytännön kokeiluihin ja jouduttiin tyytymään pitkälti mielikuvitukseen. Mielikuvituksen Foertsch näkee ”lahjana, jonka avulla voi tuntea ja eläytyä perästäpäin, mutta vielä enemmän katsella eteenpäin, nähdä hengen silmin, mihin kehitys voi johtaa tai mihin sen täytyy johtaa”... ”se ei voi korvata kokemuksia tai tehdä tietoja tarpeettomaksi ... mielikuvituksen lisäksi on nojaututtava kokemukseen ja tietoon.”⁵⁵

Suuraavaksi Foertsch arvioi sitä, millaista sotataidollista oppia ensimmäisen maailmansodan jälkeisistä sodista on mahdollista saada. Hän toteaa eri sotien sotanäyttämöt, henkilöstön ja materiaalin olleen kovin erilaisia verrattuna odotettavissa olevaan suursotaan, jolloin näistä ei juurikaan voi oppia. Lähinnä nykyaikaista sotaa oli Espanjan sisällissota, joka oli kuitenkin enemmän uuden tekniikan koekenttä kuin uusia sotataidollisia avauksia synnyttänyt sota.⁵⁶

Foertsch kirjoittaa pitkästi tulevan sodan mahdollisesta taustasta. Hän kuvaa osuvasti, että sota on totaalista, kaikkia kansalaisia koskettavaa sotaa, joka kestää väistämättä kauan.⁵⁷ Tärkeänä sääntönä hän pitää sitä, että sotataidon on oltava sellaista, että se sopeutuu joustavasti uusien menetelmien ja välineiden käyttöön. Tulevia sotia Foertsch kuvaa liittoutumien sodiksi. Hän korostaa tulevaisuuden sodissa taloudellisten ja henkisten arvojen vaikutusta, mutta kieltää näiden yksin johtavan ratkaisuun. Hänen mukaansa lopulta tarvitaan aina aseellista voimaa. Taistelukeinojen Foertsch katsoo alkavan taloudellisena painostuksena jo tulevien sotien ensi tunteina.⁵⁸

Foertsch käsittelee myös ilmasodan ja maasodan välistä problemaatiikkaa. Hän ei ole missään nimessä douhetisti, vaikka myöntääkin ilmapvoimien suuret edut ja merkityksen. Hän väittää Douhetin⁵⁹ erehtyneen kolmessa kohdassa: asemasota ei ole maasodan välttämätön muoto, ilmaylivoima ei ole absoluuttinen käsite ja Douhet aliarvioi luonnon asettamat esteet. Ilmaylivoimaa ei Foertschin mielestä voi saavuttaa kuin ajallisesti ja paikallisesti ja ”mitä ei voi miehittää, sitä ei voi pitää”. Puolustushaarojen yhtenäisyyttä Foertsch korostaa samoin kuin sotilaallisten, henkisten ja taloudellisten keinojen merkitystä. Kaikkien osien tulee tähdätä sodan tavoitteeseen, ”vihollisen vastustusvoiman murtamiseen, sen taisteluvoimien

*tuhoamiseen ja sen voimalähteiden uuvuttamiseen. Jokaista keinoa on käytettävä sen erikoislaatua vastaavasti.*⁶⁰

Pohtiessaan pienten ja suurten sotajoukkojen ongelmaa Foertsch päätyy ehdottomasti suurten puolelle. Erityisesti näin, jos valtiolla on pitkät maarat. Foertsch arvioi pienten, mutta mekanisoitujen joukkojen puolesta puhuneen englantilaisen Fullerin teorioita.⁶¹ Fullerin tehokkuus kulminoitui ”hyökkäysvaunuihin”. Fullerin mukaan vanhat, suuret sotavoimat ovat ainoastaan painolastina nykyaikaisessa sodankäynnissä. Vaikka Foertsch ymmärtääkin Fulleria, hän ei pidä tämän ”ehdottomuudesta”. Hän myös korostaa, että britit ovat maantieteellisesti täysin erilaisessa asemassa kuin saksalaiset.⁶²

Alaluvun lopuksi Foertsch tuo jälleen esiin maanmiehensä, kenraali-eversti von Seecktin ajatuksen mekanisoinnin ja massa-armeijan yhteensovittamisesta, jossa perusteluina olivat niin sotataidolliset kuin taloudellisetkin syyt. Von Seecktin mukaan maa on puolustuksellisesti ”varmistettava suurehköllä kutsunnalla”, mutta ”ratkaisun voivat saavuttaa vain pienet, liikkuvat armeijat”.⁶³ Foertsch kritisoi tätä ajatusta sillä, että on valtioita, jotka joka tapauksessa varustautuvat voimakkaammin, jolloin pieni liikkuva ja tehokas osa tulee tuhotuksi.⁶⁴

Foertsch kirjoittaa hyvin seikkaperäisesti nykyaikaisista aseista. Aseilla hän ei ymmärrä vain asetta sinänsä, vaan niiden ”vaikutusta, liikkuvuutta ja jaottelua” eli tulta, liikettä ja organisaatiota. Jalkaväen merkitystä Foertsch korostaa ja toteaa siitä tulleen ”nykyajan monipuolisimman aselajin”, jonka tulee olla liikkuva. Se tulee varustaa monipuolisesti ja myös panssarintorjunta-aseilla. Jalkaväen taistelutavan Foertsch ei katso muuttuneen sitten ensimmäisen maailmansodan; sekä hyökkäyksessä että puolustuksessa on keskeistä ”syvyyden muodostaminen”. Jalkaväen vaikein vaihe hyökkäyksessä on viimeiset 200–300 metriä, jolloin tarvitaan omaa kaaritulua ja suora-ammuntatulta, jotta päästään lähietäisyydelle, jossa pistin ei enää ratkaise, vaan käsikranaatit ja läheltä ammutut laukaukset. Foertschin mukaan jalkaväen tulee kyetä myös itselliseen, ilman panssarivaunuja suoritettuun murtoon. Tämä on tärkeää, koska jalkaväen on kyettävä luottamaan itseensä, eikä panssarikalusto sovellu kaikkiin maastotyyppeihin eikä niitä ole aina käytössä. Tärkeimpänä jalkaväen kehitystrendinä Foertsch näkeekin tarpeen vahvistaa hyökkäysvoimaa.⁶⁵

Tulenkäytöllisesti Foertsch ei näe puolustuksessa ja hyökkäyksessä periaatteellisia eroja. Käsiaseiden tulen tiheyttä hän pitää menestyksen keskeisenä tekijänä. Ammustäydennys on haasteellista, jolloin tähänkin tarvitaan lisää panssarisuojattuja ajoneuvoja. Ajoneuvojen lisääminen taas aiheuttaa ongelman, jos niitä ei ole jakaa myös miehistön kuljettamiseen, koska erilainen liikkuvuus jäykistää jalkaväen liikkuvuuden. Organisaation osalta Foertsch näkee siirryttävän pienempiin, kaikki aselajit sisältäviin rykmentteihin.⁶⁶

Tykistöä Foertsch pitää kaikkein tärkeimpänä apuaselajina. Kaliiperit eivät kasva ensimmäisestä maailmansodasta, mutta kaaritulen merkitys tulee edelleen korostumaan. Tulenjohtotoiminta ja erilaiset mittaukset kehittyvät jatkuvasti. Tykistön tulenkäytön on kyettävä liikkumaan jalkaväen mukana ja tykistön tulta on kyettävä tarvittaessa keskittämään. Tulevaisuudessa Foertsch näkee tykistön kehityksen painopisteen olevan tulen vaikutuksen kasvattamisessa, ei tulinopeudessa. Hän toteaa yhteenvetona; ”Tykistövaikutuksen tulee olla massamaista ja joustavaa.”⁶⁷

Foertsch toteaa panssarijoukoista ja panssarintorjunnasta, että ensimmäisen maailmansodassa panssarivaunut olivat aiheuttaneet yllätyksen. Foertschin mukaan hänen kirjansa tarkoitus ei ole kuvata uutta asetta teknisten edistysaskelten osalta, vaan kuten sotataidossa, pitää ”*rajoittua vain käyttämään hyväkseen näitä teknillisiä edistysaskelia*”.⁶⁸ Foertsch näkee kehityksen painottuvan panssarivaunun ja vasta-aseen välille, vaikka myös erilaisten miinojen ja keinotekoisien esteiden käyttö lisääntyy. Panssarivaunun käytön ongelma on siinä, että ”*hyökkäysvaunu ei kelpaa valloitetun alueen hallussa pitämiseen ja tuekseen se tarvitseeikin jalkaväkeä*”.⁶⁹

Kun kerran panssarivaunut tarvitsevat jalkaväkeä, siitä seuraa Foertschin mukaan kaksi ratkaistavaa ongelmaa; joko jalkaväen on edettävä yhtä nopeasti tai sitten on hyökättävä ”*voimat porrastettuna*”. ”*Ratkaisevaa on taistelu eikä liike. Liike on väline, taistelu on tarkoitus.*” Vastustajan puolustuksen syvyys vaatii myös panssarijoukoilta syvälle ulottuvaa toimintaa. Vihollisen panssarintorjunta mukaan lukien panssarivaunut, tykistö ja lopuksi jalkaväki on eliminoitava. Tämä edellyttää sitä, että ”*panssarivaunujen hyökkäyksen täytyy tapahtua useina hyökyinä, joilla kullakin on eri syvyydellä oleva tavoite*”.

Panssarijoukkojen menestyksellisen toiminnan edellytyksenä Foertsch näkee ”suotuisan maaston, yllätyksen ja massavaikutuksen”. ”Panssarijoukkojen on otettava huomioon panssarintorjunnan aiheuttamat tappiot, ja näiden tappioiden jälkeenkin on oltava jäljellä niin paljon voimaa, että tärkeimmät taistelutehtävät voidaan suorittaa.”⁷⁰ Foertsch näkee panssarijoukkojen käytössä paljon kehitysmahdollisuuksia, joissa ensi sijalla on liikkuvuus. Panssarointia on kehitettävä ja samoin kykyä raivata miinoja. Foertsch näkee kilpailun hyökkäyksen ja puolustuksen välillä kehittyvän panssariaseenkin osalta tasapainoon, jolloin ”johdosta tulee jälleen ratkaiseva tekijä taistelussa”.⁷¹

Foertsch heittäytyy suorastaan filosofiseksi pohtiessaan panssarijoukkojen käyttöä: ”... onko panssarijoukko kehittynyt kokonaan uudeksi aselajiksi,⁷² jota ei saa mitata entisillä mitoilla ja jota ei saa kytkeä vanhoihin aselajeihin hävittämättä sen omaa erikoisluonnetta. Onko panssarijoukko – laajemmassa mielessä – muiden panssarin suojaamien aseiden kanssa kulkeva aivan uusia teitä, ja tuleeko siitä siten oma suuri, yhtenäinen sotajoukon osa, vai jääkö se apuaselajiksi?” Hän vastaa viimeiseen kysymykseen hieman epämääräisesti: ”Onko rohkeampi ratkaisu tälläkin alalla perivä voiton? Historian opetukset panevat odottamaan sellaista. Mutta ne osoittavat myös, että siihen tarvitaan rohkeutta, johon vain suuret miehet kykenevät. Tuleva sota odottaa heitä.”⁷³

Tiedustelusta Foertsch kirjoittaa, että se on ”operatiivisen ja taktillisen toiminnan tärkeimpiä edellytyksiä”. Tulevaisuuden Foertsch näkee siten, että lentotiedustelua käytetään kaukotiedusteluun, jota täydentää kosketuksen ottoon pyrkivä, nopeilla pyöräpanssarivaunuilla liikkuva, taistelu- ja panssarintorjuntakykyinen sekä hyvillä viestivälineillä varustettu maatie-dustelu. Samanlaisia panssaroituja tiedusteluosia tarvitaan myös taktiseen tiedusteluun.

Pioneerit ovat Foertschin mukaan muuttuneet yhä enemmän erikoisjoukoiksi erikoistehtävineen, samalla kun pioneerien perinteiset tehtävät ovat tulleet kaikkien aselajien tehtäviksi. Suluttaminen on tullut pioneerien päätyöksi puolustuksessa ja raivaaminen hyökkäyksessä. Lisäksi vesistöjen ylittäminen ja uusien tieurien rakentaminen kuuluu pioneereille. Pioneerien tehtävänkuvan muutos on lisännyt melkoisesti pioneerien koneka-

lustoa. Foertsch korostaa sitä, että pioneerien on osattava myös taistella jalkavaen tapaan. Foertsch arvioi pioneerien määrän ensimmäisen maailmansodan jälkeen suhteellisesti lisääntyneen kaikkein eniten ja tämän suuntauksen jatkuvan: ”Mitä enemmän sota käyttää hyväkseen tekniikkaa, sitä suuremmaksi kasvaa pioneerien merkitys.”⁷⁴

Viestijoukoista Foertsch kirjoittaa ennakoivasti, että ”...kaukonäkemisen ja kuvaradion⁷⁵ kehittyminen puhelimen ja lennättimen tavoin sodankäynnin välineiksi on enää vain ajan kysymys”. Foertsch ymmärsi, että panssarivoimien johtamiseen tarvitaan radioita, mutta radioiden käyttö yleisesti vaarantaa salattavuuden. Foertsch arvioi viestijoukkojen monipuolistuvan jatkuvasti ja niiden määrällisen kasvun tulevan olemaan suurta.⁷⁶

Ilmasodan pohdiskeluun Foertsch käyttää vain kolme sivua. Hän toteaa ilmavoimien tehtävän sodan alussa keskittyvän vihollisen kotimaassa olevien voimanlähteiden tuhoamiseen.⁷⁷ Ilmavoimien merkityksen maavoimille Foertsch näkee olevan tiedustelussa, taistelun tukemisessa, yhteysvälineenä sekä kuljetusvälineenä. Hän arvioi erityisesti pimeätiedustelun tulevan kehittymään. Maamaalien syöksypommitusten⁷⁸ hän uskoo vaikuttavan ennen kaikkea moraalisesti. Yhteyskoneiden⁷⁹ hän näkee tekevän mahdolliseksi sen, että myös suurten yhtymien komentajat voivat johtaa henkilökohtaisesti joukkojaan. Myös laskuvarjojoukkojen käyttö tulee Foertschin mielestä lisääntymään. Lopuksi Foertsch toteaa lyhyesti, että ”Hyökkäysvaunujen ja kuljetusautojen yhteistyö taistelu- ja kuljetuskoneiden kanssa voi johtaa taktillisiin menestyksiin sekä taistelun ratkaisuun. Näissä kohdin kone taisteluvälineenä kenties on saavuttava tämän vuosisadan suurimmat riemuvoitot.” Lausunto on hyvin ennakoiva, mutta selvästi enemmänkin Foertschin painottamasta ”mielikuvituksesta” lähtöisin kuin kerätyistä kokemuksista.

Ensimmäisen maailmansodan suurena taktillisena opetuksena hän näki sen, että ”vain hyvin kiinteä kaikkien aseiden yhteistoiminta” voi tuoda menestystä ja taistelun johtaminen ”vaatii taitoa kohdistaa aseiden erilainen teho yhtenäisenä vaikutuksena viholliseen”.⁸⁰ Yhteistoiminta vaatii eri aselajien ”yhteen liittämistä ja alistamista, tarkoituksenmukaista yhdistämistä aina tehokkuuden mukaan, sanalla sanoen, jaottelua” ja ”jaottelun määrääminen on ensi sijassa sotajoukon organisaattorin, ei joukon johtajan asia”. Tässä Foertsch

korostaa selvästi sitä, että sodan ajan joukkojen kokoonpanojen on oltava jo lähtökohdaltaan mahdollisimman valmiita, jotta tilanteen mukaisia muutoksia tarvitsee tehdä mahdollisimman vähän. Johdon taitona hän näkee ”*joittelun sopeuttamisen taistelun vaatimuksiin sekä selvät käsky- ja alistussuhteet*”.⁸¹

Nykyinen ja tuleva taktiikka

Foertsch korostaa johtajien roolia erityisesti koulutuksessa, joka on kaiken perusta: ”*Johtajan täytyy auttaa siveellisten voimien kasvattamista, henkisten voimien herättämistä ja kouluttamista sekä aineellisten voimien hankkimista.*” Johtajan on yksin päätöksiensä kanssa, mutta hänen tukenaan on esikunta.⁸² Tämän jälkeen hän kirjoittaa esikunnan roolista ”*tilanteen arvostelussa*”. Sen lopputuloksena on päätös, jonka ”*täytyy pyrkiä koko voimallaan selvään tavoitteeseen*”. Foertsch painottaa lopuksi tajua ymmärtää hetki, jolloin on tehtävä uusi päätös. Päätöstä seuraa johtajan tahdon ilmentymänä selkeä ja lyhyt kirjallinen tai suullinen käsky, jossa käsketään vain se, mikä on välttämätöntä käskää ja joka muuttuu joukkojen taistelu-tehtäväksi.⁸³ Foertsch korostaa tämän jälkeen ”*tehtävätaktiikan*” mukaisesti ”*olevan tärkeää, että alijohtajat saavat vapaasti toimia annetun käskyn puitteissa, että he saavat tehtäviä eivätkä mitään sitovia ohjeita*”. Kriittisessä tilanteessa johtajan on annettava käsky henkilökohtaisesti.⁸⁴

Johtamisen jälkeen Foertsch kirjoittaa tiedustelusta, jonka periaatteet hän kuvaa hyvin modernisti. Hän jakaa tiedustelun operatiiviseen, taktiseen ja taistelutiedusteluun sekä painottaa tarvetta saavuttaa myös tiedustelussa ylivoima painopisteajattelun kautta, lisäksi tiedustelussakin on oltava aina reservit. Mielenkiintoisella tavalla Foertsch kirjoittaa, että vielä ensimmäisessä maailmansodassa ongelma oli useimmiten liian vähäinen tietojen saanti, kun ”*nykyisin (1939!) ja tulevaisuudessa tietojen runsaus voi muodostua johtoa rasittavaksi*”.⁸⁵

”*Varmistuksessa*”⁸⁶ Foertsch painottaa kaikkia niiden toimenpiteitä, jotka vähentävät vihollisen mahdollisuuksia saada tietoja tai yllättää omaa joukkoa. Hän kuvaa hyvin sitä suurta muutosta, joka taistelukentällä oli tapahtunut: taistelukenttä oli laajentunut syvyyteen, rauhanomaisuus se-

lustassa oli menetetty ja kaikessa toiminnassa oli otettava huomioon vihollisvaikutus.

Marssit ovat Foertschin mukaan ”*taistelun alkusoittoa*” ja kaikkien joukkojen on kyettävä marssimaan myös jalan. Hän näkee, että ilmauhan johdosta joudutaan marssimaan entistä enemmän öisin ja osin tiestön ulkopuolella. Jalkaisin marssivan divisioonan pituus kasvaa joukon erilaisien ajoneuvojen ja ryhmityksen porrastamisen kanssa 25–30 kilometrin pituiseksi, jolloin divisioonaa hädän tuskin kykenee aloittamaan taistelun yhden vuorokauden aikana.⁸⁷ Moottorimarssien marssiryhmitykset on taas suunniteltava siten, että joukko on mahdollisimman itsenäinen ja taistelukykyinen, kuten tykistöllä ja pioneereilla vahvennettu jalkaväkirykmentti. Moottorimarssillakin joukon nopeus määräytyy hitaimman osaston mukaan, joten marssiosastot on muodostettava mahdollisimman pitkälle kaluston mukaisesti ja käytettävä portaittaista etenemistä.⁸⁸

”*Hyökkäyksen vaikutus on sen liikkeessä, tulussa, iskussa ja siinä suunnassa, johon se suoritetaan.*” Foertsch kirjoittaakin aluksi siitä välttämättömyydestä, että hyökkäys on saatava suunnatuksi vihollisen sivustaan. Jos kyseessä on rintamataistelu, on suoritettava läpimurto, jonka menestys on vaikeutunut vihollisen nopeiden reservien johdosta. Hän korostaa painopisteen muodostamisessa tulenkäyttöä sekä kapeasti, mutta syvästi porrastettua joukkojen ryhmitystä, jonka tulee olla sitä kapeampi ja syvämpi, mitä voimakkaampi puolustaja on. Jalkaväkijoukon hyökkäyslevytenä hän pitää normaalitapauksessa 400–1 000 metriä ja divisioonalla 3–5 kilometriä.

Hyökkäystavoista Foertsch käy läpi hyökkäyksen suoraan liikkeestä, jolloin myös vihollinen on liikkeessä, sekä hyökkäyksen valmiusasemista, jolloin vihollinen on ryhmittynyt puolustukseen. Jälkimmäistä hän pitää ymmärrettävästi yleisimpänä hyökkäysmuotona. Tämän jälkeen Foertsch kirjoittaa kohtaamistaistelun problematiikasta ja siitä, miten monet armeijat pyrkivät välttämään niitä. Tämä johtaa liialliseen varmistamiseen ja etummaistenkin osien suunnitelmalliseen ja hitaaseen etenemiseen. Tämä sitoo alijohtajien toimintaa, jolloin ilmaantuvia mahdollisuuksia ei käytetä nopeasti hyväksi ja ”*moni satunnainen tilaisuus menetetään*”. Foertsch näkeekin tässä tulevaisuuden mahdollisuudet: ”*Juuri moottoroinnin ja meka-*

nisoinnin aikakaudella nopea ja päättäväinen toiminta on usein menestyksen ensimmäinen edellytys. Se vaatii erikoiskoulutusta.”

Molemmat edellä esitetyt taistelutavat ovat selkeästi ”salamasodalle” ominaisia ja molempia tapoja käytettiin toisessa maailmansodassa myös menestyksellisesti. Foertschin korostama alijohtajien itsenäisyys, kaikkien aselajien yhteistoiminta, panssarijoukkojen häikäilemätön toiminta ilma-voimien tukemana ja tulivoiman yhdistäminen ratkaiseviin kohtiin ovat keskeistä saksalaisessa taktiikassa verrattuna muihin valtioihin.

Vaunujen ja jalkaväen käyttöä hyökkäyksessä Foertsch pitää mahdollisena kahdella eri tavalla: ”*Joko vaunut murtautuvat jalkaväen mukana vihollisemaan tai ne seuraavat jalkaväen jäljessä auttaakseen hyökkäyksen heikentyessä*”. Käyttökelpoisen tavan hän kirjoittaa olevan riippuvainen maastosta ja vihollisen asemista: ”*Vahvat panssariesteet vihollisen asemien edessä vaativat jalkaväkeä ja pioneereja, avomaasto sallii panssariaseen käytön heti*”. Panssarijoukon ryhmytyksestä hän toteaa: ”*Panssarijoukkojen on edettävä mahdollisimman syvästä muodostelmana, moneen linjaan ja porttaaseen jakaantuneena, ja kunkin portaan tavoitteet ovat erilaiset. Etummaisiet käyvät taisteluun vihollisen panssarintorjuntaa ja tykistöä vastaan, kun taas taaempi antaa jalkaväelle välitöntä tukea. ... Panssarijoukkojen hyökkäyksen ei tarvitse kulkea samaan suuntaan kuin jalkaväen hyökkäyksen. Tärkeää on yhteinen, viholliseen kohdistuva vaikutus... Panssarijoukkojen panos ei koskaan voi korvata tykistön tukea ... tykistön tehtävä on lamauttaa ja eristää niitä maaston osia, joihin panssarihyökkäystä ei voida suorittaa...*”⁸⁹

Foertsch nostaa panssariaselajin ”pääaselajiksi” perustelemalla tämän sillä, että se, ”*milloin panssariasetta voidaan käyttää, se määrää muidenkin aselajien toiminnan*”. Ilmavoimien tuki on ”uudenaikaisille” hyökkäyksille useimmiten tarpeen; ”*Missä pyritään ylivoimaan, siellä on niidenkin toimialue*” ja ”*ne ovat erinomaisen sopivia korvaamaan tykistötulta...*”

Puolustuksen käsittelyn Foertsch aloittaa toteamalla puolustuksen johtajalla olevan käytössään vain kaksi keinoa vaikuttaa taistelun kulkuun; ”*tulen siirto ja reservien käyttö*”. Oikeanlainen toiminta vaatii puolustussakin hyvää tiedustelua. Puolustuksen ryhmytyksen ratkaisevat hyvät suoran ja epäsuoran tulen tähytysmahdollisuudet sekä maaston sopivuus hyökkäysvaunuja vastaan. ”*Puolustuksen heikkous on sen sivustoissa ja siivis-*

sä”. Nämä on suojattava ryhmityksellä ja/tai reserveilla, mutta liian vahvat reservit taas heikentävät puolustusta. Puolustusryhmityksen suojaa parannetaan ”varustustöillä”. Myös puolustajan on Foertschin mukaan kyettävä luomaan tulen ja reservien käytöllä ylivoima. Yllätykseen on kyettävä harhauttamalla esimerkiksi valelaitteilla sekä usein tapahtuvilla konetuliaseiden ja tykistön tuliaseman vaihdoilla.⁹⁰

Saksalaisten puolustusasema käsitti tuolloin ”päävastarinta-aseman”, jonka etummainen osa muodosti ”pääpuolustuslinjan”.⁹¹ ”Pääpuolustuslinjan” edessä viholliseen pyrittiin vaikuttamaan tulella, joka kohdistui ”päävastarinta-asemasta”. ”Päävastarinta-asema” oli syvä vyöhyke, jossa torjunta-aseet sijaitsivat. Foertschin mukaan, mikäli on mahdollista, on työnnettävä konekivääreitä ja kevyttä tykistöä ”pääpuolustuslinjan” eteen, jotka pakottavat vihollisen ryhmittymään taisteluun. ”Tähän tarkoitukseen ovat erityisen sopivia moottoroidut yhtymät”. Näiden osien tulee viivyttää ja välttää tappioita. Ne harhauttavat vihollista. Samaan tehtävään voidaan käyttää kiinteästi ”pääpuolustuslinjan” eteen kuuluvina ”taisteluetuvarioita”. ”Taisteluetuvarioita” tuetaan ”tukevien aseiden etummaisista tuliasemisista... Tulta käytetään pitkille etäisyyksille vihollisen syvyyteen. Torjunta-aseiden ensimmäinen kohde on hyökkääjän tykistö ja saapuva ja hyökkäykseen valmistautuva jalkaväki.” Jos vihollinen onnistuu murtautumaan puolustusryhmitykseen, se on ”pyrittävä tuhoamaan tulella”. Jos tämä ei onnistu, vihollinen on ”heitettävä takaisin vastaiskulla”. Vastaiskua on tuettava tulella ja tässä vaiheessa on ”hyökkäysvaunuilla” suuri merkitys, mutta koska ”ne ovat hyökkäysaseita, ne eivät sovi jatkuvaan torjuntaan”. Jatkuva torjunta on pst-aseiden vastuulla. Niiden pääosa on ryhmitettävä eteen, mutta osa myös syvyyteen, josta ne tulevat vastahyökkäyksen osana esille ja tuhoavat hyökkääjän vaunuja. Jotta panssarintorjuntakanuunat ovat oikeissa paikoissa syvyydessä, panssarihyökkäys on pyrittävä kanavoimaan siten, että hyökkäävät vaunut ohjautuvat panssarintorjunnan kannalta sopiviin kohtiin.⁹²

Ilmavoimien käyttö on Foertschin mukaan puolustuksessa keskitettävä. ”Mahdollisimman lyhyt aika ennen taistelun ratkaisuvaihetta on käytävä lähestyvän ja valmistautuvan hyökkääjän, sen reservien, tykistön ja aseisiin tunkeutuneiden osien kimppuun.”⁹³ Periaate ennakoi hyvin meilläkin koetua Stukien käyttöä kesän 1944 torjuntataisteluissa Karjalan kannaksella.

Foertsch arvioi, että ”*tulevaisuuden sodassa nähdään useammin puolustusta, kuin on nähty viimeisten sadan vuoden aikana*”. Syynä tähän hän näkee sen, että torjuntakyky on kasvanut ja eri maissa ”*arvostetaan puolustusta aikaisempaa enemmän, mikä näkyy ohjesäännöissä ja ammattikirjallisuudessa*”. Toisena syynä hän näkee rakennetut valtavat linnoituslaitteet. Näitä pohtiessaan Foertsch näyttää menettävän uskonsa hyökkäyksen voimaan, vaikka toteaakin panssarivaunujen ja lentokoneiden antavan uusia mahdollisuuksia. Tulevan sodan hän näkee pelottavana asemasotana. ”*Tässä voi näet maailmansodan asemasota esiintyä uudessa, suunnattomasti painuneessa muodossa.*”⁹⁴

Viivytystaistelusta Foertsch kirjoittaa vain suppeasti, koska viivytystaistelua ei pidetty itsenäisenä taistelulajina Wehrmachtin ohjesäännöissä. Saksan oma geostrateginen asema ei myöskään suosinut viivytyksen käyttöä toisen maailmasodan alla, koska tiheään asutut ja teolliset rajamaat lännessä ja idässä eivät sallineet viivyttämistä ilman suuria menetyksiä. Viivytyksen ajatuksena on liittynyt vaiheeseen, jossa Saksa hyökkää ja sen on jossain vaiheessa painopisteiden siirron johdosta pakko viivyttää. Tämä arviointi realisoitui aikanaan niin idässä kuin lännessäkin, mutta viivytystaistelua ei Hitler ylipäällikkönä missään vaiheessa hyväksynyt, koska ei luottanut kenraalien haluun taistella ilman selkeää pitämistehtävää.

Viivytystaistelussa Foertsch korostaa ”*viivytykslinjojen*” merkitystä ja ”*johtamisperiaatteena on laaja levittäytyminen syvyyden kustannuksella*”. Taisteluun ei pidä sitoutua jalkaväellä, joka toimii vain suojaavana osana raskaille jalkaväen ja tykistön aseille. Irtaantuminen tulee suorittaa huomaamatta ja ajoissa sekä käyttää hyväksi erilaisia sulutteita. Hajaryhmitys vaikeuttaa johtamista ja viivytyksen tulee Foertschin mukaan olla ”*hyvin suunniteltua ja tiukasti johdettua*”. Vaikeinta on valita sopiva ajankohta irtaantumiseen. Ylemmän johtoportaan tulee vastata edestä irtaantuvien vastaanotosta vastaanottoasemissa ja jatkuvasta taistelusta eri viivytystasoilla. ”*Ei ole juostava, vaan taisteltava*”, on Foertschin mukaan viivytyksen motto. Aivan erityisen merkityksen hän näkee olevan panssarintorjunnalla, koska ”*viivytystaistelun pahin uhka on panssarijoukkojen hyökkäys*”. Nämä voivat ”*nopeutensa avulla iskeä niin syvästi ohuen puolustuksen läpi, että koko viivytystaistelun rakennelma takana olevine linjoinen luhistuu.*” Tämä uhka

aiheuttaa sen, että viivytyksessä on pakko siirtyä puolustukseen ja tehdä murtoon päässyttä vihollista vastaan vastahyökkäys. Tällöin ongelmana Foertsch näkee viivyttäjälle epäedulliset voimasuhteet, koska viivytystais-telua lähtökohtaisesti käydään siellä, missä omat voimat eivät ole riittävät.⁹⁵

Takaa-ajoa Foertsch pitää ”*hyökkäyksen kruununna*”. Takaa-ajo on vai-kea aikauttaa ja on mahdollista vain, jos vihollinen ”*väistyy pakosta*”. Jos väistyminen on suunnitelmallista, kyseessä on ”*jäljessä tunkeutuminen*”. Takaa-ajoon kuuluu tulen ja liikkeen yhdistäminen sekä erillisten osastojen käyttö, joiden tehtävänä on kiertää ja saarrosta vihollinen. Panssari- ja las-kuvarjojoukot sekä ilmavoimat soveltuvat Foertschin mukaan erinomaises-ti takaa-ajoon. Taistelusketus viholliseen on säilytettävä kaikissa olosuh-teissa ja tulenkäytön on kyettävä seuraamaan mukana. ”*Reservejä viedään sinne, missä suurimmat edistysaskeleet on saavutettu tai ovat todennäköisiä.*” Vetäytyminen tulee suorittaa suunnitelmallisesti, ja tiestön käyttö sekä liikenne on oltava tarkasti säännösteltyä. Jälkikärjen kokoonpanon tulee olla sama kuin hyökkäyksen kärjen ja sen toiminnan tulee olla aktiivista. Lopuksi Foertsch näkee viivytyksen merkityksen tärkeänä operatiivisten ja taktisten taisteluedellytysten luomisessa, mutta uskoo samalla, että ”*pa-kollisia peräytymisiä pyritään tulevaisuudessa välttämään vielä enemmän kuin tähän saakka*”.⁹⁶

Erikoisien olosuhteina vaikutuksesta Foertsch pohtii pimeyden, asu-tuskeskusten, metsien, leveiden vesistöjen sekä vuoristojen vaikutusta taisteluun. Taistelua talvella lumioloissa ja pakkasessa Foertsch ei kuvaa lainkaan. Tämä osaltaan osoittaa sen, että Wehrmacht oli valmistautunut vain Keski-Euroopan oloihin ennen toisen maailmansodan alkua.

Ilmatoiminta on aiheuttanut sen, että tulevaisuuden sodassa Foertsch näkee kaiken liikkeeseen ja yllätykseen liittyvän toiminnan onnistuvan vain pimeällä. Taistelu pimeässä on erityisesti moraalisilta vaikutuksiltaan suu-ri, vaatii tarkkaa valmistelua, tavoitteiden on oltava rajallisia ja menestys edellyttää ”*yksinkertaisimpia taistelumuotoja*”.⁹⁷

Asutuskeskukset antavat suojaa ja Foertsch näkee ne käyttökelpoisiksi erityisesti panssarijoukkoja vastaan.⁹⁸ ”*Hyökkääjä karttaa asutuskeskuksia ja yrittää saada ne antautumaan saarron ja kiertoliikkeen avulla.*” Aseiden teho rajoittuu asutuskeskuksissa ja metsissä. ”*Yksityinen sotilas kevyine aseineen*

alkaa merkitä enemmän.” Ajoneuvojen liikkeet vaikeutuvat ja taistelemisen tapahtuu tiheissä muodoissa. Foertsch näkee, että ”asutuskeskuksista ja metsistä saattaa tulevaisuudessakin muodostua taistelun polttopiste, koska ne suosivat puolustusta...”⁹⁹

Strategisia ja operatiivisia kysymyksiä

Foertschin mukaan ”yllätys, joka on strategisenkin toiminnan periaate, on tulevassa sodassa vaikeammin saavutettavissa”. Tämä taas lisää vaatimuksia salaamiselle ja harhauttamiselle. Viestivälineet ”tempaavat johtajan uudelleen lähellä tapahtumia.” Tekniikka mahdollistaa johtajille taisteluun puuttumisen ja tarkan käskyttämisen epämääräisien ohjeiden sijasta. Tämä aiheuttaa kuitenkin ”suuren kiusauksen ylhäältä käsin puuttua alempien johtajien valtuuksiin ja ehkäpä myös alemmissa asteissa luopua omasta vastuusta”.¹⁰⁰

Foertsch toteaa tekniikan kehittymisen aiheuttavan sen, että ”liikkuvuus lyhentää välimatkoja ja aikamitta muuttuu”. Lentoasetta voidaan käyttää eri rintamanosilla, jopa eri sotanäyttämöillä saman päivän aikana. Joukkojen painopistettä voidaan siirtää aikaisempaa helpommin, mutta toisaalta vastustajakin kykenee reagoimaan vastatoimiin nopeammin. Foertschin mukaan suurin osa joukoista liikkuu edelleen jalkaväen nopeudella, joten ”operaatiot ja taistelut aloitetaan aikaisin ja suhteellisen pienillä osilla kokonaisvahvuuteen verrattuna”. Pääosien taistelun aloittaminen ehditään vastaavasti suunnittelemaan aikaisempaa paremmin, jolloin rintama laajenee haettaessa vastustajan heikkoja kohtia. Suurempi liikkuvuus ja erilaisten joukkojen erilainen nopeus syventävät ryhmitystä ja vanha ”linjastrategia” korvataan ”syvyysstrategialla”. Nopeat painopisteen vaihtelut tekevät ratkaisutaisteluista aikaisempaa ”rajumpia ja ankarampia”. Hänen mukaansa onkin harhakuva luulla, että moottorointi tekisi nopeat ratkaisut mahdollisiksi, koska nopeus hyödyntää myös vihollista.¹⁰¹ Tämäkin Foertschin tekemä, sinänsä looginen, mutta ehkä kuitenkin yllättävä havainto antaisi ymmärtää, että Foertsch ei ehkä kuitenkaan ajatellut tulevaa sotaa ”salamasotana”, koska hän oletti myös vastustajan olevan kehityksessä mukana. Foertsch korostaa kuitenkin sitä, että ”ken voittoa

tahtoo, on löytävä sen vain liikkeestä”, on päästävä ”*operaoimaan*”. Jotta tähän päästäisiin, hän kehottaa ”*peräytymään ja luovuttamaan maastoa iskeäkseen sitten liikkeestä jäljessä tulevaan viholliseen*”. Foertschin mukaan vihollismaassa tämä on mahdollista, jos vetäytyminen ei vaaranna omia strategisia tavoitteita.¹⁰²

Seuraavassa alaluvussa Foertsch opettajamaisesti pohtii operaatiosuunnitelmaa.¹⁰³ Hän näkee operaatiosuunnitelman olevan riippuvainen monista eri tekijöistä: ”*sodan poliittisesta päämäärästä, omien joukkojen voimasuhteista, taisteluvoimien vahvuudesta ja jaotuksesta sekä niiden liikku- mismahdollisuuksista, vihollisen voimista, niiden suuruudesta, jaotuksesta ja vastustuskyvystä, vihollisen todennäköisistä aikomuksista, maastosta ja ajan- kohdasta*”. Suunnitelman on oltava selkeä ja sen on selvitettävä, ”*miten sota on sotilaallisesti johdettava ja miten siitä syystä taisteluvoimien ensimmäiset liikkeet on suoritettava*”. Operaatiosuunnitelma ei voi sisältää määräyksiä ensimmäisen yhteentörmäyksen jälkeistä aikaa varten, mutta ”*on määriteltävä suurin piirtein toiminnan suuntaviivat*”. Foertsch pitää erityisen tärkeänä sitä, että ”*operaatiosuunnitelman päämäärä on esitettävä selkeästi*”. Päämäärän tulee olla sopusoinnussa sodan yleisen päämäärän kanssa. On ratkaistava, ”*onko vihollinen lannistettava ja tuhottava vai onko se vain torjuttava, pehmitettävä ja uuvutettava*”. Foertsch toteaa ”*tuhoamistarkoituksen olevan etualalla*”. Uuvutusstrategian hän näkee sopivan vain maille, joilla on sotilaallisesta heikkoudestaan huolimatta taloudellista voimaa ja paljon tilaa. Lopuksi Foertsch kallistuu Moltke vanhempaa lainaten offensiivin puolelle: ”*hyökkäys on suora tie, puolustus kiertotie*”.¹⁰⁴

Liittolaissodista Foertsch toteaa, että ”*erityisen vaikea puoli operaatiosuunnitelmassa on yhtenäisen johdon ja toiminnan säännöstely*” ja ”*ihan- neratkaisuun ei ole koskaan päästy ... mitä kauemmin sodat kestävät, sitä vaikeampi on pitää erikoistoivomuksia taka-alalla ja säilyttää toiminta yhtenäisenä. Tästä ilmenee, kuinka tärkeä juuri sodan alku on tässä suhteessa*”. Foertsch jatkaa hyvin ennakoivasti, että ”*on varmistettava yksittäisten puo- lustusvoimien osien yhtenäinen toiminta, suunnata se samaan päämäärään ja määrätä yhtenäisesti strategiset painopisteet*”.¹⁰⁵

Liikekannallepanon Foertsch arvioi muuttuvan teknistymisen johdosta aikaisempaa monimutkaisemmaksi, osa joukoista voidaan perustaa no-

peasti, osan perustaminen kestää pitempään. Sama koskee keskitysmarsseja ja vihollisen lentoase aiheuttaa sen, että ”keskityssuunnitelmat on tehtävä joustaviksi”. Näiden syiden johdosta ”rajat tulee linnoittaa ja miehittää mahdollisimman nopeasti”.¹⁰⁶

Foertsch vetoaa ulkomaiseen kirjallisuuteen todetessaan, että ”tuleva sota aloitetaan hyökkäyksellä ilman virallista sodanjulistusta”. Yllätyshyökkäys on ilma-aseen kehityttyä todennäköisempää kuin aikaisemmin ja iskut kohdistettaisiin ”sodankäynnille tärkeää teollisuutta, sen yhteyksiä, solmu-kohtia, puolustusvoimia ja ennen kaikkea lentoasetta vastaan”. Ennakoivasti Foertsch kirjoittaa, että ”sodan aloittaminen yllättävällä hyökkäyksellä täyttää todellisen tarkoituksensa vain silloin, kun sillä on ratkaiseva vaikutus. Yllättävä sodan alkaminen on poliittinen rasitus..., joka sodan päättyessä tappioon saattaa vaikuttaa varsin epäsuotuisasti”.¹⁰⁷

Foertsch arvioi tulevan sodan strategisen läpimurron olevan suoritetun rintamahyökkäyksen seuraus, joka on riippuvainen ”yhdessä tai useammasa kohdassa saavutetusta taktillisesta menestyksestä. Strategiseen läpimurtoon pyritään tulevaisuudessa useammin kuin tähän saakka, koska vain harvoin on käyttömahdollisuuksia muille muodoille – saarroitukselle ja kiertoilikkeelle”.¹⁰⁸ Foertschin mukaan strategisella läpimurrolla ei ole mitään merkitystä ilman riittävää syvyyttä. Tämä havainto onkin ”salamasodan” kannalta kenties kaikkein merkittävin: ”Läpimurrossa tarvitaan mahdollisimman suurta syvyyttä, koska kysymyksessä ei pelkästään ole vihollisen rintaman auki repiminen, vaan koska revitty aukko myös on pidettävä avoimena, laajennettava sitä ja jatkettava operaatiota siten luotuja siipiä ja sivustoja vastaan. Vain siitä näet riippuu läpimurron tuottama menestys, sillä läpimurrolla itsestään ei ole mitään strategisen voiton arvoa. Suuret panssarivoimat ja nopeat yhtymät sekä vahvat ilmavoimat, jotka hidastavat vihollisen reservejä, kykenevät, ovat jopa välttämättömiä tähän – koska taktillista läpimurtoa on operatiivisesti niin nopeasti käytettävä hyväksi, että vihollisen ei enää onnistu sulkea rintamaansa syntynyttä aukkoa. ... voi käsittää, kuinka suunnattoman vaikeata on tuoda nopeasti ja tiiviisti paikalle operatiiviseen laajentumiseen tarvittavat voimat”.¹⁰⁹

Strategisessa puolustuksessa on Foertschin mukaan tärkeää, että ”defensiivin lopussa ollaan vihollista suhteellisesti vahvempia kuin sen alussa”. Puolustus ratkaistaan lopulta hyökkäämällä. Hän toteaa, että ”strategi-

nen defensiivi käyttää useimmiten hyväkseen taktillista puolustusta ja hyötyy sen nykyisestä voimasta, mutta siihen täytyy sisällyttää myös taktillinen hyökkäys...”¹¹⁰

Foertsch näkee myös strategisen defensiivin olevan taisteluiden alkuvaiheessa syvää, mutta vain ”operaatioiden alussa”. Jos taas operaatioiden aikana siirrytään strategiseen puolustukseen, on ”puuttuva syvyys korvattava mahdollisimman voimakkailla ja liikkuvilla, johdon käytettävissä olevilla reserveillä. Vaikeinta strategisessa puolustuksessa on päättää, milloin puolustuksesta siirrytään hyökkäykseen... ja tässä ilmenee todellinen sotapäällikön taito.”¹¹¹

Foertsch tiivistää lopuksi: ”Strateginen johto on käynyt vaikeammaksi. Strategia ja taktiikka ovat läheisemmässä kosketuksessa keskenään kuin ennen. Niiden rajat ovat käyneet epäselviksi.”¹¹² Operatiivinen taso palaa Foertschin ajatuksissa jälleen mukaan ja hän kirjoittaakin kiinnostavasti taktiikan ja operaatioiden suhteesta: ”Operatiivisen toiminnan on hankittava hyökkäykselle suuri ylivoima, jotta varmistettaisiin taktillinen menestys. Toisaalta strateginen hyökkäys vähentää taktillisen hyökkäyksen vaikeuksia. Operaatioajatus saattaa joutua taktiikan kahleisiin.”¹¹³

Kirjansa viimeisessä luvussa Foertsch käsittelee upseeria ja hengen sekä tahdon merkitystä. Häntä on selvästi askarruttanut erityisesti kysymykset tekniikan vaikutuksesta perinteiseen upseerin rooliin. Hän toteaa, että ”oman aikakauden tekniikan mahdollisuuksien hallitseminen on käynyt vaikeammaksi”. Asioiden hallinta edellyttää laajaa tietomäärää. Upseerille on tärkeintä ”säilyttää yleiskäsitys. Harrastelijamaisen kaiken tietämisen vaara on suuri. Olennaisimman huomaaminen on vaikeata. Ei ole odotettavissa, että kaikki täyttäsivät tällaiset vaatimukset.”¹¹⁴

Lopuksi

Foertschin sotataito korostaa ajoittaisista epäilyistä huolimatta hyökkäystä niin strategisella, operatiivisella kuin taktisellakin tasolla. Syyt tähän painotukseen eivät ensimmäisen maailmansodan kokemusten jälkeen olleet itsestään selvät, koska puolustuksen merkitys oli korostunut sodassa ja vaikutti esimerkiksi Ranskan toimiin maailmansotien välillä. Painotus hyök-

käykseen johtuu pitkälti Saksan strategisesta tilanteesta niin geopoliittisesti, taloudellisesti kuin väestömääränkin osalta. Vain strateginen hyökkäys oli taistelutapa, jolla saksalaisten oli omien käsitystensä mukaan mahdollista ratkaista heille epäedullinen kahden rintaman tilanne. Hyökkäyksen suorittamiseksi taktis-operatiivisella tasolla piti löytää menestykselliset keinot uuden tekniikan ja saatujen kokemusten kautta.

Foertschin johtopäätös ja ratkaisu tähän oli tekniikan laajamittainen hyödyntäminen sekä panssarivoittoinen ja iskuosastomainen hyökkäystapa, johon kokonaisuuteen sovelletaan sotataidon, erityisesti taktiikan perusoppeja, joita voidaan ammentaa kokeiluista ja historiasta. Kaikkea tätä johtavat johtajat ja komentajat edestä sekä hyvin koulutetut yleisesikuntaupseerit korkeampien komentajien tukena laajasti tehtävätaktiikkaa käyttäen. Onnistuakseen tämä vaatii hyvin koulutetut ja kasvatetut sekä hengeltään yhtenäiset joukot sekä perusteellisesti yhteistoimintaan harjoitetut maavoimien aselajit sekä niitä tukevat ilmavoimat. Tämän kompleksisen kokonaisuuden Foertsch pystyy loogisesti ja perustellusti yhdistämään sotilaalliseksi doktriiniksi, ”salamasodaksi”. Hän ei itse tätä termiä käyttänyt eikä todennäköisesti edes ajatellut kirjoittaa yhtenäistä sodankäynnin mallia. Foertschin arvio realisoitui sodan aikana sellaisenaan ja eri maiden panssarijoukkojen lukumäärä moninkertaistui sodan aikana.

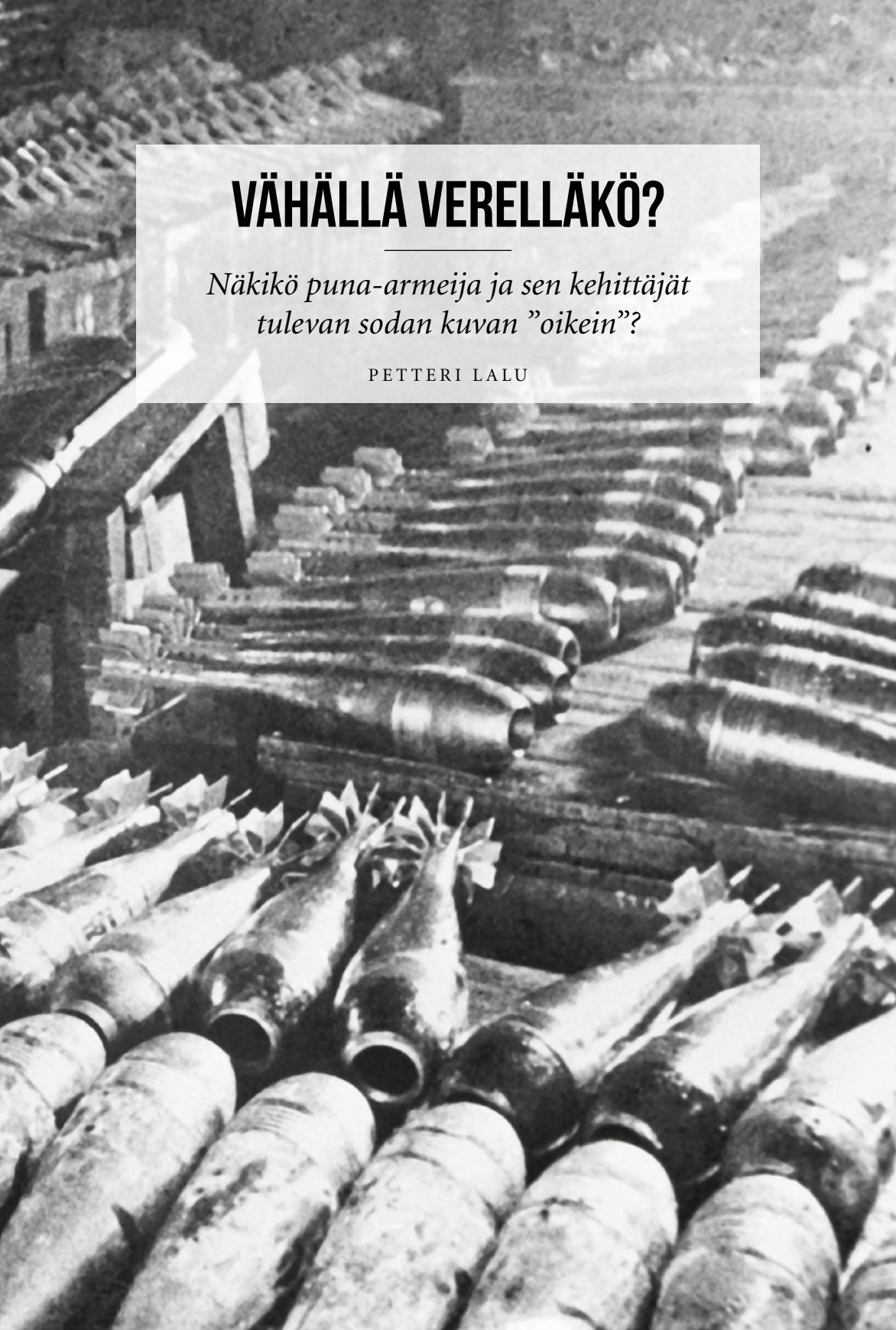
Mielenkiintoista Foertschin teorioiden käytäntöön soveltamisessa on erityisesti se, että hän näkee selkeästi tulevan sodankäynnin kokonaisuuden, ei vain taktisella tasolla, vaan myös operatiivisesti ja strategisesti. Foertsch painottaa, että ”*tiedolla, taidolla ja mielikuvituksella*” pääsee looginen, älykäs ja kriittinen tarkastelija varsin pitkälle. Tässä korostuu yleisesikuntakoulutuksen keskeinen merkitys sotataidon kehittämisessä. Foertschin päättely on edelleenkin ajankohtaista. Hän kykeni kuvaamaan ennen sotaa sen, miten saksalaiset tulevat toimimaan toisessa maailmansodassa. Foertschin tekstistä voidaan myös päätellä, että suurvalta ei vain arvioi, vaan muodostaa tulevan sodan kuvan, johon pienempien valtioiden on sopeuduttava.

VÄHÄLLÄ VERELLÄKÖ?

*Näkikö puna-armeija ja sen kehittäjät
tulevan sodan kuvan ”oikein”?*

PETTERI LALU

4

Johdanto

Länsimaissa vakiintuneessa käsitteistössä *sodan kuvalla* (paradigm of war)¹ tarkoitetaan yhteistä näkemystä 1) sotilaallisesta uhasta ja sen edellyttämästä valmistautumisesta, 2) sodan luonteesta (nature of war), 3) sotilaallisen voiman keskeisistä osakokonaisuuksista, 4) teknologian tasosta ja 5) materiaalien resurssien jakaantumisesta kansainvälisessä järjestelmässä. Sodan luonteella ymmärretään sekä päämääriä ja keinoja, joita sodalla voidaan legitimiä sekä tavoitella että käyttää.² Tällaisen määritelmän syntyyn ovat vaikuttaneet tämän artikkelin tarkasteluajankohdan jälkeen tapahtuneet historialliset prosessit, kuten toinen maailmansota, sitä seurannut ja sittemmin ainakin joksikin aikaa päättynyt kylmän sodan ajanjakso. Määritelmän käyttäminen saattaa vaikuttaa hieman anakronistiselta, mutta niin on myös jossain määrin otsikon kysymyksenasettelu, osuiko ennuste oikeaan.

Neuvostoliittolaisessa ja venäläisessä sotatieteellisessä käsitteistössä ei ole täsmällisesti *sodan kuvaa* vastaavaa ilmaisua. *Sodan* määritelmä on neuvostoliittolaisessa ja venäläisessä käsitteistössä säilynyt vuosikymmenien ajan suhteellisen muuttumattomana. Sota on neuvostoliittolaisessa kontekstissa määritelty ja määritellään edelleen myös venäläisissä tietosanakirjoissa yhteiskunnalliseksi ilmiöksi, jossa osapuolten keskinäiset suhteet ovat oleellisesti muuttuneet, ja ne ovat tämän vuoksi siirtyneet aseellisten sekä muiden väkivaltaisten keinojen käyttämiseen ristiriitajensa ratkaise-

miseksi.³ Neuvostoliittolaisen ja nykyisen venäläisen sota-käsitteen ymmärryksen taustalla on Carl von Clausewitzin (1780–1831) määritelmän – sota on politiikan jatkamista toisin keinoin – marxilais-leniniläinen tulkinta⁴.

Erilaisten sodan määritelmien lisäksi venäjän kielessä käytetään käsitettä *sodan luonne* (характер войны), jolla ymmärretään oleellisimpien sodan piirteiden ja tunnusmerkkien kokonaisuutta. Sodan luonne jakautuu yhteiskuntapoliittiseen ja strategiseen osaan. Yhteiskuntapoliittista sisältöä määrittävät aikakauden erityispiirteet ja konkreettiset historialliset olosuhteet, taistelevien valtioiden sosiaalinen ja poliittinen rakenne, tuotannon taso ja aseelliseen taisteluun käytettävissä olevat välineet. Strategista osaa määrittävät sodan päämäärä, käytettävissä olevat voimat ja taisteluvälineet, alueellinen mittakaava, kesto sekä sotilaallisen toiminnan keinot ja muodot.⁵ Sodan luonteen ohella venäjän kielessä käytetään ilmaisua *sodan olemus* (сущность войны).⁶

Käytän Raitasalon esittämää viisiosaista sodan kuvan (paradigm of war) jäsentelyä artikkelini löyhänä runkona. Koska sodan kuvaa koskeva kysymyksenasettelu ei asevoiman kehittämisen pitkäjänteisyyden vuoksi rajoitu pelkästään juuri lähestyvän sodan uhan ymmärtämiseen ja ennakkoimiseen, kohdistan tarkastelun painopisteen ajallisesti niihin vuosiin, joina puna-armeijan kehittämisen suunnasta päätettiin eli 1920-luvun alusta 1930-luvun alkuun.

Neuvostoliittolaisia käsityksiä sotilaallisesta uhasta 1920- ja 1930-luvulla

Luokkaristiriitojen kärjistymisestä juontuva uhka

Mihail Frunze (1885–1925) esitti vuonna 1921 laatimassaan artikkelissa *Puna-armeijan yhtenäinen sotilaallinen doktriini* maailman ainoan työläisten ja talonpoikien valtion olevan pysyvässä ja ennen pitkää sotaan johtavassa ristiriidassa porvarillisten maiden kanssa.⁷ Ristiriidasta johtuva tulevan sodan mahdollisuus tai jopa vääjäämättömyys näkyi selvästi puna-armeijan kenttäohjesäännöissä. Puna-armeijan vuoden 1926 kenttäohjesäännön (PU-26) ensimmäinen pykälä toteaa, että ”porvarillisten

valtioiden ja Neuvostoliiton välinen ristiriita voi jyrkästi kiristyessään johdattaa avoimeen järjestäytyneeseen aseelliseen taisteluun eli sotaan”.⁸ Tosin Frunzen doktriinin mukainen sodan vääjäämättömyyden korostaminen liudentui jo seuraavassa ohjesäännössä (PU-29) kuvaamaan puna-armeijaa maailman ainoan sosialistisen valtion saavutuksia ja vapautta suojaavaksi aseeksi, joka ”[–] olemassa olollaan myötävaikuttaa maailman kaikkien riistettyjen työtätekevien massojen taisteluun ja vapautukseen”.⁹

Ohjesäännöissä vääjäämättömään sotaan kannustaminen ja luokkatietoisuuteen kiihottaminen vähenivät 1930-luvulle tultaessa. Tämän taustalla saattoi olla Stalinin näkemys ”socialismin toteutumisessa yhdessä maassa”¹⁰ ja siitä mahdollisesti johtuva pragmaattinen tarve välttää Neuvostoliiton ulkopoliitikassa sen ja porvarillisten maiden vastakkainasettelun korostamista. Socialismin voitto saavutettaisiin maa kerrallaan niiden sisäisten ristiriitojen kärjistyttyä. Tässä Neuvostoliitto tarjoaisi poliittista apua.¹¹ Puna-armeijan viimeisessä toista maailmansotaa edeltäneessä ohjesäännössä, vuoden 1936 väliaikaisessa kenttäohjesäännössä, asevoimien tehtävän todetaan lakonisesti olevan sosialistisen valtion puolustaminen sekä sen koskemattomuuden ja itsenäisyyden turvaaminen.¹²

Mahdolliset vastustajat

Neuvostoliiton strategiassa pidettiin 1920-luvulla ja 1930-luvun alkupuolella mahdollisena sodan syttymistä joko imperialististen valtioiden kesken tai Neuvostoliiton ja imperialististen suurvaltojen muodostaman liittokunnan välillä. Sotatieteilijät eivät olleet täysin yksimielisiä siitä kumpi olisi todennäköisempää. Pääosa heistä ja myös Stalin kallistuivat arvioisensa jälkimmäisen vaihtoehdon puolelle. Sotilasstrategisissa arvioissa tulevan sodan päävastustajina pidettiin 1920-luvun puolivälissä Puolan ja Romanian sotilaallista liittoa, johon liittyisivät myös Ranska ja Italia sekä Baltian maat.¹³

Neuvostoliitto arvioi 1930-luvun alussa itselleen vihamielisimmiksi valtioiksi Iso-Britannian, Ranskan, Puolan, Romanian ja osittain myös Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan. Näiden maiden mahdollisesti hyökätessä Neuvostoliittoa vastaan Yhdysvallat, Tšekkoslovakia, Unkari, Jugoslavia, Bulgaria ja Kreikka saattaisivat liittyä niiden puolelle tai antaa hyökkääjien

käyttöön sotilaallisia ja taloudellisia resursseja tai liikenneyhteyksiä. Kaukoidässä Neuvostoliiton päävastustajana pidettiin Kiinaa. Japanin vallattua vuonna 1931 Mantšurian neuvostoliittolaiset arvioivat Japanin pyrkivän hyödyntämään avautuvaa mahdollisuutta, mikäli Neuvostoliiton voimat olisivat sidoksissa sotaan Euroopan suunnalla.¹⁴

Arvio muuttui 1930-luvun puolivälissä, kun Saksa, Italia ja Japani solmivat sotilaspoliittisen liiton. Neuvostoliiton tuli valmistautua kahden rintaman sotaan, sekä Saksaa että Japania vastaan. Myös länsivaltojen linja herätti epäilyksiä Neuvostoliitossa. Lännen oletettiin pyrkivän sellaiseen asetelmaan, jossa Saksa ja Japani saataisiin sotaan Neuvostoliittoa vastaan, ja kaikki kolme kuluttaisivat voimansa loppuun yhteenotossa. 1930-luvun lopussa myös Britannia ja Ranska, jotka olivat vastustaneet Neuvostoliiton toimia talvisodassa Suomea vastaan, luettiin potentiaalisten vastustajien joukkoon. Vasta aivan operaatio Barbarossan kynnyksellä Neuvostoliiton päävihollisiksi arvioitiin Saksa ja Japani.¹⁵

Mihail Tuhatševski (1893–1937) varoitti Saksan uhkasta vuonna 1935 kirjoittamassaan Saksan sotilaallisia suunnitelmia käsittelevässä artikkelissa. Hänen mukaansa Hitlerin hallinto saavuttaisi kahden seuraavan vuoden aikana ensimmäistä maailmansotaa edeltäneen voimansa ja sen sotilasilmailun kehittyminen tekisi siitä erittäin vahvan. Saksalaisten kirjoittajien (von Seeckt, von Metzsch) teosten perusteella Tuhatševski arvioi Saksan asevoimien valmiutta kehitettävän sellaiseksi, että sotatoimet voitaisiin aloittaa ilman liikekannallepanoa siirtämällä sotatoimet vastustajan alueelle ja rikkomalla sen asevoimien organisaation. Sodan aloituksessa käytettäisiin ilmavoimien ja niitä seuraavien nopeasti liikkuvien mootto-roitujen joukkojen iskuja. Sotatoimen jatkamisen perustan muodostaisivat kuitenkin nopeaa iskua seuraavat suuret yhtymät.¹⁶

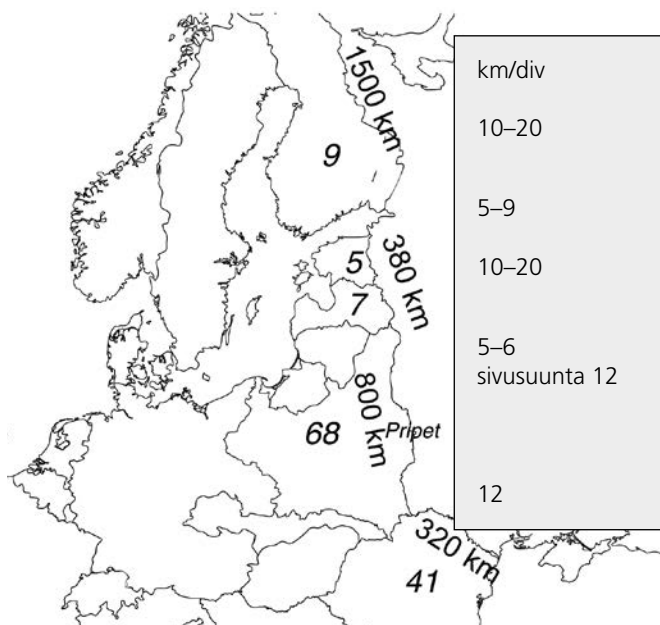
Uhkamallit

Puna-armeijan arvioissa käsiteltiin 1920-luvun lopussa ja 1930-luvun alussa kolmea uhkamallia: 1) Puolan, Romanian, Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan asevoimien hyökkäys Neuvostoliiton rajoilla, jota tuettaisiin Iso-Britannian ja Ranskan toimittamalla sotamateriaalilla. Saksa pysyttelisi puolueettomana. 2) Neuvostoliiton läntisten rajanaapureiden hyökkäys,

jota osittain tuettaisiin Iso-Britannian, Ranskan ja muiden imperialististen maiden asevoimilla, jolloin Iso-Britannian laivasto ja ilmavoimat yrittäisi tukeutua Baltian maihin. 3) Yhtäaikainen hyökkäys Neuvostoliittoon sen kaikkien rajojen suunnasta: Suomi, Viro, Latvia, Liettua, Puola Ranska ja Iso-Britannia hyökkäisivät Turkin, Persian ja Afganistanin kautta ja Japani ja Mantšurian militaristit iskisivät Kaukoitään. Ensimmäistä vaihtoehtoa pidettiin ensisijaisena ja sotilaallisen suunnittelun lähtökohtana.¹⁷

Neuvostoliiton strateginen tilanteenarviointi heijastui myös operatiivista ja taktiikkaa käsitteleviin kirjoituksiin. Vladimir Triandafillovin (1894–1931) teoksen *Nykyaikaisten armeijoiden operatiivien luonne* toinen osa alkaa Neuvostoliiton läntisen sotänäyttämön Jäämereltä Mustalmerelle ulottuvalla sotilasmaantieteellisellä kuvauksella. Hänen arvionsa mukaan sotatoimien painopiste Puolan-vastaisella 800 kilometrin pituisella

NL:n LÄNSIRAJA 3 000 KM

KUVA 1. Neuvostoliiton läntisen sotänäyttämön mittasuhteet ja vastustajien joukkojen käyttömahdollisuudet.

rintamalla suuntautuisi rintaman keskiosassa sijaitsevien Pripetin soiden pohjois- tai eteläpuolelle, jonne Puola pystyisi keskittämään 68 jalkaväki- ja 5 ratsuväkidivisioonaa. Romanialla olisi 320 kilometrin pituisella rintamalla käytettävissään 41 divisioonaa. Viro ja Latvia pystyisivät keskittämään 380 kilometrin rintamansalle noin 12 divisioonaa. Suomen-vastaisella 1200 kilometrin pituisella rintamalla, joka jakautui Karjalankannakseen ja Laatokan pohjoispuoleiseen osaan, olisi puna-armeijaa vastassa 9 divisioonaa. Näiden lähtökohtatietojen perusteella Triandafillov määritti eri rintamansalle todennäköisimmän joukkojen ja taisteluvälineiden tiheyden. Neuvostoliiton läntisen sotänäyttämön mittasuhteet ja Triandafillovin arvio vastustajien voimista ja joukkojen käyttömahdollisuuksista on esitetty kuvassa 1.¹⁸

Merellisillä suunnilla ei Triandafillovin näkökulmassa ollut enempää kuin luonnollisen esteen merkitys – ne sopivat vuoristojen tai valtionrajojen tapaan yksipuolisen iskun alasimeksi tai operaatioasuuntia jakaviksi.¹⁹

Neuvostoliittolainen näkemys sodan luonteesta ja oikeutuksesta

Frunzen näkemykset ja ristiriita Trotskin kanssa

Vuoden 1925 puoluekokouksessa esitettyjen Mihail Frunzen näkemysten mukaan tulevan sodan luonteen arvioimisessa pitäisi ottaa huomioon sodan poliittisen (luokkataistelun) luonteen lisäksi vihollisten lukumäärä ja niiden asevoimien henkilövahvuus sekä käytettävissä olevat tekniset välineet. Maailman ainoassa sosialistisessa valtiossa käsitys tulevan sodan luokaluonteesta sai erityisen korostuneisuutensa, ja se nähtiin laajaksi kapitalististen ja imperialististen maiden yritykseksi kukistaa työväenluokka.²⁰

Frunzen muotoilema sotilaallinen doktriini saneli neuvostovaltiossa hyväksytyt käsityksen tulevan sodan luonteesta ja sen voittamiseen tarvittavista toimintatavoista. Doktriinin mukaisesti Neuvostoliiton ja sitä ympäröivien kapitalististen vihollisten välinen sota olisi ankara ja ”kaikeuden todennäköisyyden mukaan” myös pitkälinen yhteenotto, jossa ei olisi rajoitettuja tavoitteita. Frunze kumosi Trotskin näkemykset siitä, etteivät

Venäjänsisällissodassa saatu kokemus, sodan poliittiset tavoitteet ja sen luokkaluonne vaikuttaisi sotilaalliseen strategiaan. Tässä kannassaan hän piti päätehtävänä ”uudenlaisten taistelijoitten ja päälliköiden ilmaantumista. Tämä luokkaerityspiirre johtaa suureen aktiivisuuteen, aloitteellisuuteen, kyvykkyyteen organisoimisessa, yhtenäisyyteen ja toimintaan yksilöinä, sekä koko proletariaatin massan yhdistymiseen kokonaisuudeksi.”²¹ Frunze ei ollut yksin luokkaerityspiirreiden korostuksen kannalla. 1920-luvulla ideologisen taistelun välineeksi luotiin myyttinen kuva työväenluokasta, joka uudella vallankumouksellisella tavalla pystyi nopeasti ratkaisemaan ongelmia, jotka olivat porvarilliselle tieteelle ja taloudelle mahdottomia.

Mahmut Garejevin (s. 1923) mukaan Frunze teki selvän eron Neuvostoliiton puolustuksellisen strategian ja aseellisen taistelun muotojen välillä: ”sotilaallinen doktriinimme ja strategiamme ovat poliittisella tasolla luonteeltaan puolustuksellisia – mutta mikäli joudumme sotaan, on sotilaallinen doktriinimme päättäväinen ja hyökkäyksellinen.”²² Frunzen käsityksen mukaan tuleva sota saisi täysin ensimmäisen maailmansodan länsirintaman asemasodasta poikkeavan luonteen. Korostaessaan hyökkäyksellisen strategian merkitystä hänen kerrotaan vedonneen Karl Marxin (1818–1883) lausumaan ”hyökkäys on paras tapa puolustaa.”²³ Garejevin tulkinnan mukaan Frunze ”oli vakuuttunut siitä, että vain hyökkäyksellä oli mahdollista saavuttaa lopullinen voitto vastustajasta. Voiton saavuttaisi se, joka hyökkäisi päättäväisesti, ja ainoastaan puolustava osapuoli häviäisi väistämättömästi. Hyökkäys olisi tasavahvassa tilanteessa puolustusta edullisempi; puolustuksen tavoitteena on ainoastaan valmistella edellytykset hyökkäykseen siirtymiselle.”²⁴

Hyökkäyksellisyyden ohella Frunze korosti tulevan sodan liikesodankäynnin luonnetta, jolla vältettäisiin ajautuminen ”asemasodan umpikujaan”. Neuvostoliiton pinta-ala loi samalla sekä edellytyksiä että vaatimuksia liikesodankäynnille. Hänen mukaansa oli jopa mahdollista vetäytyä merkittäviä matkoja menettämättä edellytyksiä taistelun jatkamiseen. Ensimmäisen maailmansodan aikaiset maalinnoitteet Frunze näki luonteeltaan korkeintaan liikesodankäyntiä avustavina. Teknisesti edistyneitä armeijoita vastaan puna-armeija voisi käydä partisaanisotaa. Frunze oli vakuuttunut siitä, että ratsuväen tärkeä rooli liikesodankäynnissä säilyisi.²⁵

Frunzen näkemykset eivät kuitenkaan olleet aivan niin yksiniittisen hyökkäyksellisiä, kuin ohjesääntöihin kirjatut taisteluopit. Yhtenä mahdollisena vaikuttajana hyökkäyksellisyyden ylikorostamiseen on nähty Kliment Vorošilov (1881–1969), jonka sotilaallisia taitoja arvioitiin myöhemmin puutteelliseksi, muun muassa tokaisemalla, ettei hän ymmärtänyt (ja todennäköisesti myös hyväksynyt) mitään muuta taistelun ja operaation muotoa kuin hyökkäyksen paikallaan olevaa vihollista vastaan.²⁶ Vorošilovilla ei ollut varsinaista sotilaallista koulutusta ja hänen varsinaiseksi ansiokseen on esitetty Stalinin mielipiteiden taitavan myötäily.²⁷ Se jos mikä, oli elintärkeä valtiomiestaito tuon ajan Neuvostoliitossa.

Eriäviä mielipiteitä ei suvaittu

Neuvostoliiton kommunistisen puolueen ja sotatieteilijöiden kannoissa tulevan sodan luonteesta ei toista maailmansotaa edeltävänä aikana ollut merkittäviä ristiriitoja. Osaltaan tämä johtui siitä, että näkemyserojen esittäjät tuomittiin helposti porvarillisiksi. Tällaisen kohtalon koki keisarillisen armeijan kenraalimajuri Aleksandr Svetšin (1868–1938), joka oli todennäköisesti merkittävin puna-armeijaan liittyneistä keisarillisen armeijan sotateoreetikoista. Hänen vuonna 1899 alkanut julkaisutuotantonsa, jonka näkemykset usein poikkesivat virallisesta neuvostovaltion ideologisesta linjasta, jatkui tasaisena virtana hänen kuolemantuomioonsa saakka.²⁸

Vuonna 1927 ilmestyneessä teoksessaan *Strategija* Svetšin jakoi sodan poliittisen, taloudellisen ja aseelliseen rintaman toimintaan. ”Sota ei ole ainoastaan asevoimien toimintakenttä. Sodan taloudelliset tavoitteet saavutetaan yhdensuuntaisesti sotilaallisiin tavoitteisiin tähtäävän aseellisen toiminnan kanssa, ankarassa taistelussa poliittisella rintamalla ja taloudellisella rintamalla. Vihollisen ankarasti vastustaessa, voiton edellytyksenä on sen vastarinnan kaikkien materiaalistien mahdollisuuksien tuhoaminen kaikkien kolmen rintaman ponnistuksilla.”²⁹

Sodan taloudellisesta rintamasta kirjoittaessaan Svetšin käsitteli valtion kauppapolitiikkaa erityisesti huoltovarmuuden kannalta sekä sotataloutta palvelevan teollisuuden maantieteellisen sijoittumisen näkökulmasta. Hän piti lähelle valtionrajoja sijoittunutta teollisuutta, kuten Leningradin aluetta, ”[– –] jossakin määrin epäilyksiä herättävänä. Viisaan teollisuus-

politiikan tulisi asteittain seuraavan kymmenen vuoden aikana siirtää tuotannon painopistettä sodankäynnin kannalta edullisimmille alueille. Bakun ja Groznyin öljyä ei tulisi jalostaa näiden lähteiden alueella vaan kuljettaa sisämaahan jalostettavaksi.” Käynnistymässä olleita Dneprin ja Syvärin voimalaitoshankkeita Svetšin piti strategisesti tärkeinä.³⁰

Svetšinin ajatukset sodan poliittisesta päämäärästä ja erityisesti sotaa käyvän valtion sisäpoliittisen eheyden vaatimuksesta ovat vastakkaiset usein esitetylle väitteelle, jonka mukaan sotaan ryhtyminen olisi hyvä keino kääntää huomio pois valtion sisäpoliittisista ongelmista: ”sota ei ole lääke valtion sisäisiin sairauksiin vaan se on vakava koe valtion sisäpolitiikan kestävyydelle. Siksi sodan poliittisena päämääränä tulee olla joko vastustajan sisäpolitiikan lyöminen sirpaleiksi tai mikäli se ei ole mahdollista, on ponnistukset keskitettävä vastustajan poliittisen vallan ytimeen, esimerkiksi pääkaupunkiin.”³¹

Sodan aseellisen rintaman toiminnan Svetšin jakoi tuhoamiseen ja näännyttämiseen. Hän perusteli muiden neuvostoteoreetikkojen vieroksumaa näännyttämisstrategiaansa Leninin esittämillä lähtökohdilla, joiden mukaan ”voitto porvaristosta on mahdotonta ilman pitkää, kovaa, epätoivoista sotaa ei elämästä – vaan kuolemasta – sotaa, joka vaatii kestävyyttä, kuria, kovuutta, peräänantamattomuutta ja tahtojen yhtenäisyyttä”.³²

Svetšin ei pitänyt mahdollisena toteuttaa samanaikaisesti sekä näännyttämis- että tuhoamisstrategiaa: ”Mikäli tuhoamissotaan on todelliset mahdollisuudet ja hyökkääjä käyttää niitä, puolustajan on toimittava saman logiikan mukaisesti.” Mikäli tuhoamissodankäyntiin ei ole edellytyksiä, taistelu muotoutuu näännytyssodankäynnin mukaiseksi, vaikka osapuolet pyrkisivät käymään tuhoamissotaa. Tulevan sodan määrittelyssä olisi puolustus- ja hyökkäyssodan näkökulmien käsittelyn lisäksi otettava huomioon myös näännytyssota- ja tuhoamisstrategian näkökulma. Vanhan strategian koulukunnan varoitus siitä, että kaikki hidastelu palvelee ainoastaan hyökkääjän etua, oli Svetšinin mukaan oikea vain silloin, kun tarkastelu tapahtuu tuhoamisstrategian näkökulmasta. Poliittisella ja taloudellisella rintamalla hyökkäyksellinen toiminta vaatii aikaa, toisin kuin aseellisella rintamalla, siksi jakoa hyökkäyksen positiivisten keinojen ja puolustuksen negatiivisten keinojen välillä olisi tarkasteltava kokonaisuutena.³³

Historiallinen todistusaineisto Venäjän sotatoimista Kaukasuksella 1800-luvulla ja ympärysvaltujen voitto Saksasta ensimmäisessä maailmansodassa osoittivat Svetšinin mielestä, että näännyttämisstrategialla on mahdollista saavuttaa sodan radikaalein päämäärä – vastustajan täydellinen fyysinen tuhoaminen – toisin kuin rajoitetuin päämäärin toimittaessa. Sodan poliittista päämäärää asetettaessa strategioiden valinnalla oli suuri merkitys sotilaallisen toiminnan ja erityisesti sen valmistelujen suuntautumiselle. Tuhoamissotaa käytäisiin lyhyen ajanjakson aikana, jolloin olisi valmistauduttava nopeaan, suurimmalla mahdollisella voimalla käytävään taisteluun, jonka materiaallinen pohja olisi pääosin rauhan aikana varustoidussa aseistuksessa ja kalustossa, ja ainoastaan rajoitetut täydennykset ennen sodan puhkeamista olisivat mahdollisia. Suuren valtion soveltaessa näännyttämisstrategiaa materiaallinen perusta saattaisi rajoittua yksinomaan oman teollisuuden sodanaikaiseen tuotantoon. Rauhan aikana sotateollisuus kehittyisi ainoastaan omien sotatarviketilauksen perusteella. Aseiden vientikauppaa ulkomaille Svetšin piti ”[- -] enemmän kuin rikollisena, se on virhe”. Tuhoamissodan valmistelu vaatisi puolestaan valtavaa sotilasbudjetin kasvattamista, mikä joko pysäyttäisi tai jopa murtaisi valtion tuotannollisten voimien kehittymisen.³⁴

Myös Vladimir Triandafillovin ajattelussa oli lähtökohtia, jotka ovat yhteneviä Svetšinin kuvauksiin näännytyssodasta. Hän piti länsimaisten teoreetikkojen näkemyksiä miesmäärältään pienistä ja teknisesti korkealuokkaisesti varustelluista armeijoista lapsellisina. Hän piti tarpeellisena arvioida valtioiden asekelpoisen väestön määrään perustuvaa liikekannallepanokykyä sodan ensimmäisen vuoden aikana.³⁵

Valinta näännytyks- ja tuhoamisstrategioiden välillä oli Svetšinin käsityksen mukaan poliittisen johdon vaikein, mutta samalla tärkein tehtävä. Ensimmäisen maailmansodan aikana enemmistö sotilaallisista ja taloudellisista johtajista oletti sodan kestävän kolme tai korkeintaan 12 kuukautta. Oletus oli perustunut logiikkaan, jonka mukaan kalliin ja tuhoisan sodan tulisi päättyä nopeasti. Svetšin näki asian toisin: ”Historiallisen dialektiikan mukaan tuhoisa ja kallis sota johtaa ennen pitkää yhden osapuolen tuhoutumiseen toisen osapuolen vielä kestäessä, kun viimeinen pala leipää muodostuu voiton tekijäksi. Nimenomaisesti juu-

ri sodan kustannukset ja sen haitallinen vaikutus valtioon täydentävät näännetyssodan.”³⁶

Tulevan sodankuvan ennalta näkemisen vaikeus saattaa Svetšinin mukaan johtaa sodan päämäärän muodostumiseen kompromissiksi, johon sisältyy valmistautuminen sekä nopeaan tuhoamissotaan että pitkälliseen näännetystaisteluun. Valtioiden lähtökohdat ja niiden valmistautuminen vaikuttivat tulevan sodan kuvaan: Siinä missä sisäisesti heikko vastustaja on voitettavissa tuhoamalla sen asevoimat, ei yhtenäistä valtiota ole helppoa kukistaa ilman pitkää näännyttämissotaa. Heikosti laajamittaiseen maasotaan valmistautuneet valtiot eivät saavuttaisi suurinta sodankäyntikykyään ensimmäisten viikkojen, vaan vasta ensimmäisen, toisen tai kolmannen sotavuoden aikana – rauhan aikana heikkoon armeijaan tyytyneet valtiot päätyvät käymään pitkiä sotia. Sotilaallisissa suhteissaan erilaisten valtioiden, kuten esimerkiksi merivallan ja maavallan väliset konfliktit johtaisivat myös pitkiin näännetyssotiin. Sellaiset valtiot, joiden voimakeskus erottaa esimerkiksi valtameri (Venäjä ja Japani) ja joilla on kuitenkin mahdollisuus käydä sotaa kaukaisilla sotatoimialueilla, eivät lopulta päädy tuhoamissotaan. Myös valtioiden välinen sotilaallinen tasapaino johtaa tuhoamissodankäynnin välttämiseen.³⁷

Svetšinin tehokkaana pitämä näännyttämistästrategia oli ristiriidassa Neuvostoliitossa ainoaksi oikeaksi tunnustetun vastustajan tuhoamiseen perustuvan taisteluopin kanssa. Hänen kiivaimpia vastustajiaan olivat nuoret punaiset komentajat ja sotateoreetikot, joista kärkevimmän kritiikin julisti Mihail Tuhatševski Leningradin kommunistisessa akateмиassa järjestetyssä *Strategijan* julkisessa arvostelutilaisuudessa vuonna 1931. Hän syytti tuolloin vankileirillä viruvaa ja siten ajatuksiaan puolustamaan pystymätöntä Svetšiniä ”imperialistisen intervention agentiksi” ja hänen teostaan ”tappiomielialaa luovaksi”.³⁸ Svetšin oli vaikea pala 1920–1930-luvun neuvostojärjestelmälle. Hän ei taipunut marxilais-leninistisen materialistisen dialektiikan pakkopaitaan, vaan pitäytyi hegeliläisen idealistisen dialektiikan mukaisessa ajattelutavassa. Hänen käyttämänsä Lenin-sitaatit sivusivat usein Hegelin tai Clausewitzin ajattelua.³⁹ Totalitaristisessa neuvostovaltiossa olisi kenties ollut turvallisempaa viitata Marxiin, Engelsiin ja erityisesti puolueen päälinjan⁴⁰ ainoan

takuumiehen Stalinin teksteihin. Tosin sekään ei ollut tuon aikakauden vainoharhaisissa olosuhteissa riittävä ”henkivakuutus”. Akateemisen ja ammatillisen vastustuksen lisäksi Svetšin päätyi monen aikalaisensa tavoin poliittisen vainon kohteeksi. Jo 1930-luvun alussa hän oli vangittuna kahteen otteeseen ja sai viiden vuoden mittaisen leirituomion. Ennen-aikaisen vapautumisensa jälkeen hän jatkoi työskentelyään, mutta joutui monen tavoin sotaa edeltäneen puhdistusaallon uhriksi. Huolimatta Svetšinin teorioiden vastustuksesta neuvostoliittolaiset teoretikot pitivät jo 1920-luvulla tulevaa sotaa luonteeltaan totaalisenä, pitkällisenä ja erittäin vaikeana. Sotatoimien kulku nähtiin kuitenkin pääosiltaan aktiiviseksi ja pääosiltaan hyökkäykselliseksi liikesodankäynniksi.⁴¹ Vuodesta 1942 alkaen Svetšinin *Strategijan* kerrotaan kuitenkin päätyneen monen puna-armeijan komentajan työpöydälle.⁴² Stalinin kuoleman jälkeisissä rehabilitoinneissa Svetšin sai kuitenkin odottaa vuoroaan.⁴³

Tuhatševskin näkemyksiä puolustus- ja hyökkäyssodasta

Mihail Tuhatševski käsitteli puolustus- ja valloitusotien sekä sodankäynnin suhteita *Suuren neuvostoliittolaisen tietosanakirjan* ensimmäiseen painokseen (1928) kirjoittamassaan artikkelissa. Hänen mukaansa imperialistisille maille tyypilliset valloitusodot ovat erittäin vaikeita ja sisältävät aina riskin. Niissä hyökkäävän osapuolen on tuhottava tai vähintään lyötävä vastustajan armeija, miehittävät valtaamansa alueet ja voitettava niiden väestön vihamielisyyt. Samanaikaisesti on korjattava sodan aineellisia tuhoja myös valloitetulla alueella, uudistettava omat asevoimat riittävälle tasolle tilanteessa, jossa on menetetty valtava määrä ihmisiä ja materiaalisia resursseja. Kaikkien ponnistustensa keskellä hyökkääjän on oltava valmiina siihen, että valloitetuksi tulleen intressissä on edelleen lopullisen voiton saaminen maahantunkeutujasta. Helpotusta valloittajan tilanteeseen voi kuitenkin tulla sellaisissa olosuhteissa, joissa valloitetun alueen kansalliset tai luokkaristiriidat saavat väestön kääntymään valloittajan puolelle. Myös valloitetuilta alueilta saatavat resurssit saattavat kompensoida hyökkäysvaiheen kustannuksia ja tappioita.⁴⁴

Omalla maaperällä käytävässä puolustussodassa yhteydet on helpompi säilyttää, vaikka riskiä niiden katkeamisesta ei voida täydellisesti

poistaa. Lähtökohtaisesti asevoimien tarvitsemat täydennykset ja huolto on helpompi toteuttaa. Puolustussotaa käyvä maa saa helpommin tukea muilta valtioilta ja väestö on taipuvaisempaa puolustamaan omaa maataan kuin valloittamaan vieraita. Kuitenkin juuri omalla maaperällä käytävässä puolustussodassa olosuhteet voivat huonontua. Mikäli maan taloudelliset keskuksat sijaitsevat hyökkääjän rajojen läheisyydessä, ne saattavat, huolimatta yhteyksien lyhyiden yhteyksien edullisuudesta, tulla tuhotuiksi tai lamautetuiksi.⁴⁵

Tuhatševski päätyi siihen, ettei ole mahdollista määritellä aina ja kaikissa tapauksissa sekä edullisinta että tehokkainta sodan muotoa. Tähän ovat syynä poliittisten tilanteiden vaikeus ja ristiriitaisuus, teollisen kehityksen erityispiirteet, maantieteelliset ja muut olosuhteet. Historiallisesti sodissa on havaittavissa erilaisia jaksoja, joissa toiminta painottuu hyökkäyksellisiin tai puolustuksellisiin sotatoimiin. Esimerkkeinä hän esitti Preussin ja Saksan sotia, jotka ovat usein alkaneet voimakkailla hyökkäysoperaatioilla sotilaallisen toiminnan basiksen laajentamiseksi valtaamalla alueita raaka-aine- ja tuotantoresurssien turvaamiseksi. Niiden jälkeen on siirrytty puolustukseen.⁴⁶

Tuhatševskin näkemys tulevan sodan luonteesta

Vuoden 1928 neuvostoensyklopedian artikkelissaan Tuhatševski painotti tulevan sodan luonnetta käsitellessään teollisten tuotantovoimien kehitystä. Hänen mukaansa tulevat sodat olisivat mittakaavaltaan ja jännitteisyysdel-tään suurempia kuin ensimmäinen maailmansota. ”Resurssien kasvu ja tekninen kehitys tuottavat tuleviin sotiin valtavan määrän kuljetuskykyä autoilla, ilmalavastoilla sekä sotilaskemiaa, puhumattakaan vielä salassa pidettävistä taisteluvälineistä, joita ei ole vielä käytetty ja jotka eivät täysissä määrin näyttäydykään tulevassa sodassa, niitä joka tapauksessa käytetään siinä ensimmäistä kertaa. Tekniset siirtymät, jotka eivät johda ainoastaan taisteluryhmitysten syvyyden kasvuun, vaan sotänäyttämöiden syvyyden kasvuun ovat vastaus uusille kemiallisille aseille, sähköistymiselle ja kemiallistumiselle kaikilla energian ja tuotannon alueilla.”⁴⁷

Tuhatševskin mukaan taisteluvälineiden ja sotilaskaluston määrällinen ja laadullinen kasvu olivat muuttaneet sodankäyntiä merkittävästi. Enää

ei olisi odotettavissa taisteluita, jotka johtaisivat yhdellä iskulla vastustajan armeijan tuhoutumiseen. Kasvaneet rintamanleveyydet, rautatieverkoston kuljetuskyky ja sotanäyttämöiden syvyys eivät enää mahdollistaneet tällaista sodan lopputulosta. Sota muodostuisi toisiaan seuraavista operaatioista, jotka lopulta johtaisivat vastustajan tuhoutumiseen, sen taloudellisten ja sotilaallisten voimanlähteiden sekä vastustajan alueen valtaamiseen. Nykyaikaisia sotia luonnehtivaksi tekijäksi oli muodostumassa pitkällinen taistelu, jossa osapuolet jännittävät äärimmilleen taloudelliset ja yhteiskunnalliset voimavaransa pyrkiessään vastustajan asevoimien ratkaisevaan tuhoamiseen.⁴⁸

Luonnehtiessaan tulevan sodan pitkällisyyttä ja riippuvuutta taloudellisista ja tuotannollisista edellytyksistä sekä sodan vaatimista valtavista ponnisteluista Tuhatsjevski ajautuu kauas Frunzen hyökkäys- ja liikuntasotaa painottavista näkemyksistä ja näyttää päätyvän Svetšinin näännytys-sodan kiihkeästä vastustamisestaan huolimatta itse lähes samankaltaiseen asetelmaan. Todennäköisesti juuri tämä havainto oli syyksenä uudelle konseptuaaliselle kehitykselle – syvän taistelun opille (josta lisää muutaman kappaleen päässä).

Ohjesääntönäkemykset ennakoivat liikkuvaa hyökkäyssotaa – ”vähällä verellä ja vastustajan maaperällä”

Frunzen näkemykset tulevan sodan hyökkäyksellisestä ja liikuntasodan luonteesta päätyivät puna-armeijan ohjesääntöihin. Puna-armeijan vuoden 1926 väliaikaisen ohjesäännön mukaan ”puolustamalla voidaan ainoastaan heikentää vastustajaa, mutta ei tuhota sitä. Tuhoaminen saavutetaan ainoastaan hyökkäyksellä.” Puolustus soveltui toimintatapana ajan voittamiseen hyökkäykseen valmistauduttaessa, vastustajan voimien sitomiseen toissijaisessa suunnassa, vallattujen kohteiden ja tavoitteiden pitämiseen sekä lepäävien joukkojen vartiointiin. Vuoden 1929 kenttäohjesäännön esipuheessa korostettiin joukkojen operatiivisen ja taktisen liikkuvuuden vaatimusta. Joukkojen johtamista käsittelevän ensimmäisen luvun mukaan ” [– –] ainoastaan päättäväinen hyökkäys ratkaisevassa suunnassa – – johtaa [vastustajan] voimien ja välineiden täydelliseen tuhoamiseen”. Puolustuksesta tuli pyrkiä siirtymään ”edullisella hetkellä hyökkäykseen”.

Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö vuodelta 1936 toteaa yleisiä periaatteita käsitellessään, että ”– – ainoastaan ratkaiseva hyökkäys, jota seuraa hellittämätön takaa-ajo, johtaa vihollisen voimien ja taisteluvälineiden täydelliseen tuhoamiseen”.⁴⁹ Puna-armeijan vuoden 1939 ohjesääntöluonnos korosti hyökkäyshenkisyyttä ja puna-armeijan yliveritaisuutta lähes irvokkaalla yli-itsevarmuudella ”isänmaamme puolustus on aktiivista puolustusta. Jokaiseen vihollisen hyökkäykseen Sosialististen tasavaltojen liitto vastaa kaiken aseellisen voimansa tuhoavalla iskulla [– –] käymme sotaa hyökkäyksellisesti ratkaisevimpana päämääränämme vastustajan täydellinen tuhoaminen sen omalla maaperällä. [– –] Kaikissa olosuhteissa ja kaikissa tapauksissa puna-armeijan voimakkaat iskut johtavat vastustajan täydelliseen tuhoutumiseen ja nopeasti vähäisellä verellä saavutettavaan ratkaisevaan voittoon.”⁵⁰ On jossain määrin hämmäntävää, että aivan sodan kynnyksellä kirjoitettu ohjesääntöluonnos pitää ratsuväkeä merkittävänä iskuvoimana kaikissa taistelulajeissa paitsi vastustajan linnoitettuja alueita vastaan tehtävissä hyökkäyksissä.⁵¹

Sodan oikeutus neuvostoliittolaisessa ajattelussa – maailmanlaajuisesta vallankumouksesta pragmaattiseen lähestymistapaan

Ensimmäisen maailmansodan tilannetta käsittelevässä artikkelissaan Vladimir Lenin (1870–1924) piti isänmaan puolustamiseksi käytäviä sotia jossain määrin oikeutettuina; kuitenkin niissä taisteltiin usein työväenluokkaa orjuuttavan johtavan luokan puolesta. Tästä syystä hän tuomitsi ensimmäisen maailmansodan imperialistiseksi, mutta näki siinä mahdollisuuden proletariaatin vallankumouksen synnyttämiseen. Lenin muistutti, että dialektisen materialismin näkökulmasta jokaista sotaa tuli käsitellä erillisenä kysymyksenä.⁵²

Semjon Budjonnyi (1883–1973) luokitteli 1930-luvun alussa tulevaisuuden sodat Leninin näkemyksiin perustuen neljään luokkaan: imperialistisiin, siirtomaa-, kansallisiin vapautus- ja vallankumouksellisiin luokkasotiin. Imperialististen suurvaltojen ja Neuvostoliiton välinen sota edustaisi viimeiseksi mainittua luokitusta. Neuvostoliitto pyrki muuttamaan sitä kohdanneen sodan maailmanlaajuiseksi sisällissodaksi proletariaatin ja porvariston välillä. Stalinin vuonna 1934 NKP:n puoluekokouksessa esit-

tämän arvion mukaan ”sodasta tulisi erittäin vaarallista porvaristolle, koska sitä ei käytäisi vain rintamalla, vaan myös vastustajan selustassa”.⁵³

Venäjän puolustusministeriön julkaiseman tuoreen *Suuren isänmaallisen sodan (1941–1945)* historiikin mukaan ensimmäisen maailmansodan voittajavaltiot eivät kyenneet luomaan oikeudenmukaista maailmanjärjestystä, vaan kapitalistiset maat jakautuvat voittajiin ja voitettuihin. Kansainliiton peruskirjan artikkelit eivät kuitenkaan täysin poissulkeneet ja sanktioineet sodankäyntiä edes liiton jäsenmaiden kesken.⁵⁴ Neuvosto-Venäjä jäi omituiseen asemaan. Sitä vastustivat kaikki kapitalistiset maat, jotka olivat ideologisista syistä hälytystilassa bolševistivallankumouksen takia. Tästä syystä ulkomaiseksi toimintasuunnaksi valikoitui ensin yhteistyö sodan hävinneen Saksan kanssa.⁵⁵

Neuvostoliitto toimi 1920-luvun puolivälistä alkaen aktiivisesti kansainvälisten aserajoitusten ja hyökkäyssodankäynnin kieltävien sopimusjärjestelyiden luomiseksi ja kuului vuosina 1934–1939 lyhyen aikaa Kansainliittoon. Neuvostoliitossa ei kuitenkaan uskottu hatarien sopimusjärjestelmien kestävyYTEEN, vaan maan puolustuskykyä päätettiin vahventaa viisivuotissuunnitelmiin kuuluvilla varusteluohjelmilla.⁵⁶ Ensimmäisen ja toisen viisivuotissuunnitelman kaudella (1929–1933 ja 1933–1937) niiden tavoitteena oli kasvattaa Neuvostoliiton kansantalouden tukea puolustuskyvylle ja huoltovarmuudelle, mikä tarkoitti lähinnä raskaan teollisuuden kehittämistä. Jälkimmäisen viisivuotiskauden aikana rakennettiin uusia teollisuuskeskuksia Neuvostoliiton itäosiin, jotta ne olisivat hyökkäystilanteessa vastustajan ilmavoimien ulottumattomissa.⁵⁷

Puna-armeijan teoretikot Frunze, Svetšin, Tuhatševski ja Triandafilov⁵⁸ eivät tuhlanneet aikaansa eettisiin pohdintoihin sen enempää sodankäynnin oikeutuksesta kuin kansainvälisten sopimusten merkityksestä. Heille oli päivänselvää, että neuvostovaltiolla oli porvarillisten maiden aggression torjumiseksi oikeus itsepuolustukseen parhaaksi katsomallaan tavalla. Mikäli sen olisi tarpeen tapahtua vieraan maan alueella, ei millään kansainvälisen oikeuden periaatteilla olisi merkitystä, vaan konfliktiin haettaisiin dialektisen menetelmän ”ylivertaisella” avulla parhaiten omat intressit turvaava ratkaisu.

*Neuvostoliittolaisia näkemyksiä
teknologian merkityksestä, sotilaallisen voiman
osakokonaisuuksista ja syvän taistelun oppi*

**Materiaalin ja teknologisen kehityksen ratkaiseva merkitys
sodankäynnille**

Teknologian ja materiaalien tekijöiden merkitys oli keskeistä neuvostoliittolaiselle 1920- ja 1930-luvun sotilaalliselle ajattelulle. Tämä ilmenee Mihail Tuhatševskin neuvostoensyklopedian artikkelista. Hän näki sodan muotojen kehittymisen olevan Friedrich Engelsin (1820–1895) kuvaamalla tavalla täydellisen riippuvaisia tuotannon kehittymisestä: ”Mikään ei ole niin riippuvaista taloudellisista olosuhteista kuin nimenomaisesti armeija ja laivasto.”⁵⁹

Tämän näkökulman mukaisesti aseistuksen tai minkä tahansa muun materiaalin kehityksen merkittävyyttä tarkasteltaessa on oleellista laadullisen ja erityisesti lukumääräisen kehityksen kasvu. Tuhatševskin mukaan ensimmäisen maailmansodan tilanne länsirintamalla oli muuttunut ensin jalkaväen laadullisen ja määrällisen kehityksen takia puolustustaistelun mahdollisuuksia suosivaksi. Kevyen tykistön tulituki ei ollut riittävän tehokasta linnoitteiden tuhoamiseen ja siksi jalkaväen hyökkäykset eivät riittäneet puolustuksen murtamiseen. Sodan muuttuminen asemasodaksi oli seuraus siitä, että jalkaväen puolustuskyvyn kasvu kulutti loppuun tykistön voiman. Syntynyt tilanne ratkaistiin teknisten innovaatioiden avulla. Ensimmäin muutettiin tykistön ammusjakaumaa vähentämällä elävää voimaa vastaan tehokkaiden shrapnelli-ammusten määrää ja valmistamalla enemmän tavanomaisia kranaatteja, jotta pystyttäisiin vaikuttamaan maahan kaivautuneeseen viholliseen. Kuvatussa puolustustaistelun edellytysten kasvun hyökkäysvoiman loppuun kuluttavaa kehitystä Tuhatševski soveltaa dialektisen materialismin kolmatta ja vaikeimmin ymmärrettävissä olevaa peruslakia – *kieltämisen kieltämistä*. Dialektisessä kieltämisessä uusi laadullinen olomuoto syntyy vanhan, aikansa eläneen olotilan kieltämisen tuloksena. Kehitysprosesseille on kuitenkin ominaista lain nimen mukainen kaksinkertainen kieltäminen, jolloin historiallisissa

kehitysprosesseissa asioiden kehittyminen ei jää ensimmäisen kieltämisen jälkeiseen tilaan, vaan kehityksessä yleensä nouseaan uusien kieltämisten kautta korkeammalle tasolle.⁶⁰

Aseellisen voiman osakokonaisuudet

Neuvostoensyklopedian 1920-luvun lopun esityksessä asevoimat jakautuivat maavoimiin ja merivoimiin ja ilmavoimiin. Asevoimien organisaation peruselementtejä olivat elävä voima sekä sotilaskalusto, johon kuuluvat aseistus ja muut välineet. Organisaation katsottiin heijastavan yhteiskunnallista kehitystä sekä taloudellisia ja kulttuurillisia olosuhteita. Asevoimien katsottiin jakautuvan kahteen perustyyppiin: pysyvään eli kaaderiarmeijaan sekä miliisijärjestelmään. Pysyvien asevoimien, joiden tunnusmerkkinä oli voimakas henkilöstö, katsottiin kuitenkin olevan tunnusomaisia porvarillisille maille. Kasarmeissa koulutettu ja niissä asuva armeija oli neuvostotullinnan mukaisesti valtiota johtavan luokan väline, jota saatettaisiin käyttäen omaa kansaa vastaan. Miliisijärjestelmässä asevoimilla oli vain vähäinen rauhan ajan henkilöstö ja se täydennettäisiin suurella määrällä palvelukseen määrättyillä asevelvollisilla, jotka koulutettaisiin nopeasti palvelukseen astumisen jälkeen.⁶¹ Kun Neuvostoliiton puolustuskykyä haluttiin 1930-luvun puolivälistä alkaen kasvattaa, henkilötäydennyksen periaatteeksi muodostui kaaderijärjestelmä.⁶² Puna-armeijan puolustushaaroista tärkein oli maavoimat. Merivoimilla katsottiin olevan merkitystä lähinnä rannikkosuunnissa⁶³. Ilmavoimien, katsottiin aluksi joko kuuluvan maavoimiin tai sitten niiden joukot jaettiin maa- ja merivoimien kesken. Meri- ja ilmavoimien asemaa kehitettiin 1930-luvun puolivälin jälkeen tehdyillä organisaatiomuutoksilla.⁶⁴

Triandafillovin ajattelu aseellisen voiman osakokonaisuuksista ja organisoinnista lähti liikkeelle aseistuksen ja niitä käyttävän organisaation mahdollisuuksista tulen käyttöön. Hän aloittaa pääteoksensa *Nyky aikaisten armeijoiden operaatioiden luonne* (1929) käsittelemällä maavoimien aselajien sekä lentoaseistuksen kehityksen vaikutusta niiden taistelumahdollisuuksiin. Jalkaväen aseistuksen tarkkuuden, ulottuvuuden ja tulinopeuden kasvu lisäsivät sen merkitystä taistelussa. Tykistön käytössä painopiste oli siirtymässä kevyestä tykistöstä raskaaseen, jonka takia liikkuvuuden turvaamiseksi oli harkittava siirtymistä mekaanisiin vetolaitteisiin, joilla olisi

mahdollisuus moninkertaistaa päivittäisiä siirtymismatkoja.⁶⁵ Kemiallisten aseiden kieltosopimuksesta huolimatta Triandafillov näki niiden ominaisuuksien ja levittämistapojen kehityksessä valtavia mahdollisuuksia ja uhkia. Lentokoneet mahdollistivat kemiallisen vaikutuksen viemisen 200–250 ja jopa 600 kilometrin syvyyteen, ja kaikki armeijat harjoittelivat kemiallisten taisteluaineiden levittämistä tykistöaseilla. Suojavälineiden kehitys jäi jatkuvasti jälkeen taisteluaineiden kehityksestä.⁶⁶

Kukaan ei Triandafillovin mukaan ollut asettanut kyseenalaiseksi panssarivaunujen suurta taktista merkitystä tulevassa sodassa. Jalkaväen ja tykistön kehitys, erityisesti puolustustaistelun välineinä tekivät panssarivaunuista yhden hyökkäystaistelun voimakkaimmista välineistä. Ne täydentäisivät tykistöä, jonka kyky seurata hyökkäystä oli maailmansodan länsirintaman taisteluissa osoittautunut mahdottomaksi jalkaväen rynnäkön ja murtokohdassa käytävän taistelun aikana. Sodanjälkeinen kehitys oli parantanut panssarivaunujen kaikkia ominaisuuksia ja muuttaneet ne taktisista apuvälineistä operatiivisesti merkittäviksi. Uudet panssarivaunut soveltuivat rynnäkön lisäksi jalkaväen seuraamiseen taistelussa sekä vastustajan takaa-ajon kaikkiin vaiheisiin.⁶⁷

Viestitoiminnassa erityinen merkitys oli radiopuhelimen kehityksellä, joka mahdollisti viestitoiminnan ulottamisen strategiselta ja operatiiviselta tasolta taktiselle tasolle. Tuhatševski näki radioviestitykselle laajoja käyttömahdollisuuksia ennakoidessaan kauko-ohjattujen panssarivaunujen ja lentokoneiden käyttöä. Pioneeritoiminnassa Triandafillov oletti erityisesti liikettä edistävien tekniikoiden kehitystä.⁶⁸

Triandafillov ja erityisesti Tuhatševski pitivät ilma-aseen tulevaa kehitystä käänteentekevänä. Sen kehittymisen nopeutta kuvasti se, että lentokalusto oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen kokonaan uusiutunut. Laadullista, harppauksittain etenevää kasvua ilmensivät moottoritehojen kasvu 2,5-kertaisiksi, lentokoneaseistuksen tuhovoiman kehittyminen ja kokonaan uudenvälisiin tehtäviin soveltuvien lentokonetyyppien tulo taistelukäyttöön. Ilma-aseen ominaisuudet soveltuivat erinomaisesti taisteluun syvällä vastustajan selustassa.⁶⁹

Tuhatševski kutsui uuden sotilaallisen varustuksen, lentokoneiden, panssarivaunujen, radioiden ja kemiallisten aseiden ja niiden käytön ko-

konaisuutta ilmamekanisoinniksi. Se ei pelkästään tehostaisi perinteistä maasotatoimiin perustunutta sodankäyntiä, vaan mullistaisi sen. Ilmavoimat taistelisivat joko itsenäisesti tai yhdessä maa- tai merivoimien kanssa. Itsenäiset toimet olisivat pommitus- tai maahanlaskuoperaatioita.⁷⁰

Tuhatševski esitti, että ilmamekanisointiin soveltuva sotavarustus voisi koostua rauhan aikana siviilikäytössä olevista tuotteista, jolloin varustelun rasitukset yhteiskunnalle eivät olisi yhtä suuret kuin tuotettaessa vain sotilaskäyttöön soveltuva kalustoa. Hän arvioi, että ”valtio jolla on suurin siviili-ilmailu ja lentokoneiteollisuus, on tulevassa sodassa voimakkain”.⁷¹

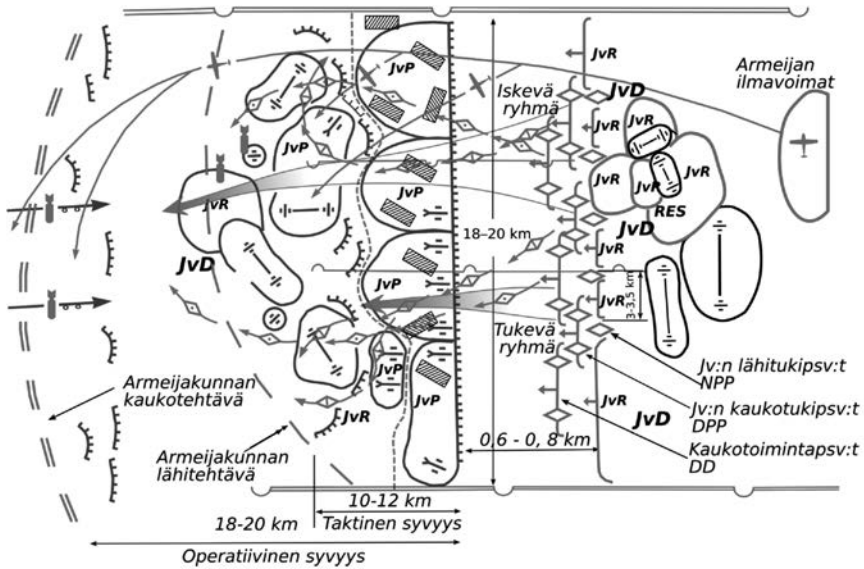
Neuvostoliittolainen ilmavoimateoreetikko Aleksandr Laptšinski (1882–1938) näki ilmailun kehityksen olevan voimakkain tulevien sotien kuvaan vaikuttava tekijä. Hänen mukaansa ilmavoiman vaikutus taistelun kokonaisuuteen oli verrattavissa rakennustöissä käytettävään luotilankaan, jonka käyttämisestä tulisi ilmakomentajien lisäksi myös maakomentajien olla kiinnostuneita: ”maakomentajien tulee hylätä pelkät maavärinsä ja alkaa maalata myös taivaan väreillä”.⁷² Laptšinskin mukaan ilmavoimaa on aina käytettävissä vähän verrattuna asetettuihin tehtäviin, siksi ilmavoimien taistelukäytön peruspiirteen tulee olla taloudellisuus. *Ilmavoimille ei pidä antaa tehtäviä, jotka voidaan menestyksellisesti suorittaa muilla välineillä ja sen tehtävät täytyy sovittaa yleiseen operaatiosuunnitelmaan.* Taloudellisuuden periaate ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tehtävään osoitettaisiin riittämättömästi välineitä – riittämättömyys ei ole osoitus taloudellisuudesta, vaan tuhlauksesta. Paras mahdollinen tulos ilmavoiman käytössä saavutettaisiin Laptšinskin mukaan a) keskittämällä voimaa, tarpeellinen ja riittävä määrä operaatioon kuuluvaan tehtävään b) vastustajalle yllättävällä toiminnalla c) toiminnan päättäväsyydellä d) ilmavoimien aselajien kiinteällä yhteistoiminnalla. Laptšinski näki pommituslentotoiminnan tehtäväksi hyökkäykset ilmavoimien tukeutumista vastaan, koska sillä tavoin suojattaisiin omia maajoukkoja ja omaa ilmavoimaa.⁷³ Olisi kuitenkin rajua yksinkertaistamista väittää, Tuhatševskin ja Laptšinskin ajattelua douhetismia tukevaksi.⁷⁴ Myös muiden maiden, kuten Suomen, ilma-aseen 1930-luvun alkupuolen hyökkäyksellistä käyttöä painottavaa teoriaa ja käytäntöä on väitetty virheellisesti tämän suuntauksen ilmentymäksi.⁷⁵

Myöhempi kehitys 1930-luvun puolivälissä johti douhetistisen ajattelun kukoistukseen ja raskailla pommikoneilla varustettujen ilma-armeijakuntien varustamiseen.⁷⁶ Puna-armeijan väliaikaisessa kenttäohjesäännössä vuodelta 1936 mainitaan lentoyhtymät, jotka ” – – toimivat itsenäisten operaatioidensa ohella kiinteässä operatiivis-taktillisessa yhteistoiminnassa sotatoimiyhtymien kanssa – – ”. Yhtymien kanssa toimivien ilmavoimien tehtävissä näkyi kuitenkin Laptšinskin ajattelu. PU-36 taistelun johtamisen periaatteita käsittelevän luvun ilmavoimien toimintaa ohjeistava kohta määrää: ”Ilmavoimia käytetään sellaisten maalien tuhoamiseen, joita ei voida lamauttaa jalkaväen, tykistön ja muiden aselajien tuella – – menestyksen saavuttamiseksi ilmavoimia on käytettävä massamaisesti keskittämällä hyökkäykset – – ”⁷⁷ Raskaiden pommikoneiden yhtymät hajotettiin vuonna 1938.⁷⁸ Kehityskulun katkaisijana pidetään Espanjan sisällissodan kokemuksia⁷⁹, mutta taustalla ovat todennäköisesti myös erittäin rajusti juuri ilmavoimien päällystöön kohdistuneet puhdistukset.

Syvän taistelun oppi

Tuhatševski esitti vuonna 1928 puna-armeijan varustamista uusilla nykyaikaisilla taisteluvälineillä, pääasiallisesti panssarivaunuilla ja ilmavoimilla. Uusien taisteluvälineiden avulla pysyttäisiin välttämään taistelun näennäyttävä luonne ja siirtymään uusiin tehokkaampiin taistelun muotoihin ja keinoihin. Keskeistä syvälle taistelutavalle oli *vastustajan koko ryhmittäisyyden lamauttaminen yhtäaikaaisesti*.⁸⁰ Vastustajan selustan syvyyteen tunkeutuva hyökkäyskiila tai sinne etenevä raidi ei siis sellaisenaan ole syvän taistelun opin mukaista.

Triandafillov jatkoi syvän taistelun kehittämistä kuvaamalla uudenlaista hyökkäystaktiikkaa, jossa puolustajan asemat lamautettaisiin tykistö- ja panssarintorjunta-aseisiin kohdistetuilla tykistöiskuilla. Tämän jälkeen alkaisi hyökkäys ensimmäisenä portaanaan hyvin panssaroidut ja nopeat kaukotoimintapanssarivaunut (DD), jotka murtautuisivat nopeasti vastustajan syvyyteen ryhmittyneiden tykistön tuliasemien, esikuntien ja huoltolaitosten kimppuun. Niitä seuraisi toinen hyökkäysporras, jossa jalkaväen kaukotukipanssarivaunut (DPP) tuhoaisivat puolustajan konekivääripesäkkeet, tykistön tulenjohtopaikat ja komentopaikat.

KUVA 2. Syvän taistelun periaate armeijakunnan hyökkäyksessä (PU-36).

Kolmannessa hyökkäysportaassa etenevää jalkaväkeä tukisivat jalkaväen välittömän tuen panssarivaunut (NPP). Rynnäkkö- ja pommikoneilla tuettaisiin ensimmäisen portaan läpimurtoa sekä kolmannen portaan toimintaa estämällä vastustajan reservien tulo taistelualueelle.⁸¹ Triandafillovin kehittämää porrastuksen, panssarivaunuryhmien sekä armeijakuntatykistön ja ilmatuen käyttöä syvyyden tulivalmisteluun kuvattiin jo vuoden 1929 väliaikaisessa kenttäohjesäännössä.⁸² Kuvassa 2 on esitetty syvän taistelun periaate vuoden 1936 väliaikaisen kenttäohjesäännön mukaisesti.

Syvän taisteluopin kehittämisen vaiheista 1960-luvulla kirjoittaneen Georgi Issersonin (1898–1976) mukaan juuri Triandafillovin esittämä panssarivaunujen, kaukotoimintatykistön, ilmavoimien ja laskuvarjojoukkojen käyttötapa ratkaisi käytännössä sen, miten oli mahdollista luopua vastustajan asteittaisesta tuhoamisesta osissa ja siirtyä uuteen taistelun muotoon, vastustajan samanaikaiseen syvään tuhoamiseen.⁸³

Syvän taistelun ja syvän operaation konseptia kokeiltiin ja kehitettiin edelleen Frunzen sotilasakatemiaan kartta- ja kenttäharjoituksissa

1930-luvun alussa sekä sotilaspiirien suurissa sotaharjoituksissa vuosina 1936–1939. Hyökkäysoperaatiot jaettiin kahteen vaiheeseen: ensimmäisessä vaiheessa ensimmäinen hyökkäysporras murtaisi puolustajan taktisen puolustusvyöhykkeen, jonka jälkeen toinen porras aloittaisi saavutetun taktisen menestyksen laajentamisen operatiiviseksi. Toinen porras, jota kutsuttiin aluksi *menestyksen kehittämisportaaksi* ja myöhemmin *liikkuvaksi ryhmäksi*, muodostettiin panssarivaunuista, moottoroidusta jalkaväestä ja ratsuväestä. Toisen portaan liittämiseen taisteluun yhdistettiin ilmahyökkäykset puolustajan vastahyökkäyksien torjumiseksi sen selustassa liikenteen solmukohtiin tai marssiviin joukkoihin. Samaan aikaan vastustajan selustaan voitaisiin pudottaa laskuvarjojoukkoja.⁸⁴ Neuvostoliittolaisessa ajattelussa joukkojen porrastaminen voidaan tehdä taktisella, operatiivisella ja strategisella tasolla, siksi taisteluita ja operaatioita tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota kontekstiin. Porrastamisessa ja reservin varaamisessa lähtökohdat ovat erilaiset – porrastetulle joukolle on suunniteltu toiminta-ajatuksessa tehtävä, sen sijaan reservi on tarkoitettu yllättäviin tilanteisiin. Ohjeistus syvän taistelun soveltamisesta sisällytettiin väliaikaisten ohjeiden jälkeen vuoden 1936 väliaikaiseen kenttäohjesääntöön.⁸⁵

Syvän taistelun kehitystyötä johtanut Mihail Tuhatševski vangittiin ohjesäännön julkaisemista seuranneena keväänä ja teloitettiin kesäkuussa 1937. Hänen vangitsemisensä ja tuomionsa aloitti laajan puna-armeijaan kohdistuneen puhdistusaallon. Puhdistukset eivät kohdistuneet vain syyllisiksi epäiltyihin, vaan myös heidän työhönsä. Vainon kohteiksi joutuneiden kansanvihollisiksi leimattujen teoreetikkojen kirjoitukset tuhottiin eikä heihin saanut viitata. Puna-armeijaan kehitetyt syvän operaation toteuttamista varten muodostetut mekanisoidut yhtymät hajotettiin. Yleisesikunta-akatemian professoriksi nimitetty Georgi Isserson kuitenkin jatkoi työtään opettaen tulevan sodan komentajia syvän taistelun ja operaation oppien mukaisesti, kuitenkaan enää mainitsematta näitä taisteluoppeja nimeltä.⁸⁶ Operaatioiden kehittäminen jäi kuitenkin kesken erityisesti strategisten puolustusoperaatioiden osalta.⁸⁷ Yhtenä syynä keskeneräisyyteen on nähtävä puna-armeijan Frunzen doktriineista kumpuava ylikorostunut hyökkäystaistelun erinomaisuuden korostus.

Sota koettelee ennakkokäsityksiä

Toinen maailmansota on mittakaavaltaan, henkilö- ja materiaalitappioiltaan sekä käännteentekeviltä vaikutuksiltaan maailmanhistorian suurin yhteenotto. Sen kuluessa punnittiin monia sodan ja sodankäynnin luonnetta ennakoineita näkemyksiä. Vaikka saksalaisten teoria lyhyestä salamasodasta johtikin täydelliseen tappioon, niin ilmavoimilla tuettujen mekanisoitujen ja panssariyhtymien laaja käyttö tuotti menestystä Saksalle sodan ensimmäisen ja toisen vaiheen aikana, ja sitä sovelsivat myös vastustajat.⁸⁸ Neuvostoliiton kohtaloksi oli koitua se, että poliittinen ja sotilaallinen johto ei edes välittömästi ennen sotaa hyväksynyt omien sotateoreetikkojensa tuoreita näkemyksiä tulevan sodan luonteesta eikä suosituksia siitä huolimatta, että Euroopassa alkanut sota olisi vaatinut vanhentuneiden oletusten muuttamista. Sotaa edeltävässä suunnittelussa puna-armeijan yleisesikunnan oletuksena oli, että Saksan päävoimien keskittämiseen tarvittaisiin vähintään kaksi viikkoa, jossa ajassa omat ensimmäisen strategisen portaan joukot saataisiin ryhmitetyiksi ja suunnatuiksi vastahyökkäykseen, jossa vastustaja lyötäisiin sen omalla maaperällä kenttäohjesäännön edellyttämällä tavalla.⁸⁹

Saksan hyökkäys 22.6.1941 alkoi kuitenkin salamasotaoppien mukaisesti vahvan ensimmäisen strategisen portaan iskuilla, joiden kolmessa pääsuunnassa joukkojen voimasuhde oli 5:1 hyökkääjän eduksi. Neuvostoliiton rajasotilaspiirien ensimmäinen puolustuslinja oli heikko ja valmistelematon eikä sen syvyys ollut riittävä syvien hyökkäyskiilojen torjumiseksi. Yllätetty ja tilannekuvansa menettänyt sodanjohto antoi toteuttamiskelvottomia käskyjä vastahyökkäyksistä, joilla saksalaiset työnnettäisiin takaisin ja taistelu siirrettäisiin vastustajan alueelle. Neuvostosodanjohdossa pian, jo kesäkuun lopussa, syntynyt päätös strategiseen puolustukseen siirtymisestä oli oikea, mutta puolustuksen valmistelemattomuuden takia lähes yhtä toteuttamiskelvoton kuin aiemmin annetut vastahyökkäyskäskyt.⁹⁰

Sodan alkuvaiheessa kesän ja syksyn 1941 aikana aloite säilyi koko ajan hyökkääjällä, ja sota sai Neuvostoliiton näkökulmasta Svetšinin luonnehtiman näännyttämissodan luonteen. Huolimatta siitä, että toisen viisivuotiskauden aikana sotateollisuutta oli siirretty lännestä tulevan hyökkäyksen

vaikutusten ulottumattomiin Uralille ja Siperiaan, puna-armeijan läntisten rintamien huoltotilanne oli lähes murtumispisteessä Moskovan taisteluiden aikana alkutalvella 1941 – Läntisen Rintaman armeijakuntien varastoissa oli ainoastaan 0,2–0,3 tuliannosta pääampumatarvikkeita.⁹¹

Talven 1941–42 aikana Neuvostoliitto pystyi Moskovan onnistuneen vastahyökkäysoperaation ansiosta kiistämään aloitteen Saksalta ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan aikana. Helmikuussa 1942 Josif Stalin (1878–1953) esitti Moskovan vastahyökkäysoperaatioiden jälkeen viisi sotaa luonnehtivaa tekijää: ”Nyt sodan kohtaloa ei ratkaista tilapäisillä tekijöillä, kuten yllätyksellä, vaan jatkuvasti vaikuttavilla tekijöillä: selustan lujuus, armeijan moraalinen henki, divisioonien määrä ja laatu, armeijan aseistus, päällystön organisointikyvyt.”⁹²

Sekä Svetšin osana näännytyssotateoriaansa että Triandafillov käsitellessään armeijoiden muodostamisen periaatteita olivat viitanneet sodan aikana tapahtuvaan sotateollisen tuotannon käynnistämisen sekä sodan-aikaisen henkilöstötäydennyksen tarpeeseen. Sodassa käytetty materiaali ei Tuhatševskin oletusten tavoin perustunut merkittävässä määrin siviiliyhteiskunnasta saatavaan kaksikäyttömateriaaliin, vaan sodan aikana tuotettuun ja jatkuvasti laadultaan kehittyvään sotavarustukseen. Kesän 1942 jälkeen Neuvostoliitto saavutti sotateollisuudessaan merkittävän määrällisen tuotantohypyn ja se kykeni vuoden 1943 syksyyn mennessä ohittamaan Saksan tuotannon ja tuottamaan rintamille myös laadultaan uutta aseistusta ja kalustoa.⁹³

Sota vaati neuvostovaltiolta myös mittavaa henkilöstötäydennystä puna-armeijan riveihin. Heti sodan alussa asevoimien henkilöstömäärä kasvatettiin 5,3 miljoonaan käskemällä palvelukseen vuosina 1905–1918 syntyneet ikäluokat, ja elokuussa 1941 palvelukseen määrääminen ulotettiin vuosina 1890–1904 syntyneisiin, jolloin saavutettiin 9,5 miljoonan vahvuus. Tappioiden täydentämiseksi sodan aikana palvelukseen astui 29,5 miljoona ihmistä, ja kaiken kaikkiaan puna-armeijassa palveli sodan aikana 34,4 miljoonaa ihmistä, mikä oli käytännöllisesti katsoen puolet koko maan työvoimasta.⁹⁴

Toisesta maailmansodasta tuli sen alussa salamasaopilla saavutetuista nopealla ja rohkealla sotaliikkeellä saavutetuista voitoista huolimatta kulu-

tussota, jossa yhdeksi ja kenties tärkeimmäksi tekijäksi muodostuivat osapuolten resurssien ja niistä johdettavien materiaalistien tekijöiden vaikutus. Tästä näkökulmasta Engelsin ja häntä siteeranneiden bolševikkijohtajien ja puna-armeijan teoreetikkojen näkemykset aseellisen taistelun riippuvuudesta tuotannollisista tekijöistä tulivat toteennäytetyiksi.

Itärintaman taistelutoimet vahvistivat sotaa edeltänyttä käsitystä maavoimista asevoimien pääpuolustushaarana. Puna-armeijan hyökkäysoperaatioissa korostui panssari- ja jalkaväkijoukkojen sekä niitä tukevien tykistön, pioneeri- ja viestijoukkojen merkitys. Neuvostoteoreetikkojen näkemys radion merkityksestä yhteistoimintavälineenä osoittautui oikeaan osuneeksi jo Saksan salamasotataktiikan osana. Maahanlaskujoukkojen käytöstä saadut kokemukset eivät olleet rohkaisevia, ja siksi niitä käytettiin pääasiallisesti jalkavaen tapaan. Sodan aikana puna-armeija ei toteuttanut ainuttakaan operaatiota ilman ilmavoimien tukea ja Neuvostoliiton kaukotoimintailmavoimat toteuttivat itsenäisiä strategisia operaatioita. Tuhatševskin oletus lentokoneteollisuuden merkityksestä sodan ratkaisutekijänä osoittautui oikeaan osuneeksi – ei pelkästään Saksan ja Neuvostoliiton välisessä kamppailussa vaan koko liittoutuneiden ja akselivaltojen välisissä sotateoimissa. Pelättyä kaasuasetta ei neuvostoteoreetikkojen oletuksista huolimatta käytetty millään toisen maailmansodan rintamalla. Merivoimat toimivat sodan aikana kiinteässä yhteistoiminnassa maavoimien joukkojen kanssa niiden toimies- sa merellisissä suunnissa. Puoli miljoonaa merivoimien sotilasta ja upseeria osallistui sotaan maavoimajoukoissa ja merivoimien lentojoukot osallistuivat rannikoilla maavoimien operaatioiden tukemiseen.⁹⁵

Materiaalisen tilanteen paranemisen myötä puna-armeijasta kehittyi sodan aikana lähes vääjäämättömästi etenevä sotakoneisto. Sotakokemusta saaneista ja yleisesikunta-akatemiassa syvän taistelun ja operaation oppeja harjoitelleista yleisesikunnan suunnittelijoista ja rintamien komentajista tuli kyvykkäitä syvien operaatioiden valmistelijoita ja johtajia. Kuitenkaan kaikkia syvän taistelutavan oppeja ei sodassa kyetty sellaisinaan toteuttamaan. Puna-armeijan heikkoudeksi jäi monissa operaatioissa ilmennyt riittämätön kyky vaikuttaa vastustajan koko syvyyteen.⁹⁶

Neuvostoliiton toisen maailmansodan aikainen liittoutumiskehitys poikkesi radikaalisti sen sotaa edeltävistä oletuksista, joiden mukaan maa-

ilman ainoa sosialistinen valtio olisi yksin taistelussa porvarillisia maita vastaan. Huolimatta Saksan kanssa yhteistyössä tehdystä Puolan itäosien miehityksestä ja rikollisesta hyökkäyksestään Suomea vastaan talvisodassa Yhdysvallat ja Britannia julistivat tukensa Neuvostoliitolle heti Saksan hyökkäyksen alettua, ja britit ryhtyivät Neuvostoliittoa tukeviin sotatoimiin miehittämällä Iranin elokuussa 1941.⁹⁷ Sodan aikana neuvostovaltion sisä- ja ulkopoliittinen sekä sotilasstrateginen johtaminen yhdistyivät ja tiivistyivät tavoitteiltaan ja toimintalinjoiltaan. Toisesta maailmansodasta ei muodostunut Frunzen ja muiden bolševikkien kuvailemaa luokkasotaa, vaan kansalliseen eloonjäämiseen tähtäävä kamppailu – Svetšinin kuvauksen tavoin neuvostokansakunnan yhtenäisyyden tulikoe.

Heijastuksia nykypäivään

Neuvostoliiton ja puna-armeijan toista maailmansotaa edeltävässä asetelmassa on paljon yhteistä myös Venäjän nykyisen sotilaallisen turvallisuuden uhkakäsitysten kanssa. Venäjä näkee itsensä edelleen samalla tavoin piiritetynä linnoituksena kuin Neuvostoliitto mielsi itsensä ainoana sosialistisena valtiona ideologisten vihollistensa hyökkäyksen kohteeksi. Eräänlaisena poikkeuksena tähän on nykyinen pyrkimys kollektiivisten turvallisuusjärjestelyjen muodostamiseen – nekin pääosin entisten neuvostotasavaltojen perustalle syntyneiden valtioiden kanssa. Tämän piirin ulkopuolella Venäjältä näyttävät kokonaan puuttuvan luonnolliset ja merkittävät liittolaiset.

Venäläinen ajattelu lähestyy edelleen jokaista konfliktia dialektisesta näkökulmasta. Jokaiseen ristiriitojen kärjistymisestä johtuvaan konfliktiin haetaan tilanteenmukaista ratkaisutapaa lukkiutumatta ennalta määritelyihin toimintamalleihin.⁹⁸ Siksi sen toiminnan arvioiminen kaavamaisesti saattaa olla itsensä pettämistä.

Suomalaisesta näkökulmasta toisen maailmansodan lopputulema ja dialektisen materialismin lähestymistapa sodankäyntiin ovat lohduttomia. Resursseiltaan vahvempi voittaa aina, ja kansainvälisen politiikan reaaliluonteon vuoksi pienempiä valtioita on aina turvallisempaa ja siten myös oikeutetumpaa ”kiusata” kuin suurempia. Kuitenkin juuri dialektisen

materialismin kanonisoima aseellisen taistelun toinen laki antaa pienen valonpilkahduksen vähäväkisten sotatoimille: ”Jokainen taistelu tai operaatio jokaisena erillisenä kehittymisensä hetkenään kallistuu sen osapuolen eduksi, jolla on suurin taisteluvoima vastustajaansa verrattuna.”⁹⁹ Tämän mukaisesti alivoimaiselle on aseellisessa taistelussa, joka taistelu taistelulta muodostuu operaatioiden kautta sotatoimiksi ja sodan kokonaisuudeksi, mahdollista ja samalla tärkeintä saavuttaa hetki hetkeltä tilanteessa riittävä suhteellinen etu.

Suhteellisen edun ratkaiseva merkitys sodankäynnissä tuntuu unohdettavan. Tämä tulee usein esille tapauksissa, joissa pienten puolustusvoimien mahdollisuuksia menestyksekkääseen taisteluun pidetään mitättöminä, kun niitä verrataan suurvaltojen asearsenaaliin. Paradoksaalisesti nämä perustelut nousevat kotimaassamme esiin suorituskykyhankkeiden yhteydessä.

DAAVID VASTAAN GOLJAT

*Suomalaiset näkemykset tulevasta sodasta
ja talvisodan todellisuus*

VESA TYNKKYENEN

5

Ensimmäisen maailmansodan perintö

Vuoden 1918 sodan päätyttyä eivät olot vakiintuneet rauhan kannalle, vaikka Suomi oli maana saavuttanut itsenäisyytensä. Neuvosto-Venäjän kanssa oltiin käytännössä sotatilassa ja Ahvenanmaan kysymys hiersi Suomen ja Ruotsin välejä lähes aseelliseen yhteenottoon asti.

Suomen sotilasjohdon tulevan sodan arvioinneille saatiin selkeät lähtökohdat vasta 1920-luvun alussa, kun maan rajoihin liittyvät kriisit oli sopimuksin ratkaistu. Eduskunta hyväksyi Tarton rauhansopimuksen 1.12.1920, jolloin saatiin sovituksi Neuvosto-Venäjän ja Suomen väliset isoimmat erimielisyydet. Edelleen lokakuussa 1921 kokoontui Kansainliiton päätöksen mukaisesti Genevessä kansainvälinen konferenssi, jossa käytyjen neuvottelujen perusteella allekirjoitettiin sopimus Ahvenanmaan demilitarisoinnista ja kuulumisesta Suomeen. Laadittu sopimus hyväksyttiin niin Suomessa kuin Ruotsissa, jolloin maiden välejä rasittanut kiista poistui.¹

Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä sotaan osallistuneet maat olivat sitä mieltä, että massa-armeijoiden kesken käytävä kulutusota ei saisi enää toistua. Tulivoiman voimakas kasvu oli karsinut liikkeen taistelulentältä. Kuukausia kestäneet yksittäiset taistelut tuhansien tykkien tulivalmisteluineen johtivat suunnattomiin tappioihin. Esimerkiksi Verdunin taistelussa vuonna 1916 kaatui niin saksalaiselta kuin ranskalaiselta

puolelta noin 200 000 sotilasta. Vuosina 1914–1918 käydyssä ensimmäisessä maailmansodassa kaatui yli 8 miljoonaa ja haavoittui yli 12 miljoonaa sotilasta.² Eurooppa oli kyllästynyt sotaan.

Maailmansodan päätyttyä läntisessä maailmassa vallitsi hyvin yleinen näkemys, jonka mukaan tulevat sodat ovat pienten ammattiarmeijoiden lyhyitä kamppailuita, joissa liikkuvat sotatoimet ovat keskeisessä asemassa. Panssarivaunut, lentokoneet ja taistelukaasut uusina asejärjestelminä korostivat tulevan sodan ammattimaista luonnetta kehittyvän sotilasteknologian tuodessa taistelukentälle entistä suorituskykyisempiä aseita. Esitettiin näkemyksiä, joiden mukaan tulevaisuudessa siviiliyhteiskuntaa ei enää valjastettaisi koko laajuudessaan sodan tavoitteiden saavuttamiseksi. Sota haluttiin eräällä tavalla ulkoistaa kansalaisten elämästä, vaikka samaan aikaan esitettiin näkemyksiä tulevan sodan totaalisuudesta.

Neuvostoliitto itsenäisyyden ainoa uhka

Suomalaisten puolustussuunnitelmissa Karjalan kannaksesta muodostui armeijan painopistesuunta vuoden 1918 aikana ja Laatokan pohjoispuolinen raja-alue jäi sivusuuntana rajavartiostojen vastuulle.³ Uhkan näkeminen idästä oli luonnollista, olihan maa juuri irtautunut sisällissotaa käyvistä Venäjistä.

Olojen vakiinnuttua valtioneuvosto asetti marraskuun lopulla vuonna 1923 puolustusrevisiokomitean ”*tutkimaan maan nykyisen puolustuskyvyn tarkoituksenmukaisuutta sekä tekemään ehdotuksensa sen uudelleenjärjestelystä mikäli aihetta siihen katsottaisiin olevan*”. Komitean oli otettava työssään huomioon maan taloudellinen kantokyky ja sotilaalliset näkökohdat.

Rehtori Eirik Hornborgin johtamaan komiteaan kuului yhdeksän jäsentä, joista viisi edusti eri puolueita. Lisäksi komiteaan nimettiin sotilajäsenenä kenraalimajuri Martin Wetzer, eversti Lauri Malmberg, everstiluutnantti Harald Öhquist ja majuri Armas-Eino Martola. Sotilajäsenistä vaihtuivat kesken komiteatyön Malmberg ja Öhquist, joiden tilalle nimettiin everstiluutnantit Leonard Grandell ja Erik Heinrichs. Lopullinen mie-

tintö allekirjoitettiin tammikuussa vuonna 1926.⁴ Valtioneuvoston päätöksellä salaisesta mietinnöstä valmistui huhtikuussa julkinen lyhennelmä, joka jaettiin muun muassa kansanedustajille.⁵

Mietinnössä ja sen lyhennelmässä todetaan, että sodan aikana puolueettomuuden loukkaukset voivat uhata Suomea minkä tahansa Itämeren piirissä sotaa käyvän maan suunnasta. Kuitenkin ”*ainoastaan Venäjän taholta tehdyt puolueettomuuden loukkaukset voivat merkitä suoranaista vaaraa Suomen itsenäisyydelle*”. Tilanteen katsottiin olevan uhanalaisin itärajan suunnassa. Komitean mietinnön mukaan puolustussuunnitelmissa oli otettava huomioon se, että Neuvostoliitto yrittäisi valloittaa Suomen takaisin. Edelleen painotettiin sitä, että mahdollisista kansainvälisistä sopimuksista huolimatta oli valmistauduttava torjumaan hyökkääjän ensimmäiset iskut ilman ulkopuolista tukea.⁶

Revision mietinnön mukaisesti Neuvostoliiton hyökkäys todettiin vaarallisimmaksi uhaksi niin salaisissa kuin julkisissa asiakirjoissa. Arviot tulevan sodan ja taistelun kuvasta ponnistivat tästä lähtökohdasta kaikki talvisotaa edeltävät vuodet. Suomen asettama lähtökohta tiedostettiin myös Neuvostoliitossa. Sotilasaikakauslehdessä vuonna 1927 julkaistussa Voenny Vestnikin artikkelissa todetaan, että ”*laskelmissaan ovat suomalaiset aina lähteneet siitä olettamuksesta, että tulevassa sodassa heidän vihollisenaan on Puna-armeija, joka heidän mielestään esiintyy hyökkäävänä, aktiivisesti toimivana osapuolena*”.⁷

Alivoimaisuus muokkaa sodan kuvan lähtökohtia

Suomessa tiedostettiin jo 1920-luvulla, että Venäjä tulee nousemaan yhdeksi Euroopan johtavaksi sotilasmahdiksi, jonka rinnalla Suomi olisi sodan syttyessä aina alivoimainen.⁸ Puolustusrevisio katsoi vuoden 1926 mietinnössään, että taistelussa alivoimaisen oli pyrittävä jatkuvaan aktiivisuuteen ja liikkeen hyödyntämiseen voimasuhteiden tasoittamiseksi.⁹ Aikakauden sanonta ”hyökkäys on paras puolustus” kuvaa hyvin ajattelun lähtökohtia.

Puna-armeijan taktista taitoa ja menettelytapoja ei 1920-luvulla paljonkaan arvostettu. Ilmeisesti asiaperusteiden lisäksi tällainen yleisarvio sisälsi myös paljon tunneperäistä latausta juuri päättyneen vapaussodan jälkimainingeissa. Neuvosto-Venäjän katsottiin edustavan vanhoja tsaarin-aikaisia perinteitä taktiikassaan korostamalla massan ja kaavamaisuuden merkitystä, jonka tunnusomaisena piirteenä oli hyökkäyksen suuntaaminen rintamassa useina aaltoina puolustusasemaa vastaan. Vallalla oli käsitys, jonka mukaan kaavamainen hyökkäys ei saavuttaisi menestystä, kun se kohtaisi kaavoittumattoman ja liikkuvan vastustajan, jonka edustajina suomalaiset itseään pitivät.¹⁰

Voimasuhteiden tasoittaminen taistelussa perustui suomalaisten näkemysten mukaan liikkeen ja yllätyksen muodostamaan yhdistelmään, jolla vastattaisiin venäläisten kaavamaiseen tapaan taistella. Itsenäistymisen alusta alkaen oltiin selvillä siitä, että ensimmäisen maailmansodan keskieu-rooppalaisia oppeja ei voida kaikilta osin hyödyntää peitteisessä maastossa. Tähän liittyen suomalaisten erikoisolosuhteiden, lähinnä talven ja metsien, hyödyntämisen nähtiin tarjoavan lisää mahdollisuuksia voimasuhteiden tasoittamiseen.

Taistelussa menestyminen ylivoimaista vihollista vastaan perustuisi saarrostavaan hyökkäystaisteluun. Joukkojen liike olisi tämän takia kyettävä kaikissa olosuhteissa suuntaamaan peitteisten alueiden kautta, kaikkina vuodenaikoina, vihollisen sivustaan mahdollisimman salassa yllätyksen takaamiseksi.

Suomessa käynnistettiin jo 1920-luvun alussa laajat talvisotaan asti jatkuneet talvitaistelukokeilut. Metsätaistelukokeilut käynnistyivät vasta 1930-luvulla. Kokeilut tähtäsivät Suomen olosuhteisiin sopivien menettelytapojen ja välineiden kehittämiseen. Näiden kokeilujen tuloksena syntyi erilaisia ohjesääntöjä ja oppaita sekä monia vielä tänäkin päivänä käytössä olevia välineitä. Näistä voidaan esimerkkeinä mainita kenttäkeitin m/29, marssikompassi m/34 ja puolijoukkuetelma m/36.¹¹

Saavutettuja kokemuksia pidettiin niin merkittävänä, että kaikkia asiaan liittyviä aineistoja, kokeiluja ja kokemuksia pidettiin salaisina. Salaamisnäkökohtia perusteltiin sillä, että erityisesti talvitaistelutapojen ylivoimainen hallinta tasoittaisi Suomen ja Neuvostoliiton välisiä voimasuhteita.¹²

Puna-armeijan nousu huomataan

Ensimmäinen maailmansota toi panssarivaunut taistelukentälle. Sotaa seuranneina vuosina uuden aseiden kehitys jatkui voimakkaana ja sai yhä enemmän painoarvoa. Suomessakin tutkittiin yleisesikunnan käskystä kesällä 1920 panssarivaunujen käyttömahdollisuuksia Karjalan kannaksella. Tutkimusta johti ranskalainen panssarijoukkojen luutnantti Arcier. Saatujen tulosten perusteella Kannaksella oli vain joitakin alueita, jotka soveltuivat kymmenen vaunun yhtäaikaiseen käyttöön. Suurempien vaunuosastojen käyttö oli mahdollista vain muutamilla peltoaukeilla. Saatut kokeilutulokset loivat suomalaisille sotilaille koko 1920-luvun ajaksi mielikuvan, jonka mukaan kehittyvä panssariase ei olisi Suomen erikoisolosuhteissa todennäköinen uhka.¹³

Yleisesikunnan raporteissa 1920-luvun jälkipuoliskolla tuodaan selvästi esille Neuvostoliiton asevoimien kehittämiseen suunnattavien budjettivarojen jatkuva kasvu. Jo vuoden 1925 talousarviossa asevoimien menoihin oli varattu 20 % kokonaisbudjetista. Seuraavina vuosina raporteista välittyy kuva asevoimien saaman rahoituksen kasvusta vuosi vuodelta. Vuonna 1928 komissaari Kliment Vorošilov ilmoitti, ettei armeijan menoja tultaisi seuraavan viiden vuoden aikana laskemaan. Saman vuoden syksyllä Neuvostoliitto alkoi toteuttaa ensimmäistä viisivuotissuunnitelmaa.¹⁴

Yleisesikunta kiinnitti 1920-luvun loppupuolella raporteissaan entistä enemmän huomiota puna-armeijan moottoroinnin ja mekanisoinnin jatkuvaan kasvuun. Edelleen oltiin tietoisia siitä, että keväällä 1929 oli perustettu uutena tehtävänä mekanisoitujen ja moottoroitujen joukkojen komentajan virka. Lisäksi saatiin tietoa siitä, että saman vuoden syksyllä puna-armeijassa pohdittiin hyökkäysvaunudivisioonien perustamista.

Puna-armeijan uusi kenttäohjesääntö valmistui vuonna 1925. Ohjesääntö painotti hyökkäyssotatoimien tärkeyttä. Suomessakin asia huomattiin, ja majuri Einar Mäkinen laati vuonna 1926 Sotakorkeakoulussa diplomityönsä tästä ohjesäännöstä sekä käänsi sen suomeksi nimellä Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö, osat I ja II.¹⁵

Kenttäohjesääntö uusittiin nopeasti, sillä jo vuonna 1929 ilmestyi uudistettu versio. Siitä julkaistiin Suomen Sotilasaikakauslehdessä vuonna

1930 majuri J. Tomsonin laaja kolmen artikkelin sarja, joka oli kirjoittajan Viron sotakorkeakoulussa laatiman diplomityön lyhennelmä. Tomson toi laajemmalle upseerikunnalle luettavaksi viimeisintä tietoa puna-armeijan toimintaperiaatteista, joiden mukaan vain hyökkäys tuo menestystä ja voima massoitetaan painopistesuuntaan.¹⁶ Yleisesikunnassa oltiin selvillä 1920-luvun kehityksestä.¹⁷

Suomessa todettiin 1930-luvun alkupuolella, että Moskovan vappu-paraateissa oli esillä joka vuosi enemmän ja enemmän mekanisoituja ja moottoroituja joukkoja. Vuonna 1931 arvioitiin, että puna-armeijalla olisi 450 panssarivaunua, jotka olisi jaettu neljään hyökkäysvaunurykmenttiin ja kolmeen erilliseen komppaniaan. Panssarikalusto muodostui pääosin hyökkäyssotatoimiin tarkoitetuista kevyistä vaunutyypeistä.¹⁸

Yleisesikunnassa valmistui kesällä 1934 laaja arvio puna-armeijan kehityksestä. Sen mukaan Neuvostoliiton maa-, meri- ja ilmavoimat olivat eurooppalaisen kehityksen kärjessä. Puna-armeijaa pidettiin ”tekniikan läpitunkemana miljoona-armeijana”, jonka taktinen taso oli hyvä. Asia-kirjassa todetaankin, että ”nopean tuhon oma on se maa, johon tuo massa vyörytetään, ellei ajoissa ole ryhdytty riittäviin toimenpiteisiin tehokkaan hyökkäysvaunutorjunta-aseen hankkimiseksi”.¹⁹

Arviossa todetaan, että puna-armeijassa on ainakin kaksi motomekanisoitua divisioonaa ja kaksi vastaavaa prikaatia sekä 18 pienempää motomekanisoitua osastoa jalkaväki- ja ratsuväkidivisioonissa. Tällaisiin osastoihin kuuluu hyökkäysvaunuja, panssariautoja, moottorivetoista tykistöä sekä kuorma-autoissa kuljetettavaa jalkaväkeä. Motomekanisoitujen joukkojen ”hivittävää hyökkäysvoimaa” painotetaan toteamalla, että pelkästään motomekanisoidussa prikaatissa on 60 pienoishyökkäysvaunua, 135 kevyttä hyökkäysvaunua, 34 panssariautoa, 34 konekiväärillä aseistettu konekivääripataljoona, 1–2 kuorma-autoissa ajavaa jalkaväkipataljoonaa ja kaksi patteristoa moottoroitua tykistöä. Neuvostoliitolla arvioitiin olevan noin 2 000 panssarivaunua ja tuotannon arvioitiin jatkossa olevan noin 1 000 vaunua vuodessa.

Puna-armeijassa otettiin käyttöön 1930-luvulla uusia joukkotyyppejä. Mekanisoidut joukot käsittivät ”paitsi eräitä huoltoelinten osia, vain aseistettuja ja panssaroituja vaunuja ja ne suorittavat taistelun panssarin

suojassa”. Moottoroidut joukot ”käyttävät vaunujaan pääasiassa vain liikuntavälineinä. Jos vaunut ovat puolipanssaroituja, voivat moottoroidut joukot usein suorittaa taistelun jalkautumatta, muussa tapauksessa niiden on jalkauduttava taistelua varten”. Motomekanisoidut joukot ”käsittävät molempia edellä mainittuja eri tavoin yhdistettynä”.²⁰

Neuvostoliiton ilmavoimissa todettiin olleen panssarijoukkoihin verrattava kehitys. Lentokoneiden kokonaismäärän arvioitiin vuonna 1934 olevan noin 3 000 konetta, joista 1 200–1 300 oli arvion mukaan tarkoitettu pommitustehtäviin. Lentokaluston määrällistä kasvua kuvataan toteamalla, että Moskovan vappuparaatissa oli vuonna 1933 ilmassa samanaikaisesti 395 konetta ja seuraavan vuoden paraatissa koneita oli 586.

Arviossa tuodaan esille uutena taisteluketän elementtinä ilmakuljetuskokeilut. Laskuvarjoilla oli pudotettu maahan niin sotilaita (desantteja) kuin aseita, ampumatarvikkeita ja tykkejä. Neuvostoliitossa uskottiin, että tulevasa sodassa vihollisen rintaman taakse pudotettavilla ilmadesanttijoukoilla voitaisiin saavuttaa merkittävää menestystä. Tätä varten oltiin kehittämässä jättiläislentokoneita, joilla voitaisiin kuljettaa lähes sata miestä varusteineen.²¹

Neuvostoliiton asetuotannon suuruutta kuvaa hyvin yleisesikunnan arvio vuoden 1933 tuotannosta, joka on esitetty alla olevassa taulukossa:

Tehdas	Määrä	Työntekijöitä	Vuosituotanto
Käsiasetehtas	13	20 000	360 000 kivääriä 3 600 konekivääriä 5 400 pikakivääriä 84 000 pistoolia
Tykkitehtas	20	62 000	n. 3 000 tykkiä
Panssarivaunutehtas	11	37 000	n. 1 200 panssarivaunua ja panssariautoa
Lentokonetehaat	36	100 000	1 600 lentokonetta 1 400 moottoria
Ampumatarviketehtaat	25	40 000	4 800 000 tykin ammusta
Patruunatehtaat	14	30 000	942 000 000 patruunaa
Kaasu- ja kemialliset tehtaat	2	ei tietoa	ei tietoa

Arviossa todetaan yhteenvetona, että ”kaiken kaikkiaan voimme peittelemättä sanoa, että Neuvostoliitto on tätä nykyä maailman militaristisin valtio, kansa aseissa kiireestä kantapähän”.²²

Edellä olevaan on lisättävä se, että jo vuonna 1931 yleisesikunnan arvioissa oli todettu, että Neuvostoliitto on alkanut yhä painokkaammin kehittää kaasusotaan liittyviä joukkoja ja välineitä.²³ Ensimmäisen maailmansodan perusteella kaasujen käyttöä pidettiin laajemminkin todennäköisenä, vaikka ne oli kielletty kansainvälisillä sopimuksilla, jotka Neuvostoliitto oli hyväksynyt omalta osaltaan vuonna 1927.

Kokonaisuutena uhkaksi koetun naapurimaan kehitys ei olisi voinut Suomen näkökulmasta juuri masentavampi olla. Kun edellä olevaan lisätään se, että vuonna 1930 Leningradin sotilaspiirin päällikkö, kenraali Tuhatševski oli todennut, että sotilaspiirin toimintasuunnitelmiin sai kuulua operaatiot vain Suomen, Viron ja Latvian suuntiin, ei tilanne näyttänyt valoisalta.²⁴

Edellä kuvatut yleisesikunnan arviot olivat salaisia, joten ne eivät olleet julkisesti luettavissa. Kuitenkin puna-armeijasta julkaistiin myös julkista aineistoa. Esimerkiksi vuonna 1933 kapteeni Eliel Arto julkaisi kirjan Puna-armeija. Siinä käsiteltävät joukkojen ja aseiden lukumäärät ovat hyvin lähellä yleisesikunnan arvioita. Edelleen esimerkiksi Sotakorkeakoulun opetuksessa käytettiin suoraan salaiseksi luokiteltua tiedusteluaineistoa.²⁵

Motomekanisoidusta armeijakunnasta uusi uhka

Suomessa pidettiin 1930-luvun alkuun asti kenttäarmeijan perustamisen ja keskittämisen varmistavien suoja-joukkojen suurimpana uhkana puna-armeijan nopeiden ratsuväkijoukkojen yllätyshyökkäystä.²⁶ Neuvostoliiton panssariaseen muodostamaan uhkaan herättiin lopullisesti helmikuussa vuonna 1933, kun Suomen sotilasiamies, everstiluutnantti Aladár Paasonen lähetti Moskovasta laajan katsauksen Neuvostoliiton panssariaseen kehityksestä. Siinä todettiin, että mahdollisessa sodassa

puna-armeijan panssarijoukkojen hyökkäys Suomeen liikekannallepannon aikana Karjalan kannaksen avaamiseksi olisi enemmän kuin todennäköistä.²⁷

Maaliskuussa vuonna 1933 Suomessa todettiin, että Neuvostoliitto oli ensimmäisen kerran ryhmittänyt panssarijoukkoja Suomen-vastaiselle rajalle. Karjalan kannakselle oli tiedustelutietojen mukaan ryhmitetty yksi hyökkäysvaunurykmentti, jonka kalusto muodostui 120 panssarivaunusta. Yleisesikunnan arvion mukaan rykmenttiä voitaisiin käyttää kolmella eri tavalla. Todennäköisin vaihtoehto oli suomalaisen arvion mukaan rykmentin alistaminen suojaajoukkona rajalla olevalle armeijakunnalle, joka alistane tilanteen mukaan johdossaan oleville divisioonille. Toisena vaihtoehtona oli rykmentin jakaminen alusta alkaen tasaisesti kaikille divisioonille. Kolmantena vaihtoehtona oli rykmentin pääosien alistaminen yhdelle divisioonalle, joka muodostaisi Karjalan kannaksen keskiosassa käytettävän mekanisoidun iskuryhmän.²⁸ Talvella 1933 uhkan uudet kasvot näyttäytyivät karulla tavalla suomalaisissa arvioissa.

Moskovan sotilasasiamiehen raportin perusteella käynnistettiin panssarivaunujen ajokokeet Karjalan kannaksella maaliskuussa 1934. Talvikauden jälkeen kokeet jatkuivat syyskuussa samana vuonna. Kokeita johtaneen eversti Taavetti Laatikaisen kertomuksessa todettiin, että panssarivaunujen käyttö on mahdollista koko kannaksen alueella lukuun ottamatta muutamia suppeita alueita. Kertomus päättyikin johtopäätöksen, jonka mukaisesti Karjalan kannaksella olevat joukot joutuisivat mahdollisessa sodassa taistelemaan panssarivaunuja vastaan.²⁹ Ajokokeet käynnistivät laajan kehittämistyön panssarintorjuntakysymyksen ratkaisemiseksi.

Puna-armeijan operatiivisen ajattelun ydin tuli selväksi joulukuun lopulla vuonna 1936 vahvistetussa väliaikaisessa kenttäohjesäännössä. Taistelujen päämääränä oli ohjesäännön mukaan vastustajan tuhoaminen. Syvien hyökkäysoperaatioiden tarkoituksena oli vihollisen puolustusjärjestelmän samanaikainen lamauttaminen koko sen syvyydessä. Tämä toteutettaisiin ohjesäännön mukaan siten, että

- ilmavoimat hyökkäävät vihollisen reservejä ja selustaa vastaan,
- tykistö tuhoaa etulinjan divisioonien puolustusasemat,

- raskaat hyökkäysvaunuosastot tunkeutuvat puolustusjärjestelmän taktiseen syvyyteen,
- panssarivaunuyksiköillä vahvennetut jalkaväkidivisioonat tunkeutuvat vihollisen aseisiin,
- mekanisoidut ja ratsuväkiyhtymät suunnataan vihollisen selustaan,
- oman toiminnan salaaminen ja vihollisen harhauttaminen sivusuunnilla on oleellisen tärkeää.

Operatiivinen ajatus pelkistetään ohjesäännössä siten, että vihollinen sidotaan koko puolustusaseman syvyydessä, saarrosetaan ja tuhoetaan.³⁰

Ohjesäännössä tarkastellaan talvitoimintaa lyhyessä, muutaman sivun mittaisessa luvussa. Joukot hyökkäisivät lumisena talvena teitä pitkin. Voimakkaat, hiihtäen liikkuvat iskuryhmät, joihin kuuluu jalkaväkeä, hyökkäysvaunuja ja tykistöä, pyrkivät sivustaan ja selustaan. Ohjesäännössä korostetaan asutuskeskusten merkitystä joukkojen lepoa ja majoittumista silmällä pitäen. Edelleen panssarivaunujen käytön katsottiin estyvän, jos lunta on yli 30 senttimetriä. Kaiken kaikkiaan ohjesäännössä talvi nähdään toimintaa voimakkaasti rajaavaksi vuodenajaksi.³¹

Metsätaistelua käsitellään luvun ”Toiminta erikoisolosuhteissa” alla kahden sivun verran. Hyökkäyksen ”suuren metsäalueen valtaamiseksi” kuvataan olevan vihollisen lamauttamista tykistön ja jalkaväen yhteen sovitettulla taistelulla, jota voidaan joskus tukea panssarivaunuilla.³² Ohjesäännössä hankalina esitetyt olosuhteet koettiin suomalaisessa ajattelussa tarjottuina mahdollisuuksina menestyä.

Lokakuussa 1937 yleisesikunnassa laadittiin laaja arvio, joka kosketti puna-armeijan liikekannallepanojärjestelmää, joukkojen todennäköisiä toimintasuuntia ja Leningradin sotilaspiirin joukkojen käyttöä. Arvion mukaan Neuvostoliitossa oli ja aiemmin omaksuttu ajatus, jonka mukaan seuraava sota aloitetaan ilman hyökkäystä edeltävää sodanjulistusta. Tällä tavoin haluttaisiin päästä täydelliseen yllätykseen, jonka turvin voitaisiin vallata mahdollisimman suuri maa-alue viholliselta. Kaiken tarkoituksena olisi siepata aloite ja saada aikaan sekasorto sekä suomalaisten henkinen lamaantuminen. Leningradin ja kannaksen alueella olevien puna-armei-

jan rauhan ajan joukko-osastojen ryhmytyksen katsottiin tarjoavan hyvät mahdollisuudet toiminnan valmistelemiseksi täysin salassa.³³

Arvio päättyi kuitenkin johtopäätökseen, jonka mukaan Suomi ei todennäköisesti olisi yksin sodassa Neuvostoliittoa vastaan. Taistelut alkaisivat Baltian suunnassa ja puna-armeija tyytyisi pelkästään suojaamaan Leningradin-vastaisen rajan Suomen suuntaan.

Joulukuun viimeisenä päivänä vuonna 1937 yleisesikunnan tilastollisen ja ulkomaanosaston päällikkö, eversti Lars Melander allekirjoitti muistion, joka liittyi lokakuussa laadittuun arvioon. Muistio perustui ”eräältä suurvallalta” saatuun puna-armeijan operaatiosuunnitelmia koskevaan mietintöön.³⁴

Melander kirjoitti joulukuussa yleisesikunnan lokakuun arvion mukaisesti, että sotatoimien alkaessa Suomi on todennäköisesti sivusuunnassa. Painopiste olisi Baltian ja Puolan suunnassa. Uudet motomekanisoidut yhtymät oli ryhmitetty siten, että XI Motomekanisoitu armeijakunta ja kaksi erillistä motomekanisoitua prikaatia oli ryhmitetty Leningradiin ja sen lähialueille. Siinä tapauksessa, että Suomi olisi yksin sodassa Neuvostoliittoa vastaan, joukkoja käytettäisiin todennäköisesti seuraavasti:

- Muurmanskin suunta 1 jalkaväkidivisioona
- Itä-Karjala 2 jalkaväkidivisioona
- Karjalan kannas 1 motomekanisoitu armeijakunta
 - 3 motomekanisoitua prikaatia
- 1 erillinen mekanisoitu prikaati
- 1 ratsuväkidivisioona
- 6 jalkaväkidivisioona

Rauhan ajan joukko-osastojen arvioitiin olevan marssivalmiina alle vuorokaudessa ja liikekannallepanossa nopeimmin perustettavat divisioonat olisivat venäläisten käytössä noin neljässä vuorokaudessa. Kannakselle arvioitiin teoriassa mahtuvan 23 divisioona.

Motomekanisoitujen joukkojen perustaminen ja ryhmittäminen Suomen-vastaisen rajan läheisyyteen muodosti täysin uuden uhkan. Yleisesikunnan operatiivisissa suunnitelmissa oli 1930-luvun edetessä karsittu

puhtaasti hyökkäykselliset vaihtoehdot pois. Puolustus suunnitelmissa lähdettiin siitä, että suojajoukot ehditään ryhmittää rajalle ennen sotatoimien alkua. Näiden viivytystaistelulla hankittaisiin kahden viikon aikavoitto, jonka turvin kenttäarmeija perustetaan ja keskitetään valmisteltuun pääasemaan. Tämä lähtökohta joutui jossain määrin kyseenalaiseksi 1930-luvun jälkipuoliskolla, kun todettiin, että pahimmillaan puna-armeija saattaa hyökätä yllättäen ilman sodanjulistusta syvälle Karjalan kannakselle ennen suojajoukkojen ryhmittämistä.

Näkemyksiä yllätyksen ongelmasta

Edellä kuvattu motomekanisoitujen joukkojen muodostama uusi uhka ei jäänyt pelkästään yleisesikunnan salaisissa asiakirjoissa olevaksi mahdolliseksi ongelmaksi. Muodostunutta ongelmaa käsiteltiin ennen talvisodan alkua niin julkisessa kirjoittelussa kuin salaisissa asiakirjoissa.

Sotakorkeakoulussa käynnistettiin useiden diplomitoiden sarja vuodesta 1935 alkaen. Töissä käsiteltiin puna-armeijan toimintamahdollisuuksia niin Karjalan kannaksella kuin Laatokan pohjoispuolella. Aiheeseen liittyviä töitä tehtiin talvisotaan asti.³⁵

Karjalan kannakseen uuden uhkan arvioinneista on löydettävissä kaksi ääripäätä, joita voidaan tarkastella majuri F.R. Wahlbeekin diplomityön kautta. Työ valmistui talvella 1938 ja oli aiheeltaan ”*Motomek.joukkojen torjuntamahdollisuudet ja torjunnan järjestely viivytystaistelua käytäessä Karjalan kannaksella*”. Diplomityössä on laaja lähdeluettelo, jossa on mukana myös puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö vuodelta 1936. Diplomityö on leimattu salaiseksi ja se oli lähetetty lausunnolle niin yleisesikuntaan kuin puolustusministeriöön, mikä on todettavissa eversti A. F. Airon ja eversti K. A. Tapolan kuittausmerkinnöistä.³⁶

Diplomityö perustuu joukkojen osalta suoraan yleisesikunnan salaiseen materiaaliin. Puna-armeijalla todetaan olevan Pietarin alueella motomekanisoitu armeijakunta, johon kuuluu kolme prikaatia. Lisäksi kokoonpanoihin kuului kaksi erillistä mekanisoitua prikaattia ja kannakselle suunnattava ratsuväkidivisioona. Edelleen työssä tuodaan esille se,

että rajan läheisyydessä on jalkaväkidivisioonia, joiden kokoonpanoihin on liitetty panssarivaunuosastoja.

Wahlbeck toteaa työssään, että sodanuhka-aika saattaa tulevassa sodassa jäädä vain muutaman tunnin mittaiseksi. Puna-armeijan motomekanisoitujen joukkojen hyökkäys alkaisi suoraan kasarmeilta kohti Karjalan kannasta. Yllätyksen tavoitteena olisi Viipurin valtaaminen ja Vuoksen ylimenopaikkojen ottaminen haltuun sekä suomalaisten suojajoukkojen hajottaminen ennen niiden ryhmittymistä. Tämän onnistuessa avautuu takana tuleville armeijakunnille hyökkäysreitti Suomen sisempiä osia kohti.³⁷

Wahlbeckin maalaama kuva edustaa arvioiden synkintä äärilaitaa. Vastaavan kehityksen kuvaa diplomityössään myös kapteeni A. K. Marttinen.³⁸

Toista ääripäätä edustaa sekä Marttisen että Wahlbeckin työt arvostellut Sotakorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurssien yleisen taktiikan opettaja, everstiluutnantti M. K. Stewen, joka oli tullut opettajaksi vuonna 1937, kun everstiluutnantti V. Nihtilä siirtyi yleisesikuntaan. Wahlbeckin työhön liittyen Stewen toteaa: ”Mitä vihollisen yllättävään motomekanisoitujen joukoin suorittamaan hyökkäykseen tulee, niin tuskinpa tämä hyökkäys voi olla niin yllättävä, että suojajoukkojen 1. portaan joukkojen liikekannallepano estyisi. En voi mitenkään uskoa, että vihollinen aivan suoralta kädeltä valtaisi Viipurin, kovin olisivat silloin mahdollisuutemme minimaaliset”.³⁹

Marttisen työn arvostelusta on löydettävissä Stewenin näkemys panssarijoukkojen käytöstä taistelusta, kun hän toteaa, että ”motomekanisoitujen joukkojen esiintyminen hyökkääjän etummaisena portaana on kyllä mitä todennäköisintä mutta voitaneen olettaa, että niiden toiminta tulee lähemmin liittymään jalkaväen operaatioihin ts. tapahtumaan portaittain tavoitteesta toiseen sitä mukaa kuin jalkaväki miehittää vallattuja paikkoja.”⁴⁰

Voidaan vain arvailla, kuinka todellisina esimerkiksi yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkö, eversti Airo tai saman osaston operatiivisen toimiston päällikkö, everstiluutnantti Nihtilä näkivät oppilasupseerien synkät arviot. Oliko kysymyksessä pelkästään nuorten upseerien vilkkaasta mielikuvituksesta?

Lokakuussa 1938 järjestettiin Sotakorkeakoulussa yleisesikuntaupseerikurssin opetukseen liittyen karttajarjoitus, johon osallistuivat sekä yleinen

osasto että järjestyksessään ensimmäinen ilmasotalinja. Harjoituksen teemana oli ”Motomekanisoitujen joukkojen toiminta”. Harjoituksessa opiskelijat sijoitettiin Suomeen hyökkävään mekanisoidun joukon keskeisiin komentaja- ja suunnittelutehtäviin.⁴¹

Koko harjoituksen lähtökohtatilanne ja joukkojen käyttö vastaa yleisesikunnan salaisia arvioita. Lähtökohtatilanteessa Neuvostoliiton poliittinen johto on päättänyt aloittaa sotatoimet ilman sodanjulistusta Suomea, Viroa ja Latviaa vastaan. Suomen suunnalla hyökkäyksen tavoitteena on Kymijoki.

Motomekanisoitujen joukkojen liikekannallepano on lähtökohtatilanteen mukaan toteutettu salassa. Neuvostoliiton ylin sotilaallinen johto on korostanut mahdollisimman täydellistä yllätystä ja operaation nopeutta.

Ensimmäisinä hyökkävät joukot ovat suoraan yleisesikunnan arvioista. Motomekanisoidun armeijakunnan lisäksi yllätyshyökkäyksen ensimmäisessä portaaseen kuulusivat erillinen mekanisoitu prikaati ja ratsuväkidivisioona. Lisäksi armeijakunnalle alistettaisiin yksi ilmaprikaati, jossa olisi tarvittavat pommi- ja maataistelukoneet sekä hävittäjät. Toisessa portaassa hyökkäisi jalkaväkiarmeijakunta.

Sotakorkeakoulun karttajarjoituksen perusteella upseerikoulutuksen ylimmällä tasolla harjoiteltiin salaisten uhka-arvioiden mukaisilla perusteilla. Motomekanisoitujen joukkojen harjoituksen ottaminen osaksi opetusta kuvaa hyvin sitä, että uusi uhka otettiin vakavasti. Puolustus suunnitelmien lähtökohtana oli kuitenkin arvio, jonka mukaan suojajoukot todennäköisesti ehditään ryhmittää ennen sotatoimien alkua.

Motomekanisoitujen joukkojen aiheuttamasta ongelmasta kirjoitettiin vuonna 1936 Sotilasaikakauslehdessä kolmessa toisiinsa liittyvässä kirjoituksessa. Pohjan kirjoittelulle oli luonut Sotakorkeakoulun yleisen taktiikan opettaja, majuri Nihtilä vuoden 1935 Tiede ja Ase -aikakauskirjan artikkelissa ”*Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen*”. Nihtilä toteaa, että puna-armeija pyrkii hyökkäyksessään ”syvyystaktiikkaan” ja ”syvyystrategiaan”. Tämän takia taisteluja käydään samanaikaisesti koko sotatoimialueen syvyydessä.⁴²

Lokakuussa 1936 kapteeni Wolf H. Hagman, myöhempi Halsti, kirjoitti Sotilasaikakauslehteen laajan artikkelin motomekanisoitujen joukkojen toimintaperiaatteista ja niiden torjuntaan tarvittavista ratkaisuvaihtoehdoista. Tekstissä todetaan, että motomekanisoidut joukot pystyvät todennäköisesti lyömään tai kiertämään pääteiden suunnassa viivyttävät jalan toimivat etummaisiet suojajoukot, jonka jälkeen liike jatkuu syvyyteen. Hagman esittääkin ongelman ratkaisuksi omien motomekanisoitujen pataljoonien perustamista suojajoukkojen tueksi. Aiheeseen liittyen oli vielä vuoden viimeisessä lehdessä kapteeni Y. A. Järvisen ja majuri O. Selinheimon artikkelit samasta asiasta.⁴³

On mielenkiintoista huomata, että motomekanisoituihin joukkoihin liittyen julkista keskustelua käytiin ennen vuoden 1936 joulukuussa hyväksyttyä puna-armeijan uutta väliaikaista kenttäohjesääntöä. Ohjesäännön ilmestymisen jälkeen julkinen kirjoittelu suomalaisten joukkojen toimintamahdollisuuksista loppuu kokonaan ja asian monipuolinen käsittely siirtyy Sotakorkeakoulun diplomitöiden salaisille sivuille.

Vaikka Karjalan kannas oli kaikissa uhka-arvioissa painopiste, ei Laatokan pohjoispuolisia alueita jätetty kokonaan huomiotta. Uhkan nopeaa kehittymistä ei Laatokan pohjoispuolella pidetty todennäköisenä. Ainoastaan järven pohjoispuolise Sortavala–Jänisjärvi–Värtsilä alueen kautta toteutettavaa venäläisten saarrosta Karjalan kannaksen selustaan pidettiin vaihtoehtona, joka saattaisi muodostaa merkittävän sivustauhan koko Kannaksen puolustuksen kestävyydelle.

Laatokan Karjalasta pohjoiseen olosuhteiden nähtiin muodostuvan puna-armeijalle vaikeiksi, koska tiestö oli erittäin harvaa ja maasto erittäin peitteistä. Näissä olosuhteissa ei ”syvän taistelun” oppien mukaisia menettelytapoja pidetty mahdollisena. Vaikka Neuvostoliitto rakensi 1930-luvulla Muurmanin radalta länteen uutta tiestöä, ei yleisesikunta ennen talvisotaa nähnyt kehityksessä arvioita oleellisesti kyseenalaistavia muutoksia.⁴⁴

Puna-armeijan mekanisoitujen joukkojen tuoma uusi uhka on nähtävissä 1930-luvun jälkipuolella niin yleisesikunnan arvioissa kuin ylimmän upseeriston opetuksessa. Venäläisten panssarivaunujen keskeiset tyypit ja ominaisuudet on löydettävissä vuoden 1936 Upseerin käsikirjasta ja motomekanisoitujen joukkojen kokoonpanot ja yleiset toimintaperiaatteet

majuri Y. A. Järvisen kirjasta Panssarijoukot ja venäläinen panssaritaktiikka vuodelta 1937.⁴⁵

Joistakin käytössä olevista kirjoista ja lehtikirjoittelusta huolimatta Armeijakunnan esikunnassa nähtiin vuonna 1938, että joukko-osastoissa tietämys puna-armeijasta ei ole hyväksyttävällä tasolla. Kesäkuussa laaditussa asiakirjassa todetaan, että ”mitä tulee esim. puna-armeijan tuntemiseen, on todettava, ettei se–muutamia poikkeustapauksia ehkä lukuun ottamatta–ole asian tärkeyden vaatimalla tasolla. Tämä johtuu siitä, ettei kysymyksen ole tähän asti kiinnitetty tarpeeksi suurta huomiota.”⁴⁶

Armeijakunnan esikunnassa laadittiin asiakirja Puna-armeijan järjestely (lyhyt yhteenveto). Kesäkuun alussa 1938 se jaettiin kaikille maavoimien joukko-osastoille ja sotakouluille. Tekstissä todetaan, että puna-armeijan uusin kenttäohjesääntö vuodelta 1936 julkaistaan suomenkielisenä painoksena vuonna 1939.⁴⁷ Se mikä oli yleisesikunnassa tiedossa ja selvää, ei kouluttavissa joukko-osastoissa ollut niinkään selvää vuonna 1938.

Sodan ja taistelun kokonaiskuva talvisodan kynnyksellä

Talvisotaan mennessä arviot tulevasta sodasta perustuivat kahteen toisistaan täysin poikkeavaan näkemykseen. Jo 1920-luvulta alkaen Neuvostoliiton aloittamaa yllätyshyökkäystä pidettiin maan itsenäisyyden suurimpana uhkana. Puolustussuunnittelun lähtökohtana oli ajatus, jonka mukaan pahimmassakin tapauksessa ehditään ainakin tärkeimmät suojajoukot perustaa ja ryhmittää valmisteltuihin aseisiin.

Sotatoimien alkaessa nopeasti suojajoukot viivyttäisivät rajalta alkaen hankkien riittävän aikavoiton, jonka turvin kenttäarmeija perustettaisiin ja keskitettäisiin pääasemaan. Kenttäarmeijan olisi kyettävä torjumaan ainakin puna-armeijan ensimmäinen isku, jonka jälkeen pyrittäisiin siirtymään vastahyökkäykseen omilla irti olevilla voimilla ja ulkomailta tulevan avun tuella. Sodan kuva oli piirretty sellaiseksi, että kaikki perustui suunnitelmallisiin sotatoimiin ja Neuvostoliitto ei kykenisi kyseenalaistamaan tätä lähtökohtaa.

Ajatus ulkomaisen avun saamisesta perustui Kansainliiton sanktiojärjestelmään, jossa hyökkäyksen kohteeksi joutunut liittoon kuuluva jäsenvaltio saisi apua muilta jäseniltä. Erityisesti Ruotsin kanssa oli syvälle viety puolustusyhteistyö. Ruotsi oli 1930-luvun lopulla varautunut siirtämään Suomeen neljä divisioonaa käsittävän voimaryhmän, jos Neuvostoliitto hyökkäisi Suomeen.⁴⁸

Neuvostoliiton asevoimien voimakas kehittäminen alkoi 1920-luvun jälkipuoliskolla. Vuoden 1933 loppuun mennessä yleisesikunnalle oli selvää, että uusia Leningradin alueelle ryhmitettyjä motomekanisoituja joukkoja saatetaisiin tulevassa sodassa käyttää Suomea vastaan. Kun 1930-luvun puoleen väliin mennessä kävi lisäksi selväksi, että Neuvostoliitto pyrkii aloittaman tulevan sodan ilman sodanjulistusta, tulevaisuus sai yhä synkempiä sävyjä.

Pahimmillaan sodan nähtiin alkavan siten, että Leningradin ympäristössä olevat motomekanisoidut joukot varustetaan salaa varuskunnissa. Sota alkaa ilman sodanjulistusta motomekanisoitujen joukkojen suoralla hyökkäyksellä varuskunnista läpi Karjalan kannaksen suoraan Viipuriin ja Vuoksen ylimenopaikoille. Operaatioon liittyisivät voimakkaat ilmahyökkäykset. Tämäntyyppinen sodankuva romuttaisi toteutuessaan suomalaisten puolustus suunnitelmien lähtökohdat. Kenttäarmeijan pääosien liikekannallepano saattaisi estyä ja iso osa maasta joutuisi ensimmäisten taistelupäivien aikana puna-armeijan miehittämäksi. Suomalaisten kannalta sodankäynnin suunnitelmallisuus katoaisi. Vastarinnan ainoaksi keinoksi jäisi laajoilla alueilla sissisota.

Keskustelu näiden kahden uhkamallin välillä jatkui talvisotaan asti. Puolustus suunnitelman lähtökohtaa ei muutettu pessimistisemmän vaihtoehdon suuntaan ennen talvisotaa. Neuvostoliiton hyökkäys Puolaan 17.9.1939 ilman sodan julistusta antoi karun esimerkin pessimistisimmänkin vaihtoehdon todellisuudesta.

Tulevaa sotaa ei nähty kaikilla itärajan sotatoimialueilla samanlaisena. Laatokan pohjoispuolella olosuhteet poikkesivat Karjalan kannaksesta. Peitteinen maasto ja harva tiestö eivät suomalaisten näkemysten mukaan antaneet puna-armeijalle mahdollisuutta sen enempiä operatiiviseen yllätykseen kuin syvien operaatioiden toteuttamiseen. Tästä lähtökohdasta oltiin yksimielisiä talvisotaan asti.

Sotatoimien toteuttamisesta ajaututtiin 1930-luvulla dualismiin. Suomen itsenäistyttyä ja jääkärien sijoituessa keskeisiin johtotehtäviin pidettiin tärkeänä sitä, että aloite saataisiin omiin käsiin heti sodan alussa. Tämä johti siihen, että puolustussuunnitelmissa painotettiin hyökkäyksellisiä vaihtoehtoja. Aikakausi painotti myös taktisella tasolla liikkeen eli hyökkäyksen ylivoimaisuutta puolustukseen verrattuna. Ylimmästä upseerista alimpaan rivimieheen uskottiin hyökkäykseen taisteltaessa ylivoimaista vihollista vastaan.

Kuitenkin 1930-luvulla varsinkin yleisesikunnassa, mutta myös Sotakorkeakoulussa alettiin keskustella puolustustaistelun painottamisesta. Puna-armeijan voiman kasvun nähtiin ainakin Karjalan kannaksen pääsotänäyttämöllä painottuvan hyökkäystä enemmän puolustussotatoimiin, jossa liikettä edustaisivat vastahyökkäykset. Yleisesikunta näki 1930-luvun alusta alkaen puolustuksellisen vaihtoehtoehdon olevan suunnittelun lähtökohhta.⁴⁹

Vastakkaista näkemystä edusti Armeijakunnan johto komentajansa, kenraaliluutnantti Harald Öhquistin näkemysten mukaisesti. Öhquist kannatti painokkaasti hyökkäyksellisemmän vaihtoehtoon pitämistä lähtökohdista. Hän oli tehtävässään nykytermein sanottuna maavoimien komentaja. Hänen näkemyksensä mukaisesti sodan ajan kenttäarmeija koulutettiin ennen talvisotaa painottaen hyökkäystaistelun merkitystä.⁵⁰ Yleisesikunta ja armeijakunnan esikunta olivat eri linjoilla tulevien operaatioiden lähtökohdista.

Aikalaistenkin tiedostama näkemys on nähtävissä majuri Nihtilän kirjoituksessa vuodelta 1935. Hän toteaa artikkelinsa aluksi: ”Koska meillä todennäköisesti hyökkäystaistelu esiintyy ajan ja paikan suhteen rajallisena, kun taas puolustus tulee saamaan paljon laajemmat mittasuhteet, niin näyttää asialliselta, vaikkakin yleisestä tendenssistä poiketen, hiukan tutkiskella oman puolustuksemme tarkoituksenmukaisuutta.”⁵¹

Taistelun kuva nähdään erityisesti pääaselajien, tykistön ja jalkaväen suunnasta melko muuttumattomana, jos sitä verrataan ensimmäiseen maailmansotaan. Tarkasteltaessa talvisotaa edeltävää kehitystä painottuvat eräät uudet sotatekniikan kehityksen mukanaan tuomat elementit, jotka ottivat ensimmäisiä askeleitaan jo ensimmäisen maailmansodan taistelukentillä.

Taistelukaasut yhdistetään sodankäynnin elementtinä yleensä ensimmäiseen maailmansotaan. Toista maailmansotaa edeltävää kaasuihin liittyvää kehitystä ei paljonkaan käsitellä suomalaisessa historiantutkimuksessa, kiellettiinhan taistelukaasujen käyttö 1920-luvulla kansainvälisillä sopimuksilla. Mielenkiintoa on vähentänyt se, että toisessa maailmansodassa ei taistelukaasuilla ollut merkitystä.

Kaasujen merkitys oli keskeisessä asemassa osana taistelukentän kuvaa talvisotaa edeltävissä arvioissa ja valmisteluissa. Aikalaisnäkemys tulee hyvin esille esimerkiksi Aarno Karimon romaanissa ”Kohtalon kolmas hetki, Suomen ja Venäjän sota v. 1967–68” vuodelta 1926, jossa kuvataan taistelukaasujen käyttöä kaiken kattavana välineenä. Venäläisten hyökkäystä Viipuriin kirjailija kuvaa seuraavasti: *”Hieman ennen puoliyötä alkanut ilmahyökkäys kesti vain puolituntisen. Tämän ajan kuluessa heitettiin kaupunkiin toistatuhatta kaasupommia, joiden kaikkien vaikutussäde oli noin viisisataa metriä. Jokainen loukko, jokainen rako oli täytetty tappavalla kaasulla.”* Suomalaisten puolustustaistelua kuvataan toteamalla: *”... patterit alkoivat syöstä hyökkääjien päälle edestä ja sivuilta tonneittain terässirpaleita ja kaasuja. Teräväsärmäiset, tulikuumat sirpaleet repäisivät vain pienen reiän hyökkääjän kaasupukuihin ja aukoista heti sisään tunkeutuva kaasu teki tehtävänsä.”*⁵²

Suomessa ei Neuvostoliittoon luotettu, vaikka se olikin hyväksynyt taistelukaasut kieltävät kansainväliset sopimukset. Maan katsottiin kuuluvan niihin valtioihin, jotka kulkivat sopimuksista huolimatta taistelukaasujen kehittämisen kärjessä. Asiasta kirjoitettiin Suomessa täysin julkisesti.⁵³

Suomessa taistelukaasuilta suojautumiseen mahdollisen sodan varalta varauduttiin koko yhteiskunnassa. Siviiliväestön kaasusuojelutoiminnan valmisteluja ja koulutusta varten perustettiin vuonna 1927 Suomen Kaasupuolustusyhdistys. Kaasusuojelutoimistot ja -upseerit liitettiin 1930-luvun puoleen väliin mennessä sodan ajan kokoonpanoihin aina yleisesikunnasta pataljoonan esikuntaan. Tämän lisäksi perustettiin sodan aikaa varten tarvittavat kaasusuojelujoukot ja laadittiin kaasusuojeluuun liittyvät ohjesäännöt.⁵⁴

Myös Suomessa luotiin valmiuksia taistelukaasujen käytölle, vaikka ennen talvisotaa ei materiaalista valmiutta hankittu kaasujen mahdollista käyttöä varten. Niin Sotakorkeakoulun opetukseen kuin 1930-luvun lopun

suuriin sotaharjoituksiin oli liitetty kaasusuojeluun ja kaasujen käyttöön liittyvät kokonaisuudet.⁵⁵ Talvisodan alla pidettiin hyvin todennäköisenä sitä, että puna-armeija käyttäisi taistelukaasuja mahdollisessa sodassa.

Suomen ilmavoimien toiminta painottui 1920-luvulla maavoimien ja merivoimien tukemiseen tiedustelutiedoilla. Seuraavalla vuosikymmenellä painotettiin pommitusilmavoimien kehittämistä. Kuten maavoimissa myös ilmavoimissa korostettiin hyökkäyksellisyyttä. Tärkeimpinä tehtävinä oli mahdollisessa sodassa Neuvostoliiton ilmavoimien lamauttaminen. Kuitenkin puna-armeijan ilmavoimien suorituskyvyn nopea kasvu 1930-luvun alkupuolella ja samanaikaisesti Suomessa niukoiksi jääneet panostukset lentokoneiden hankintoihin johtivat siihen, että ilmavoimien hyökkäyksellinen käyttö ei saanut enää varauksetonta kannatusta. Ilmavoimien kykyyn tunkeutua syvälle Neuvostoliiton alueelle ei enää luotettu.⁵⁶

Yleisesikunnan ilmapuolustusupseerina 1930-luvulla ollut everstiluutnantti Arne Snellman totesi vuonna 1934, että tehokkain toimintatapa Neuvostoliiton ilmavoimia vastaan on hävittäjätorjunta. Torjuntatoimenpiteitä käsitellään vertailemalla hävittäjätorjuntaa ja hyökkäystä suoraan vihollisen lentokentälle päätyen ensimmäiseen vaihtoehtoon. Päämääränä oli tuottaa hyökkääville pommikoneille mahdollisimman suuret tappiot. Snellman ei sulje pois hyökkäyksellistä toimintaa vihollisen tukialueella olevia lentokenttiä vastaan, mutta pitää sitä voimasuhteiden takia hyvin epätodennäköisenä.⁵⁷

Ennen talvisotaa on nähtävissä, että Neuvostoliiton ylivoiman kasvaessa puhtaasti hyökkäyksellinen ilmavoimien käyttö hakee uusia perusteita puolustuksellisista ratkaisuista. Vaikka hävittäjätorjunnan merkitys niin kotirintaman kuin maavoimien suojaamisessa korostuu talvisodan alla, hyökkäyksellisyys sai ilmavoimien piirissä edelleen kannatusta edettäessä 1930-luvun jälkipuoliskolla kohti talvisotaa.⁵⁸

Suomessa seurattiin myös Neuvostoliiton maahanlaskujoukkojen kehitystä, kuten aiemmin on todettu. Suomessa arvioitiin, että Neuvostoliitossa oli 1930-luvun puolessa välissä järjestettyjen suurten näytösluontoisten harjoitusten jälkeen alettu epäillä laskuvarjopudotusten toteuttamiskelpoisuutta. Pienin joukoin toteutettavat laskuvarjopudotukset olisivat kuitenkin mahdollisia.⁵⁹

Yleisesikunnassa oli vuoden 1939 jälkipuoliskolla kaksijakoinen suhtautuminen Neuvostoliittoon ja sen sotilaalliseen voimaan. Toisaalta kaiken aikaa tuotiin esille puna-armeijan kehittyminen ja voiman kasvu. Toisaalta sen kykyä vähäteltiin. Synä olivat upseeriston heikoksi arvioitu taso, jonka arvioitiin 1930-luvulla edelleen heikentyneen Stalinin puhdistusten seurauksena. Puna-armeijan koulutustasoa pidettiin muutenkin huonona. Joukkojen ja johtajien koulutukselliset puutteet olivat ristiriidassa armeijan teknisen kehittymisen kanssa. Välinettä ei uskottu osattavan käyttä. ⁶⁰

Talvisodan tase – rauhanajan arvioiden osuvuus

Talvisodan tapahtumien kautta voidaan tarkastella sotaa edeltäneiden arvioiden ja näkemysten osuvuutta. Puolustusneuvoston puheenjohtaja, sotamarsalkka Mannerheim esitti puolustusministerille Moskovassa käynnissä olleiden neuvottelujen aikana 7.10.1939, että ”...pyydän Herra Ministerin toimenpidettä, että nyt suoritettaisiin kolmen kenttäarmeijan divisioonan liikekannallepano ja että nämä heti perustamisen jälkeen keskitetään siten, että kaksi divisioonaa tulee Kannakselle ja yksi Karjalaan. Vain tällä tavoin hankitaan mahdollisuudet siihen, että ensimmäiset taistelut tulevat tapahtumaan suunnitelluilla alueilla.” Hallitus päätti toteuttaa joukkojen perustamisen ja keskittämisen, mikä tunnetaan paremmin ylimääräisinä harjoituksina (YH). ⁶¹

Mannerheimin esityksestä on nähtävissä, että sodan alkamista ilman sodanjulistusta neuvottelujen aikana pidettiin täysin mahdollisena. Tehty ennakoiva päätös johti siihen, että todennäköisen sodan alkuasetelma olisi Suomen sodanjohdon halun mukainen. Tilanteen teki vielä edullisemmaksi se, että kenttäarmeija saatiin perustetuksi ja keskitettyksi ennen sotatoimien alkua. Neuvostoliiton ilmavoimat eivät vaikeuttaneet keskityskuljetuksia, kuten oli pelätty. Syntynyt alkuasetelma oli selvästi arvioitua edullisempi.

Sotatoimet Karjalan kannaksella muodostuivat puolustustaisteluvoittoisiksi, kuten oli arvioitu. Neuvostoliitto keskitti Karjalan kannakselle alkuvaiheessa yhdeksän jalkaväkidivisioonaa ja mekanisoidun armeija-

kunnan sekä erillisiä mekanisoituja prikaateja.⁶² Mekanisoituja joukkoja ei käytetty itsenäisinä yhtyminä syvien operaatioiden mukaisesti, vaan liikkeen nopeus oli jalkaväkidivisioonien rytmittämää etenemistä, jossa panssarivaunut olivat lähinnä jalkaväen tulitukiaseita. Taistelun kuva Karjalan kannaksella ei vastannut puna-armeijan vuoden 1936 väliaikaisen kenttäohjesäännön mukaisia sotatoimia.

Joulukuun vastahyökkäys Karjalan kannaksella kuvaa hyvin talvisotaa ennen vallinnutta näkemystä hyökkäysvoittoisesta sodankäynnistä. Perusajatuksena oli ollut suojajoukkojen taistelun jälkeen siirtyä nopeasti kaikilla irti saatavilla voimilla vastahyökkäykseen. Tätä kaavaa oli harjoiteltu sotaa edeltävissä suurissa sotaharjoituksissa. Marsalkka Mannerheim myöntyi Kannaksen Armeijan komentajan, kenraaliluutnantti Hugo Östermanin ja II Armeijakunnan komentajan, kenraaliluutnantti Harald Öhquistin esitykseen vastahyökkäyksen toteuttamisesta Länsi-Kannaksella. Vastahyökkäykseen käytettiin rintamavastuussa olleiden 1. Divisioonan ja 4. Divisioonan osia sekä ylipäällikön reservinä ollutta 6. Divisioonaa.

Hyökkäys alkoi 23.12.1939 aamulla ja se jouduttiin keskeyttämään jo saman päivän iltapäivällä puna-armeijan käynnistämien vastahyökkäysten takia.⁶³ Vaikka hyökkäys epäonnistui, on oleellista huomata, että sotatoimella yritettiin palauttaa aloite omiin käsiin, kuten 1930-luvulla ennen talvisotaa oli suunniteltu ja harjoiteltu.

Laatokan pohjoispuolen peitteisillä ja harvateisillä alueilla sota vastasi osin ennakoarvioita. Taisteluja käytiin harvojen teiden suunnissa ja puna-armeijan yhtymät törmäsivät juuri niihin vaikeuksiin, jotka oli nähty ennen sotaa. Sen sijaan arviot Neuvostoliiton joukkojen määrästä osoittautuivat täysin vääriksi. Arvioissa olleet teiden suunnassa etenevät pataljoonat olivat joulukuun todellisuudessa divisioonia.

Yksittäisenä tapahtumana ranskalaisen luutnantti Arcierin panssarivaunujen käyttömahdollisuuksiin liittyneiden kokeiden tulokset vuonna 1920 olivat seuraamuksiltaan merkittävät. Kouluttajasta kenraaliin Suomessa oli tehtyjen kokeilujen perusteella vahva luottamus siihen, ettei panssarivaunuja voida laajemmin käyttää Suomen peitteisissä olosuhteissa. Vuoden 1933 herääminen uuteen todellisuuteen tuli liian myöhään. Talvi-

sodassa venäläinen panssarivaunu oli kuitenkin jokapäiväinen vastustaja, jonka tuhoamiseksi ei ollut ehditty luoda tehokasta torjuntajärjestelmää.

Kenttäarmeija oli valmistautunut sotaan, jossa kaasujen käyttö olisi todennäköistä. Päämaja ilmoitti joukoille jo joulukuun alussa, että vihollinen oli käyttänyt taistelukaasuja. Lisäksi oli havaittu, että taistelukaasuja olisi levitetty niin lentokoneista kuin puhallusmenetelmällä. II Armeijakunnan hyökkäyskäskyyn liittyvässä kaasusuojeluerikoismääräyksessä todetaan 21.12.1939, että ”vihollinen on tähän mennessä käyttänyt kaasuja tykistöammunnoissa (klooripikriini ja sinappikaasu), lentoruiskutuksessa (klooripikriini) ja lentopommeissa (sinappikaasu). Vaikutus on talvisolosuhteissa ollut verraten heikko.”⁶⁴

Tarkemmissa tutkimuksissa ei kuitenkaan saatu näyttöä kaasun käytöstä. Sodan päättyessä oltiin sitä mieltä, että Neuvostoliitto ei käyttänyt taistelukaasuja. Koko kenttäarmeijan kaasusuojeluorganisaatio suunnattiin talvisodan aikana uusiin tehtäviin. Esikuntien kaasusuojelu-upseereista tuli tiedustelu- ja lähettiupseereita sekä adjutantteja. Kaasusuojeluryhmiä käytettiin erilaisissa partio-, panssarintorjunta- ja vartiotehtävissä. Koko uhka-arvion perusteella muodostettu ja koulutettu kaasusuojeluorganisaatio osoittautui tarpeettomaksi.⁶⁵

Neuvostoliiton ilmavoimien toiminta talvisodassa vastasi pitkälti niitä arvioita, jotka oli tehty 1930-luvulla. Suomen ilmastrateginen asema muuttui syksyllä 1939 merkittävästi, kun Neuvostoliitto sopi Viron kanssa 25 000 venäläisen sotilaan sijoittamisesta alueelleen. Neuvostoliitto sijoitti Itämeren laivaston lentojoukkojen tukikohtia Viroom. Suomen eteläinen rantamaa ja Lounais-Suomi eivät olleet enää selustassa, vaan enemmänkin etulinjassa ja venäläisten pommikoneiden saavutettavissa.⁶⁶

Koko kenttäarmeija perustettiin ja keskitettiin rajalle ennen sotatoimien alkua. Näin poistettiin Neuvostoliiton ilmavoimilta mahdollisuus häiritä liikekannallepanoa ja joukkojen keskittämistä, joka oli talvisotaa edeltävinä vuosina keskeisenä uhkana.

Talvisodan sodankuva oli suomalaisten ennakoarvioiden mukainen. Neuvostoliitto aloitti sotatoimet ilman sodanjulistusta, mutta suojajoukkojen ennakoivalla perustamisella ja ryhmittämisellä poistettiin puna-armeijalta yllätyksen tarjoama etu. Pahin uhka ei toteutunut.

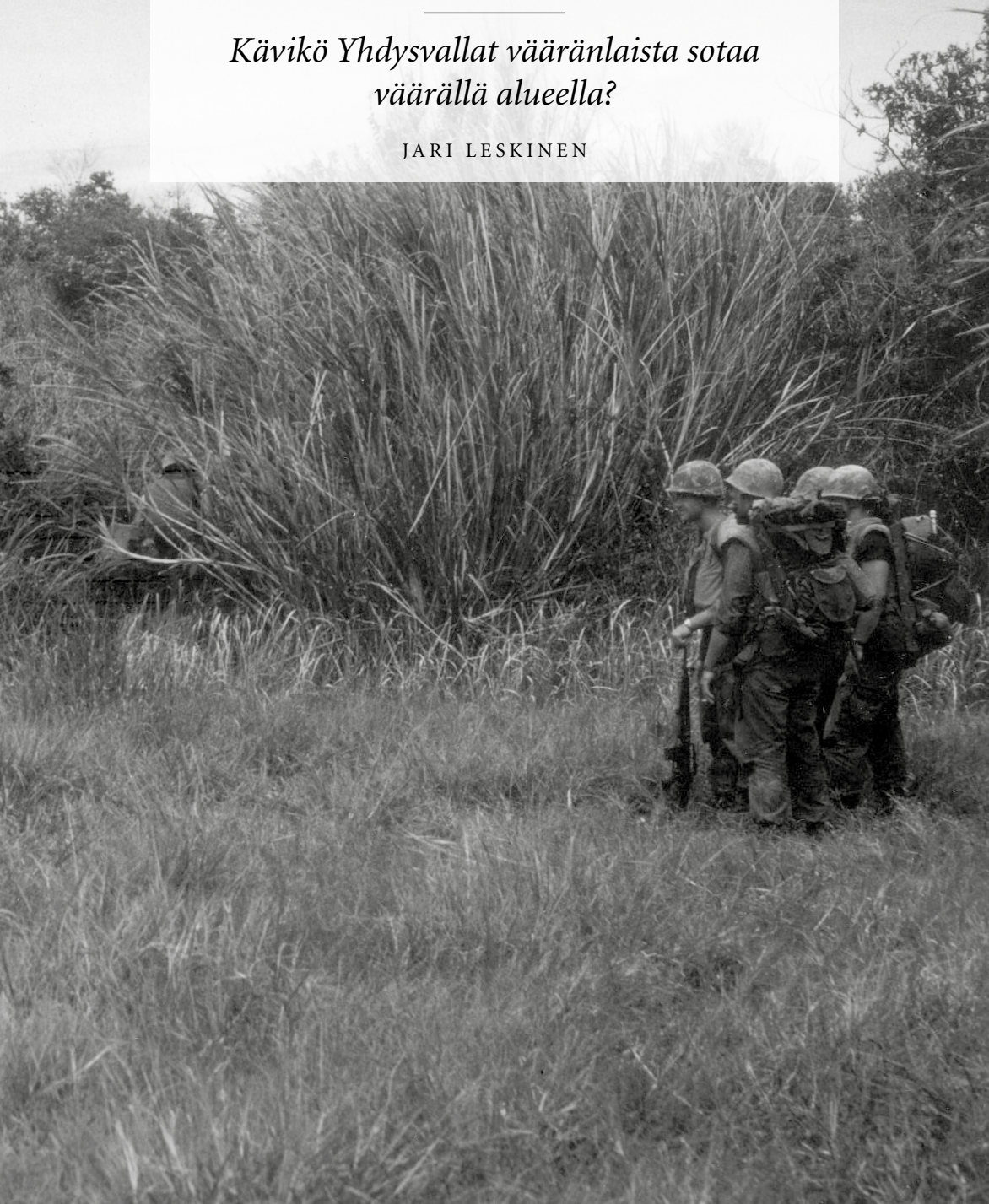
Taistelun kuva Laatokan pohjoispuolella vastasi ennakkoarvioita. Puna-armeija kohtasi peitteisen alueen ja talven tuomat ongelmat. Suomalaiset joukot pystyivät käymään taistelut siten, kuin etukäteen oli arvioitu. Karjalan kannaksella taistelut muodostuivat puolustuspainotteisiksi, kuten yleisesikunnassa oli nähty. Pääosa kenttäarmeijasta oli kuitenkin koulutettu hyökkäystaisteluun.

VIETNAMIN SOTA

*Kävikö Yhdysvallat vääränlaista sotaa
väärällä alueella?*

JARI LESKINEN

6

Vietnamin sodasta (1965–75) on tullut yksi tutkituimmista ja samalla väitellyimmistä sodista Yhdysvalloissa harjoitettavassa sotahistorian ja kansainvälisen politiikan tutkimuksessa.¹ Sotaa käsittelevässä tutkimus- ja muistelmakirjallisuudessa ja lehdistökirjoittelussa on yhä edelleen korostuneena piirteenä tulkintojen jyrkkä eroavaisuus. Väittelyä ei pelkästään käydä ammattisotilaiden, tutkijoiden, poliitikkojen ja sodan veteraanien välillä, vaan näiden ryhmien sisälläkin esiintyy suuria erimielisyyksiä sodan lopputulokseen johtaneista syistä. Väittelyä käydään erityisesti siitä, oliko Vietnamissa kyse tavanomaisesta sodasta vai oliko koko sota pohjimmiltaan Pohjois-Vietnamin johtamaa poliittista taistelua ja vallankumouksellista sotaa, johon Yhdysvaltain asevoimien olisi pitänyt osallistua vastasissitoimintaa korostavalla vastakumouksellisella sodankäyntitavalla. Oliko Yhdysvallat käynyt Vietnamissa vääränlaista sotaa yrittäessään padota kansainvälisen kommunismin leviämistä Kaakkois-Aasian kehitysmaissa? Kiivasta väittelyä käydään edelleen myös siitä, olisiko Yhdysvaltain asevoimilla ollut mahdollisuus voittaa sota, jos Yhdysvaltain poliittinen johto olisi antanut maavoimille luvan hyökätä Pohjois-Vietnamin armeijaa ja pääkaupunkia vastaan.²

Onko Yhdysvalloilla ollut opittavaa häviämästään sodasta niin poliittisessa, strategisessa kuin taktisessakin mielessä? Vuosikymmeniä jatkuneen väittelyn keskeisenä kysymyksenä on yhä se, miksi Yhdysvallat hävisi ensimmäisen kerran sodan eli kärsi strategisen tappion, vaikka taktisella tasolla maalla oli ollut sodan alusta lähtien hallussaan voiton avaimet. Vuosina

1965–73 Etelä-Vietnamin taistelukentillä Yhdysvaltain asevoimat ei ollut hävinnyt kommunistisen Pohjois-Vietnamin johtamille sisseille yhtäkään merkittävää taistelua. Yhdysvaltain maavoimien nopeaan liikkuvuuteen ja massiiviseen tulivoimaan perustuneet ”etsi ja tuhoa”-operaatiot aiheuttivat sisseille vuosi toisensa jälkeen suuria tappioita. Yhdysvaltain joukot olivat onnistuneet torjumaan yksittäisistä taisteluista suurimman eli vuoden 1968 alussa alkaneen lähes 100 000 sissin ja pohjoisvietnamilaisen sotilaan aloittaman massiivisen Tet-hyökkäyksen, joka käsitti käytännössä koko Etelä-Vietnamin alueen pääkaupunki Saigonia myöten. Vaikka Pohjois-Vietnamin johtamat sissit olivat onnistuneet salaamaan tämän suurimittaisen yllätyshyökkäyksensä valmistelut, Yhdysvaltain joukot pystyivät verraten nopeasti torjumaan hyökkäyksen määrällisesti ja laadullisesti ylivoimaisen kalustonsa ja menestyksellisten taktisten liikkeidensä ansiosta.

Pariisissa tammikuussa 1973 Yhdysvaltain, Etelä-Vietnamin ja toisaalta Pohjois-Vietnamin ja sen johtaman Etelä-Vietnamin kansallisen vapautusrintaman välillä allekirjoitetun rauhansopimuksen jälkeen Yhdysvallat veti viimeisetkin taistelujoukkojensa rippeet Etelä-Vietnamista. Yhdysvaltain maavoimien ja merijalkaväen joukkojen määrätietoinen kotiuttaminen Etelä-Vietnamista oli alkanut jo vuonna 1969. Tällöin Yhdysvallat presidentti Richard Nixonin johdolla oli päättänyt siirtää kaiken vastuun sissien vastaisessa taistelussa pelkästään Etelä-Vietnamin armeijan vastuulle. Vetäytyessään Yhdysvallat jätti Etelä-Vietnamin armeijalle runsaasti modernia asekalustoa ja tuki liittolaistaan asetoimituksin ja suurimittaisella taloudellisella avulla vielä tämänkin jälkeen aina kevääseen 1975 asti.

Pohjois-Vietnamin kommunistijohdolla ei kuitenkaan ollut vähäisintäkään aikomusta kunnioittaa taistelukentille rauhan tuonutta sopimusta. Ideologisilta liittolaisiltaan Neuvostoliitolta ja Kiinalta vuosikausien ajan saamansa suurimittaisen taloudellisen ja aseellisen avun turvin Pohjois-Vietnam aloitti keväällä 1975 massiivisen yllätyshyökkäyksen Etelä-Vietnamiin. Hyökkäyksen lamaannuttamat etelävietnamilaiset joukot hajosivat nopeammin kuin mitä Pohjois-Vietnamin armeija pystyi saamaan niihin taistelukosketusta ja ajamaan niitä takaa.

Yhdysvaltain tappion katastrofaalisuutta korostivat maailmalle levinneet valokuvat, joissa henkensä edestä pakenevat etelävietnamilaiset yritti-

vät kynsin hampain päästä Yhdysvaltain Saigonin suurlähetystön muurin yli päästäkseen pakenemaan maasta viimeisillä helikopterikyödyksillä. Etelä-Vietnamin nopean kukistumisen jälkeen Yhdysvalloissa ja sen liittolaismaissa monet sotilaspuolen asiantuntijat ryhtyivät huolestuneina kysymään, kuinka Yhdysvallat olikin onnistunut toimimaan Vietnamin sodassa vastoin kaikkia sotataidon ajattomia periaatteita. Oliko Yhdysvaltain johtavilla upseereilla ylipäätään sotataidollista tietämystä, ja jos oli, perustuiko se vain sotatekniseen ylivoimaan?

Sotatekninen ylivoima ei ollut estänyt amerikkalaisjoukkojen kokemaa miestappiota. Yhdysvalloille Vietnamin sota aiheutti yli 200 000 sotilaan tappiot, kaatuneiden osuus oli hieman yli 58 000. Sodan jälkeen monet Yhdysvalloissa ja sen liittolaismaissa ryhtyivät vakavasti pohtimaan, oliko Yhdysvallat ollut edes halukas voittamaan Vietnamissa käytyä sotaa. Tästä seurasi Yhdysvaltain eurooppalaisten Nato-liittolaisten tärkein kysymys: oliko Yhdysvallat ylipäätään enää kykenevä uskottavasti torjumaan uhkakuvista pahinta eli Neuvostoliiton johtaman Varsovan liiton massiivisia toisiaan seuraavia hyökkäysaaltoja Keski-Euroopan taistelukentillä?

Vietnamin sodasta väittelevät osapuolet ovat yksimielisiä siitä, että Yhdysvaltain korkeimman poliittisen ja sotilaallisen johdon 1960-luvun sodan ja taistelukentän kuvaan ei kuulunut Etelä-Vietnamin kaltaisissa olosuhteissa vuosikausia käytävä näännyttävä sissisota. Yhdysvaltain asevoimat oli koulutettu käymään laajamittaista tavanomaista sotaa, johon mahdollisesti liittyisi ydinaseen ja kemiallisten aseiden käyttöä.

Toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvallat Nato-liittolaisineen oli keskittynyt torjumaan Neuvostoliiton ja sen liittolaisten yllätyshyökkäystä. Kun Yhdysvallat sitoutui taistelujoukoillaan puolustamaan liittolaistaan Etelä-Vietnamia vuonna 1965, tärkeimpänä sotilaallisena uhkakuvana oli, että Neuvostoliiton johtama Varsovan liitto hyökkäisi yllättäen määrällisesti ylivoimaisilla rauhan ajan joukoilla Saksan liittotasavallan itärajalta ryhmitetyn puolustusvyöhykkeen läpi. Yhdysvaltain poliittisessa ja sotilaallisessa johdossa tämänkaltaisessa sodan ja taistelukentän kuvassa Etelä-Vietnamin tapaisessa kehityksessä käytävä sissisota ei saanut osakseen minkäänlaista vakavaa huomiota.³

Sodanjohdo: sota olisi ollut voitettavissa

Amerikkalaisten on ollut hyvin vaikea hyväksyä sodassa koettua häviötä, koska miestappioistaan huolimatta Yhdysvaltain asevoimat eivät olleet hävinneet Etelä-Vietnamin taistelukentillä sisseille yhtäkään merkittävää taistelua. Vietnamin sodan päättymisen jälkeen muutamat sodan aikana korkeissa johto- ja neuvonantajatehtävissä toimineet Yhdysvaltain asevoimien upseerit päättivät tarttua kynään ja esittää näkemyksensä, ketkä heidän maanmiehistään olivat pääsyyllisiä Vietnamin kärsittyyn nöyryyttävään tappioon. Sotilaallisista operaatioista Etelä-Vietnamin vastanpuoleisen johtoportaahan komentaja, kenraali William C. Westmoreland, hänen sodanaikainen esimiehensä, Tyynenmeren voimaryhmän komentaja, amiraali Ulysses S. Grant Sharp ja Etelä-Vietnamin neuvonantajana toiminut prikaatikenraali Dave Richard Palmer kirjoittivat syyttävästi sodan jälkeen, että hävitystä sodasta kanto vastuun yksinomaan maan poliittinen johto, etunensä presidentti Lyndon B. Johnson ja puolustusministeri Robert McNamara. Nämä korkeat sotilasjohtajat, etunensä Westmoreland ja Grant Sharp, eivät halunneet ottaa vastuulleen ensimmäistä Yhdysvaltain häviämää sotaa.⁴

Upseerit perustivat näkemyksensä Yhdysvaltojen sotateknistä ylivoimaa korostavaan perinteiseen ajatteluun. Heidän ja monien heidän tapaan ajattelevien korkeiden amerikkalaisupseereiden väittämän mukaan Yhdysvallat kärsi tappion vain sen takia, että maan asevoimat eivät saaneet poliittiselta johdolta lupaa käyttää sisseihin nähden ylivoimaista tulivoimaansa parhaalla mahdollisella tavalla. Heidän voimakas arvostelunsa suuntautui erityisesti Yhdysvaltain Pohjois-Vietnamiin kohdistamien massiivisten ilmapommitusten täysin vääränlaiseseen maalittamiseen. Heidän mukaansa ilmapommitusten toisenlaisilla maalituksilla Yhdysvallat olisi voittanut sodan käytännössä katsoen milloin tahansa.⁵ Amiraali Ulysses S. Grant Sharpin mukaan presidentti Johnson ja puolustusministeri McNamara pakottivat sotilasjohdon luopumaan Yhdysvaltain asevoimien ylivoimaisen aseteknologian ja tulivoiman hyödyntämisestä, minkä seurauksena amerikkalaiset sotilaat pakotettiin taistelemaan Vietnamin ”toinen käsi sidottuna selän taakse”.⁶

Vietnamin sodassa Yhdysvaltain ilmavoimat toteutti tonnimääräisesti laskettuna maailmanhistorian suurimmat ilmapommitukset: Etelä- ja

Pohjois-Vietnamiin, Laosiin ja Kambodžaan pudotettiin pommeja yli seitsemän miljoonan tonnin edestä eli moninkertaisesti enemmän kuin mitä amerikkalaiset ja britit pommittivat akselivaltoja Euroopan ja Tyynenmeren rintamalla yhteensä toisen maailmansodan aikana. Nämä korkeat upseerit arvostelivat jyrkin sanoin sitä, että Kiinan ja Neuvostoliiton oletettuja vastareaktioita peläten presidentti Johnsonin ja puolustusministeri McNamaran tiukasti noudattaman ”rajoitetun sodankäynnin” pohjalta ilmavoimille jatkuvasti asetettiin lukuisia merkittäviä pommituskieltoja. Näiden kieltojen seurauksena rahallisesti kalliiksi käyneiden pommitusten arvioitiin olevan käytännössä lähes hyödyttömiä.⁷

Presidentin ja puolustusministerin määräyksestä suurimmalle pommitusoperaatiolle eli Rolling Thunderille (2.3.1965–31.10.1968), jonka aikana Yhdysvaltain ilmavoimat pudotti Etelä- ja Pohjois-Vietnamin alueelle noin kolme miljoonaa tonnia pommeja, asetettiin lukuisia rajoituksia. Ilmapommituksia ei esimerkiksi saanut kohdistaa asutuille alueille, jotka olivat Hanoi keskustasta mitaten säteeltään 30 merimailin (55,5 km:n) muodostaman kehän sisällä. Tämän alueen sisällä Pohjois-Vietnamin tärkeimmät hallinnolliset rakennukset virkamiehineen ja puoluejohtajineen saivat olla rauhassa ilmapommituksilta. Vastaavasti Pohjois-Vietnamin sodankäyntikyvyille elintärkeän Haiphongin sataman ympärille Yhdysvaltain poliittinen johto asetti säteeltään 10 merimailin (18,5 km:n) pommituskieltoalueen. Haiphongin sataman kautta Neuvostoliitosta ja Kiinasta virtaava jatkuva massiivinen sotilasapu saapui meritse Yhdysvaltain vihollisen käsiin. Myös Pohjois-Vietnamin elintarvikehuollolle elintärkeät maatalouden kastelujärjestelmät ja lukuisat padot olivat ilmavoimien kieltolistalla. Patojen pommittamisella Pohjois-Vietnam olisi saatettu sekasortoon muutamassa tunnissa, koska patojen rikkoutuessa pääkaupunki Hanoi olisi ollut veden vallassa ja maan riisiasosta suurin osa olisi menetetty. Poliittisen johdon antamien merkittävien rajoitusten vuoksi Yhdysvaltain ilmavoimat joutui toimimaan vastoin omassa doktriinissaan ilmaistuja sotataidollisia periaatteitaan.⁸

Presidentti Johnsonin hallinto ilmoitti julkisesti, että massiivisilla ilmapommituksilla ja niiden jatkuvilla tauottamisilla oli tarkoitus painostaa Pohjois-Vietnamin johto takaisin rauhanneuvotteluihin, ei maan tuhoaminen. Tämän ”keppi ja porkkana” -strategian huomattuaan Pohjois-Viet-

namin johto ryhtyi pelaamaan aikaa, koska sillä ei ollut aikomustakaan lopettaa Etelä-Vietnamissa käytävää sissisotaa. Pommitustaukojen aikana pohjoisvietnamilaiset korjasivat vahinkoja ja vahvistivat kykyään lähettää lisää joukkoja Etelä-Vietnamiin taistelemaan amerikkalaisia vastaan. Itse asettamiensa rajoitusten vuoksi Yhdysvallat ei kyennyt pommituksillaan lamaannuttamaan maatalousvaltaisen Pohjois-Vietnamin yhteiskunnallisia perustoimintoja. Pommituksista huolimatta Pohjois-Vietnam pystyi jatkuvasti lähettämään vereksiä sissijoukkoja ja Neuvostoliitolta ja Kiinalta saamaansa sotamateriaalia Etelä-Vietnamiin.⁹

Tappioista täysin piittaamaton Pohjois-Vietnamin kommunistipuolue lopulta vain hyötyi Yhdysvaltain ilmapommituksista. Pommitusten ulottuessa Pohjois-Vietnamin kotirintamalle kommunistipuolue saattoi aiheellisesti mobilisoida koko väestönsä ja vaatia kansalaisiltaan yhä suurempia uhrauksia lopullisen voiton saavuttamiseksi. Ilmapommituksista Neuvostoliitto, itäeurooppalaiset sosialistiset maat ja Kiina saivat hyvän aiheen perustella kansainvälisillä areenoilla massiivista aseellista ja taloudellista tukeaan Pohjois-Vietnamille.¹⁰ Ilmapommitusten takia Suomessakin voimansa tuntoon nousseet kommunistiset ja monet muut vasemmistolaiset nuoriso- ja opiskelijaliikkeet keräsivät kaduilla ja oppilaitosten luennoilla rahaa amerikkalaisia vastaan taistelleelle kommunistiselle Vietkong-sissiliikkeelle.

Vietnamin sodan aikana Yhdysvaltain sotilasjohdossa oli vahvaa kannatusta käsitykselle, jonka mukaan asteittain voimistuvilla ilmapommituksilla pystyttäisiin viemään sota pienin miestappioin voittoisaan päätökseen. Pisimmälle menevissä arvioissa Pohjois-Vietnamia vastaan kohdistetuilla ilmapommituksilla katsottiin voitavan päästä suoraan tavoiteltavaan strategiseen ratkaisuun eli lopulliseen voittoon. Pohjois-Vietnamin arvioitiin lopettavan sissitoiminnan Etelä-Vietnamissa ja jättävän maan rauhaan, jos Yhdysvallat pommittaisi ilmavoimillaan riittävän kauan pohjoisvietnamilaisia kohteita. Nämä arviot saavuttivat kannatusta erityisesti presidentti Johnsonin silmissä. Johnsonin hallinnossa kuitenkin aivan kaikki eivät jakaneet tätä näkemystä. Presidentti Johnsonin erityisneuvonantaja, professori John P. Roche kirjoitti vuonna 1967 *Rolling Thunder*-pommituskampanjan aikana varoittavasti presidentille, että ”*minua on vaivannut käsitys (jota on painotettu jatkuvasti ilmavoimien taholta), että pommitusvoimien*

avulla pystyttäisiin sodassa saavuttamaan lopulta **strategisesti** voitto”¹¹ (korostus lähteessä).

Presidentti Johnson ei ottanut vaarin erityisneuvonantajansa arvioista. Sotilasjohdon näkemys, jonka mukaan erityisesti ilmapommituksilla oli mahdollisuus saada ”strateginen voitto”, saavutti poliittisessa johdossa vastakaikua tilanteessa, jossa amerikkalaisjoukot olivat kokeneet merkittäviä miestappioita sissien miinoituksissa, kekseliäissä ansoituksissa, jatkuvissa väijytyksissä, yllätyshyökkäyksissä ja sissejä vastaan toteutetuissa ”etsi ja tuhoa”-operaatioissa.

Poliittista johtoa arvostelevat Vietnamin sodassa palvelleet korkeat upseerit ovat toistuvasti väittäneet, että maasodassa sissit olisivat olleet voitettavissa, jos poliittinen johto vain olisi toiminut sotilasjohdon toivomalla tavalla. Alun hämmennyksestä toivuttuaan Yhdysvaltain asevoimat oli onnistunut torjumaan sissien ja Pohjois-Vietnamin joukkojen vuoden 1968 alussa yllätyksenä toteuttaman Tet-hyökkäyksen. Menestyksellisten torjuntataisteluiden ja vihollisen suurten tappioiden rohkaisemana Yhdysvaltain sodanjohto näki tilaisuutensa vihdoin koittaneen. Suunnittelun vastahyökkäyksen ja takaa-ajon aloittamiseksi sotilasjohto pyysi poliittiselta johdolta valtuuksia lähettää Etelä-Vietnamiin hieman yli 200 000 sotilasta siellä olleiden yli puolen miljoonan sotilaan lisäksi.¹²

Presidentti Johnson ja puolustusministeri McNamara torjuivat sotilasjohdon suunnitelmat massiivisesta maavoimien vastahyökkäyksestä, joka olisi edellyttänyt reservien kutsumista palvelukseen. Tätä päätöstä ankarasti arvostellen Vietnamin amerikkalaisia joukkoja johtanut kenraali William C. Westmoreland ja muutamat muut korkeat sotilasjohtajat ovat luonnehtineet, että presidentti Johnsonin päätös muistutti irvokasta nyrkkeilyottelua, jossa todennäköinen sodan voittaja eli Yhdysvaltain asevoimat valmistautuessaan antamaan vastustajalle lopullisen iskun heittääkään yhtäkkiä pyyhkeensä kehään ja luopuu ottelusta.¹³

Etelä-Vietnamin Yhdysvaltain joukkoja komentaneella kenraali Westmorelandilla oli päätösvalta siitä, millaista taktiikkaa Yhdysvaltain maavoimien joukot käyttivät sissejä vastaan Etelä-Vietnamin taistelukentillä. Westmoreland uskoi päättäväisesti, että mitä enemmän amerikkalaisjoukot onnistuisivat tuhoamaan massiivisen tulivoimansa avulla yksittäisiä sissejä ”etsi ja tuhoa”-operaatioissa, sitä varmemmin Yhdysvallat saavuttai-

si lopullisen voiton sisseistä. Westmoreland oli vakuuttunut, että sissiliikkeellä ja sitä ylläpitävällä Pohjois-Vietnamin armeijalla oli miestappioiden osalta murtumispiste, jonka saavuttamisen jälkeen sissisota yksinkertaisesti loppuisi Etelä-Vietnamissa. Vihollisen murtumispisteen ja amerikkalaisjoukkojen sotatoimien menestyksen päämittariksi hän yhdessä korkeimman poliittisen esimiehensä eli puolustusministeri McNamaran kanssa otti käyttöön kuolleiden sissien eli ruumiiden laskemisen. Westmoreland edellytti alaisinaan toimivilta divisioonien komentajilta, että näiden tuli jatkuvasti toimittaa tietoja kentällä kaatuneista ja vangituista vihollisista.¹⁴

Kenraali Westmoreland yhdessä samanhenkisten amerikkalaisten sotilasjohtajien kanssa ei ole halunnut sodan jälkeen muistella sitä, että monet hänen lähimmistä alaisistaan eli Etelä-Vietnamissa Yhdysvaltain joukkoja komentaneista kenraaleista vastustivat tai vähintään vahvasti epäilivät ”etsi ja tuhoa” -operaatioiden ja niiden tuloksena kaatuneiden sissien laskemisen järkevyyttä. Monet komentajantehtävissä toimineet amerikkalaiskenraalit vakuutuivat siitä, että Westmorelandin optimistiset arviot etelässä toimien sissien ja niitä täydentävän Pohjois-Vietnamin armeijan miesten loppumisesta olivat täysin epärealistisia. Nämä kenraalit olivat oppineet kantapään kautta myöntämään, että Pohjois-Vietnamin kommunistijohto ei ollut milloinkaan antanut omille tappioluvilleen minkäänlaista arvoa, olivatpa ne kuinka suuria tahansa. Nämä armeijakuntia ja divisioonia johtaneet amerikkalaisupseerit tiesivät, että Westmorelandin näännytyssodan osapuolista vain Yhdysvalloilta loppuisivat miehet. Sisäpoliittisten paineiden alla Yhdysvaltain poliittisella johdolla ei yksikertaisesti ollut varaa kärsiä sissejä vastaan toteutetussa vuosikausien näännytyssodassa jatkuvia miestappioita.¹⁵ Eräs Westmorelandin sodankäyntitapaa epäillyt amerikkalaiskenraali totesikin happamasti kaatuneiden sissien laskemisen järkevyydestä, että ”*voin jatkaa Vietkongin tappamista ikuisesti, mutta mihin sillä päästään.*”¹⁶

Taktiikkana ”etsi, paikanna, taistele ja tapa”

Presidentti Johnsonin ja puolustusministeri McNamaran kieltäessä maa-hyökkäyksen Pohjois-Vietnamiin Yhdysvaltain maavoimien strategiaksi muodostui jättiläismäinen, parhaimmillaan yli puolen miljoonan amerikkalaisotilaan ja noin miljoonan Etelä-Vietnamin armeijan sotilaan vahvuinen liikkuva puolustus, jossa taktiset operaatiot olivat luonteeltaan hyökkäyksellisiä. Etelä-Vietnamin taistelukentillä Yhdysvaltain maavoimien mekanisoidut prikaatit ja divisioonat eivät toteuttaneet maaseudun yli pyyhkäiseviä suuria hyökkäysaalloja tai sissien valtaamien kokonaisten kaupunkien vapauttamistaisteluita. Yhdysvaltain maavoimissa, joilta tyystin puuttui vastakumouksellista ja vastassitaistelua koskevat doktriinit, sota Etelä-Vietnamissa muodostui kaikessa outoudessaan jalkaväkikomppanioiden sodaksi.¹⁷

Sota Etelä-Vietnamissa oli ennen kaikkea komppanianpäälliköiden sotaa. Näiden taidot operaatioiden suunnittelijoina, toteuttajina, itsenäisinä asioiden hoitajina ja miestensä johtajina olivat taktisella tasolla ratkaisevia tekijöitä taistelussa sissejä vastaan. Yhdysvaltain joukkojen itse paikalla kehittämässä ”etsi ja tuhoa” -operaatioissa sissiosastoja, niiden huoltoreittejä, tukikohtia ja kenttävarastoja etsittiin aluksi kevyesti aseistautuneiden jalkaväkijoukkueiden tai komppanioiden kokoisilla jalan kulkevilla etsintäpartioilla. Sissien vastaisessa taistelussa johtavaksi sodankäynnin periaatteeksi muodostui sanonta ”etsi, paikanna, taistele ja tapa”.¹⁸

Etelä-Vietnamissa taistelleiden amerikkalaisjoukkojen ympäristöä on usein kuvattu viidakoksi, mutta harvemmin olosuhteet olivat kuitenkaan täysin sellaisia. Jalan hankalakulkuista peitteistä maastoa oli kuitenkin lähes kaikkialla. Useimmiten amerikkalaispartioiden kulkemilla alueilla oli tiheäkasvuista ja vaikeakulkuista metsää ja pensaikkoa, jossa bambujen ja miehenkorkuisen ruohon ympäröimänä näkyvyys oli hyvin rajallinen, korkeintaan 20–30 metriä, usein paljon tätäkin vähemmän. Näkyvyys oli vieläkin vähäisempi lähes läpätunkemattomissa sademetsissä. Vaikeakulkuisia kukkuloita, harjanteita, laaksoja, vetisiä soita ja riisipeltoja oli lähes kaikkialla. Etelä-Vietnamin eteläosassa suuren Mekongjoen lukemattomat sivujoet vetisine suistoalueineen ja lähes läpipääsemättömine mangrove-metsikköineen olivat erityisen vaikeakulkuisia.¹⁹

Tiheän aluskasvillisuuden ja metsämaaston vuoksi Yhdysvaltain maavoimien sota muodostui tulitaisteluksi lähietäisyyksiltä. Taistelukosketus sisseihin tapahtui tavallisesti hyvin lyhyeltä, vain noin 10–20 metrin matkalta. Kosketuksen saatuaan etsintäpartioille lähetettiin helikopterikuljetuksina lisää jalkaväkikomppanioita tai tarvittaessa jopa pataljoonia sissien saartamiseksi ja tuhoamiseksi. Taisteluiden alettua amerikkalaisjoukot tilasivat massiivisen tulituen tulitukilentokoneilta ja -helikoptereilta, hävittäjäpommittajilta ja kantaman piirissä olevilta tykistön tulitukikohtien kanuunoilla tai haupitseilla varustetuilta pattereilta. Yleisimmin amerikkalaisjoukkojen ”etsi ja tuhoa”-operaatioihin osallistui enimmillään muutamia pataljoonia. Suurimpiin, joskin harvempiin ennalta tarkasti suunniteltuihin operaatioihin osallistui jopa useita jalkaväkidivisioonia satoine kuljetushelikoptereineen.²⁰

”Etsi ja tuhoa”-operaatioissa yleisimpinä toimintamalleina olivat niin kutsutut ”hevosenkenkä”- ja ”alasin ja moukari”-taktiikka. Edellisessä taktiikassa taistelukosketuksen jälkeen sissit yritettiin pakottaa hevosenkengän muotoon ryhmitetyn saarrostuksen sisälle lopullista tuhoamista varten. ”Alasin ja moukari”-taktiikassa tietty sissien läpikulkemaksi oletettu maastonkohta miehitettiin ennalta alasimeksi. Sitä vastaan eteni moukarin roolia toteuttava takaa-ajava hyökkäysosasto, jonka tehtävänä oli lyödä alasinta vastaan edenneet sissit.²¹

Amerikkalaisjoukkojen Vietnamissa kehittämässä ja paljon käyttämässä väijytystaktiikassa joukkueet kuljetettiin helikoptereilla harvakasvuiseen maastoon muutamia tunteja ennen pimeän tuloa. Perille päästyään joukot ryhmittäytyivät väijytysasemiin noin 700–800 metrin päähän toisistaan. Näin joukot pystyivät tukemaan toinen toisiaan jonkun joukkueen avattua tulen sissejä vastaan.²²

Tällä väijytystaktiikalla oli tarkoitus katkaista sissien liikkuminen alueella. Tästä taktiikasta amerikkalaisjoukot kehittivät tammilautataktiikan, jossa joukkueet ensimmäisen yön jälkeen pysyttelivät liikkumatta kokonaisen päivän. Näin alueen annettiin rauhoittua. Tämän jälkeen joukkueet ryhmittäytyivät taisteluosastoihin ja järjestäytyivät karttaruutuihin. Taisteluryhmät liikkuvat neliöstä toiseen tarkoituksenaan löytää pieniä sissiosastoja. Koska tämänkaltainen etsintätaktiikka kesti vain kaksi päivää, sotilaat kantoivat rynnäkkökiväärin rinnalla mukanaan vain ammuksia ja

muonaa. Kevyen varustuksen vuoksi sotilaat saattoivat liikkua normaalia nopeammin etsiessään yhtä kevyesti aseistettuja sissejä.²³

Koska Yhdysvaltain maavoimilta puuttui sissien vastaista sodankäyntiä koskeva doktriini, Vietnamin sodan aikana amerikkalaisissa divisioonissa kehitettiin oma-aloitteisesti lukuisia muitakin etsintä- ja väijytystaktiikoita erilaisiin maasto-oloihin. Mistään yhtenäisestä ja sotilasjohdon puolelta käskytetystä taktiikan kehittämisestä ei kuitenkaan ollut kysymys. Divisioonissa sotakokemusten pohjalta hiottuja etsintä- ja väijytystaktiikoiden muotoja ei välttämättä välitetty naapuridivisioonille. Usein edes divisioonan sisällä yksittäisen pataljoonan tai komppanian taktisen kehitystyön tuloksia ei annettu muille yksiköille.²⁴

Sissit pyrkivät välttämään ratkaisua tavoittelevia pitkiä taistelukosketuksia amerikkalaisten ja etelävietnamilaisten joukkojen kanssa. Sissit olivat oppineet, että heitä etsivät vastustajat saivat taistelukosketuksen jälkeen vaikeakulkuseenkin taistelumaastoon hyvin lyhyessä ajassa runsaasti lisää vereksiä joukkoja helikopterikuljetuksin ja voimakasta tulitukea tykistöltä ja ilmavoimilta. Usein maastonsa ja amerikkalaisten saarrostitaktiikat hyvin tunteneet ja vain kevyellä aseistuksella varustetut nopeakulkuiset sissit onnistuivat irtautumaan taistelusta ennen saartorenkain sulkeutumista tai joutumistaan ”alasinta” vasten.²⁵

Etelä-Vietnamissa toimivan sissiliikkeen vakituiset ja taistelukyvyltään korkeatasoisimmat joukot olivat Pohjois-Vietnamin lähettämiä taistelijoita. Käytännössä nämä joukot olivat kevyellä aseistuksella varustettuja tavallisia pohjoisvietnamilaisia jalkaväkijoukkoja, jotka kävivät monimuotoista sissisotaa koko Etelä-Vietnamin alueella. Paikalliset etelävietnamilaiset sissit erilaisine tukijoineen antoivat apua ja tukivat näitä joukkoja tekemällä erilaisia häirintätoimia, sabotaaseja, miinoituksia, likvidoimalla valikoituja paikallisviranomaisia, keräämällä tiedustelutietoja ja ”sotaveroa” paikallisilta asukkailta ja värväämällä näitä sissitoimintaan, toimimalla oppaina, kätkemällä ja ylläpitämällä elintarvike- ja ammusvarastoja, levittämällä propagandaa ja auttamalla muin moninlaisin tavoin Pohjois-Vietnamista tulleita taistelijoita.²⁶

Etelä-Vietnamissa toimineiden sissiosastojen taktiikkana oli hajauttaa joukot ja kenttävarastot laajalle alueelle. Joukkojen hajauttamisella pyrittiin pitämään vastustajan tiedusteluorganisaatiot jatkuvassa epätietoisuu-

nessa sissien kulloisistakin olinpaikoista. Ennalta suunniteltujen iskujen toteuttamisen alkaessa sissit kokosivat joukot nopeasti yhteen ja pyrkivät näin yllättämään amerikkalaiset ja etelävietnamilaiset vihollisensa. Tässä sissit myös useimmiten onnistuivat. Heti iskujen jälkeen sissit hajaantuivat jälleen laajalle alueelle tai vetäytyivät rajan yli naapurimaihin Laosiin ja Kamputseaan perustettuihin vakituisiin tukikohtiin.²⁷

Tavallisimmin sissit valitsivat iskuosastojensa kohteiksi Etelä-Vietnamin ja Yhdysvaltain yksittäisiä tukikohtia, tykistön tuliasemia, lentotukikohtia ja huoltosaattueita tehden niitä vastaan yllätyshyökkäyksiä, minkä jälkeen sissit vetäytyivät nopeasti tukialueilleen. Huoltosaattueita vastaan kohdistetut hyökkäykset olivat erityisen suosittuja, koska niistä sissit saattoivat saada monenlaista kaivattua täydennysmateriaalia. ”Iske ja pakene”-taktiikalla sissit halusivat tuottaa viholliselle mahdollisimman paljon miestappioita ja samalla vastaavasti välttää omilta taistelutappioilta. Jos tavoitteena oli väijytyksestä tehdyn iskun jälkeen jatkaa hyökkäystä vihollisen tuhoamiseksi, sissit pyrkivät etenemään mahdollisimman lähelle amerikkalaisia ja etelävietnamilaisia joukkoja, jopa muutamien metrien päähän. Sisseille pyrkimys päästä lähitaisteluun oli hyökkäysten onnistumisen ehto paitsi peitteisen maaston myös vihollisen tulivoiman vuoksi. Sissit tiesivät, että aivan vastustajan ”iholle” päästyään ja etenkin yön pimeydessä tehtävin hyökkäyksin Yhdysvaltain ja Etelä-Vietnamin ilmavoimat ja tykistö eivät voisi antaa tehokkaaksi tiedettyä tulitukea hyökkäyksen kohteeksi joutuneille omille joukoille.²⁸

Vääränlaista sotaa väärällä alueella

Vietnamin sodan aikaiseen korkeimpaan sotilasjohtoon kuuluneiden amerikkalaisupseereiden näkemykset ovat saaneet osakseen ankaraa arvostelua monilta tahoilta, ei vähiten heidän upseeriveljiltään. Korean ja Vietnamin sotien veteraani, eversti Harry G. Summers Jr. julkaisi 1980-luvun alussa suurta huomiota herättäneen kirjansa ”On Strategy. The Vietnam War in Context”. Kirjan ilmestyminen nosti huomattavasti Vietnamin sodan strategiasta käytävän väittelyn tasoa, koska käsitellessään kriittisesti tappioon

johtaneita syitä Summers ensimmäisenä väittelijänä perusti ankaran arvostelunsa klassillisten sotataidollisten periaatteiden varaan.²⁹

Kirjassaan Summers väittää, että Vietnamin sodan häviöön olivat syytä sekä maan poliittinen että erityisesti sotilaallinen johto. Kumpainkaan ei kyennyt Summersin mielestä ymmärtämään, että Pohjois-Vietnamin johto halusi mihin hintaan hyvänsä ja kaikkia solmittuja rauhansopimuksia rikkomalla miehittää Etelä-Vietnamin. Siksi koko Etelä-Vietnamissa harjoitettu sissisota oli alusta lähtien Pohjois-Vietnamin suunnittelemaa, valmistelemaa ja toteuttamaa sodankäyntiä, jolla presidentti Ho Tši Minh ja kenraalia Vo Nguyen Giap halusivat vain säästää Pohjois-Vietnamin armeijan päävoimia ja pelata aikaa uuvuttamalla Yhdysvaltain joukkoja ja kotirintamaa.³⁰

Summersin mukaan Etelä-Vietnamissa toiminut sissiliike, johon Yhdysvallat jatkuvasti suuntasi maavoimiensa ”etsi ja tuhoa” -operaatioita ja ilmavoimien massiivisia pommituksia, ei ansainnut tulla huomioiduksi minkään arvoisena painopisteenä, koska sissiliike oli hänen mukaansa Pohjois-Vietnamille vain yksi työväline muiden joukossa. Summersin mukaan tästä hyvänä osoituksena olivat vuoden 1968 alun Tet-hyökkäyksen jälkeiset taistelut: vaikka Yhdysvaltain joukot olivat onnistuneet menestyksellisissä vastahyökkäyksissään tuhoamaan sissit käytännöllisesti katsottuna täydellisesti, Pohjois-Vietnam pystyi korvaamaan menetetyt voimat uusilla sissiosastoilla. Tämän seurauksena sissisota Etelä-Vietnamissa jatkui Tet-hyökkäyksen jälkeenkin yhtä kiivaana entiseen malliin.³¹

Vietnamin sodassa todellinen painopiste eli kaiken vihollisen voiman ja liikkeen keskus oli Summersin mukaan yksiselitteisesti Pohjois-Vietnamin armeija, johon Yhdysvaltain olisi pitänyt keskittää kaikki sotilaallinen voima. Summersin mukaan Yhdysvaltain olisi pitänyt toimia Vietnamissa samaan tapaan kuin maa oli toiminut hieman aikaisemmin Korean sodassa. Korean sodassa Yhdysvaltain rajallisena tavoitteena oli ollut säilyttää Korean jako, ei tuhota Pohjois-Koreaa ja vielä vähemmän sen liittolaista Kiinaa. Korean sodassa Yhdysvaltain johtama liittouma asettautui strategiseen puolustukseen, johon yhdistettiin lukuisia toisiaan seuraavia taktisia hyökkäyksiä vihollisen päävoimia vastaan. Korean sodan aikana Yhdysvaltain poliittiset ja sotilaalliset tavoitteet löysivät toisensa, ja sodan lopputuloksena Etelä-Korea säilyi itsenäisenä eli Korean jako säilyi ennallaan. Jaon säilyttäminen oli Yh-

dysvaltain tavoitteena myös Vietnamin sodassa, mutta toisin kuin Korean sodassa, tässä sodassa Yhdysvallat ei toteuttanut yhtäkään taktista hyökkäystä todellisen vihollisen päävoimia eli Pohjois-Vietnamin armeijaa vastaan. Kun Yhdysvallat ei ulottanut maavoimien sotatoimia Pohjois-Vietnamin maaperälle, Etelä-Vietnamissa toiminut sissiliike säilytti jatkuvan elintärkeän yhteyden koskemattomana pidettyyn Pohjois-Vietnamin armeijaan.³²

Harry G. Summers on ironisesti todennut, että Vietnamissa Yhdysvallat kävi alusta lähtien vääränlaista sotaa väärällä alueella. Tästä on hänen mukaansa vastuussa erityisesti maan sotilasjohto, joka ei kyennyt tai halunnut riittävän ponnekkaasti painostaa presidenttiä ja puolustusministeriä ulottamaan maavoimien sotatoimia Pohjois-Vietnamin alueelle ja sen suurta armeijaa vastaan. Summersin mukaan Vietnamissa Yhdysvaltain valitsema ”rajoitetun sodankäynnin” strategia ei ansaitse edes nimeä ”strategia”, koska kaiken voimankäytön lopullisena tavoitteena on aina voiton saavuttaminen. Summersin mielestä Yhdysvaltain Vietnamin sodassa valitsema ”strategia” oli korkeintaan vain ”suurta taktiikkaa”, jolla ei kyetty saavuttamaan strategista tavoitetta eli voittoa sodassa. Ironisesti Summers on todennut maansa sodanaikaisesta sotilasjohdosta, että vääränlaisen strategian pakottamana tulivoimainen Yhdysvaltain asevoimat oli Vietnamissa kuin raivon vallassa oleva härkä, joka hyökkäsi vain toreadorin punaista viittaa, ei itse härkäistelijää eli Pohjois-Vietnamin armeijaa vastaan.³³

Olisiko vastakumouksellinen sodankäynti tuonut voiton sisseistä?

Vietnamin sodanaikaisen sotilasjohdon pyrkimys vierittää vastuu sodan häviöstä pelkästään Yhdysvaltain poliittisen johdon harteille on saanut osakseen paljon arvostelua. Myöskään Summers ei ole kotimaassaan välttynyt kovalta arvostelulta väittäessään, että Vietnamissa käyty sota oli kii-reestä kantapähän tavanomaista sotaa, jossa todellisen vihollisen eli Pohjois-Vietnamin tärkeimpiin kohteisiin eli painopisteisiin, erityisesti maan armeijaan, olisi pitänyt kohdistaa voimakkaita sotilaallisia iskuja. Monet arvostelijat ovat korostaneet, että Vietnamin sodan ongelma ei ollut soti-

laallista, vaan poliittista laatua. Ankaraa arvostelua on saanut aikaan Summersin esittämä väite, jonka mukaan tavanomaista sotaa korostavalla strategialla Vietnamin sota olisi ollut voitettavissa. Kriitikot ovat korostaneet, että puhemies Mao Zedongin johtaman Kiinan tavoin Pohjois-Vietnamin yksinvaltaisen kommunistijohdon fanaattinen usko lopulliseen voittoon oli Yhdysvaltain kärsivällisyydelle aivan liian voimakas.³⁴

Kiinassa Maon johtama ja miljoonittain ihmishenkiä vaatinut sissisota oli aikoinaan kestänyt yli kaksikymmentä vuotta. Maon kommunistiset pohjoisvietnamilaiset liittolaiset olivat käyneet vieläkin kauemmin sotaa eli toisesta maailmansodasta lähtien ensin japanilaisia, sitten ranskalaisia, etelävietnamilaisia ja lopulta amerikkalaisia vastaan, ennen kuin miljoonien omien siviilien ja sotilaiden hengen vaatinut lopullinen voitto toteutui vuonna 1975 Etelä-Vietnamin kukistumisen seurauksena. Aiheellisesti Summersin vastustajat ovat todenneet toisen maailmansodan aikaisen maavoimin komentajan, kenraali George C. Marshall Jr:n sanoin, että Yhdysvaltain kaltainen ”*demokratia ei voi taistella seitsenvuotista sotaa*”.³⁵

Vaikka Yhdysvaltain joukot olisivat Summersin näkemystä seuraten ryhtyneet hyökkäykseen Pohjois-Vietnamin armeijaa vastaan tarvittaessa aina pääkaupunkiin Hanoiin saakka, pohjoisvietnamilaiset todennäköisesti eivät olisi suostuneet tarjoamaan amerikkalaisjoukoille minkäänlaista mahdollisuutta ratkaisutaisteluun. Mikäli Yhdysvaltain joukot olisivat jatkaneet Pohjois-Vietnamin armeijan päävoimien takaa-ajoa Hanoiin saakka, amerikkalaisjoukot olisivat todennäköisesti tulleet raskaiden tappioiden jälkeen autioon pääkaupunkiin. Samanaikaisesti amerikkalaiset olisivat todennäköisesti joutuneet huomaamaan karvaasti, että tämänkään jälkeen vihollinen ei olisi tarjonnut minkäänlaista kohdetta mihin iskeä ja saavuttaa ratkaiseva voitto. Pohjoisvietnamilaiset olisivat varmasti olleet valmiina jatkamaan taistelua sissisotana amerikkalaisjoukkojen selustassa ja hyökkäyksiä Kiinasta käsin. Kriitikot ovat korostaneet, että Vietnam ei yksinkertaisesti ollut sovelias kohde Yhdysvaltain tavanomaiselle sodankäynnille.³⁶

Ennen vuotta 1965, jolloin Yhdysvallat liittyi Vietnamin sotaan taistelujoukoillaan, Yhdysvaltain asevoimissa ainakin asiantuntijatasolla oli jonkin verran tietämystä sissi- ja vastasissisodankäynnistä, mutta tulevan sodan ja taistelukentän kuvaa pohtineiden johtavien amerikkalaisupsee-

reiden ajatuksiin nämä tiedot eivät koskaan yltäneet. Näin myös kumouksellista ja vastakumouksellista sodankäyntiä koskevat johtopäätökset ja doktriinit jäivät tekemättä.³⁷

Paljon ennen sitoutumistaan asevoimillaan Vietnamin sotaan Yhdysvaltain maavoimien edustajilla oli ollut mahdollisuus saada läheisimmiltä liittolaisiltaan Ranskalta ja Isolta-Britannialta tuoretta ensikäden tietoa kumouksellisesta sodankäynnistä. Vuosina 1948–60 käydyissä Malaijan taisteluissa britit olivat saavuttaneet vastasissitoiminnassaan merkittävää menestystä. Ranskan vuosina 1946–54 käymässä niin kutsutussa Indokiinan ensimmäisessä sodassa Yhdysvaltain edustajien oli mahdollista saada yksityiskohtaistakin tietoa päävastustajien eli kommunistijohtaja Ho Tši Minhin ja kenraali Vo Nguyen Giapin johtamasta Vietminh-sissiliikkeestä. Olihan likipitäen kaikki ranskalaisjoukkojen Vietnamissa käyttämä sotilaallinen kalusto Yhdysvaltain kommunismin patoamispoliitiikan hengessä lahjoittamaa. Indokiinasta vetäytymisen jälkeen Ranskassa valmistui vastakumouksellista sodankäyntiä koskeva doktriini *La Guerre révolutionnaire*, jota Ranskan asevoimat ryhtyi vähin erin soveltaen toteuttamaan vuonna 1954 puhjenneessa Algerian sodassa.³⁸

Algerian sodassa oppi vastakumouksellisesta sodankäynnistä ja vastasissitoiminnasta oli tuottanut ranskalaisjoukoille kiistatonta sotilaallista menestystä, ja tämä ei ollut jäänyt huomaamatta Yhdysvaltain korkeimmalta poliittiselta johdolta. Vuonna 1961, jolloin Etelä-Vietnamin hallituksen avuksi oli komennettu tuhansia amerikkalaisia sotilasneuvonantajia Vietkongin-vastaiseen taisteluun, vastavalittu uudistusmielinen presidentti John F. Kennedy korosti maan kongressissa pitämässään puheessa, että kommunismin leviämisen vastaisessa taistelussa ”meidän täytyy parantaa suorituskykyämme vastustaa sissijoukkoja, kumoussotaa ja vallankaappaushankkeita. Suurin osa panostuksistamme sissi- ja vastasissikykyjen kehittämiseen on tähännyttä tavanomaisen sodankäynnin tukemiseen.”³⁹ Kennedyn vastakumouksellisen sodan korostaminen kumpusi tuon ajan neuvostojohtaja Nikita Hruštševin julkisuudessa jatkuvasti esittämistä näkemyksistä, että kansainvälisen kommunismin velvollisuuksiin kuului tukea kaikkialla maailmassa kapitalismia vastustavia kumouksellisia marxilaisia vapautusliikkeitä.

Pian presidentti Kennedyn puheen jälkeen vuonna 1962 valmistuneessa maavoimien kenttäohjesäännössä oli ensimmäistä kertaa Yhdysvaltain

maavoimien doktriinien historiassa luku, jossa käsiteltiin sellaisia sotilaallisia operaatioita, joissa amerikkalaisjoukkojen vihollisina oli vakinaisiin sotilasosastoihin kuulumattomia joukkoja.⁴⁰ Tässä kenttäohjesäännössä pintapuolisesti käsitelty aihe kumouksellisesta ja vastakumouksellisesta sodasta ei kuitenkaan johtanut jatkossa aiheen tarkempaan analysointiin. Näin myös doktriini tämänkaltaisesta sodankäynnistä jäi tyystin tekemättä. Seuraavana vuonna presidentti Kennedy salamurhattiin eikä hänen seuraajakseen valittu Lyndon B. Johnson tuntenut kiinnostusta panostaa syvälisemmin kumouksellisen ja vastakumouksellisen sodankäynnin luonteen ja tarkoitusperien tarkempaan tutkimiseen ja analysointiin.

Vastakumouksellista sodankäyntitapaa peräänkuuluttaneet tahot ovat arvioineet, että Vietnamissa käyty sota olisi voinut hyvinkin olla voitettavissa, jos Yhdysvallat ja erityisesti sen sotilasjohto olisivat ryhtyneet alusta lähtien määrätietoisesti kouluttamaan liittolaismaansa eli Etelä-Vietnamin kansallista armeijaa vastasisisotaan. Siinä vähäisessäkin sotilaskoulutuksessa, mitä Yhdysvallat käytännössä antoi Etelä-Vietnamin armeijalle, Yhdysvaltain sotilasjohtoon on katsottu sortuneen omiin virheisiinsä: etelä-vietnamilaisia sotilasjohtajia ja joukkoja ei olisi pitänyt kouluttaa käymään massiivista tulta ja liikettä korostavaa tavanomaista sodankäyntiä sissejä vastaan, vaan vastakumouksellista sotaa⁴¹ aivan samaan tapaan kuin esimerkiksi Ison-Britannian asevoimat olivat menestyksellisesti toteuttaneet Malaijan sodassa vuosina 1948–60.

Yksi näkyvimmistä vastakumouksellisen sodankäynnin puolestapuhujista on ollut brittiläinen Sir Robert Thompson, joka toimi 1960-luvun lopussa Etelä-Vietnamissa maan hallituksen ja Yhdysvaltain kutsumana sotilasiantuntijana. Thompson oli ollut 1950-luvulla Malaijan sodassa organisoimassa brittien vastakumouksellista toimintaa kommunistisissessä vastaan. Vietnamin sodan kiihkeimpinä hetkinä 1960-luvun lopussa Thompson joutui pettyneenä toteamaan, että Yhdysvaltain poliittinen ja sotilaallinen johto eivät ymmärtäneet alkuunkaan, millaista sotaa Etelä-Vietnamissa todellisuudessa käytiin. Jatkuvista yrityksistään huolimatta Thompson ei onnistunut vakuuttamaan Yhdysvaltain sotilasjohtolle, että Malaijan sodan tapaan myös Vietnamissa vihollinen toteutti kiireestä kantapäähän Mao Zedongin kehittämää kumouksellisen sodankäynnin strategiaa ja taktiikkaa.⁴²

Vietnamin sodassa sissiliikkeen perustajat ja ylläpitäjät, presidentti Ho Tši Minh ja kenraali Vo Nguyen Giap johtivat Etelä-Vietnamissa toteutettavaa kumouksellista sotaa Maon oppien pohjalta. Giap muotoili niistä oman kolmeportaisen kumouksellisen sodankäynnin strategiansa. Sen mukaan ensimmäinen vaihe sisälsi turvallisten tukialueiden hankkimisen ja tukikohtien perustamisen. Tähän vaiheeseen kuului myös määrätietoisena ja hyvin johdetun psykologisen sodankäynnin aloittaminen väestön kannatuksen voittamiseksi. Tukialueiden ja tukikohtien hankkimisen jälkeen toinen vaihe sisälsi voimakkaan sissisodankäynnin aloittamisen vastustajan liikenneyhteyksiä ja kylissä sijaitsevia vastakeskittymiä vastaan. Tähän vaiheeseen kuului muun muassa se, että Giapin sissien tuli pyrkiä huolellisesti valikoiden likvidoimaan paikallisia virkamiehiä, joiden tehtävänä oli vahvistaa Etelä-Vietnamin hallituksen kannatusta kansan keskuudessa. Erityisesti koulujen opettajat olivat sissien likvidointilistojen kärkipäässä. Kolmantena ja viimeisimpänä vaiheena seurasi avoimen sodan aloittaminen konventionaalisiin joukoin.⁴³

Vastakumouksellisen sodankäynnin kannattajat ovat katsoneet, että Vietnamissa Yhdysvaltain sotilasjohto takertui uusissa ja vieraisissa olosuhteissa perinteiseen massiivista tulenkäyttöä ja liikettä soveltavaan ”etsi ja tuhoa”-sodankäyntiin, joka ei millään muotoa soveltunut Vietnamissa käytävään kumoukselliseen sotaan. Arvostelijoiden mukaan kaikkien näiden kohtalokkaiden virheiden takana oli Yhdysvaltain sotilasjohdon osoittama täydellinen vihollisen aliarviointi. Sotilasjohto ei pystynyt kuvittelemaan, että sissit pystyisivät taistelemaan kovinkaan kauan maailman mahtavinta sotakoneistoa vastaan, saati että sisseillä olisi jopa mahdollisuus lopulta voittaa koko sota.⁴⁴

Vuosina 1964–68 Etelä-Vietnamissa toimineiden Yhdysvaltain joukkojen komentaja, kenraali William C. Westmoreland kohdisti kaiken huomionsa ”etsi ja tuhoa”-operaatioihin ja niiden tuloksena syntyneiden vihollistappioiden eli sissien ruumiiden tarkkaan laskemiseen. Näiden operaatioiden aikana Etelä-Vietnamin maaseudun väestö joutui kohtaamaan suuria menetyksiä kokonaisten kylien joutuessa kokemaan sissejä tuhoamaan pyrkivien Yhdysvaltain asevoimien massiivisen tulen. Maaseutuväestön kokemat kärsimykset luonnollisesti heikensivät Etelä-Viet-

namin hallituksen jo ennestään heikkoa kannatusta ja vastaavasti nostivat Vietkongin kannatusta.⁴⁵

Kesällä 1968 Westmorelandin tilalle komennettu kenraali Creighton Abrams otti asiaan täysin päinvastaisen kannan. ”Etsi ja tuhoa” -operaatioiden rinnalla Abrams ryhtyi korostamaan siviiliväestölle suunnattujen rauhoitustoimien eli ”puhdistusta ja pidä” -operaatioiden suurta merkitystä. Näillä operaatioilla haluttiin parantaa Vietkongin toiminta-alueilla asuvan maaseutuväestön turvallisuutta ja samalla estää Vietkongin jatkuva soluttautuminen ja värvääminen maaseudulla. Nimensä mukaisesti operaatioissa pyrittiin ensin puhdistamaan tietyt maaseudun alueet sisseistä ja tämän jälkeen pitämään alueet jatkossakin sissittöminä erityisesti tiiviin partioinnin avulla. Maaseutuväestön poliittisen kannatuksen voittamiseksi operaatioihin kuului mittavia sosiaalisia parannuksia ja uudistuksia kuten lääkintähuollon järjestämistä maaseutuväestölle ja laaja maareformi, jossa sadoille tuhansille maanviljelijöille jaettiin maata.⁴⁶

Etelä-Vietnamin kylien turvallisuuden parantamiseen tähdenneiden ”puhdistusta ja pidä” -operaatioiden toteuttamisessa kenraali Abrams piti tärkeänä sitä, että lähitulevaisuutta silmällä pitäen tämä kaikki tapahtui korostetusti etelävietnamilaisten toimesta. Pian kenraali Abramsin komentajaksi nimittämisen jälkeen presidentiksi valittu Richard Nixon aloitti ”vietnamisaation” eli Yhdysvaltain taistelujoukkojen määrätietoisien kotiuttamisen ja Etelä-Vietnamin puolustuksen siirtämisen kokonaan maan hallitukselle ja armeijalle.⁴⁷

Monien tunnettujen amerikkalaisten ulkopoliittikan tutkijoiden mukaan Yhdysvaltain tappio ei olisi ollut vältettävissä, vaikka maavoimat ja merijalkaväki olisivat ryhtyneet käymään vastakumouksellista sotaa sissejä vastaan. Tämän suunnan tutkijat ovat muistuttaneet, että Yhdysvalloilla ei ollut minkäänlaista aikaisempaa käytännön kokemusta ja doktriinia vastakumouksellisesta sodasta. Tämän vuoksi maalta puuttuivat tyystin laaja-alaiseen vastasisisodankäyntiin tarvittavat joukot. Yhdysvaltain maavoimien vihreiden barettien (The Army Special Forces) ja laivaston erikoisjoukkojen (Navy SEAL) tuon ajan resurssit eivät olisi millään mahdollistaneet laajamittaisen vastasisisitoiminnan aloittamista. Monet tutkijat ovat huomauttaneet, että mikäli Yhdysvallat olisi ryhtynyt painottamaan sotatoimissaan voimakkaammin vastasisisodankäyntiä maavoimien taiste-

luissa, tämä olisi vaatinut suurempien amerikkalaisjoukkojen lähettämistä Etelä-Vietnamiin. Vastasissodankäynti olisi todennäköisesti tuonut tullessaan amerikkalaisjoukoille myös paljon suuremmat tappiot ja tähän maan poliittinen johto ja kansalaisten enemmistö ei varmasti olisi ollut valmis.⁴⁸

Vietnamin sodan strateginen opetus

Yhdysvaltain maavoimien taisteluopin kehitystyössä tulevaisuuden taistelukentällä eli Keski-Euroopassa käytävä suursota sai kaiken päähuomion Vietnamin sodan jälkeenkin. Sodan jälkeen 1970-luvun jälkimmäisellä puolella valmistuneissa Yhdysvaltain maavoimien taisteluopeissa ei kertaakaan edes mainittu Vietnamin sotaa nimeltä. Niin maa- kuin ilmavoimienkin johdossa katsottiin, että Vietnamissa sodankäyntitapa oli ollut niin paljon poikkeava, että sodasta ei ollut taktisessa mielessä juuri opittavaa valmistauduttaessa päätehtävään eli taistelemaan Neuvostoliiton johtaman Varsovan liiton joukkoja ja ennen kaikkea niiden määrällisesti ylivoimaisia panssarijoukkoja vastaan. Sen sijaan Israelin ja arabimaiden syksyllä 1973 moderneilla maa- ja ilmavoimien asejärjestelmillä käymän erittäin kiivaan ja nopeatempoisen jom kippur-sodan katsottiin Yhdysvaltain sotilasjohdossa muodostavan doktriinityössä ehdottomasti tärkeimmän esimerkkitapauksen. Ainoastaan yhdessä suhteessa Vietnamin sodassa saadut kokemukset merkitsivät suurta kehitystä maavoimien taktiikalle. Tämä liittyi joukkojen helikopterikuljetuksiin ja laajemmin ilmamekanisoinnin nimisenä kulkevan taisteluopin syntymiseen.⁴⁹

Hävityn sodan jälkeen Yhdysvalloissa jouduttiin vähin erin tunnusamaan, että tehtäessä tulevaisuudessa päätöksiä sotilaallisen toiminnan aloittamisesta olisi oltava täysi varmuus sodan nopeasta voittamisesta. Tulevalla sodalla täytyi olla selvät ja yksiselitteiset päämäärät, jotka myös olisi kerrottava ymmärrettävästi paitsi omalle kansalle myös vieraalla maaperällä joukkoja johtaville amerikkalaisille sotilasjohtajille. Jos taistelukentällä toimiva sotilasjohto ei ymmärtänyt sodan päämääriä, heidän oli mahdollista kertoa niistä joukoilleen aina yksittäiseen sotamieheen asti.

Heti Yhdysvaltain asevoimien Vietnamista vetäytymisen jälkeen priikaatikenraali Douglas Kinnard teki tutkimuksen, joka aiheellisesti sai Yh-

dysvalloissa, eikä vähiten maan poliittisessa ja sotilaallisessa johdossa, osakseen poikkeuksellisen laajaa huomiota. Kinnardin tutkimus osoitti hyvin, kuinka Vietnamin sodan päämäärät olivat olleet hämäriä jopa Etelä-Vietnamissa armeijakuntia, divisioonia ja prikaateja johtaneille kenraaleille.

Kinnardin tutkimukseen osallistui hieman yli sata kenraalia, jotka olivat palvelleet Etelä-Vietnamissa sodan aikana. Tulos oli tyrmistyttävä ja antoi paljon mietittävää maan tuleville sotilasjohtajille, presidenteille ja puolustusministereille: kenraaleista yli 70 prosenttia kertoi Kinnardille suoraan, että sodan aikana he olivat olleet täysin epätietoisia sodan tavoitteista. Kenraalit kertoivat, että heille oli jäänyt epäselväksi, minkä vuoksi Yhdysvallat oli osoittanut sodankäyntiin vuosikausien ajan valtavat määrät taloudellisia resursseja ja kymmeniä tuhansia nuoria amerikkalaisotilaita oli kaatunut taisteluissa sissejä vastaan.⁵⁰

Hävityn Vietnamin sodan muisto säilyi vahvana pitkään Yhdysvaltain sotilaspolitiikan ja voimankäytön oppien yllä, vaikka sotilaiden doktriinityöhön ja eri puolustushaarojen opetuslaitosten antamaan opetukseen sodalla ei ollut juurikaan minkäänlaista vaikutusta. Presidentti Ronald Reaganin puolustusministerinä toiminut Caspar Weinberger julisti 1980-luvulla Vietnamin sodan traumaattisiin kokemuksiin perustuen, että toisen Vietnamin sodan välttämiseksi Yhdysvaltain joukkoja ei tultais suuremmassa mitassa lähettämään minnekään taistelemaan, ennen kuin oltaisiin täysin varmoja voitosta ja erityisesti siitä, haluttaisiinko ylipäättään sotilaallista voittoa.⁵¹ Vietnamin sodan synkkää kansallista muistoa ryhdyttiin viemään manan majoille entistä pontevammin vuonna 1991, kun Yhdysvaltain johtama liittokunta aloitti sotatoimet Irakin joukkojen karkottamiseksi Kuwaitista. Tähän sotaan Yhdysvallat osallistui täydellisen muutoksen kokeneella asevoimallaan ja liikesodankäyntiä korostavalla doktriinilla.

Persianlahden sota oli sitten Vietnamin sodan Yhdysvaltain suurin sotilaallinen operaatio, jonka toteuttaminen kertoi, että Yhdysvaltain poliittinen ja sotilaallinen johto olivat opetelleet Vietnamin sodan tärkeimmän strategisen opetuksen: Persianlahden sodassa Yhdysvallat päätti keskittää sotilaallista voimaa niin suuressa määrin, että voitto vastustajasta mahdollisimman pienin omin tappioin oli täysin varma jo ennen ensimmäistä laukausta. Pian sodan loppumisen jälkeen Yhdysvaltain puolustushaara-

neuvoston puheenjohtaja, kenraali Colin Powell totesi, että amerikkalaiset sotilasjohtajat ja poliittiset päättäjät olivat lopultakin oppineet Vietnamin sodasta kertovan raskaan sotahistorian läksynsä.⁵²

Yhdysvalloissa ryhdyttiin puhumaan Powellin doktriinista, joka ammensi voimansa Vietnamin sodan strategisten virheiden tunnustamisesta. Powellin doktriinin mukaan Yhdysvaltojen tuli käydä vain sellaisia sotia, jotka olivat lyhyitä ja voittoisia ja joilla oli etukäteen Yhdysvaltain kansan enemmistön kannatus. Irakin joukkojen karkottamisen jälkeen presidentti George H. W. Bush puolestaan julisti, että voitokas sota oli viimein karkottanut hävityn Vietnamin sodan traumaattisen muiston amerikkalaisten mielistä. Kuten presidentti Bush amerikkalaisille retorisesti julisti, ”*Vietnamin haamu on haudattu ikuisiksi ajoiksi Arabian niemimaan aavikko-hiekkaan*”.⁵³

Presidentti Bushin harras toive ei toteutunut. Reilu vuosikymmen myöhemmin Yhdysvaltain julkisessa keskustelussa ”*Vietnamin haamua*” lapioitiin aavikkohaudastaan päivänvaloon. George H. W. Bushin poika George W. Bush ollessaan presidenttinä aloitti yhdessä Ison-Britannian ja muiden liittolaistensa kanssa maaliskuussa 2003 Irakin sodan. Nuorempi Bush julisti, että Irakin onnistunut miehitys ja Saddam Husseinin vallasta syökseminen oli aloittanut Irakin ja koko Lähi-idän historiassa uuden onnellisen ajan. Toisin kuitenkin kävi. Miehitetyn Irakin nopea ajautuminen ankaran sisäisen väkivallan, terrorin ja paikallisten taisteluiden kierteeseen, jossa monet amerikkalaisotilaat saivat surmansa, nosti Yhdysvaltain julkisessa keskustelussa uudelleen esille ”*Vietnamin haamun*”. Vaikka presidentti Bushin hallinnon johtavat virkamiehet yrittivät julkisuudessa toistuvasti kiistää Irakin sekasortoisen tilanteen vertaukset Vietnamin sotaan, viitaukset Vietnamin sotaan itsepintaisesti jatkuivat julkisessa keskustelussa.⁵⁴

Vaikka Irakin diktaattori Saddam Hussein oli onnistuttu syöksemään vallasta, Yhdysvallat ei lopultakaan ollut onnistunut riisumaan kapinallisia ja ääri-islamilaista ideologiaa vihollisiaan aseista. Hyökkäyksellään Irakiin nuorempi Bush avasi Lähi-itään ja moniin eurooppalaisiin kaupunkeihin asti ulottuneen äärimmäisen väkivaltaisen radikaali-islamilaisten terroritoiminnan Pandoran lippaan. Tulevaisuus näyttää, voittaako vai häviääkö Yhdysvallat vuonna 2003 aloittamansa Irakin sodan.

JOM KIPPUR 1973

*Oliko Israel valmistautunut
menneeseen sotaan?*

PASI KESSELI

7

Määrällistä alivoimaa tasoitetaan taidolla

Vanha sanonta on, että voitokkaat armeijat valmistuvat menneisiin sotiin. Historia on todistanut tämän. Lukuisat armeijat ovat jatkaneet asevoimiensa kehittämistä sen sotataidon pohjalta, jolla edellisessä sodassa oli menestytty. Näin kävi Israelillekin vuoden 1967 kuuden päivän sodan jälkeen. Syksyllä 1973 Israel oli hävittä maailmankartalta tämän virhearvioinnin seurauksena.

Jotta ymmärtäisimme, miten Israel joutui jom kippur -sodan kaltaiseen tilanteeseen, on mentävä ajassa aluksi taaksepäin ja aiheesta hieman sivuun. Palestiinan juutalaiset perustivat Palestiinaan 1920-luvun alussa jo ennen Israelin itsenäistymistä maanalaisen *Hagana*-nimisen itsepuolustusorganisaation. Tätä organisaatiota pidetään Israelin asevoimien edeltäjänä ja kun toinen maailmansota päättyi, oli *Haganasta* kehittynyt jo ennen Israelin itsenäistymistä vuonna 1948 itsenäisen maan armeijaa vastaava organisaatio yleisesikuntineen ja alkeellisine puolustushaaroineen. Maanalainen *Hagana* toimi puolustuksellisesti aina 1930-luvun lopulle saakka ja tarttui aseisiin vain, jos juutalaisia siirtokuntia vastaan hyökättiin. *Hagana* järjesti aseellista koulutusta siirtokunnissa ja suojasi niitä tarpeen ilmetessä.¹

Juutalaisten ja arabien välisten väkivaltaisuuksien aikana 1930-luvun lopulla Palestiinaa Kansainliiton mandaatilla hallinneet britit olivat pakotettuja perustamaan juutalaisten suojaksi myös juutalaismiehistöisiä poliisijoukko-

ja. Merkittävin näistä oli brittikapteeni Orde Wingaten johtoon perustettu *Special Night Squads*. Tämä oli käännepointe passiivisesta puolustautumisesta aktiiviseen toimintaan. Wingaten opit jäivät elämään Israelin asevoimiin. Hän perehdytti juutalaistaistelijoille brittisotateoreetikko Henry Basil Liddell Hartin ajatukset syvästä taistelusta ja korosti liikkeen hajauttamista ennen taistelua ja voiman keskittämistä taistelussa. Wingaten mukaan alivoimainen ei voinut passiivisesti odottaa hyökkäystä, vaan aloite oli otettava itselle, mikä edellytti siis yllätystä ja liikkuvuutta. Wingate korosti myös alaisten perehdyttämistä ja sitouttamista tehtävään jo operaatioiden suunnitteluvaiheessa. Tämä mahdollisti päätöksenteon delegoinnin ja täten mahdollisuuden soveltaa taistelu- ja operaatioajatuksia tilanteen mukaan.²

Wingaten ajoista alkaen israelilaisen sotataidon tyyppillisin piirre on ollut pyrkimys liikkuvuuteen. Israelin itsenäisyysodossa vuosina 1948–1949 israelilaiset jeeppi-kommandopataljoonat ja puolitela-ajoneuvoin liikkuvat pataljoonat tekivät menestyksellisesti laajoja saarrostoperaatioita. Tällaisia operaatioita toteutettiin varsinkin sellaisilla alueilla, missä oli tilaa päästä vastustajan sivustoille ja selustaan, kuten Pohjois-Israelissa ja Egyptin rintamalla Negevin autiomaassa ja Siinailla.

Kun edellä mainittuja operaatioita tarkastelee tarkemmin, niistä on hahmotettavissa niin kapteeni Wingaten oppeja kuin Liddell Hartin ajatuksia. Sotavarustuksellisia heikkouksia pyrittiin tasoittamaan luovalla taktisella ja operatiivisella ajattelulla. Edellä mainittujen lisäksi kommandopataljoonien käyttöperiaatteisiin vaikuttivat brittien SAS-erikoisjoukoissa (*Special Air Service*) Pohjois-Afrikassa saksalaisten selustassa operoineiden juutalaisyksiköiden kokemukset. Brittikenraali (myöhemmin sotamarsalkka) Bernard Montgomeryn 8. Armeijan SAS-erikoisjoukkojen päättehtävä oli iskut saksalaisten selustassa oleville lentokentille. Tällainen sodankäynti vaati ajallisesti pitkälle ulottuvia toiminta-ajatuksia, koska useiden vuoro-kausien operaatioissa ilman viestiyhteyksiä käskytsjohtaminen ei luonnollisestikaan ollut mahdollista. Piti siis olla kyky sovittaa oma toiminta kokonaistoiminta-ajatukseseen tilanteen mukaan. Tämä opetti juutalaisso-tilaita tilanteenmukaiseen itsenäiseen ajatteluun.³

Henkilöstön ollessa vastaperustetun Israelin ja sen asevoimien tärkein omaisuus israelilaiset kiinnittivät alusta saakka huomiota operaatioidensa

laatuun. Ratkaisuihin pyrittiin mahdollisimman pienin menetyksin, ja tähän liikkuvat operaatiot vastustajan selustassa tarjosivat mahdollisuuden. Vastustajan puolustuslinjojen murtaminen ei ollut ensisijaista. Oikeastaan sitä pyrittiin välttämään. Tavoite oli etsiä vastustajan haavoittuvia kohteita sen selustasta, iskeä komentopaikkoihin ja katkaista tukilinjat. Lopullisena pyrkimyksenä oli päästä asetelmaan, jossa vastustajan taistelun jatkaminen kävisi mahdottomaksi.⁴ Menettelemällä näin israelilaiset pystyivät itsenäisyysodassaan varsin vähäisin omin tappioin estämään vastustajensa suunnitelmallisen taistelun pitämällä heitä aktiivisella toiminnalla jatkuvassa muutoksen tilassa.

Doktriinia ryhdytään muotoilemaan

Doktriini on oppi siitä, miten asevoimia käytetään. Doktriini myös yhdistää eri puolustushaarojen toiminnan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Israelilaiset ryhtyivät kehittämään sotilaallista doktriiniaan vuosina 1948–1949 käydyin itsenäisyysotansa jälkeen. Ne opit, joilla oli menestytty itsenäisyysodassa, tulivat doktriinin kulmakiviksi. Sodankäynnin strategisella tasolla Israelin doktriini oli puolustuksellinen. Toimittiin vain, jos itseä vastaan hyökättiin tai jos maata uhkasi välitön hyökkäys. Sodankäynnin operatiivisella tasolla israelilaisten doktriinin keskeisimmäksi periaatteeksi muodostui sodan siirtäminen vastustajan maaperälle. Tällä saatiin operatiotilaa ja poistettiin välitön kotialueeseen kohdistunut uhka. Jos katsoo Israelin maantieteellistä asemaa ja maan muotoa, tämä on helppo ymmärtää. Sodan siirtäminen vastustajan alueelle kuitenkin vaati hyökkäyksellistä operatiotaitoa ja taktiikkaa. Tämän vuoksi Israelin strateginen puolustus toteutettiin hyökkäyksellisin menetelmin.⁵

Menestyäkseen hyökkäystaisteluissa – ja määrällisesti alivoimaisena – vastustaja piti jotenkin pystyä yllättämään. Yllätys taas mahdollisti aloitteen saamisen. Tällä oli suuri merkitys omien päämäärien saavuttamisessa ja vastustajan suunnitelmien sotkemisessa. Yllätyksen ja aloitteen periaatteet omaksuttiin Israelin itsenäisyyden aikaa edeltäviltä sotilasorganisaatioilta. Lisäksi doktriiniin kirjattiin termi laatu. Laadun tavoittelulla pyrittiin erityisesti

kompensoimaan määrällistä epäsuhtaa. Tämän vuoksi yksilön osaamisesta tuli israelilaisessa sotilaskoulutuksessa kaiken perusta. Päämääränä oli oppia mieltämään oma toiminta osana joukon toimintaa, toisin sanoen yksilö opetettiin ymmärtämään roolinsa osana ryhmän toimintaa, ryhmänjohtaja osana joukkuetta, joukkueenjohtaja osana komppaniaa ja niin edelleen. Tätä kautta oli mahdollisuus saavuttaa sovelluskyky tilanteen niin vaatiessa.⁶

Doktriini oli pääpiirtein valmis 1950-luvun alussa. Tuossa vaiheessa Israelin armeija oli kuitenkin kaikkea muuta kuin laatuarmeija. Uuden yhteiskunnan rakentaminen vei kaikki liikenevät varat, ja armeijan kehittäminen oli toissijaista. Doktriini ohjasi kuitenkin asevoimien kehitystyötä ja se, mikä hävitettiin määrärahojen vähäisyydessä, pyrittiin korvaamaan koulutuksella.

Liikkuva jalkaväkiarmeija

Ennen vuoden 1956 sotaa, niin sanottua Suezin kriisiä⁷, Israelissa oli kolme sotataidollista koulukuntaa. Ensimmäinen oli liikkuvan jalkaväen koulukunta, joka perusti taisteluvoiman jalkaväkeen ja jolle panssarivaunu oli tulitukiaise. Toinen koulukunta oli niin sanottu liikesodankäynnin koulukunta. Tätä käsitettä ei pidä sekoittaa 1970-luvulla Yhdysvalloissa käyttöön otettuun liikesodankäynnin käsitteeseen. Israelilainen liikesodankäynti tarkoitti tässä yhteydessä jalkaväen ja panssarijoukkojen yhteistoimintaa, jossa jalkaväki mursi ensin aukkoja vastustajan ryhmittymykseen, minkä jälkeen mekanisoituja, pataljoonan kokoisia taisteluosastoja työnnettiin aukoista läpi vastustajan haavoittuviin kohteisiin. Kolmas koulukunta oli panssarikoulukunta, joka suosi toisen maailmansodan alun aikaista saksalaistyyppistä taisteluoppia. Siinä panssareita käytettiin kootusti itsenäisinä yhtyminä mekanisoidun ja moottoroidun jalkaväen tukemana murtautumaan vastustajan selustaan, eristämään se yhteyksistään ja lopulta tuhoamaan se. Aina vuoden 1956 sotaan saakka (mukaan lukien) Israelin armeija oli kuitenkin jalkaväkiarmeija, tosin pyrkimys moottoroitujen joukkojen käyttöön vastustajan syvyydessä oli keskeistä.⁸

Israelin uusi doktriini sai Suezin kriisissä vuonna 1956 tulikasteensa. Kriisi syttyi, kun Egypti kansallisti Suezin kanavan ja aiheutti Englannin ja Ranskan interventtion. Israel näki tässä konfliktissa mahdollisuuden lopettaa

Siinailta Israeliin suuntautuneet terrori-iskut. Israelilaisten operatiivinen suunnitelma perustui niin sanottuun romahdusteoriaan, jonka mukaan Egyptin puolustus Siinailla romahtaa, kun Israelin kevyet jalkaväkijoukot pääsevät murtautumaan egyptiläisten selustaan. Näin ei kuitenkaan käynyt. Pääaselaji, moottoroitu jalkaväki ei menestynyt taistelussa erityisemmin, koska sen taisteluperiaatteet olivat liian samanlaisia vastustajan kanssa. Lopputulos oli, että jalkaväkijoukot joutuivat vuoden 1956 sodassa rintamataisteluun maastollisesti paremmassa asemassa olevaa vahvempaa vihollista vastaan.⁹

Panssarijoukoissa¹⁰ tilanne oli toinen, vaikka ennen vuoden 1956 sotaa panssarijoukot eivät vielä olleetkaan Israelissa mitenkään erityisasemassa. Niinpä panssarijoukkojen käyttöperiaatteet muistuttivat moottoroitujen kevyiden joukkojen käyttöperiaatteita, joissa panssarivaunu oli tukiaise, ei taistelun ratkaisija.¹¹

Panssarijoukoilla oli kuitenkin piilevää kykyä, jonka ne sitten Suezin kriisin aikana myös näyttivät. Panssarijoukoissakin yllätyksen tavoittelu, liikkeen nopeus ja pyrkimys vastustajan selustan haavoittuviin kohteisiin olivat keskeisiä periaatteita. Silti selustakohteisiin ei pyritty voimalla vaan vastustajan heikkoja kohtia etsien. Tässä mielessä käyttöperiaatteet muistuttivat suuresti brittisotateoreetikko Liddell Hartin ”laajenevan virran teoriaa”, jonka mukaan joukot löytävät taistelukentältä vastustajan ryhmittäyksestä aukkoja samalla tavalla kuin virtaava vesi törmätessään esteeseen, ja esteen läpäistyään vesipurot yhtyvät jälleen laajenevaksi virraksi. Suezin kriisissä reservinä olevat, aktiivisiksi koulutetut panssari- ja mekanisoidut yhtymät toimivat oma-aloitteisesti ja onnistuivat osin murtautumaan, osin soluttautumaan egyptiläisten selustaan. Niiden toimintaperiaate muistutti Liddell Hartin laajenevan virran teoriaa. Tämä toimintatapa lopulta ratkaisi taistelut Siinailla, ja Egyptin rintama romahti.¹²

Israelilaisten johtosuhteet Suezin kriisissä oli rakennettu siten, että yhtymät olivat varsin itsenäisiä. Niillä oli omat tehtävänsä ja käytettävissä olevat reservit alistettiin niille jo ennen sotatoimien alkamista. Tällä pyrittiin takaamaan reservien oikea-aikainen käyttö. Israelilaisten komentoketju alkoi tuohon aikaan yleisesikunnasta, jonka alajohtoportaina olivat maanpuolustusalueet. Maanpuolustusalue oli sekä rauhan että sodan ajan johtoporras, mutta koska se ei ollut liikkuva, yhtymille annettiin yleensä

ajallisesti pitkälle ulottuvat itsenäiset tehtävät ja joukot. Divisioonakin oli olemassa prikaatin ja maanpuolustusalueen välissä, mutta sen merkitys vuoden 1956 sodassa oli vähäinen juuri prikaatien itsenäisten tehtävien vuoksi. Voiman keskittäminen – jos sitä tarvittiin – hoidettiin usein siten, että rinnan taistelevat johtoportaat sopivat johtosuhteista keskenään ilman ylempää johtoporrasta. Tällaisella komentoketjulla israelilaiset pyrkivät ja pystyivätkin vastustajaa nopeampiin päätöksiin, mikä käytännössä tarkoitti aloitteen saavuttamista ja ylläpitämistä.¹³

Israelilainen salamasotadoktriini syntyy

Suezin kriisin jälkeen israelilaiset jalostivat jo käytössä olleista doktriiniperiaatteista ja Suezin kriisin kokemuksista taisteluopin, joka tunnetaan nimellä jatkuvan virran doktriini. Jatkuvan virran doktriini painotti epäsuoraa toimintaa, mikä suunnitelmatasolla, siis operatiivisella tasolla ja siitä ylöspäin tarkoitti henkistä joustavuutta ja mielen liikkuvuutta, toisin sanoen kaavoihin kangistumattomia tavoitteita ja suunnitelmia. Operatiivisella tasolla ja siitä alaspäin epäsuora toiminta oli käytännön liikkuvuutta: sivustahyökkäyksiä, soluttautumisia ja hyökkäyksiä vastustajan ryhmytykseen takaa. Taistelukentällä perusidea oli, että määrällisesti alivoimaiset joukot ovat suojassa vain jatkuvassa liikkeessä, kun taas puolustustaistelussa joukko kuluu, mihin alivoimaisella ei ole varaa. Näin israelilaiset luopuivat eräitä raja-alueita lukuun ottamatta kiinteästä puolustuksesta ja alkoivat rakentaa liikkuvaa salamasota-armeijaa, siis taktisten ilmavoimien tukemaa panssariarmeijaa.¹⁴

Ilmavoimien päätehtäväksi uudessa doktriinissa tuli ilmanherruuden hankkiminen, joka tuli saavuttaa tuhoamalla vastustajan lentoase jo lentokentille ja lamauttamalla sen ilmapuolustus. Näin ilmavoimienkin toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi tuli sodan siirtäminen vastustajan alueelle. Kun ilmanherruus sitten saavutettaisiin, seuraavaksi tärkein tehtävä ilmavoimilla oli maavoimien tulituki, jonka varaan myös laskettiin paljon, koska tykistöaselajin kehittämistä ei pidetty niin tärkeänä kuin lentoaseen. Lentoase oli ulottuva ja sen vaikutus oli nopeasti kohdistettavissa alueille, minne tykistö ei kantanut.¹⁵

Myös merivoimissa taistelut piti pyrkiä siirtämään pois oman rannikon tuntumasta. 1960-luvun alkupuolella Israelin merivoimien kalusto ei kuitenkaan vielä erityisesti tukenut tätä toimintaperiaatetta, koska panssarijoukkojen ja ilmavoimien kehittäminen oli etusijalla. Muun muassa meritorjuntaohjuksin varustettuja aluksia ei ollut, vaikka potentiaalisilla vastustajilla Egyptillä ja Syyrialla niitä jo oli. Se, mikä kaluston laadussa vastustajalle hävittiin, pystyttiin paljolti kuitenkin aktiivisella toiminnalla kompensoimaan. Kevyin laivastoyksiköin ja taistelusukeltajin valmistauduttiin toimimaan vastustajien merellisiä tukikohtia vastaan. Täten myös merivoimien johtavaksi toimintaperiaatteenä tuli sodan siirtäminen vastustajan alueelle.¹⁶

Israelilaiset omaksuivat saksalaisesta sotataidosta paitsi panssarijoukkojen käyttöperiaatteet myös heidän toisen maailmansodan aikaisen johtamismallinsa, tehtävätaktiikan (*Auftragstaktik*). Tehtävätaktiikassa alaisella oli tehtävä, jota hän toteutti itsenäisesti saamallaan toimivaltuuksilla ylemmän johtoportaahan toiminta-ajatuksen hengessä. Ajateltiin, että näin meneteltäessä liikkuvan sodankäynnin fyysisten johtamisyhteyksien katkokset eivät pysäyttäneet liikettä. Tavoite oli tärkein.¹⁷

Israelilaisessa sovelluksessa, joka tunnettiin nimellä ”vaihtoehtojohdaminen”, alainen saattoi myös muuttaa saamaansa tehtävää, kun hän ymmärsi muutoksen vaikutuksen kokonaisuuteen ja raportoi tilanteesta totuudenmukaisesti ylemmälle johtoportaalle ja naapureille. Kaikki lähti toisin sanoen siitä, että muuttunut tilanne saattoi aiheuttaa sen, että alkuperäinen tehtävä ei enää ollut ajankohtainen tavoitteeseen pääsemiseksi. Näin alaisella oli valtuudet muuttaa tehtävänsä, kunhan se palveli kokonaisuutta. Vaihtoehtojohdaminen oli israelilaisille ”hyvän suunnitelman ja improvisaation yhdistelmä, kyky lukea taistelulenttää ja soveltaa olemassa olevaa suunnitelmaa”. Israelilaisotilaat koulutettiin ymmärtämään vaihtoehtojohdaminen ennen kuuden päivän sotaa lukuisissa erityyppisissä harjoituksissa, muun muassa alkeellisissa simuloinneissa, maastolaatikkoharjoituksissa ja kehysharjoituksissa, joissa erityisesti johtajien valmiuksia tehdä luovia ratkaisuja erilaisissa tilanteissa testattiin ja kehitettiin.¹⁸

Kaiken edellä kuvatun sotataidon kehittämisen lisäksi Israel teki muutoksia myös strategiseen doktriiniinsa 1960-luvun alkupuolella. Strategisella tasolla doktriini painotti puolustuksellisuutta. Korostettiin, että maalla ei

ollut laajentumishaluja. Puolustuksellisen strategian vakuudeksi riitti joko rauhansopimus, joka takasi rajojen turvallisuuden tai puolustettavat rajat, jos rauhansopimusta naapureiden kanssa ei ollut. Jälkimmäisessä tapauksessa Israel pidätti itsellään tulkintaoikeuden ennalta ehkäisevään iskuun, joka Israelin doktriinissa oli – kuten jo aikaisemmin todettiin – strategista puolustusta, vaikka se olikin hyökkäyksellinen toimintatapa. Tämä jälkimmäinen toimintatapa osoittautui sittemmin ongelmalliseksi, koska ennalta ehkäisevän iskun ja ensi-iskun ero on tulkinallinen ja jälkimmäinen selvästi myös hyökkäyksellinen. Israelin doktriinissa korostettiin ennalta ehkäisevää iskua, joka oli puolustuksellinen toimintatapa. Ilmavoimilla oli tärkeä rooli ennalta ehkäisevässä iskussa, koska ilmavoimien ennalta ehkäisevällä iskulla voitiin kustannustehokkaasti hankkia ilmanherrsyyttä, joka mahdollisti myös menestykselliset maa- ja merioperaatiot.¹⁹

Kuuden päivän sota

Kuuden päivän sota syttyi kesäkuussa vuonna 1967. Israel aloitti sodan ennalta ehkäisevällä iskulla Egyptin, Syyrian, Jordanian ja Irakin lentokentille tavoitteena tuhota niiden lentoase. Yllätys onnistui, ja jo ensimmäisenä sotapäivänä Israel saavutti lähes täydellisen ilmanherruuden. Tämä takasi Israelin divisioonille ilmavoimien lähitulituen jo toisena sotapäivänä.²⁰

Strategisella tasolla israelilaiset pyrkivät hajottamaan arabiliittouman lyömällä Egyptin ensin, koska Israel piti Egyptiä liittoumaa koossa pitävänä voimana. Arvio oli oikea. Kun Egyptin operaatiomahdollisuudet käytännössä hävisivät ilmavoimien tuhon myötä, myös Syyrian ja Jordanian taistelu muuttui puolustustaisteluksi. Operatiivisella tasolla Israel pyrki murtamaan vastustajiensa suunnitelmat yllättävillä, syvillä iskuilla. Tämä onnistui suhteellisen helposti sen jälkeen, kun ilmanherrsyyttä oli saavutettu ja ilmavoimat pystyivät toimimaan hyökkäävien divisioonien lentävänä tykistönä.²¹

Usein kuulee väitettävän, että Israel taisteli ensiluokkaisella välineistöllä toisen luokan henkilöstöllä kolmannen luokan vastustajaa vastaan. On kuitenkin perusteltua väittää toisin. Kuuden päivän sodan edellä Israelin asevoimat saavuttivat tasapainon doktriinin, kokoonpanojen ja koulutuksen

välillä. Tämä myös näkyi kuuden päivän sodassa, jonka voi sotataidollisesti katsoa olevan johdonmukainen jatke sille kehitykselle, joka oli alkanut jo ennen itsenäisyyttä.

Vuonna 1967 Israelilla oli olosuhteisiin sopiva doktriini. Sillä oli myös hyvät taisteluvälineet, mutta ne eivät missään nimessä edustaneet aikansa aseteknologista huippuosaamista, todellisuudessa vastustajilla oli modernimpia aseita. Henkilöstö oli kuitenkin osaavaa ja motivoitunutta.²²

Divisioonien rooli oli kasvanut sitten Suezin kriisin, ja siinä missä Suezin kriisissä prikaatit olivat toteuttaneet itsenäisiä operaatioita, kuuden päivän sodassa näissä tehtävissä olivat panssaridivisioonat. Nekin täydennettiin ennen taistelua reservein päätösten ja toimenpanon välisen ajan nopeuttamiseksi, aivan kuten prikaatit Suezin kriisissä. Nimestään huolimatta panssaridivisioonat eivät kuitenkaan olleet todellisia panssaridivisioonia, vaan niihin kuului monen tyyppisiä prikaateja: panssariprikaateja, jalkaväkiprikaateja, mekanisoituja prikaateja ja laskuvarjoprikaateja. Joissain panssaridivisioonissa muita prikaateja oli jopa enemmän kuin panssariprikaateja. Tykistöä divisioonissa oli kuitenkin vähän, mutta niiden puute ratkaistiin ilmavoimien tulituella. Kaiken kaikkiaan yhtymien organisaatiot oli rakennettu siten, että ne mahdollistivat itsenäisen taistelun ainakin muutamia päiviä.²³

Mitä tulee henkilöstöön, sen voi arvioida olleen korkeatasoista. Monet israelilaissojilaista olivat osallistuneet jo Suezin kriisiin ja useat myös itsenäisyysotaan, joten heillä oli sotakokemusta. Henkilöstö oli koulutettu sotaa edeltäneinä vuosina liikkuvaan sodankäyntiin, mihin Israelin vastustajat eivät pystyneet. Lisäksi on mainittava israelilaisten motivaatio. Toisen maailmansodan kokemukset olivat vielä tuoreessa muistissa. Se, mitä tuore Israelin valtio oli ensimmäisinä vuosikymmeninään saavuttanut, oli puolustamisen arvoinen. Tätä tekijää ei pidä aliarvioida.²⁴

Tyypillistä sodan kaikilla kolmella rintamalla (Siinai, Länsiranta, Golan) olivat laajat saarrostoperaatiot pyrkimyksenä asetelma, jolla uhattiin vastustajan haavoittuvia kohteita. Myös maaston ja olosuhteiden hyväksikäyttö sekä tiedustelu ja harhautus korostuivat. Sodassa oli monen tasoisia harhautuksia, joista useimmat liittyivät kuitenkin panssaridivisioonien liikkeen suuntaamiseen siten, että todellinen liikesuunta jäi vastustajalle

epäselväksi aina siihen saakka, kunnes hyökkäys alkoi vaikuttaa. Monet hyökkäykset toteutettiin öisin.²⁵

Eri rintamansilla tehtiin erilaisia operatiivisia ratkaisuja. Operatiivisia ja taktisia ratkaisuja ei tehty kaavamaisesti, vaan päätökset olivat yksilöllisiä, tilanteen huomioon ottavia. Myös arabien sotataidolliset ja taistelutekniset heikkoudet edesauttoivat Israelin nopeaa voittoa. Arabeilla, ja erityisesti egyptiläisillä ei ollut riittänyt voimaa rakentaa puolustuslinjojaan yhteensä, vaan ne nojasivat monin kohdin kulkukelvottomiksi katsottuihin maastonkohtiin, jotka jätettiin miehittämättä. Tätä arabien heikkoutta israelilaiset pystyivät käyttämään hyväksi. Israelilaissotilailla oli kyky tunkeutua miehittämättömistä maastonkohdista vastustajiensa selustaan ja taistella siellä yhteyskatkoksista huolimatta. Lisäksi sekä egyptiläisten että myös syyrialaisen panssarieservit oli joko ryhmitetty puolustuksellisesti maahan kaivettuihin aseisiin tai sitten ne olivat liian kaukana oikea-aikaisiin vastahyökkäyksiin. Israelilaiset sen sijaan käyttivät panssari- ja mekani-soitujia joukkojaan ennen kaikkea saavutetun menestyksen hyödyntämiseen liikkuvissa sotatoimissa.²⁶

Sodan lopputulos oli, että taistelujen päätyttyä Israelin hallussa oleva maa-alue oli laajentunut merkittävästi. Siinailla joukot olivat Suezin kanavan itärannalla, Syyrian suunnalla Golanilla vain noin 40 kilometrin päässä Syyrian pääkaupungista Damaskoksesta ja Jordaniaalta oli valloitettu Länsiranta ja Itä-Jerusalem. Nämä aluevaltaukset, erityisesti Siinain ja Golanin hallussapito sai kohtalokkaan merkityksen tulevana vuosina, kun Israel oli joutunut tilanteeseen, johon sen doktriini ei sopinut.

Israel alkaa uskoa ylivertaisuuteensa taistelukentällä

Kuuden päivän sodan jälkeen Israelin armeijalle kävi kuten monille voitokkaille armeijoille on käynyt: Alettiin uskoa siihen, että ollaan jotain erityistä. Kuviteltiin, että voitto johtui omasta ylivertaisuudesta ja että vastustaja ei voi kehittyä. Tämä aiheutti vääriä johtopäätöksiä, kun ei ymmärretty, että menestykseen maaoperaatioissa olivat vaikuttaneet oleellisesti ilmavoimien onnistuminen, vastustajien panssarintorjunnan puute ja vastustajien heik-

ko puolustustahto. Ilmavoimat olivat menestyneet, koska ne onnistuivat yllättämään vastustajat ja koska vastustajien ilmatorjunta oli heikkolaatuisia ja koska sitä vastaan osattiin toimia. Syvät panssarien läpimurrot olivat suurelta osin mahdollisia siksi, että vastustajilta puuttuivat panssarintorjunta-aseet, ainakin sellaiset, joilla olisi ollut todellista merkitystä taistelukentällä. Lisäksi ilmanherruus auttoi panssariyhtymien nopeaa etenemistä.

Usko omaan paremmuuteen johti ajatteluun panssarivaunujen ja lentoaseen ylivertauisuudesta. Tämän keskeisin seuraus oli kiinteät divisioonakoonpanot, jotka otettiin käyttöön 1960- ja 1970-luvun taitteessa. Kiinteisiin kokoonpanoihin siirtyminen merkitsi menetyksiä erilaiset tilanteet huomioon ottavalle joustavuudelle. Lisäksi divisioonien taisteluvoima koostui pääasiallisesti taistelupanssarivaunuista ilman mekanisoitua jalkaväkeä ja tykistöä ilmavoimien toimiessa lentävänä tykistönä. Tällaisten kokoonpanojen ja toimintaperiaatteiden käyttöönotto tuntuu erikoiselta, koska toisen maailmansodan kokemuksena tiedettiin, että toimittaessa vastustajan selustassa yhtymien tulisi olla mahdollisimman hyvin kykeneviä itsenäiseen toimintaan. Israelilaisilta panssariyhtymiltä puuttui kuitenkin suojajalkaväki ja tykistöä oli vähän. Tämä ei tukenut Israelin doktriinia siirtää sota vastustajan maaperälle, koska divisioonat menettivät kykynsä itsenäisiin operaatioihin. Hyvin järjestetyllä ilmatorjunnalla ja panssarintorjunnalla Israelin panssariyhtymien ja ilmavoimien tunkeutumiskyky oli kiistettävissä.²⁷

Israelin armeija jäi kuuden päivän sodan jälkeen teknologisessa kehityksessä vastustajistaan jälkeen. Neuvostoliitto toimitti sekä Egyptille että Syyrialle suuret määrät ilmatorjunta- ja panssarintorjunta-aseistusta, myös ohjuksia, joukossa länsimaille lähes tuntematon Sa-6-ilmatorjuntaohjus.²⁸ Israelissa sen sijaan moni kehittämissuunnitelma jäi ilman määrärahoja, koska valtiolla ei ollut siihen varaa. Lisäksi useiden maiden aseiden vientikiellot Israeliin kuuden päivän sodan jälkeen estivät uusimpien aseiden ja asejärjestelmien hankinnat. Israelia pidettiin yleisesti kuuden päivän sodan aloittajana ja vastaava haluttiin estää. Tällä tavalla muun muassa mekanisoidun jalkaväen ajoneuvot, ilmapuolustuksen johtamisjärjestelmän kehittäminen ja ilmavoimien elektronisen sodankäynnin järjestelmät jäivät ilman määrärahoja.²⁹

Muiden kuin panssariaselajin merkityksen väheneminen näkyi koulu- ja harjoituksissa ja yhteistoiminnassa eri aselajien välillä. Silti kiinteä-

kokoonpanoinen panssaridivisioona, joka koostui pääosin taistelupanssari-vaunuista, ei soveltunut toimintaan tehokkaan panssarintorjunnan alueella, koska sillä ei ollut suojaa panssarintorjuntaa vastaan. Panssaridivisioonien mekanisoidun jalkaväen kehittäminen oli kuitenkin jäänyt tekemättä. Mekanisoidut joukot muun muassa liikkuvat edelleen enimmäkseen toisen maailmansodan aikaisilla M-3-puolitela-ajoneuvoilla, joiden kyky liikkua tiestön ulkopuolella oli huonompi kuin panssarivaunuilla. Lisäksi mekanisoidut prikaatit kuuluivat liikekannallepanossa myöhemmin perustettaviin joukkoihin, joten käytännössäkin muiden aselajien tuki panssaridivisioonille olisi mahdollisen sodan alkuvaiheessa ollut olematonta. Sama koski tykistöä. Tykistö oli pääosin vedettävää, jolloin senkin maastoliikkuvuus oli heikko. Tykistön tehtävät oli tarkoitus hoitaa ilmavoimien tulituella.³⁰

Näännytyssota

Kuuden päivän sodan jälkeen erityisesti Suezilla ja Siinailla elettiin levottomia aikoja. Vuosina 1969–1970 tykistötulitus, ilmaiskut ja kommandohyökkäykset johtivat avoimeen sotaan, joka tunnetaan nimellä näännytyssota. Kuuden päivän sodan aluevaltauksiensa seurauksena Israel oli joutunut erikoiseen tilanteeseen: puolustukseen Suezin kanavan rannalle ja myös Golanin ylängölle. Egyptin ryhdyttyä kuluttamaan israelilaisia puolustajia Siinailla tykistötulella, ilmahyökkäyksillä ja kommandoiskuil- la Israelin oli pakko alkaa rakentaa kiinteitä linnoitteita Siinailla olevien joukkojensa suojaksi. Tämä oli poikkeuksellista siinä sotataidossa, jota Israel oli menestyksellisesti soveltanut jo itsenäisyyttään edeltäneistä ajoista alkaen. Siinaille Suezin kanavan läheisyyteen rakennettiin Bar Lev -linja ja Golanilla linnoitettiin niin sanottu Purppuravyöhyke.³¹

Tehty päätös olla puolustuksessa vallattujen alueiden reunoilla oli vastoin jatkuvan virran doktriinia. Puolustuslaitteiden rakentaminen vaikutti israelilaiseen strategiseen ajatteluun defensiivisesti, vaikka taisteluoppi oli edelleen hyökkäyksellinen. Kehitys oli huolestuttavaa, koska Israelin poliittisen johdon ja sotilasjohdon vuorovaikutus väheni. Näännytyssodan aikana Israelin poliittinen johto ryhtyi taistelujen eskaloitumisen pelossa rajoittamaan soti-

laidensa toimeenpanovaltaa. Operaatioita alettiin johtaa takaa. Tämä rajoitti alaisten toimintavapautta, millä taas oli vaikutusta aloitteen saamiseen ja sen ylläpitoon taistelukentällä, mikä oli keskeistä israelilaisessa sotataidossa.³²

Operatiivisia suunnitelmiakin toki laadittiin, mutta niitä laadittiin vain rajoitetun hyökkäyksen varalle, koska Israel uskoi yli ylivoimaisuuteensa ja edellisen sodan aiheuttamaan pelotteeseen. Bar Lev -linjaan Suezin kanavan itärannalla kuului 31 noin viiden kilometrin välein olevaa puolustusasemaa. Kussakin asemassa oli miehityksenä pienehkö jalkaväkiosasto, joka oli varustettu raskailla konekivääreillä ja osassa asemia oli myös panssarintorjuntatykkejä. Bar Lev -linjan asemat oli tarkoitettu lähinnä ennakkovaroitusasemiksi, joiden puolustustaistelua tuettaisiin tarvittaessa asemien väleihin sijoitetuin liikkuvin panssaripartioin. Taaemmaksi Siinain syvyyteen oli ryhmitetty lisää panssarivoimia ja tykistöä, ja tilanteen niin vaatiessa niitä voitiin myös käyttää tukemaan tukikohtien puolustusta. Tämä ei ollut jatkuvan virran periaatteiden mukaista israelilaista taktiikkaa tai operaatiotaitoa.³³

Israelilaiset olivat omaksuneet niin sanotun aktiivisen puolustuksen periaatteita amerikkalaisilta. Amerikkalaisessa toimintatavassa aktiivinen puolustus perustui vahvaan puolustusasemaan ja vahvaan reserviin, jota käytettiin sekä vastahyökkäyksiin että puolustuksellisesti. Israelilaisessa aktiivisen puolustuksen sovelluksessa, niin sanotussa liikkuvassa puolustuksessa sen sijaan taistelumenestys suunniteltiin saavutettavan reservien vastahyökkäyksiin Bar Lev -linjan ja Purppuravyöhykkeen tueksi. Israelissa lähdettiin siitä perusolettamuksesta, että mahdollisen sodan uhatessa Israelin strateginen ja operatiivinen tiedustelu takaisivat vähintään 48 tunnin liikekannallepanoajan, jona aikana vakinaisesti palveluksessa olevat joukot riittäisivät takaamaan liikekannallepanovalmistelut tarvittavassa laajuudessa. Kun joukkoja sitten olisi tarpeeksi, käynnistettäisiin vastahyökkäys. Siinain syvyys jäi tässä toimintatavassa hyödyntämättä, eikä taistelua syvyydessä myöskään suunniteltu, vaikka liikkuvan puolustuksen periaate kirjoitettiin ohjesääntöihin. Israelilainen aktiivinen puolustusperiaate jäi kuolleeksi kirjaimeksi, koska liikkuva puolustus liitettiin Bar Lev -linjalla ja myös Golanilla Purppuravyöhykkeellä kiinteiden asemien tukemiseen.³⁴

Israelissa ajateltiin kuitenkin, että egyptiläiset saattaisivat yrittää ylittää Suezin kanavan, minkä jälkeen he vahventaisivat puolustustaan sillanpäässä

ja lopulta jatkaisivat hyökkäystään laajalla rintamalla Siinain syvyyteen. Tämän vuoksi israelilaiset suunnittelivat vastahyökkäysoperaation Suezin kanavan yli Egyptin maaperälle 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Ylimenoon tarvittava välineistö, muuan muassa sillat valmisteltiin ja ylimenoa myös harjoiteltiin Siinain syvyydessä. Tämä osoittaa, että Siinain puolustus tosin perustui näännetyssodan aikana taisteluun Bar Lev -linjalla, mutta jatkuvan virran doktriinilla oli kannattajansa ja sodan siirtäminen vastustajan maaperälle oli edelleen keskeinen operatiivinen toimintaperiaate. Sen sijaan Syyrian suunnalla ei valmisteltu suuria operaatioita, koska Syyrian ei uskottu uskaltavan aloittaa hyökkäystä.³⁵

Vaihtoehtojohdamisen periaate kääntyi myös näännetyssodan aikana ylösalaisin. Jom kippur -sodan jälkeen tuota toimintatapaa ryhdyttiin kutsumaan käänteiseksi vaihtoehtojohdantamiseksi. Näännetyssodan aikana taistelujen eskaloitumisen pelossa operatiiviset käskyt kulkivat tiukasti hierarkkista linjaa ylhäältä alas. Tämä luonnollisesti johti päätöksenteon ja toiminnan välillä olevan ajan pitenemiseen ja vei näin edelleen pohjaa doktriinilta, jonka tärkein periaate oli sodan siirtäminen vastustajan maaperälle. Kun sitten vielä kuuden päivän sodan ja aikaisempienkin sotien operatiiviset komentajat, muun muassa kenraalit Haim Bar Lev, Ariel Sharon ja Avraham Adan, jäivät reserviin 1970-luvun alkupuolella, Bar Lev -linjan puolustamiseen perustuva liikkuva puolustus tuli Siinailla käytännön toimintaperiaatteeksi.³⁶

Bar Lev -linja ei kuitenkaan voinut estää kanavan ylitystä. Lisäksi puolustusasemien puolustaminen Suezin kanavan itärannalla eliminoi israelilaisten suurimman vahvuuden, tilanteenmukaisen liikkuvuuden. Jom kippur -sodan syttyessä operatiiviset käskyt kulkivat edelleen hierarkkisesti ylhäältä alas, komentotaktiikalla, mikä tarkoitti sitä, että reservien vastahyökkäyksiä johdettiin aluksi kaukaa takaa Eteläisen Maanpuolustusalueen Esikunnasta vanhentuneella tilannekuvalla. Kun egyptiläiset sitten vielä siirsivät näännetyssodan jälkeen suuren määrän ilmatorjuntaohjuksia Suezin kanavan länsirannalle, tämä neutraloi Israelin ilmanherruutta. Ilmavoimia ei enää voinutkaan käyttää lentävänä tykistönä, mutta Israelissa sitä ei täysin ymmärretty ennen kuin jom kippur -sota syttyi. Seuraukset olivat vakavat, kun israelilaiskomentajat Siinailla eivät aluksi tienneet, pitikö puolustaa, hyökätä, viivyttää ja taistella syvyydessä, vai mitä olisi pitänyt tehdä.³⁷

Jom kippur -sota

Kun jom kippur -sota syttyi, Israel yllätettiin ja se joutui ensimmäistä kertaa reagoimaan vastustajien liikkeisiin. Egyptin ja Syyrian pyrkimys hyödyntää Israelin heikkouksia – heikkoa suojaa panssarintorjuntaa vastaan ja maajoukkojen riippuvuutta ilmavoimien eristämis- ja tulitukitehtävistä – olivat pääsyitä siihen, että Israel koki jom kippur -sodan alussa raskaita tappioita. Sekä Egyptin että Golanin rintamalla suojajalkaväkeä vailla olevat panssariyhtymät törmäsivät vastustajiensa panssarintorjuntatuliylläköihin ja massiiviseen ilmatorjuntaohjustuleen.³⁸

Siinailla defensiivinen ajattelumalli johti aluksi siihen, että Eteläisen Maanpuolustusalueen Esikunta pyrki kokoamaan tilannekuvaa vastustajan toiminnan hahmottamiseksi. Samalla maanpuolustusalueen esikunta kuitenkin rajoitti alajohtoportaiden päätöksentekovapautta, muun muassa Siinain syvyydessä olevan panssarireservin käyttöä viivyteltiin. Kun reservejä sitten lopulta käytettiin, niitä käytettiin maanpuolustusalueen oman tilanearvion ja jopa odotusten mukaisesti, koska Bar Lev -linjalta saatiin vain hataria tilannekuvauksia. Sekava tilannekuva maanpuolustusalueen esikunnassa johti runsaaseen määrään lyhyen aikajänteen käskyjä ja niiden muutoksia, jotka vielä sekoittivat tilannetta. Maanpuolustusalueen esikunnasta tuli taktisen tason johtoporras ilman taktisten päätösten tarvitsemaa tilannekuvaa, vaikka sen olisi pitänyt keskittyä siihen, miten yhtymiä käytetään muutaman päivän päästä. Tästä johtamistavasta ryhdyttiin sittemmin sodan jälkeen käyttämään nimitystä käänteinen vaihtoehtojohdaminen. Vaihtoehtojohdaminen perustui siihen, että toimivaltuuksia delegoitiin alajohtoportaille, jotta pystyttäisiin pitämään aloitetta nopeatempoisessa sodankäynnissä mahdollisimman oikea-aikaisella tilannekuvalla, mutta käänteisessä mallissa toimintaa johti keskitetysti ylempi johtoporras, jolla oli heikko tilannekuva.³⁹

Jälkeenpäin käänteisen vaihtoehtojohdamisen syntymistä on yritetty selittää sillä, että Israelilla ei ollut operatiivista, divisioonia koordinoivaa johtoporrasta. Tosiasia kuitenkin on, että Israelilla ei ollut Siinailla yhtään enempää alajohtoportaita kuin kuuden päivän sodassa oli ollut ja silloin järjestelmä toimi. Vaihtoehtojohdaminen omaksuttiin näännytyssodan aikana ja sen jälkeen ennen jom kippur -sotaa ja siitä tuli toimintatapa.⁴⁰

Lentoasettaankaan Israel ei sodan alussa käyttänyt kuten doktriini edellytti, koska Israel ei halunnut kuuden päivän sodan tapan tulla tuomituksi hyökkääjänä. Israelin ilmavoimat hälytettiin täyteen valmiuteen saman päivän aamuna, kun jom kippur -sota syttyi (6.10.1973 noin klo 14) ja se saavutti ensi-iskuvalmiuden pari tuntia ennen vihollisuuksien alkamista. Kun Egyptin ja Syyrian hyökkäys sitten alkoi, ilmavoimat käskettiin tukemaan tuolloin käytössä olleita vähäisiä maavoimien yhtymiä, koska muuta epäsuoraa tulitukea ei ollut. Näissä tehtävissä Israelin ilmavoimat kohtasi ensimmäisen kerran Egyptin ja Syyrian vahvan ilmatorjunnan, joka onnistui kiistämään tulituen maavoimien yhtymille aiheuttaen ilmavoimille raskaita tappioita. Jos Israelin ilmavoimat olisi jatkanut toimintaansa samalla taktiikalla samoilla tappioluvuilla, Israel olisi menettänyt ilmavoimansa viidessä päivässä.⁴¹

Alun tappioista menestyksen tielle

Israelilla ei ollut kykyä täysmittaiseen sotaan yhtä aikaa kahdella rintamalla. Erityisesti ilmavoimien resurssit eivät riittäneet tukemaan taisteluja samanaikaisesti sekä Siinailla että Golanilla. Lisäksi Israelin puolustus sekä Siinailla että Golanilla perustui reservistä perustettaviin joukkoihin. Ne muodostivat noin kaksi kolmasosaa israelilaisista joukoista, jotka oletettiin pystyttävän perustamaan ainakin 48 tuntia ennen taistelujen alkamista, kuten on jo todettu.⁴² Tätä ylläilyä Israelilla ei ollut tällä kertaa. Siinailla israelilaiset eivät myöskään pystyneet kahteen ensimmäiseen vuorokauteen hahmottamaan egyptiläisten painopistettä, jota tavallaan ei ollutkaan, koska Egypti hyökkäsi laajalla rintamalla, mikä oli ollut israelilaisten pahin uhkakuva. Golanilla sen sijaan Golanin ylänkö rajoitti syyrialaisien hyökkäysalueen, joka oli Siinaita paljon pienempi ja paine israelilaisia vastaan oli kaikkialla yhtä suuri. Siinailla oli kuitenkin tilaa vetäytyä, mutta Golanilla ei. Tämän vuoksi israelilaiset keskittyivät ensin taisteluihin Syyrian rintamalla.

Sekä Siinailla että Golanilla israelilaisten valmistellut puolustusasemat saarrettiin. Nämä taisteluasemat tulivat kuitenkin rajoittamaan ja suuntaamaan israelilaisten sodan alun vastatoimia, joista – varsinkin Siinailla – israelilaisille aiheutui kovia tappioita. Siinailla Bar Lev -linjan asemat myös

lopulta menetettiin yhtä lukuun ottamatta. Golanilla sen sijaan suurin osa asemista säilyi saarrettunakin israelilaisten hallussa koko sodan ajan, ja niitä käytettiin vastahyökkäyksissä tukikohtina, joiden kautta saarrostaavia vastahyökkäyksiä suunnattiin.⁴³

Israelin liikekannallepano jom kippur -sodassa oli nopea. Ensimmäiset reservidivisioonat olivat Golanilla 36 tunnissa siitä hetkestä, kun henkilöstö oli hälytetty kotoaan perustamispaikoille. Reservejä ei käytetty vahventamaan Purppuravyöhykkeen taisteluasemia vaan vastahyökkäykseen. Reservidivisioonat saivat vastahyökkäystehtävän 48 tunnin kuluttua liikekannallepanosta ja vastahyökkäys reservijoukoin alkoi 60 tuntia liikekannallepanon alkamisesta.⁴⁴

Kun reservien saapuminen Golanin rintamalle alkoi vakauttaa israelilaisten puolustusta, ilmavoimat palasi voimassa olevaan doktriiniinsa toisen sotapäivän iltana ja aloitti hyökkäykset aluksi Syyrian ja sitten Egyptin ilmapuolustusjärjestelmää vastaan. Israelin ilmavoimat löysi varsin nopeasti egyptiläisten ja syyrialaisien ohjusilmatorjunnan heikkoudet kuten ohjusten katvealueet ja erillisten ohjuslavettien riippuvuuden keskitetyistä tutkajärjestelmästä. Käyttämällä hyväksi näitä heikkouksia israelilaiset onnistuivat tekemään egyptiläisten ja syyrialaisien ilmapuolustusjärjestelmään aukkoja, mikä mahdollisti molemmilla rintamilla ainakin alueellisen ilmanherruuden.⁴⁵

Kyky aloittaa vastahyökkäys kaksi ja puoli vuorokautta liikekannallepanosta on hyvä osoitus siitä, että vaikka Syyrian rintamalla ei edes uskottu sotaan, Israel pystyi aloittamaan hyökkäyssotatoimet ja siirtämään sodan vastustajan maaperälle sen jälkeen, kun ilmavoimatkin oli palannut noudattamaan doktriiniaan. Lopputulos oli, että runsaan viikon taistelujen jälkeen israelilaiset olivat palauttaneet kuuden päivän sodan tulitaukolinjan haltuunsa ja uhkasivat hyökkäyksellään Syyrian pääkaupunkia Damaskosta. Israel oli saavuttanut lähes ”shakki–matti–tilanteen”. Syyrialaisilla ei ollut enää siirtoja jäljellä, kun Israel pystyi uhkaamaan heidän hallinnollista keskustaan.

Siinaillakin reserviyhtymien mukaantulo tasoitti tilannetta niiden siirtyessä sodan alun epäonnistuneiden vastahyökkäysten jälkeen ensin aktiiviseen puolustukseen ja Golanin taisteluiden hiljennettyä sitten vastahyökkäykseen yli Suezin kanavan. Israelilaiset löysivät Siinailla hyökkäävän

kahden egyptiläisarmeijan vastualueiden sauman, joka oli täysin miehittämätön ja ulottui yli Suezin kanavan Afrikan puolelle. Tämän mahdollisuuden israelilaiset käyttivät hyväksi hyökkäämällä tästä saumasta kanavan yli Egyptin ydinalueille heti, kun tilanne Golanilla oli ratkaistu. Sattumoisin kanavan ylityspaikka oli sama, mitä Siinain syvyydessä oli ennen sotaa harjoiteltu! Tämä operaatio lopetti sodan myös Siinalla ja Suezilla. Koska egyptiläiset olivat siirtäneet pääosan reserveistään hyökkäyksen jatkamista varten Suezin kanavan itäpuolelle Siinaille, ei heillä ollut kanavan länsipuolella israelilaisia vastassa enää kuin hajanaisia joukkoja. Israelin tie kohti Egyptin pääkaupunkia Kairoa oli lähes avoin. Niinpä Siinain rintamallakin sota päättyi lähes ”shakki–matti-tilanteeseen”. Paluu jatkuvan virran doktriiniin oli todistanut toimivuutensa.⁴⁶

Havainnot jom kippur -sodasta

Sodan alun tappioiden jälkeen Israel onnistui saamaan taistelut hallintaansa aloittamalla hyökkäykset, joilla sota siirrettiin vastustajien maaperälle, ensin Golanilla ja sitten Siinain rintamalla. Hyökkäykseen siirtymistä edesauttoi sekä syyrialaisten että egyptiläisten heikko kyky liikkuviin sotatoimiin. Hyökkäysvaiheeseen siirtymisen jälkeen israelilaiset eivät enää menettäneet aloitetta vastustajilleen.

Israel oppi sodan alun tappioistaan nopeasti. Merkittävin tekijä jom kippur -sodan alun tappiollisen vaiheen kääntämisessä menestykseksi oli päätös palata jatkuvan virran doktriiniin Siinain rintamalla. Huolimatta Israelin poliittisen ja sotilaallisen johdon näkemyseroista tulevasta sodasta kuuden päivän sodan jälkeen Israelin asevoimat oli kuitenkin koulutettu toimimaan jatkuvan virran doktriinin periaatteilla. Yksi osoitus päätöksestä palata jatkuvan virran doktriiniin oli eräiden jo reserviin siirtyneiden jatkuvan virran doktriinin taitajien kutsuminen takaisin palvelukseen divisioonien komentajiksi.⁴⁷

Toinen tekijä tappioiden kääntämisessä menestykseksi oli suurin piirtein jom kippur -sodan tapaista tilannetta varten rauhan aikana tehdyt operatiiviset suunnitelmat ja niiden toteuttamiseksi tehdyt valmistelut. Näiden

suunnitelmien pohjalta israelilaiset lopulta myös toimivat käynnistäessään vastahyökkäyksen Suezin kanavan yli egyptiläisten selustaan Afrikkaan. Lisäksi, vaikka puolustus Suezilla oli näännytyssodan aikana perustunut linnoitettuihin puolustusasemiin, Israelin reservi oli edelleen koulutettu hyökkäyssotatoimiin. Valmiit hyökkäyssuunnitelmat ja koulutettu reservi mahdollistivat sodan siirtämisen vastustajan maaperälle. Suezin kanavan ylitys ja hyökkäys Afrikkaan oli kuin esimerkki Liddell Hartin laajenevan virran teoriasta. Tiedustelu löysi egyptiläisarmeijoiden puolustamattoman sauman, mistä joukot suunnattiin kanavan yli, jonka jälkeen ne aloittivat egyptiläisjoukkojen saartamisen. Syntyi asetelma, joka lopetti sodan.⁴⁸

Kolmas menestyksen syy liittyy kokoonpanoihin. Havaittuaan panssarivaunujen suojattomuuden panssarintorjuntaa vastaan israelilaiset ryhtyivät jo sodan aikana muuttamaan panssarijoukkojensa rakennetta. Mekanisoitua jalkaväkeä alettiin liittää kokoonpanoihin, koska aselajeista riisutuilla panssariyhtymillä ei ollut kykyä taisteluun vastustajan syvyydessä. Myös jalan taistelevan jalkaväen määrää lisättiin, mikäli maasto sitä vaati. Tilanne muistutti suuresti saksalaisten tilannetta itärintamallaan toisen maailmansodan jälkipuoliskolla. Mitä syvemmälle vastustajan maaperälle joukot tunkeutuivat, sitä tärkeämpää oli aselajien ja puolustushaarojen yhteistoiminta. Israelilaiset tunnistivat ongelman jo jom kippur -sodan ollessa käynnissä. Kun panssaridivisiooniin ja -prikaateihin alettiin liittää suojajalkaväkeä ja tykistön tulta ryhdyttiin keskittämään, israelilaiset saivat takaisin kyvyn taistella vastustajan syvyydessä ja samalla myös aloitteen taisteluissa ja operaatioissa.⁴⁹

Päätös keskittyä ensin sodan ratkaisuun Golanin rintamalla oli myös merkittävä. Vaikka Egypti oli selkeä päävastustaja, Golanin suunta oli uhanalaisempi ja toisaalta kahden rintaman sotaan Israelilla ei ollut riittävästi joukkoja. Siinaille vaadittiin paljon joukkoja, mutta koska siellä oli tilaa vetäytyä, siellä voitiin myös odottaa, että joukkoja saatiin vastahyökkäykseen riittävä määrä.

Israelilaisten puolustusjärjestelyt toimivat Golanilla alusta alkaen paremmin kuin Siinalla. Tämä on selitettävissä vähäisemmällä alajohtoportaiden määrällä, alueen pienemmällä koolla ja sillä, että Golanilla alaisten toiminnanvapautta ei rajoitettu. Golanin suunnan joukot olivat myös saa-

neet harjoitusta jatkuvissa vastasissioperaatioissaan kuuden päivän sodan jälkeen. Näissä operaatioissa myös puolustushaarojen yhteistyö, erityisesti maavoimajoukkojen ja ilmavoimien yhteistoiminta oli tullut tutuksi. Lisäksi Golanilla maasto ei mahdollistanut kovinkaan suojattua liikettä, mistä oli etua israelilaispanssareille, jotka pystyivät hyvän ampumataitonsa vuoksi aloittamaan vastustajansa kuluttamisen jo etäältä. Syyrialaiset eivät pystyneet käyttämään runsasta sinkomääräänsä ennen pääsyä lähitaisteluetäisyydelle. Lisäksi heidän panssarintorjuntaohjustensa pitkä lentoaika jätti israelilaisvaunuille suojautumisaikaa puhumattakaan vaativan ampumatekniikan aiheuttamista ohilaukauksista.⁵⁰ Näistä syistä – yllätyksestä huolimatta – Israel ei missään vaiheessa menettänyt Golanilla kokonaan aloitetta syyrialaisille. Kolmantena sotapäivänä aloite oli jo liikkuvan puolustuksen ja onnistuneen lisävoiman keskittämisen myötä siirtynyt kokonaan israelilaisille ja sodan siirtäminen vastustajan maaperälle oli menestyksellisesti käynnissä.⁵¹

Myös ilmavoimat palasi jatkuvan virran doktriiniin heti, kun liikkeen kannallepano oli tuottanut reservistä sen verran joukkoja, että vakauttamistaisteluille oli edellytykset ennen vastahyökkäykseen siirtymistä. Sodan yllätyksellinen alku oli pakottanut yleisesikunnan määräämään ilmavoimat toimimaan vastoin doktriiniaan. Ilmavoimien päätehtävä oli ilmanherruuden hankkiminen, jonka jälkeen vasta oli tarkoitus tukea maavoimia. Koska maavoimien vahvuus oli kuitenkin sodan alussa pieni ja tykistöä oli vähän, ilmavoimat oli ainoa, jota voitiin käyttää vahventamaan Siinain ja Golanin divisioonaa ja prikaateja. Tähän ilmavoimat ei ollut valmistautunut. Sillä ei ollut kykyä tunkeutua vastustajan ilmapuolustuksen sisään lamauttamatta ensin vastustajan ilmatorjuntaa. Tehtävä lentävänä tykistönä ei onnistunut, koska erilaisten lentokoneiden omasuojajärjestelmien hankkiminen oli jätetty tekemättä. Lopputulos oli suuret tappiot tulitukitehtävissä, kunnes lopulta jo toisen sotapäivän iltana päädyttiin siihen, että ensin on estettävä syyrialaisen toisen portaan käyttö taisteluissa ja sitten on lamautettava vastustajien ilmapuolustus. Tämä päätös oli ratkaiseva ja mahdollisti lopulta sekä Golanilla että Siinailta ainakin alueellisen ilmanherruuden ja myöhemmin myös maavoimien tulituen.⁵²

Israelin merivoimat selviytyi jom kippur -sodasta Israelin puolustushaaroista parhaiten. Merivoimat oli modernisoitu kuuden päivän sodan

jälkeen, kun Israel oli havahtunut Egyptin ja Syyrian ohjusveneiden aiheuttamasta uhasta Israelin ydinalueille. Merivoimat saivat 1960- ja 1970-luvun vaihteessa käyttöönsä uudet *Saar*-luokan ohjusveneet, jotka oli varustettu israelilaisvalmisteisilla *Gabriel*-meritorjuntaohjuksilla. Nämä ohjukset olivat teknisesti egyptiläisten ja syyrialaisen neuvostoliittolaisvalmisteisia P-15 (*Styx*) -ohjuksia merkittävästi parempia. Jom kippur -sodassa Israelin merivoimat pystyi pakottamaan sekä Egyptin että Syyrian laivastovoimat pois Israelin rannikolta ja siirtämään sodan doktriinin edellyttämällä tavalla vastustajien aluevesille.⁵³

Jom kippur -sodan jälkeen

Jom kippur -sodan jälkeen Israelin asevoimissa tehtiin suuria muutoksia. Panssarivaunua ei todettu suurista panssaritappioista huolimatta vanhanaikaiseksi taistelukentällä. Ymmärrettiin, että vaunuja oli käytetty väärin. Niinpä muutokset liittyivät pääosin kokoonpanoihin ja sotatekniikkaan. Merkittävimmät näistä olivat rauhanajan armeijan vahvuuden kasvattaminen, panssariyhtymien mekanisointi (mukaan lukien aselajit) sekä ilmapuolustuksen johtamisjärjestelmän uusiminen. Jo 1970-luvun lopussa Israelin armeija oli vahvempi ja teknisesti modernimpi kuin koskaan aiemmin.⁵⁴

Sodankuvan muutosta ei kuitenkaan otettu riittävästi huomioon. Israel valmistautui mekanisoituun sotaan, sellaiseen sotaan, jossa se oli taistellut jom kippur -sodassa Siinailla ja Golanilla. Seuraavat sodat eivät kuitenkaan olleet enää vain perinteisiä tavanomaisia sotia, vaan niihin liittyi myös piirteitä sissisodista ja jopa kumouksellisista sodista. Tähän ei ollut varauduttu riittävästi. Hyvin koulutettu jalan taisteleva jalkaväki muun muassa puuttui armeijasta pääosin edelleenkin. Erikoisjoukkotehtäviinkään koulutettuja asevoimien joukkoja ei ollut tarpeeksi viikkoja, kuukausia ja sitten vuosia kestäneeseen jatkuvaan toimintaan vuoristoisessa Libanonissa, missä hyvin koulutettujen ja varustettujen mekanisoitujen joukkojen vahvuudet eivät päässeet oikeuksiinsa.⁵⁵

Palestiinalaisten ja islamististen äärijärjestöjen aseellinen toiminta jatkui myös jom kippur -sodan jälkeen. Lisäksi *intifadat* – pääasiassa aseis-

tamattomien siviilien kansannousut – ovat yllättäneet Israelin päättäjät eriasteisissa levottomuuksissa 1980-luvun lopulta alkaen. Tällaisia uhkia vastaan on vaikea varautua. On kuitenkin ymmärrettävää, että Israel kehittää edelleen tavanomaista sotavoimaansa, koska sen pahin uhka oli, ja on edelleen, ympäröivien arabimaiden hyökkäys, joko yhdessä tai erikseen. Sellaiseen uhkaan varaudutaan vahvoin ja modernein asevoimin. Vastasisotaan ja terrorismiin tarvitaan kuitenkin erilaiset joukot ja toimintatavat. Tällaisessa sodankäynnissä Israel on menestynyt vaihtelevasti.⁵⁶

Operatiiviseen doktriiniin ei Israelissa tehty jom kippur -sodan jälkeen merkittäviä muutoksia. Se oli osoittautunut lopulta toimivaksi, sitä oli vain aluksi käytetty väärin. Jos jom kippur -sodan, ja erityisesti Siinain, tapahtumista on jotain yleisempää opittavaa, voidaan todeta, että sodan poliittisen ohjauksen pitää olla sellaista, että se mahdollistaa asevoimien omaksumien käyttöperiaatteiden soveltamisen. Jos näin ei ole, tavoitteet eivät konkretisoidu haluttuina tuloksina. Ja mitä tulee operaatiotaitoon ja taktiikkaan, vahvuudet ovat kiistettävissä ja heikkouksia voi käyttää hyväksi. Tämän israelilaiset myös unohtivat kuuden päivän sodan jälkeen valmistautuessaan seuraavaan sotaan vain kuuden päivän sodan kokemuksiin. Millaiseen sotaan Israel varautuu nykyisin, se jää nähtäväksi.

AFGANISTANILAINEN PIRUNNYRKKI

Kremlin erehdys – loputon sota?

JUKKA KULOMAA

8

*”I na vražej zemle my vraga razgromim.
Maloj krovju, mogutšim udarom!”
(Ja vihollismaalla me
tuhoamme vihollisen.
Vähäisin tappioin, mahtavalla iskulla!)*

Suosituksen hengennostatuslaulun, 1930-luvun lopun ”Jos huomenna on sota” säkeet tiivistävät oleellisen Neuvostoliiton silloisesta sotataidollisesta ajattelusta. Puna-armeija valmistautui lyhyeen tuhoamissotaan, joka käyttäisi oman maan rajojen ulkopuolella. Toisen maailmansodan kokemukset eivät sittemmin olleet intomielisen tekstin mukaisia, mutta perusajatus säilyi. Hyökkäys oli neuvostoarmeijan päätaistelulaji. Sen merkitys korostui entisestään ydinaseiden käyttöönoton myötä. ”Ydinasedoktriinin” valtavuosina, 1960-luvulla, sodan arvioitiin väistämättä laajenevan strategiseksi ydinsodaksi, jossa uudet aseet ratkaisisivat lopputuloksen. Puolustukseen tyytymisessä piili tuhon siemen, eikä se periaatteessakaan oikein sopinut sotilasmahdin itsetunnolle.¹

Näkemykset olivat osittain muuttuneet 1970-luvulla. Ydinsotaa ei enää pidetty ainoana vaihtoehtona. Uudessa ”kauhun tasapainon” maailmassa oli jälleen enemmän sijaa myös konventionaaliselle sotataidolle. Sille voisi olla käyttöä ”ydinsateenvarjon” alla – ainakin jonkin aikaa ja ainakin silloin, kun suurvaltaosapuolten tärkeät kansalliset edut eivät olisi uhattuina. Taktiset ydinaseet mahdollistivat ainakin teoriassa myös rajoitetun ydinsodan,

jonka tuhot rajoittuisivat vain taistelualueelle. Sotaa oli valmistauduttava käymään kummallakin tavalla: sekä tavanomaisin asein että ydinasein. Neuvostoliiton puolustusministerin, marsalkka Andrei Gretškon vuonna 1974 esittämän uhkamallin mukaan asevoimien oli varauduttava viiteen erityyppiseen sotaan:

- Strateginen ydinsota,
- laajamittainen alueellinen ydinsota,
- laajamittainen alueellinen konventionaalinen sota,
- konventionaalinen sota suppeammalla sotatoiminäyttämöllä,
- konventionaalinen sota tällaisen sotatoiminäyttämön jossain osassa.

Sodat eivät Gretškon mukaan välttämättä eskaloituisi, vaan voisivat pysyä paikallisina ja luonteeltaan konventionaalisisina. Arvion taustalla olivat Vietnamin ja Lähi-idän sotien kokemukset, mutta myös neuvostoasevoimien roolin uudelleen määrittely. Kommunistisen puolueen pääsihteerin, Leonid Brežnevin 1960-luvun lopulla julkistaman ”opin” mukaan tehtävät eivät rajoittuneet pelkästään kotimaan suojaamiseen, vaan sosialismin puolustamiseen kaikkialla, missä aate oli päässyt valtaan. 1970-luvun missioon kuului kansallisten vapaustaisteluiden tukeminen ja ”imperialistisen aggression” vastustaminen kaikkialla maailmassa. Gretško ei omassa luokitelussaan erittele tarkemmin paikallisten sotien luonnetta. Sellainen käsite kuin epäsymmetrinen sodankäynti näyttää olevan hänelle vieras tai ainakin perin toissijainen, niin kuin se neuvostoasevoimissa kaiken kaikkiaan oli. Vietnamin esimerkkikään ei ollut herättänyt pohtimaan vakavasti vastassissidan doktriinin ja taitojen tarpeellisuutta. Pikkusodissa pärjättäisiin samoilla taidoilla kuin suuremmissakin.

Vakinaisten asevoimien ryhmitys kertoo strategisista painopisteistä. Länsi-Venäjällä, Ukrainassa ja muualla Varsovan liiton alueella oli noin 90 divisioonaa, Kiinan vastaisella rajalla niitä oli noin 40 ja Turkin, Kaukasuksen ja Afganistanin suunnilla sekä muualla Lounais- ja Keski-Aasiassa noin 30. Todellisuudessa painopisteet olivat vielä näitä lukuja selvemmat. Divisioonat oli jaettu erilaisiin valmiuskategorioihin. Täysivahvuisia tai likimain täysivahvuisia olivat tietävästi vain Varsovan liiton veljesmaihiin

ja Kiinan rajalle sijoitetut yhtymät. Vähemmän tärkeillä alueilla olevien rivivahvuudet saattoivat jäädä murto-osaan määrävahvuudesta. Tällaisten yhtymien saattaminen taistelukelpoisiksi edellytti liikekannallepanoa ja muita valmisteluja.

Sotilaallisessa suunnittelussa panostettiin erityisesti sodan alkuvaiheeseen, yllätykseen ja aloitteen tempaamiseen. Euroopan sotanäyttämöllä se tarkoitti nopeaa ja voimakasta iskua länteen Atlantin rannikkoa kohti. Vihollisen ryhmittymiseen tunkeuduttaisiin useissa eri suunnissa, leveällä rintamalla. Sen voimat pilkottaisiin pienempiin osiin, jotka sitten tuhottaisiin sivustoille ja selustaan tehdyillä iskuilla. Konventionaalisisessa operaatiossa ensi vaiheen ydinisku korvattaisiin ilmaoperaatiolla, jonka esikuvana oli toisen maailmansodan vastaava, mutta jonka tuhovoima oli paljon suurempi. Ilmaoperaatiota täydennettäisiin tykistöllä, ohjuksilla sekä maahanlaskujoukkojen ja erikoisjoukkojen iskuilla vihollisen selustaan. Sotilasakatemioiden oppikirjoissa oli geometrisia kuvioita, jotka esittivät joukkojen ryhmittämissä vaihtoehtoja ja ryhmittymisten mittasuhteita. Niitä katsellessa syntyy vaikutelma, että sotanäyttämö on tasainen, nimensä mukaisesti kuin teatterin näyttämö. Ja sellainenhan se Euroopassa paljolti on.

Afganistan

Olisiko neuvostomalli ollut toteuttamiskelpoinen ja menestyksenkäs Euroopassa käytävässä sodassa, jäi onneksi kokeilematta. Yksi asia on kuitenkin selvä. Afganistanin kaltaisen maan oloihin malli soveltui huonosti.²

Keskeinen erottava tekijä on maantiede. Suurin osa Afganistanista on vuoristoa. Noin puolet pinta-alasta on vähintään kahdentuhannen metrin korkeudessa. Maan koilliskulmassa on yli seitsemään kilometriin kohoavia, keskisessä Afganistanissa neljän–viiden kilometrin korkuisia ja vielä lännessä Heratin seudulla yli kahden ja puolen kilometrin huippuja. Vuoristo muodostaa massiivisen suojamuurin, joka pirstoo maata ja vaikeuttaa hyökkäyksellistä sodankäyntiä.

Nämä erityispiirteet eivät olleet 1970-luvun Neuvostoliiton sotatieteilijöille ongelmia, sillä sotaa Afganistanissa ei pidetty todennäköisenä. Maa oli

köyhä kehitysmaa. Pääosa kansasta (väkiluku oli ehkä vajaat 20 miljoonaa, tarkkaa lukua ei tiedetty) eli maaseudulla, suurin piirtein keskiaikaisissa oloissa. Keskusvallan asema oli heikko. Geopoliittisesti Afganistan kuului Neuvostoliiton etupiiriin. Sen asevoimia oli uudistettu 1950-luvulta lähtien Neuvostoliiton ase- ja koulutusavun turvin. Siviilisektorilla Neuvostoliitto panosti erityisesti maatalouden kehittämiseen, energiantuotantoon, luonnonvarojen etsimiseen ja hyödyntämiseen sekä maantieverkoston parantamiseen. Uudenaikaiset valtatiet Neuvostoliiton rajalta Kabuliin ja lännempänä olevasta Kuškasta eteläiseen Kandahariin valmistuivat 1960-luvun puolivälissä. Niiden myötä syntynyt yhtenäinen tielinja kiersi maata suurena kehänä ja yhdisti toisiinsa tärkeimmät kaupungit. Rautateiden puuttuminen korosti myös tiestön sotilasstrategista merkitystä.

Keväällä 1978 Neuvostoliiton vaikutusvalta lisääntyi entisestään. Afganistanissa tehtiin vasemmistolainen vallankaappaus. Valtaan nousi siihen asti kituvaa elämää viettänyt kansandemokraattinen puolue, jonka muodostaman uuden hallituksen Moskova pikaisesti tunnusti. Afganistaniin lähetettiin poliittisia neuvonantajia. Sotilasneuvonantajia oli ollut jo aikaisemmin, ja heidän määräänsä lisättiin. Luvattiin lisää sotilaallista apua. Jouluukuussa 1978 maat solmivat 20-vuotisen ystävyys- ja yhteistyösopimuksen, jonka nojalla myös sotilaallista yhteistyötä oli määrä kehittää edelleen.

Vallankaappauksen jälkeiseen aikaan sisältyy paljon dramatiikkaa. ”Vallankumous” oli ylhäältä johdettua. Minkäänlaista oppositiota ei suvaittu. Kansandemokraattien sosialistinen uudistusohjelma synnytti laajaa vastustusta. Se laajeni nopeasti vastarintaliikkeeksi ja maa ajautui sisällissotaan. Armeijan ja sisäistä järjestystä valvoneen santarmiston lojaalisuus uusia vallanpitäjiä kohtaan horjui. Varuskunnissa kapinoitiin. Karkuruus sai joukkomitat. Sotilaita siirtyi kapinallisten puolelle. Kabulin johtajat pyysivät useaan kertaan apua Moskovasta. Heidän toivomuksensa vaihtelivat aseista ja kalustosta kokonaisesti divisiooniin.

Neuvostoliiton näkökulmasta erityisen hälyttävä käänne tapahtui syksyllä 1979. Afganistanin kahden tärkeimmän johtajan, presidentti Mohammed Tarakin – Kremlin luottomiehen – ja pääministeri Hafizullah Aminin välinen valtakamppailu päättyi siihen, että Amin murhautti Tarakin ja nousi itse tämän paikalle. Afganistanin menoa seuranneet Kremlin päättäjät

pitivät itsevaltaisiin otteisiin mieltynyttä Aminia vaarallisena miehenä. Häntä syytettiin sisäpolitiikan epäonnistumisista. Aminin ulkopoliittista ja ideologista luotettavuutta pidettiin kyseenalaisena. Häntä epäiltiin länsimieliseksi; sellaisesta kerrottiin saadun viitteitä KGB:n kanavia pitkin. Aminin tiedettiin opiskelleen 1950- ja 1960-luvulla Yhdysvalloissa, mikä herätti sinällään epäilyksiä.³

Kremlin strategit

Ulkoministeri Aleksei Kosygin oli kiteyttänyt Neuvostoliiton kannan maaliskuussa 1979 politbyroon kokouksessa muutamalla sanalla: ”emme saa missään tapauksessa menettää Afganistania”. Muussa tapauksessa maa voisi ajautua vihollisleiriin, mikä olisi vakava ulkopoliittinen tappio. Menetyks horjuttaisi Kremlin arvovaltaa muissa sosialistisissa maissa ja asettaisi kyseenalaiseksi pääsihteeri Brežnevin julistaman periaatteen, jonka mukaan kerran sosialismiin siirtyneen maan tukeminen oli koko sosialistisen yhteisön asia. Politbyroo päätyi kuitenkin vielä tuolloin siihen, että sotilaallisesta sekaantumisesta olisi odotettavissa enemmän haittoja kuin hyötyjä. Ase-, talous- ja muuta apua sekä poliittista tukea annettaisiin, mutta niiden pitäisi ainakin toistaiseksi riittää.

Afganistanin laajenevien levottomuuksien takia neuvostojohto tarkisti hieman linjaustaan kolme kuukautta myöhemmin, kesäkuussa 1979. Kabulín pohjoispuolella olevaan Bagramin lentotukikohtaan lähetettiin yksi maahanlaskupataljoona suojaamaan tukikohtaa käyttäviä neuvostoliittolaisia kuljetuskoneita ja -helikoptereita. Taustan salaamiseksi pataljoona puettiin siviiliasuihin ja naamioitiin lentotekniseksi huolto-osastoksi. Kabuliin lähetettiin KGB:n erikoisjoukkojen osasto Neuvostoliiton lähetystön suojaksi. Sen oli määrä esiintyä lähetystön henkilökuntana. Afganistanin asevoimat solutettiin entistä tehokkaammin. Sotilasneuvonantajien määrää lisättiin, ja heidän joukkoonsa sijoitettiin myös sotilastiedustelun edustajia.⁴

Annettu apu ei tuottanut toivottua tulosta. Sisällissota laajeni. Afganistanin armeija ja santarmilaitos olivat vuoden 1979 lopulla lähes hajoamis-

tilassa. KGB:n johtaja Juri Andropovin syyttävä sormi osoitti presidentti Aminia. Tämä pitäisi poistaa maan johdosta. Samalla kertaa voisi ratkaista ”rikollisjoukkojen likvidoimiseen” liittyvät kysymykset, puolustaa Afganistanin ”vallankumouksen” saavutuksia, vakiinnuttaa ”leniniläiset periaatteet” Afganistanin puolue- ja valtiojohtoon ja varmistaa Neuvostoliiton asemat maassa.

Joulukuun 8. päivänä Andropov ja puolustusministeri Dmitri Ustinov keskustelivat asiasta Kremlissä Brežnevin, ulkoministeri Gromykon ja politbyroon jäsenen Mihail Suslovin (NKP:n pääideologin) kanssa. Andropov ja Ustinov vetosivat nyt myös strategiaan näkökohtiin. Maalailtiin uhkakuvaa, jossa Yhdysvallat sijoittaisi Afganistaniin ydinohjuksia, mikäli sen onnistuisi kaapata maa valtapiiriinsä.

Brežnev tiettävästi hyväksyi interventiohankkeen tässä tilaisuudessa. Ustinov ryhtyi antamaan toimintakäskyjä pian tapaamisen jälkeen. Hän ilmoitti yleisesikunnan päällikölle, marsalkka Nikolai Ogarkoville, että tehtävää varten oli koottava 75 000–80 000 miehen voimaryhmä. Yleisesikunnan korkein johto oli siihen asti vastustanut interventiokaavailuja, ja Ogarkov ilmaisi nytkin eriävän kantansa politbyroon ydinjoukolle. Ogarkovin kerrotaan viittanneen ulkopoliittisiin riskeihin ja afgaanien perinteiseen tapaan vastustaa ulkopuolisia tunkeilijoita. Hänen kerrotaan myös kritisoineen esitettyä voimaryhmää liian pieneksi. Afganistanin tilanteen nopeaan vakauttamiseen tarvittaisiin 30–35 divisioonaa. Ustinovin ja Ogarkovin tapaamisessa käytettiin kuvausten perusteella varsin suorasukaista kieltä, eikä jännitettä liene lieventänyt se kaikkien tiedossa oleva tosiasia, että Ustinovilla ei marsalkan arvostaan huolimatta ollut todellista sotilastaustaa. Esimiehen käskyjä oli silti toteltava.⁵

40. armeija

Interventiopäätös hyväksyttiin muodollisesti politbyroon istunnossa joulukuun 12. päivänä. Puolustusministeriöön muodostettiin seuraavana päivänä erityinen operatiivinen ryhmä tulevien toimien koordinoimiseksi. Yleisesikunnan päällikön sijaisen, armeijakenraali Sergei Ahromejevin

johtama ryhmä matkusti jo 14. joulukuuta Afganistanin rajan tuntumassa olevaan Termeziin aloittamaan työtään.⁶

Perustettavan voimaryhmän, 40. armeijan, runkona tuli olemaan neljä vakinaisen armeijan moottoroitua jalkaväkidivisioonaa (yksi niistä jäisi reserviksi Neuvostoliiton puolelle), yksi erillinen moottoroitu rykmentti, yksi maahanlaskudivisioonaa, yksi erillinen maahanlaskurykmentti ja yksi ilmarynnäköprikaati. Armeijaan liitettäviin ilmavoimiin, sekakoosteiseen lentoarmeijakuntaan, kuului hävittäjiä, hävittäjä-pommittajia, kuljetus- ja tiedustelukoneita sekä helikoptereita.

Voimaryhmän pääosa koottiin Afganistaniin rajoittuvien Turkestanin ja Keski-Aasian sotilaspiirin joukoista. Maahanlaskudivisioonaa siellä ei ollut, sellainen tuotiin Valko-Venäjän sotilaspiiristä, lähes neljäntuhannen kilometrin päästä. Maahanlaskujoukkojen panosta pidettiin tärkeänä etenkin operaation alkuvaiheessa, kun pääkaupunki Kabul oli otettava nopeasti haltuun. Armeijan esikunta muodostettiin Turkestanin sotilaspiirin esikunnan henkilöstöstä ja yleisesikunnan lähettämistä upseereista. Komentajan tehtäviä ryhtyi hoitamaan sotilaspiirin komentajan ensimmäinen sijainen, kenraaliluutnantti Juri Tuharinov.

Maavoimien joukot olivat alhaisen valmiuskategorian joukkoja, ja niiden saattaminen taisteluvalmiuteen edellytti osittaista liikekannallepanoa. Reservistä mobilisoitiin yli 50 000 miestä ja siviilisektorilta noin 8 000 ajoneuvoa. Näillä alueilla ei ollut tehty mitään vastaavaa sitten toisen maailmansodan, ja nyt ilmeni monia ongelmia. Kutsuntaluetteloissa oli puutteita. Monet pyrkivät tarkoituksellisesti välttämään palvelusta. Erikoiskoulutuksen saaneista miehistä, kuten panssarivaunujen ja jalkaväen taistelujoukkojen kuljettajista, tykkimiehistä sekä ohjus- ja tutkamiehistä oli pulaa. Reserviupseereiden joukossa oli sellaisia, jotka olivat saaneet koulutuksensa siviiliopintojen yhteydessä eivätkä olleet koskaan palvelleet varsinaisessa armeijassa. Käsketty aikataulu osoittautui niin tiukaksi, että joitakin huoltomuodostelmia piti täydentää vielä keskitysmarssin aikana.

Termezin suunnalla oleva rajajoki Amudarja oli oma haasteensa. Joki oli noin kilometrin levyinen ja sen yli oli rakennettava raskaalle liikenteelle sopiva tilapäissilta. Tehtävään tarvittiin kaksi ponttoonisiltarykmenttiä, joista toinen täytyi tuoda Ukrainasta saakka.⁷

Etujoukko saapuu

Pahaa aavistamaton presidentti Amin erehtyi kiristämään itse omaa hirttosilmukkaansa. Hän pyysi Moskovasta suojakseen henkilökohtaista turvapataljoonaa ja saikin sellaisen. Kabuliin ei kuitenkaan lähetetty Aminin toivomaa moottoroitua jalkaväkipataljoonaa, vaan GRU:n alainen noin 500 miehen vahvuinen erikoisjoukko. Se käytti salaamissyistä afgaaniarmeijan asepujuja. Pataljoona ei tullut kulumaan aivan Aminin turvajoukkojen ytimeen, mutta suojaustehtävän varjolla se pystyi sijoittumaan presidentin läheisyyteen epäluuloja herättämättä. Joulukuun puolivälissä Bagramiin lähetettiin siellä jo ennestään olevan lisäksi vielä toinen maahanlaskupataljoona ja saman aselajin tiedustelukomppania.

Pääjoukon tuloa ei voisi salata. Se ei ollut tarpeenkaan, sillä Afganistanin johtajat olivat itse pyytäneet apua useampaan kertaan. Neuvostoliiton Kabulin-lähettiläs tapasi Aminin joulukuun 22. ja 23. päivänä ja kertoi Kremlin tehneen asiassa viimein myönteisen ratkaisun. Joukkoja oli luvassa. Aminin kerrotaan ilmaisseen kiitollisuutensa ja antaneen omalle yleisesikunnalleen ohjeet avustaa tulijoita. Maiden suhteet vaikuttivat kaiken kaikkiaan normaaleilta. Aminin annettiin ymmärtää, että hänen toivomansa valtiovierailu Moskovaan oli suunnitteilla.

Muu maailma ja Neuvostoliiton kotirintama haluttiin panna tapahtuneen tosiasian eteen. Ainakin Yhdysvaltain tiedusteluviranomaiset olivat perillä valmiuden kohottamisesta ja yksiköiden siirrosta Afganistaniin, mutta he eivät osanneet arvioida oikein, mihin toimilla pyrittiin. Analytikkojen enemmistö piti vielä joulukuun alkupuolella laajamittaista interventiota epätodennäköisenä. Neuvostoliiton media harhautti omia kansalaisia. Joulukuun 23. päivänä Pravda kumosi artikkelissaan kaikki lännessä esitetyt tiedot Neuvostoliiton sekaantumisesta naapurimaan asioihin ja syytti sen sijaan Yhdysvaltoja vallankumouksen valmistelusta Afganistanissa.⁸

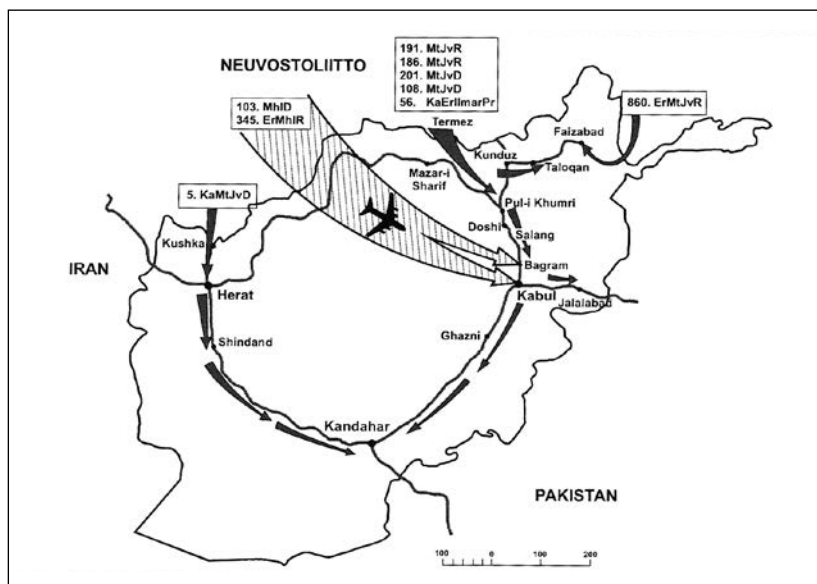
Isku

Ensimmäiset maahanlaskujoukkoja tuovat kuljetuskoneet laskeutuivat Kabuliin ja Bagramiin illansuussa 25. joulukuuta. Seuraavien kahden vuorokauden aikana tuotiin noin 340 lennolla, melkein 8 000 sotilasta, 900 yksikköä sotateknistä kalustoa ja yli tuhat tonnia muuta rahtitavaraa. Lentokentät oli varauduttu varmistamaan laskuvarjoilla pudotettavilla etuosastoilla (vahvistettu pataljoona kenttää kohden), jotka suojausivat päävoimien saapumista. Tätä varotoimenpidettä ei tarvittu. Kuljetuksia ei häiritty, ja suojaiksi määrättyt hävittäjät saivat tyytyä tilanteen tarkkailuun. Yksi paha onnettomuus tapahtui. Pimeydessä lentänyt Il-76 kuljetuskone törmäsi 25. päivän iltana vuoreen Kabulin pohjoispuolella, jolloin koneen miehistö ja noin 40 sotilasta sai surmansa.

Kabulissa oli tiedustelun perusteella määritetty kolmetoista ensimmäiseksi vallattavaa avainkohdetta. Presidentin asuinpalatsin ohella listalla olivat pääesikunta, puolustusministeriö, kaupungissa oleva armeijakunnan esikunta, sisäministeriö, ulkoministeriö, viestintäministeriö, kansandemokraattisen puolueen päämaja, salaisen poliisin päämaja, radio- ja televisiokeskus, pääposti, lennätin ja Pul-e Kharkin keskusvankila. Niiden haltuunottoa varten muodostettiin kolmetoista iskuosastoa, jotka koottiin KGB:n ja GRU:n erikoisjoukoista, sotilasneuvonantajista ja maahanlaskujoukoista. Maahanlaskujoukot määrättiin lisäksi saartamaan läheiset afgaanivaruskunnat, sulkemaan Kabuliin johtavat tiet, vartioimaan kaupungin halki virtaavan Kabuljoen siltoja ja perustamaan vartiopaikkoja kaupungin ympäristön hallitseviin maastokohtiin.

Iskuosastot lähtivät liikkeelle joulukuun 27. päivän iltana, kun ilmakuljetukset olivat päättyneet. Kabulilankaviestiyhteydet ulkomaailmaan katkaistiin. Tärkeimmän kohteen, hyvin suojatun presidentinpalatsin valtaukseseen osallistui alueella ennestään olevan ”turvapataljoonan” lisäksi yksi maahanlaskukomppania ja kaksi KGB:n erikoisjoukkojen ryhmää. Rakennus saatiin haltuun keskiyöhön mennessä. Presidentti Amin surmattiin. Pääesikuntaan oli soluttauduttu etukäteen vierailun varjolla ja se vallattiin vajaassa tunnissa. Pääesikunnan päällikkö yritti vastustella ja hänet ammuttiin. Kaupungissa ollut armeijakunnan esikunta ja sen yhteydessä

KARTTA 1. Neuvostojoukkojen tulo Afganistaniin.

Lähde: Punaisen Afganistanin puolesta 1979–1989 s. 74

ollut yli tuhannen miehen varuskunta lamautettiin yhden maahanlaskukomppanian, erikoisjoukkojen ryhmän ja kuuden sotilasneuvonantajan voimin. Esikuntaan ilmoitettiin Aminin syrjäyttämisestä ja siitä, että neuvostojoukot olivat tulleet tukemaan uutta hallitusta sen omasta pyynnöstä. Vain hajanaista vastarintaa esiintyi. Salaisen poliisiin päämajalla ajauduttiin tulitaisteluun, mutta sekin päättyi yöllä puolustajien antautumiseen.

Muut kohteet saatiin yleensä haltuun ilman mainittavia ongelmia. Kabuln radio tiedotti aamuyöllä maan johdon vaihtumisesta. Radiosta kuultiin myös Neuvostoliiton valitseman uuden hallitsijan, Babrak Karmalin etukäteen nauhoitettu puhe. Osa aiemman hallituksen jäsenistä ja muista johtohenkilöistä sekä presidentti Aminin lähipiiri otettiin kiinni ja passitettiin vankilaan.

Maajoukkojen siirto Afganistaniin oli alkanut samana joulukuun 25. päivänä, kun ensimmäiset maahanlaskujoukkojen kuljetukset saapuivat Kabuliin ja Bagramiin. Termezistä lähtenyt kärkeidivisioona oli raskaan vuoristomarssin jälkeen kokonaisuudessaan Kabulissa 28. joulukuuta. Län-

nessä, Kuškan suunnalla, ollut divisioona lähti liikkeelle vasta yöllä 27./28. joulukuuta. Sikäläinen maasto oli helppokulkuista ja joukot etenivät yhdessä päivässä Heratiin ja Shindandiin, noin 180 kilometrin päähän rajasta.

Joulukuun kaappausisku oli erittäin taitavasti toteutettu, ajoitusta myöten. Länsimaissa oli toiminnan alkaessa hiljennetty jouluun viettoon. Todellisten tarkoituksien salaaminen ja Afganistanin johdon harhauttaminen onnistui iskun alkuhetkeen saakka. Kabul oli koko maan hermo-keskus, ja sen nopea lamauttaminen ehkäisi järjestelmälliset vastatoimet muuallakin. Tulos näkyi tappioluvuissa. Neuvostojoukot menettivät joulu-kuun taistelutoimissa tietävästi vain 24 kaatunutta ja noin sata haavoittui.⁹

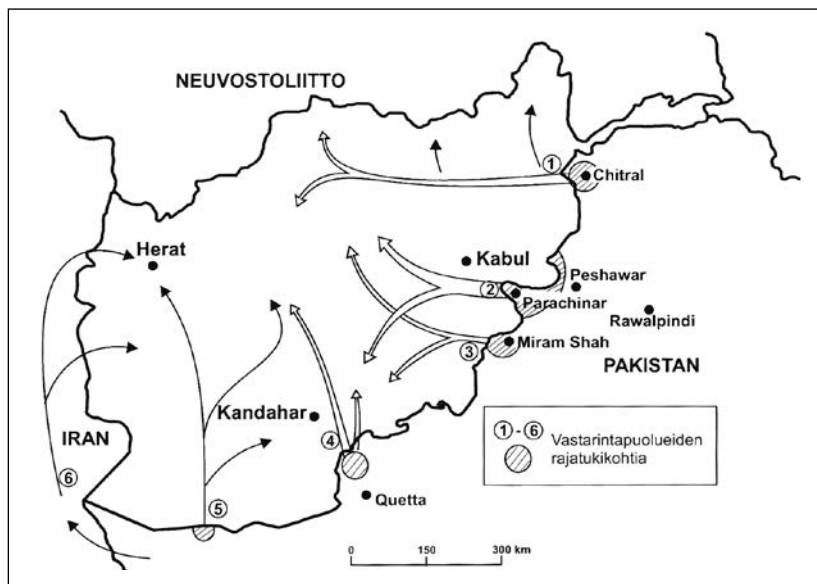
Asetelma muuttuu

Neuvostojoukot ryhmitettiin valvomaan pääkaupunkia, muita suurimpia kaupunkeja, lentokenttiä, vuoristoaluetta kiertävää kehätietä ja muita avainkohteita. Ennalta suunnitellut tehtävät oli nyt täytetty. Vastarintaliikkeen kukistaminen ja maan olojen vakauttaminen olisi ensisijaisesti afgaanien tehtävä. Neuvostojoukot antaisivat selustatukea, mutta eivät osallistuisi taisteluihin.

Kukaan ei osannut intervention alkuvaiheessa ennakoida sen kestoja edes osapuilleen oikein. Pääsihteeri Brežnevin kerrotaan halunneen jo helmikuussa 1980 selvittää, voisiko joukot vetää Afganistanista vuoden loppuun mennessä. Puolustusministeri Ustinov arvioi myöhemmin samassa kuussa, että vetäytyminen voisi alkaa aikaisintaan vuoden tai puolentoista vuoden kuluttua.

Varovaisuuteen oli syynsä. Vastarintaliike ei ollut lamaantunut, ja tilanne pysyi muutenkin epävakana. Tammikuussa täytyi lähettää yksi 40. armeijan pataljoona kukistamaan erässä afgaanijoukko-osastossa puhjennutta kapinaa. Kabulissa kapinoitiin helmikuun lopulla hallitusta ja neuvostojoukkojen maassaoloa vastaan. Liikehdinnän laajuus osoitti, että kysymyksessä oli organisoitu voimannäyttö. Väkijoukot saartoivat kaupungeissa ja sen lähistöllä olevat varuskunnat. Kaikki kaupunkiin johtavat tiet tukittiin. Neuvostoliiton lähetystöä, neuvostojoukkojen sotilaskyliä ja varoasemia ammuskeltiin. Joitakin Neuvostoliiton kansalaisia sai surmansa.

KARTTA 2. Vastarintaliikkeen asekuljetukset Afganistaniin. Tärkeimmät reitit.

Lähde: Adkin – Yusaf, s. 106.

Neuvostoliiton maavoimien komentaja, armeijankenraali Ivan Pavlovski oli käynyt tammikuussa paikalla ja antanut jo tuolloin ymmärtää, että suunnitelmia oltiin muuttamassa. Neuvostojoukot tulisivat itsekin osallistumaan sotatoimiin. Ensimmäinen hyökkäysoperaatio suoritettiin maaliskuussa Pakistanin rajan tuntumassa olevassa Kunarin maakunnassa. Ja lisää oli tulossa. Neuvostoliiton poliittinen johto oli silti vielä luottavainen. Politbyroon Afganistan-komission huhtikuussa 1980 laatimassa raportissa todettiin optimistisesti, että vastarintaliikkeen muodostama uhka oli merkittävästi vähentynyt. Kapinalliset olivat siirtyneet pienryhmätoimintaan ja terrori-iskuihin, mikä viesti voimien heikkenemisestä.¹⁰

Vääriä arvioita. Laskelmissa ei ollut osattu ennakoida oikein ulkopuolisten valtioiden reaktioita. Kremlin johtajat muistivat vuoden 1968 intervention Tšekkoslovakiaan, jolloin länsimaat olivat tyytyneet vain poliittiseen retoriikkaan. Siihen Moskovan kovanaamat olivat nytkin varautuneet, eivätkä he siitä piitanneet. Mutta tällä kertaa puheiden rinnalle ilmaantui vakavampi ongelma. Yhdysvallat ja useat arabiavaltiot ryhtyivät tukemaan

vastarintaliikettä. Alku oli vaatimatonta, mutta summat kasvoivat. Erityisen paljon ne kasvoivat sen jälkeen, kun Yhdysvallat oli vuoden 1985 alussa julistanut niin sanotun ”Reaganin doktriinin”, eräänlaisen vastineen ”Brežnevin opille”. Doktriinin mukaan Yhdysvallat tukisi kommunisminvastaista taistelua kaikkialla maailmassa. Neuvostojoukot haluttiin painostaa pois Afganistanista. Vastarintaliikkeen eri lähteistä saaman avun on arvioitu kohonneen vuosina 1986–1989 yli miljardiin dollariin vuodessa.

Afganistanin naapurimaa Pakistan osoittautui auliiksi yhteistyökumppaniksi. Kenraali Muhammad Zia-ul-Haqilla, joka oli noussut maan johtajaksi sotilasvallankaappauksessa kesällä 1977, oli tähän omat syynsä. Vastarintaliike voisi toimia puskurina Afganistanista mahdollisesti tulevaa uhkaa vastaan. Koska liikkeen tukeminen oli taistelua kommunismia vastaan, se voisi parantaa Zian suhteita länsimaihin, erityisesti Yhdysvaltoihin. Islamilaisessa maailmassa voisi esiintyä islamin asian puolustajana. Vastarintaliikkeen sisäinen hajanaisuus mahdollisti taktikoinnin kumppaneita valittaessa. Tärkeimmiksi kumppaneiksi valikoituivat radikaalit johtajat, jotka halusivat muuttaa Afganistanin islamilaiseksi valtioksi. Ehtymättöminä miesreserveinä olivat Pakistanin pakolaisleirit, joissa oli vuonna 1981 jo 2,4 miljoonaa ja vuonna 1988 peräti 3,3 miljoonaa afgaanipakolaista.¹¹

Pakistanin salainen palvelu ISI johti operatiivista toimintaa. Se kokosi tiedustelutietoja, suunnitteli operaatioita, koulutti vastarintataistelijoita, kuljetti ja varastoi Yhdysvaltain salaisen palvelun CIA:n maahan toimitamat aset ja huolehti Afganistaniin suunnattavasta propagandasta. Afgaanijohtajille ei ollut tällä tasolla varattu mitään roolia. Pakistanin johto halusi päättää itse strategiasta ja suurista linjoista.

Vastarintaliikkeen vahvuudesta on esitetty vaihtelevia arvioita. Läntisten lähteiden mukaan kokoaikaisten taistelijoiden määrä vaihteli vuosittain 20 000–100 000 mieheen. Osa-aikaiset mukaan luettuina vahvuus saattoi nousta jopa 250 000:een. Vuoden 1988 lopun neuvostoarvio esitti kokonaisluvuksi 173 000, joista 82 300 kuului aktiivisimpiin ryhmittymiin. Kaikkien arvioitsijoiden mukaan kokonaisvahvuus kasvoi huomattavasti sodan kestäessä.¹²

ISI:n suunnittelijat ymmärsivät, että sisäisesti eripurainen ja varustuksensa osalta alivoimainen vastarintaliike ei kykenisi haastamaan neuvosto-

joukkoja perinteisin sodankäynnin keinoin. Koordinoidulla sissitaktiikalla päästäisiin parempiin tuloksiin. Oli valittava painopisteitä. Tärkeimmäksi painopisteeksi muodostuivat neuvostojoukkojen huoltoyhteydet, erityisesti valtatie Termez–Kabul–Kandahar. Sissit tuskin pystyisivät pitämään tietä mistään kohdin katkaistuna pitkää aikaa, mutta tekemällä paljon iskuja useissa eri kohdissa – ”tuhannen katkaisun strategialla” – voisi lamauttaa kuljetukset ja ainakin pakottaa vastustaja sitomaan paljon voimia suojaamaan niitä. Tämä heikentäisi sen kykyä muihin sotatoimiin. Eri vastarintaryhmittymien yhteistoimintaa ei välttämättä tarvittaisi, sillä tiestön varrella riitti tilaa kaikille itsenäiseen toimintaan.

Toinen painopiste oli pääkaupunki Kabul. Sen osalta kaavailtiin useita toimintatapoja. Olisi katkottava kaupungin huoltoyhteyksiä, kaupunkiin johtavia sähkölinjoja ja vaikeutettava sen vesihuoltoa patoja räjäyttämällä. Kaupunkiin solutettavien pienryhmien oli määrä tehdä pommi-iskuja, salamurhia ja muita tuhotekoja. Tärkeimmäksi menetelmäksi vakiintui kuitenkin Kabulin tulittaminen raketeilla sen ympäristöstä. Niitä ammuttiin sodan aikana kymmeniä tuhansia.

Painopisteiden lisäksi sota pyrittiin levittämään mahdollisimman laajalle koko maahan. Neuvostotilaston mukaan sissit tekivät esimerkiksi vuosina 1985–1987 yli 10 000 väijytysiskua ja melkein 10 000 yllätyshyökkäystä. Terrori-iskuja tilastoitiin noin 2 000. Raketti- ja kranaatti-iskuja tilastoitiin pelkästään huhtikuun 1985 ja tammikuun 1987 välisenä aikana yli 23 000. Etenkin itäisellä rajaseudulla taistelutoimet saivat myös konventionaalisen sodankäynnin piirteitä. Vuoristoalueelle muodostettiin vahvoja tukikohtia, joista tehtiin iskuja ympäristöön ja joihin vetäydyttiin suojaan niiden jälkeen. Paktian maakunnan pääkaupungin Khostin pitkäaikaiseen piiritykseen vuonna 1985 osallistui ehkä jopa 7 000 taistelijaa. Vastarintaliike ei kyennyt tuottamaan neuvostojoukoille ratkaisevia tappioita eikä lamauttamaan huoltokuljetuksia, mutta pakotti 40. armeijan – suunnitelmien mukaisesti – sitomaan paljon voimia erilaisiin defensiivisiin tehtäviin. Esimerkiksi vuonna 1986 niihin täytyi sitoa 82 pataljoonaa tai patteristoa – enemmän kuin puolet kaikista.¹³

”Internationalistit” ja afgaaniaseveljet

Kesällä 1980 neuvostojoukkojen runkona oli kolme moottoroitua jalkaväkidivisioonaa, kaksi erillistä moottoroitua jalkaväkirykmenttiä, yksi maahanlaskudivisioona, yksi ilmarynnäköprikaati ja yksi erillinen maahanlaskurykmentti. Erityisesti Afganistanin oloihin räätälöityjä yhtymiä olivat kahden rykmentin pohjalta muodostetut kaksi erillistä moottoroitua jalkaväkirykmenttiä, joihin kumpaankin kuului moottoroidun jalkaväen lisäksi helikopterikuljetteen ilmarynnäköpataljoona. Joukkojen kokonaisvahvuus, ilmavoimat mukaan luettuna, oli noin 82 000 henkeä, joista noin 62 000 oli varsinaisissa taistelujoukoissa.

Divisioonat olivat sodan alkuvaiheessa ainakin pääosin vakiokokoonpanossa. Se sopi voiman näyttämiseen, mutta mukana oli paljon sellaista, mitä ei oikeasti tarvittu. Ensimmäinen merkittävä muutos tehtiin syksyllä 1980, jolloin kaikkien divisioonien tykistöörakettipatteristot, armeijan ilmatorjuntaohjusprikaati, armeijan tykistöprikaati ja yksi panssarirykmentti siirrettiin takaisin Neuvostoliittoon. Vuonna 1986 kotiutettiin moottoroitujen jalkaväkidivisioonien ilmatorjuntarykmentit ja yhden divisioonan panssarirykmentti. Kolmas maassa oleva panssarirykmentti oli muutettu jo 1984 moottoroiduksi jalkaväkirykmentiksi, joten divisioonien panssarijoukoista olivat jäljellä enää rykmenttien orgaaniset panssaripataljoonat. Enempää ei katsottu tarvittavan. Liikkuvuuden parantamiseksi kaikki divisioonat saivat käytettäväkseen helikopteriläivueet.¹⁴

Taisteluvastuuta haluttiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti siirtää mahdollisimman paljon Afganistanin omille asevoimille, mutta niiden jälleenrakentaminen osoittautui työlääksi tehtäväksi. Keväällä 1986 asetettiin tavoitevahvuudeksi 200 000 miestä, mitä tavoitetta ei koskaan saavutettu. Antonio Giustozzin tutkimuksen mukaan armeijassa ja rajavartiojoukoissa olisi ollut vuonna 1988 yhteensä noin 132 000–157 000 miestä. Santarmijoukoissa on arvioitu olleen noin 97 000–117 000 ja salaisen poliisin muodostelmissa noin 70 000 miestä. Niiden lisäksi oli muodostettu puolivivakinaisia ja puolisolitaallisia miliisijoukkoja. Eri osien yhteinen vahvuus olisi Giustozzin mukaan noussut jopa noin 460 000–515 000 mieheen.

Lukujen luotettavuuteen nähden on asetettava suuria varauksia. Neuvostoviranomaisten mukaan Afganistanin varsinaisissa asevoimissa oli syksyllä 1988 vain vajaat 60 prosenttia määrävahvuudesta. Massakarkuruutta ei saatu missään vaiheessa tukahdutetuksi. Tilastoitujen karkureiden luku vaihteli vuosittain noin 25 000:sta yli 40 000:een. Luvut olivat useimmiten jopa korkeampia kuin ensimmäisen neuvostojoukkojen tuloa seuranneen vuoden aikana.¹⁵

Sotataito puntarissa

Miten löytää sissisotaa käyvä vihollinen satojentuhansien neliökilometrien alueelta ja miljoonien ihmisten keskuudesta, kun se ei erotu vaatetukseltaan siviiliväestöstä ja kun väestön pääosa tukee sitä ainakin passiivisella vaikenemisella? Neuvostojoukkojen tiedustelujärjestelmä oli suunniteltu toisenlaisiin tarpeisiin. Tilannekuva oli etenkin sodan alkuvaiheessa hyvin puutteellinen, sillä tiedustelu kattoi vain joukkojen sijoituspaikkojen lähialueen. Länsimaisen arvion mukaan järjestelmää ei kyetty missään vaiheessa kehittämään sellaiseksi, että se olisi luonut todelliset edellytykset vastarintaliikkeen tukahduttamiselle.

Sotatoimien valmistelussa tarvittavat tiedot saatiin useimmiten väestöltä ja sissien keskuudessa liikkuvilta agenteilta. Tietojen luotettavuudessa oli toivomisen varaa jo sen takia, että osa ehti vanhentua ennen kuin ne saatiin käytettäväksi. Ilmatiedustelun tulokset olivat periaatteessa objektiivisia, mutta sen mahdollisuuksia rajoitti vastustajan sodankäyntitapa. Se ei yleensä perustunut kiinteisiin aseisiin tai suuriin joukkokeskittyisiin, jotka olisi voinut havaita ilmakuvauksilla. Radiotiedustelu osoittautui niin ikään toisarvoiseksi menetelmäksi. Neuvostojoukot sen sijaan olivat hyvin haavoittuvia sissien tiedustelulle. Taistelukentällä ongelmat konkretisoituivat usein havaintoon, että sissit olivat onnistuneet vetäytymään hyökkääjien tieltä ja ponnistelut olivat valuneet hukkaan.

Vastasissisota oli kaiken kaikkiaan outo asia. Ei ollut käsikirjoja, ohjesääntöjä tai oppaita, joihin tukeutua. Moottoroidun jalkaväkidivisioonan esikuntapäällikkönä sotansa aloittanut Boris Gromov on kuvannut

kokemuksiaan ensimmäisessä hyökkäysoperaatiossa maaliskuussa 1980. Siihen oli Gromovin mukaan valmistauduttu ”tosimielellä ja perustaen sille, mitä meille oli opetettu sotakouluissa ja akatemioissa”. Muutaman päivän kuluttua, ”kun operaatio oli täydessä käynnissä”, selvisi kuitenkin, että ”kaikki se mitä neuvostosotatiede oli esittänyt ja mikä oli kirjoitettu ohjesääntöihin, kuten ohjesäännön osa ’sotatoimet vuoristossa’, päti vain läntisellä suunnalla ja Euroopan sotänäyttämöllä”. Afganistanissa oli pakko edetä yritysten ja erehdyksien kautta.¹⁶

Yritystä ei puuttunut. Neuvostojoukot suorittivat yhdeksän vuoden aikana kaikkiaan 220 itsenäistä operaatiota ja yli 400 yhteisoperaatiota afgaanijoukkojen kanssa. Voimaryhmien muodostamisessa oli omat hankaluutensa, sillä lukuisat suojaustehtävät oli hoidettava myös operaatioiden aikana. Mitään yhtymää tai joukko-osastoa ei voinut sen takia irrottaa kokonaisuudessaan, vaan hyökkäysjoukot täytyi koota eri paikkoihin sijoitetuista osista. Syntyi tilapäiskokoonpanoja, joilla ei välttämättä ollut kokemusta aiemmasta yhteistoiminnasta, ja jotka hajotettiin sen jälkeen, kun operaatio oli päättynyt. Yhteistyöhön afgaanijoukkojen kanssa liittyi se hankala erityispiirre, että näihin ei voinut varauksetta luottaa. Afgaanien epäiltiin vuotavan tietoja vastarintaliikkeelle. Suunnitelmista voitiin tämän takia kertoa aseveljille vain sen verran kuin heidän mukanaolonsa kannalta oli välttämätöntä, ja afgaaniarmeijan ylimmälle johdollekin saatettiin antaa aluksi harhaanjohtavaa tietoa.¹⁷

Neuvostojoukot olisivat olleet omimmillaan Afganistanin pohjois- länsi- ja eteläosien tasanko- ja erämaamaastossa. Sissien tärkeimmät tukeutumisaalueet sen sijaan olivat vuoristoseudulla, jonne oli helppo luoda kestävä ja syvä puolustus suhteellisen vähälukuisinkin voimin. Vuoristoalueelle tyyppilliset pitkät ja kapeat laaksot kanavoivat hyökkääjän liikettä ja pahimmillaan pakottivat etenemään kolonnamuodossa. Puolustajia oli käytännössä mahdoton yllättää. Tilan vähäisyys esti manöveroinnin ja saarrostuksia. Hyökkääjä oli altis sivustaiskuille. Sivulaaksot pakottivat hajottamaan voimia. Taistelualaueelta johtavia kulku-uria on mahdotonta tukkia samalla kertaa, ja puolustajat pystyivät niitä pitkin vetäytymään ylivoiman tieltä. Alueen pitävä saarrostaminen olisi edellyttänyt niin paljon voimia, että se oli poissuljettu vaihtoehto.

Operaatiot noudattivat neuvostosotataidon vakiintuneita oppeja. Ne alkoivat ilmavoimien ja tykistön tulivalmistelulla, joka saattoi kestää jopa kaksi päivää. Tulenkäyttö perustui oletukseen, että vastustaja oli staattisessa asemapuolustuksessa ja toimisi siten kuin vastustajan uskottiin toimivan sellaisessa sodassa, johon joukot ja johtajat oli alun perin koulutettu. Pienistä korjauksista huolimatta toiminnalle oli koko ajan ominaista rakenteellinen jäykkyys. Nopeasti muuttuviin tilanteisiin ei kyetty reagoimaan, mikä heikensi valmisteluiden tehoa. Sissit pääsivät perille kaavamaisuudesta ja osasivat suojautua iskuilta. Vuoristomaaston erityispiirteet aiheuttivat lisää ongelmia.

Moottoroitu jalkaväki lähti liikkeelle valmistelun päätyttyä. Panssarivaunuja käytettiin jalkaväen tukemiseen ja tärkeiden maastokohtien pitämiseen, siis liikkuvana tykistönä. Panssarimuodostelmien itsenäistä toimintaa Afganistanissa ei nähty. Kaikkien vaunutyyppien suuri heikkous oli pääaseen vähäinen korotusvara. Vuoristolaaksossa oleva vaunu ei kyennyt ampumaan kanuunallaan ylös vuorten rinteille, mutta kannen ohuehko panssarointi teki siitä haavoittuvan rinteiltä ammutulle sinkotulelle. Rynnäköpanssarivaunut, etenkin myöhemmin käyttöön saatu BMP-2, olivat aseistuksensa puolesta käyttökelpoisempia, mutta niiden panssarointi ei suojannut edes raskaiden konekiväärien panssarinläpäisyluodeilta. BTR-miehistönkuljetusajoneuvot osoittautuivat haavoittuviksi myös kiväärikaliperisille erikoisluodeille. Rakenteellisten ratkaisujen takia suojausta ei myöskään voinut riittävästi parantaa panssarointia vahvistamalla.

Sissit eivät tehneet jäykkää vastarintaa, vaan vetäytyivät viivyttäen, tekevät ylläkköjä ja väijytysiskuja. Saarrostusyritykset helikoptereilla kuljettavien joukkojen avulla eivät onnistuneet kaavaillulla tavalla. Tavoiteltu maa-alue saatiin ajan kanssa haltuun, mutta sissien päävoimia ei onnistuttu tuhoamaan. Operaation päätyttyä vallatun alueen valvonta ja vakauttaminen oli tapana jättää afgaanijoukoille ja afgaaniviranomaisille. Ne eivät yleensä suoriutuneet tehtävästä, ja vastarintaliike pystyi ajan mittaan ottamaan alueen uudelleen haltuunsa. Eniten päänvaivaa aiheuttaneessa kohteessa, Kabulin pohjoispuolella olevassa Panshirin jokilaaksossa suoritettiin sodan aikana yhdeksän hyökkäysoperaatiota, joista suurimpaan osallistui läntisten arvioiden mukaan noin 15 000 miestä. Pitkän ja kapean laaksoalueen hallinta olisi ollut neuvostojoukoille tärkeää, sillä laakson suu

oli lähellä strategisesti tärkeää Termez–Kabulin valtatieä, ja laaksoon tukeutunut vastarintaliike uhkasi Kabulin selustayhteyksiä. Millään operaatiolla ei saavutettu pysyviä tuloksia.¹⁸

Moskova halusi pitää sodankäynnin tiukasti omassa ohjauksessaan, mikä rajoitti 40. armeijan johdon toimintavapautta. Operaatiot perustuivat kuu-kausittain laadittuihin suunnitelmiin, jotka muotoutuivat monimutkaisen byrokraattisen prosessin tuloksena. Armeijan esikunnan lisäksi suunniteltuun osallistuivat Afganistanin armeijan neuvostoliittolainen pääsotilasneuvonantaja avustajineen ja Turkestanin sotilaspiirin johto. Suunnitelmat lähetettiin Moskovaan yleisesikunnan operatiiviseen päähallintoon, jossa tehtiin aiheellisiksi katsottuja korjauksia. Sen jälkeen ne esiteltiin operatiivisen päähallinnon päällikölle ja yleisesikunnan päällikölle. Suunnitelmat vahvisti lopullisesti puolustusministeri. Niiden tarkoituksenmukaisuus tuli näin punnittua monelta kannalta, mutta jäykkä käytäntö aiheutti aikaviiveitä.¹⁹

Moskovan päättäjät ymmärsivät kyllä, että kaikkea ei voinut suunnitella hierarkian eri portaissa etukäteen. Joukoilta edellytettiin myös oma-aloitteisuutta, suppeammassa puitteissa. Nopeaa reagointia tarvittiin esimerkiksi silloin, kun vastuualueelle ilmaantui yllättäen sissiosastoja. Tyypillisiä itsenäisiä sotatoimia olivat raidit, ”hyökkäysretket”, joilla pyrittiin tuhoamaan esimerkiksi tietystä kohteesta havaittu vihollisjoukko tai sissitukikohta. Toinen paljon käytetty menetelmä oli aluepuhdistus, jossa kohdealue saartettiin mahdollisimman pitävästi, minkä jälkeen se tarkastettiin järjestelmällisesti. Erityisen hyvin Afganistanin maasto soveltui väijytystaktiikkaan, ja sissien ohella myös neuvostojoukot käyttivät sitä usein: vahvennetun joukkueen, komppanian ja jopa pataljoonan voimin.

Tulokset olivat heikonpuoleisia. Hyvän maastontuntemuksen ja tiedusteluverkoston omaavaa vastustajaa oli vaikea yllättää. Vuoriston vaikeakulkuisuus, suuret korkeudet ja ilmasto asettivat omat rajoitteensa. Väijytyksistä keskimäärin vain joka kymmenes onnistui. Aluepuhdistuksiin päti sama kuin laajempiinkin operaatioihin; joukkojen poistuttua sissit pystyivät yleensä palaamaan takaisin. Asuttujen alueiden puhdistukset aiheuttivat väistämättä tuhoja, synnyttivät kauhua siviiliväestön parissa ja sotivat näin Kabul hallinnon poliittisia päämääriä vastaan. Sotatoimiin osallistuvissa joukoissa väestön suosion tavoittelua saatettiin pitää perin toissijaisena asiana.²⁰

Ilmavoimaa

Ilmanherruus oli neuvostojoukkojen pysyvä etu. Sitä hyödynnettiin maavoimien sotatoimissa ja itsenäisissä tehtävissä. Vuodelta 1986 olevan läntisen arvion mukaan Afganistanissa oli yli 100 lentokonetta ja noin 300 helikopteria. Sotatoimiin osallistui niiden lisäksi myös Neuvostoliiton puolelle tukeutuneita rintamailmavoimia ja kaukoilmavoimien raskaita pommikoneita.

Pääosa kalustosta oli helikoptereita. Maineikkain – sissien näkökulmasta pahamaineisin – oli Mi-24-taisteluhelikopteri, joka soveltui paitsi maamaalien tuhoamiseen, myös miinoittamiseen, tiedusteluun, tykistö-tulen johtamiseen ja esimerkiksi ajoneuvokolonniin suojaamiseen. Hävittäjistä ja hävittäjä-pommittajista saatiin huonoja kokemuksia, etenkin vuoristotaisteluissa. Monotonisessa maastossa oli vaikea suunnistaa, ja koneiden suuri nopeus vaikeutti maalien paikantamista. Parhaiten oloihin sopivaksi taistelulentokoneeksi osoittautui ketterä Su-25-rynnäkkökone. Afganistanista tuli tämän 1970-luvun lopulla sarjatuotantoon tulleen koneen testauspaikka. Länsi-Afganistanissa olevaan Shindandin tukikohtaan sijoitettiin heinäkuussa 1981 koneita laivueen verran. Lokakuussa 1984 laivue laajennettiin rykmentiksi, jonka toiminta-alue käsitti koko maan.

Sodan alkuvaiheessa lentäjien oli varauduttava pääosin käsiaseiden ja raskaiden konekiväärien torjuntatuleen. Tilanne muuttui vuonna 1982, kun sissit saivat käyttöönsä olkapääohjuksia, ensi vaiheessa neuvostoliittolaisten SA-7-ohjusten ulkomaisia kopioita. Lentokorkeutta oli uuden uhan takia nostettava vähintään 1 500 metriin. Vuoden 1986 lopulla amerikkalaiset ryhtyivät toimittamaan Stinger-ohjuksia, joilla pystyi ampumaan alas neljän kilometrin korkeudella lentäviä maaleja. Turvarajaksi määritettiin tämän takia vähintään 4 500 metriä. Tilanne oli hankalin helikoptereiden osalta. Suojauksen parantamisesta huolimatta (pakokaasunlauhduttimet, soihtukasetit, infrapuna-häirintälaitteet) lentoja täytyi rajoittaa paljon etenkin valoisana vuorokaudenaikana. Ilmatoiminnan painopiste siirtyi entistä selvemmin pommituksiin. Kun esimerkiksi vuonna 1986 pudotettiin 96 000 pommia ja ammuttiin 1,25 miljoonaa rakettia, vuoden 1987 vastaavat luvut olivat 113 000 ja 226 000.

Vastasissisodan perusongelmia ilmavoimat eivät kyenneet ratkaisemaan. Suurimman hinnan maksoi tässäkin tapauksessa siviiliväestö.

Pommitukset tuhosivat laajasti maaseutua ja aiheuttivat paljon henkilötappeita. Länsimaisten arvioitsijoiden mukaan ilmavoimia käytettiin jopa tarkoituksellisesti terrorisoimaan väestöä sissien tukeutumisaalueilla ja autioittamaan muun muassa Pakistanin-vastaista rajaseutua.²¹

Raja

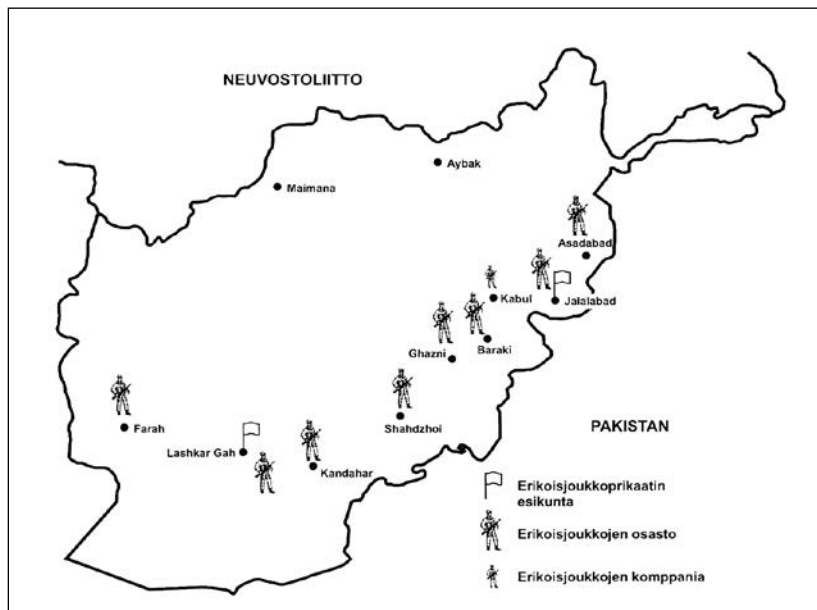
Taitava sotapäällikkö ei hyökkää pelkästään vihollisen armeijaa vastaan, vaan pyrkii vaikuttamaan sen voimanlähteisiin. Afganistanin asetelma oli Neuvostoliiton kannalta pulmallinen, sillä vastarintaliikkeen sotilaallinen voimanlähde oli maan rajojen ulkopuolella. Sotatoimien ulottaminen Pakistaniin ei tullut kysymykseen, sillä Kremlin johto halusi välttää sodan eskaloitumisen. Vaihtoehdoksi jäi tehostaa rajojen vartiointia ja yrittää eristää sissit tukijoistaan. Se osoittautui mahdottomaksi tehtäväksi.

Pakistanin-vastainen raja on yli 2 000 kilometriä pitkä ja kulkee pääosin vuoristossa. Läntisten tiedustelutietojen mukaan afganistanilaiset rajajoukot valvoivat vuonna 1980 yleensä vain tärkeimpien maanteiden suuntia. Joukkoja oli liian vähän. Vuodelta 1981 olevan neuvostoarvion mukaan rajan sulkemiseen olisi tarvittu 20–25 uutta rajapataljoonaa siellä olevien afgaaniyksiköiden lisäksi. Iranin-vastaiselle rajalle olisi tarvittu ainakin 10 pataljoonaa. Neuvostoliittolaisten rajajoukkojen käyttö ei tullut kysymykseen. Tehtävien edellyttämiä rajavartiijareservejä ei ollut, eikä neuvostojoukkoja haluttu ylipäänsä siirtää rajalle tai sen läheisyyteen, koska yhteenottoja pakistanilaisten ja iranilaisten kanssa haluttiin välttää.

Valvontavastuu jäi edelleen afgaaneille. Tilanne ei ollut vuoteen 1984 mennessä ratkaisevasti muuttunut. Pakistanin-vastaisesta rajasta kerrotaan valvotun vain noin neljäsosaa. Karavaanireittien miinoitukset osoittautuivat tuloksettomiksi, sillä sissit raivasivat reitit nopeasti uudelleen auki. Keväällä 1985, kun Afganistanin rajajoukkojen vahvuus oli saatu vaivoin kohoamaan noin 20 000 mieheen, valvonnan arvioitiin edellyttävän määrän kolminker-taistamista. Rajoilla käytiin koko ajan intensiivisemmäksi muuttuvaa sotaa.

Kun rajalinjaa ei kyetty eristämään, sen vartiointia yritettiin tehostaa liikkuvalla valvonnalla. Afganistanissa oli vuodesta 1981 lähtien ollut kak-

KARTTA 3. Neuvostoliiton erikoisjoukkojen ryhmitys Afganistanissa (syksy 1985).

Lähde: Markovski, Viktor – Miljatšenko, Viktor: Afganistan. Voina razvedtsikov. Izdatelski tsentr "Eksprin". Moskva 2001, s. 63.

si neuvostoliittolaista erikoisjoukkojen pataljoonaa, ja vuosina 1984–1985 niiden määrä kasvatettiin kahdeksaan. Erikoisjoukoista muodostettiin kaksi prikaatia, joiden yksiköt ryhmitettiin maan itä-, etelä- ja kaakkoisosiin noin 1 500 kilometrin pituiselle linjalle. Tärkein tehtävä oli valvoa Pakistanin ja Iranin rajalta tulevia karavaanireittejä. Panssarikaluston (BMP, BTR) lisäksi erikoisjoukoilla oli käytettävissään kuljetus- ja taisteluhelikoptereita, jotka mahdollistivat ilmapartioinnin ja iskut ilman aikaa vievää valmisteluvaihetta. Väijytysosastoja oli helppo siirtää nopeasti myös kaukana oleviin kohteisiin.

Karavaanien kokonaismäärään suhteutettuna menestys jäi vajavaiseksi. Vuonna 1985 kyettiin erään arvion mukaan estämään vain 12–15 prosenttia kaikista sissien kuljetuksista. Sissien vahvuuden kasvusta ja aktiivisuudesta voi päätellä, että ratkaisevaa muutosta ei tapahtunut myöhemminkään. Afganistan oli kuin laidastaan vuotava vene, jota yritettiin pitää pinnalla äyskäröimällä, kun rakojen tilkitseminen ei onnistunut.²²

”Olemme hävinneet taistelun Afganistanin kansasta”

Afganistanin armeijan pääsotilasneuvonantaja armeijakenraali Aleksander Majorov, Turkestanin sotilaspiirin komentaja kenraalieversti Juri Maksimov ja kolme muuta kenraalia olivat lähettäneet jo toukokuussa 1981 puolustusministeri Ustinoville kriittisen raportin Afganistanin tilanteesta. Olojen vakauttaminen eteni liian hitaasti. Vastarintaliikkeen kukistaminen pelkästään sotilaallisin keinoin tulisi kestämään kauan. Se olisi lisäksi hedelmätöntä, sillä Afganistanin poliittinen johto ei hoitanut omaa osuuttaan täydellä vakavuudella. Tärkein tehtävä oli voittaa väestö Kabulin hallinnon puolelle, mutta maan johtajat olivat passiivisia. Maakuntatason hallinto toimi heikosti. Kapinalliset pystyivät toimimaan väestön keskuudessa ja rekrytoimaan riveihinsä uusia voimia. Afganistanin asevoimien jälleenrakentaminen sujui perin hitaasti. Raportin allekirjoittajat näkivät tässä suorastaan tarkoituksellista politiikkaa, jolla vastuu sodankäynnistä haluttiin säilyttää 40. armeijalle. Kenraalien mielestä Neuvostoliiton johdon piti määrittää selkeä poliittinen ja sotilaallinen strategia tulevaisuutta silmällä pitäen ja vaatia Kabulin johtoa siirtymään tyhjästä vakuutteluista todellisiin tekoihin.²³

Kului vuosi, puolitoista. Ulkoministeri Gromyko totesi maaliskuussa 1983 politbyroossa, että Afganistanin tilanne oli vaikea. Keskushallinto ei ollut vieläkään saanut täyttä otetta maaseudusta. Kapinallisryhmien määrä ei ollut vähentynyt. Peli ei silti ollut Gromykon mielestä menetetty. Pääsihteeri Juri Andropovin (hänet oli valittu tehtävään Brežnevin kuoltua vuonna 1982) kanta oli järkkymätön. Sodassa oli kysymys taistelusta Amerikan imperialismia vastaan. Vetäytyminen ei tullut kysymykseen. Keski-Aasiassa bolševikkivallankumouksen jälkeen puhjennun kapinoinnin kukistaminen oli kestänyt 1930-luvulle saakka, Andropov huomautti. Tämänkaltaisen sota veisi aikaa.

Helmikuussa 1984 kuolleen Andropovin seuraaja Konstantin Tšernenko jatkoi edeltäjänsä linjalla. Sotatoimia päätettiin tehostaa. Vuosista 1984 ja 1985 tuli neuvostojoukoille sodan verisimpiä: noin 4 200 miestä kaatui ja noin 16 000 haavoittui. 40. armeijan kokonaisvahvuus oli suurimmillaan kevään 1985 ja kevään 1986 välisenä aikana. Riveissä oli 108 000 henkeä, joista 73 000 oli taistelujoukoissa. Muiden voimaviranomaisten (KGB, si-

säministeriö) alaiset yksiköt ja Pohjois-Afganistanissa Neuvostoliiton rajan läheisyydessä olevat rajajoukot mukaan luettuina kokonaisluku oli vielä useita tuhansia tätä korkeampi.²⁴

Ratkaisevia tuloksia ei saavutettu. Sodan ilmeinen näköalattomuus yhdessä Neuvostoliiton muiden ulko- ja sisäpoliittisten ongelmien kanssa alkoi 1980-luvun puolivälissä kallistaa vaakaa lopettamisen hyväksi. Kulussien takana voimistunut kritiikki murtautui pinnalle Mihail Gorbatšovin tultua Neuvostoliiton johtoon keväällä 1985. Sota oli rasite Gorbatšovin ulkopolitiittiselle ohjelmalle, jonka keskeiseksi tavoitteeksi esitettiin kansainvälisen jännityksen lieventäminen. Osaltaan tässä tehtiin välttämättömyydestä hyvettä. Supervallan taloudellinen perusta oli rapautunut. Kansantalouden vakavat ongelmat pakottivat punnitsemaan niitä etuja ja haittoja, joita Afganistanin-politiikan jatkamisessa entisen tapaan olisi. Uudelleen arvioinnille oli paremmat edellytykset myös sen takia, että intervention arkkitehdit olivat jo kuolleet tai siirretty sivuosaan. Lokakuussa 1985 Gorbatšov ilmoitti politbyroolle, että Afganistanista tultaisiin poistumaan mahdollisimman nopeassa aikataulussa. Hän luonnehti sotaa kalliiksi virheeksi ja Afganistania ”vuotavaksi haavaksi”. Syytökset Afganistanin nukkepresidentin, Babrak Karmalin tyytymisestä pelkkiin puheisiin jatkuivat. Kremlin kärsivällisyys loppui keväällä 1986. Karmal korvattiin Moskovon uudella luottomiehellä, Afganistanin salaisen poliisin johtajalla Mohammed Najibullahilla. Tämä ei kyennyt muuttamaan kehityksen suuntaa. Neuvostoliiton asevoimien yleisesikunnan päällikkö, marsalkka Sergei Ahromejev kiteytti saman vuoden marraskuussa politbyroolle sodan perusprobleeman:

”Sotatoimet Afganistanissa ovat jatkuneet pian seitsemän vuotta. Maassa ei ole sellaista paikkaa, mitä neuvostosotilas ei olisi valloittanut. Siitä huolimatta pääosa maasta on edelleen kapinallisten käsissä. Afganistanin hallituksella on käytettävissään huomattava sotilaallinen voima: armeijassa on 160 000 miestä, Sarandoyssa [santarmistossa] 115 000 ja valtion turvallisuuselimissä 20 000. Ei ole ilmennyt yhtään sellaista sotilaallista ongelmaa, jota ei olisi ratkaistu, mutta tulosta ei ole silti saatu aikaan. Asian ydin on siinä, että sotilaallisia saavutuksia ei ole varmistettu poliittisilla [toimenpiteillä]. Valtaa pidetään keskuksissa, ei maakunnissa.

*Valvomme Kabulia ja maakuntakeskuksia, mutta emme kykene levittämään valtaa valloitetuille alueille. Olemme hävinneet taistelun Afganistanin kansasta. Armeijamme ... pystyy pitämään maan tilanteen nykyisellään. Mutta näissä oloissa sota tulee jatkumaan pitkän aikaa...*²⁵

Ulkoministeri Eduard Ševardnadze kävi henkilökohtaisesti tutustumassa tilanteeseen ja kertoi vaikutelmistaan politbyroon kokouksessa tammikuussa 1987. Ne eivät olleet rohkaisevaa kuultavaa. Afganistanin valtiokoneisto toimi heikosti, neuvonantajien apu oli tehotonta, eikä kansan keskuudessa ollut juuri havaittavissa ystävällistä asennetta neuvostoliittolaisia kohtaan. Kaikki talonpoikaisväestön ongelmat olivat ratkaisematta. Todellisuudessa neuvostojoukot kävivät sotaa sitä vastaan. Puolustusministeri Sergei Sokolovilla oli kyyninen käsitys afgaaneille annetusta talousavusta: ”Pyytävät kolme kertaa sen määrän minkä tarvitsevat, vuonna 1981 annoimme apua 100 miljoonan arvosta, ja se kaikki meni eliitin tarpeisiin. Kyliin ei liennynyt edes tulitikkuja.”²⁶

Koska pelkästään kansandemokraattiseen puolueeseen tukeutuva hallitus ei ollut saanut kansan luottamusta, päätettiin kokeilla toista tietä. Najibullahin nimissä lanseerattu, mutta Neuvostoliiton käsiohjauksessa valittu ”kansallisen sovinnon politiikka” oli varovainen kompromissi, jolla pyrittiin turvaamaan Afganistanin hallinnon jatkuvuus ja Neuvostoliiton edut. Vuonna 1987 kirjoitetussa uudessa perustuslaissa kansandemokraattien monopoliasema oli korvattu näennäisellä monipuoluejärjestelmällä. Todellisesta vallanjaosta ei ollut kysymys, sillä kaikki toimeenpaneva valta säilyi presidentillä, ja tähän tehtävään nimitettiin ensimmäiseksi seitsenvuotiskaudeksi Najibullah itse. Sissikomentajia houkuteltiin hallituksen puolelle tarjoamalla takkinsa kääntäneille autonomista asemaa näiden tosiasiallisesti hallitsevilla alueilla. Useimmat komentajat eivät olleet kiinnostuneita yhteistyöstä. Sitä pidettiin turhana, sillä tulevaisuus näytti lupaavan enemmän.²⁷

Neuvostoliitto tyytyi vallitsevaan tilanteeseen. Gorbatšov julkisti vetäytymispäätöksen helmikuussa 1988. Asian muodollinen puoli vahvistettiin huhtikuussa Genevessä Neuvostoliiton, Afganistanin, Pakistanin ja Yhdysvaltojen edustajien allekirjoittamalla sopimuksella. Joukkojensiirot alkoivat myöhemmin toukokuussa. Viimeiset yksiköt poistuivat Afganistanin maaperältä helmikuun puolivälissä vuonna 1989.

Epilogi

Neuvostojoukot jättivät taakseen raadellun ja osittain autioituneen maan. Yli viisi ja puoli miljoonaa asukasta, ainakin neljännes kaikista, oli maanpakolaisina Pakistanissa tai Iranissa. Afganistanin sisäinen pakolaisuus mukaan luettuna kotinsa jättäneiden määrä nousi noin kuuteen tai jopa kahdeksaan miljoonaan. Sodassa kuolleista on länsimaisissa lähteissä esitetty huikeita lukuja: miljoona tai jopa 1,3 miljoonaa. Todellista lukua ei tiedä kukaan. Vastarintaliikkeen riveissä kaatuneiden erottaminen kokonaisluvusta on vaikeaa. Antonio Giustozzi, jonka arvio tosin koskee pitkempää ajanjaksoa (1980–1992), arvioi sissien kokonaistappioiden olleen mahdollisesti noin 150 000–180 000, joista ehkä puolet olisi ollut kuolleita. Afganistanin armeijan tappiot vuoden 1988 loppuun mennessä olivat Giustozzin mukaan vajaat 50 000 kuollutta ja noin 14 000 kadonnutta tai vangiksi otettua. Neuvostojoukkojen tappiot, noin 15 000 kuollutta tai kadonnutta ja noin 51 000 haavoittunutta, olivat vain pieni osa synkästä kokonaisuudesta.²⁸

Sodan lopputulos on ymmärrettävästi askarruttanut mieliä Venäjällä. Hävittiinkö sota? Kysymys on ollut erityisen relevantti johtotehtävissä olleiden sotilaiden keskuudessa, liittyhän se heidän ammattitaitoonsa ja ammattiylpeyteensä. He ovat halunneet muistuttaa, että sotaan käytettävät resurssit määrittä viime kädessä poliittinen johto. Asevoimien oli tyytyminen siihen, mitä ylhäältä annettiin. Ja se mitä Kreml piti Neuvostoliiton sisä- ja ulkopoliittisessa kontekstissa tarkoituksenmukaisena, ei välttämättä ollut sotilaalliselta kannalta paras ratkaisu.

40. armeijan viimeinen komentaja Boris Gromov torjuu päättäväisesti tappioväitteet. Hän ei pidä voitto–häviö-digotomiaa ylipäänsä mielekkäänä, sillä neuvostojoukoille ei annettu koskaan tehtäväksi voittoa sota. Joukot olivat Gromovin mukaan täyttäneet annetut tehtävät ja palanneet hyvässä järjestyksessä takaisin kotimaahan. Niitä ei missään vaiheessa lyöty tai pakotettu poistumaan. Sotilastaholta on kiistetty jyrkästi joukkojen olleen maassa miehittäjinä. Puolustusministeriön operatiivisen ryhmän johtajana Afganistanissa toiminut armeijakenraali Valentin Varennikov korostaa maahan mennyn sen laillisen hallituksen pyynnöstä(!). Joukkojen

tehtävänä oli auttaa tilanteen vakauttamisessa. Sotatoimiin osallistuminen ei kuulunut alkuperäiseen tehtävään. Afganistanin armeijan pääsotilasneuvonantajana ollut kenraali Mahmut Garejev pitää silti interventiota seikkailupolitiikkana. Se kärjisti Afganistanin sisäistä tilannetta, heikensi Neuvostoliiton ulkopoliittista asemaa ja rasitti kansantaloutta. Geostrategisesta näkökulmasta tulos oli kaikkea muuta kuin toivottu.

Garejev kritisoi nimenomaan poliittisia päättäjiä, joilta oli hänen mukaansa puuttunut selkeä toiminta-ajatus. Selittelyt, joiden mukaan joukkoja ei ollut alun perin tarkoitus käyttää sotatoimiin, kertovat hänen mukaansa lähinnä ymmärtämättömyydestä. Joukkojen lähettäminen sisällissotaa käyvään maahan ja sodan toisen osapuolen tueksi johti väistämättä siihen, että jouduttiin itsekin taisteluihin. Koska selkeä sotilaallis-poliittinen päämäärä ja konkreettinen tehtävä puuttuivat, oli ymmärrettävää, että pääesikunta ei voinut laatia strategista kokonaissuunnitelmaa vihollisen kukistamiseksi. Tyydyttiin tekemään suunnitelmia tiettyä ajanjaksoa varten ja suunnittelemaan erillisiä operaatioita ja sotatoimia. Garejev yhtyy näin Gromovin kantaan, jonka mukaan sotilaallista voittoa ei koskaan edes asetettu tavoitteeksi. Mikäli vihollinen olisi oikeasti haluttu lyödä, olisi tarvittu paljon enemmän voimia: niin paljon, että ne olisivat riittäneet Pakistanin- ja Iranin-vas-taisten rajojen sulkemiseen ja Afganistanin olojen vakauttamiseen yhdessä afgaanijoukkojen kanssa. Garejev antaa ymmärtää, että Neuvostoliitto kärsi Afganistanissa poliittisen tappion, ei sotilaallista tappiota.²⁹

Se on myöhemmän ajan valistunutta viisautta. Kenraalit jättivät mainitsematta, että myös asevoimat olivat valmistautuneet huonosti tämänkaltaiseen sotaan. Ja tältä osin vastuu lankesi nimenomaan sotilasjohdolle, ei siviilipoliitikoille. Gromov torjuu rinnastukset Vietnamin sotaan, mutta tosiasiallisesti lopputulos oli sama. Neuvostojoukot olivat amerikkalaisten tavoin menestyneet sotatoimissa, mutta sota hävittiin. Kuten marsalkka Ahromejev vuonna 1986 pelkisti: sota hävittiin – ei taistelukentällä, vaan Afganistanin kansan sydämissä.

Vastarintaliikettä ei ollut kukistettu. Neuvostoliiton vetäytyminen ei sekään ollut täydellistä. Maahan jäi sotilasneuvonantajia, ja Kabulin hallitukselle annettiin edelleen huomattavaa sotilaallista ja taloudellista apua. Presidentti Najibullah onnistui sen turvin pysymään vallassa vielä kolme

vuotta. Loppu tuli nopeasti sen jälkeen, kun avustushanat menivät kiinni vuoden 1991 lopussa. Hajoamistilassa oleva Neuvostoliitto ei enää halunnut tukea ongelmallista liittolaista. Afganistanin armeija alkoi jälleen hajota. Yksiköitä siirtyi vastarintaliikkeen riveihin. Taistelutahtonsa menettäneitä varuskuntia riisuttiin aseista ja varusteet jaettiin eri ryhmittymille. Keväällä 1992 vastarintaliikkeen joukot valtasivat Kabulin. Najibullah, joka ymmärsi asemansa tulleen täysin kestävämmäksi, oli eronnut virastaan jo vähän aikaisemmin.³⁰

Sota jatkui sen jälkeen eri ryhmittymien välillä. Vuonna 1994 maan eteläosiin syntyi uusi ääri-islamilainen ryhmittymä, talibanit, joka sai aluksi laajaa kannatusta. Maahan haluttiin järjestystä ja rauhaa jatkuvan sotimisen sijaan, ja talibanit lupasivat sitä. Syksyyn 1999 mennessä he onnistuivat valtaamaan melkein koko maan.

New Yorkin vuoden 2001 terrori-iskut, Yhdysvaltain ja sen liittolaisten hyökkäys Afganistaniin, taliban-hallinnon kukistuminen ja myöhemmät tapahtumat ovat tätä kirjoitettaessa tuoreessa muistissa. Afganistanin olojen pysyvä rauhoittaminen on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Yhdysvalloilla ja muilla mailla oli vielä vuoden 2010 lopulla maassa noin 145 000 sotilasta. Se oli enemmän kuin neuvostojoukkojen suurin vahvuus 25 vuotta aikaisemmin. Määrä on sittemmin vähentynyt: kesäkuussa 2016 sotilaita oli enää noin 16 000. Mutta turvallisuustilanne on yhä epävakaa. Talibaneja ei ole lyöty lopullisesti. Afganistanin omat asevoimat ja viranomaiset eivät kykene turvaamaan koko maata. Myös uusi uhka, ISIS, on tavoitellut maassa jalansijaa.³¹

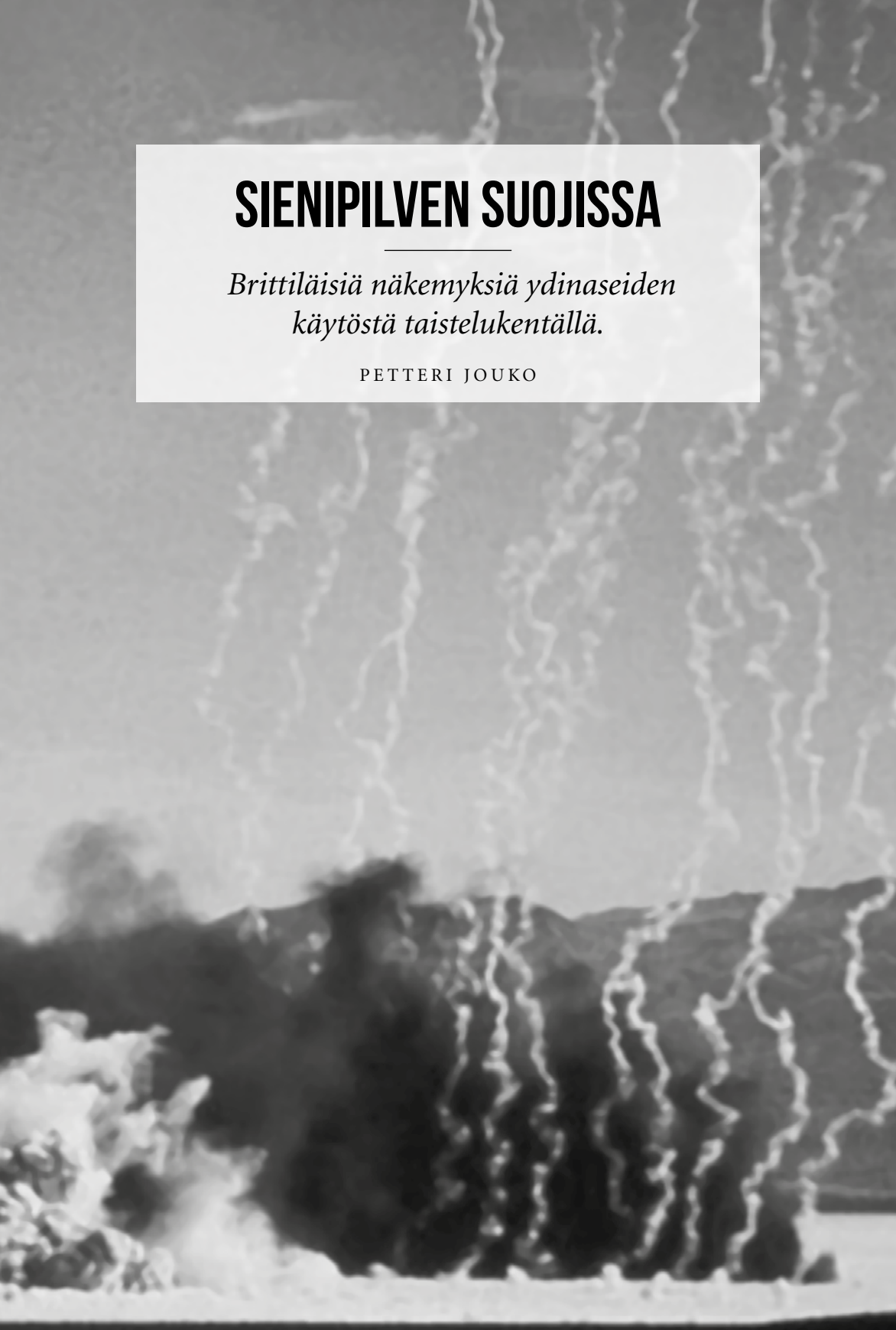
Artikkelin otsikossa puhutaan pirunnyrkistä. Pirunnyrkin ominaisuuksiin kuuluu, että sen voi avata, jos osaa. Jotkut palat jumittavat yhä...

SIENIPILVEN SUOJISSA

*Brittiläisiä näkemyksiä ydinaseiden
käytöstä taistelukentällä.*

PETTERI JOUKO

9

Ydinjohdanto

Turhauttavaa. Etsin kotikirjastostani 1980-luvulla suomennettua kirjaa. Sen nimi on juhlavasti ”Suuri ydinsotatieto” – millainenkohan lienee pieni ydinsotatieto? Teos ei osu silmiini, mutta löydän koko joukon muita kylmän sodan viimeiselle vuosikymmenelle ajoittuvia teoksia. Silmiini tarttuu paljon meri- ja sotilasaiheisia teoksia kustantaneen Salamander-kustannustalon teos *The Balance of Military Power*. Kannessa on aikakautta osuvasti henkivä valokuva amerikkalaisten koeräjäytyksestä. Usean megatonnin ydinräjähdysten aiheuttama sienipilvi jossain Tyynellämerellä täyttää koko kirjan kannen. Pääsen teemani pintakerroksen alle löytäessäni yhdysvaltaisten julkaiseman vihkosen ”*The Soviet Military Power*”. Amerikkalaisten propagandatarkoituksessa julkaiseman kirjasen sisällöstä on merkittävä osa pyhitetty Neuvostoliiton ydinkapasiteetin kuvaukselle. Megatonnit, kantamat ja ohjuksien keskihajonnat (CEP) vilisevät edessäni kirjasen todistellessa neuvostoaseiden tuhovoimaa. Elettiin presidentti Ronald Reaganin viljelemän voimakkaan retoriikan aikakautta. Reaganille Neuvostoliitto oli synonyymi pahalle. Vastakkainasettelu oli kärkevä. Naton Pohjoisen Armeijaryhmän (NORTHAG) entisen komentajan, kenraali Sir John Hacketin teos ”*The Third World War*” liimaa tukevasti teeman. Kirjaa mainostetaan etukannessa oraakkelimaisena bestsellerinä. Birmingham ja Kiova tuhotaan tulevaisuuden sodassa strategisilla ydinkärjillä, mutta sota ei eskaloitu täysimittaiseksi ydinsodaksi. Länsi

voittaa neuvostoimperiumin, joka hajoaa lopulta sisäisiin ongelmiinsa. Kenraalin visio osui maaliinsa, onneksi ilman ydinkatastrofia.

Ajanjakso 1970-luvun lopulta 1980-luvun alkuun oli todellista sape-linkalistelua ydinaseilla. Kalina kuului Suomeen saakka, missä järjestettiin suuria mielenosoituksia vuonna 1982 – lähinnä länsiohjuksia vastaan, kuten ajan henkeen YYA-Suomessa kuului. Tiivistä tunnelmaa kuvaa otos televisioreportaasista. Toimittaja kysellee uutisfilmeissä alakouluikäisiltä, pelkäävätkö he sotaa. Lapset vastaavat ääni väristen pelkäävänsä.¹ Tilanne on täysin absurdi. Totta kai he pelkäävät sotaa. Episodi olisi huvittava, jollei tentattavana olisi lapsi. Miksi kysellä pieniltä lapsilta heidän käsitysmaailmansa ylittäviä kysymyksiä? Lasta käytetään häikäilemättä välineenä. Toisaalta otos kuvaa aikakauden tuntemuksia. Osa ihmisistä pelkäsi ydinsootaa ilmeisesti oikeasti. Ydinaseista kirjoitettiin paljon ja niistä keskusteltiin paljon. Ja tutkijoilla ja lehtimiehillä oli mistä kirjoittaa. Ydinaseita oli paljon. Pelkästään Natolla oli 6 000 kappaletta taktisia ydinaseita Euroopassa 1980-luvun alussa. Ydinrepertuaari alkoi merkittävien kohteiden läheisyyteen asennettavista ydinmiinoista ja päättyi ydinohjuksiin. Potentiaalinen sienipilvi ja säteily tuntuivat vaanivan kaikkialla.²

Aikakauden viestinnän sävyihin vaikutti todennäköisesti, kumman osapuolen tiedustelu- ja propagandapalvelut rahoittivat tai muulla tavoin ohjailivat kirjoittajien toimintaa. Saattoi seassa olla vilpittömiäkin. Informaatio- ja tiedustelut – jota propagandaksi kutsuttiin – riehui kaikilla rintamilla, osin selkeästi tunnistettavana, osin median kautta salamyhkäisesti ujutettuna. Tuntuuko tutulta? Siksi aiheen muodikkuus tällä hetkellä haiskahtaa jollain lailla keinotekoiselta. Kunkin sukupolven on keksittävä pyörä ja sen vanteet uudelleen.

Käsillä olevassa artikkelissa tarkastellaan näkemyksiä ydinaseista sodankäyntivälineinä hetkessä ja tulevaisuudessa. Tarkastelu painottuu taistelulentänsä tasolle, ensisijaisesti taktisiin ydinaseisiin. Miten ydinaseita kuviteltiin käytettävän taistelulentänsä? Kysymys nivoutuu kiinteästi tekniikkaan. Millaisia ydinaseita oli käytössä, ja mikä oli niiden kuviteltu käyttöperiaate? Käsittelyn painopiste muodostuu 1950–1960-luvulle. Tämä johtuu osin siitä, että tuolloin ydinaseet tekivät juuri tuloaan sodankäyntivälineiksi, tai ainakin niiden kuviteltiin tulevan. Hetki on mielenkiintoinen

myös siksi, että visiot tavanomaisen sodankäynnin ja ydinsodankäynnin välisestä suhteesta laukkasivat villeimmillään.

Laboratoriona toimikoon Iso-Iso-Britannia. Brittiläisen ajatusmaailman kuvaaminen on helpompaa kuin amerikkalaisen. Ydinajatuksat – ilmaisu lienee sopiva tässä yhteydessä – hahmoteltiin ja toteutettiin pienemmässä mittakaavassa kuin Atlantin toisella puolella. Britit lähestyivät sodankäyntiä pelkistetympin ja käytännönläheisemmin kuin amerikkalaiset. Tämä johtuu osin jo pienemmistä resursseista. Mitä pienempi sota-teollinen kompleksi on, sitä vähemmän jää tilaa rahastaville konsulteille ja vaikeaselkoisia teorioita kehittäville ajatushautomoille.

Sitten pakollinen varoitus. Kirjoituksessa käytettävät lähteet ovat todistusvoimaltaan eriarvoisessa asemassa keskenään. Lähdeaineisto vaihtelee erittäin salaisiksi luokitelluista asiakirjoista lehdissä käytyyn keskusteluun. Päämääränä on piirtää ruoan säännöstelystä juuri vapautuneiden brittien visio tulevasta sodasta, ei pettämätöntä kausaaliketjua todellisesta kehityksestä. Todellisen ymmärryksen saavuttaminen edellyttäisi aikalaisten ajatusmaailman sisäistämistä, brittiläisen historian tutkijan, Sir Geoffrey Eltonin ajatuksia vapaasti lainatakseni.

Nopeasti, vaan ei juosten – maailmansodan kokemukset dominoivat 1950-luvun alkua

Ydinkaudelle ei siirrytty silmänräpäyksessä. Suuret mullistukset toteutuvat usein sykleinä, ja niiden toimeenpano osoittautuu lähes poikkeuksetta odotettua pitkäkestoisemmaksi. Lähtökohtana olkoon vuonna 1950 julkaistu Ison-Britannian maavoimien doktriini tai pikemminkin pamfletti, jossa määriteltiin sodankäynnin ja maavoimien käytön yleiset periaatteet. Ohjeessa vannottiin sodan voittamisen nimeen. Sota on voitettavissa taisteluissa. Olihan Natsi-Saksa tuhottu sotilaallisesti vain viisi vuotta aiemmin päättyneessä toisessa maailmansodassa. Pamfletin mukaan tulevaisuuden sodankuva on vaikeasti ennustettava. Muutos sodankäyntiin oli hiipimässä tieteen kautta ja uutena tekniikkana. Tällä viitattiin luonnollisesti myös ydinaseisiin. Niitä Isolla-Iso-Britanniassa ei vielä tuolloin ollut, mutta atomiaseen kehittäminen oli aloitettu jo Atleen hallituksen päätöksellä vuonna 1948.³

Jos ydinaseiden käyttöön liittyviä ongelmia polemisoitiinkin yleisellä tasolla tai sotilaslehdissä, eivät niiden vaikutukset tai käyttöajatukset näkyneet vielä joukkojen käyttöperiaatteissa 1950-luvun alussa. Tämä johtui osin siitä, että edellisen sodan kokemusten kerääminen oli vielä kesken. Sodan aikana britit olivat keränneet ja jakaneet sotakokemuksiaan useissa erilaisissa julkaisusarjoissa. Sotakokemusten kokoaminen jatkui pitkälle sodan jälkeen. Esimerkiksi maavoimien eri toimialojen toimintaa kuvailevien teosten kirjoittaminen jatkui 1950-luvun puoleen väliin. Tapahtumien osalta tilanne oli vielä kehnomp. Viimeiset Välimeren sotatoimialueen taisteluista tarkastelevat teokset ilmestyivät vasta 1990-luvun alussa.⁴

Huolimatta maailmansodan kokemuksista taisteluenttä arvioitiin yhä melko stabiiliksi. Sinne muodostui enemmän tai vähemmän linjamaisia puolustusasemia, jotka oli hyökkäyksellä läpäistävä. Vasta läpimurron jälkeen oli mahdollisuus operoida vapaammin, kunnes vastassa oli taas seuraava puolustuslinja. Esimerkiksi panssaridivisioonan ohjesäännössä ei ollut mainintaakaan ydinaseista. Divisioona – jonka kokoonpano oli lähes samanlainen kuin maailmansodan päättyessä – soveltui aikalaissäilytyksen mukaan hyvin kohtaa taisteluun, mutta valmisteltu hyökkäys vastustajan puolustusaseman läpi arvioitiin sekin yhä mahdolliseksi.⁵ Läpimurto oli toteutettava jalkaväkidivisioonalla, jonka taktiikan perustekijät nekin juontuivat toisen maailmansodan kokemuksista. Jalkaväkidivisioonan oletettiin pääsääntöisesti hyökkäävän vastustajan puolustusasemaa vastaan. Huolelliset valmistelut, tulivalmistelun turvin toteutettu läpimurto, taistelu vastustajan puolustusasemassa ja läpimurto olivat jalkaväkiyhtymän hyökkäystaistelun päävaiheet.⁶

Mielikuva perinteisestä sodankäynnistä vahvistuu tarkasteltaessa jalkaväkipataljoonan ohjeistusta 50-luvun alussa. ”Jalkaväki on taistelulentän terävin kärki”, todettiin vuosikymmenen alun pataljoonaohjesäännössä. Jalkaväen tehtävänä oli tunkeutua vastustajan aseisiin ja savustaa lähitaisteluissa vihollinen asemistaan. Ohjesäännössä oli lukuisa joukko erityistappauksia, joihin tarjottiin toimintaohjeita. Näitä olivat muun muassa taistelu rakennetulla alueella tai viidakossa.⁷

Ydinaseita käsiteltiin ohjesäännössä ainoastaan kahden kappaleen verran, vieläpä kovin optimistisessä sävyssä. Tavanomaisen kenttälainnoitteen arvioitiin antavan riittävän suojan räjähdysten välittömiä vaikutuksia noin

500 metrin päässä tapahtuvalle ydinräjähdykselle, mikäli sotilaat olivat suo-
jautuneet taisteluhautaan. Säteilyä koskevat ohjeet olivat vielä kevyimmin
perustein laadittuja. Yli kahden sadan metrin korkeudessa räjäytettävien ato-
mipommien säteily ei ollut erityisen vaarallista muutaman minuutin kulut-
tua räjähdyksestä. Matalammalla räjäytettävien pommien säteilyvaikutukset
olivat sen sijaan niin huomattavia, että aluetta ei voinut läpäistä edes ajo-
neuvoilla 15 minuutin kuluessa ydinräjähdyksestä.⁸ Kovin vaatimattomilta
kuulostavat suojaetäisyydet asettuvat outoon valoon, koska Ison-Britannian
sisäministeriö julkaisi samaan aikaan nimenomaisesti ydinräjähdynsä käsit-
televän väestönsuojeluoppaan. Oppaassa kuvataan hyvin yksityiskohtaisesti
ydinräjähdynsä eri vaiheet ja vaikutukset.⁹ Toisaalta on ymmärrettävää, että
yksityiskohtaista tietoa ydinräjähdynsä vaikutuksista muun muassa sota-
varustukseen ei ollut vielä käytössä. Brittien perusteelliset testaukset tehtiin
vasta vuonna 1953 Australiassa toteutetussa testisarjassa.¹⁰

Brittiläistä 1950-luvun alun ajattelua leimasivat pikemmin taistelut maa-
ilman eri kolkissa kuin ydinsodan haasteet. Tai pitäisikö sanoa, että sodan
kuva oli poliittisen ja sotilaallisen murroksen johdosta sekava ja heterogeeni-
nen? Tähän aikalaisilla oli omat syynsä. Brittiläinen imperiumi alkoi vääjää-
mättä hajota tavalla, jonka ennustaminen oli vaikeaa. Kuka olisi ennusta-
nut, että Intian itsenäistymisen jälkeen Iso-Britannia olisi vuosikymmeniä
kaulaansa myöten erilaisissa konflikteissa ympäri maailmaa? Kumouksellisia
vastaan taisteltiin muun muassa Malayalla, Keniassa ja Kyproksella. Lähi-idän
ja Euroopan välinen suhde Ison-Iso-Britannian politiikassa haki vielä muo-
toaan, ja Kansainyhteisölle oli vasta vähitellen valkenemassa tosiasia, jonka
mukaan sen asema oli muuttunut uudessa maailmanjärjestyksessä lopulli-
sesti – jos nyt minkään ilmiön voi arvioida olevan lopullinen.¹¹

Siirtomaaoperaatioita varten oli yhä omia ohjesääntöjä (Warfare in Un-
derdeveloped Countries)¹², ja 1950 julkaistu yleinen koulutusopas (Training for
War) ohjeisti lähes kaiken sotilaallisen maan ja taivaan väliltä paitsi ydinaseym-
päristön.¹³ Kymmenen vuoden päästä kaikki oli toisin, kuten pian huomataan.

Vuosina 1950–1953 käyty Korean sota vahvisti mielikuvia tavanomai-
sen sodan luonteesta. Usein unohdetaan, että Iso-Britannia osallistui so-
taan asevelvollisista muodostetulla prikaatilla, joka laajentui sodan kuluessa
Kansainyhteisömaiden muodostamaksi divisioonaksi.¹⁴ Taktiikaltaan Ko-

rean sota muistutti toista maailmansotaa. Kaksi vuotta Imjinin taistelun jälkeen sotavankileirillä virunut Anthony Farrar-Hockley vertasi sodan olosuhteita ja taisteluiden luonnetta sotatoimiin Italiassa vuosina 1943–1945. Olosuhteet ja osapuolten noudattama taktiikka olivat samankaltaisia: kullussotaa vuoristo-oloissa.¹⁵

Korean sota oli ydinasekatalysaattori. Yhdysvaltalaiset pohtivat ydinaseen käyttöä Koreassa sen jälkeen, kun kiinalaiset ”vapaaehtoiset” olivat liittyneet sotaan marraskuussa 1950. Kyse ei ollut muutamasta heikosti varustetusta pataljoonasta, vaan usean armeijan interventiosta. Pahinta oli yllätys ja tiedustelupalveluiden kyvyttömyys toimittaa kunnollisia arvioita tai ennusteita tilanteen kehittymisestä.¹⁶ Koreassa sotivien joukkojen ylipäällikkö, maissi-piipustaan ja aurinkolaseistaan suurelle yleisölle tuttu kenraali MacArthur, esitti ydiniskuja kiinalaisten tukialueille. Presidentti Truman ei suostunut ehdotukseen, vaan erotti poliittisissa kulisseissa omaa peliään pelaavan karismaattisen MacArthurin. Myös Iso-Britannia vastusti sodan laajentamista ydinaseiden käyttöön ja sitoutui vastavuoroisesti vahventamaan puolustustaan merkittävästi.¹⁷ Näin ollen Korean sodalla oli ainakin kiihdyttävä vaikutus Ison-Britannian ydinaseen kehityskaareen. Ensimmäinen brittiläinen koeräjäytys toteutui sodan vielä raivotessa vuonna 1952. Suuret ja monimutkaisia ennakkovalmisteluita edellyttävät Blue Danube -atomipommit rahdattiin RAF:n pommituslennoston käyttöön vasta vuotta myöhemmin.¹⁸

Paine syvälliseen doktriininmuutokseen tuli Yhdysvalloista. Nato-maat sopivat vuonna 1952 laajasta varustautumisohjelmasta, jonka päämääränä oli yli 90 divisioonan muodostaminen. Tähän ei löytynyt taloudellisia mahdollisuuksia tai poliittista tahtoa. Ei, vaikka vanha vihollinen Saksa sidottiin Euroopan puolustukseen päättämällä sen jälleenaseistamisesta. Lissabonissa sovittu joukkotavoite romahti kahdessa vuodessa kolmasosaan alkuperäisestä, ja suunnittelupainotukset siirtyivät taktisten ydinaseiden käyttöön.¹⁹ Kynnikon on pakko nyökytellä mielessään, että kehitys tuntuu jotenkin kovin tutulta. Liekö eurooppalaisilla krooninen tarve yrittää livetä puolustuksestaan? Joko satojen vuosien keskinäinen sotiminen on opettanut eurooppalaisille jotain tai sitten se ei ole opettanut yhtään mitään.

Ison-Britannian strategian peruslinjoja esiteltiin asevoimien kommentaarien vuonna 1952 laatimassa strategiapaperissa (*Global Strategy Paper*). Sen

mukaan Iso-Britannia ei kyennyt torjumaan Neuvostoliiton atomiaseen muodostamaa uhkaa. Näin ollen Neuvostoliittoa vastaan tuli muodostaa ydinpelote, joka estäisi sitä valloittamasta Länsi-Eurooppaa.²⁰ Ison-Britannian ydinpelote rakentui ensisijaisesti V-pommittajien varaan. Taloudellisissa vaikeuksissa painiva suurvalta päätyi omituiseen ratkaisuun. Se kehitti samanaikaisesti kolme lentokonetyyppiä, joilla oli tarkoitus iskeä Neuvostoliiton sydänalueille.²¹ Kaikki kolme konetyyppiä – Valiant, Vulcan ja Victor – päätyivät enemmän tai vähemmän keskeneräisinä palvelukseen. Niitä paranneltiin ja ylläpidettiin brittiläisellä sinnikkyydellä vuosikymmeniä. Vulcaneilla pommitettiin argentiinalaisia Falklandin sodassa ja tankkauskoneiksi muunnetut Victorit tukivat liittouman hävittäjiä Persianlahden sodassa vielä vuonna 1991.

Määrällisesti ja laadullisesti heikompi?

Tarve Länsi-Euroopan jälleenaseistamiselle perustui luonnollisesti koettuun uhaan. Sen muodosti ideologisesti aggressiiviseksi tunnistettu Neuvostoliitto. Sillä ja sen liittolaisilla oli selkeä määrällinen ylivoima Euroopassa niin kylmän sodan alkaessa kuin sen päättyessä. Ison-Britannian tiedustelukomitean vuonna 1949 laatiman arvion mukaan Neuvostoliitolla oli musertava ylivoima. Sillä oli käytössä sodan alkuvaiheessa kaikkiaan 50 divisioonaa. Ne etenivät neljänä suurena hyökkäyskiilana Länsi-Eurooppaan. Pohjoisimpana etenevä kiila saavutti Tanskan muutamassa vuorokaudessa. Pohjois-Saksa ja Tanska olivat hyökkääjän hallussa parin viikon kuluessa hyökkäyksen alkamisesta. Hyökkäyksen päävoiman arvioitiin saavuttavan Reinin kolmessa viikossa. Tämän jälkeen hyökkäys suuntautui Saksan läpi Ranskan alueelle. Ranska miehitetiin nopeasti kuten toisen maailmansodan aikana. Koko Ranskan arvioitiin olevan Neuvostoliiton hallussa noin kahden ja puolen kuukauden päässä hyökkäyksen alkamisesta.²²

Mitä Länsi-Euroopan menettämisen arvioitiin tarkoittavan Isolle-Britannialle? Vaikka brittijoukot onnistuisivat vetäytymään Brittein saarille, kuten toisessa maailmansodassa, tarkoittaisi Länsi-Euroopan menettäminen myös Ison-Britannian näivettymistä, jopa tuhoutumista. Neuvostoliit-

ton joukkotuhoaseiden johdosta Iso-Britannia kärsisi merkittäviä tuhoja. Lontoo arvioitiin pommitettavan asuinkelvottomaksi puolessa vuodessa, ja maihinnousu oli mahdollinen, joskaan ei todennäköinen. Ison-Britannian etu oli siis torjua punainvaasio jo Länsi-Saksan alueella.²³ Vanha viisaus – vie sota toisen valtion alueelle – toteutui jälleen englantilaisten ajatuksissa.

Stalinin kuolema ei lämmittänyt kylmän sodan ilmapiiriä. 1950-luvun puolessa välissä tehtyjen arvioiden mukaan Neuvostoliitolla oli heti käytössään noin 175 divisioonaa. Voima oli vahvennettavissa kaikkiaan 300 divisioonan kuukauden kuluessa mobilisaatiosta. Yksinomaan Euroopassa Neuvostoliitolla oli 30 divisioonaa, joista 22 keihäänkärkenä Itä-Saksan alueella. Puna-armeijaa avusti kymmeniä satelliittimaiden divisioonaa, joiden suorituskyky arvioitiin neuvostojoukkoja alhaisemmaksi. Liittolaisten varustus ja motivaatio eivät olleet vaativan isännän tasolla. Maaoperaatioiden tukena yksinomaan Euroopassa oletettiin toimivan useita tuhansia taistelukoneita.²⁴

Neuvostoliiton arvioitiin käyttävän ydinaseita sodan ensi hetkistä alkaen. Tämä ei rajoittunut ainoastaan Eurooppaan, vaan myös sivusuunnan sotatoimialueille. Esimerkiksi Lähi-idän suunnassa hyökkääjän kärjen oletettiin etenevän alkuvaiheissa noin 100 kilometriä päivässä. Edellytyksenä salamasadanomaiselle etenemiselle oli ydinaseiden käyttö hyökkäyskiilojen tukena. Ydinase mahdollisti vauhdikkaan etenemisen taistelulentäällä.²⁵

Neuvostoliiton ydinasekehittelystä länsimailla oli varsin ohuet tiedot, kuten Stalinin kuoleman jälkimainingeissa laadittu amerikkalaisarvio paljastaa.²⁶ Näkemyksen mukaan venäläiset käyttivät ensisijaisesti lentokoneita ydinaseiden lavetteina. Vuoteen 1960 mennessä raketitekniiikan arvioitiin kehittyvän selkeästi myös Neuvostoliitossa. Tällöin venäläisillä oli käytössään raketteja ja ohjuksia, mutta niiden määrästä tai suorituskyvystä ei ollut tarkkaa tietoa. Vaikka amerikkalaisilla ei ollut detaljitietoa neuvostoliittolaisten raketti- tai ohjusaseista, heillä oli näkemys tulevasta kehityksestä. Puna-armeijalle kehitettiin yhä liikkuvampaa taistelutapaa, mikä mahdollisti ydinaseiden laajamittaisen käytön. Voimassa ollut doktriini painotti amerikkalaisten mukaan ydinaseiden käyttöä jo sodan alkuvaiheessa. Kohteina olivat Naton puolustusasemat, lentokentät, ydinaseet sekä sotatoimialueen reservit. Liikkuvamman taistelutavan käyttöönotto edellytti venäläisiltä mekanisointia, joka sekin arvion mukaan oli edistymässä hyvää vauhtia.²⁷

Ydinasepainotukset korostuivat yhä voimallisemmin amerikkalaisissa tiedusteluarvioissa lähestyttäessä 50-luvun loppua. Amerikkalaiset arvioivat Neuvostoliiton joukkojen supistumisen liittyvän osin ydinaseisiin. Maa-voimissa varustelun painopiste siirtyi yhä selkeämmin mekanisoiuihin ja panssariyhtymiin raketti- ja ydinteknologian kehittymisen johdosta. Vuonna 1960 laaditun arvion mukaan venäläisten kyky taktisten ydinaseiden käyttöön oli kehittynyt merkittävästi, joskin detaljitiedot amerikkalaisilta uupuivat edelleen. Armeijakunnan ja divisioonan taistelun tukemiseen oli käytössä arvion mukaan kaikkiaan 60 patteristoa SS-1-tykistöohjuksia. Tämä tarkoitti yli 4 000 ohjuksen massaa. Yli 500 kilometrin kantaman SS-3-ohjuksia arvioitiin olevan niin ikään satoja.²⁸

Brittiläiset arviot Neuvostoliiton ydin- ja ohjusaseen kehityksestä olivat maltillisemmat kuin amerikkalaisten niin käytössä olevien määrien kuin uusien järjestelmien käyttöönoton osalta.²⁹ On tosin huomattava, että brittiarviot perustuivat nekin varsin puutteellisiin tietoihin. Ison-Britannian oma tiedustelu vuosi kuin seula, mutta Neuvostoliitosta ei vakoajatietoa välittynyt. 1950-luvun lopussa esitetyn arvion mukaan Neuvostoliitolla oli kehitteillä kaikkien kantomattojen ohjuksia. Alle tuhannen kilometrin kantavat ohjukset voitiin aseistaa megatonnin ydinkärjellä. Niiden määräästä ei ollut tietoa, mutta määrä ”saattaa olla huomattava”.³⁰

Brittiläinen vuonna 1959 päivitetty *Notes on the Soviet Army* arvioi ydinaseen ja panssarijoukkojen muodostavan venäläisten operatiivisen työyhdistelmän. Panssarijoukot muodostivat yhdistelmän liikkuvan komponentin ja ydinaseet tulivoiman.³¹ Arvio oli oikeansuuntainen. Ydinaseella oli tärkeä asema neuvostoajattelussa. Asevoimien kenttäohjesäännön luonnoksessa kuvattiin ydinräjähteiden käyttömahdollisuuksia tappavan elävästi. Se määritteli aseiden käytön kolmeen eri kategoriaan: massaisku, ryhmäydinisku tai yksittäinen ydinaseen käyttäminen. Ohjesäännöstä saa mielikuvan siitä, että taktisten ydinaseiden käyttö oli tarkoitus delegoida aina divisioonan komentajalle saakka.³²

Liike taas muodostui nopeista syvistä iskuista täysin mekanisoiduin joukoin, joilla tuli ylläpitää hyökkäytempoa. Ilmiö tultiin länsimaissa tuntemaan nimellä sotataidon vallankumous. Venäläisten vastatoimenpiteet länsimaiden ydinaseille olivat samankaltaiset kuin länsimailla. Hyökkäyk-

sen lähtöalue oli syvällä omassa selustassa, missä joukot oli ryhmitetty ha-jaryhmitukseen. Neuvostosotataidolle tyyppilliselle kahden hyökkäysportaan käytölle ei ollut taktisella tasolla tarvetta, koska läpimurto oli saavutettavissa ydinaseiden ansiosta jo ensimmäisellä portaalla. Peruslogiikkana oli riistää aloite ja saattaa vihollinen reagoijan asemaan – siis salamasodan konseptio.³³

Toinen syy oli vielä käytännöllisempi. Mitä syvemmmälle Länsi-Saksan alueelle hyökkäyskiila tunkeutui, sitä vaikeammaksi puolustajalle tuli toteuttaa ydiniskuja omien siviilitappioiden pelosta.

Kauhukuvat siviilitappioista aiheuttivat sensaation vuonna 1955 pidetyn Carte Blance -harjoituksen yhteydessä. Nato-harjoituksen skenaarioriot vuotivat julkisuuteen. Harjoitustilanteessa liittouma käytti yli 300:aa ydinasetta. Neuvostoliiton panssarimassat oli pysäytetty, mutta lähes 2 miljoonan saksalaisen arvioitiin kuolleen iskuissa. Miljoonat olivat vammautuneet.³⁴ Asetelma oli absurdi. Voiton hintana oli kansakunnan tuhoutuminen. Millainen järkevä strategia tähtää kansalliseen itsemurhaan? Vai oliko toiseen maailmansotaan syyllistyneistä saksalaisista niin väliäkään? Tätä kysymystä ei brittiasiakirjoissa käsitellä, mutta saksalaiset hyvin tiedostivat olevansa mahdollisen ydintaistelun ensimmäisiä uhreja. Saksalaisten oli aiheellista pelätä ydinaseiden käyttöä kaikissa muodoissaan, sillä he olisivat olleet sen ensiuhreja. Ydinaseen tehokkuus muodosti huomattavan kontrastin sille, että sen käyttö omalla alueella aiheutti merkittäviä omia siviilitappioita. Kaikki epäilykset ydinpelotteen toimivuudesta luonnollisesti nakersivat määrällisesti alivoimaisen ja paljolti ydinpelotteeseen tukeutuvan Naton uskottavuutta. Ydinpelotteen uskottavuus perustui varinaisen käyttökyvyn lisäksi siihen, että vastustaja uskoi toisen osapuolen myös käyttävän niitä – omista tappioista ja eskalaatoriskistä huolimatta.

Hajauttaminen ja liikkuvuus korostuvat: sodankäyntiväline uudistuu

Ydinaseen teho muodosti merkittävän ongelman joukkojen kokoonpanoille ja käyttöperiaatteille. Onnistunut hyökkäys ja puolustus perustuivat toisen maailmansodan aikana paljolti joukkojen massamaiselle käytölle.

Painopiste muodostettiin keskittämällä joukkoja ja tulta suppealle alueelle. Suuret joukkokokonaisuudet muodostivat herkullisen helpon maalin ydinaseelle. Uusia taktisia reseptejä etsittiin monesta suunnasta. Taktiikan muuttaminen edellytti myös joukkojen kokoonpanojen muuttamista.

Ranskalaiset ja amerikkalaiset olivat kehityksen kärjessä. Kenraali André Beaufren – paremmin strategian teoreetikkona kuin kenttäkomentajana tunnettu – johdossa oli jo Suezin kriisin aikana uusi panssariyhtymä: *7eme Division Mécanique Rapide* (DMR). Vajaan 9 000 miehen vahvuisen ultramodernin divisioonan teho perustui paljolti liikkuvuuteen. Yhtymän kokoonpanoon kuului yli 2 000 ajoneuvoa. Sen johto-osiin kuului muun muassa lento-osasto, jossa oli tiedustelulentokoneita. Laajalla alueella tarvittavan tilannekuvan muodostamiseksi divisioonassa oli voimakas tiedustelurykmentti, ja viestiyhteyksiä varten divisioonan kokoonpanoon kuului kaikkiaan tuhatkunta erilaista radiota. Divisioonan iskevät osat muodostuivat kolmesta lähes samanlaista rykmentistä – käytännössä pataljoonan taisteluosasto – joissa jalkaväki ja kevyet panssarivaunut toimivat orgaanisesti yhdessä jo pataljoonatasolla. Divisioonan suora-ammuntatuli oli voimakas, mutta epäsuoran tulen osalta yhtymä oli yhden telahaupitsipatteriston varassa.³⁵ Yhtymä oli kehitetty ydinsodan olosuhteisiin, vaikka Ranskan oma ydinase valmistui vasta 1960-luvun alussa.³⁶

Yhdysvaltalaiset lanseerasivat ”New Lookin” mukaisen yhtymän vuonna 1958. Pentomic- divisioonan kokoonpano poikkesi sekini täysin perinteisestä divisioonasta. Taistelevat osat muodostuivat viidestä pataljoonan taisteluosastosta, joita tuettiin panssarivaunupataljoonalla ja monipuolisilla aselajijoukoilla. Divisioonan kokoonpano putosi noin 14 000 mieheen.³⁷

Divisioonan taistelukyky perustui paljolti sen tulivoimaan. Tätä tuli-voimaa ja divisioonan taktisia käyttöperiaatteita avasivat eversti Theodore Mataxis ja everstilutnantti Seymour Goldberg vuonna 1958 julkaisemassaan teoksessa *Nuclear Tactics*. Ennen ensimmäistä maailmansotaa vaikuttaneen de Grandmaisonin intomielinen vuodatus, jota on kuvattu käsillä olevassa teoksen ensimmäisessä artikkelissa, asemoituu uusiin mittasuhteisiin luettaessa tekstiä rinnan uuden ajan ydintaktikkojen näkemysten kanssa. Atomiajan teos on monessa suhteessa pelottavampi kuin suurta sotaa edeltäneet tekstit. Kilotonnit, paunat, metrit ja röntgenit ovat korvan-

neet henkisen päätöksen. Teksteissä ei ole vivahdettakaan inhimillisyydestä. Epämääräisiin perusteisiin tukeutuvat henkiset teesit ovat korvautuneet kylmillä luvuilla. Pelkistetysti ydinaseen arvioitiin olevan normaalia tehokkaampi räjähdde, jonka epämiellyttäviin sivuvaikutuksiin kuului muun muassa radioaktiivinen säteily.³⁸

Pentomic-divisioonan kokoonpanoon kuului muun muassa 203 mm:n haupitsipattereita sekä Honest John -raketeilla varustettu patteri. Divisioonan puolustustaistelu perustui paljolti ydinräjähteisiin. Yhtymän taisteluosastot tuli ryhmittää 20–30 kilometrin levyiselle alueelle ja puolustuksen syvyys oli niin ikään olla 20–30 kilometriä. Taisteluosastot tuli ryhmittää niin kauas toisistaan, että yksittäinen ydinräjähdys ei tuhoaisi useita taisteluosastoja kerralla. Mielikuvan omien ydinräjähteiden käyttöperiaatteesta saa alla olevasta kuvasta. Vihollisen ryhmitysalueille tuli käyttää 100 kilotonnin räjähteitä, kun taas omien puolustusasemien läheisyydessä räjähteiden koko piti rajoittaa 20 kilotonniin – siis samaan kokoluokkaan kuin Hiroshimaan pudotettu atomipommi.³⁹

Ydintaistelukentän luomat muutostarpeet vaikuttivat myös Ison-Britannian maavoimien kehittämiseen. Oli muodostettava pienempiä joukkokonaisuuksia kuin suuri ja kömpelö divisioona, jonka kokoonpano ei ollut merkittävästi kehittynyt maailmansodasta. Britit uudistivat perusyhtymänsä kokoonpanoa radikaalisti 1950-luvun lopulla. Prikaatit korvasivat divisioonan. Brittiläinen panssariprikaati käsitti kolme panssarirykmenttiä (pataljoonaa), mekanisoidun jalkaväkipataljoonan, tykistörykmentin sekä muut aselajiosat.⁴⁰ Vaikka prikaati oli varustettu itsenäisiin operaatioihin, oli sen mahdollista toimia divisioonan esikunnan alaisuudessa. Suurin uudistus oli pataljoonien taisteluosastojen (*battle group*) muodostaminen. Tässäkin suhteessa britit seurasivat amerikkalaista mallia.

Brittiyhtymään ei kuulunut ydinaseiden ampumiseen tarkoitettua tai kykenevää kalustoa. Vaikka maailmansodasta alkaen kokoonpanoon kuuluvat kevyet panssarihaupitsit korvattiin amerikkalaisilla 155 mm:n panssarihaupitseilla⁴¹, mahdollinen ydinaseiden käyttö suunniteltiin koordinoitavan armeijakunnassa. Armeijakunnan tykistöön kuului 50-luvun lopussa erillinen tykistöryhmä (AGRA), jonka kalustona oli raskain kaunuoin varustettuja tykistörykmenttejä. Niilläkään ei ollut vielä kykyä

ydinammusten ampumiseen.⁴² Ensimmäiset yli sadan kilometrin päähän ulottuvat Corporal-ohjukset tulivat 1. Brittiläiseen armeijakuntaan 50-luvun lopulta alkaen.⁴³

Britit olisivat 1950-luvun lopulla joutuneet tukeutumaan pääosin amerikkalaisten taktisiin ydinaseisiin. Corporal-ohjusten lisäksi amerikkalaisilla oli käytössään 40 kilometrin päähän kantavia Honest John -tykistöroketteja sekä lyhemmän kantaman 280 millimetrin ydinkanuuna. Näistä viimeksi mainittu oli suurikokoinen, kymmeniä tonneja painava kanuuna, jolla oli lähes hellyttävä lempinimi: Atomic Annie. Todellisuudessa kömpelösti liikuteltavalla tykillä ammuttiin testeissä ainoastaan yksi ydinlataus. Raketit- ja ohjusteknologia kiihdyttivät pian ylipainoisen Atomi-Annen ohitse.

Briteillä itsellään oli samaan aikaisesti kehitteillä entistä kevyempiä ydinaseita – ainakin Ison-Britannian pansarikoulussa opiskelleen suomalaisen majuri Martti Frickin mukaan. Hän osallistui vuonna 1956 kurssille, jossa luennoitiin myös ydinaseen kehityksestä sekä käytöstä sotatoimissa. Harjoitustilanteissa käytettiin 1–2 kilotonnin ydinräjähteitä, joita sekä britit että amerikkalaiset kehittivät innokkaasti. Räjähdeiden kerrottiin olevan merkittävästi kalliimpia kuin tavanomaisten 20 kilotonnin räjähteiden, joilla luennoisija viittasi todennäköisesti lentokoneesta pudotettaviin ydinpommeihin.⁴⁴

Optimitilanteessa – ydinkranaatteja ampuvan tykistön toimiessa armeijakunnan alueella – tulipyyntö voitiin toteuttaa tykistöllä 1–2 tunnissa ja lentokonein alle puolessa vuorokaudessa. Aikarajat vaikuttavat optimistisilta. On mahdollista, että ulkomaalaisia opiskelijoita sisältävällä kurssilla haluttiin esittää oma taistelukyky ylioptimistisessä sävyssä. Tiedon vertaaminen todellisuuteen oli opiskelijalle mahdotonta, sillä luennonpitäjä oli aikakauden angstiseen henkeen soveltuen mysteerinen everstiluutnantti X.⁴⁵ Toisaalta luennon pitäjän näkemykset perustuivat ohjesääntöön, jonka suomalaiset salaa käänsivät suomeksi. Sen mukaan tykillä ammuttava ydinase oli käytössä nopeimmillaan tunnin kuluessa siitä, kun maali oli havaittu. Ohjesääntö määräsi myös suojaetäisyyksiä eri tasoisesti suojautuneille joukoille. Noin 20 kilotonnin ilmaräjähteen välittömien vaikutusten arvioitiin ulottuvan tuhoavina vajaan puolen kilometrin päähän nollapistestä linnoittautunutta joukkoa vastaan. Pian tappava alkusäteily ulottui oppaan mukaan sen sijaan reilun kilometrin päähän räjähdyspisteestä.⁴⁶

Opetus ja ohjesäännöt henkivät ajatusta, jonka mukaan taktisen tason ydintaistelu oli paljolti koulutuskysymys. Ydinaseiden kehittäminen ja valmistus eivät edenneet käyttöperiaatteiden lennokkaan kehityksen kanssa samaa vauhtia, ainakaan Isossa-Britanniassa. Vuosikymmenen puolen välin jälkeen Isolla-Britanniassa oli käytössä ainoastaan lentokoneesta pudotettavia Blue Danube -ydinpommeja, ja niiden määrä rajoittui kymmeniin.⁴⁷ Britit keskeyttivät 1950-luvulla myös ydinkranaatin kehittämisen tykistölle ja tukeutuivat yhdysvaltalaisen valmistamiin ampumatarvikkeisiin.⁴⁸ 1970-luvulla käytössä oli ydinkranaatteja 155:mm:n ja 203 mm:n tykistölle.⁴⁹

Ydintaktiikan perusteita

Ydintaistelukentälle sopiva taktiikka kehittyi rinnan kokoonpanomuutosten kanssa. On tosin todettava, että ohjesääntötekstistä tai kokoonpanon määrävahvuussivuista oli vielä vuosien matka toimivaan kokonaisuuteen, jossa väline ja käyttöperiaate yhdistyvät. Sotaministeriön lähettämä ohjesääntöluonnos armeijakunnan taistelusta ydinsodan olosuhteissa avaa aikakauden näkemyksiä. Taistelukentän ja taistelun kuvan muutos kuvataan perustavaa laatua olevaksi.⁵⁰

Ohjesääntö painotti puolustuksessa neljää seikkaa, joista ensimmäinen on jossain määrin yllättävä. Maaston valinnalla oli tärkeä merkitys. Voisi kuvitella, että maastolla ei ole suurta merkitystä räjäytettäessä ydinaseita Saksan nummilla, mutta asia olikin päinvastainen. Toisaalta omille joukoille tuli saada suojaa linnoittamalla, mutta toisaalta puolustuksen tuli rakentua vihollisen liikkeen pysäyttävään esteeseen. Tämä johtui osin oman ydinaseen käyttöön liittyvistä teknisistä ongelmista. Ydinaseen onnistunut käyttö edellytti neljän ongelman ratkaisemista. Ensinnäkin ydinasetta varten tuli löytää lihava maali. Toiseksi maalitiedot tuli kyetä välittämään vihollisen kokonaiskuvaa kokoavalle tulenkäyttökeskukselle, joka teki päätöksen tulitehtävän toteuttamisesta. Tämän lisäksi tehtävän toteuttavan tuliyksikön tuli olla toimintakykyinen. Tämä ei ollut itsestään selvää, sillä juuri näiden yksiköiden voitiin kuvitella olevan vastustajan ensimmäisiä ydinasemaaleja. Lisäksi omien tappioiden välttämiseksi omia joukkoja tuli vielä varoittaa

tulevasta ydiniskusta. Näistä kolme ensimmäistä tekijää liittyvät aina epäsuoran tulen käyttöön, mutta viimeisellä oli luonnollisesti suuri merkitys ydinaseen suuren tuhovoiman johdosta. Tehtävä ei ollut helppo, vaan se edellytti melko hyvää tilannekuvaa ja toimivia viestiyhteyksiä. Tulitehtävän teknisen toteutuksen johdosta oli siis tärkeää saada vihollinen ainakin hidastamaan vahtiaan ja mahdollisuuksien mukaan pakkautumaan maastoesteelle houkuttelevaksi maaliryhmäksi.⁵¹ Analogia panssarintorjunnan kanssa on silmiinpistävä. Vastustajan panssarin liike on saatava hidastetuksi tai pysäytetyksi, jotta se saadaan varmasti tuhotuksi.

Armeijakunnan puolustustaistelu muodostui neljästä vaiheesta. Valitun maastoesteen etupuolella toimivien suojaavien osien tuli hidastaa vihollista ja mahdollisuuksien mukaan paikantaa maaliryhmiä ydinaseille. Tappioiden pääosa tuli aiheuttaa varsinaisella estevyöhykkeellä, joko tavanomaisin asein tai ydinasein. Pääosa puolustajan joukoista tuli ryhmittää hajaryhmitukseen 6–10 kilometrin päähän esteestä tehtävänään pysäyttää läpi murtautunut vihollinen ja vakauttaa tilanne. Armeijakunnan taistelun viimeinen vaihe oli vastahyökkäys. Se tuli aloittaa ravakalla ydiniskulla.⁵²

Tekniikan kehitys säätelee taistelunkuvaa

Armeijakunnan taistelua määrittävä yleisohjesääntö jalostui pian yhtymätason ohjesäännöksi. Vuonna 1960 julkaistuun *The Land Battle* -ohjesääntöön oli kirjattu taktiikan yleisperiaatteet, joiden arvioitiin soveltuvan kaikkiin armeijakuntaa pienempiin johtoportaisiin. Ydinpainotukset eivät vaikuttaneet sodankäynnin yleisiin periaatteisiin, jotka britit uskollisesti kirjasiivat yhä ohjesääntöihinsä.⁵³

Ohjesääntö piirsi kaksijakoisen kuvan tulevaisuudesta. Pessimistisen arvion mukaan Ison-Britannian asevoimien tuli valmistautua sodankäyntiin ydinasein, koska vaikutti siltä, että ne olivat yleistymässä maailmalla.⁵⁴ Näkemys ei ollut täysin tuulesta temmattu. Ydinaseiden leviämistä rajoitettava ydinsulkusopimus oli vielä vuosikymmenen päässä. Vaikka Neuvostoliitto liittolaisineen muodosti pääuhkan, monet pienetkin valtiot virittelivät omia ydinohjelmiaan, muun muassa piskuinen Ruotsi.⁵⁵

Toisaalta tulevaisuus nähtiin optimistisessä hengessä. Uusi ohjesääntö nojautui henkisesti paljolti arvioon teknologian kehityksestä. Ohjesääntö oli aikakautensa tuote, sillä 1950-luvun lopussa teknologian mukanaan tuomia mahdollisuuksia arvioitiin optimistisessä sävyssä. Eikä aiheetta. Merkittävä osa muun muassa nykyisen kulutusyhteiskunnan hyödykkeistä lanseerattiin käyttöön Rock'n Rollin vuosikymmenenä.

Maavoimien liikkuvuuden arvioitiin kohentuvan merkittävästi helikopterien laajamittaisen käyttöönoton seurauksena. Ilmavoimien kyky maa-joukkojen tukemiseen arvioitiin kehittyvän koeasteella olevien STOL-hävittäjien käyttöönoton mukana.⁵⁶

Brittiläinen taktisen tason ilmamekanisointi jäi lopulta merkittävästi ohjesäännöissä esitettyä vaatimattommaksi. Merkittävä osa kuninkaallisen ilmavoimien kuljetushelikopterilaivueista keskitettiin 38. Lentoryhmälle. Se toimi kiinteässä yhteistoiminnassa maavoimien strategisen reservin kanssa 1950-luvun lopulta alkaen.⁵⁷ Ison-Britannian resurssit eivät mahdollistaneet maavoimien varustamista helikoptereilla samassa laajuudessa kuin Yhdysvalloissa.

Ilmakuljetteisiin joukkoihin sen sijaan panostettiin voimakkaasti. 1950-luvun lopulla ja koko seuraavan vuosikymmenen Isossa-Britanniassa vallitsi varsin positiivinen käsitys ilmakuljetusten tarjoamasta mahdollisuudesta. Tämä oli osin olosuhteiden luoma pakko. Asevelvollisuudesta luopuminen vuonna 1961 supisti asevoimien rivivahvuutta sadoilla tuhansilla. Koska Isolla-Britannialla oli vielä paljon siirtomaita, sen oli muodostettava ilmakuljetteinen strateginen reservi – 3. Divisioona – jota se suunnitteli käyttävänsä Euroopan ulkopuolella.⁵⁸

Pystysuoraan nousevista koneista sen sijaan muodostui pienimuotoinen menestystarina näppärän Harrier-hävittäjän ansiosta. Konetta hankittiin satoja kappaleita kuninkaallisille ilmavoimille ja kuninkaalliselle laivastolle. Pieniltä nousu- ja laskupaikoilta operoiva kone soveltui melko hyvin maavoimien tukemiseen, mutta taktisen ydinaseen lavetiksi sitä ei suunniteltu. Ilmeisesti ainoastaan laivaston Sea Harrier -koneet varustettiin myöhemmin ydinaseen kuljettamiseen sopivin ripustuksin.⁵⁹

Neljäs suuri tekninen muutos oli panssaroitujen miehistönkuljetusajoneuvojen laajamittainen käyttöönotto. Ohjesääntö painotti panssari-

joukkojen asemaa ydintaistelukentällä, koska panssarijoukoilla oli kaksi ydintaistelukentän edellyttämää ominaisuutta: suoja ja liikkuvuus. Taisteluvaunujen onnistuneen käytön edellytyksenä oli niiden suojaaminen jalkaväellä, jolla tuli olla sama liikkuvuus kuin taisteluvaunuilla. Tämä johti käytössä olevan Saracen-pyöräajoneuvon korvaamiseen teloilla liikkuvalla FV 432 -miehistönkuljetuspanssarilla 1960-luvun alusta alkaen. Mekani-sointi ulottui panssariyhtymien aselajijoukkoihin. Kenttätykistö varusteltiin brittiläisvalmisteisilla panssarihaupitseilla ja tiedustelujoukot uusilla tiedustelupanssarivaunuilla.⁶⁰

Yhtymän taistelu ydinsodassa

Puolustustaistelun päämääräksi ohjesääntö määrittäi ratkaisevien tappioiden tuottamisen viholliselle. Jos brittiläistä taktiikkaa toisen maailmansodan aikana voi luonnehtia kulutussodankäynniksi, kulutuksen tunnusmerkistöt täyttyivät myös ydinajan taktiikassa. Taistelun päämääränä oli vihollisen fyysinen tuhoaminen.⁶¹ Logiikka on siinä suhteessa pettämätön, että tuhottu vihollinen ei tule toista kertaa eteen. Toisaalta ydinaseistuksen painottaminen heikensi kaikkia niitä näkemyksiä, joiden mukaan vihollinen tuli saattaa kyvyttömäksi pikemminkin liikkeellä kuin tulella.

Yhtymäohjesääntö painotti hidastavan tai pysäyttävän maastoesteen merkitystä, kuten tekstissä aiemmin kuvattu armeijakuntaohje. Tällaisia esteitä Saksaan ryhmitetyn brittiläisen armeijakunnan alueella olivat muun muassa panssarijoukkojen liikettä kanalisoivat metsäalueet tai joet, suurimpana pohjois-eteläsuuntainen Weser. Vaikka puolustus tukeutui maastoesteseen, se ei tarkoittanut puolustavalle joukolle kiinteää puolustusasemaa tai puolustuslinjaa. Päinvastoin. Puolustavan joukon taistelua voi luonnehtia liikkuvaksi puolustukseksi. Taistelu muistutti jossain määrin sitä, mikä Suomessa tunnetaan viivytyksenä. Vihollista hidastetaan ja kulutetaan sekä puolustuksellisin että hyökkäyksellisin keinoin oman vastuualueen puitteissa. Liike oli keskeistä oman selviämisen kannalta.⁶²

Miten ratkaisuun tähtäävä vastahyökkäys oli tarkoitus toteuttaa? Hyökkäyksen päämääränä oli tuhota sellaisia vastustajan komponentteja tai järjes-

telmiä, joilla se pyrki ratkaisuun. Näitä olivat muun muassa vastustajan ydin-
 aselavetit. Vastahyökkäys tuli aloittaa ydiniskulla, jonka jälkeen taisteluosastot
 tuli syöttää nopeasti tavoitteisiinsa. Sivustat tuli jättää tarvittaessa avoimiksi,
 ne tuli suojata ensisijaisesti ydinammusten tulenjohtoon kykenevillä osilla.
 Hyökkäävillä brittijoukoilla oli edessään mahdollisesti samanlaisia maastoes-
 teitä kuin Varsovan liiton joukoilla. Niiden nopeaan läpäisemiseen ei ollut
 vielä keinoa, mutta vaihtoehtoja tuli hakea kehittämällä nopeaa miinanrai-
 vauskykyä sekä panssaroitua siltakalustoa.⁶³ Nämä kyvyt, kuten nopea mii-
 noituskyky, kehittyivät voimallisesti pääosin vasta 60-luvun lopulta alkaen.⁶⁴

Yhtymäohjesäännön periaatteet välitettiin nopeasti pataljoonatasolle.
 Jo vuonna 1961 otettiin luonnoskäyttöön uusi pataljoonaohjesääntö. Oh-
 jesäännön alkusanat johdattelivat lukijan atomiajalle: ”...kaikkien organi-
 saatioiden tulee varautua sekä tavanomaiseen sodankäyntiin että ydinasein
 käytävään sotaan”. Pataljoonan uusi kokoonpano oli selvästi pienempi kuin
 aikaisemmin. Tämä johtui kahdesta syystä. Ensimmäinen oli taisteluken-
 tään muutos. Pienempien ja panssaroiduin miehistönkuljetusajoneuvoin
 varustettujen pataljoonien tuli soveltua hajautettuun taisteluun. Toinen
 syy oli jo tekstissä aiemmin mainittu asevelvollisuuden lakkauttaminen,
 joka ajoittui nimenomaisesti vuoteen 1961.⁶⁵

Ydintaistelukentän nopeat tilannemuutokset edellyttivät muutoksia
 johtamisessa. Pitkät käskynannot ja johtajien kokoaminen käskynantoihin
 olivat historiaa. Sen sijaan perustaistelumenetelmät ja käskyjen muotoilu
 vakiokaavoihin valtasivat alaa brittiläisessä johtamiskulttuurissa.⁶⁶ Asiassa
 oli myös kääntöpuolensa. Koska ydinaseiden käytön suunnittelu ja toteutus
 tuli olla enemmän tai vähemmän keskitettyä, myös brittiläiseen johtamis-
 kulttuuriin jäi keskitetyn johtamisen maku vielä useaksi vuosikymmeneksi.

Selkeimmin pataljoonan taktiikassa näkyi joukkojen hajauttaminen.
 Pataljoonan puolustusalueen leveys vaihteli 4 000–8 000 metrin välillä ja
 puolustusalueen syvyys saattoi nousta 10 kilometriin.

Ydinuhkan ongelmat näkyivät myös logistiikan ja huollon alalla. Laajat
 huoltojärjestelmät ja huoltolaitokset olivat oivallisia maaleja ydinaseille. Rat-
 kaisuna tähänkin oli laitosten ja toimintojen hajauttaminen. Lisäksi huollon
 yleisohjesäännön mukaan mahdollisimman paljon huollosta tuli toteuttaa
 ilmateitse. Maantie- ja rautatieyhteydet olivat haavoittuvia ydiniskuille.⁶⁷

Loppu

Kaikki edellä esitetty antaa mielikuvan, jonka mukaan taktisten ydinaseiden käyttö olisi ollut helppoa tai helpohkoa. Taistelukentän teknisten ongelmien lisäksi ydinaseiden käyttöön liittyi paljon poliittisia ongelmia, jotka olivat paljon radioiden putkitekniikkaa haastavampia. Tykistömajuri A. Haywood pureutui *The British Army Review* -lehdessä ydiniskun ajoittamisen ongelmaan. Koska ydinaseen käyttäminen oli poliittinen ratkaisu, sen oikea-aikaiseen käyttöön liittyi todellinen ongelma. Miten viestittää poliittinen päätös kenttäkomentajille oikea-aikaisesti? Haywood ymmärsi artikkelissaan tilannekuvaan liittyvät ongelmat. Taistelukentällä tapahtuu paljon sinä aikana, kun poliittiset päättäjät tekevät ratkaisua kenties koko maailman olemassaolosta. Tämä tarkoittaa sitä, että taktisella tasolla ydinjärki käytetään jo vanhentuneeseen maaliin ollen turha niin poliittisesti kuin sotilaallisesti.⁶⁸

Ajoittamista suurempi haaste nivoutui eskalaatio-ongelmaan. Miten käyttää taktisia ydinaseita ilman, että sota laajenisi täysimittaiseksi, molemmat osapuolet tuhoavaksi ydinsodaksi? Asiasta tuli erityisen relevantti sen jälkeen, kun molemmilla kylmän sodan pääpukareilla oli riittävä arsenaali toistensa tuhoamiseen. Kuuban kriisin aikana laadittu erittäin salainen asiakirja, jonka jakelun ulkopuolelle amerikkalaiset oli rajattu, paljastaa asiaan liittyvän probleeman. Mikäli sotatoimet laajenevat ydinaseen käyttöön, ainoastaan nopea tulitauko estää laajamittaisen ydinsodan. Mutta miten saada aikaan tulitauko? Ydinase – taktinen ydinase mukaan lukien – oli siis psykologinen pelote, minkä arvioitiin estävän Neuvostoliittoa käyttämästä määrällisesti ylivoimaisia asevoimiaan länttä vastaan. Taktisen ydinaseen käyttö sen sijaan oli todellisuudessa erittäin ongelmallista, koska sen käytön laajentuminen molemmat osapuolet tuhoavaksi ydinsodaksi oli vaikea, lähes mahdoton ennustaa.⁶⁹ Laajamittaisen ydiniskun kauheutta kuvaa hyvin Ison-Britannian tiedustelukomitean vuonna 1964 laatima arvio kotisaarille kohdistuvan ydiniskun laajuudesta. Komitean mukaan Isossa-Britanniassa yli kymmeniä mahdollisia kohteita, sotilaallisista kohteista asustuskeskuksiin. Lontoon kokoista suurkohdetta vastaan Neuvostoliiton arvioitiin käyttävän kahdeksaa megatonnin suuruista räjä-

dettä. Kaikki ydinaseisiin liittyvät sotilaskohteet olivat satojen kilotonnien arvoisia. Kaikkiaan Isoon-Britanniaan kohdistui arvion mukaan yli 100 ydinkärjen isku. 1960-luvulla suuri oli muotia. Neuvostoliitto räjäytti yli 50 megatonnin räjähteen lokakuussa 1961 Novaja Zemljan alueella. Tämän johdosta tiedustelukomitea arvioi, että Neuvostoliitolla olisi 70-luvun alkuun mennessä 100 megatonnin superräjähteitä.⁷⁰

Juuri eskalaation ongelma vaikeutti myös taktisen ydinaseen käyttöä. Aseen käyttökynnys tuli säilyttää korkeana. Toisaalta, kuten aiemmin tekstissä on kuvattu, oikea-aikainen taktisen ydinaseen käyttö edellytti hyvää tilannekuvaa ja erityisesti toimivia viestiyhteyksiä. Tämä olisi tositilanteessa muodostunut todennäköisesti hyvin ongelmalliseksi. Syväksi muodostuvalla taistelualueella oli satoja erilaisia ydinaseita erityisten säilytys- ja kuljetusyksiköiden hallinnassa. Olisivatko viestiyhteydet lopulta mahdollistaneet taktisten ydinaseiden kontrolloidun käytön? Vuonna 1978 julkaistussa kirjassa – WWII – kuvataan taktisen ydinaseen käyttöön liittyvä skenaario. Armeijakunnan johtamispaikkojen ja viestikeskusten tuhouduttua Varsovan liiton ilmahyökkäyksissä brittipuolustajien tilannekuva muodostuu huomattavasti ennakoitua sirpaleisemmaksi. Ampumatarvikkeet loppuvat, omat tappiot kasvavat katastrofaaliseksi ja viestiyhteydet pätkevät. Päätökset taisteluiden jatkamisesta valuvat divisioonien komentajille, jotka pyrkivät epätoivoisesti pitämään asemansa hyökkääjän ylivoimasta huolimatta. Sotilaan logiikalla he pyrkivät täyttämään tehtävänsä kaikin mahdollisin keinoin, ja alueelle harhaileva ydinaseiden varastointi- ja vartiointiyksikkö tarjoaa tähän mahdollisuuden. Epätoivoisessa tilanteessa divisioonan komentaja ampuu omilla tuliyksiköillään ydiniskun vastustajan mudassa möyriä panssarilaamojen keskelle tietämättä, että samanaikaisesti poliittisella tasolla ollaan hieromassa tulitaukoa. Venäläisten ammuttua omia ydinaseitaan amerikkalaisten lentotukikohtiin Yhdysvaltojen presidentti joutuu päättämään, hyväksyykö hän tappion Euroopassa vai jatkaako hän ydinkierrettä. Hän päättyy jälkimmäiseen ratkaisuun. Kymmenet laukaisuavaimet kiertyvät sukellusveneissä ja betonisiiloissa: loppu, the end.⁷¹

YLIVOIMAISEN SOTAA

Operaatio Aavikkomyrsky

ARI RAUNIO

10

Persianlahden sota

Persianlahden sota 1990–91 oli viimeinen suurin asevoimin käyty 1900-luvun sota. Vuosisadan aikaisempiin suurimpiin sotiin verrattuna Persianlahden sota oli kestoltaan lyhyt. Varsinainen sodankäynti kesti vain noin 42 vuorokautta, maataistelut vain noin 100 tuntia. Hyökkäysvoiman koaminen kesti yli viisi kuukautta. Kyseessä oli ensimmäinen maapallolla käyty suurempi sota Amerikan Yhdysvaltojen jäätystä ainoaksi supervallaksi. Neuvostoliiton ja sen johtaman Varsovan liiton sotilaallinen voima oli ehtynyt Itä-Euroopan maiden kommunististen hallitusten hajoamiseen. Sota osoitti, että Amerikan Yhdysvallat oli ainoa länsimaa, jolla oli tarvittava kyky käydä sota kaukana kotimaasta monen yhtymän voimin. Yhdysvaltoihin verrattuna Ison-Britannian ja Ranskan sotilaallinen osallistuminen Irakin-vastaiseen koalitioon oli vaatimatonta.

Persianlahden sodassa kaikkien puolustushaarojen asejärjestelmien uusin tekniikka toi huomattavia muutoksia siihen mennessä käytyjen sotien muodostamaan sodan ja taistelun kuvaan. Ilmavoimat horjuttivat maavoimien asemaa sodan ratkaisevana puolustushaarana. Yhdysvaltojen kokoaman Irakin-vastaisen koalition ilmavoimat saavuttivat pian sodan alettua käytännössä täydellisen ilmanherruuden. Irakin ilmavoimat eivät muutaman päivän jälkeen enää kyenneet taistelulentoihin. Koalition pommitusmaalien maalittamiseen tarvittu pitkäkö aika jätti Irakin joillekin

liikkuville ohjusjärjestelmille mahdollisuuden tehokkaalla salaamisella ja harhauttamisella säilyttää toimintakykynsä. Aikaisemmissa sodissa alivoimaiset ilmavoimat olivat pystyneet toimimaan ja ajoittain jopa saavuttamaan paikallisen ilmanherruuden. Yhdysvaltojen laivaston johdolla toimineella koalition laivastolla oli sodan aikana myös merenherruus.

Varsinkin Yhdysvaltojen kaikkien puolustushaarojen joukoilla käytössä olleet pimeänäkölaitteet mahdollistivat ympärivuorokautisen taistelutoiminnan. Avaruudesta satelliiteilta paikkatietonsa saaneet GPS-laitteet mahdollistivat maavoimien suurten joukkojen suunnitelmien mukaisen liikkumisen. Kaikissa joukkojen tela- ja pyöräajoneuvoissa oli oma GPS-laitteensa. Niiden avulla joukot pystyivät liikkumaan suunnitellusti erilaisissa muodostelmissa tietömällä aavikolla. Avoimessa taistelumaastossa amerikkalaiset saattoivat pimeänäkölaitteiden avulla käyttää aseitaan niiden maksimikantaman päästä myös pimeällä.

Yhdysvaltojen kokoama Irakin-vastainen koalitio saattoi suorittaa sodan kaikki valmistelut sotatoimialueen ulkopuolella maalla, merellä ja ilmassa ilman varsinaista sotilaallista uhkaa. Yhdysvallat oli johtava maakaikkien puolustushaarojen toiminnan johtamisessa ja joukkojen määrässä. Koalition maavoimissa Yhdysvalloilla oli suurimmillaan 532 000 sotilashenkilöä ja 2 000 panssarivaunua. Seuraavina olivat Saudi-Arabia 95 000/550, Egypti 40 000/400, Iso-Britannia 35 000/120, Syyria 20 000/250 ja Ranska 13 500/110. Koalition taistelulentokoneiden määrä oli 1 820, joista amerikkalaisia 1 376, saudiarabialaisia 175 ja englantilaisia 69. Amerikkalaisista koneista oli 820 ilmavoimista, 380 laivastosta ja 176 merijalkaväestä.¹

Irakin armeija oli maailman neljänneksi suurin. Armeijalla oli käytössään sekä neuvostoliittolaisia että länsimaisia asejärjestelmiä. Neuvostoliitto ja Kiina tukivat Pohjois-Koreaa ja Pohjois-Vietnamiä niiden sotiessa Yhdysvaltain tukemia maanmiehiään vastaan. Irakilta puuttui 1990–91 sodassa konkreettista apua antavan sotilaallisen suurvallan tuki.

Persianlahden sodassa amerikkalaiset pääsivät testaamaan 1980-luvulla aloitetun asevoimien reformin tuloksia taistelukentällä. Uudistuksen keskeisiä periaatteita oli keskitetty johtaminen (*joint*) ja ilma- maataisteluoppi (*AirLand Battle*). Uudistusten kohteena olivat myös henkilöstö sekä jouk-

kojen koulutus ja varustus. Kehittämistyön tavoitteena oli voittaa tulevan sodan taistelut ensimmäisestä taistelusta alkaen.

Sotaa edeltänyt varsinainen valmistautumisvaihe alkoi elokuussa 1990, kun Irak valtasi naapurivaltionsa Kuwaitin muutamassa päivässä 2.8. aloittamallaan hyökkäyksellä. Saudi-Arabia antoi 6.8. luvan Amerikan Yhdysvaltojen joukkojen keskittämiseksi alueelleen. Joukkojen ensimmäinen tehtävä oli suojata Saudi-Arabiaa mahdolliselta Irakin hyökkäykseltä. Sen mukaisesti alueelle saapuvat joukot ryhmitettiin puolustukseen. Operaatio nimettiin aavikkokilveksi (*Desert Shield*). Sittemmin alueelle saapui amerikkalaisten lisäksi joukkoja myös muista Irakin-vastaiseen liittoutumaan osallistuneista maista. Näitä oli kymmeniä. Osa osallistui vain taloudellisesti tai vain nimellisellä sotilaallisella panostuksella.

Käytännössä amerikkalaiset johtivat operaatio aavikkokilpeä (*Desert Shield*) kuten myös 17.1.1991 alkanutta hyökkäystä (*Desert Storm*) Irakiin ja Kuwaitiin. Se päättyi 28.2. aamulla aselepoon. Hyökkäys alkoi ilmasodalla. Sen loppuvaiheessa maavoimat liittyivät hyökkäykseen. Noin 1 000 tunnin sodassa maasota kesti vain 100 tuntia.

Koalition ja erityisesti kaikkien amerikkalaisten puolustushaarojen saavuttaman menestyksen kruunasivat pieneksi jääneet omat tappiot. *Desert Shieldin* ja *Desert Stormin* aikana kuoli 355 amerikkalaista sotilashenkilöä. Heistä kaatui taisteluissa 146, joista 35 omien joukkojen tulituksen seurauksena. Taisteluissa haavoittuneiden kokonaismäärä oli 467, joista 72 omien joukkojen tulituksesta.² Suurimmat yhdellä kertaa syntyneet tappiot syntyivät *Desert Stormin* aikana 25.2.1991 selustassa. Sen aiheutti yksi irakilaisien ampuma Scud-ohjus. Se osui Dhahranin alueella amerikkalaisten majoitusparakkiin. Tappiot olivat 28 kuollutta ja 98 haavoittunutta.³

Persianlahden sodan tutkimus

Monet Yhdysvaltojen Persianlahden sotaan osallistuneista komentajista ovat julkaisseet kirjan omista kokemuksistaan sodassa⁴. Sodan pääpiirteet esitetään kaikissa kirjoissa samansuuntaisesti. Eroja on yksityiskohdissa. Näissä kaikissa muistelmassa tulee esille jollain tavoin henkilöiden väliset erimielisyydet eli kitka ylimmän johdon keskinäisessä toiminnassa. Tämä

siitäkin huolimatta, että sota voitettiin näytöstyylisiin. Tosin yksi sodan tavoitteista, Irakin tasavaltalaiskaartin joukkojen tuhoamistaistelut, olivat vasta alkaneet aselevon astuessa voimaan.

Kaikissa amerikkalaisten muistelmissa sivutaan ainakin jossain määrin Vietnamin sota. Kaikki ylemmät komentajat olivat osallistuneet siihen komppanianpäällikköinä tai pataljoonankomentajina tai vastavissa puolustushaaratehtävissä. Sekä muistelmia- että tutkimuskirjallisuudessa korostetaan Vietnamin hävityn sodan jälkeen aloitetun asevoimien reformin merkitystä. Siinä kaikkien puolustushaarojen oli valmistauduttava yhdessä voittamaan seuraavassa sodassa jokainen taistelu ensimmäisestä taistelusta alkaen.

Persianlahden sotaä käsittelevä tutkimuskirjallisuus keskittyy lähinnä Yhdysvaltain ja länsiliittoutuneiden sodankäyntiin. Näistä keskeisempiä tämän artikkelin valmistelussa ovat olleet Amerikan armeijan (maavoimien) tilaamat kaksi tutkimusta. Toinen on kirja ja toinen moniste.⁵ Sodan kokonaisuutta käsittelevät kirjat ovat yleensä amerikkalaisia. Parhaan kuvan sodan kokonaisuudesta ja johtamisesta saa Michael R. Gordonin ja Bernhard E. Trainorin teoksesta *The General's War The Inside Story of Conflict in the Gulf*. Ilmasodan elementit löytyvät James W. Winnefeldin, Preston Niblackin ja Dana J. Johnsonin teoksesta *A League of Airmen U.S. Air Power in the Gulf War*. Tutkimuksia koalitioon kuuluneiden arabimaiden joukkojen taisteluista ei ole ollut käytössä. Sama koskee Irakin sodankäyntiä. Tiedot irakilaisten toiminnasta perustuvat lähinnä amerikkalaisten julkaisemiin tiedustelutietoihin.

Tiedot sotaan osallistuneiden amerikkalaisten joukkojen, panssari-vaunujen ja lentokoneiden sekä tappioiden määrästä vaihtelevat jonkin verran. Suuruusluokaltaan oikeat lukumäärät on artikkeliin kerätty pääosin englantilaisten Bruce W. Watsonin, Bruce Georgen, Peter Tsourasin ja B. L. Cyrin kirjasta *Military Lessons of the Gulf War*.

Julkaistussa kirjallisuudessa käsitellään kaikkia sotaan liittyviä asioita ilman huomattavaa salaamista. Poikkeuksen tekee erikoisjoukkojen käyttö. Niiden toimintaa ja siitä saatuja kokemuksia käsitellään vain ylimalkaisilla maininnoilla. Joukkojen käyttöä Irakin alueella vaikeutti aavikko. Suojan löytäminen sieltä oli vaikeata.

Yhdysvaltojen asevoimien reformi

Pian Vietnamin sodan jälkeen Yhdysvalloissa siirryttiin asevelvollisarmeijasta ammattiarmeijaan. Hävityn sodan jälkitunnelmissa saatiin miehistötehtäviin heikkotasoista ainesta. Joukoissa ilmeni kurittomuutta. Muun muassa huumeiden käyttö yleistyi henkilöstön keskuudessa. Kurin palauttamiseen liittyi jyrkkä suhtautuminen huumeisiin. Käyttäjien löytämiseksi aloitettiin henkilöstön huume-testit. Niissä kiinni jääneet saivat heti loppu-tilin. Joukkojen koulutusta varsinkin taistelutoimintaan lisättiin ja tehostettiin. Lisäksi parannettiin sotilaiden palkkausta. Asevoimiin värväytyneiden sotilaiden yleinen koulutustaso nousi huomattavasti 1980-luvun aikana.⁶

Johtajia ja joukkoja pyrittiin kouluttamaan mahdollisimman tarkasti sodanaikaisiin olosuhteisiin. Perustetuissa koulutuskeskuksissa joukkojen koulutustaso tarkastettiin kaksipuolisissa harjoituksissa, joissa vihollisena toimi neuvostoliittolaista taktiikkaa ja taisteluvälineitä käyttävät koulutuskeskuksen joukko. Toiminnan tuloksellisuutta ja tulenkäytön tarkkuutta voitiin arvioida taisteluvälineisiin ja miehiin kiinnitetyillä teknisillä apuvälineillä.⁷

Armeija kehitti 1980-luvulla mekanisoitujen divisioonien lisäksi keveitä, ilmakuljetuksiin soveltuvia divisioonia. Tavoitteena oli kehittää yhtymiä, joita voitaisiin käyttää alueilla, joissa raskaat divisioonat eivät pystyisi kunnolla toimimaan. Samaan aikaan panostettiin myös erikoisjoukkoihin. Kevyet divisioonat ja erikoisjoukot olivat pääosassa Panaman operaatiossa joulukuussa 1989. Se oli toisen maailmansodan jälkeen ensimmäinen amerikkalainen sotatoimi, jossa kaikkien puolustushaarojen operaatioon osallistuneet joukot olivat yksiselitteisesti operaation komentajan alaisuudessa. Operaation onnistumiseen myönteisesti vaikuttaneina tekijöinä mainittiin tiedustelu, toiminnan nopeus, erikoisjoukkojen käyttö ja joukkojen pimeätoimintakyky.⁸

Operatiivinen johtaminen siirrettiin alueellisille johtoportaille – Joint⁹
Keskitetyn johtamisen periaate vahvistettiin 1986 Goldwaterin–Nicholsin asetuksella (*The Goldwater–Nichols Reorganisation Act*). Puolustushaarojen toiminnan keskeiseksi periaatteeksi tuli yhteistoiminta. Asiakirjalla vahvistettiin myös esikuntapäälliköiden neuvoston puheenjohtajan (*Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCS*) asemaa puolustushaarojen esikuntapääl-

liköihin (suomalaisittain komentajiin) nähden. Puheenjohtaja oli neuvostossa velvollinen kuulemaan puolustushaarojen esikuntapäälliköitä, mutta saattoi tehdä enemmistön kannasta poikkeavan päätöksen. *CJCS* (suomalaisittain asevoimien komentaja) toimi sekä alueellisten johtoportaiden komentajien esimiehenä että presidentin pääneuvonantajana ylipäällikön sotilaallisen käskyvallan käytössä.

Puolustushaaroilta poistettiin operatiivinen vastuu. Se siirrettiin alueellisten johtoportaiden komentajille (*Commander in Chief, CINC*), jotka valmistautuivat johtamaan alueellaan kaikkien puolustushaarojen toimintaa mahdollisessa sodassa. Tämän järjestelyn seurauksena puolustushaarojen ylemmissä tehtävissä toimivilla upseereilla oli yleensä toisena tehtävänä valmistautuminen toimimaan alueellisessa johtoportaan oman puolustushaaransa johtotehtävissä *CINCin* alaisuudessa. Alueellisten johtoportaiden komentajien ja esikuntien yleistehävät olivat avoimia kaikkien puolustushaarojen edustajille. Puolustushaaroille jäi vastuu joukkojensa organisoinnista, harjoittamisesta ja aseistamisesta. Siirtyminen alueellisiin johtoportaisiin oli aloitettu 1983 tammikuussa. Silloin perustettiin kuusi alueellista johtoporrasta.

Edellä mainitusta asetuksesta huolimatta Persianlahden sotaa käsittelevästä muistelma- ja tutkimuskirjallisuudessa on luettavissa, että varsinkin hyökkäyssodan valmisteluvaiheessa suunnitelmia tehtiin myös Washingtonissa. Lopulliset suunnitelmat tehtiin kuitenkin sotatoimialueella *CINCin* alaisuudessa. Ilma- ja maasodan suunnittelu toteutettiin alusta alkaen kahdena toisistaan erillisenä prosessina.

Yhdysvaltain asevoimien supistamissuunnitelma hyväksyttiin 1990¹⁰

Yhdysvaltain pahin uhkaskenaario kylmän sodan aikana oli Neuvostoliiton hyökkäys Euroopassa. Yhdysvalloilla oli merkittävä määrä joukkoja sijoitettuna uhanalaiselle alueelle Euroopassa eli silloiseen Länsi-Saksana tunnettuun Saksan liittotasavaltaan. Tapahtumat Neuvostoliitossa ja sen valtapiirissä olleissa Itä-Euroopan maissa kulminoituivat Berliinin muurin murtumiseen marraskuussa 1989. Itä-Euroopan maat irtautuivat sotilaallisesta yhteistyöstä Neuvostoliiton kanssa. Presidentti George H. Bush piti helmikuussa 1990 puheen, jossa hän ilmoitti Yhdysvaltojen vähentävän merkittävästi joukkojaan Euroopassa.

Samana päivänä kun Irak hyökkäsi Kuwaitiin eli 2.8.1990, presidentti Georg Bush hyväksyi *CJCSin* neljän tähden kenraali Colin Powellin johdolla valmistellun asevoimien supistamissuunnitelman suuntalinjat. Asevoimien palveluksessa oleva henkilöstömäärä tuli supistaa 2,1 miljoonasta 1,6 miljoonaan. Seuraavana päivänä Powell ja puolustusministeri Richard Cheney esittelivät supistamissuunnitelman kongressissa. Se aloitti suunnitelman käsittelyn. Sen päätteeksi kongressi hyväksyi supistamisen pääperiaatteen. Osa Persianlahden sotaan osallistuneista joukoista lakkautettiin pian sodan jälkeen.

Keskusalueen esikunta Central Command CENTCOM

Yhdysvaltojen Lähi-idän sotanäyttämön johtoportaanana toimi Keskusalueen esikunta (*Central Command, CENTCOM*). Yhdysvaltoihin Tampaan sijoitettu esikunta valmistautui johtamaan sotatoimia Lähi-idässä. Poliittisista syistä Israel ei kuulunut esikunnan vastuualueeseen. Kenraali H. Norman Schwarzkopf oli 1988 ottanut vastaan Keskisen esikunnan vastuualueen komentajantehtävät, *CINCCENT*.

Kustakin puolustushaarasta esikuntaan oli nimetty komentaja ja hänen käyttöönsä suunnitteluvoimaa. Persianlahden sodan aikana *CENTCOMin* alaisuudessa toimineet puolustushaaraesikunnat olivat¹¹:

- maavoimat (*Army, Central Command, ARCENT*), komentajana kenraaliluutnantti John Yeosock, myöhemmin kenraali Schwarkopf oman toimensa ohella. Yeosock siirtyi johtamaan amerikkalaisia maavoimien joukkoja 3. Armeijan komentajana,
- ilmavoimat (*Central Command Air Forces, CENTAF*), komentajana kenraaliluutnantti Charles A. Horner,
- laivasto (*Navy Central Command, NAVCENT*), komentajana vara-amiraali Henri H. Mauz Jr.,
- merijalkaväki (*Marine Central Command, MARCENT*), komentajana kenraaliluutnantti Walter E. Boomer ja
- erikoisjoukot (*Special Operations Command, SOCCENT*), komentajana eversti Jesse Johnson.

CENTCOMin tehtävä oli toimia pelotteena mahdollisen vihollisen sotatoimille Lähi-idässä. Esikunnan oli varauduttava pelotteen pettäessä johtamaan Yhdysvaltojen ja liittolaismaiden alueelle keskitettäviä joukkoja, joilla tuettaisiin ystävällisten valtioiden toimintaa niiden puolustaessa alueen tärkeitä satamia ja öljykenttiä. Joukkojen keskitysten päätyttyä esikunnan oli valmistauduttava johtamaan alueella aloitettavia hyökkäyssotatoimia.¹²

Alueelliset johtoportaat järjestivät joka toinen vuosi karttatarjoituksen, jolla testattiin voimassa olevia suunnitelmia sodan varalta. *CENTCOMin* 1990 järjestämässä harjoituksessa Internal Look 90 vihollistilanne oli muutettu aikaisemmasta. Neuvostoliiton hyökkäyksen sijaan hyökkääjänä oli Irak. Harjoituksen aikana tehdyt joukkojen ja materiaalin siirtosuunnitelmat auttoivat elokuussa alkaneiden joukkojen siirtojen suunnittelua ja käskytystä. Harjoituksen perusteella todettiin, että voimassa olevien suunnitelmien mukaiset joukot olivat liian kevyesti aseistettuja vihollisen panssarivoimien pysäyttämiseen.¹³

Johtaminen

Schwarzkopf toimi Persianlahden sodassa koalition joukkojen ylimpänä komentajana. Hänelle ei kuitenkaan ollut suoranaista komentovaltaa koalition arabimaiden joukkoihin. Niiden ylimpänä komentajana toimi Saudi-Arabian prinssi, kenraali Khaled Bin Sultan. Yhdysvaltojen ja arabimaiden maavoimien välinen yhteistoiminta valmisteltiin yhteisesikunnassa. Ilmasota toteutettiin kuitenkin keskitetysti laaditun päivittäisen ilmoitointikäskyn pohjalta.

Ylipäällikön presidentti Bushin ja Schwarzkopfin välillä oli *CJCS:n* kenraali Powell. Hän oli päivittäin puhelinyhteydessä Schwarzkopfiin. Puolustusministeri Cheney kommunikoi Schwarzkopfin kanssa lähinnä Powellin kautta.

Koalitioon osallistuneilla länsimaiden joukoilla oli oma komentoketjun ulkopuolinen korkein sotilasedustajansa. Näistä varsinkin Ison-Britannian edustaja, kenraali Sir Peter De La Billiere onnistui vaikuttamaan maansa joukkojen, varsinkin panssaridivisioonan, käyttösuunnitelmiin. Divisioonaa keskitettiin *Desert Shieldin* aikana amerikkalaisen merijalkaväen vastuualueelle. Sieltä se siirrettiin VII Armeijakunnan yhteyteen ennen *Desert Stormin* alkua.¹⁴

Tiedustelu ja elektroninen sodankäynti – Electronic Warfare

Joukkojen keskityksen alettua Yhdysvaltain asevoimat aloitti sotatoimiin tarvittavien tiedustelutietojen keruun. Se edellytti myös muutoksia satelliittien kiertoratoihin. Koottujen tietojen käsittelyssä ongelmana oli arabian kielen ja erityisesti Irakin murretta osaavien ammattilaisten pieni määrä. Kääntämiseen käytettiin muun muassa kuwaitilaisia opiskelijoita.

Toiminnan suunnittelua varten tarvittiin toiminta-alueen karttoja. Puolustusvoimien karttavirasto (*Defense Mapping Agency, DMA*) valmisti 13,5 miljoonaa karttaa, joista kymmenen miljoonaa mittakaavana 1:50 000. Alueelle keskitetyt molemmat amerikkalaiset armeijakunnat valmistivat 1:50 000:n kartoista omat versiot mittakaavaan 1:100 000.¹⁵

Tiedustelun infrastruktuuri valmistui ilmahyökkäysten alkamispäiväksi. Operatiivisesta tiedustelusta vastasi Yhdysvaltojen maavoimien tiedustelu- ja uhka-analyyssikeskus (*The Army's Intelligence and Threat Analysis Center (ITAC)*). Se toimitti aluksi kaikista sotanäyttämön irakilaisista divisioonista piirroksat 1:50 000 kartoille. Myöhemmin tiedot jaettiin myös digitaalisesti. Armeijakunnat vastasivat taktisesta tiedustelusta. Armeijakunnat saivat käyttöönsä myös strategisen ja operatiivisen tiedustelun keskeisimmät tulokset varsinkin omalta vastuualueeltaan.¹⁶

Presidentillä oli päätöksiä tehdessään käytössään myös muun muassa keskustiedustelupalvelun (*Central Intelligence Agency, CIA*) tiedusteluraportit, jotka osittain perustuivat satelliittikuvien tulkintaan. CIA:n raporteissa ilmahyökkäyksillä viholliselle aiheutetut tappiot esitettiin usein asevoimien tiedusteluelimien ilmoittamia pienemmiksi. Tämä ilmeni esimerkiksi tuhattujen liikkuvien Scud-ohjusten laukaisualustojen lukumäärissä.¹⁷

Koalition elektroninen sodankäyntikyky oli ylivertainen irakilaisiin verrattuna. Elektroninen sodankäynti alkoi heti joukkojen keskitysten alettua. Yhdysvalloilla oli siihen parhain kyky koalition maista. Kaikilla puolustushaaroilla oli omia elektronisen sodankäynnin yksiköitä. Niistä monet osallistuivat sodan alettua Irakin sotilaallisen johtamisjärjestelmän (*command, control, communications and intelligence C3I*) sekä ilmapuolustusjärjestelmän lamauttamiseen.¹⁸

Koalition elektronisen sodankäynnin yksiköt pystyivät myös tehoaaseen elektronisen sodankäynnin vastatoimintaan (*electronic counter-*

measures ECM). Sotaa käsittelevässä kirjallisuudessa en ole huomannut mainintoja irakilaisten onnistumisista elektronisessa sodankäynnissä. Koalition sisäisen viestinnän ongelmat johtuivat lähinnä puolustushaarojen viestijärjestelmissä käytetyistä erilaisista tekniikoista.

Irakin hyökkäys Kuwaitiin oli yllätys

CENTCOMin olemassaolo ei ollut riittävä pelote Irakille. Pelotetta heikensivät presidentin ja ulkopoliittisen hallinnon epäselvät kannanotot Yhdysvaltojen sotilaallisen voimankäytön edellytyksistä Lähi-idän alueella. Taustalla oli Yhdysvaltain ulkopoliittinen tavoite parantaa suhteita presidentti Saddam Husseinin Irakiin.¹⁹ Hussein päätyikin siihen, ettei Yhdysvallat aloittaisi sotaa Kuwaitin takia, mutta pitäisi kiinni lupauksestaan puolustaa Saudi-Arabiaa. Tämä oli myös vallitseva käsitys sekä Yhdysvaltojen ulkoasiainhallinnossa että puolustushallinnossa ennen Irakin hyökkäystä Kuwaitiin.

Tiedustelutiedot ovat usein ristiriitaisia ja jälkeenpäin oikeaksi havaittu tieto hukkuu suureen tietomäärään tai arvioidaan paikkansa pitämättömäksi. Kuwaitin sotilasasiamies varoitti hallitustaan jo huhtikuussa 1990 Irakin hyökkäysaikeista. Kuwaitin johto piti arviota vääränä, eikä liioin ottanut vakavasti sotilasasiamiehen 2.7.1990 päiväämää raporttia. Siinä sotilasasiamies arvioi Irakin hyökkäyksen alkavan 2.8., niin kuin se sitten alkoi.²⁰

Irakin hyökkäys Kuwaitiin oli Yhdysvaltain presidentille, ulkoministerille ja sotilasjohdolle yllätys. Yhdysvaltojen tiedustelu (*Indications and Warning I&W*) havaitsi lähes reaaliajassa Irakin joukkojensiirrot Kuwaitin rajalle. Yhdysvaltojen valtio- ja sotilasjohto pitivät Irakin uhkauksia ja joukkojenkeskityksiä lähinnä voimannäyttönä. Irakin varsinaisena tavoitteena arvioitiin olevan päästä Kuwaitin kanssa sopimukseen velkojensa anteeksiannosta ja molempien maiden alueella olevaa öljykenttää koskevista kiistoista sekä saada Kuwait luopumaan yhdestä saarestaan.

Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelun (CIA) Lähi-idän asiantuntija Charles A. Allan arvioi viikkoa ennen hyökkäystä Irakin mitä todennäköisimmin hyökkäävän Kuwaitiin. Puolustusministeriön tiedustelutoimisto (*Defence Intelligence Agency, DIA*) totesi 24.7., että Irakin Kuwaitin rajalle

keskittämien joukkojen logistiikka oli myös paikoillaan. Se mahdollisti Irakin hyökkäyksen Kuwaitiin, milloin tahansa, myös heti.²¹

Myös *CENTCOM* seurasi tilanteen kiristymistä Kuwaitin rajan tuntumassa. Esikunnassa valmisteltiin lista erilaisista toimenpiteistä Amerikan sotilaallisen voiman näyttämiseksi alueella. Voimannäytön tarkoituksena olisi ollut lähinnä antaa varoitus Irakin presidentille Saddam Husseinille. Listalla mahdollisina toimenpiteinä olivat muun muassa laivaston lentotukialuksen ja sen mukana liikkuvien alusten muodostaman laivasto-osaston, ilmavoimien hävittäjälentokoneiden ja merijalkaväen varustelaivan siirtäminen alueelle. Kaikki toimenpiteet olivat sellaisia, että niiden vaikutus näkyisi toiminta-alueella vasta muutaman vuorokauden kuluttua päätöksestä. Asevoimien esikuntapäälliköiden neuvosto ei vienyt esitystä eteenpäin. Myös Yhdysvaltain ulkoasiainhallinto piti sodan mahdollisuutta vähäisenä. Se uskoi Saudi-Arabian ja Egyptin ilmoituksia siitä, että sota vältettäisiin arabimaiden kesken käytävillä neuvotteluilla.²²

Yhdysvaltain puolustushallinto olisi tyytynyt Saudi-Arabian puolustamiseen

Yhdysvaltain lopullinen kanta suhtautumisesta Irakin Kuwaitin-valloituksen muodostui vasta hyökkäyksen tapahduttua. Saddam Hussein saattoi luulla voivansa hyökätä Kuwaitiin ilman pelkoa Yhdysvaltain sotilaallisista vastatoimenpiteistä. Tällaista olettamusta tukivat myös Amerikan Bagdadissa toimineen suurlähettilään April Glaspien kannanotot keskusteluissa presidentti Husseinin kanssa 25.7. Hussein puolestaan ei sulkenut pois sodan mahdollisuutta. Se olisi riippuvainen Kuwaitin asenteesta heinäkuun lopulla Saudi-Arabiassa pidettävissä neuvotteluissa.²³

Saudi-Arabiassa alkoi 31.7. sen järjestämä neuvottelu Irakin ja Kuwaitin välillä. Irakin valtuuskunta poistui näistä Jeddan neuvotteluista seuraavana päivänä. *DIA:n* samana päivänä päiväämään raportin mukaan Irakin hyökkäys Kuwaitiin olisi todennäköinen. Sen lisäksi Irak voisi pyrkiä valtaamaan Saudi-Arabian läntisiä osia. Kenraali Schwarzkopf oli optimistinen vielä hyökkäyksen aattona 1.8. Hän arvioi Irakin tekevän rajoitetun hyökkäyksen. Sen tavoitteena olisi Rumailan öljykenttien ja Bubian saaren valtaus.²⁴

Irakin 2.8.1990 aloittama hyökkäys Kuwaitiin johti muutamassa päivässä maan valtauksen. Muun muassa Yhdysvaltojen puolustusministeri ja CJCS suhtautuivat varauksellisesti hyökkäykseen Kuwaitiin. Hyökkäystä käsiteltiin perjantain 3.8. Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuuden neuvoston kokouksessa (*National Security Council*). Päähuolenaihe oli Irakin mahdollinen hyökkäyksen jatkaminen Saudi-Arabiaan. Yhdysvaltojen presidentti Georg Bush totesi, että asevoimien oli aloitettava valmistelut joukkojen siirtämiseksi Lähi-itään Saudi-Arabian puolustusta ja Kuwaitin vapauttamista varten. Kenraali Colin Powell kysyi, oliko Kuwaitin vapauttaminen sen arvoista, että sen takia kannattaisi lähteä sotaan. Presidentti pysyi päätöksessään.²⁵ Saudi-Arabia hyväksyi 6.8. amerikkalaisten joukkojen tulon alueelleen. Puolustusministeri Dick Cheney antoi Powellille käskyn aloittaa joukkojen siirrot.²⁶

Presidentti Georg Bush määrätti 8.8. joukkojen lähettämiseksi Lähi-itään neljä tavoitetta²⁷:

1. Pakottaa Irakin joukot vetäytymään Kuwaitista.
2. Palauttaa valtaan Kuwaitin laillinen hallitus.
3. Puolustaa Saudi-Arabiaa.
4. Puolustaa Yhdysvaltojen kansalaisia ulkomailla.

Puolustusministeri Dick Cheney ja esikuntapäälliköiden neuvoston puheenjohtaja (*the chairman of the Joint Chiefs of Staff*) kenraali Colin Powell muotoilivat presidentin määrittämät tavoitteet seuraavasti²⁸:

1. Estää Irakia laajentamasta hyökkäystään.
2. Parantaa Saudi Arabian sotilaallista puolustuskykyä.
3. Puolustaa Saudi-Arabiaa.

Joukkojen keskittäminen

Powell antoi 6.8. kello 20.45 käskyn sotilaallisista ilmakuljetuksista vastuussa olevalle esikunnalle (*Military Airlift Command, MAC*). Seuravana aamuna kello 9.45 ensimmäiset kuljetuskoneet lähtivät Yhdysvalloista kohti

Saudi-Arabiaa. Maavoimista ensimmäisenä siirrettävänä joukkona oli 3.8. hälytyksen saanut 82. Ilmakuljetteen divisioona (*82d Airborne Division*). Operaatio pyrittiin pitämään salassa. Näin ison operaation vaatima organisaatio oli suuri. Toiminta vaati myös yhteydenottoja puolustushallinnon ulkopuolelle ja eri valtioista hankittavia lupia lentää valtion ilma-aluksilla niiden alueiden kautta. Powellin harmiksi media sai näin vihiä joukkojen ilmakuljetusten alkamisesta Lähi-itään.²⁹

Muun muassa raskas sotakalusto ja ampumatarvikkeet oli siirrettävä Lähi-itään laivoilla. Elokuun 15. päivän kuluessa Saudi-Arabiaan siirrettyjen asevoimien kokonaismäärä oli noin 30 000 miestä. Asevoimien esikuntaneuvoston samana päivänä päivittämien suunnitelmien mukaan Saudi-Arabiassa olevien kaikkien puolustushaarojen henkilöstön yhteismäärä nousi 5.12.1990 kuluessa noin 184 000:een.³⁰

Merivoimista saapui Lähi-itään ensimmäisenä kaksi taisteluryhmää, joissa kummassakin oli johtoaluksena lentotukialus, toinen oli *USS Eisenhower* ja toinen *USS Independence*. Presidentti Bush antoi jo 12.8. laivastolle tehtävän aloittaa Irakin öljykuljetusten saarto.

Ilmavoimista saapui ensimmäisenä taisteluun ilma-alueen herruudesta soveltuva 1. Taktinen hävittäjälennosto (*1st Tactical Fighter Wing*). Toisessa vaiheessa syyskuussa kasvatettiin muun muassa ilmavoimaa sekä ilmanheruushävittäjillä ja maataistelukoneilla. Irakin-vastaisen koalition taistelu- ja tukilentokoneiden määrä kasvoi nopeasti. Se oli

– 7.8.1990	323,
– 12.8.	501,
– 11.9.	2 430,
– 17.1.1991	lähes 2 800. ³¹

Merijalkaväen joukoista ensimmäisinä saapuivat 7. Merijalkaväen Nopean toiminnan prikaati (*7th Marine Expeditionary Brigade, MEB*) ja 1. Merijalkaväen Nopean toiminnan prikaati (*1st MEB*). Laivastosta alueelle saapui lentotukialus *USS Kennedyn* johtama taisteluryhmä. Kolmannessa vaiheessa alueelle keskitettiin puolustushaarojen raskaasti aseistetut joukot sekä lisää lentotukialustaisteluryhmiä ja merijalkaväkeä.³²

Laivastovoimat Persianlahden sodassa – Navy Central Command NAVCENT

CENTCOMin laivastovoimien päätehtävä oli toimeenpanna Irakin-vastaiset pakotteet. Muita tehtäviä olivat estää Irakin laivaston toiminta, turvata merikuljetukset Saudi-Arabian satamiin, pitää Persianlahti miinavapaana, tukea muiden puolustushaarojen toimintaa lentokoneilla, ohjuksilla ja tykistöllä sekä valmistautua tukemaan merijalkaväen mairinnousuhyökkäystä.³³ *NAVCENTillä* oli johdossaan aluksia 16:sta Irakin-vastaisen koalition maasta. Eri maiden omien laivojensa sotilaalliselle käytölle asettamat rajoitukset vaikeuttivat *NAVCENTin* johtamista. Suurin osa laivoista oli amerikkalaisia. Yhdysvaltain laivaston Persianlahden sotaan osallistuvien laivojen määrä oli 108 ilmasodan alkaessa 17.1.1991. Laivojen toiminta-alueena olivat kaikki Lähi-idän alueen ympärillä olevat merialueet. Muun muassa lentotukialusosastoista neljä oli Punaisellamerellä ja kaksi Persianlahdella.

Irakin saartoon liittyen *NAVCENTin* laivastovoimat valvoivat 1.5.1991 mennessä lähes 30 000:ta merialueilla liikkunutta kauppalaivaa ja nousivat tekemään tarkastuksen yli 1 200:aan laivaan. Niistä 67:ssä oli kiellettyä lastia; nämä laivat käännytetään takaisin.³⁴

Irakilaiden merimiinat vaikeuttivat laivastovoimien taistelulaivojen ja muiden alusten osallistumista maasotatoimien tukemiseen laivatykeillä. Miinojen purkamista vaikeutti Irakin rannikkopuolustukseen ryhmitettyjen joukkojen käytössä olleet kiinalaisvalmisteiset meritorjuntaohjukset (*Silkworm*). Ne muodostivat uhkan laivojen käytölle Kuwaitin rannikon tuntumassa. Sodan aikana englantilainen HMS *Gloucester* tuhosi *Sea Dart*-ohjuksella yhden irakilaiden ampuman *Silkwormin*. Irakilaiden merimiinat aiheuttivat laivastovoimille tappioita. Miinanraivaus jatkui sodan jälkeen. Huhtikuun puoliväliin mennessä laivastovoimat olivat löytäneet 633 miinaa.³⁵

Laivastovoimat tukivat ilma- ja maasotaa lentokoneillaan ja risteilyohjuksilla (*Tomahawk*). Ohjuksilla pystyttiin iskemään Bagdadiin heti sodan alkaessa ennen Irakin ilmapuolustusjärjestelmän lamauttamista. Maastosta selvästi erottuvien kiintopisteiden vähäisyys vaikeutti lentoreittien ohjelmointia ohjuksiin. Ohjuksien hajonta (280 m) oli liian suuri pyrittäessä tuhoamaan erillisiä rakennuksia. Laivastovoimat laukaisivat sodan aikana

merialueilta 288 risteilyohjusta. Laivaston omien arvioiden mukaan ammuista ohjuksista 244 osui niille määritettyihin maaleihin eli yli 40 ohjusta ei osunut.³⁶ Ohjusten osumien ja niiden aiheuttamien vahinkojen arviointi oli vaikeata, koska se edellytti lentokoneen käyntiä kohteella. Ohjusten käyttö asutuilla alueilla lopetettiin ennen sodan loppumista.

Laivastovoimat aloittivat 16.2. lähestymisreittien raivaamisen taistelulaivojen tuliasema-alueille siirtymistä varten. Viikkoa myöhemmin aloitettiin raivaukset myös mahdollista Faylakahsaaren maihinnousuoperaatiota varten. Raivaustoiminta tuki harhautusoperaatiota, jolla pyrittiin ylläpitämään jo *Desert Shieldin* aikana annettua kuvaa laajamittaisen maihinnousun valmistelusta Kuwaitin rannikolle. Amerikkalaiset arvioivat maihinnousun uhan sitoneen Kuwaitin rannikolle kuusi irakilaisdivisioonaa. Koalition joukkojen nopea eteneminen Kuwaitin vastaisella maarintamalla johti myös Faylakahsaaren maihinnoususta luopumiseen.³⁷

Desert Stormin suunnittelu

Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvosto hyväksyi 29.11.1990 sotilaallisen voimankäytön Irakia vastaan. Sen oli vetäydyttävä Kuwaitista 15.11.1991 mennessä. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma mukaili presidentti Bushin aikaisemmin tekemää päätöstä Kuwaitin vapauttamisesta tarvittaessa hyökkäämällä.

Operaatio *Desert Stormin* suunnittelu oli pitkä prosessi. Sekä puolustusministeri Richard Cheney, että asevoimien esikuntapäälliköiden neuvoston puheenjohtaja Colin Powell olivat hyväksyneet ajatuksen maasotaa edeltävästä ilmasodasta ja sen yleisistä periaatteista. Molemmat olivat tyytymättömiä heille esiteltyyn amerikkalaisten joukkojen niin sanotun yhden armeijakunnan hyökkäyssuunnitelmaan. Kahden armeijakunnan hyökkäyssuunnittelun käynnistyessä Cheney perusti itselleen salaisen suunnitteluryhmän laatimaan maasodan hyökkäyssuunnitelmaa. Saatuaan tietää tästä Powell perusti oman salaisen suunnitteluryhmänsä. Tapahtuma ei kuitenkaan näytä muodostuneen merkittäväksi häiriöksi presidentin kahden tärkeän sotilaallisen neuvonantajien yhteistyölle. Varsinainen hyökkäyssuunnitelma laadittiin *CENTCOMissa*.

Sodan aloittavan ilmasodan päämääränä oli lamauttaa Irakin valtakunnallinen sotilaallinen johto, aiheuttaa merkittävää tuhoa Irakin joukotuhoaseille ja niiden tuotannolle, saavuttaa sotatoimialueella ehdoton ilmanherruus ja kuluttaa sotatoimialueen irakilaisjoukkoja. Schwarzkopf vaati 50 prosentin tappioiden aiheuttamista sotatoimialueella oleville irakilaisille joukoille ennen maasodan alkua. Maasodan alkaessa ilmasodan ensimmäisen vaiheen tavoitteisiin tuli lisää maasotatoimien tukeminen.

Presidentti Bushin määrittämä toinen tavoite, Irakin tasavaltalaiskaartin joukkojen tuhoaminen muotoutui Schwarzkopfin päätöksessä maasotatoimien päähyökkäyksen tavoitteeksi. Tätä tavoitetta ei ollut saavutettu, kun presidentti Bushin määräämä aselepo alkoi 28.2.1991 aamulla. Toiteutumatta jäi myös presidentin toivomus, että irakilaiset syrjäyttäisivät presidentti Saddam Husseinin vallasta.

Ilmasodan suunnittelun käynnistyminen – Instant Thunder

Irakiin saapuneet koalition joukot ja niiden johtoportaajat keskittyivät puolustuksen edellyttämän ryhmityksen ja infrastruktuurin rakentamiseen. Uskottavan sotilaallisen puolustuskyvyn saavuttaminen kesti kuukausia. Niiden aikana *CENTCOMin* pahin uhkaskenaarior oli Irakin hyökkäys Saudi-Arabiaan. *CENTCINCin* huolena oli pitkä aika, joka vaadittiin maavoimien iskukyvyyn saavuttamiseen. Presidentti saattaisi sitä ennen vaatia iskua Irakiin, varsinkin jos Irak toteuttaisi uhkauksensa Kuwaitissa ottamiensa panttivankien brutaalista kohtelusta.

Schwarzkopf keskusteli huolestaan Yhdysvaltojen ilmavoimien johdon kanssa. Ilmavoimien esikuntapäällikön alaisuudessa toimi ilmasodan suunnittelutoimisto (*Checkmate*). Sen päällikkönä oli eversti John H. Warden. Toimisto oli hänen johdolla paneutunut ilmasodan kehittämiseen. Wardenin ilmasotateoriassa pommitettavat maalit oli ryhmitetty viiteen luokkaan. Tärkeimmät maalit olivat vihollisen komento-, valvonta-, viestitys- ja päätöksentekokykyyn liittyviä (*the command, control, communications, and decision-making capability*). Ne olivat ilmahyökkäysten pääkohde, jota Warden kuvasi tikkataulun termillä häränsilmä (*bull's-eye*). Seuraavien kohteiden tärkeysjärjestyksen Warden kuvasi häränsilmän ympärillä olevia renkaita käyttäen. Toiseksi tärkeimmät maalit olivat vihollisen sotava-

rusteiden ja muun teollisen tuotannon, sähköverkon, sähkön tuotannon, öljynjalostamot ja muut modernin yhteiskunnan tärkeät toiminnot. Kolmantena olivat liikenneyhteydet, sillat, valtatie, lentokentät ja satamat. Ne tuhoamalla saataisiin vihollisen sotilas- ja siviili liikenne halvaantumaan. Neljäntenä kohteena olivat väestö ja sen ravintolähteet. Maalien luokittelussa vihollisen asevoimat olivat viimeisenä eli viidentenä.³⁸

Wardenin teorialla tuli olemaan keskeinen vaikutus Persianlahden sodan ilmasodan suunnittelussa. Hän esitteli ilmasodankäynnin teoriaansa Yhdysvalloissa Schwarzkopffille ja sen jälkeen Saudi-Arabiassa *CENTCO-Min* ilmakomentajalle kenraali Chuck Hornerille. Hänen ja Wardenin välinen henkilökemia ei toiminut. Warden sai palata takaisin Ilmavoimien esikuntaan Yhdysvaltoihin. Hän pystyi *Checkmatin* päällikkönä seuraamaan ja tukemaan Saudi-Arabiassa tapahtuvaa ilmasodan suunnittelua. Wardenin mukana olleista ilmavoimien upseereista *CENTAFiin* jäi aluksi neljä everstiluutnanttia. Heidän johtajaksi määrätty everstiluutnantti David Deptula toimi suunnittelutoimistossa koko sodan ajan. Horner määräsi prikaatikenraali Buster Glossonin ilmasodan suunnittelun johtajaksi. Varsinainen suunnittelutyö ja maalien valinta tehtiin salaisessa *CENTAFin* toimistossa Deptulan johdolla. Pääsy toimistoon oli vain tarkkaan valituilla henkilöillä. Toimistoa kutsuttiin nimellä *Black hole*.³⁹

New York Times -lehdessä ilmestyi 15.9.1990 artikkeli, jossa todettiin Yhdysvaltain ilmavoimien pystyvän ratkaisemaan Kuwaitin kriisin nopeasti ja tehokkaasti ilmahyökkäyksillä. Artikkelin keskeisenä lähteenä oli ollut ilmavoimien esikuntapäällikkö (suomalaisittain ilmavoimien komentaja) kenraali Michael Dugan. Hän joutui artikkelin ilmestymispäivänä jättämään eroanomuksensa. Sitä vaati puolustusministeri Dick Cheney. Dugan yritti puolustautua sillä, että oli puhunut toimittajalle ilmasodasta teoreettisesti. Cheney näki kuitenkin artikkelissa ilmenneen liian paljon tulevan ilmasodan periaatteita.⁴⁰

Maasodan suunnittelun käynnistyminen

Presidentti Bush oli joukkojen keskittämisen alkaessa tuonut esiin näkemysensä Kuwaitin vapauttamisesta. Hyökkäys Irakiin toteutettaisiin maa-, meri- ja ilmavoimien sekä merijalkaväen yhteisenä operaationa, johon osal-

listuiksi eri puolustushaarojen joukkoja Saudi-Arabian ja Kuwaitin lisäksi muista liittouman maista.

CENTCOMin esikuntaosien suunnittelukapasiteetti oli alkuvaiheessa kiinni *Desert Shieldin* suunnittelussa. Maavoimien esikuntapäällikkö (suomalaisittain maavoimien komentaja) Carl Vuono tarjosi Schwarzkopffille suunnitteluapua. Hän lähetti Saudi-Arabiaan neljä upseeria, jotka kaikki olivat suorittaneet operaatiotaidon opettamiseen ja tutkimiseen painottuvan armeijan sotakoulun (*US Army School for Advanced Military Studies, SAMS*). He muodostivat *CENTCOMin* esikuntaan syyskuun puolivälin jälkeen suunnitteluryhmän (*Special Plans Group*) päällikkönään everstiluutnantti Joe Purvis. Sen toiminta oli salaista myös esikunnan muille osille. Kysyttäessä he kertoivat tutkivansa aavikkosodankäyntiä. Ryhmään siirrettiin myöhemmin elektronisen sodankäynnin asiantuntija, komentaja (*Navy Petty Officer First Class*) Michael Archer laivastosta.⁴¹

Päävastuu maahyökkäyksestä olisi Yhdysvaltain Saudi-Arabiaan keskitettävillä joukoilla. Ne olivat merijalkaväkeä lukuun ottamatta *CENTCOMin* alaisen 3. Armeijan johdossa. Ensimmäisessä suunnitelmassa päähyökkäykseen oli käytössä yksi amerikkalainen armeijakunta. Suunnitelma esiteltiin presidentti Bushille. Yhdysvaltain valtio- ja sotilasjohto hyväksyivät esittelijöiden esityksen hyökkäysvoiman lisäämisestä armeijakunnalla. Presidentti Bush päätti 8. päivänä marraskuuta nostaa Saudi-Arabiaan siirrettävien joukkojen määrän lähes kaksinkertaiseksi.⁴² Merkittävä osa siirrettävistä maavoimien joukoista oli Yhdysvaltojen Euroopassa olevia tulevaisuudessa lakkautettavia joukkoja.

Tarvittavien joukkojen määrän määrittämisessä yhtenä perustana oli arvio Irakin armeijan käytössä olevista joukoista. Amerikkalaisten arvioiden mukaan Irakilla oli Kuwaitin alueella ja sen tuntumassa 450 000 miestä, 3 800 panssarivaunua ja 2 500 tykkiä.⁴³

Desert Storm – ilmasota

CENTAFin ilmasotasuunnitelmassa oli kaksi selvää vaihetta, ilmahyökkäykset ennen maavoimien hyökkäystä ja sen aikana. Molempien vaiheiden aikaiset ilmahyökkäykset jaettiin ilmanherruuden hankkimiseen ja ylläpitämiseen (*attacks to achieve air supremacy*), strategisiin pommituksiin Irakin alueelle Kuwaitin sotanäyttämön pohjoispuolelle (*strategic bombing in Iraq north of the KTO*) ja ilmahyökkäyksiin Kuwaitin sotanäyttämön alueelle vihollisen miehitysjoukkojen pienentämiseksi (*air operations in the KTO to reduce the Iraqi forces in occupation*). Maasodan alettua ilmahyökkäykset painottuivat maasotatoimien alueelle.⁴⁴

Operaatio *Desert Storm* ilmasota alkoi 17.1.1991 aamuyöllä paikallista aikaa. Ilmasodan kestänyt 5½ viikkoa maavoimat aloittivat 24.2. hyökkäyksen. Ilma- ja maasota päättyivät 28.2. aamulla alkaneeseen aselepoon. Sodan kokonaiskestoksi tuli kuusi viikkoa ja yksi vuorokausi. Sota alkoi pommituksilla, jotka ulotettiin jo ensimmäisenä yönä Irakin pääkaupunkiin Bagdadiin. Siihen käytettiin aluksi tutkassa näkymättömiä stealth-pommikoneita ja risteilyohjuksia (*Tomahawk*). Ilmasodan ensimmäisen 24 tunnin aikana tehtiin 2 775 lentosuoritusta. Kiivain ilmahyökkäysten päivä oli 23.2. Silloin tehtiin 3 254 lentosuoritusta. Niistä 995 käytettiin Kuwaitin sota- toimialueelle. Koko ilmasodan aikana Irakin-vastaisen koalition koneiden lentosuorituksista 44 000 kohdistui Irakin armeijaa vastaan ja 24 000 ilmanherruuden saavuttamiseen ja ylläpitoon. Ilmatankkuskoneet tekivät 16 000 lentosuoritusta ja elektronisen sodankäynnin koneet 5 000.⁴⁵

Ilmasodan aikana *CENTAFin* käyttämät ohjautuvat pommit osoittivat käyttökelpoisuutensa. Niillä pystyttiin tuhoamaan kohteita myös asutuilla alueilla ilman huomattavia siviiliuhreja. Pommit osoittautuivat tehokkaiksi myös vahvoja linnoitteita vastaan. Pommeilla tuhottiin Amiriyan pommisuoja Bagdadissa. Sen alimmassa kerroksessa arvioitiin olevan Irakin armeijan johtokeskus. Pommisuojan pommituksessa kuoli yli 300 siviiliä.⁴⁶ Yleinen mielipide maailmalla tuomitsi hyökkäyksen. Hyökkäyksen jälkeen presidentti Bush ja kenraali Powell puuttuivat selkeämmin *CENTAFin* pommitettavien maalien valintaan. Käytännössä pommitukset Bagdadin alueelle lopetettiin.

Irakin ilmapuolustusjärjestelmän lamauttaminen

Irakin ilmapuolustusjärjestelmä (*KARI*) sisälsi keskeisissä paikoissa ranskalaista huipputekniikkaa. Lisäksi järjestelmässä oli sekä Neuvostoliitosta että länsimaista hankittuja osakokonaisuuksia. Ulkomailta hankitun järjestelmän ongelmaksi osoittautui sen keskeisten tietojen vuotaminen viholliselle eli amerikkalaisille. He pystyivät eri keinoja hyväksi käyttäen keräämään eri valmistajilta Irakin ilmapuolustusjärjestelmästä sellaisia tietoja, jotka helpottivat järjestelmän ja sen osien lamauttamista.

Irakin ilmapuolustusjärjestelmän tuhoamisessa käytettiin muun muassa miehittämättömiä lennokkeja paljastamaan Irakin ilmapuolustusjärjestelmän tutkia. Lähettämällä määräreittiä Irakiin useita lennokkeja kerralla saatiin irakilaiset kytkemään ilmatorjunnan asejärjestelmien tutkat toimintaan. Sen jälkeen *CENTAFin* lentokoneet tuhosivat ne tutkiin ohjautuvilla ohjuksilla, joista tärkein oli *Harm*. Menetelmä muistutti sitä, jota israelilaiset olivat käyttäneet Syyriassa hyökätessään 1982 Bekaan laaksoon.⁴⁷

Scud-ohjusten laukaisualustojen löytämisen vaikeus

Lentokoneiden päivittäiset lennot määritettiin ilmatehtäväkäskyssä (*The air tasking order, ATO*). Käskyn kokoamiseen meni kolme vuorokautta. Schwarzkopf saattoi edellisen päivän esittelyssä vaatia muutoksia ilmatehtäväkäskyyn. Ne tehtiin, mutta vaadittujen kohteiden tiedusteluun perustuvaa maalittamista ei yleensä ennätetty tehdä, ja se heikensi ilmahyökkäysten tehoa komentajan vaatimiin kohteisiin.⁴⁸

CENTAFin oli poliittisista syistä panostettava merkittävä määrä lentosuorituksia Scud-ohjusten laukaisualustojen etsimiseen ja tuhoamiseen. Tämä vähensi jossain määrin ilmasodan suunniteltua vaikuttavuutta muihin kohteisiin. Irak laukaisi 18.1. seitsemän Scud-ohjusta. Niiden maalit olivat Israelissa, joka halusi ryhtyä heti vastatoimiin. Yhdysvallat arvioi niiden voivan johtaa ainakin joidenkin arabimaiden irtautumiseen koalitiosta. Yhdysvallat lähetti Israeliin ohjustentorjuntaohjuksia (*Patriot*). Lopulta Israel taipui painostettuna luopumaan omista vastatoimistaan.

Tiedustelutietojen mukaan Irakilla oli 36 kiinteätä ohjusten laukaisualustaa. Ne kuuluivat ilmasodassa heti tuhottaviin kohteisiin. Lukuisten liikkuvien laukaisualustojen olemassaolo oli jäänyt tiedustelulta havaitsematta. Irakilaiset

onnistuivat pitämään laukaisualustat piilossa. Ne olivat havaittavissa vain laukaisun ajan. Valemaalit sekoittivat ilmahyökkäyksiä liikkuvia alustoja vastaan. Irak pystyi vielä 26.2. laukaisemaan yhden ohjuksen Israeliin. Irak laukaisi sodan aikana 86 ohjusta, joista 40 Saudi-Arabian alueelle ja 46 Israeliin.⁴⁹

100 tunnin maasota

Irak oli *Desert Shieldin* ajan miinoittanut ja linnoittanut Kuwaitin Saudi-Arabian vastaista rajaa ja rannikkoa sekä ryhmittänyt alueelle pääosan divisioonistaan. Taistelukykyisimmät tasavaltalaiskaartin yhtymät oli ryhmitetty reserviksi Kuwaitin länsipuolelle. *CENTCOMin* maahyökkäyksen perusajatuksena oli päähyökkäyksellä tuhota nämä reservinä olleet tasavaltalaiskaartin yhtymät sekä sulkea Kuwaitista vetäytyvien joukkojen pakotie. Tukeva hyökkäys suunnattiin Kuwaitiin. Sen tärkein tavoite oli sitoa siellä olevat vihollisen joukot. Toinen tavoite oli vallata Kuwait. Maahyökkäykseen oli käytössä kaksi amerikkalaista armeijakuntaa, amerikkalainen merijalkaväen armeijakunta, saudi-arabialainen armeijakunta ja egyptiläinen armeijakunta sekä divisioonat Syyriasta, Isosta-Britanniasta ja Ranskasta. Joukkojen käytön suunnittelua vaikeutti liittoumaan osallistuneiden maiden kansalliset intressit. Schwarzkopf toimi oman tehtävänsä ohella *ARCENTin* komentajana.

Arabimaiden joukot jäivät Saudi-Arabian prinssi Khaledin johtoon. Schwarzkopf ja Khaled toimivat periaatteessa yhteistoiminnassa. Amerikkalaiset armeijan joukot muodostivat 3. Armeijan. Sekä englantilainen että ranskalainen divisioona päätyivät lopulta 3. Armeijan alaisuuteen. Merijalkaväki halusi ja sai oman vastualueen rannikon tuntumasta. Alueelle keskitettiin aluksi englantilainen divisioona, joka kuitenkin vaihdettiin ennen hyökkäystä amerikkalaiseen panssarirykmenttiin. Merijalkaväen armeijakunnassa oli kaksi sen omaa divisioonaa. Arabialaisista joukoista muodostettiin prinssi Khaledin johtoon kaksi armeijakuntaa. Toinen oli egyptiläinen ja toisen muodostivat Saudi-Arabian joukot yhdessä liittouman muiden arabimaiden kanssa.

Päähyökkäyksestä vastasi 3. Armeija. Hyökkäys suuntautui ensin Iraikiin kohti Eufratjoen laaksoa ja kääntyi sitten itään Kuwaitin länsipuolelle.

Armeijan oli suojattava vasen sivustansa lähinnä keveistä joukoista koostuvan XVIII Armeijakunnan hyökkäyksellä Eufratjoen laaksoon. VII Armeijakunta vastasi päähyökkäyksestä. Sen joukkojen oli tehtävä suuri kaarto- liike päästäkseen tuhoamaan tasavaltalaiskaartin divisioonat lännestä itään tehtävällä hyökkäyksellä Kuwaitin länsipuolelle. Toisena tehtävänä oli estää Kuwaitista vetäytyvien irakilaisjoukkojen pääsy pois alueelta.

ARCENTin tukeva hyökkäys suuntautui irakilaisten puolustusasemien Kuwaitiin. Hyökkäykseen suunnattiin kolme armeijakuntaa. Niistä kaksi oli prinssi Khaledin alaisia joukkoja. Lähinnä Persianlahtea hyökkäsi armeijakuntaa vastaava *Joint Forces Command-East*. Sen naapurina vasemmalla oli *ARCENTin* alainen merijalkaväen armeijakunta *I Marine Expeditionary Force*, jossa oli kaksi divisioonaa ja yksi armeijan panssarirykmentti. Merijalkaväen naapurina vasemmalla oli prinssi Khaledin alainen *Joint Forces Command-North*. Sen vahvin yksikkö oli egyptiläinen armeijakunta (II AK).

Desert Stormin suunnitteluvaiheessa oli pitkään mukana ajatus merijalkaväen käytöstä maihinnousuun Kuwaitin rannikolle. Sitä pidettiin liian riskialttiina. Merijalkaväki jatkoi kuitenkin maihinnousuharjoitusten pitämistä harhauttamistarkoituksessa *Desert Stormin* alkamiseen asti. Amerikkalaiset arvioivat näin sitoneensa huomattavan määrän irakilaisdivisioonia Kuwaitin rannikolle.

Maavoimien joukkojen ryhmityksen painopiste oli ilmasodan alkamiseen asti Kuwaitin-vastaisen rajan tuntumassa. Päähyökkäykseen suunnattavat joukot aloittivat siirtymisen Kuwaitin länsipuolelle Irakin-vastaiselle rajalle vasta ilmasodan alettua. Ilmahyökkäysten katsottiin estävän Irakin ilma- ja elektronisen tiedustelun Saudi-Arabian alueelle. Salaamiseen kuului myös joukkojen nauhoitetun radioliikenteen jatkaminen niiden entisillä ryhmitysalueilla.

Maasotaa edelsi Khafjin taistelu

Irak hyökkäsi ilmasodan aikana 29.1.1991 kello 22 alkaen Kuwaitin eteläiseltä alueelta Saudi-Arabian puolella olevia joukkoja vastaan. Irakilaisten hyökkäykseen osallistui kolme divisioonaa. Niistä kahden eteneminen pysähtyi alkuunsa. Niitä vastassa oli Yhdysvaltojen merijalkaväen joukkoja. Saudiarabialaisten joukkojen alueella hyökänneen irakilaisen divisioonan

joukot valtasivat Persianlahden tuntumassa olevan pienen saudiarabialaisen kaupungin Khafjin.⁵⁰ Sen puolustuksesta vastasi Saudi-Arabian kansalliskaartin prikaati. Prikaatissa toimi amerikkalaisia neuvonantajia. Prikaatin yksi pataljoona aloitti vastahyökkäyksen 30.1. kello 16.00. Irakilaiset löivät hyökkäyksen takaisin. Saudiarabialainen prikaati aloitti 31.1. aamulla uuden vastahyökkäyksen. Se johti sittemmin Khafjin takaisinvaltaukseseen. Taistelut olivat ohi seuraavana iltana eli 1.2. kello 19. Saudiarabialaiset saivat vangiksi noin 800 irakilaista. Sen lisäksi yhteensä 110 irakilaista ajoneuvoa tuhottiin tai vallattiin käyttökelpoisina.⁵¹

Khafjin alueen taistelujen ilmatukeen osallistui kolme kuljetuskoneista muunnettua tulitukikonetta (AC-130H). Irakilaisten onnistui pudottamaan yhden niistä. Kone putosi Persianlahteen vieden mukanaan koneen koko 14-henkisen miehistön. Merijalkaväen ainoat tappiot aiheutuivat omasta tulesta. Pimeänäkölaitetta käytettäessä oman ja vihollisen panssaroidun ajoneuvon erottaminen oli käytännössä mahdotonta. Irakin hyökkäystä voidaan pitää heidän ainoana mahdollisuutenaan sotilaalliseen toimintaan ilmasodan aikana. Irakilaisten taistelutaito osoittautui kuitenkin oletettua heikommaksi.⁵² Schwarzkopf ei katsonut tarpeelliseksi tehdä muutoksia hyökkäyssuunnitelmaan.

Tukeva hyökkäys alkoi ennen päähyökkäystä

ARCENTin tukevan hyökkäyksen aloitti merijalkaväen armeijakunta 24.2. kello 4 aamulla. Arabimaiden joukkojen armeijakunnat aloittivat hyökkäyksensä kello 15. Merijalkaväen armeijakunnan molempien merijalkaväen divisioonien ensimmäinen tehtävä oli murtaa omilla alueillaan kaksi peräkkäistä irakilaisten linnoitettua puolustusasemaa. Oikealla hyökkäävän 1. Merijalkaväen divisioonan tavoitteena oli kansainvälisen lentokentän alue Kuwaitin kaupungin tuntumassa. Vasemmalla hyökkäävän 2. Merijalkaväen divisioonan tavoitteena oli edetä Kuwaitin kaupungin länsipuolelle Persianlahden rantaan Al Jahran alueelle.⁵³

Molemmat divisioonat läpäisivät jo ensimmäisen hyökkäyspäivän aikana irakilaisten molemmat puolustusasemat. Irakin joukkojen vastahyökkäykset hidastivat jonkin verran merijalkaväen divisioonaa. Ne saavuttivat tavoitteensa 27.2. Samana päivänä koalition arabialaiset joukot

saivat käskyn edetä irakilaiden hylkäämään kaupunkiin. Egyptiläiset joukot kieltäytyivät aluksi lähtemästä liikkeelle. Neuvottelujen jälkeen presidentti Hosni Mubarak antoi joukoilleen luvan edetä Kuwaitin kaupunkiin.

Suunnitelman mukaan päähyökkäyksen piti alkaa vuorokausi tukevaa hyökkäystä myöhemmin. Se liittyi osin harhauttamiseen. Ensimmäiset tiedot merijalkaväen nopeasta etenemisestä johtivat siihen, että Schwarzkopf tiedusteli ja aamupäivällä 3. Armeijalta mahdollisuutta aloittaa hyökkäys jo 24.2. Armeijan komentaja, kenraali Yeosock sai alaisiltaan armeijakuntien komentajilta valmiusilmoitukset. Armeijan hyökkäys alkoi 24.2. kello 15.⁵⁴

Armeijan päähyökkäysssuunnassa eteni kenraaliluutnantti Frederick Franksin komentama VII Armeijakunta. Siihen kuului muun muassa neljä divisioonaa. Niistä yksi oli englantilainen panssaridivisioona. Armeijakunnalle oli lisäksi luvattu myöhemmin käyttöön *CENTCOMin* reservinä ollut vajaa ratsuväkidivisioona (*1st Cavalry Division*). Tarvittaessa Schwarzkopf olisi käyttänyt divisioonaa kenraali Khaledin jommankumman armeijakunnan alueella. Schwarzkopf alisti 26.2. kello 9.20 ratsuväkidivisioonan VII Armeijakunnalle.⁵⁵ Franks olisi halunnut divisioonan käyttöönsä jo aikaisemmin.

Franksin armeijakunta löi Irakin rajalla olleet irakilaisjoukot. Kaikkiin ajoneuvoihin asennetut GPS-laitteet mahdollistivat divisioonien etenemisen ja osin monimutkaiset ryhmitysmuutokset aavikolla, jolla suunnistaminen oli vaikeata. Pimeänäkölaitteet mahdollistivat joukkojen etenemisen ja taistelun myös yöllä. Franks pysäytti kuitenkin joukkojensa etenemisen kahtena yönä. Päätökseen vaikuttivat ilmeisesti armeijakunnan ensimmäisten taistelujen aikana omasta tulesta syntyneet tappiot.

Schwarzkopf oli tyytymätön VII Armeijakunnan etenemisnopeuteen. Franksin suunnittelema armeijakunnan ryhmittäminen kaksipuolisen saarrostushyökkäyksen lähtöasemiin vaati kuitenkin aikaa. Armeijakunta oli vasta 28.2. aamulla valmis aloittamaan hyökkäyksensä Kuwaitin länsipuolella vetäytymässä olleita tasavaltalaiskaartin divisioonaa vastaan. Armeijakunnan kaikki divisioonat oli ryhmitetty etulinjaan, kolme divisioonaa keskelle ja yksi kummallekin siivelle. Sodan lopettamisen ajankohdan muutokset vesittivät hyökkäyksen.

Schwarzkopfin ja Franksin väliä kiristi lisää yksi väärä tilanneilmoitus. Schwarzkopf oli VII Armeijakunnan tilanneilmoitukseen luottaen esittänyt aseleponeuvottelujen pitopaikaksi Safwan pientä asutuskeskusta. Sittemmin kävi ilme, että alue oli edelleen irakilaiden joukkojen hallussa. Armeijakunnan joukot joutuivat pakottamaan irakilaisjoukot poistumaan alueelta aselevon alkamisen jälkeen. Se onnistui ilman taistelua.

Kolmannen Armeijan vasenta sivustaa suojaasi (ilmakuljetteenen) XVIII Armeijakunta. Siihen kuului kolme kevyttä divisioonaa ja yksi jalkaväkidivisioona. Ranskalainen kevyt divisioona oli aloittanut etenemisensä armeijakunnan vasemmalla sivustalla alkuperäisen suunnitelman mukaan jo 24.2. kello 4 aamulla eli samaan aikaan kun *ARCENTin* tukeva hyökkäys alkoi Kuwaitin suunnalla. Armeijakunnan joukot etenivät Eufratjoelle ja katkaisivat sen suuntaisen tien Bagdadiin. Suunnitelman mukaisesti armeijakunta suuntasi jalkaväkidivisioonan itään VII Armeijakunnan vasemmalle sivustalle. Divisioonan tavoitteena oli Kuwaitista Basraan johtava tie.

Armeijakunta valmistautui 27.2. alkaen divisioonan maahanlaskuhyökkäykseen Basran eteläpuolelle. Se olisi lopullisesti sulkenut irakilaiden joukkojen vetäytymistien sotatoimialueelta. *CENTCOM* ei antanut lupaa hyökkäykselle. Irakilaiden joukkojen vetäytymistie Basran kautta oli edelleen auki aselevon alkaessa. Aselevon alkamisen jälkeen armeijakunnan divisioona pysäytti voimakkein etulinjan etupuolella Eufratjoen yli pyrkivän irakilaisjoukon.

Lentovoimat maavoimien tukena – AirLand Battle

Kolmannen Armeijan esikuntaan muodostettiin muutamia päiviä ennen ilmahyökkäyksen alkua syvän taistelun toimisto. Sen tehtävänä oli laittaa järjestykseen armeijakuntien esitykset ilmahyökkäyskohteista. Armeijan komentaja määräiti viime kädessä kohteiden tärkeysjärjestyksen ennen maalien lähettämistä *AFCENTille*. Armeijakuntien komentajat halusivat heti ilmasodan alettua enemmän ilmahyökkäyksiä omille hyökkäysalueilleen.⁵⁶

Ilmasodan alkuvaiheessa 5.2. armeija arvioi, että sen esittämistä ilmahyökkäyksistä toteutui vain noin 20 prosenttia. *AFCENT* piti maavoimien maalien määrittämistä heikkotasoisena. Lentosuoritusten kokonaismäärä hyökkäysalueelle kasvoi maasodan alkamiseen asti saavuttaen maasodan

aikana noin 1 000 suoritusta. Maavoimien omat taisteluhelikopterit huolehtivat lähi-ilmatuesta. Ilmavoimat painottui taistelualueen eristämiseen.⁵⁷

AirLand Battle -opin mukaisesti armeijakuntien komentajilla oli käytössään muun muassa taisteluhelikopteriyksiköitä, jotka etsivät ja tuhosivat maaleja vihollisen syvyydessä. VII Armeijakunnassa taisteluhelikopteriyksikköjen toiminta ulottui noin 50 kilometrin päähän etulinjasta. Niiden ja ilmavoimien tulenkäytön välirajaa kutsuttiin tulituen koordinaatiolinjaksi (*the fire support coordination line*). Rajan siirtäminen oli monimutkaista ja aikaa vievää. Muun muassa sodan viimeisinä tunteina VII Armeijakunnan taisteluhelikopterien havaitsemia irakilaisia panssarivaunuja jäi välirajan takia tuhoamatta.⁵⁸

Aselepo säästi pääosan tasavaltalaiskaartin joukoista

Irak julkaisi 26.2. kello 1.35 radiossa sodanjohdon tekemän päätöksen omien joukkojensa vetämisestä pois Kuwaitista. Amerikkalaisten tiedustelutietojen mukaan Kuwaitin alueella olleen irakilaisen III Armeijakunnan joukot olivat aloittaneet vetäytymisen 25.2. kello 22.30 alkaen. Schwarzkopf reagoi Kuwaitin radioilmoitukseen kuuden tunnin kuluttua ilmoittaen kello 8.30 3. Armeijan komentajalle, kenraali Yeosockille tyytymättömyytensä VII Armeijakunnan hitaaseen etenemiseen.⁵⁹

Yhdysvaltojen sodanjohto halusi ja päätti aloittaa aselevon 28.2. aamulla. Päätökseen vaikutti sekä ajatus 100 tunnin sodasta että yleinen mielipide. Sodan viimeisinä päivinä *CENTAFin* lentokoneet tuhosivat Kuwaitista autoilla Basraan johtavaa tietä pitkin paenneita irakilaisten ajoneuvoja. Tiedotusvälineet ristivät tien kuolemantiekiksi. Sodan keskeisen päämäärän, Kuwaitin vapauttamisen kannalta sodan jatkamiselle ei enää ollut perusteita.

Amerikkalaisten kannalta Persianlahden sota jäi taistelukentän menestyksestä huolimatta päättymättömäksi sodaksi. Tappiostaan huolimatta Saddam Hussein pysyi vallassa. Tämän mahdollisti koalitioon osallistuneiden maiden tavoitteiden erilaisuus yhdessä Yhdistyneiden Kansakuntien määrittämien sodan tavoitteiden rajoitusten kanssa. Johtamansa koalition nopeasta voitosta huolimatta amerikkalaisten oli jätettävä joukkoja valvomaan aselepoa.

ROCCO MORRETTA

HUOMISPÄIVÄN
SOTA

YHTEENVETO

Ennustamisen vaikeus

VESA TYNKKYNE

Sodat alkavat poliittisten päätösten lähtölaukauksilla, jolloin asevoimille käsketään tarvittavat tehtävät. Samalla tavalla poliittisten päätösten perusteella sodat loppuvat ja aseet laskevat. Clausewitzin esittämä näkemys, jonka mukaan sota on poliittisen työkalupakin raskaimpia vasaroita, pitää edelleen paikkansa kuten tämänkin kirjan artikkelit osoittavat.

Tulevan sodan ja taistelun kuvan ennustaminen on eri maiden joh-toesikuntien tärkeimpiä tehtäviä. Arvio tulevasta sodan luonteesta ja sisällöstä perustuu pitkälti laadittuun uhka-arvioon, joka antaa perusteet niin sotataidollisten menettelytapojen kuin sotamateriaalin kehittämislle ja hankinnoille.

Suuret ja voimakkaat valtiot pyrkivät luomaan oman sotilaallisen voimansa perusteella sodan kuvaa haluamaansa suuntaan suhteessa arvioituihin vastustajiin. Ne ovat yleensä toisia voimakkaita valtioita. Tällöin voidaan puhua ”ylivoimaisen sodan kuvasta”.

Pienten valtioiden on monessa tapauksessa luotava oma sodan ja taistelun kuvansa valtavrann kuvaa mukailten sopeuttaen sen omiin mahdollisuuksiinsa, joilla voidaan kyseenalaistaa vahvemman toimintatavamalli ja suorituskyky. Tämänäköisestä lähestymisestä voidaan käyttää käsitettä ”alivoimaisen sodan kuva”. Tällaisina vastinpareina voidaan 1900-luvulla nähdä esimerkiksi Suomi ja Neuvostoliitto tai Yhdysvallat ja Pohjois-Vietnam.

Tuleva sota halutaan lähes poikkeuksetta nähdä lyhyenä kamppailuna, josta palataan nopeasti rauhan töihin. Kuitenkin mennyt vuosisata muutti sodat totaaliseksi, jolloin lyhyeksi nähdyt sodat muuttuivat monessa ta-

pauksessa vuosia kestäviksi yhteenotoiksi, joissa mitattiin kansakuntien sotilaallista, henkistä ja taloudellista suoriutumista ja kestäkykyä.

Erityisesti kylmän sodan aikana ja sen jälkeisinä vuosina sodan kuva on hämärtynt. Sota sanan käyttö on häivytetty erilaisten kriisien sekamelskaksi, jossa taistelujen sijaan puhutaan mieluummin kriisien hallinnasta. Vaikuttaa siltä, että on poliittisesti hyväksyttävää käydä sotaa vain ”vähän”. Tämän tyyppinen ”sodankäynti” johtaa kuitenkin sotaan, jonka lopputulos ei ole nähtävissä. Kriisit saattavat kypsyä vuosikymmeniä ilman ratkaisua. Ihmisiä kuolee suunnattomia määriä ja pelikenttänä oleva yhteiskunta kurtistuu lähes kivikautiselle tasolle. Voittajien osoittaminen on vaikeaa, koska tuntuu siltä, että kaikki häviävät.

Sotien pitkittymistä voidaan perustella sotilaallisten toimintatapojen sopimattomuudella tai alivoimaisen osapuolen epäsuorilla keinoilla. Edellä olevien lisäksi selittävänä tekijänä on usein politiikka. Yhdysvaltojen asevoimien käyttöä Vietnamin sodassa rajoitettiin tai ohjattiin poliittisin päätöksin. Ajauduttiin tilanteeseen, jossa sotaa käydään ainakin suurvallan näkökulmasta säästöliekillä. Jos poliittisella päätöksellä käynnistetty sota halutaan saada loppumaan nopeasti, ei sotaa voida käydä vain ”vähän”.

Sodan kuvan eräs keskeisimmistä tekijöistä on yllätys. Koko menneen vuosisadan sotaa edeltävissä arvioissa ja julkisessa keskustelussa on painotettu yllätyksen merkitystä. Ylivoimainen toimija on lähes poikkeuksetta pyrkinyt hakemaan ratkaisua hyökkäyssotatoimilla, joiden nopean menestyksen perustaksi on pyritty yllätykseen. Menettelytapaa on käyttänyt myös alivoimainen toimija, josta esimerkkinä voi mainita vuoden 1967 kuuden päivän sodan.

Alivoimainen toimija on pyrkinyt kaikin keinoin rakentamaan puolustusjärjestelmänsä siten, ettei salassa aloitettu yllätyshyökkäys olisi mahdollinen. Onnistuessaan yllättävä hyökkäys murtaa puolustajan ennakkonäkemysten sodan luonteesta ja kulusta, koska puolustusjärjestelmän perusta joutuu uhatuksi.

Ensimmäisen maailmasodan jälkeen oli yhä enemmän julkista kirjoittelua siitä, että tuleva sota alkaa todennäköisesti ilman sodanjulistusta. Poliittisten neuvottelujen aikana käynnistyvät sotatoimet olisivat siten mahdollisia tai jopa todennäköisiä. Rauhan ja sodan välinen selkeä jako

hämärtyi. Menneellä vuosisadalla tehokkaimmin yllätyksen suoma etua on pystynyt käyttämään Neuvostoliitto, jonka taito näytti periytyneen nykypäivän Venäjälle.

Kuten todettua alivoimaisen ja ylivoimaisen toimijan sodan kuvan arvioinnin perusteet poikkeavat toisistaan. Ylivoimainen valmistautuu sotaan, jossa taistelut käydään kohteena olevan maan sisällä. Alivoimainen puolustaa yleensä omaa aluettaan, jonka takia se voi hyödyntää alueensa erikoisolosuhteita ja paikallistuntemusta. Edelleen oman maan puolustamiseen liittyy usein voimakas kansallinen tahtotila. Sodan pitkittyessä valloittajan poliittisen johdon on yhä vaikeampi perustella sodan tavoitteita omille sotilailleen ja omille kansalaisilleen.

Toisen maailmasodan jälkeen ylivoimaiset valtiot eivät ole toistaiseksi ottaneet mittaa toisistaan täysimittaisessa sodassa – onneksi. Sodat ovat olleet enemmän ylivoimaisen ja alivoimaisen välisiä kamppailuja.

Tyypillisinä esimerkkeinä voi mainita Vietnamin ja Afganistanin. Kummassakin tapauksessa ylivoimainen toimija ei saanut haluamaansa ratkaisua, koska asevoimat oli koulutettu ja varustettu toimimaan täysin toisenlaisessa sodassa. Alivoimainen vastustaja käytti epäsuoria toimintatavalleja, jolloin keskitytään iskemään ylivoimaisen heikkouksiin. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi erilaiset huoltokuljetukset ja johtamispaikat. Sota muuttuu pitkään jatkuvaksi sissisodaksi, jonka ylivoimainen näyttää kokemusten perusteella useasti häviävän.

Sotilasjohdon arvioissa tulevaa sotaa ja sen luonnetta tarkastellaan kovin usein sotatekniikan uusimpien saavutusten näkökulmasta. Tämä näkyy niin salaisissa asiakirjoissa kuin julkisessa keskustelussa. Erityisesti suurvaltojen intresseissä on painottaa sotatekniikan tuomaa revoluutiota taistelukentälle, koska niillä on resursseja toteuttaa kalliit materiaalihankinnat.

Voimavaroiltaan rajalliset asevoimat painottavat tai ainakin niiden pitäisi painottaa kalliin materiaalin sijasta taktista taitoa ja taisteluteknistä osaamista taistelukentän voimasuhteita tasoittavana tekijänä. Yleensä sotateknisen kehityksen murrosvaiheessa on kiistelyä siitä, onko edessä oleva sodan kuva revoluutiota vai evoluutiota.

Ensimmäinen maailmansota toi tullessaan sotatekniikan viimeisimmän kehityksen taistelukentälle. Panssarivaunu ja lentokone sekä taistelu-

kaasut tarjosivat tekniikan puolestapuhujille mielikuvituksellisia näkymiä tulevan sodan kuvaksi.

Sodan voittaneet valtiot halusivat ymmärrettävästi perustaa näkemyksensä tulevasta sodasta voitetun sodan toimintatapoihin. Uudet aseet täydensivät hyväksi koettuja toimintatapoja, mutta eivät muuttaneet ratkaisevasti edellisen sodan kuvaa. Kysymyksessä ei ollut varsinaisesti sodan kuvan evoluutio.

Toinen ääripää painotti sodan kuvan evoluutiota, jossa valtavana masana vyöryvät panssarijoukot ja pommitusilmavoimat murskaavat taistelu-kaasuilla lamaautetut vastustajan joukot. Revoluution kannattajat irrottivat koko tulevaisuuskäsityksensä aikakauden reaali maailmasta.

Ennen toista maailmansotaa uusimman sotatekniikan tarjoamien mahdollisuuksien yhdistäminen uuteen sotataidolliseen ajatteluun ymmärrettiin parhaiten Neuvostoliitossa ja Saksassa. Kumpikin valtio rakensi tulevaisuutta tyhjästä. Venäjän sisällissota ja uusi hallinto oli käytännössä hävittänyt vanhan ajattelutradition. Saksa oli rauhansopimuksella riisuttu aseista. Kummallakaan valtiolla ei ollut voitetun sodan painolastia edettäessä kohti tulevaisuutta. Lopputuloksena oli sotataidollinen evoluutio, jossa uudistettu taktiikka ja sotatekniikan tarjoamat mahdollisuudet yhdistyivät tehokkaaksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi.

Neuvostoliitossa Stalin kuitenkin riisti puna-armeijalta ”älyn” 1930-luvun jälkipuoliskolla teloittaessaan pääosan upseerikunnasta. Sotaan lähti vuonna 1939 uusimmalla kalustolla varustettu armeija, jonka johtajilla ei sodan alkuvaiheessa ollut sen enempää ymmärrystä kuin kykyä toimia siten, kuin oli ajateltu. Sodan kuva ei alkuvaiheessa vastannut alkuunkaan puna-armeijan uusimpien ohjesääntöjen kuvaamaa taistelukenttää.

Tulevan sodan arviointiin liittyy arvaamattomuus. Tuskin kovin monessakaan 1930-luvun eurooppalaisen valtion yleisesikunnassa esitettiin arvio, jonka mukaan Stalin tuhoaisi puna-armeijan ylimmän päällystön.

Saksalle toisen maailmansodan alkuvaihe näytti kulkevan ajateltua latua. Sodan edetessä liikesota muuttui kulutus sodaksi, jossa akselivaltojen sotateollinen kapasiteetti hävisi liittoutuneiden, lähinnä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton, massiiviselle sotamateriaalin tuotantokapasiteetille. Saksassa ainakin osasyitä tappiolle voidaan hakea komentavasta korpraalista, siis

Hitleristä, jonka kyvyt eivät riittäneet sotatoimien johtamiseen. Poliitikko sotki ammattilaisten shakkilaudan.

Israelin sota vuonna 1973 ympäröiviä arabimaita vastaan tarjoaa esimerkin voitettun sodan seurauksista. Siinailla vuonna 1967 saavutettu voitto tuuditti Israelin siihen uskoon, että tulevassa sodassa taistelu voitetaan hyväksi todetuilla toimintatavoilla. Egyptin ja Syyrian asevoimien kehitys jäi huomaamatta. Sodan alkuvaihe ei vastannut alkuunkaan israelilaisten arvioita, vaan tilanne oli saamassa lähes katastrofilta näyttäviä piirteitä ennen kuin se saatiin vakautetuksi.

Toisen maailmansodan jälkeen arvioita tulevan sodan luonteesta leimasivat ainakin jossain määrin ymmärtämättömyyteen perustuvat arviot. Taktisten ydinaseitten käyttöä pidettiin niin Varsovan liiton kuin Naton piirissä normaalina toimintatapana, johon kumpikin osapuoli valmistautui.

Ydinasevarustelu johti siihen, että kumpikin liittoutuma saavutti 1960-luvun kuluessa kyvyn tuhota ydinarsenaalillaan koko maapallon. Luonnoton asetelma johti siihen, että tämäntyyppinen sodan kuva käytännössä vaiettiin. Ongelma on edelleen se, että ase on ladattu. Toivottavasti kukaan ei paina liipaisinta edes pienessä mittakaavassa.

Tulevaisuuden sodan ja taistelun kuvan arviointi on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Arvioon sisältyy aina lukuisa määrä erilaisia epävarmuustekijöitä kuten edellä olevista artikkeleista voi päätellä. Jokainen maa kuitenkin tekee oman arvionsa omista lähtökohdistaan.

Operaatiotaidon ja taktiikan opetuksessa on vanhastaan käytetty nyrkisääntöä jonka mukaan hyvästä suunnitelmasta tai arviosta toteutuu parhaimmillaankin vain puolet. Toinen puoli muodostuu lähinnä vastustajan odottamattomasta toiminnasta ja sattumasta.

Mitä yksityiskohtaisempia rauhan aikana tehtävät arviot ja suunnitelmat ovat, sitä enemmän niiden yksityiskohtaiseen toteutumiseen aletaan uskoa. Koska minkään valtion rajojen ulkopuolella ei ole tyhmyden tiivistymää, on aiheellista tunnustaa ja ottaa huomioon vaihtoehtoiset kehityskulut.

Tulevaisuuden sota ei ole yksikasvoinen, vaan monikasvoinen kuten 1900-luvun sodat osoittavat. Tämä edellyttää sotilasammattillista joustavuutta ja avarakatseisuutta, jotta kyetään vastaamaan odottamattomaan kehityskulkuun.

LÄHTEET JA VIITTEET

MUSTAVALKOISTEN KUVIEN MIEHET – RANSKALAISEN STRATEGIAN JA TAKTIIKAN KEHITYSPIIRTEITÄ

1 JULKAISTUT ALKUPERÄISLÄHTEET

Ohjesäännöt ja opetusmateriaali

- Aide-Memoire d l'officer d'État-major en campagne*, (Paris: Librairie Militaire Berger-Levrault 1913).
- Carnet aide-mémoire de'officer de cavalerie en campagne*. Paris: Librairie Militaire de L. Baudoin, 1886.
- Conduite des grandes unités : service des armées en campagne*. Paris: H. Charles-Lavauzelle 1914.
- Conférence sur la tactique faite la 12 Janvier 1895 aux officiers de la garnison de Châlons par le général Hartschmidt*. Paris: Imprimerie Militaire 1895.
- Cours d'art militaire. Guerre Moderne 1866 et 1870*. Lithographie de l'École d'Application de l'Artillerie et du Génie 1911.
- École militaire d'infanterie. *Notions sur l'organisation générale de l'armée et sur la tactique*. Saint-Maixent: Imprimerie de l'École Militaire d'infanterie 1911.
- Ecole Militaire de l'Artillerie. *Cours de tactique. Exploration, marches & stationnements par capitaine E. Dosse*. Lithographie de l'Ecole Militaire de l'Artillerie 1914.
- Ecole supérieure de guerre. *Conférences d'infanterie. Courbevoie: P.Chanove 1931–1932*.
- Field Artillery Training*. War Office: His Majesty's Stationary Office 1906.
- Field Service Pocket Book 1914*. War Office: His Majesty's Stationary Office 1917.
- Instruction l'action offensive des grandes unités dans la bataille* (Secret). Paris: Imprimerie Nationale 1917.
- Instruction les manœuvres de brigade avec cadres*. Paris: Imprimerie et Librairie Militaires Paul Dupont 1877.
- Instruction pratique de la compagnie d'infanterie sur le service en campagne et les operations du combat*. Paris: Librairie Militaire de J. Dumaine 1877.
- Instruction pratique du 24 octobre 1906 sur les travaux de campagne a l'usage des troupes d'infanterie*. Paris: Berger-Levrault 1906.
- Instruction pratique provisoire du 24 Décembre 1896 sur le service de la cavallerie en campagne*. Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1897.
- Instruction pratique sur le service de la cavalerie en campagne*. Paris: Imprimerie Militaire de J. Dumaine 1875.
- Instruction provisoire sur les manœuvres de brigade avec cadres*. Paris: Librairie militaire de J. Dumaine, 1877.
- Instruction relative a l'exécution des manœuvres d'automne*. Paris: Imprimerie Nationale 1877.
- Instruction sur le service de d'artillerie dans un siege*. Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1876.
- L'Infanterie en un volume. Manuel d'instruction militaire a l'usage des élèves caporaux, sous officiers, élèves-officiers de reserve et candidats aux écoles de Saint-Maixent ou se Saint-Syr*. Paris: Librairie Chapelot, 1914.
- Manuel a l'usage des officiers d'artillerie de la réserve et de l'armée territoriale. Deuxième partie. Batteries de 5, de / et de 95 mm de campagne*. Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1876.

- Observations sur le service de la cavalerie en campagne.* Paris: Librairie militaire de J. Dumaine 1868.
- Portant règlement sur le service des armées en campagne.* Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1883.
- Portant règlement sur le service des armées en campagne.* Paris: Imprimerie nationale 1914.
- Projet de règlement sur l'exercice et les manœuvres de l'infanterie. Titre VI – école de régiment.* Paris: Imprimerie Nationale 1901.
- Règlement de 12 Juin 1875 sur les manœuvres de l'infanterie. Rapport se le titre V.* Paris: Imprimerie Nationale 1877.
- Règlement du 29 Juillet 1884 modifié par décision du 15 avril 1894 sur L'Exercice et les manœuvres de l'infanterie, titre IV – École de bataillon.* Paris: Librairie Militaire de L. Baudoin 1895.
- Règlement du 29 Juillet 1884 modifié par décision du 15 avril 1894 sur L'Exercice et les manœuvres de l'infanterie, titre V – École de Régiment.* Paris: Librairie Militaire de L. Baudoin 1895.
- Règlement du 31 Aout 1905 sur l'instruction du tir de l'infanterie.* Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1914.
- Règlement du manœuvre d'infanterie du avril 1914.* Paris: Imprimerie-Librairie Militaire Universelle 1915.
- Règlement provisoire de manœuvre de l'artillerie de campagne 1re Partie.* Paris: Librairie Militaire R. Chapelot et Ce 1903.
- Règlement sur les sections de mitrailleuses d'infanterie.* Paris: Berger-Levrault 1913.

Aikalaiskirjallisuus

- Anon. *Le Règlement sur le service se armées en champagne, Étude critique.* Paris: Berger-Levrault 1900.
- Anon. *La Guerre de 1870–1871.* Paris: Berger-Levrault 1888.
- Becker, G., *La Bataille – conduit strategique, execution tactique.* Paris: Berger-Levrault 1912.
- Blume, Wilhelm, *Die Operationen der Deutschen Heere von Schlacht bei Sedan bis zum Ende des Krieges.* Berlin: Ernst Siegfried und Sohn 1872.
- Boguslawski, A. V., *Taktista lakttagelser från 1870–71 års krig. Öfversättning från tyskan efter Taktische Folgerungen aus den Kriege 1870–71.* Stockholm: Associations Boktryckeriet 1874.
- Bonnal, Henri, *La manœuvre D'Iena. Étude sur le strategie de Napoleon et sa psychologie militaire.* Paris: Librairie Militaire R. Chapelot 1904.
- Bonnal, Henri. *La récente guerre sud-africaine et ses enseignements.* Paris: Librairie Militaire R. Chapelot 1903.
- Bonnal, Henri, *Sadowa. Étude de stratégie et de tactique générale.* Paris: Librairie Militaire R. Chapelot 1901.
- Boucher, Arthur, *Les doctrines dans la preparation la grande guerre.* Paris: Berger-Levrault 1925.
- Boulangier, Georges, *L'Invasion allemande: guerre franco-allemande de 1870–71, Tome I.* Paris: Jules Rouff 1888.
- Berthaut, Jean-Auguste, *Des marches et des combats.* Paris: Librairie Militaire de J. Dumaine 1877.
- Comte de Paris. *Histoire de la guerre civile en Amérique par M. Le Comte de Paris* (Paris: Michel Lévy Frères Éditeurs 1874).
- Culmann, Frederick. *Le canon a tir rapide dans la bataille.* Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1906.
- Culmann, Frederick, *Thèmes tactiques a l'usage des candidats à l'École Supérieure de Guerre.* Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1914.
- De Grandmaison, Louis, *Deux conférences faites aux officiers de l'état-major de l'armée.* Berger-Levrault 1911.
- De Grandmaison, Louis, *Dressage de l'infanterie en vue du combat offensif.* Paris: Berger-Levrault & Ce 1908.
- Doyle, Conan, *The Great Boer War.* London: Smith, Elder & Co 1901.
- Dragomirov, Mihail, *Guerre et paix de Tolstoi au point de vue militaire.* Paris: Librairie Militaire de la Baudoin 1896.

- Dragomirov, Mihail, *Principes essentiels pour la conduite de la guerre par Clausewitz interprète par le general Dragomirov*. Paris: Librairie Militaire de la Baudouin 1889.
- Du Picq, Charles Ardant, *Études sur le combat*. Paris: Librairie Hachette 1880.
- Dubois, Paul Gaston, *L'artillerie de campagne dans la guerre actuelle*. Paris: Imprimerie Librairie Militaire Universelle 1916.
- Foch, Ferdinand, *Principles of War*. London: Chapman & Hall 1918.
- Fonville, Emmanuel-François-René, *Étude tactique de la guerre sud-africaine, 1899–1900*. Paris: H. Charles-Lavauzelle 1904.
- Fortesque Carter, Thomas, *The Boer War: Its Causes and Results*. London: John Macqueen 1900.
- Gilbert, Georges, *La Guerre sud-africaine*. Paris: Berger-Levrault 1902.
- Kuntz, Herman, *Die Deutsche Reiterrei in den Schlachten und Gefechten des Krieges von 1870/1871*. Berlin: Ernst Sieggfried und Sohn 1895.
- La Faure, Amédée, *Histoire de la guerre franco-allemande 1870–1871*. Paris: Garnier Frères 1875.
- Langlois, Hippolyte, *Conséquences tactiques des progrès de l'armement*. Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1903.
- Langlois, Hippolyte, *Questions de Défence Nationale*. Paris: Berger-Levrault & Ce 1906.
- Maitrot, Charles Arthur, *Les armées française et allemande, leur artillerie, leur fusil, leur matériel comparaison*. Paris: Berger-Levrault 1914.
- Maurice, Frederick, *History of the War in South Africa 1899–1902*. London: Hurst & Blackett Limited 1906. Ladattu e-kirjana, <http://www.gutenberg.org/files/28158/28158-h/28158-h.htm#page087>.
- Moltke, Helmuth von, *Geschichte des Deutch-französischen Krieges von 1870–1871*. Berlin: Ernst Sieggfried und Sohn 1901.
- Palat, Edmond, *Bibliographie générale de la guerre de 1870–1871*. Paris: Berger-Levrault 1896.
- Palat, Edmond, *La Grande guerre sur le front Occidental. Batailles des Ardennes & de la Sambre*. Chapelot 1918.
- Report of His Majesty's commissioners appointed to inquire into the military preparations and other matters connected with the war in South Africa. Presented to both Houses of Parliament by command of His Majesty*. London: Wyman and Sons Ltd 1903.
- Richard, Jules, *L'armée et la guerre*. Paris: La Librairie Illustrée 1896.
- Rousset, Léonce, *Histoire générale de la guerre Franco-Allemande 1870–1871*. Paris: Librairie Illustrée 1895.
- The War in South Africa prepared by the Great General Staff, Berlin*. London: John Murray 1904.

2 JULKAISEMATTOMAT ALKUPERÄISLÄHTEET

- Ecole supérieure de guerre. *Résumé des conférences sur la tactique générale par le Commandant Cardot, 1884–1885*. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- Ecole supérieure de Guerre. *Cours de tactique générale et d'infanterie. Troisième Partie. Infanterie par le Lt-Col Maillard, 1887–1888*. Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- Ecole supérieure de Guerre. *Cours de tactique générale et d'infanterie. Première Partie. Infanterie par le Lt-Col Maillard, 1887–1888*. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- Ecole supérieure de guerre. *Cours de stratégie par le Général Pierron, 1884–1885*. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- Ecole supérieure de guerre. *Cours d'artillerie par lieutenant-colonel Langlois*. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- Ecole supérieure de Guerre. *Cours D'Artillerie par Lieutenant-Colonel Besse, 1911–1912*. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.

TUTKIMUS, KIRJALLISUUS, LEHDET

- Alléhaut, Emile, *Le combat de l'infanterie. Étude analytique et synthétique d'après les règlements illustrée de cas concrets de la guerre 1914–1918*. Paris: Berger-Levrault 1928.
- Antulio j Echevarria II. *Imaging Future War. The West's Technological Revolution and Visions of Wars to Come, 1880–1914*. London: Praeger 2007.
- Barnett, Correlli, *Britain and her Army. A Military, Political and Social History of the British Army 1509–1970*. London: Cassell 2000.
- Barnett, Correlli, *The Swordbearers*. London: Cassell 2000.
- Bouvard, D. H., *Les leçons militaires de la guerre*. Paris: Masson et Cie 1920.
- Bull, Stephan, *German Assault Troops of the First World War. Stosstrupptaktik*. Stroud: Spellmoint 2007.
- Campana, F., *Les progrès de l'artillerie. L'Artillerie française pendant la guerre de 1914–1918*. Paris: Charles-Lvauzelle 1923.
- Clayton, Anthony, *Paths of Glory. The French Army 1914–1918*. London: Cassell 2005.
- Cordonnier, Victor, *Une brigade au feu*. Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1921.
- Davis, William, *The Battlefields of the Civil War*. London: Salamander Books 1991.
- De Wet, Christiaan, *Buurien ja englantilaisten sota*. Porvoo: WSOY 1942.
- Doughty, Robert, *Pyrrhic Victory. French Strategy and Operations in the Great War*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press 2005.
- Gascouin, F., *L'évolution de l'artillerie pendant la guerre*. Paris: Ernest Flammarion 1920.
- Greenhalgh, Elizabeth, *Foch in Command. The Forging of a First World War General*. Cambridge: Cambridge University Press 2011.
- Hart, Peter, *Fire and Movement. The British Expeditionary Force and the Campaign of 1914*. New York: Oxford University Press 2015.
- Haythornwaite, Philip, *The World War One Sourcebook*. London: Brockhampton Press 1994.
- Howard, Michael, *The Franco-Prussian War. The German Invasion of France, 1870–1871*. London: Rupert Hart-Davis 1961.
- Hull, Isabel, *Absolute Destruction. Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany*. New York: Cornell University Press 2005.
- Joffre, Joseph, *1914–1915 La préparation de la guerre & la conduite des opérations*. Paris: "Editions et Librairie" 1920.
- Jones, Archer, *The Art of War in the Western World*. New York: Barnes & Nobles 1997.
- Joseph, Arnold, "French Tactical Doctrine 1870–1914" *Warfare in Europe 1815–1914*. Cornwall: Ashgate 2006.
- Journal Officiel, session extraordinaire annexe 633, 29 Mars 1920*, <http://historum.com/war-military-history/47949-world-war-i-military-casualties.html>, ladattu 31.5.2016.
- Koch, H. W., *Modern Warfare, 1815–Present*. London: Bison Books 1985.
- Krause, Jonathan, *Early Trench Tactics in the French Army. The Second Battle of Artois, May–June 1915*. Farnham: Ashgate 2013.
- Lefebre, Jaques-Henri, *Verdun*. Champigneulle: Hilt 1993.
- Luvaas, Jay, *The Military Legacy of the Civil War*. Chicago: The University of Chicago Press 1959.
- Massie, Robert, *Dreadnought. Britain, Germany and the Coming of the Great War*. New York: Ballantine Books 1992.
- Messanger, Charles, *History of the British Army*. Greenwich (USA): Bramley Books 1997.
- Mitchell, Allan, "A Situation of Inferiority": French Military Reorganization after the Defeat of 1870 *Warfare in Europe 1815–1914*. Cornwall: Tj International Limited 2006.

- Montgomery of Alamein, *Sodankäynti kautta aikojen*. Porvoo: WSOY 1973.
- Mordacq, Henri, *Les leçons de 1914 et la prochaine guerre*. Flammarion, 1934.
- Morris, James, *Pax Britannica. The Climax of an Empire*. Penguin Books 1980.
- Nafziger, George, *Imperial Bayonets. Tactics of the Napoleonic Battery, Battalion and Brigade as Found in Contemporary Regulations*. London: Greenhill Books 1995.
- Pakenham, Thomas, *The Boer War*. London: Folio Society 1999.
- Percin, Alexandre, *1914: Les erreurs de haut commandement*. Paris: Albin Michel 1919.
- Porch, Douglas, *The French Secret Services. From Dreyfus Affair to the Gulf War*. New York: Farrar, Straus and Giroux 1995.
- Porch, Douglas, *The March to the Marne. The French Army 1871–1914*. Cambridge: Cambridge University Press 1981.
- Roger, J., *L'Artillerie dans l'offensive*. Paris Berger-Levrault 1925.
- Schmidt, Stephan, "French Plan XVII. The Interdependence between Foreign Policy and Military Planning during Final Years before the Outbreak of the Great War" *The Schlieffen Plan. International Perspectives on the German Strategy for World War I*. Lexington: University Press of Kentucky 2014.
- Sheffield, Gary, *Forgotten Victory*. London: Headline Book Publishing 2002.
- Simpson, Keith, *History of the German Army*. London: Bison Books 1985.
- Strachan, Hew, *The First World War*. London: Viking 2003.
- Tuchman, Barbara, *Elokuun tykit*. Helsinki: Weilin & Göös 1964.
- Van Bergen, Leo, *Before My Helpless Sight. Suffering, Dying and Military Medicine on the Western Front, 1914–1918*. Cornwall: MPB Books 2009.
- Williams, John, *Mutiny 1917*. Surrey: Windmill Press 1962.

-
- 1 Jacques-Henri Lefebvre, *Verdun* (Champigneulle: Hilt 1993), 28.
 - 2 Journal Officiel, session extraordinaire annexe 633, 29 Mars 1920, <http://historum.com/war-military-history/47949-world-war-i-military-casualties.html>, ladattu 31.5.2016 ja Leo van Bergen. *Before My Helpless Sight. Suffering, Dying and Military Medicine on the Western Front, 1914–1918* (Cornwall: MPB Books 2009), s. 53–55.
 - 3 Allan Mitchell. "Situation of Inferiority": French Military Reorganization after the Defeat of 1870 teoksessa *Warfare in Europe 1815–1914* (toim. Peter Wilson) (Cornwall: Tj International Limited 2006), s. 52–60.
 - 4 Jonathan Krause, *Early Trench Tactics in the French Army. The Second Battle of Artois, May–June 1915* (Farnham: Ashgate 2013), 22–23.
 - 5 *Le Règlement sur le service se armées en campagne. Étude critique*. (Paris: Berger-Levrault 1900), 2. Ranskalainen tapa kirjoittaa teosten nimet on hyvin "ranskalainen". On siis useita käytänteitä, jotka kaikki ovat hyväksyttävää. Tässä kirjoituksessa tydydytään Chicago Manual of Style -teoksen suositukseseen, jonka mukaan ainoastaan teoksen ensimmäinen sana aloitetaan suurella alkukirjaimella. Ks. *Chicago Manual of Style* (Chicago: Chicago Press 2003), s. 408.
 - 6 H.W. Koch. *Modern Warfare, 1815 – Present* (London: Bison Books 1985), s. 145–149.
 - 7 H.W. Koch. *Modern Warfare, 1815 – Present* (London: Bison Books 1985), s. 149–151.
 - 8 Yhdysvaltojen sisällissotaan liitetään usein huomiota rihlattujen tykkien ja muskettien tarkkuuden ja kantaman kasvamisesta. Tämä pitää osin paikkansa ja asiasta on varsin ristiriitaista tietoa. Teoriassa rihlatu musketti oli merkittävästi sileäpiippuista muskettia tarkempi. Preussilaisten ampumatesteissä rihlatun musketin osumatodennäköisyys oli

- moninkertainen rihlaamattomaan verrattuna, ks. George Nafziger. *Imperial Bayonets. Tactics of the Napoleonic Battery, Battalion and Brigade as Found in Contemporary Regulations* (London: Greenhill Books 1995), 31–35. Toisaalta on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan mustan ruudin aiheuttama savu ja aseiden alkeelliset tähtäimet heikensivät tulen tarkkuutta merkittävästi.
- 9 Archer Jones. *The Art of War in the Western World* (New York: Barnes & Nobles 1997), s. 413–417.
 - 10 Esimerkiksi Antientamin taistelussa molemmat osapuolet kärsivät 15–20 %:n tappiot taisteluvahvuudesta. Gettysburgin taistelussa molempien osapuolten tappiot nousivat neljännekseen taisteluvahvuudesta. Ks. esim. William C. Davis. *The Battlefields of the Civil War* (London: Salamander Books 1991), s. 78–79 ja 172–173.
 - 11 Jay Luvaas. *The Military Legacy of the Civil War* (Chicago: The University of Chicago Press 1959), s. 6–11.
 - 12 Jay Luvaas. *The Military Legacy of the Civil War* (Chicago: The University of Chicago Press 1959), s. 26–30, 64–66 ja 84–85.
 - 13 Jalkaväkidiivisiooniin kuuluva ratsuväki koostui ensisijaisesti kevyestä ratsuväestä; armeijakuntien kokoonpanoon ei kuulunut pääosin ratsuväkeä lainkaan, vaan ratsuväkidiivisioonat toimivat armeijan johdossa, Wilhelm Blume. *Die Operationen der Deutschen Heere von Schlacht bei Sedan bis zum Ende des Krieges* (Berlin: Ernst Siegfried und Sohn 1872), s. 244–268 sekä liite ”Ordre de Bataille”.
 - 14 Herman Kunz. *Die Deutsche Reiterei in den Schlachten und Gefechten des Krieges von 1870/1871* (Berlin: Ernst Siegfried und Sohn 1895), s. 37–39.
 - 15 Léonce Rousset. *Histoire générale de la guerre Franco-Allemande 1870–1871* (Paris: Librairie illustrée 1895), s. 57–58.
 - 16 *Observations sur le service de la cavalerie en campagne* (Paris: Librairie militaire de J. Dumaine, 1868), s. 6–9.
 - 17 Jay Luvaas. *The Military Legacy of the Civil War* (Chicago: The University of Chicago Press 1959), s. 46, 73 ja 144.
 - 18 Comte de Paris. *Histoire de la guerre civile en Amérique par M. Le Comte de Paris* (Paris: Michel Lévy Frères Éditeurs 1874), passim.
 - 19 Jay Luvaas. *The Military Legacy of the Civil War* (Chicago: The University of Chicago Press 1959), s. 146–155.
 - 20 Barthélémy-Edmond Palat. *Bibliographie générale de la guerre de 1870–1871* (Paris: Berger-Levrault 1896), passim.
 - 21 A.V. Boguslawski. *Taktiska lakttagelser från 1870–71 års krig. Öfversättning från tyskan efter Taktische Folgerungen aus den Kriege 1870–71* (Stockholm: Associations Boktryckeriet 1874), s. 86–87.
 - 22 Michael Howard. *The Franco-Preussian War. The German Invasion of France, 1870–1871* (London: Rupert Hart-Davis 1961), s. 5–6 ja 35–36.
 - 23 *Montgomery of Alamein. Sodankäynti kautta aikojen* (Porvoo: WSOY 1973), s. 432–435.
 - 24 *La Guerre de 1870–1871* (Paris: Berger-Levrault 1888), s. 31–40.
 - 25 Helmuth von Moltke. *Geschichte des Deutsch-französischen Krieges von 1870–1871* (Berlin: Ernst Siegfried und Sohn 1901), s. 44–47. *Montgomery of Alamein. Sodankäynti kautta aikojen* (Porvoo: WSOY 1973), s. 432–435.
 - 26 Keith Simpson. *History of the German Army* (London: Bison Books 1985), s. 69.
 - 27 Isabel Hull. *Absolute Destruction. Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany* (New York: Cornell University Press 2005), s. 118–119. Isabel Hullin tutkimus käsittelee ensisijaisesti saksalaisen sotilaskulttuurin kehittymistä 1900-luvun alussa. Hän nivoo

- saksalaisten vastatoimet ranskalaisia siviilejä vastaan, 1900-luvun alun siirtomaoperaatiot Saksan Länsi-Afrikassa ja kolmannen valtakunnan väkivallankäytön kausaaliseksi kehitykseksi. Näkemys on lähdepohjaisen historiantutkimuksen näkökulmasta vähintäänkin ongelmallinen.
- 28 Amédée la Faure. *Histoire de la guerre franco-allemande 1870–1871* (Paris: Garnier Frères 1875), s. 34–44.
- 29 Georges Boulanger. *L’Invasion allemande: guerre franco-allemande de 1870–71*, Tome I (Paris: Jules Rouff 1888), s. 27–31.
- 30 Châlonsin harjoitusalue sijaitsee Koillis-Ranskassa. Se oli Ranskan maavoimien vakioharjoitusalueita, jossa järjestettiin muun muassa yli 80 000 miehen sotaharjoitukset vuonna 1896.
- 31 Georges Boulanger. *L’invasion allemande: guerre franco-allemande de 1870–71*, Tome I (Paris: Jules Rouff 1888), s. 37–41.
- 32 Joseph Arnold. ”French Tactical Doctrine 1870–1914” *Warfare in Europe 1815–1914* (toim. Peter Wilson) (Cornwall: Ashgate 2006), s. 213–214.
- 33 *Règlement de 12 Juin 1875 sur les manœuvres de l’infanterie. Rapport se le titre V* (Paris: Imprimerie Nationale 1877), s. 8–14.
- 34 *Règlement de 12 Juin 1875 sur les manœuvres de l’infanterie. Rapport se le Titre V* (Paris: Imprimerie Nationale 1877), s. 14.
- 35 *Instruction relative à l’exécution des manœuvres d’automne* (Paris: Imprimerie Nationale 1877), s. 8–11.
- 36 *Instruction pratique de la compagnie d’infanterie sur le service en campagne et les opérations du combat* (Paris: Librairie Militaire de J. Dumaine 1877), s. 449–460.
- 37 *Instruction les manœuvres de brigade avec cadres* (Paris: Imprimerie et Librairie Militaires Paul Dupont 1877), s. 35–37.
- 38 *Carnet aide-mémoire de officier de cavalerie en campagne* (Paris: Librairie Militaire de L. Baudoin, 1886), s. 99–102.
- 39 *Manuel à l’usage des officiers d’artillerie de la réserve et de l’armée territoriale. Deuxième partie. Batteries de 5, de / et de 95 mm de campagne* (Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1876), s. 76–80.
- 40 *Instruction sur le service de l’artillerie dans un siège* (Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1876), passim.
- 41 Jean-Auguste Berthaut. *Des marches et des combats* (Paris: Librairie Militaire de J. Dumaine 1877), s. 96–101.
- 42 *Portant règlement sur le service des armées en campagne* (Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1883), s. 224–226.
- 43 Sama, s. 226–229.
- 44 Sama, s. 229–230. Ratsuväkiprikaatin koulutusohjeessa vuodelta 1877 ei mainita mitään kootusta käytöstä vihollisen jalkaväkeä tai tykistöä vastaan. Kaikki koulutusohjelmaan liittyvät tehtävät liittyvät tiedusteluun tai suojaamiseen, *Instruction provisoire sur les manœuvres de brigade avec cadres* (Paris: Librairie militaire de J. Dumaine, 1877), s. 15–20.
- 45 *Portant règlement sur le service des armées en campagne* (Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1883), s. 250–252.
- 46 *Instruction pratique sur le service de la cavalerie en campagne* (Paris: Imprimerie Militaire de J. Dumaine 1875), s. 207–219.
- 47 Charles Ardant du Picq. *Études sur le combat* (Paris: Librairie Hachette 1880), s. 110–120.
- 48 Mihail Dragomirov. *Principes essentiels pour la conduite de la guerre par Clausewitz interprète par le general Dragomirov* (Paris: Librairie militaire de la Baudoin 1889), s. 66–69 ja Mihail Dragomirov. *Guerre et paix de Tolstoi au point de vue militaire* (Paris: Librairie militaire de la Baudoin 1896), passim.

- 49 Ecole supérieure de guerre. Résumé des conférences sur la tactique générale par le Commandant Cardol, 1884–1885. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 50 Ecole supérieure de guerre. Résumé des conférences sur la tactique générale par le Commandant Cardot, 1884–1885. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 51 Ecole supérieure de Guerre. Cours de tactique générale et d'infanterie. Troisième Partie. Infanterie, 1887–1888. par le Lt-Col Maillard, s. 23–24. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 52 Ecole supérieure de Guerre. Cours de tactique générale et d'infanterie. Première Partie. Infanterie, 1887–1888. par le Lt-Col Maillard, 5–6 ja 11. Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 53 *Portant règlement sur le service des armées en campagne* (Paris: Imprimerie nationale 1914), s. 6–27.
- 54 Sama, s. 139–150.
- 55 Sama, s. 150–154.
- 56 *Réglement du 29 Juillet 1884 modifié par décision du 15 avril 1894 sur L'Exercice et les manœuvres de l'infanterie, titre IV – École de bataillon* (Paris: Librairie Militaire de L Baudoin 1895), s. 68–69.
- 57 *Réglement du 29 Juillet 1884 modifié par décision du 15 avril 1894 sur L'Exercice et les manœuvres de l'infanterie, titre V – École de Régiment* (Paris: Librairie Militaire de L Baudoin 1895), s. 24–31.
- 58 *Projet de règlement sur l'exercice et les manœuvres de l'infanterie. Titre VI – école de régiment* (Paris: Imprimerie nationale 1901), s. 17–25.
- 59 *Projet de règlement sur l'exercice et les manœuvres de l'infanterie. Titre VI – école de régiment* (Paris: Imprimerie nationale 1901), s. 28–35 ja 43–44.
- 60 *Instruction pratique provisoire du 24 Décembre 1896 sur le service de la cavalerie en campagne* (Paris: Librairie Militaire de Berger-Levrault 1897), s. 14–15.
- 61 Ecole supérieure de guerre. *Cours de stratégie par le Général Pierron, 1884–1885*, Leçon 1 ja sisällysluettelo. Julkaisematon luontorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 62 *Conférence sur la tactique faite le 12 Janvier 1895 aux officiers de la garnison de Châlons par le général Hartschmidt* (Paris: Imprimerie militaire 1895), esipuhe ja s. 31.
- 63 Jules Richard. *L'armée et la guerre* (Paris: La Librairie Illustrée, 1896), s. 179.
- 64 *Conférence sur la tactique faite le 12 Janvier 1895 aux officiers de la garnison de Châlons par le général Hartschmidt* (Paris: Imprimerie militaire 1895), s. 14–16.
- 65 Thomas Pakenham. *The Boer War* (London: Folio Society 1999 (First published 1979), s. 114–116.
- 66 Charles Messenger. *History of the British Army* (Greenwich (USA): Bramley Books 1997), s. 97–99.
- 67 Peter Hart. *Fire and Movement. The British Expeditionary Force and the Campaign of 1914* (New York: Oxford University Press 2015), s. 19–21.
- 68 Correlli Barnett. *Britain and her Army. A Military, Political and Social History of the British Army 1509–1970* (London: Cassell 2000), s. 341–343.
- 69 James Morris. *Pax Britannica. The Climax of an Empire* (Penguin Books 1980), s. 60–63.
- 70 Conan Doyle. *The Great Boer War* (London: Smith, Elder & Co 1901), s. 156–157 ja 192–193.
- 71 Thomas Fortesque Carter. *The Boer War: Its Causes and Results* (London: John Macqueen 1900), s. 214–216.
- 72 *Report of His Majesty's commissioners appointed to inquire into the military preparations and other matters connected with the war in South Africa. Presented to both Houses of Parliament by*

- command of His Majesty* (London: Wyman and Sons Ltd 1903), s. 2.
- 73 Frederic Maurice. *History of the War in South Africa 1899–1902* (London: Hurst & Blackett Limited 1906), 87. Ladattu e-kirjana, <http://www.gutenberg.org/files/28158/28158-h/28158-h.htm#page087>.
- 74 *Report of His Majesty's commissioners appointed to inquire into the military preparations and other matters connected with the war in South Africa. Presented to both Houses of Parliament by command of His Majesty* (London: Wyman and Sons Ltd 1903), s. 42–48.
- 75 ”The whole traditions of the Army are against taking cover.”
- 76 *Report of His Majesty's commissioners appointed to inquire into the military preparations and other matters connected with the war in South Africa. Presented to both Houses of Parliament by command of His Majesty* (London: Wyman and Sons Ltd 1903), s. 48–49.
- 77 Sama, s. 49–50.
- 78 Lydiitti on pikriinihappoon perustuva räjähdysaine, jota käytettiin laajalti ammustytteenä ennen TNT:n käyttöönottoa.
- 79 *Report of His Majesty's commissioners appointed to inquire into the military preparations and other matters connected with the war in South Africa. Presented to both Houses of Parliament by command of His Majesty* (London: Wyman and Sons Ltd 1903), 87–90.
- 80 Frederic Maurice. *History of the War in South Africa 1899–1902* (London: Hurst & Blackett Limited 1906). Ladattu e-kirjana, <http://www.gutenberg.org/files/28158/28158-h/28158-h.htm#page445>, kopio sotamarsalkka Robertsin helmikuussa 1900 päiväystä ohjeesta ”Notes in Guidance for South African Warfare”.
- 81 *The War in South Africa prepared by the Great General Staff, Berlin* (London: John Murray 1904).
- 82 Sama, s. 26–29 ja 56–74.
- 83 Sama, s. 86–117. Buurikomentaja Christiaan de Wetin mukaan buurit luottivat liikaakin linnoitteisiin ja passivoituivat onnistuneen torjuntataistelun seurauksena. Tämän johdosta määrällisesti selkeästi ylivoimaiset britit lopulta onnistuivat saartamaan linnoitteisiin tukeutuvat buurit. De Wetin havainnot tulen tehokkuudesta aukeassa maastossa olivat samansuuntaisia kuin briteillä, Christiaan de Wet. *Buurien ja englantilaisten sota* (Porvoo: WSOY 1942), s. 22–23 ja 36–37.
- 84 *The War in South Africa prepared by the Great General Staff, Berlin* (London: John Murray 1904), s. 218–224.
- 85 Emmanuel-François-René Fonville. *Étude tactique de la guerre sud-africaine, 1899–1900* (Paris: H. Charles-Lavauzelle 1904), s. 113–115.
- 86 Emmanuel-François-René Fonville. *Étude tactique de la guerre sud-africaine, 1899–1900* (Paris: H. Charles-Lavauzelle 1904), s. 115–121 ja 133–134.
- 87 Sama, s. 123–137.
- 88 G. Gilbert. *La Guerre sud-africaine* (Paris: Berger-Levrault 1902), s. 39.
- 89 Henri Bonnal. *Sadowa. Étude de stratégie et de tactique générale* (Paris: Libraire Militaire R Chapelot 1901), s. 184–187 ja *La manœuvre D'Iena. Étude sur le stratégie de Napoleon et sa psychologie militaire* (Paris: Libraire Militaire R Chapelot 1904), s. 282–283.
- 90 Henri Bonnal. *La récente guerre sud-africaine et ses enseignements* (Paris: Libraire Militaire R. Chapelot 1903), s. 53–54.
- 91 Sama, s. 54–55.
- 92 *Cours d'art militaire. Guerre Moderne 1866 et 1870* (Lithographie de l'École d'Application de l'Artillerie et du Génie 1911), s. 80–84 ja 370–375.
- 93 École militaire d'infanterie. *Notions sur l'organisation générale de l'armée et sur la tactique* (Saint-Maixent: Imprimerie de l'École Militaire d'infanterie 1911), s. 9–14 ja 137–138.

- 94 Sama, s. 71–79.
- 95 Henri Bonnal. *La manœuvre d'Iena. Étude sur la stratégie de Napoléon et sa psychologie militaire* (Paris: Librairie Militaire R. Chapelot 1904), s. 282–283 ja Ferdinand Foch. *Principles of War* (London: Chapman & Hall 1918), s. 35–47 ja 50.
- 96 École militaire d'infanterie. *Notions sur l'organisation générale de l'armée et sur la tactique* (Saint-Maixent: Imprimerie de l'École Militaire d'infanterie 1911), s. 137–139.
- 97 Sama, s. 9–14.
- 98 Louis de Grandmaison. *Dressage de l'infanterie en vue du combat offensif* (Paris: Berger-Levrault & Ce 1908), s. 1–5 ja 15.
- 99 Louis de Grandmaison. *Dressage de l'infanterie en vue du combat offensif* (Paris: Berger-Levrault & Ce 1908), s. 5–9 ja 25.
- 100 Sama, s. 22–24.
- 101 Règlement du 31 Aout 1905 sur l'instruction du tir de l'infanterie (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1914), s. 1–2, 27–29 ja taulukko IV. Käytössä olleen Lebel-kiväärin hajonta oli kilometrin päässä noin 40*40 senttiä.
- 102 Sama, s. 42–46.
- 103 J. Roger. *L'Artillerie dans l'offensive.*(Paris Berger-Levrault 1925), esipuhe.
- 104 Ranskan Akatemian verkkosivut: <http://www.academie-francaise.fr/les-immortels/hippolyte-langlois>. Ladattu 25.3.2016.
- 105 Hippolyte Langlois. *Conséquences tactiques des progrès de l'armement* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1903), s. 8–16.
- 106 Hippolyte Langlois. *Questions de Défence Nationale* (Paris: Berger-Levrault & Ce 1906), s. 5–9 ja Philip Haythornwaite. *The World War One Sourcebook* (London: Brockhampton Press 1994), s. 173–174.
- 107 Laajan linnoitusketjun yksityiskohtia on tarkasteltavissa sen rakennuttajan nimeä kantavan seuran erinomaisilla kotisivuilla, <http://www.fortiffere.fr>.
- 108 Hippolyte Langlois. *Questions de Défence Nationale* (Paris: Berger-Levrault & Ce 1906), s. 10–20.
- 109 Joseph Arnold. ”French Tactical Doctrine 1870–1914 Warfare in Europe 1815–1914 (toim. Peter Wilson) (Cornwall: Ashgate 2006), s. 213–217.
- 110 Hippolyte Langlois. *Questions de Défence Nationale* (Paris: Berger-Levrault & Ce 1906), s. 38–42.
- 111 Ecole supérieure de guerre. *Cours d'artillerie par lieutenant-colonel Langlois, 1888–1889*, s. 505–508 ja 542–544. Luentorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 112 Douglas Porch. *The March to the Marne. The French Army 1871–1914* (Cambridge: Cambridge University Press 1981), s. 232–245 ja Robert Doughty. *Pyrrhic Victory. French Strategy and Operations in the Great War* (Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press 2005), s. 29–33.
- 113 F. Campana. *Les progrès de l'artillerie. L'Artillerie française pendant la guerre de 1914–1918* (Paris: Charles-Lvauzelle 1923), s. 155–157.
- 114 D. H. Bouvard. *Les leçons militaires de la guerre* (Paris: Masson et Ce 1920), s. 102–107.
- 115 Henri Mordacq. *Les leçons de 1914 et la prochaine guerre* (Flammarion, 1934), s. 42.
- 116 Maitrot. *Les armées française et allemande, leur artillerie, leur fusil, leur matériel comparaison.* (Paris: Berger-Levrault 1914), s. 16–18.
- 117 *Règlement sur les sections de mitrailleuses d'infanterie* (Paris: Berger-Levrault 1913), s. 30–38.
- 118 Frederic Culmann. *Thèmes tactiques a l'usage de candidats à l'École supérieure de Guerre* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1914), s. 148 ja 166–174.
- 119 *Règlement provisoire de manœuvre de l'artillerie de campagne 1e Partie* (Paris: Libraire Militaire R. Chapelot et Ce 1903),

- 120 Ecole supérieure de Guerre, *Cours D'Artillerie, 1911–1912 par Lieutenant-Colonel Besse*, s. 85–86. Julkaisematon luentorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 121 *Réglement Provisoire de Manœuvre de L'Artillerie de Campagne Ire Partie* (Paris: Librairie Militaire R. Chapelot et Ce 1903), s. 4 ja 281–283. Nopeutta painottavat näkemykset eivät rajoittuneet Ranskaan. Brittien buurisodan jälkeen laatima tykistöohjesääntö painotti liikkuvien operaatioiden – siis ensisijaisesti hyökkäyksen – tukemista. Brittien, kuten ranskalaistenkin, päätykkikalusto koostui kevyistä kanuunoista. Tälle kalustolle ei ollut lainkaan sirpalekranaaattia, vaan suojautumatonta tai kevyesti linnoitautunutta vihollista vastaan käytettävä srappnelli oli ainoa ampumaravike tykille. Raskaan tykistön suhteellinen määrä ei kasvanut voimakkaasti vielä maailmansodan alkuun mennessä. Jalkaväkidivisioonan kokoonpanoon kuului kevyiden kanuunoiden ja haupitsien lisäksi nelitykkinen patteri raskaita kanuunoita. Ks. *Field Artillery Training* (War Office: His Majesty's Stationary Office 1906), s. 16–20 ja *Field Service Pocket Book 1914* (War Office: His Majesty's Stationary Office 1917), s. 6.
- 122 *Règlement provisoire de manœuvre de l'artillerie de campagne* (Paris: Librairie militaire R Chapelot 1903), s. 6–7.
- 123 *Réglement provisoire de manœuvre de l'artillerie de campagne Ire Partie* (Paris: Librairie Militaire R. Chapelot et Ce 1903), s. 4, 282–284. Ks. myös Frederick Culmann. *Thèmes tactiques a l'usage des candidats à l'École Supérieure de Guerre* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1914), s. 149–150.
- 124 Ranskalainen jalkaväkikomppania oli jaettu kahteen osastoon (Le peloton).
- 125 Frederick Culmann. *Le canon a tir rapide dans la bataille* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1906), 134. Esitetty väite pitää todennäköisesti paikkansa. 75 millimetrin kanuunan srappnelli sisälsi 290 kpl 12 gramman painoista pyöreää kuulaa, joiden lähtönopeus jäi ajapanoksena käytetyin mustaruudin johdosta melko alhaiseksi. Paul Gaston Dubois. *L'artillerie de campagne dans la guerre actuelle* (Paris: Imprimerie librairie militaire universelle 1916), s. 182–183.
- 126 Ecole supérieure de Guerre. *Cours D'Artillerie, 1911–1912 par Lieutenant-Colonel Besse*, s. 176–128. Julkaisematon luentorunko, Ranskan kansalliskirjaston (Gallica) tietokanta.
- 127 *Instruction pratique du 24 octobre 1906 sur les travaux de campagne a l'usage des troupes d'infanterie* (Paris: Berger-Levrault 1906), s. 7–8 ja 36–42.
- 128 Frederic Culmann. *Thèmes tactiques a l'usage de candidats à l'École supérieure de Guerre* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1914), s. 284–293.
- 129 *Aide-Memoire d l'officier d'État-major en campagne* (Paris: Librairie Militaire Berger-Levrault 1913), pykälät 271–278.
- 130 Hew Strachan. *The First World War* (London: Viking 2003), s. 45–47.
- 131 Louis de Grandmaison., *Deux conférences faites aux officiers de l'état-major de l'armee* (Paris: Berger-Levrault 1911), s. 18–32.
- 132 Sama, s. 38–42.
- 133 *Conduite des grandes unités: service des armées en campagne* (Paris: H. Charles-Lavauzelle 1914), s. 4–9.
- 134 Ecole supérieure de guerre. *Conférences d'infanterie*. (Courbevoise: P. Chanove 1931–1932), s. 113. Liikkuvuus perustui ensisijaisesti jalkaväen marssinopeuteen. Jalkaväkirykmentin kokoonpanoon kuului noin 200 hevosta ja 70 ajoneuvoa.
- 135 *Conduite des grandes unités : service des armées en campagne* (Paris: H. Charles-Lavauzelle 1914), s. 10–20.
- 136 Sama, s. 22–23 ja 28.
- 137 Sama, s. 36–40.
- 138 Sama, s. 28–31.

- 139 Ecole Militaire de l'Artillerie. *Cours de tactique. Exploration, marches & stationnements par capitaine E. Dosse* (Lithographie de l'Ecole Militaire de l'Artillerie 1914), s. 3–7.
- 140 Antulio J. Echevarria II. *Imaging Future War. The West's Technological Revolution and Visions of Wars to Come, 1880–1914* (London: Praeger 2007), s. 93–94.
- 141 Ecole Militaire de l'Artillerie. *Cours de tactique. Exploration, marches & stationnements par capitaine E. Dosse* (Lithographie de l'Ecole Militaire de l'Artillerie, 1914), s. 8–18. Strategisen alkuasetelman ja taktisen toteutuksen yhdistelmään viittaa myös kapteeni G. Beckerin teoksessaan *La Bataille – conduit strategique, execution tactique* (Paris: Berger-Levrault 1912), s. 14–15.
- 142 *L'Infanterie en un volume. Manuel d'instruction militaire a l'usage des élèves caporaux, sous officiers, élèves-officiers de reserve et candidats aux écoles de Saint-Maixent ou de Saint-Syr* (Paris: Librairie Chapelot, 1914) s. 66–68 ja 280.
- 143 Sama, s. 571.
- 144 *Réglement du manœuvre d'infanterie du avril 1914* (Paris: Imprimerie-Librairie Militaire Universelle 1915), s. 15–21.
- 145 Stefan Schmidt. French Plan XVII. The Interdependence between Foreign Policy and Military Planning during Final Years before the Outbreak of the Great War teoksessa *The Schlieffen Plan. International Perspectives on the German Strategy for World War I* (Lexington: University Press of Kentucky 214), s. 210–213.
- 146 Arthur Boucher. *Les doctrines dans la preparation la grande guerre* (Paris: Berger-Levrault 1925), s. 127–132.
- 147 Barbara Tuchman. *Elokuun tykit* (Helsinki: Weilin & Göös 1964), s. 77–79.
- 148 Robert Massie. *Dreadnought. Britain, Germany and the Coming of the Great War* (New York: Ballantine Books 1992), s. 344–350.
- 149 Gary Sheffield. *Forgotten Victory* (London: Headline Book Publishing 2002), s. 79.
- 150 Douglas Porch. *The French Secret Services. From Dreyfus Affair to the Gulf War* (New York: Farrar, Straus and Giroux 1995), s. 59–61 ja Alexandre Percin. *1914 Les erreurs de haut commandement* (Paris: Albin Michel 1919), s. 42–50.
- 151 Barbara Tuchman. *Elokuun tykit* (Helsinki: Weilin & Göös 1964), s. 58–59.
- 152 Joseph Joffre. *1914–1915 La préparation de la guerre & la conduite des operations* (Paris: "Editions et Librairie" 1920), s. 12 ja 15.
- 153 Douglas Porch. *The French Secret Services. From Dreyfus Affair to the Gulf War* (New York: Farrar, Straus and Giroux 1995), s. 70–73.
- 154 Leo van Bergen. *Before My Helpless Sight. Suffering, Dying and Military Medicine on the Western Front, 1914–1918* (Cornwall: MPB Books 2009), s. 53–55 ja Anthony Clayton. *Paths of Glory. The French Army 1914–1918* (London: Cassell 2005), s. 15–17.
- 155 Correlli Barnett. *The Swordbearers* (London: Cassell 2000), s. 46–47.
- 156 Edmond Palat, *La Grande guerre sur le front Occidental. Batailles des Ardennes & de la Sambre* (Chapelot 1918), s. 353–354.
- 157 Stephan Bull, *German Assault Troops of the First World War. Stosstrupptaktik* (Stroud: Spellmoingt 2007), s. 13–16.
- 158 Goughy, s. 66–67 ja Krause, s. 46–47.
- 159 Elizabeth Greenhalgh. *Foch in Command. The Forging of a First World War General* (Cambridge: Cambridge University Press 2011), s. 13–17.
- 160 F. Gascouin. *L'évolution de l'artillerie pendant la guerre* (Paris: Ernest Flammarion 1920), s. 90–102.

- 161 Emile Alléhaut. *Le combat de l'infanterie. Étude analytique et synthétique d'après les règlements illustrée de cas concrets de la guerre 1914–1918* (Paris: Berger-Levrault 1928), s. 64–69.
- 162 Victor Cordonnier. *Une brigade au feu* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle 1921), s. 261–265.
- 163 Keväällä ja alkukesällä vuonna 1917 kapina ja levottomuudet olivat levinneet kaikkiaan 54 divisioonaan. Ks. esim. John Williams. *Mutiny 1917* (Surrey: Windmill Press 1962), s. 243–244.
- 164 *Instruction l'action offensive des grandes unités dans la bataille* (Secret) (Paris: Imprimerie Nationale 1917), introduction ja s. 3–4.
- 165 *Instruction l'action offensive des grandes unités dans la bataille* (Secret) (Paris: Imprimerie Nationale 1917), introduction ja s. 4–10.
- 166 Sama.

KOHTI KAHDEN VALTAMEREN SOTAA – YHDYSVALTALAINEN NÄKEMYS TULEVASTA SODASTA

1. ALKUPERÄISLÄHTEET

1.1 Combined Arms Research Library, Fort Leavenworth, Kansas.

War Department's Operations plan Rainbow NO. 5 1941, N:o WPD/WDOP-R5/19.8.1941. N-16190-B. Military Attache's Preliminary Report from Berlin on West Front Operations May, 1940, N:o G-2/2657-235/5.7.1940. N-14840.

1.2 Library of the George C. Marshall Foundation, Lexington, Virginia.

George C. Marshall's memorandum to War Plans Division, N:o 3-014/12.12.1941. Papers of George Catlett Marshall, Volume 3: The Right Man for the Job.

George C. Marshall's memorandum to War Plans Division, N:o 3-133/18.3.1942. Papers of George Catlett Marshall, Volume 3: The Right Man for the Job.

1.3 The National Archives and Records Administration (NARA), Washington D.C.

Departmental Correspondence, President's Secretary's File (PSF, Franklin D. Roosevelt Administration), 1933–1945

Henry L. Stimson's memorandum for the President, Preliminary Report of Generals Strong and Emmons, 9.10.1940. Henry L. Stimson's Files 1940–1941, Container 84, Reel 33.

Navy Department's Office of the Chief Naval Operation's Memorandum for the Secretary, Navy "Plan Dog", N:o Op-12-OTB/12.11.1940. Navy Department's Safe Files, Container 4, Reel 4.

Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 20.7.1940, The Military Establishment 1921–1940. War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5.

Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 18.5.1940, Munition Preparedness. War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5.

Memorandum of Chief of Staff for the President, Ground Forces, N:o PSF/22.9.1941. War Department's Files, War 1939, Container 82, Reel 32.

Memorandum of Chief of Staff for the President, Test of Flying Fortress Aircraft, 13.11.1940. Henry L. Stimson's Files 1940–1941, Container 84, Reel 33.

Memorandum of the President for the Chief of Staff, 10.6.1942. War Department's Files, War 1942, Container 82, Reel 32.

Memorandum of Secretary of War for the President, 21.10.1940. Henry L. Stimson's Files 1940–1941, Container 84, Reel 33.

War Department's Tentative Lessons from the Recent Active Campaign in Europe, N:o G-2/2657-235/8.6.1940. NARA PSE, War Department's Files, War 1939, Container 82, Reel 32.

President's Map Room papers, Military Files (Franklin D. Roosevelt Administration), Map Room Papers, 1942–1945

Memorandum of Commanding General of the Army Air Force for the President, The Committee of Historians, Germany's War Potential, N:o A16/AWP/27.1.1944, A-16 Axis War Potential, Container 164, Box 164.

Records of Joint Army and Navy Boards and Committees, 1903–1947

The Joint Board's Joint Army and Navy Basic War Plan Red, N:o 325/LBD/435/8.5.1930. RG 225, Box 15. *World War II War Diaries, 1941–1945*

War Diary of U.S.S. ST. Louis, Cruiser Division Nine, U.S. Pacific Fleet, 7.12.1941. RG 181, Box 18.

2. TUTKIMUKSET JA KIRJALLISUUS

Coakley, Robert W.: World War II: The War Against Japan. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996.

Clodfelter, Mark A.: Molding Airpower Convictions: Development and Legacy of William Mitchell's Strategic Thought. Meilinger, Philip. S. (toim.): *The Paths of Heaven. The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Alabama, 1997.

Crowl, Philip A.: Alfred Thayer Mahan: The Naval Historian. Paret, Peter (toim.): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, New Jersey, 1986.

Edwards, Bernard: *Japan's Blitzkrieg – The Allied Collapse in the East 1941–1942*, Pen & Sword, King's Lynn, 2006.

Faber, Peter R.: Interwar US Army Aviation and the Air Corps Tactical School: Incubators of American Airpower. Meilinger, Philip. S. (toim.): *The Paths of Heaven. The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Alabama, 1997.

Gates, David–Jones, Ben: *Air Power on the Maritime Environment*, Routledge, London, 2016.

Gole, Henry G: *The Road to Rainbow – Army Planning for Global War, 1934–1940*, Naval Institute Press, Maryland, 2003.

Hopkins, William B.: *The Pacific War – The Strategy, Politics, and Players That Won the War*, Zenith Press, Minneapolis, 2008.

Hurley, Alfred E.: *Billy Mitchell – Crusader for Air Power*, Indiana University Press, Bloomington, 1975.

Kennett, Lee: The US Army Airforce and Tactical Air War in the Second World War. Boog, Horst (toim.): *The Conduct of the Air War in the Second World War*, Berg, Worcester, 1992.

Lehto, Martti: *Suomen ilmavoimien johtamisjärjestelmän evoluutio ilmasotateorian, kansallisten instituutioiden ja johtamisjärjestelmän ulkomaisen kehityksen näkökulmasta* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2012.

Matloff, Maurice: Grand Strategy and the Washington High Command. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996.

Matloff, Maurice: *Strategic planning for coalition warfare 1943–1944*, The War Department, Washington D.C., 1959.

Matloff, Maurice: World War II: The Defensive Phase. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996.

- Matloff, Maurice–Snell, Edwin M.: *Strategic Planning for Coalition Warfare 1941–1942*, The War Department, Washington D.C., 1953.
- MacIsaac, David: *Voices from the Central Blue: The Air Power Theorists*. Paret, Peter (toim.): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, New Jersey, 1986.
- McDonald, Charles B.: *World War II: The War Against Germany and Italy*. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996.
- Meilinger; Phillip S.: Alexander P. de Seversky and American Airpower. Meilinger, Philip. S. (toim.): *The Paths of Heaven. The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Alabama, 1997.
- Miller, Edward S.: *War Plan Orange – The U.S. Strategy to Defeat Japan, 1897–1945*, Naval Institute Press, Annapolis, 1991.
- Millis, Walter (toim.): *American Military Thought*, The Bobbs-Merrill Company, New York, 1966.
- Mitchell, William: *Winged Defence. The development and possibilities of Modern Air Power – Economic and Military*, G. P. Putnam's sons, New York, 1925.
- Pajunen, Jussi: *Ilmatähystyspalveluksesta alueelliseen ilmavalvontaan – Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2017.
- Persico, Joseph E.: *Roosevelt's Centurions – FDR and the Commanders He Led to Victory in World War II*, Random House, New York, 2013.
- Rivenburg, J. G.–Boutwell, B.: *Joint Service War Planning From 1919 to 1941*. Tritten, James J. (toim.): *Case Studies in Strategic Planning*, Naval Postgraduate School, Monterey, 1990.
- Ross, Steven T.: *American war plans 1890–1939*, Frank Cass, London, 2002.
- Sherry, Michael S.: *Preparing for the next war – American plans for postwar defence, 1941–45*, Yale University, New Haven, 1977.
- Skinner Watson, Mark: *Chief of Staff: Prewar Plans and Preparations*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1950.
- Stetson, Conn: *Between World Wars*. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History*, Office of the Chief of Military History, United States Army, Washington D.C., 1969.
- Stetson, Conn: *Between World Wars*. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996.
- Stetson, Conn–Engelman, Rose C.–Fairchild, Byron: *The Western Hemisphere – Guarding the United States and Its Outposts*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1962.
- Stetson, Conn–Fairchild, Byron: *The Western Hemisphere – The Framework of Hemisphere Defence*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1960.
- Wildenberg, Thomas: *Billy Mitchell's War with the Navy – The Interwar Rivalry Over Air Power*, Naval Institute Press, Annapolis, 2013.

3. OPINNÄYTTEET

- Pedler, Steven J.: *Institutional Politics and U.S. Military's War Plan Orange*, a Thesis for the Degree of Master of Arts, Graduate College of Bowling Green State University, Bowling Green, 2007.
- Ressa, Keith T.: *U.S. vs. the World – American's Color Coded War Plans and the Evolution of Rainbow Five*, a Thesis for the Degree of Master of Arts, Liberty University, Lynchburg, 2010.
- Todd, Brandon E.: *Mahan Goes to War: Effects of World War I on the U.S. Navy's Force Structure and Operational Planning*, Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2012.

4. ARTIKKELIT

Hinman, Skip: Air Power's Lost Lessons, *Armed Forces Journal 1/2006*, Michael Renstein, Springfield, 2006.

-
- 1 Tässä artikkelissa käytetään suomalaista termiä puolustussuunnitelma vastaamaan alkuperäiskäsitettä *War Plan*. Puolustussuunnitelman käsitteellä korostetaan Yhdysvaltain harjoittamaa eristäytymispolitiikkaa, isolationismia, ja asevoimien laatimien suunnitelmien puolustuksellisia lähtökohtia. Artikkelissa käytettävät suomenokset ovat kirjoittajan tekemiä. Ks. esim. Ross, Steven T.: *American war plans 1890–1939*, Frank Cass, London, 2002, s. 175 ja 181–183.
 - 2 Gole, Henry G.: *The Road to Rainbow – Army Planning for Global War, 1934–1940*, Naval Institute Press, Maryland, 2003, s. 168–169; Pedler, Steven J.: *Institutional Politics and U.S. Military's War Plan Orange*, a Thesis for the Degree of Master of Arts, Graduate College of Bowling Green State University, Bowling Green, 2007, s. 45–46. Yhdysvaltain asevoimien johtosuhteissa presidentin suoranaisia alaisia olivat *Secretary of War* ja *Secretary of Navy*. Heidän johtamansa *Department of War* ja *Department of Navy* vastasivat maa- ja merivoimien toiminnasta. Lentojoukot kuuluivat maavoimiin (*United States Army*), ja merivoimat muodostuivat laivastosta (*United States Navy*) ja merijalkaväestä (*United States Marine Corps*).
 - 3 Miller, Edward S.: *War Plan Orange – The U.S. Strategy to Defeat Japan, 1897–1945*, Naval Institute Press, Annapolis, 1991, s. 83–85; Matloff, Maurice–Snell, Edwin M.: *Strategic Planning for Coalition Warfare 1941–1942*, The War Department, Washington D.C., 1953, s. 1–3; Hopkins, William B.: *The Pacific War – The Strategy, Politics, and Players That Won the War*, Zenith Press, Minneapolis, 2008, s. 18–19; Gole (2003), s. 168–169; Skinner Watson, Mark: *Chief of Staff: Prewar Plans and Preparations*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1950, s. 74–75.
 - 4 Hopkins (2008), s. 19 ja 22; Gole (2003), s. 39–103; Matloff–Snell (1953), s. 1; Skinner Watson (1950), s. 35–36.
 - 5 Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 20.7.1940, The Military Establishment 1921–1940. The National Archives and Records Administration (NARA) PSF, War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5; Ross (2002), s. 97–100; Sherry, Michael S.: *Preparing for the next war – American plans for postwar defence, 1941–45*, Yale University, New Haven, 1977, s. 2. *National Defence Act* vuodelta 1920 määrittä asevoimien vakituisen henkilöstön maksimivahvuuden maailmansotien välisenä aikana. Maksimivahvuutta nostettiin – 375 000 sotilaaseen – vasta vuodelle 1941.
 - 6 Ross (2002), s. 97–100; Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 20.7.1940, The Military Establishment 1921–1940. NARA PSF, War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5.
 - 7 Hopkins (2008), s. 18–19; Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 20.7.1940, The Military Establishment 1921–1940. NARA PSF, War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5.
 - 8 Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 20.7.1940, The Military Establishment 1921–1940. NARA PSF, War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5; Memorandum of Assistant Secretary of War for the President, 18.5.1940, Munition Preparedness. NARA PSF, War Department's Safe Files, Container 6, Reel 5; Ross (2002), s. 98 ja 162–165.
 - 9 Millis, Walter (toim.): *American Military Thought*, The Bobbs-Merrill Company, New York, 1966, s. 350–362; Ross (2002), s. 156–157 ja 179–180.

- 10 Ross (2002), s. 104–109; Gates, David–Jones, Ben: *Air Power on the Maritime Environment*, Routledge, London, 2016, s. 104; Clodfelter, Mark A.: *Molding Airpower Convictions: Development and Legacy of William Mitchell's Strategic Thought*. Meilinger, Philip. S. (toim.): *The Paths of Heaven. The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Alabama, 1997, s. 89–108; Mitchell, William: *Winged Defence. The development and possibilities of Modern Air Power – Economic and Military*, G. P. Putnam's sons, New York, 1925, s. 199–221; Hurley, Alfred F.: *Billy Mitchell – Crusader for Air Power*, Indiana University Press, Bloomington, 1975, s. 89 ja 146–147; MacIsaac, David: *Voices from the Central Blue: The Air Power Theorists*. Paret, Peter (toim.): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, New Jersey, 1986, s. 630–631; Meilinger; Phillip S.: Alexander P. de Seversky and American Airpower. Meilinger, Philip. S. (toim.): *The Paths of Heaven. The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Alabama, 1997, s. 260–270; Wildenberg, Thomas: *Billy Mitchell's War with the Navy – The Interwar Rivalry Over Air Power*, Naval Institute Press, Annapolis, 2013, s. 186–188.
- 11 Faber, Peter R.: *Interwar US Army Aviation and the Air Corps Tactical School: Incubators of American Airpower*. Meilinger, Philip. S. (toim.): *The Paths of Heaven. The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Alabama, 1997, s. 211–221; Lehto, Martti: *Suomen ilmavoimien johtamisjärjestelmän evoluutio ilmasotateorian, kansallisten instituutioiden ja johtamisjärjestelmän ulkomaisen kehityksen näkökulmasta* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2012, s. 184.
- 12 Faber (1997), s. 219–225; Pajunen, Jussi: *Ilmatähystyspalveluksesta alueelliseen ilmavalvontaan – Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2017, s. 36–37.
- 13 Hopkins (2008), s. 23–24; Faber (1997), s. 219–225.
- 14 Hinman, Skip: *Air Power's Lost Lessons*, *Armed Forces Journal* 1/2006, Michael Renstein, Springfield, 2006, passim; Faber (1997), s. 219–225. Ks. myös War Department's Operations plan Rainbow NO. 5 1941, Nro WPD/WDOP-R5/19.8.1941. Combined Arms Research Library N–16190–B.
- 15 Crowl, Philip A.: *Alfred Thayer Mahan: The Naval Historian*. Paret, Peter (toim.): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, New Jersey, 1986, s. 475–476; Pedler (2007), s. 18; Ressa, Keith T.: *U.S. vs. the World – American's Color Coded War Plans and the Evolution of Rainbow Five*, a Thesis for the Degree of Master of Arts, Liberty University, Lynchburg, 2010, s. 76–77; Todd, Brandon E.: *Mahan Goes to War: Effects of World War I on the U.S. Navy's Force Structure and Operational Planning*, Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2012, s. 34–44; Hopkins (2008), s. 15–17 ja 23; Ross (2002), s. 109 ja 163–164; Gates–Jones (2016), s. 104–105.
- 16 Rivenburg, J. G.–Boutwell, B.: *Joint Service War Planning From 1919 to 1941*. Tritten, James J. (toim.): *Case Studies in Strategic Planning*, Naval Postgraduate School, Monterey, 1990, s. 17–19; Matloff–Snell (1953), s. 2–3; Hopkins (2008), s. 15–17 ja 23; Ross (2002), s. 109 ja 163–164; Memorandum of Chief of Staff for the President, Test of Flying Fortress Aircraft, 13.11.1940. NARA PSF, Henry L. Stimson's Files 1940–1941, Container 84, Reel 33; Memorandum of Secretary of War for the President, 21.10.1940. NARA PSF, Henry L. Stimson's Files 1940–1941, Container 84, Reel 33.
- 17 Sama.
- 18 Hopkins (2008), s. 25; Gole (2003), s. 107. Marshall kohosi kenraaliksi ylennettynä maavoimien johtoon (*Chief of Staff*) 1.9.1939.

- 19 Ross (2002), s. 145–152; The Joint Board's Joint Army and Navy Basic War Plan Red, N:o 325/LBD/435/8.5.1930. NARA RG 225, Box 15.
- 20 Gole (2003), s. 152; Hopkins (2008), s. 10–11; Ross (2002), s. 131–137 ja 162–163; Sherry (1977), s. 3–4; Stetson, Conn: *Between World Wars*. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History*, Office of the Chief of Military History, United States Army, Washington D. C., 1969, s. 416; Persico, Joseph E.: *Roosevelt's Centurions – FDR and the Commanders He Led to Victory in World War II*, Random House, New York, 2013, s. 25–26.
- 21 Ross (2002), s. 140 ja 165.
- 22 Gole (2003), s. 152–154; Ross (2002), s. 137–145.
- 23 Gole (2003), s. 27–28 ja 152–153; Ross (2002), s. 155–156.
- 24 Ross (2002), s. 110–117, 173 ja 179.
- 25 Ressa (2010), s. 121; Ross (2002), s. 117.
- 26 Hopkins (2008), s. 8 ja 11; Ross (2002), s. 93–94, 137–144 ja 181.
- 27 Hopkins (2008), s. 6–8 ja 11; Ross (2002), s. 137–144 ja 181.
- 28 Ross (2002), s. 126, 137–139 ja 169.
- 29 Hopkins (2008), s. 15 ja 19.
- 30 Gole (2003), s. 68–69 ja 166; Ross (2002), s. 126–130.
- 31 Ross (2002), s. 144 ja 166; Hopkins (2008), s. 8–12 ja 21–22.
- 32 Ks. esim. Miller (1991), s. 1 ja 387; Gole (2003), s. 166.
- 33 Gole (2003), s. 117–118 ja 152; Ross (2002), s. 175; Matloff–Snell (1953), s. xi ja 4–5; Stetson, Conn–Fairchild, Byron: *The Western Hemisphere – The Framework of Hemisphere Defence*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1960, s. 3; Stetson, Conn–Engelman, Rose C.–Fairchild, Byron: *The Western Hemisphere – Guarding the United States and Its Outposts*, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., 1962, s. 3; Skinner Watson (1950), s. 104. Läntiseen pallonpuoliskoon (*Western Hemisphere*) luettiin Atlantin valtameren puolella kuuluvan Grönlanti, Bermuda ja Falklandinsaaret, mutta Islanti ja Azorit rajattiin ulkopuolelle. Tyynenmeren puolella jakolinja kulki 180. pituuspiirillä, jossa läntinen ja itäinen pallonpuolisko sekä läntiset ja itäiset pituuspiirit kohtaavat. Pohjoisella Tyynellämerellä sijaitseva Aleuttien saariryhmä luettiin kokonaisuudessaan läntiseen pallonpuoliskoon.
- 34 Matloff–Snell (1953), s. 5–6; Gole (2003), s. 117–118 ja 152; Ross (2002), s. 175.
- 35 Ross (2002), s. 166–167 ja 171–173.
- 36 Sama.
- 37 Gole (2003), s. 36 ja 152; Hopkins (2008), s. 1–2; Stetson (1969), s. 418–421; Persico (2013), s. xii–xiii ja 30–54; Matloff–Snell (1953), s. 5–6; Memorandum of Chief of Staff for the President, Ground Forces, N:o PSF/22.9.1941. NARA PSF, War Department's Files, War 1939, Container 82, Reel 32; Henry L. Stimson's memorandum for the President, Preliminary Report of Generals Strong and Emmons, 9.10.1940. NARA PSF, Henry L. Stimson's Files 1940–1941, Container 84, Reel 33.
- 38 Ressa (2010), s. 92–118; Gole (2003), s. 36, 108, 117–121 ja 152; Hopkins (2008), s. 1–2; Stetson (1969), s. 418–421; Matloff–Snell (1953), s. 6–8.
- 39 War Department's Operations plan Rainbow NO. 5 1941, N:o WPD/WDOP-R5/19.8.1941. Combined Arms Research Library N–16190–B; Matloff–Snell (1953), s. 6–8 ja 41–48; Gole (2003), s. 36, 108, 117–121 ja 152.
- 40 War Department's Operations plan Rainbow NO. 5 1941, N:o WPD/WDOP-R5/19.8.1941. Combined Arms Research Library N–16190–B.
- 41 Matloff–Snell (1953), s. 8–9; Gole (2003), s. 119–120. Länsirintamalla syyskuusta 1939

- toukokuuhun 1940 asti vallinnutta sodankäynnin kannalta staattista tilaa on englanniksi yleisimmin kutsuttu nimellä *Phoney War*.
- 42 Persico (2013), s. 33–37; Matloff–Snell (1953), s. 11–13.
- 43 Matloff–Snell (1953), s. 13–15; Persico (2013), s. 33–49.
- 44 Hopkins (2008), s. 27 ja 29; Sherry (1977), s. 1; Kennett, Lee: The US Army Airforce and Tactical Air War in the Second World War. Boog, Horst (toim.): *The Conduct of the Air War in the Second World War*, Berg, Worcester, 1992, s. 458–462; War Department’s Tentative Lessons from the Recent Active Campaign in Europe, N:o G–2/2657–235/8.6.1940. NARA PSF, War Department’s Files, War 1939, Container 82, Reel 32; Military Attache’s Preliminary Report from Berlin on West Front Operations May, 1940, N:o G–2/2657–235/5.7.1940. Combined Arms Research Library N–14840.
- 45 Skinner Watson (1950), s. 303–318; Matloff–Snell (1953), s. 17–21 ja 27.
- 46 Matloff–Snell (1953), s. 21–25.
- 47 Navy Department’s Office of the Chief Naval Operation’s Memorandum for the Secretary, Navy “Plan Dog”, N:o Op–12–OTB/12.11.1940. NARA PSF, Navy Department’s Safe Files, Container 4, Reel 4; Persico (2013), s. 49; Matloff–Snell (1953), s. 25–28, 30–32, 39–41 ja 43. *Rainbow 5* -suunnitelma pohjautui myös samanaikaisesti laadittavaan Yhdysvaltain ja Kanadan yhteiseen puolustus suunnitelmaan ABC-22. ABC-neuvottelujen lyhenne tuli sanoista *American British Conversations*. Neuvottelut koskivat Yhdysvaltojen mahdollista liittymistä sotaan. ABC-neuvottelut jatkuivat Washingtonissa 29.4.1941. ABC-2-raportti käsitteli Yhdysvaltain tarjoamaa lentoujoukkojen tukea. *Plan Dog* hyväksyttiin huhtikuussa 1941, mihin vaikuttivat saksalaisten sukellusveneiden hyökkäykset saattueita vastaan Atlantin valtamerellä.
- 48 Gole (2003), s. 107–109; Matloff–Snell (1953), s. 43–46 ja 55.
- 49 Skinner Watson (1950), s. 374–384; Persico (2013), s. 74–75; Matloff–Snell (1953), s. 43–47, 58–59 ja 61.
- 50 Persico (2013), s. 74; Matloff–Snell (1953), s. 60–61.
- 51 Matloff–Snell (1953), s. 48–49, 56–57 ja 73; Skinner Watson (1950), s. 321. Vuoden 1941 loppuun mennessä perustettiin vain yksi uusi panssaridivisioona ja yksi uusi jalkaväkidivisioona. Ensimmäisenä Lend-Lease-tukea lähetettiin Kiinaan, millä pyrittiin Japanin laajentumispyrkimysten rajoittamiseen Aasiassa. Ensimmäiset asetoimitukset Kiinaan tapahtuivat lokakuussa 1941.
- 52 Persico (2013), s. 70–74; Matloff–Snell (1953), s. 51–52.
- 53 Miller (1991), s. 61–62 ja 264–266; Matloff–Snell (1953), s. 64–67 ja 76. Tyynenmeren suunnan neuvotteluista käytettiin nimeä *American–Dutch–British meetings* (ADB). Neuvottelujen tuloksia ei kuitenkaan hyväksytty Yhdysvalloissa, sillä ABC-neuvottelujen arvioiden katsottiin sopivan paremmin vallitsevaan tilanteeseen.
- 54 Skinner Watson (1950), s. 434–452; Matloff–Snell (1953), s. 67–75.
- 55 Ross (2002), s. 182–183.
- 56 George C. Marshall’s memorandum to War Plans Division, N:o 3-014/12.12.1941. Papers of George Catlett Marshall, Volume 3: The Right Man for the Job. Library of the George C. Marshall Foundation; War Diary of U.S.S. ST. Louis, Cruiser Division Nine, U.S. Pacific Fleet, 7.12.1941. NARA RG 181, Box 18; Matloff–Snell (1953), s. 78–80.
- 57 Skinner Watson (1950), s. 512–519; Matloff–Snell (1953), s. 80–81.
- 58 Matloff–Snell (1953), s. 82 ja 120.
- 59 Matloff, Maurice: *Strategic planning for coalition warfare 1943–1944*, The War Department, Washington D.C., 1959, s. 1–17; Stetson (1969), s. 422; Persico (2013), s. 47–53 ja 534; War

- Department's Operations plan Rainbow NO. 5 1941, N:o WPD/WDOP-R5/19.8.1941.
Combined Arms Research Library N-16190-B.
- 60 Crowl (1986), s. 475–476; Matloff (1959), s. 1; Hopkins (2008), s. 2–3; Matloff–Snell (1953), s. 256–257; Ross (2002), s. 109 ja 164–165; George C. Marshall's memorandum to War Plans Division, N:o 3–133/18.3.1942. Papers of George Catlett Marshall, Volume 3: The Right Man for the Job. Library of the George C. Marshall Foundation. Ks. myös Edwards, Bernard: *Japan's Blitzkrieg – The Allied Collapse in the East 1941–1942*, Pen & Sword, King's Lynn, 2006, s. 10–94.
- 61 Pacific War – American Carrier Operations 1941–42, Wikimedia Commons.
- 62 Hopkins (2008), s. 2–3; Ross (2002), s. 109 ja 182.
- 63 Stetson, Conn: Between World Wars. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996, s. 76–80; Matloff, Maurice: World War II: The Defensive Phase. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996, s. 93–98; Matloff (1959), s. 1; Ross (2002), s. 100–101. Vaikka Yhdysvaltain sotilaspiireissä oli esimerkiksi käyty kiivasta keskustelua panssarivaunujen merkityksestä ja mekanisoidun sodankäynnin mahdollisuuksista, ei kiistely ollut ratkennut suuntaan eikä toiseen tai johtanut varsinaiseen ratkaisuun vielä 1930-luvulla.
- 64 Hopkins (2008), s. 3; McDonald, Charles B.: World War II: The War Against Germany and Italy. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996, s. 155–156; Coakley, Robert W.: World War II: The War Against Japan. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996, s. 183–186; Persico (2013), s. 534; Matloff, Maurice: Grand Strategy and the Washington High Command. Matloff, Maurice (toim.): *American Military History, Volume 2: 1902–1996*, Combined Books, Pennsylvania, 1996, s. 119; Memorandum of Commanding General of the Army Air Force for the President, The Committee of Historians, Germany's War Potential, N:o A16/AWP/27.1.1944; NARA President's Map Room papers 1942–1945, A-16 Axis War Potential, Container 164, Box 164; Memorandum of the President for the Chief of Staff, 10.6.1942. NARA PSF, War Department's Files, War 1942, Container 82, Reel 32.

BLITZKRIEG EI OLLUT SATTUMAA – NÄKIKÖ EVERSTI HERMANN FOERTSCH TULEVAN SODAN KUVAN?

KIRJALLISET LÄHTEET

- Puolustusvoimien koulutusportaali (www.pvmoodle.fi)
- Tuunainen Pasi: Syöksyjoukot ja talvisodan mottitaktiikan synty – Suomalaiset saksalaisperäisen hyökkäystaktisen ja taisteluteknisen innovaation omaksujina ja soveltajina 1917–1940, 7.5.2008. Saksalaiset ohjesäännöt, Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
- Der Angriff im Stellungskrieg (saksalainen ohjesääntö), Hrsg. vom Chef d. Generalstabes d. Feldheeres, kustantaja ja kustannuspaikka tuntematon, 1918.
- Führung und Gefecht der Verbundenen Waffen (saksalainen ohjesääntö), Verlag "Offene Worte", Berlin, 1921.

PAINETUT LÄHTEET

Kirjallisuus ja julkaistut tutkimukset

- Clausewitz, Carl von: Sodankäynnistä, suomentanut Heikki Eskelinen, Art House, Fäth &Hässler, Smedjebacken, 1998.
- Dupuy, Trevor N.: Der Genius des Krieges: Das Deutsche Heer und der Genralstab 1807–1945, Ares Verlag, Graz, 2009 (alkuperäisteos: A Genius for War: The German Army and the General Staff 1807–1945, 1977).
- Foertsch, Hermann: Nykyinen ja tuleva sotataito, suomentanut Antti K. Mäkelä, WSOY:n kirjapaino, Porvoo, 1939.
- Foertsch, Hermann: The Art of Modern Warfare, translated by Theodore W. Knauth, introduction by Major George Fielding Eliot, New York, Veritas Press, 1940.
- Frieser Karl-Heinz: Blitzkrieg – Legende; der Westfeldzug 1940, R. Oldenbourg Verlag, München, 1995.
- Gross, Gerhard P.: Zeitalter der Weltkriege, osa 9; Mythos und Wirklichkeit, Geschichte des operativen Denkens im deutschen Heer von Moltke d.Ä. bis Heusinger, Militärische Forschungsamt, Ferninand Schöningh, 2012.
- Mason, Philippe: Die deutsche Armee: Geschichte der Wehrmacht 1935–1945, R. Oldenbourg Verlag, Kirchheim, 2001 (alkuperäisteos: l’Histoire de l’Armée Allemande, 1994).
- Militärgeschichtliches Forschungsamt: Handbuch zur deutschen Militärgeschichte 1648–1939, Bernd & Graefe Verlag, München, 1979.
- Rekkedal, Nils Marius: Nykyaikainen sotataito – sotilaallinen voima muutoksessa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita Prima Oy, Helsinki, 2006.

Artikkelit

- Theodore W. Knauth, J. F. C. Fuller: The Art of Modern Warfare Decisive Battles: Their Influence upon History and Civilization, The Journal of Modern History, Vol. 14, No. 1, March 1942.

Haastattelut

- Gross Gerhard P., tohtori ja eversti, Bundeswehrin historianlaitoksen johtaja, ja Stachelbeck, Christian, tohtori ja everstiluutnantti, historianlaitoksen tutkija, 20.–21.10.2015, Zentrum für Militärgeschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr, Potsdam.

-
- 1 Foertsch Hermann, Nykyinen ja tuleva sotataito, suomentanut Antti K. Mäkelä, WSOY, WSOY:n kirjapaino Porvoo 1939, s. 99. Lainaus Kenraali Friedrich Adams Julius von Bernharden (1849–1930) kirjasta. Bernhardt tutki tulevaa sotaa ennen ensimmäistä maailmansotaa ja kirjoitti siitä vuonna 1912 kuuluisan kirjan ”*Deutschland und der Nächste Krieg*” (suom. ”Saksa ja seuraava sota”, kirjaa ei ole suomennettu, alkuperäiskielinen kirja löytyy MPKK:n kirjastosta).
 - 2 Tässä tutkimuksessa viitataan Antti K. Mäkelän suomennokeeseen, joka on laadultaan ja ammattisanaston hallinnaltaan erinomainen.
 - 3 Kriegsakademie (Sota-akatemia) sijaitsi Berliinissä ja oli Wehrmachtin perustamiseen liittyen vuonna 1935 uudelleen toimintansa aloittanut, korkeinta sotilaskoulutusta antava sotakoulu. Kriegsakademie oli organisatorisesti osa maavoimien esikuntaa OKH:ta (Oberkommando des Heeres). Yleisesikuntakoulutus oli Saksassa kielletty Versaillesin rauhansopimuksen mukaan, mutta tästä huolimatta koulutusta ylläpidettiin hajautetusti ja salaa koko sotien välisen ajan.

- 4 Foertsch Hermann, *The Art of Modern Warfare*, translated by Theodore W. Knauth, Introduction by Major George Fielding Eliot, New York: Veritas Press 1940.
- 5 *The Journal of Modern History*, Vol. 14, No. 1 (Mar., 1942), pp. 88–90 Review by: Hugh M. Cole, Published by: University of Chicago Press, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1871486>, Page Count: 3. Luettu 28.9.2016.
- 6 Kirjoittaja on keskustellut asiasta saksalaisten sotahistorioitsijoiden kanssa eivätkä nämä näe Foertschin roolia mitenkään ratkaisevana. Tämän havaitsee myös heidän ja monien muiden eri maiden tutkijoiden kirjoittamista tutkimuksista ja tietokirjoista, joissa Foertschin teos on kyllä useimmiten lähdeluettelossa, mutta siihen ei juurikaan viitata. Yhtenä syynä tähän ”väheksymiseen” saattaa olla Foertschin leimaantuminen sodan jälkeen kansallissosialistiksi.
- 7 <https://de.wikipedia.org/wiki/Blitzkrieg>. Luettu 20.2.2017.
- 8 Willy Rohria pidetään saksalaisen iskujoukkotaktiikan kehittäjänä (Stosstruppentaktik). Taktiikkaa kehitettiin asemasodan huonojen kokemusten ja suurten tappioiden johdosta vuodesta 1915. Taktiikan perusteena oli tarkkaan määräytyt tehtävät, tehokas ja monipuolinen varustus, monipuolinen tulenkäyttö ja häikäilemätön lähitaistelukyky. Iskujoukkotaktiikassa yhdistyi jalkaväen, pioneerien ja tykistön käyttö. Sodan lopussa oli perustettu yhteensä 18 erikoisjoukkoa, ”Iskupataljoonaa”, ”Sturmbataillon”, lähinnä Saksan maavoimien eri armeijojen alaisuuteen. Iskujoukkotaktiikan periaatteet opetettiin lyhyillä kursseilla vuodesta 1916 alkaen kaikille muillekin rintamajoukoille. Myös suomalaiset jääkärit saivat melko kattavasti tätä oppia Liepajan vaiheessa kesällä 1917 ja ensi kokemukset jo heinäkuussa 1916 Schmardenissa. Suomessa iskujoukkotaktiikkaa ja sen soveltamista talvisodassa on tutkinut ansiokkaasti dosentti Pasi Tuunainen tutkimuksessaan ”Syöksyjoukot ja talvisodan mottitaktiikan synty – Suomalaiset saksalaisperäisen hyökkäystaktisen ja taisteluteknisen innovaation omaksujina ja soveltajina 1917–1940”, julkaistu 7.5.2008 Puolustusvoimien koulutusportaalin tietopankissa pdf-muodossa.
- 9 <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/F/FoertschHermann-R.htm> Luettu 20.2.2017.
- 10 <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/F/FoertschHermann-R.htm>. Luettu 20.2.2017.
- 11 S. 150, Gross, Gerhard P., *Zeitalter der Weltkriege*, osa 9; *Mythos und Wirklichkeit, Geschichte des operativen Denkens im deutschen Heer von Moltke d.Ä. bis Heusinger*, Militärische Forschungsamt, Ferdinand Schöningh 2012, s. 150.
- 12 Vuonna 1926 kenraaliverstiksi ylennetty Hans von Seeckt toimi heti maailmansodan jälkeen Versaillesin rauhassa kielletyn yleisesikunnan peiteviraston (Truppenamt) päällikkönä ja vuosina 1920–1926 maavoimien (Heeresleitung) johdossa. Mm. <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SeecktHansv-R.htm>. Luettu 20.2.2017.
- 13 Carl von Clausewitzin (1780–1831), saksalainen kenraalimajuri ja sotateoreetikko. Clausewitzin pääteos oli ”Vom Kriege” ”Sodankäynnistä”. Tässä tutkimuksessa vertailuteoksena Clausewitziin käytetään Heikki Eskelisen suomennosta; Carl von Clausewitz, *Sodankäynnistä*. Art House, Fälth & Hässler, Smedjebacken 1998. Clausewitz toimi Berliinin Sota-akatemian johtajana vuosina 1818–1830, jossa Foertsch reilut 100 vuotta myöhemmin toimi taktiikan opettajana. Lainausta s. 27.
- 14 Foertsch, s. 10.
- 15 Foertsch, s. 15, Clausewitz, s. 68.
- 16 Foertsch, s. 15–16, Clausewitz, s. 54.
- 17 Foertsch, s. 16, Clausewitz, s. 68.
- 18 Foertsch, s. 19, Clausewitz, s. 286.

- 19 Helmuth Karl Bernhard von Moltke, ”Moltke vanhempi” (1800–1890), saksalainen Yleisesikunnan päällikkö ja sotamarsalkka 1800-luvun jälkipuoliskolla. Hänen veljenpoikansa oli kenraaliversti Helmuth Johannes Ludwig von Moltke (1848–1916), joka toimi samassa tehtävässä ensimmäisen maailmansodan alussa.
- 20 Foertsch, s. 20.
- 21 Sama, s. 19.
- 22 Sama, s. 12–13.
- 23 Alfred von Schlieffen (1833–1913) saksalainen sotamarsalkka, oli ennen ensimmäistä maailmansotaa pitkäaikainen Saksan asevoimien yleisesikunnan päällikkö. Hänen ”elämäntyökseen” tuli suunnitella Saksan vastaiskut sodan alussa tilanteessa, jossa Ranska ja Venäjä ovat liittolaisia; ensin nopea liikekannallepano, sitten rautateitse nopeat keskitysmaarssit länteen ja vain heikko suojaus itään, Ranskan lyöminen selkeällä oikean siiven painopisteellä ja sen jälkeen rautateitse nopeat joukkojensiirrot itään ja Venäjän lyöminen. Sama periaate oli nähtävissä myös toisen maailmasodan aikana. Periaate seuraa myös Foertschin ajatuskulkua ja antaa tämän teoksen teorioille sotataidollisia perusteita strategiselta tasolta alkaen.
- 24 Foertsch, s. 27.
- 25 Sama, s. 27–28.
- 26 Foertsch, s. 29, Clausewitz mm. s. 114–118.
- 27 Sama, s. 29, Clausewitz mm. s. 23.
- 28 August Wilhelm Antonius Graf https://en.wikipedia.org/wiki/August_Neidhardt_von_Gneisenau - cite_note-1 Neidhardt von Gneisenau (1760–1831) preussilainen ansioitunut sotamarsalkka.
- 29 Foertsch, s. 30.
- 30 Sama, s. 31. Lauseet ovat ikään kuin ennuste operaatio Barbarossan kehitykselle.
- 31 Sama, s. 32–33.
- 32 Sama, s. 34.
- 33 Sama, s. 35.
- 34 Sama, s. 36.
- 35 Sama, s. 36. Viivytys ei ollut kolmannessa valtakunnassa ”hyväksyty”, itsenäinen taistelulaji eikä se esiintynyt hyökkäyksen ja puolustuksen rinnalla ohjesäännöissä.
- 36 Kyseessä on prinssi ja sotapäällikkö Friedrich Karl von Preussen (1838–1882), ei Suomen kuninkaaksi valittu nimikaima, prinssi Friedrich Karl von Hessen (1868–1940), joka oli myös upseeri ja yleni kenraalimajuriksi.
- 37 Foertsch, s. 43–44.
- 38 Sama, s. 47.
- 39 Sama, s. 72.
- 40 Sama, s. 76.
- 41 Sama, s. 80.
- 42 Sama, s. 83.
- 43 Sama, s. 83.
- 44 Sama, s. 83. Campbrainin taistelussa marraskuussa 1917 ympärysvallat (britit) käyttivät ensimmäisen kerran massamaisesti taistelupanssarivaunuja (n. 400 kpl) ja saavuttivat huomattavaa alkumenestystä, mutta saksalaisten vastahyökkäykset pakottivat hyökkääjään vetäytymään. Foertschin toteamus ”yksittäisten vaunujen käyttö oli virhe” tuli hyvin esille, kun Saksa hyökkäsi toisessa maailmansodassa länteen ja käytti vaunuja kootusti, Ranska taas hajautetummin.

- 45 Sama, s. 85.
- 46 Sama, s. 85.
- 47 Sama, s. 86, kyseessä on ”Der Angriff im Stellungskrieg” -ohjesääntö (”Hyökkäys asemasodassa”), ensi painos 1.1.1918. Siinä opit oli koottu eri rintamanosilta. Selkeä ohjekirjanen löytyy MPKK:n kirjastosta. Sodanaikainen ohjeistus tarkentui sodan jälkeen vuonna 1921 julkaistuun ohjesääntöön ”Führung und Gefecht der Verbundenen Waffen” – ”Johtaminen ja taistelu yhdistetyin asein”, joka ohjesääntö löytyy myös MPKK:n kirjastosta.
- 48 Sama, s. 86–87.
- 49 Sama, s. 92–93.
- 50 Sama, s. 89.
- 51 Sama, s. 97. Harvinaisen loogista tekstiä, joka korostaa taktiikan roolia sotataidon kokonaisuudessa. Edelleen voitaisiin tehdä myös se johtopäätös, että koska taktiseen voittoon tarvitaan pääasiassa yksilöllistä osaamista, ratkaisee strategiset tavoitteet lopultakin asevoimien yksilötason kunto = hyvä henki, perusteellinen koulutus omaan tehtävään sekä oikea varustus; yksilö siis muodostaa tällä loogikalla kaiken sotataidon ytimen.
- 52 Sama, s. 97. Näin Foertsch siirtyy yksilön merkityksestä sujuvasti massan keskeiseen merkitykseen.
- 53 Sama, s. 98.
- 54 Sama, s. 99.
- 55 Sama, s. 103–104.
- 56 Sama, s. 104–106. Tästä voisi todeta tähän päivään liittyen, että Ukrainan ja Syyrian sodilla on hyvin samanlainen sotataidollinen rooli; niistä voidaan päätellä miten eri ase- ja muut järjestelmät toimivat, mutta niistä ei juurikaan voi tehdä yleisiä taktis-operatiivisia johtopäätöksiä. Sen sijaan niiden kautta voidaan peilata valtioiden strategia tavoitteita.
- 57 Sama, s. 108–109.
- 58 Sama, s. 112–114. Pätee tähänkin päivään.
- 59 Giulio Douhet (1869–1930), italialainen kenraali ja ilmavoimateoreetikko.
- 60 Foertsch, s. 117–118. Saksassa merivoimat olivat muiden suurvaltojen tapaan pitkälti itsenäisiä ja niillä oli ollut oma yleisesikunta ”Admiralstab” jo keisarinvallan aikana. OKW, Oberkommando der Wehrmacht oli perustettu vasta vuosi ennen Foertschin kirjan julkaisua. OKW:n tehtävä oli toimia asevoimien johtoesikuntana (Joint).
- 61 J. F. C. Fuller (1978–1933) oli englantilainen kenraali, sotahistorioitsija ja sotateoreetikko.
- 62 Foertsch, s. 119–120.
- 63 Sama, s. 122–123.
- 64 Sama, s. 123.
- 65 Sama, s. 125–130.
- 66 Sama, s. 130–133. Erityyppisten joukkojen liikkuvuuden erot olivat saksalaisilla ongelmana koko sodan ajan. Foertschin esille tuoma kaikki aselajit sisältävä rykmentti toteutui osin jalkaväkirykmenttien kokoonpanon muutoksissa sodan aikana niin Saksassa kuin muuallakin sekä erityisesti itsenäiseen taisteluun kykenevissä prikaatinkokoonpanoissa.
- 67 Sama, s. 133–138.
- 68 Sama, s. 140. Tämän voi nähdä pienenä piikkinä Guderianin suuntaan, joka kirjoitti tekniset panssarikirjansa hieman ennen Foertschin kirjan ilmestymistä.
- 69 Sama, s. 141.
- 70 Sama, s. 143, Saksassa oli perustettu vuonna 1935 kolme panssaridivisioonaa ja lukumäärä kasvoi maailmansodan alkuun mennessä viiteen ja kasvu kiihtyi edelleen sodan aikana.

- Panssaridivisioonien iskuvoiman muodostivat kahteen panssarirykmenttiin organisoidut panssarivaunupataljoonat. Kaikkiaan Saksan eri asevoimissa (maavoimat, ilmavoimat, Waffen SS) toimi toisen maailmansodan aikana yli 40 panssaridivisioonaa. Taistelupanssarivaunujen määrävahvuudet ja määrät olivat tosin sodan myöhemmässä vaiheessa sodan alkuvaiheen panssaridivisiooniin verrattuna selvästi alhaisemmat, kun taas muiden panssaritoijujen taistelujoukkojen määrä lisääntyi.
- 71 Sama, s. 143–145.
- 72 Saksassa panssarijoukoista tuli oma aselaji vasta Wehrmachtin perustamisen jälkeen loppuvuodesta 1935, kun perustettiin panssaritarkastajan virka ja aikaisemmin mainitut kolme panssaridivisioonaa.
- 73 Sama, s. 146. Mielenkiintoinen lausuma – tämän asian kanssa myös Guderian joutui taistelemaan vielä tultuaan panssarijoukkojen tarkastajaksi Stalingradin katastrofin jälkeen keväällä 1943. Vasta vuoden 1943 lopulla Saksan panssarituotantoa voidaan sanoa ”rohkeaksi”. Foertsch ei myöskään uskalla kirjassaan sanoa omaa kantaansa aivan suoraan. Onko synnä se, että hän ei ollut jalkaväkiupseerina aivan varma asiasta vai halusiko hän olla vain varovainen, koska Wehrmachtissa vallitsi vielä tuolloin myös panssarijoukkojen merkitystä väheksyviä kantoja?
- 74 Sama, s. 150–152.
- 75 Sama, s. 152. ”Kaukonäkeminen” on tässä vuonna 1939 käännettyssä teoksessa johdettu suorasta käännöksestä; ”fernsehen” = katsoa televisiota / das Fernsehen = televisio ja vastaavasti ”kuvaradio” tarkoitti myös televisiota, joiden ensimmäiset vakiintuneet lähetykset Euroopassa alkoivat Berliinissä keväällä 1935 ja uuden tekniikan odotettiin luonnollisesti tulevan käyttöön pian myös asevoimissa.
- 76 Sama, s. 152–156.
- 77 Sama, s. 159. Tässäkin Foertsch pitäytyy maavoimissa eli niissä tehtävissä, joissa ilmavoimat tukevat maavoimia.
- 78 Junkers JU 87 syöksypommittaja oli tullut palveluskäyttöön vuonna 1937 ja sitä oli kokeiltu sotatoimissa jo ennen Foertschin kirjan valmistumista Espanjan sisällissodassa. Kone oli Saksan tärkein maavoimien tukemiseen käytetty konemalli.
- 79 Fieseler Fi 156 Storch yhteiskone tuli palveluskäyttöön Stukan tavoin vuonna 1937 ja sitä käyttivät runsaasti ylempät komentajat ja yhteysupseerit koko sodan ajan.
- 80 Sama, s. 165. Salamasodan myötä iskuosastotaktiikasta tuli suurtenkin joukkojen taktiikkaa.
- 81 Sama, s. 166–167.
- 82 Sama, s. 168–169. Wehrmachtin kokoonpanossa oli joukossa esikunta pataljoona–patteristotasalla ja siitä ylöspäin. Esikuntapäällikkö johti esikuntaa divisioonassa ja siitä ylöspäin. Divisioonan esikunnassa oli kaksi yleisesikuntaupseeria, joista vanhempi vastasi esikunnan yleisestä sekä taktisesta/operatiivisesta johdosta ja nuorempi huollosta.
- 83 Sama, s. 169. Nykyään käytetään ”tilanteen arvostelusta” termiä ”tilanteen arviointi”, muuten päätösprosessi eteni vuonna 1939 saman peruskaavan mukaisesti kuin tänäänkin.
- 84 Sama, s. 170. Tehtävätaktiikkaa painotetaan, mikä kuvaa hyvin johtamisajattelua sekä johtajien toiminnan vapautta, joka vallitsi vielä toisen maailmansodan alussa Wehrmachtin maavoimissa.
- 85 Sama, s. 172.
- 86 Sama, s. 173, Foertschin termi ”varmistus” merkitsee nykytermein lähinnä ”toiminnan salaamista ja suojaamista”.
- 87 Sama, s. 175. Juuri näin kävi saksalaisille erityisesti itärintamalla, jossa hyökkäysvaiheessa jalkaväkidivisioonien pituus venyi helposti kymmeneen kilometriin.
- 88 Sama, s. 175–178. Ongelma ajoneuvojen jakovahvuuksista erityyppisille divisioonille oli

- jatkuva haaste Wehrmachtissa, koska se vaikeutti erityisesti marssien tahdittamista ja yleisesti huoltoa. Niinpä esim. Guderian piti virheellisenä Neuvostoliittoon hyökkäätessä varustaa jalkaväkidivisioonien panssarintorjuntayksiköt telakuorma-autoilla ja jättää armeijakunnan raskas tykistö hevosvetoiseksi; panssarintorjuntayksiköt eivät tarvinnut tuossa vaiheessa muita joukkoja nopeampaa liikkuvuutta, kun taas tarpeellinen tykistö ei kyennyt seuraamaan hyökkääviä panssarijoukkoja.
- 89 Sama, s. 186–187. Panssarijoukkojen käytön kuvaus on varsin selkeä ja Foertsch näkee jo hyvin tulevaan sotaan. Tosin hän ei eritellyt käyttötapana sitä, että vaunut murtautuvat ensimmäisenä vihollisen ryhmytykseen ja jalkaväki vasta perässä suojaamaan ja laajentamaan syntynyttä murtoa, samalla kun vaunut jatkavat syvyyteen (Guderian kritisoi juuri tästä omia esimiehiään operatio Barbarossan alussa). Foertschin loogiset kokemukset pohjautuivat pitkälti ympärysaltojen vaunujen käyttöön ensimmäisessä maailmansodassa, jossa panssarihyökkäys useimmiten menetti voimansa syvyydessä, kun jalkaväki ei kyennyt seuraamaan vaunuja, jotka tulivat näin suojattomiksi. Guderian taas perusteli oman menetelmänsä paremmuutta sillä, että näin hitaammat jalkaväkijoukot eivät täyttäneet tiestöä. Tosin tämä kokemus oli saatu vasta hyökkäyksessä Ranskaan ja koski lähinnä armeijakunnan–armeijan tason joukkojen käyttöä. Foertsch ei kirjassaan tuo esille hyökkäävän joukon suuruutta, mutta todennäköisesti tarkoittaa rykmentti–divisioona-tasoa eikä sitä, kuinka paljon jalkaväkeä tarvitaan, miten se liikkuu, miten ovat alistukset tms. Näillä tekijöillä on suuri merkitys, kun pyritään saamaan tarkasti selville millaista Foertsch kuvitteli ”salamasodan” olevan.
- 90 Sama, s. 187–189.
- 91 Sama, s. 189–190. Wehrmacht käytti ”Hauptkampflinie” (HKL) -nimitystä (Mäkelä käänsi termin suomalaisittain ”pääpuolustuslinjaksi” ei ”päätäistelulinjaksi”, mikä olisi suora käännös), jonne ryhmitettiin puolustuksen pääjoukko ja jonka edessä oli ”Vorfeld” (”edessä oleva toiminta-alue”), jonne tuli ryhmittää suojaavia osia ja jonne tulenkäyttö tuli ulottaa. HKL:n takapuolella sijaitsi ”Hauptkampffeld” (”päätäistelualue”), jonne oli ryhmitetty lisää joukkoja ja jonka takana oli reservi.
- 92 Sama, s. 190–191.
- 93 Sama, s. 192.
- 94 Sama, s. 193. Jotenkin tuntuu siltä, kuin Foertschin ”itsenäiset” ajatukset olisivat tukehtuneet hänen verratessa omia johtopäätöksiään muiden tutkijoiden näkemyksiin. Samalla se osoittaa, että ”salamasota” ei ollut mikään selkeä konsepti, vaan lähinnä erilaisia tekniikan mahdollistavia käyttöajatuksia eri aselajien ja ilmavoimien tukemien panssarivoimien hyökkäyksestä ensimmäisen maailmansodan dilemman, asemasodan, voittamiseksi.
- 95 Sama, s. 194–195. Loogista tekstiä ja kappaleen lopun pelko voimavarojen riittävydestä osoittaa omalla tavallaan sen, miksi Hitler ei luottanut viivytykseen. Saksalaiset rintamakomentajat taas olivat parhaimmillaan liikuntasodassa (operaatiot), jolloin viivytyksen periaatteet sopivat hyvin heidän ajatuksiinsa erityisesti siellä, missä alueen menettäminen ei ollut ratkaisevaa, kuten itärintamalla aina syksyyn 1944 asti.
- 96 Sama, s. 196–198. Loogisesti Foertsch päätyi tässäkin samoihin johtopäätöksiin kuin varsinaisessa viivytyksen aluvussa, eli viivytyks on hankalaa ja voi johtaa sekasortoiseen perääntymiseen. Tästä taas voidaan tehdä samalla päinvastaiset johtopäätökset (minkä Foertsch tekee vain epäsuorasti); menestystä tulee siellä, missä kyetään murtoihin ja vihollinen joutuu irtaantumaan. Eli tuossa tilanteessa, kun murto on saavutettu, on ”salamasodan menestyksen avaimet”.
- 97 Sama, s. 198–199. Normaaliin valoraaketien ja tykistön sekä heittimistön valaisuumusten lisäksi Saksassa kehitettiin ja varustettiin erityisesti vuodesta 1944 alkaen infrapunalaitteistolla

- varustettuja asejärjestelmiä (rynnäkkökivääri, panssarintorjuntatykki, panssarivaunu), mutta näiden vaikutus ei ehtinyt juurikaan vaikuttaa taisteluihin.
- 98 Saksalaiset käyttivät laajasti suurempia asutuskeskuksia ”linnoituksina” (Festung), jolloin ne hallinnollisesti olivat sotatoimialuetta ja siten helpommin käytettävissä puolustukseen. Samalla kasvoi niiden propaganda-arvo omien joukkojen ja asukkaiden sekä vihollisen suuntaan.
- 99 Sama, s. 199–200. Metsän osuus rajoittui kahdeksaan riviin (!), mikä toisaalta kuvaa hyvin niitä maasto-oloihin, missä kuviteltiin taisteltavan. Metsä ei kuulunut tähän kategoriaan kuin pakosta. Tämä näkyi erityisen hyvin saksalaisten joukkojen saavuttua Suomeen, kesti pitkään, ennen kuin joukot tottuivat heille erikoisiin olosuhteisiin.
- 100 Sama, s. 205.
- 101 Sama, s. 206.
- 102 Sama, s. 207–208. Tämä havainto on yhtäläinen niiden tapahtumin osalta, joihin Wehrmachtin maavoimat pyrkivät jouduttuaan pysäyttämään hyökkäyksen itärintamalla vuoden 1941 syksyllä, mutta joihin Hitler ei antanut mahdollisuutta.
- 103 Sama, s. 210–211. Tässä operaatiosuunnitelmalla tarkoitetaan LKP:n jälkeistä suunnitelmaan, jonka perusteella suunnitellaan joukkojen ryhmitys ja ensimmäinen tehtävä.
- 104 Sama, s. 211. Tämä strateginen näkemys hyökkäyksen erinomaisuudesta on looginen jatkumo, joka juontaa juurensa Saksan strategisesta asemasta muiden suurvaltojen puristuksessa. Samalla se osoittaa sen, että strateginen tilanteenarviointi geopolittisista, väestöllisistä ja taloudellisista syistä ei muutu (ei voi muuttua) kovinkaan nopeasti, mikä taas vaikuttaa siihen, että dynaamisilla operatiivisilla ja taktisilla keinoilla haetaan ratkaisua staattisen status quon muutokselle.
- 105 Sama, s. 213. Tämä johtopäätös realisoitui Saksan kannalta täysin. Yhteinen strategia liittolaisten kanssa oli epämääräinen, koska Saksa haki liittolaisiltaan vain ”apumaiden” tukevaa ja sitovaa roolia. Etsikkoaika oli sodan alussa Suomenkin suuntaan. Vuoden 1942 aikana ja lopullisesti keväällä 1943 tilanne muuttui ja liittolaisista tuli käytännössä riippa Saksan sodanjohdolle.
- 106 Sama, s. 215.
- 107 Sama, s. 216.
- 108 Sama, s. 219–220.
- 109 Sama, s. 220. Tämä keskeinen ”salamasodan” periaate on kuvattu tässä kohdassa konkreettisesti ja Foertsch käyttää nykyisinkin täysin validia sotataidon terminologiaa, jossa myös operatiivinen taso tulee selkeästi esille.
- 110 Sama, s. 223. Tätä periaatetta, jota Foertsch useassa kohdassa korostaa, pyrittiin myös talvisodan Karjalan kannaksella käyttämään. Lieneekö kenraaliluutnantti Harald Öhquist lukenut Foertschin teorioita ennen ”hölkön tölväystä” eli Kannaksen Armeijan II Armeijakunnan 23.12.1939 aloittamaa vastahyökkäystä. Foertschin teoria kuitenkin osoittaa myös sen, että vaikka suomalaisten hyökkäys epäonnistui, se oli valitun defensiivisen strategian vääjäämätön offensiivinen osa. Samalla voidaan kuitenkin kritisoida hyökkäyksen operatiivis-taktisia periaatteita, jotka eivät olleet Foertschin periaatteiden mukaisia, koska hyökkäettiin liian laajalla rintamalla, jolloin ei ollut selkeää painopistettä eikä oltu vahvoja missään, syvyyttä hyökkäysjoukoista puuttui ja reservejä oli aivan liian vähän.
- 111 Sama, s. 223. Näin saksalaiset rintamakomentajat pyrkivät tekemään vielä sodan loppuvaiheessakin, mutta joko Hitler ei suostunut tähän tai ongelmaksi tuli reserviyyhtymien ryhmittäminen joko liian lähelle tai liian kauaksi rintamasta.
- 112 Sama, s. 225. Erinomainen havainto. Vaikka operatiivinen taso on jälleen jäänyt taktiikan peittoon, Foertschin arvio on realistinen. Tämä kehitys strategian ja taktiikan sekoittumisesta on edelleen jatkunut toisen maailmansodan jälkeen (”strateginen korpraali”).

- 113 Sama, s. 224–225. Foertsch sekoittaa sotataidon eri tasojen riippuvaisuussuhteet monimutkaisella, mutta loogisella tavalla, joka osoittaa Foertschin hallinneen teoreettisen ajattelun syvällisesti, ja hänen johtopäätöksensä auttavat nykyistäkin tutkijaa ymmärtämään sotataidon ydintä.
- 114 Sama, s. 228. Epäily siitä, että kaikki eivät ole tietojensa osalta ajan tasalla, osoittautui Wehrmachtinkin osalta oikeaksi ja tästä oli saatu viitteitä jo 1930-luvun lopussa väiteltäessä uudistusten suunnasta. Tämä ei tietysti ollut mikään ihme, kun ajattelee millaisessa murrosvaiheessa Saksassa elettiin (poliittinen tilanne, Wehrmachtin synty ja nopea tekninen harppaus tapahtui samanaikaisesti juuri ennen toista maailmansotaa).

VÄHÄLLÄ VERELLÄKÖ? – NÄKIKÖ PUNA-ARMEIJA JA SEN KEHITTÄJÄT TULEVAN SODAN KUVAN "OIKEIN"?

- Harrison, Richard W.: *Architect of Soviet Victory in World War II, The Life and Theories of G.S. Isserson*, McFarland & Company Inc., Publishers, Jefferson, 2010.
- Hegel, Georg: *Science of Logic*, 2001 <http://www.hudsoncress.net/hudsoncress.org/html/library/western-philosophy/Hegel, Georg - Science of Logic.pdf>, luettu 20.11.2016.
- Irincheev, Bair: *War of the White Death, Finland Against the Soviet Union 1939–1940*, Pen & Sword, Barnsley, 2011.
- Kansainliiton peruskirja*, https://fi.wikisource.org/wiki/Kansainliiton_peruskirja, luettu 7.11.2016.
- Lalu, Petteri: *Syvää vai pelkästään tiheää : neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2014, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2551-5>, luettu 15.6.2014.
- Pajunen, Jussi: *Ilmatähtystyspalvelusta alueelliseen ilmavalvontaan – Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2017.
- Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö vuodelta 1936*, Otava: Helsinki, 1939, (lyh. PU-36).
- Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas: *Näkökulma sotaan, teoksessa Sota – teoria ja todellisuus : näkökulmia sodan muutokseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 2008, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-1894-4>, luettu 2.9.2016, s. 1–10.
- Raitasalo, Jyri: *Constructing war and military power after the Cold War : the role of the United States in the shared western understandings of war and military power in the post-Cold War era* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos: Helsinki, 2005, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201202141362>, luettu 2.9.2016.
- Sterret, James: *Soviet Air Force Theory, 1918–1945*, Routledge, King's Lynn, 2007.
- Thomas, Timothy: *Russia Military Strategy : Impacting 21st Century Reform and Geopolitics*, Foreign Military Studies Office, Leavenworth, 2016 [http://fmso.leavenworth.army.mil/E-Pubs/Epubs/Thomas_Russian Military Strategy_Final_\(2 May 2016\).pdf](http://fmso.leavenworth.army.mil/E-Pubs/Epubs/Thomas_Russian Military Strategy_Final_(2 May 2016).pdf), luettu 17.12.2016.
- Vihavainen, Timo: *Stalin ja suomalaiset*, Otava, Keuruu, 1998.
- Большая советская энциклопедия : том двенадцатый, Акционерное общество Советская энциклопедия*, Москва, 1928.
- Великая Отечественная Война 1941–1945 годов, том второй, происхождение и начало войны*, Кучково поле, Москва, 2012, <http://encyclopedia.mil.ru/files/morf/publication-tom-2.pdf>, luettu 26.11.2016. (lyh. BOB).

- Военная энциклопедия, т-во И.Д. Сытина, Петербург, Петроградъ, Москва, 1911–1915, <http://militera.lib.ru/enc/sytin/index.html>, luettu 15.1.2013.
- Вооруженные силы, *Большая советская энциклопедия том 13*, Акционерное общество Советская энциклопедия, 1929, s. 121–122.
- Временный полевой устав РК.К.А., часть II (дивизия и корпус)*, Издательства Военный вестник: Ленинград (lyh. ПУ-26).
- Гареев, М.А.: *Фрунзе – Военный теоретик*, Воениздат, Москва, 1985.
- Герасимов, Валерий: Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий, *Военно-промышленный курьер*, (8):2013, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, luettu 20.6.2014.
- Гречко, А.А. (ред.): *История второй мировой войны 1939–1945, в двенадцати томах*, Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1973–1982. (lyh. ИВМВ).
- Думби, Ю.Ф.: *Военная и научная деятельность Александра Андреевича Свечина* (diss.), Московская государственная академия, приборостроения и информатики, Москва, 2000, http://swetschin.narod.ru/others/Dumbi_YuF_Military_and_Scientific_Activity_of_Alexander_Andreevich_Svechin.pdf, luettu 8.2.2013
- Золотарёв, В.А. (ред.): *История военной стратегии России*, Кучково поле полиграфресурсы, Москва, 2000.
- Иссерсон, Г.С.: Записки современника о М.Н. Тухачевском, *Военно-исторический журнал*, (3):1963, s. 64–78.
- Иссерсон, Г.С.: Развитие теории советского оперативного искусства в 30-е годы, *Военно-исторический журнал*, (1):1965, s. 36–46.
- Колтюков, А.А.: *История военного искусства, Учебник для высших военно-учебных заведений Министерства обороны Российской Федерации*, Воениздат, Москва, 2006.
- Лапчинский, А.Н.: *Воздушные силы в бою и операции*, государственное военное издательство: Москва, 1932, http://militera.lib.ru/science/lapchinsky_an1/index.html, luettu 17.4.2012.
- Ленин, В.И.: Крах II Интернационала, *Полное собрание сочинений, том 26*, Издательство политической литературы: Москва, 1969a, <http://www.uaio.ru/vil/26.htm>, luettu 5.11.2016, s. 209–265.
- Ленин, В.И.: Социализм и война, отношение РСДРП к войне, *Полное собрание сочинений, том 26*, Издательство политической литературы: Москва, 1969b <http://www.uaio.ru/vil/26.htm>, luettu, 5.11.2016, s. 311–350.
- Полевой устав РККА*, государственное военное издательство, Москва, 1930, (jatkossa ПУ-29).
- Полевой устав РККА, проект*, государственное военное издательство наркома Обороны Союза ССР, Москва, 1939, <http://rkka.ru/docs/real/pu39/main.htm>, viitattu 13.12.2016. (lyh. ПУ-39).
- Попов, И.М., & Хамзатов : *Война будущего: Концептуальные основы и практические выводы*, Кучково поле, Москва, 2016.
- Рогозин, Д.О. (ред.): *Война и мир в терминах и определениях*, издательский дом ПоРог, Москва, 2004, s. 36–37.
- Савинкин, А.Е., Кавтарадзе, А.Г., Белов, Ю.Т. & Домнин, И.В.: *Постижение военного искусства : Идейное наследие А. Свечина*, Русский путь, 2000 <http://www.rp-net.ru/pdf/rvs/Svechin.pdf>, luettu 21.10.2016.
- Савкин, В.Е.: *Основные принципы оперативного искусства и тактики*, Воениздат, Москва, 1972.
- Свечин, А.А.: *Стратегия*, Военный вестник, Москва, 1927, http://swetschin.narod.ru/books/Svechin_AA_Strategy.pdf, luettu 8.2.2013.

- Советская военная энциклопедия, в восьми томах*, Военное издательство министерства обороны СССР, Москва, 1976–1980.
- Сталин, И.В.: Ответ товарищу Иванову, Ивану Филипповичу, *Сочинения И.В. Сталина*, Государственное издательство политической литературы, Москва, 1951, https://www.marxists.org/russkij/stalin/t14/t14_51.htm, luettu 10.10.2016, s. 244–248.
- Сталин, И.В.: Приказ народного комиссара обороны 23 февраля 1942 года № 55, *О Великой Отечественной Войне Советского Союза*, Государственное издательство политической литературы, Москва, 1946, http://www.patriotica.ru/history/stalin_war.html, luettu 1.3.2013.
- Триандафиллов, В.К.: *Характер операций современных армий*, Госвоениздат, Москва, 1936, <http://militera.lib.ru/science/triandafillov1/index.html>, luettu 5.1.2011.
- Тухачевский, М.Н.: Военные планы нынешней Германии, *Избранные произведения 2. том*, Воениздат, Москва, 1964а, <http://militera.lib.ru/science/tuhachevsky/41.html>, luettu 5.11.2011, ss. 233–239.
- Тухачевский, М.Н.: Война как проблема вооруженной борьбы, *Большая советская энциклопедия том 12*, Акционерное общество Советская энциклопедия, Москва, 1928, s. 576–598.
- Тухачевский, М.Н.: Новые вопросы войны, *Избранные произведения 2. том*, Воениздат: Москва, 1964б, <http://militera.lib.ru/science/tuhachevsky/35.html>, luettu 5.1.2011, s. 180–197.
- Фрунзе, М.В.: Единая военная доктрина и красная армия, *Избранные произведения, том 2*, Военное издательство народного комиссариата обороны союза ССР, Москва, 1957, s. 4–22
- Ходаков, Игорь: Дело ”Весна” – или почему сталин уничтожил русское офицерство, *Военно-промышленный курьер*, (4):2010 <http://dlib.eastview.com/browse/doc/21249276>, luettu 28.6.2012.
- Шептулин, Александр: *Материалистическая диалектика как научная система*, Издательство Московского университета, Москва, 1983, <http://narod.yandex.ru/100.xhtml?sovphil.narod.ru/diaistmat/diaistmat023.rar>, luettu 19.7.2012.

-
- 1 Raitasalo, Jyri: *Constructing war and military power after the Cold War : the role of the United States in the shared western understandings of war and military power in the post-Cold War era* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos: Helsinki, 2005, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201202141362>, luettu 2.9.2016, s. 316, vrt. Strachan, Hew: *The Direction of War : Contemporary Strategy in Historical Perspective*, Cambridge University Press, Cornwall, 2013, s. 259, 265–266, 282. – Strachan käyttää käsitteitä *character of war/conflict* ja *nature of war*. Sodan kuva (character of war) on jatkuvassa muutoksessa mm. yhteiskunnallisista, poliittisista ja teknologisista syistä. Sen sijaan sodan luonne (nature of war) on muuttumaton.
 - 2 Raitasalo (2005), s. 316, ks. myös Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas: *Näkökulma sotaan, Sota – teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki 2008, 1–10 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-1894-4>, luettu 2.9.2016, s. 7. – Jälkimmäisessä lähteessä sodan kuvan käsite on esitetty lyhyemmin: 1. asevoiman olemassaolon ja kehittämisen tarkoitus (ketä vastaan tai mitä tarkoitusta varten) ja 2. asevoiman uskottavana ja tehokkaana pidettyjä käyttöperiaatteita ja toimintamalleja.
 - 3 *Большая советская энциклопедия*, Акционерное общество Советская энциклопедия, Москва, 1928, osa 12, s. 552, ks. myös *Советская военная энциклопедия, в восьми томах*, Военное издательство министерства обороны СССР, Москва, 1976–1980, osa 2, s. 305, Рогозин, Д.О. (ред.): *Война и мир в терминах и определениях*, издательский дом ПоРог, Москва, 2004, s. 36–37, *Военный энциклопедический словарь*, Военное издательство, Москва, 2007, s. 154, *Военная энциклопедия*, т-во И.Д. Сытина, Петербург, Петроград,

- Москва, 1911–1915, <http://militera.lib.ru/enc/sytin/index.html>, luettu 15.1. 2013, osa 7, s. 8–14.
- Vuonna 1928 julkaistun Suuren neuvostoliittolaisen sanakirjan 12. osan artikkeli *sota* (война) on 99 sivun mittainen ja jakautuu viiteen lukuun: 1. Sota sosiaalisena ilmiönä, 2. Sota aseellisen taistelun ongelmana, 3. Sota ja elävä voima, 4. Sota ja tekniikka 5. Sota ja kansainvälinen oikeus. Viimeinen keisarillisella Venäjällä ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä julkaistu Sytinin sotilastietosanakirja määritteli sodan voimakkaimmaksi valtion käyttämäksi keinoksi poliittisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Artikkelin jakautui neljään osaan 1. Sota, joka käsitteli sotaa politiikan ja maasodankäynnin näkökulmasta 2. Merisota, 3. Sota etiikan ja moraalien näkökulmasta ja 4. Sota talouden näkökulmasta.
- 4 Ленин, Владимир: Крах II Интернационала, *Полное собрание сочинений*, том 26, Издательство политической литературы: Москва, 1969, s. 209–265 <http://www.uaio.ru/vil/26.htm>, luettu 5.11.2016, s. 224, ks. myös Ленин, Владимир: Социализм и война, отношение РСДРП к войне, *Полное собрание сочинений*, том 26, Издательство политической литературы: Москва, 1969, <http://www.uaio.ru/vil/26.htm>, luettu 5.11.2016, s. 316 – ”[– –] sota on yksinkertaisesti politiikan jatkamista muilla (nimenomaisesti väkivaltaisilla) «keinoilla». Tämä on Clausewitzin, yhden suurista sotahistorioitsijoista, muotoilema Hegelin synnyttämä idea. Ja juuri tämä on aina ollut Marxin ja Engelsin näkökulma, jotka tarkastelivat jokaista sotaa tiettyjen halukkaiden valtioiden – ja niiden eri luokkien politiikan jatkamisena tiettyinä ajankohtana.”
 - 5 Rogozin (2004), s. 38.
 - 6 Попов, И.М., & Хамзатов, *Война будущего : Концептуальные основы и практические выводы*, Кучково поле, Москва, 2016, s. 156–185.
 - 7 Фрунзе, М.В.: Единая военная доктрина и красная армия, *Избранные произведения*, том 2, Военное издательство народного комиссариата обороны союза ССР, Москва, 1957, s. 31–34.
 - 8 *Временный полевой устав РККА., часть II* (дивизия и корпус), Издательства Военный вестник: Ленинград (jatkoissa ПУ-26), s. 33.
 - 9 *Полевой устав РККА*, государственное военное издательство, Москва, 1930, (jatkoissa ПУ-29), s. 7–8.
 - 10 Сталин, И.В.: Ответ товарищу Иванову, Ивану Филипповичу, *Сочинения И.В. Сталина*, Государственное издательство политической литературы: Москва, 1951, https://www.marxists.org/russkij/stalin/t14/t14_51.htm, luettu 10.10.2016, s. 244–248.
 - 11 *Великая Отечественная Война 1941–1945 годов, том второй, происхождение и начало войны*, Кучково поле, Москва, 2012, <http://encyclopedia.mil.ru/files/morf/publication-tom-2.pdf>, luettu 26.11.2016, s. 141. (jatkoissa БОВ) – Neuvostoliitto toimi pragmaattisesti jo vuonna 1923 asettamalla suhteet Saksan valtion kanssa etusijalle ja vaikutti Kominternissa siihen, että Saksan sosialistit tukisivat Saksan hallituksen toimia Reinin alueen miehityksen lopettamiseksi.
 - 12 *Рына-армеijan väliaikainen kenttäohjesääntö vuodelta 1936*, Otava: Helsinki, 1939, (jatkoissa ПУ-36), s. 9.
 - 13 Золотарёв, В.А. (ред.): *История военной стратегии России*, Кучково поле полиграфресурсы, Москва, 2000, s. 194–195.
 - 14 Sama, s. 194–195.
 - 15 Sama, s. 195–196, ks. myös БОВ, s. 141–157.
 - 16 Тухачевский, М.Н.: Военные планы нынешней Германии, *Избранные произведения 2. том*, Воениздат, Москва, 1964, <http://militera.lib.ru/science/tuhachevsky/41.html>, luettu 5.11.2011, s. 231–234.

- 17 Золотарёв (2000), s. 194–195.
- 18 Триандафиллов, В.К.: *Характер операций современных армий*, Госвоениздат, Москва, 1936, <http://militera.lib.ru/science/triandafillov1/index.html>, luettu 5.1.2011, s. 56, 95–98.
- 19 Sama, s. 95, 207.
- 20 Золотарёв (2000), s. 191.
- 21 Гареев, М.А.: Фрунзе – *Военный теоретик*, Воениздат, Москва, 1985, s. 166–167.
- 22 Гареев (1985), s. 167–168.
- 23 Sama, s. 173. – Garejev, Venäjän sotatiedeakatemian nykyinen presidentti, professori, armeijankenraali ja venäläisen sotatieteen ehdoton auktoriteetti väittää neuvostoaikaisessa teoksessaan Frunzen viittanneen Marxin Ranskan sisällissotaa käsitelleeseen pamflettiin *Der Bürgerkrieg in Frankreich*, josta ei kuitenkaan löydy tällaista sitaattia. Teoksen (Marx 1871) toisessa luvussa Marx toteaa: ”Puolustusota ei tietenkään poissulje sotilaallisten tapahtumien sanelemaa hyökkäyksellisiä operaatioita.”
- 24 Гареев (1985), s. 146–147, ks. myös Фрунзе, М.В.: *Единая военная доктрина и красная армия, Избранные произведения, том 2*, Военное издательство народного комиссариата обороны союза ССР: Москва, 1957, s. 16–18.
- 25 Sama, s. 18–19, ks. myös Гареев (1985), s. 171.
- 26 Иссерсон, Г.С.: Развитие теории советского оперативного искусства в 30-е годы, *Военно-исторический журнал*, (1):1965, s. 38.
- 27 Lalu, Petteri: *Syvää vai pelkästään tiheää : neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2014, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2551-5>, luettu 15.6.2014, s. 96–97. – Yksiniittisen tuomitseva henkilöarviointi tekee harvoin oikeutta kenellekään. Vorošilovilla on myötäilyn ohella ollut todennäköisesti hallinnollisia taitoja.
- 28 Думби, Ю.Ф.: *Военная и научная деятельность Александра Андреевича Свечина*, Московская государственная академия, приборостроения и информатики, Москва, 2000, http://swetschin.narod.ru/others/Dumbi_YuF_Military_and_Scientific_Activity_of_Alexander_Andreevich_Svechin.pdf, luettu 8.2.2013, s. 137.
- 29 Свечин, А.А.: *Стратегия*, Военный вестник, Москва, 1927, http://swetschin.narod.ru/books/Svechin_AA_Strategy.pdf, luettu 8.2.2013, s. 36.
- 30 Sama, s. 32–36.
- 31 Sama, s. 38.
- 32 Свечин (1927), s. 39–40.
- 33 Sama, s. 40–41.
- 34 Sama, s. 41–42.
- 35 Триандафиллов (1936), s. 39–43, 51–59.
- 36 Свечин (1927), s. 42.
- 37 Sama, s. 42–43.
- 38 Harrison, Richard W.: *Architect of Soviet Victory in World War II, The Life and Theories of G.S. Isserson*, McFarland & Company Inc., Publishers, Jefferson, 2010, s. 63, Золотарёв (2000), s. 197–198. – Svetšinin näännytysstrategian arvostelua jatkoivat myös muut neuvostoliittolaiset sotateoreetikot vuosina 1931–1932.
- 39 Думби (2000), s. 107–108, 218.
- 40 Vihavainen, Timo: *Stalin ja suomalaiset*, Otava, Keuruu, 1998, s. 36–41, Lalu (2014), s. 157–158.
- 41 Золотарёв (2000), s. 198.

- 42 Думби (2000), s. 94–95, ks. myös Ходаков, Игорь: Дело ”Весна” – или почему сталин уничтожил русское офицерство, *Военно-промышленный курьер*, (4):2010 <http://dlib.eastview.com/browse/doc/21249276>, luettu 28.6.2012.
- 43 Савинкин, А.Е., Кавтарадзе, А.Г., Белов, Ю.Т. & Домнин, И.В.: *Постижение военного искусства : Идеиное наследие А. Свечина*, Русский путь, 2000 <http://www.rp-net.ru/pdf/rvs/Svechin.pdf>, luettu 21.10.2016, s. 20–21. – Tuhatševskin, Svetšinin päävastustajan ja itsekin vainon kohteeksi joutuneen, ajatuksia alettiin arvostaa jo 1960-luvulla. Svetšinin ajatukset kokivat renessanssin vasta 1980- ja 1990-luvulla Neuvostoliiton ja Venäjän poliittisen heikkouden aikana.
- 44 Тухачевский, М.Н.: Война как проблема вооруженной борьбы, *Большая советская энциклопедия том 12*, Акционерное общество Советская энциклопедия, Москва, 1928, s. 587–588. – Neuvostotietosanakirjan 12. osan sotilaallisia kysymyksiä käsittelevien artikkelien päätoimittajina toimivat Vorošilov ja Tuhatševski.
- 45 Sama, s. 588–589.
- 46 Sama, s. 589–590.
- 47 Sama, s. 590–597.
- 48 Sama, s. 597–598.
- 49 ПУ-26, § 840 s. 218, § 1061 s. 284, ПУ-29 s. 7; § 3 s. 10, PU-36, § 2 s. 8.
- 50 *Полевой устав РККА, проект*, государственное военное издательство наркома Обороны Союза ССР, Москва, 1939, <http://rkka.ru/docs/real/pu39/main.htm>, viitattu 13.12.2016, (Jatkossa ПУ-39), § 2.
- 51 Sama, § 22.
- 52 Ленин (1969b), s. 311–315.
- 53 Золотарёв (2000), s. 191–193.
- 54 *Kansainliiton peruskirja*, https://fi.wikisource.org/wiki/Kansainliiton_peruskirja, luettu 7.11.2016. – Riitojen ratkaisu tuli antaa välitystuomioistuimen tehtäväksi. Jäsenvaltiot sitoutuivat ainoastaan siihen, etteivät ne aloita sotaa ennen kuin kolme kuukautta tuomioistuimen päätöksestä on kulunut.
- 55 ВОВ, s. 140–142.
- 56 ВОВ, s. 143–151.
- 57 Золотарёв (2000), s. 203. – Sotateollisuuden osuus tuotannosta kasvoi: vuonna 1939, kun koko teollisuustuotanto kasvoi 16 %, sotateollisuuden tuotantomäärä oli 46,5 % suurempi edelliseen vuoteen verrattuna.
- 58 Триандафиллов (1936), s. 26. – ”Solmitun kansainvälisen sopimuksen mukaan kaikki valtiot pidättyvät tulevassa sodassa käyttämästä kemiallisia aseita. Käytännössä ei ole yhtään valtiota, joka ei työskentelisi voimakkaasti kemiallisen sodan kysymysten kanssa.”
- 59 Тухачевский (1928), s. 576.
- 60 Шептулин, Александр: *Материалистическая диалектика как научная система*, Издательство Московского университета, Москва, 1983, <http://narod.yandex.ru/100.xhtml?sovphil.narod.ru/diaistmat/diaistmat023.rar>, luettu 19.7.2012, s. 246–250, ks. myös Hegel, Georg: *Science of Logic*, 2001 http://www.hudsoncress.net/hudsoncress.org/html/library/western-philosophy/Hegel_Georg_Science_of_Logic.pdf, luettu 20.11.2016, § 134. – Hegel, käsitteen alkuperäinen esittäjä, selittää kieltämisen kieltämisen seuraavasti: ”joksikin tulemisen vaiheet: tulla joksikin ja lakata olemasta jokin”.
- 61 Вооруженные силы, *Большая советская энциклопедия том 13*, Акционерное общество Советская энциклопедия, 1929, s. 121–122.

- 62 Колтюков, А.А.: *История военного искусства, Учебник для высших военно-учебных заведений Министерства обороны Российской Федерации*, Воениздат, Москва, 2006, s. 44. – Kaaderijärjestelmän perustan luomiseksi Neuvostoliitto tehosti vuonna 1939 asevelvollisuutta pidentämällä miehistön palvelusajan kahteen ja alipäällystön kolmeen vuoteen. Rannikkopuolustuksessa uusi palvelusaika oli neljä vuotta ja laivastossa peräti viisi vuotta.
- 63 Тухачевский (1928), s. 589–580, 1964, Новые вопросы войны, *Избранные произведения 2. том*, Воениздат: Москва, 1964, <http://militera.lib.ru/science/tuhachevsky/35.html>, luettu 5.1.2011, s. 187–188. – Tuhatševski piti avomerilaivastoja tarpeellisina kapitalististen ja imperialististen maiden tarpeelle suojata kauppareittejä ja siirtomaiden hankkimiseen. Hänen mukaansa ilma-aseen kehitys muutti laivastojen merkitystä.
- 64 Колтюков (2006), s. 45, 48–49. – Sotalaivasto sai itsenäisen aseman joulukuussa 1937. Ilmavoimat säilyi osana puna-armeijaa. Sen kokoonpanoon tehtiin 1936–1940 useita tarkistuksia erityisesti raskaiden pommikoneiden organisoinnissa.
- 65 Триандафиллов (1936), s. 16–26. – Triandafillovin teos on julkaistu vuonna 1929. Hän oli tuolloin siirtynyt puna-armeijan esikuntapäällikön sijaiseksi palveltuaan vuodesta 1934 operatiivisen osaston päällikkönä.
- 66 Sama, s. 26–28.
- 67 Sama, s. 26–28, ks. myös Тухачевский (1964b), s. 186. – Tuhatševskin artikkeli *Sodan uudet kysymykset* on kirjoitettu vuonna 1932 hänen toimiessaan puna-armeijan varustelupäällikkönä. Artikkelin julkaistiin vasta vuonna 1962. Artikkelissa on mainintoja muun muassa turbiini- ja reaktiomoottorien sekä helikopterien kehitystyöstä ja viittauksia (todennäköisesti vieraiden valtioiden) salaiseen koetoimintaan.
- 68 Триандафиллов (1936), s. 32, ks. myös Тухачевский (1964b), s. 186–187, Irincheev, Bair: *War of the White Death, Finland Against the Soviet Union 1939–1940*, Pen & Sword, Barnsley, 2011, s. 4, 47. – Irincheev esittää, että neuvostoliittolaisilla oli jo talvisodassa käytössään radio-ohjattavia panssarivaunuja.
- 69 Триандафиллов (1936), s. 34–36, ks. myös Тухачевский (1964b), s. 186–187.
- 70 Триандафиллов (1936), s. 34–36, ks. myös Тухачевский (1964b), s. 181–183.
- 71 Тухачевский (1964b), s. 181–183.
- 72 Лапчинский, А.Н.: *Воздушные силы в бою и операции*, государственное военное издательство: Москва, 1932, http://militera.lib.ru/science/lapchinsky_an1/index.html, luettu 17.4.2012, s. 12, 40.
- 73 Sama, s. 40.
- 74 Lalu (2014), s. 109–110, ks. Myös Sterret, James: *Soviet Air Force Theory, 1918–1945*, Routledge, King's Lynn, 2007, s. 23, 24, 47.
- 75 Rajunen, Jussi: *Ilmatähtystyspalvelusta alueelliseen ilmavalvontaan – Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942* (diss.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Tampere, 2017, s. 76–81.
- 76 Sterret (2007), s. 46–59.
- 77 PU-36, §§ 1, 116.
- 78 Колтюков (2006), s. 48, ks. myös Rajunen (2017), s. 40–41.
- 79 ВОВ, osa 7, s. 37, ks. myös Sterrett (2007), s. 63.
- 80 Иссерсон, Г.С.: Записки современника о М. Н. Тухачевском, *Военно-исторический журнал*, (3): 1963, s. 66, ks. myös Иссерсон (1965), s. 37.
- 81 Harrison (2010), s. 69, ks. myös Иссерсон (1963), s. 66, Иссерсон (1965), s. 37.
- 82 ПУ-26, §§ 191, 207.

- 83 Иссерсон (1963), s. 66, ks. myös Иссерсон (1965), s. 37 vrt. Lalu (2014), s. 139–140. – Huomattavaa on, etteivät Triandafillov ainakaan julkisissa kirjoituksissaan sen enempää kuin puna-armeijan vuoden 1929 kenttäohjesääntökään viittaneet maahanlaskuihin. Niitä käsiteltiin Tuhatševskin kirjoituksissa vasta vuodesta 1934 alkaen.
- 84 Колтюков (2006), s. 86–87, Гречко, А.А. (ред.): *История второй мировой войны 1939–1945, в двенадцати томах*, Военное издательство Министерства обороны СССР, Москва, 1973–1982. (jatkossa ИВМВ), osa 2, s. 181, Harrison (2010), s. 74–75, Lalu (2014), s. 106–107.
- 85 Harrison (2010), s. 71–82, ks. myös Колтюков (2006), s. 89, Lalu (2014), s. 86–87, 96–98.
- 86 Иссерсон (1965), s. 54–55, ks. Myös Lalu (2014), s. 160–161.
- 87 Колтюков (2006), s. 70–71, ks. myös ИВМВ, s. 180–181, Иссерсон (1965), s. 67–68. – Syynä puolustusoperaatioiden teorian huonoon valmisteluun pidettiin ajattelun kehittymättömyyttä (Колтюков). Yllättävän hyökkäyksen epätodennäköisyyttä (ИВМВ), Isserson pitää syynä viivyttelyä ja vallitsevan hyökkäyksellisen doktriinin aiheuttamaa haluttomuutta tarkastella puolustusta muutoin kuin ohimenevänä taktisen taistelun muotona.
- 88 Колтюков (2006), s. 94–95. – Venäjällä toista maailmansotaa ja suurta isänmaallista sotaa (1941–1945) käsittelevissä esityksissä noudatetaan järjestelmällisesti sodan jakamista viiteen vaiheeseen: 1. vaihe (1.9.1939–21.6.1941), 2. vaihe (22.6.1941–18.11.1942), 3. vaihe (19.11.–31.12.1943), 4. vaihe (1.1.1944–9.5.1945), 5. vaihe (9.5.–2.9.1945). Vaiheiden rajat sijoittuvat yleensä sodan neuvostoliittolaisesta näkökulmasta merkittävän tärkeään käännekohtaan. Suuren isänmaallisen sodan vaiheistus on yhtenevä ja se alkaa toisen vaiheen alusta.
- 89 Колтюков (2006), s. 134, 137.
- 90 Колтюков (2006), s. 134, 137–138, ks. myös ВОВ, osa 2, s. 732–733.
- 91 ВОВ, osa 7, s. 66.
- 92 Сталин, И.В.: Приказ народного комиссара обороны 23 февраля 1942 года № 55, *О Великой Отечественной Войне Советского Союза*, Государственное издательство политической литературы, Москва, 1946, http://www.patriotica.ru/history/stalin_war.html, luettu 1.3.2013.
- 93 Колтюков (2006), s. 114–115. – Nykyiset venäläiset sotahistorian esitykset mainitsevat liittoutuneilta saadun materiaaliavun, mutta välttävät liialti korostamasta sen merkitystä.
- 94 Sama, s. 113–115, ВОВ, osa 2, s. 766.
- 95 Sama, s. 117–130.
- 96 Lalu (2014), s. 365.
- 97 Колтюков (2006), s. 99, ВОВ, osa 2, s. 657. – Myös Suomi sai ansaa brittien nopeasti käynnistämistä tukitoimista, kun kuninkaallisen laivaston ilmavoimien koneet hyökkäsivät 30.7.1941 Liinahamarin satamaan.
- 98 Герасимов, Валерий: Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий, *Военно-промышленный курьер*, (8):2013, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, luettu 20.6.2014, ks. myös Thomas, Timothy: *Russia Military Strategy: Impacting 21st Century Reform and Geopolitics*, Foreign Military Studies Office, Leavenworth, 2016, [http://fmso.leavenworth.army.mil/E-Pubs/Epubs/Thomas_Russian Military Strategy_Final_\(2 May 2016\).pdf](http://fmso.leavenworth.army.mil/E-Pubs/Epubs/Thomas_Russian Military Strategy_Final_(2 May 2016).pdf), luettu 17.12.2016, s. 52, 66, 104.
- 99 Савкин, В.Е.: *Основные принципы оперативного искусства и тактики*, Воениздат, Москва, 1972, s. 146.

DAAVID VASTAAN GOLJAT – SUOMALAISET NÄKEMYKSET TULEVASTA SODASTA

1 ARKISTOLÄHTEET

1.1 Kansallisarkisto

Puolustusministeriö

– Koulutus-osasto T 17644/71

Yleisesikunta

– Operatiivinen toimisto T 2866/1, T 2860/1, 10, T 2864/1

– Kaasusuojelutoimisto T 15794/11

– Jalkaväen tarkastajan toimisto T 17814/21

Ilmavoimien esikunta

– P 23/3

II Armeijakunnan Esikunta

– SArk 1588/7

Sotakorkeakoulu

– T 21369/Dg 8, 96

Suojeluskuntain Yliesikunta

– Os Ia/II Ea 1

1.2 Sotataidon laitoksen kokoelma (MpKK)

Armeijakunnan esikunta

– xt 155.

2 KIRJALLISUUS JA OPINNÄYTTEET

Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939. I osa. Ensimmäiset vuodet 1918–1919, Helsinki 1986.

Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939. II osa. Enckellin kausi 1919–1924. Helsinki 1986.

Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939. III osa. Jääkärien aika 1925–1939. Helsinki 1987.

Arto, Eliel: Puna-armeija. Kuopio 1933.

Burg, David–Purcell, Edward: Almanac of World War I, s. 199. The University Press of Kentucky 2004.

Hiltula, Heikki: Neuvostoliiton asevoimista vallinnut käsitys puolustusvoimissamme maailmansotien välillä. SKK:n dt n:o 1363. 1979. KA.

Hollanti, Juha: Alivoimaisen taktiikka. Upseereiden julkinen keskustelu suomalaisesta taktiikasta ennen talvisotaa. EUK:n tutkielma, MpKK. 2014.

Järvinen, Yrjö: Panssarijoukot ja venäläinen panssaritaktiikka. Helsinki 1937.

Järvinen, Yrjö: Jalkaväen raskas aseistus, sen tarve ja sijoitus organisaatioomme, s. 147–148. Tiede ja Ase n:o 5. Helsinki 1937.

Kaasusuojeluohjesääntö. Helsinki 1939. Hyväksytty käyttöön 5.4.1938.

Kurenmaa, A.: Rajoittaako huolto Venäjän toimintamahdollisuuksia sodassa Suomea vastaan. SKK:n dt 304.

Kuussaari, Eero: Venäläinen strategia. dt n:o 36. 1927. KA.

- Lahdenperä, Jyrki: Yleisesikunnan sotilaspoliittisen tilannearvion kehittyminen 1930-luvulla. SKK:n diplomityö 1995.
- Lalu, Petteri: Syvää vai pelkäästään tiheää – neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit (diss.). MpKK:n julkaisusarja 1, n:o 3/2014. Helsinki 2014.
- Liimatainen, Joni: Talvitaistelukokeilut Suomessa ennen talvisotaa. Pro gradu, MpKK. 2015.
- Lintunen, Aleks: Panssarihälytys – hyökkäysvaunukokeiluosaston ajokokeet Karjalan kannaksella 1934. MpKK:n pro gradu 2015.
- Marttinen, Alpo: Sulutus voimasuhteiden tasoittajana Kannaksella ja Karjalan operaatioalueella. SKK:n dt 295. 1938.
- Mäkinen, Einar: Venäjän kenttäohjesääntö. Diplomityö/SKK. 1926. Työ on hävinnyt.
- Nihtilä, Valo: Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen. Tiede ja Ase n:o 3. Helsinki 1935.
- Pajunen, Jussi: Ilmatähystyspalveluksesta alueelliseen ilmavalvontaan. Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942. MpKK:n julkaisusarja 1, n:o 9/2017. Tampere 2017.
- Palkama, Gösta: Pohjois-Suomen sotilaallinen merkitys ja mahdollisuudet joutua vihollisen sotatoimien kohteeksi sodassa Venäjää vastaan. SKK:n dt 291. 1938.
- Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö. Vahvistettu 30.12.1936. Suomalainen käännös, Helsinki 1939.
- Puolustusrevisionin mietintö 1926 (salainen). Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto.
- Raunio, Ari: Sotataidollinen viitekehys ennen talvisotaa. Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu Tiede ja Ase n:o 50. Joensuu 1992.
- Raunio, Ari: Sotatoimet. Suomen sotien 1939–1945 kulku kartoin. Porvoo 2004.
- Roos, Harald, Ekman Torvald, Susi Sulo (toim.): Upseerin käsikirja. Helsinki 1936.
- Snellman, Aarne: Ilmapuolustuskysymyksen selvittelyä. Tiede ja Ase n:o 2. Helsinki 1934.
- Suomen puolustuskysymys 1926 (julkinen). Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto.
- Talvela, Paavo: Offensiiviset mahdollisuudet Laatokan pohjoispuolella, s. 23–26. SKK:n dt n:o 2. 1926.
- Tervasmäki, Vilho–Vuoremaa, Anssi–Juutilainen, Antti: Ylimääräiset harjoitukset – liikekannallepano, joukkojen keskittäminen ja sotavalmius. Talvisodan historia, osa 1. Porvoo 1991.
- Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa (diss.). Joutsa 1996.
- Uola, Kalle: Suomen ilmavoimat 1918–1939. Hämeenlinna 1975.
- Wahlbeck, F. A.: Motomek.joukkojen torjuntamahdollisuudet ja torjunnan järjestely viivytystaistelua käytäessä Karjalan kannaksella. SKK:n dt 282. 1938

3 LEHDISTÖ

- Hagman, Wolf H.: Moto-mekanisoidut joukot suomalaiselta kannalta katsottuna. Sotilasaikakauslehti, lokakuu 1936.
- Heinrichs, Erik: Harhaanjohtavia kuvauksia Venäjän armeijasta. Suomen Sotilasaikakauslehti 1923.
- Järvinen, Yrjö: Väitellyä mekanisoitujen ja motomekanisoitujen joukkojen torjunnasta. Sotilasaikakauslehti, joulukuu 1936.
- Selinheimo, Osmo: Vieläkin motomekanisoiduista joukoista suomalaiselta kannalta katsottuna. Sotilasaikakauslehti, joulukuu 1936.

- Tomson, J.: Puna-armeijan taisteludoktriini virallisten ohjesääntöjen ja sotilaskirjallisuuden valossa. Sotilasaikakauslehti 8, 9 ja 10/1930.
- Turtola, Martti: Tornionjoelta Rajajoelle. Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940 (diss.). Juva ja Porvoo 1984.
- Viljanen, Tauno: Kaasun käytön välineet ja menettelytavat meikäläisissä olosuhteissa, s. 1–33. Sotilasaikakauslehden liitteenä oleva eripainos, toukokuu 1929.
- Åselius, Gunnar: Vihamielinen Suomi, ”vihamielisesti puolueeton” Ruotsi. Teoksessa Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa. Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002. Helsinki 2002.

-
- 1 Ks. esim. Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939. II osa. Enckellin kausi 1919–1924, s. 4–11, 15–17. Helsinki 1986.
 - 2 Burg, David–Purcell, Edward: Almanac of World War I, s. 199. The University Press of Kentucky 2004.
 - 3 Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939. I osa. Ensimmäiset vuodet 1918–1919, s. 70–94. Helsinki 1986.
 - 4 Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa (diss), s. 24. Joutsa 1996.
 - 5 Arimo, Reino: Suomen puolustussuunnitelmat 1918–1939. III osa. Jääkärien aika 1925–1939, s. 80–81. Helsinki 1987.
 - 6 Puolustusrevisionin mietintö 1926 (salainen). Suomen puolustuskysymys 1926 (julkinen). Puolustusministeriön julkaisuja 1926. Kummassakin lähteessä sama sisältö. Lainausta jälkimmäisestä lähteestä.
 - 7 Käännös venäläisestä aikakauslehdestä ”Voenny Vestnik”. Suomen Sotilasaikakauslehti 1927, s. 343.
 - 8 Heinrichs, Erik: Harhaanjohtavia kuvauksia Venäjän armeijasta. Suomen Sotilasaikakauslehti 1923, s. 228.
Hiltula, Heikki: Neuvostoliiton asevoimista vallinnut käsitys puolustusvoimissamme maailmansotien välillä, s. 15 ja 26–27. SKK:n dt n:o 1363. 1979. KA.
 - 9 Puolustusrevisionin mietintö 1926, s. 58–61 ja mietinnön julkinen versio Suomen puolustuskysymys, s. 26–27. Puolustusministeriön julkaisuja, Helsinki 1926.
 - 10 Talvela, Paavo: Offensiiviset mahdollisuudet Laatokan pohjoispuolella, s. 23–26. SKK:n dt n:o 2. 1926. Kuussaari, Eero: Venäläinen strategia, s. 11–14, 50–53 ja 63. SKK:n ruotsalainen strategian opettaja antoi työstä kiittävän palautteen ja oli tekijän kanssa pääosin samaa mieltä. SKK:n dt n:o 36. 1927.
Julkiseen keskusteluun liittyen katso. Hollanti, Juha: Alivoimaisen taktiikka. Upseereiden julkinen keskustelu suomalaisesta taktiikasta ennen talvisotaa. EUK:n tutkielma, MpKK. 2014.
 - 11 Tynkkynen 1996, s. 42–45. Talvitaistelukokeiluista laajemmin katso Liimatainen, Joni: Talvitaistelukokeilut Suomessa ennen talvisotaa. Pro gradu, MpKK. 2015. Julkiseen kirjoitteluun liittyen katso Hollanti 2014, s. 35–42.
 - 12 Tynkkynen 1996, s. 42.
 - 13 Lintunen, Aleks: Panssarihälytys – hyökkäysvaunukokeilusaston ajokokeet Karjalan kannaksella 1934, s. 14. MpKK:n pro gradu 2015. Raunio, Ari: Sotataidollinen viitekehys ennen talvisotaa, s.76. Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu Tiede ja Ase n:o 50. Joensuu 1992.
 - 14 Lahdenperä Jyrki: Yleisesikunnan sotilaspoliittisen tilanearvion kehittyminen 1930-luvulla, s. 21. SKK:n diplomityö vuodelta 1995. KA.

- 15 YE:n n:o 188/IV/25.sal./5.5.1925, Yleiskatsaus n:o 4. Uusi vuoden 1925 kenttäohjesääntö mainitaan lyhyesti ja todetaan, että se on laadittu yksityiskohtaisesti ottaen huomioon viimeisen teknisen kehityksen. Suojeluskuntain Yliesikunta, Osasto Ia/II Ea 1.KA. Mäkisen diplomityö (1926) oli aiheeltaan Venäjän kenttäohjesääntö. Työ on hävinnyt.
- 16 Tomson, J.: Puna-armeijan taisteludoktriini virallisten ohjesääntöjen ja sotilaskirjallisuuden valossa, s. 357–393, 405–437, 478–507. Sotilasaikakauslehti 8, 9 ja 10/1930.
- 17 YE:n tilastoimisto: Puna-armeija 8.1.1931. Allekirjoittamaton. Otettu op 1:n arkistoon numerolla 483/sal./18.7.1931. T 2860/1.KA. Puna-armeijan sotataidollisesta kehityksestä tarkemmin ks. Lahu, Petteri: Syvä vai pelkästään tiheää – Neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit (diss.). MpKK:n julkaisusarja 1, n:o 3/2014. Helsinki 2014.
- 18 YE:n tilastoimisto: Puna-armeija 8.1.1931. Allekirjoittamaton. Otettu op 1:n arkistoon n:o 483/sal./18.7.1931. T 2860/1.KA.
- 19 Puna-armeija. Päivätty lyijykynällä 11.7.1934. Erittäin laaja analyysi. Otettu op 1:n kirjeenvaihtoon numerolla 229/Op1/sal./13.7.1934. T 2860/10.KA.
- 20 Järvinen, Yrjö: Panssarijoukot ja venäläinen panssaritaktiikka, s. 9–10. Helsinki 1937.
- 21 Aikakausi käytti laskuvarjosta nimeä laskuvarjostin ja laskuvarjosotilaasta nimeä ilmadesantti.
- 22 Puna-armeija. Päivätty lyijykynällä 11.7.1934. Erittäin laaja analyysi. Otettu op 1:n kirjeenvaihtoon numerolla 229/Op1/sal./13.7.1934. T 2860/10.KA.
- 23 YE:n tilastoimisto: Puna-armeija 8.1.1931. Allekirjoittamaton. Otettu op 1:n arkistoon n:o 483/sal./18.7.1931. T 2860/1.KA.
- 24 Lahdenperä 1995, s. 26.
- 25 Arto, Eliel: Puna-armeija. Kuopio 1933.
- 26 Tynkkynen 1996, s. 33.
- 27 Jalkaväen tarkastajan tsto:n n:o 7/33./16.2.1933. T 17814/21. KA.
- 28 Lintunen 2015, s. 30.
- 29 Lintunen 2015, s. 38–76.
- 30 Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö. Vahvistettu 30.12.1936. Suomalainen käännös, Helsinki 1939, s. 9, 77–78.
- 31 Sama, s. 131–135.
- 32 Sama, s. 140–142.
- 33 YE:n n:o 366/Op1/sal./18.10.1937. Arvion etulehti puuttuu. Sisältö käsittelee luvuittain puna-armeija liikekannallepanokyvyn, toimintasuunnat sodassa, Pietarin sotilaspiirin ja sotilasmaantieteellisen katsauksen. T 2866/1,KA.
- 34 YE:n 452/Op/sal./31.12.1937. Viite liittyy tsto 1:n numeroon 366/37. T 2866/1.KA.
- 35 Esim. Palkama, G.: Pohjois-Suomen sotilaallinen merkitys ja mahdollisuudet joutua vihollisen sotatoimien kohteeksi sodassa Venäjää vastaan. SKK:n dt 291. 1938. KA. Palkaman yleisesikuntauseerikurssi alkoi vuonna 1936. Marttinen, A. K.: Sulutus voimasuhteiden tasoittajana Kannaksella ja Karjalan operaatioalueella. SKK:n dt 295. 1938. KA. Kurenmaa, A.: Rajoittaako huolto Venäjän toimintamahdollisuuksia sodassa Suomea vastaan. SKK:n dt 304. Arvosteltu päivämäärällä 31.8.1939. KA.
- 36 Wahlbeck, F. A.: Motomek.joukkojen torjuntamahdollisuudet ja torjunnan järjestely viivytystaistelua käytäessä Karjalan kannaksella. SKK:n dt 282. 1938. KA. Airon ja Tapolan merkinnät kansilehdessä.
- 37 Sama, s. 9–13.

- 38 Marttinen, A. K.: Sulutus voimasuhteiden tasoittajana Kannaksella ja Karjalan operaatioalueella, s. 3–4. SKK:n dt 295. 1938. KA.
- 39 Stewenin arvostelu Wahlbeckin työstä. Arvostelu on liitetty työhön.
- 40 Stewenin arvostelu Marttisen työstä. Arvostelu on liitetty työhön.
- 41 Mekanisoitujen joukkojen toiminta. ISO I:n ja Y 14:n karttatarjoitus, lokakuu 1938. T 21369/Dg:96. KA. Yleinen osasto tarkoitti käytännössä maasotalinjaa.
- 42 Nihtilä, Valo: Puolustuksemme järjestyksen ja suorituksen tarkoituksenmukaisuus venäläisten hyökkäysperiaatteet huomioon ottaen, s. 16. Tiede ja Ase n:o 3. Helsinki 1935.
- 43 Hagman, Wolf H.: Moto-mekanisoidut joukot suomalaiselta kannalta katsottuna, s. 637–656. Sotilasaikakauslehti lokakuu 1936. Myöhempään kirjoitteluun liittyen katso Järvinen, Yrjö: Väitellyä mekanisoitujen ja motomekanisoitujen joukkojen torjunnasta, s. 761–768. Sotilasaikakauslehti, joulukuun 1936. Selinheimo, Osmo: Vieläkin motomekanisoiduista joukoista suomalaiselta kannalta katsottuna, s. 769–774. Sotilasaikakauslehti, joulukuun 1936.
- 44 Tynkkynen 1996, s. 34. Kurenmaa 1939, s. 37–38. Ks. myös diplomityön arvostellessen kapteeni S. V. Suden arvostelu. Palkama, Gösta: Pohjois-Suomen sotilaallinen merkitys ja sen mahdollisuudet joutua vihollisen sotatoimien kohteeksi sodassa Venäjää vastaan, s. 58–60. Ks. myös majuri Arton ja everstiluutnantti Stewenin kiittävät arvostelut. SKK:n dt n:o 291. 1938. KA.
- 45 Roos, Harald–Ekman, Torvald–Susi, Sulo (toim.): Upseerin käsikirja, s. 143–152. Helsinki 1936. Järvinen 1937, s. 112–271.
- 46 AKE:n n:o 255/II/222 sa./4.6.1938. Puna-armeijan järjestely (lyhyt yhteenveto). SotaTL:n tutkimustietokanta xt 155. MpKK.
- 47 Sama.
- 48 Åselius, Gunnar: Vihamielinen Suomi, ”vihamielisesti puolueeton” Ruotsi. Teoksessa Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa. Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002, s. 215–217, 221–223. Helsinki 2002.
- Turtola, Martti: Tornionjoelta Rajajoelle. Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940 (diss.), s. 211–215. Juva ja Porvoo 1984.
- 49 Tynkkynen 1996, s. 54–55, 90. Raunio 1992, s. 60.
- 50 Raunio 1992, s. 61–63.
- 51 Nihtilä 1935, s. 14. Järvinen, Yrjö: Jalkaväen raskas aseistus, sen tarve ja sijoitus organisaatioomme, s. 147–148. Tiede ja Ase n:o 5. Helsinki 1937.
- 52 Karimo, Aarno: Kohtalon kolmas hetki. Suomen ja Venäjän sota vv. 1967–1968. Helsinki 1926.
- 53 Tynkkynen 1996, s. 83. Viljanen, Tauno: Kaasun käytön välineet ja menetellytavat meikäläisissä olosuhteissa, s. 1–33. Sotilasaikakauslehden liitteenä oleva eripainos, toukokuu 1929. Kirjoitus on Upseeriliiton vuoden 1928 kirjoituskilpailun voittaja.
- 54 Tynkkynen 1996, s. 83–84.
- 55 PIM:n n:o KI 5231/39/10.5.1939. Sotatarjoituskäskey. T 17644/71, KA. Sotatarjoituskertomuksen kaasuja ja kaasusuojelua käsittelevän osan luonnos. T 15794/11. KA. SKK:n Y 15 karttatarjoitus n:o 5 ja n:o 6, kaasupalvelus. Y 15 luennot ja harjoitukset. SKK:n arkisto 1924–1973. T 21369/Dg 8. KA. Ks. laajemmin Kaasusuojeluohjesääntö. Helsinki 1939.
- 56 YE:n tilastoimisto: Puna-armeija 8.1.1931. Allekirjoittamaton. Otettu op 1:n arkistoon numerolla 483/sal./18.7.1931. T 2860/1.KA. Tynkkynen 1996, s. 76.
- 57 Snellman, Aarne: Ilmapuolustuskysymyksen selvittelyä, s. 143–144. Tiede ja Ase n:o 2. Helsinki 1934.
- 58 Lorentz, Richard, 27.2.1938. P.M. Ilmavoimien kokoonpanosta. Waris, Paavo, 9.5.1938.

- P.M. Ilmavoimiemme osuudesta maamme ilmapuolustukseen. T 2864/1.KA. Uola, Mikko: Suomen ilmavoimat 1918–1939, s. 203 ja 261. Hämeenlinna 1975. Laajemmin ilmauhkasta ks. Pajunen Jussi: Ilmatähystyspalveluksesta alueelliseen ilmavalvontaan. Suomen ilmavalvonnan kehittäminen 1930–1942, s. 50–53. MpKK:n julkaisusarja 1, n:o 9/2017. Tampere 2017.
- 59 Pajunen 2017, s. 52.
- 60 Lahdenperä 1995, s. 103.
- 61 Tervasmäki, Vilho–Vuorenmaa, Anssi–Juutilainen, Antti: Ylimääräiset harjoitukset – liikekannallepano, joukkojen keskittäminen ja sotavalmius, s. 104. Talvisodan historia, osa 1. Porvoo 1991.
- 62 Raunio, Ari: Sotatoimet. Suomen sotien 1939–1945 kulku kartoin, s. 12–13. Porvoo 2004.
- 63 Raunio 2004, s. 40–41.
- 64 II AKE:n n:o 563/kss.kom/132/21.12.1939. SArk 1588/7. KA.
- 65 Tynkkynen 1996, s. 222–223.
- 66 Pajunen 2017, s. 52–54.

VIETNAMIN SOTA – KÄVIKÖ YHDYSVALLAT VÄÄRÄNLAISTA SOTAA VÄÄRÄLLÄ ALUEELLA?

Julkaistu alkuperäisaineisto

FM 100–5, Field Service Regulations, Operations, Department of the Army (Washington D.C., 1962).

Muut lähteet

- Amerikkalaisten saamat kokemukset ilma-aseen käytöstä Vietnamin sodassa lentotoimintalajeittain tarkasteltuna. Maanpuolustuskorkeakoulun (MpKK) historian ryhmätyö, työryhmä 8.
Maanpuolustuskorkeakoulu, Jatkotutkinto-osasto, yleisesikuntaupseerikurssit (marraskuu 1996, MpKK:n historian laitos).
- Buzzanco, Robert: *Master of War. Military Dissent and Politics in the Vietnam Era* (Cambridge University Press 1996).
- Clodfelter, Mark: *The Limits of Air Power. The American Bombing of North Vietnam* (The Free Press, New York 1989).
- Doughty, Robert A.: *The Evolution of US Army Tactical Doctrine, 1946–76. Leavenworth Papers; No. 1. Combat Studies Institute. US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas (August 1979).*
- Dunn, Joe P.: *On Legacies and Lessons. The Literature and the Debate. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. Contributions in Military Studies, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).*
- Dunn, Peter M.: *On Strategy Revisited: Clausewitz and Revolutionary War. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. Contributions in Military Studies, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).*
- Eggleston, Noel C.: *On Lessons: A Critique of the Summers Thesis. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts. Edited by Lawrence E. Grinter*

- and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies*, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).
- Frankum, Jr., Ronald B.: ”Kärpäsen läiskintää pajavasarella”. Ilmasota. Teoksessa *Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen* (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009).
- Gropman, Alan L.: *Lost Opportunities: The Air War in Vietnam, 1961–1973*. Teoksessa *The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies*, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).
- Herring, George C.: *America’s Longest War: The United States and Vietnam, 1950–1975* (John Wiley & Sons, New York 1979).
- Herring, George C.: *American Strategy in Vietnam: The Postwar Debate*. Aikakauslehdessä *Military Affairs* (Kansas State University) 46/April 1982.
- Herring, George C.: *American Strategy in Vietnam: The Postwar Debate*. Teoksessa *The Evolution of Modern Warfare*. Combat Studies Institute C610. Terms II and III, Syllabus/Book of Readings. U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth (Kansas 1996).
- Hung, Nguyen Manh: *The Vietnam War in Retrospect: Its Nature and Some Lessons*. Teoksessa *The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies*, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).
- Isaacs, Arnold R.: *Viimeinen näytös – ja sen jälkeen. Sodan perintö*. Teoksessa *Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen* (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009).
- Kesseli, Pasi (toim.): *Kumouksellinen ja vastakumouksellinen sota – Tutkimus Malaijan (1948–60), Vietnamin (1946–75) ja Algerian (1954–62) sodista*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Historian laitos, julkaisusarja 2, Nro 4 (Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 1998).
- Kinnard, Douglas: *The War Managers* (Avery Publishing Group Inc., Wayne, New Jersey 1985).
- Kolstela, Risto: *Clausewitz ja Yhdysvaltain sotatäito*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Historian laitos, julkaisusarja 2, Nro 3 (Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 1998).
- Laari, Jouni: *Ilmamekanisointi – Maasodan siirtyminen kolmanteen ulottuvuuteen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, taktiikan tutkimuksia, julkaisusarja 1, nro 1/1997 (Joutsa 1997).
- Leonard, Raymond W.: *Learning from History: Linebacker II and U.S. Air Force Doctrine*. Teoksessa *Selected Readings*. Combat Studies Institute, C610. U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth (Kansas 1994).
- Leskinen, Jari: *Taktisista voitoista strategiseen tappioon. Yhdysvalloissa käyty väittely Vietnamin sodan (1965–75) strategiasta, taktiikasta ja opetuksista*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, julkaisusarja 2, Nro 5/1998 (Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1998).
- Lewy, Guenter: *America in Vietnam* (New York, Oxford University Press 1978).
- Michael Jr., Stanley J.: *Vietnam: failure to follow the principles of war*. *Marine Corps Gazette*. Professional Magazine for United States Marines 8/1977.
- Momyer, William W.: *Air Power in Three Wars* (Washington D.C. 1978).
- Osgood, Robert E.: *Limited War Revisited* (A Westview Special Study, Boulder, Colorado 1979).
- Palmer, Dave Richard: *Summons of the Trumpet. U.S.–Vietnam in Perspective* (2. painos, Presidio Press, San Rafael, California 1979).
- Papp, Daniel S.: *Vietnam: The View from Moscow, Peking, Washington* (McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina 1981).

- Raunio, Ari: Joustavan vastaiskun strategia ja Yhdysvaltain nöyryytys Vietnamissa. Teoksessa Ari Raunio (toim.), Petteri Jouko, Pasi Kesseli, Jukka Kulomaa, Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 2, No:8 (Hakapaino Oy, Helsinki 2002).
- Raunio, Ari: Ydinsota hallitsevana Yhdysvaltain uhkakuviissa 1945–61. Teoksessa Ari Raunio (toim.), Petteri Jouko, Pasi Kesseli, Jukka Kulomaa, Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 2, No:8 (Hakapaino Oy, Helsinki 2002).
- Raunio, Ari: Yhdysvaltain asevoimat reformin kautta Persianlahden sotaan. Teoksessa Ari Raunio (toim.), Petteri Jouko, Pasi Kesseli, Jukka Kulomaa, Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 2, No:8 (Hakapaino Oy, Helsinki 2002).
- Rekkedal, Nils Marius ja Milan Vego: Amerikkalaisia ajatuksia sotataidosta. Teoksessa Nils Marius Rekkedal et al. (toim.), Operaatiotaito. Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 1, Nro 1/2013 (Edita Prima Oy, Helsinki 2013).
- Riuttala, Eero: Yhdysvaltojen maavoimien taktiikan kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen. Sotakorkeakoulun diplomityö nro 1302 (1977, Kansallisarkisto).
- Rottman, Gordon L.: Toisenlaisen sodan taktiikka. Yhdysvaltojen doktriinia soveltamassa. Teoksessa Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009).
- Sharp, Ulysses S. Grant: Strategy for Defeat. Vietnam in Retrospect (San Rafael, California 1978).
- Sorley, Lewis: Sodan johtaminen. Strategia, doktriini, taktiikka ja toimintatavat. Teoksessa Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009).
- Summers, Jr., Harry G.: On Strategy: The Vietnam War in Context. Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle Barracks (Pennsylvania 1981).
- Summers, Jr., Harry G.: A Strategic Perception of the Vietnam War. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. Contributions in Military Studies, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).
- Thompson, Robert: No Exit from Vietnam (Chatto & Windus Ltd, London 1969).
- Thompson, Robert (ed.): War in Peace. An Analysis of Warfare since 1945. Consultant Editor Sir Robert Thompson (Orbis Publishing, London 1981).
- Tilford, Jr., Earl H.: Air Power in Vietnam. The Hubris of Power. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. Contributions in Military Studies, Number 67 (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987).
- Weigley, Russel F.: The American Way of War. A History of United States Military Strategy and Policy (New York 1973).
- Westmoreland, William C.: A Soldier Reports (Garden City, N.Y., 1976).
- Wiest, Andrew: Johdanto. Amerikkalainen sota? Teoksessa Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009).

-
- 1 Artikkelele on päivitetty tiivistelmä kirjoittajan vuonna 1998 julkaistusta tutkimuksesta: Taktisista voitoista strategiseen tappioon. Yhdysvalloissa käyty väittely Vietnamin sodan (1965–75) strategiasta, taktiikasta ja opetuksista. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, julkaisusarja 2, Nro 5/1998 (Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1998).
 - 2 Väittelyn suuntauksista ks. George C. Herring, *American Strategy in Vietnam: The Postwar Debate*. Teoksessa *The Evolution of Modern Warfare*. Combat Studies Institute C610. Terms II and III, Syllabus/Book of Readings. U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth (Kansas 1996), s. 611–617. Herringin em. artikkeli on alun perin julkaistu: George C. Herring, *American Strategy in Vietnam: The Postwar Debate*. Aikakauslehdessä *Military Affairs* (Kansas State University) 46/April 1982, s. 57–63.
 - 3 Yhdysvaltain sotataidosta ja sodan kuvasta toisen maailmansodan jälkeen laajemmin ks. esim. Ari Raunio, *Ydinsota hallitsevana Yhdysvaltain uhkakuviissa 1945–61*; Ari Raunio, *Joustavan vastaiskun strategia ja Yhdysvaltain nöyryytys Vietnamissa ja Ari Raunio, Yhdysvaltain asevoimat reformin kautta Persianlahden sotaan*. Teoksessa Ari Raunio (toim.), *Petteri Jouko, Pasi Kesseli, Jukka Kulomaa, Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, *Julkaisusarja 2, No:8* (Hakapaino Oy, Helsinki 2002), s. 30–43, 89–97 ja 141–148 ja Risto Kolstela, *Clausewitz ja Yhdysvaltain sotataito*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Historian laitos, *julkaisusarja 2, nro 3* (Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 1998), s. 53–59.
 - 4 Mainittujen amerikkalaisupseereiden näkemyksistä ks. tiivistetysti Herring (1996), s. 611–613 tai Herring (1982), s. 57–59. Ks. myös Nguyen Manh Hung, *The Vietnam War in Retrospect: Its Nature and Some Lessons*. Teoksessa *The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies, Number 67* (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987), s. 20–21. Mainittujen upseereiden muistelmät: William C. Westmoreland, *A Soldier Reports* (Garden City, N.Y., 1976); Ulysses S. Grant Sharp, *Strategy for Defeat. Vietnam in Retrospect* (San Rafael, California 1978) ja Dave Richard Palmer, *Summons of the Trumpet. U.S.–Vietnam in Perspective* (2. painos, Presidio Press, San Rafael, California 1979).
 - 5 Sama ja Alan L. Gropman, *Lost Opportunities: The Air War in Vietnam, 1961–1973*. Teoksessa *The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies, Number 67* (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987), s. 49–51.
 - 6 Sharp, s. 96.
 - 7 Gropman, s. 49–54 ja Joe P. Dunn, *On Legacies and Lessons. The Literature and the Debate ja Earl H. Tilford, Jr., Air Power in Vietnam. The Hubris of Power*. Teoksessa *The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies, Number 67* (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987), s. 9 ja 76. Ks. myös Guenter Lewy, *America in Vietnam* (New York, Oxford University Press 1978), s. 393 ja Raymond W. Leonard, *Learning from History: Linebacker II and U.S. Air Force Doctrine*. Teoksessa *Selected Readings*. Combat Studies Institute, C610. U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth (Kansas 1994), s. 204.
 - 8 Sama; Ronald B. Frankum, Jr., ”Kärpäsen läiskintää pajavasarella”. Ilmasota. Teoksessa *Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikainen* (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009), s. 219–220 ja Amerikkalaisten saamat kokemukset ilma-aseen käytöstä Vietnamin sodassa lentotoimintalajeittain tarkasteltuna. Maanpuolustuskorkeakoulun

- (MpKK) historian ryhmätö, työryhmä 8. Maanpuolustuskorkeakoulu, jatkotutkinto-osasto, yleisesikuntaupseerikurssit (marraskuu 1996, MpKK:n historian laitos), s. 4–5 ja 11–12.
- 9 Frankum, Jr., s. 217–226 ja Lewy, s. 379–395. Ks. myös Mark Clodfelter, *The Limits of Air Power. The American Bombing of North Vietnam* (The Free Press, New York 1989), s. 132–133; George C. Herring, *America's Longest War: The United States and Vietnam, 1950–1975* (John Wiley & Sons, New York 1979), s. 148–149 ja Tilford, Jr., s. 76.
- 10 Frankum, Jr, s. 219 ja Lewy, s. 379–396 ja 416–417. Ks. myös Stanley J. Michael Jr., *Vietnam: failure to follow the principles of war*. *Marine Corps Gazette. Professional Magazine for United States Marines* 8/1977, s. 59. Neuvostoliiton ja Kiinan Pohjois-Vietnamille antamasta avusta ks. esim.: Daniel S. Papp, *Vietnam: The View from Moscow, Peking, Washington* (McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina 1981), s. 59 lähtien.
- 11 Lewy, s. 417.
- 12 Herring (1996), s. 612; Herring (1982), s. 58; Westmoreland, s. 425–440 ja 498–499; Palmer, s. 205–206 ja Sharp, s. 213 lähtien.
- 13 Sama.
- 14 Lewis Sorley, *Sodan johtaminen. Strategia, doktriini, taktiikka ja toimintatavat*. Teoksessa *Vietnamin sota*, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009), s. 178–186.
- 15 Sama, s. 179–180.
- 16 Robert Thompson (ed.), *War in Peace. An Analysis of Warfare since 1945*. Consultant Editor Sir Robert Thompson (Orbis Publishing, London 1981), s. 197.
- 17 Robert A. Doughty, *The Evolution of US Army Tactical Doctrine, 1946–76*. Leavenworth Papers; No. 1. *Combat Studies Institute. US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas* (August 1979), s. 29–36 ja Gordon L. Rottman, *Toisenlaisen sodan taktiikka. Yhdysvaltojen doktriinia soveltamassa*. Teoksessa *Vietnamin sota*, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009), s. 267–273. Etelä-Vietnamin hallituksen avuksi lähetettiin joukkoja mm. Etelä-Koreasta (50 000 sotilasta), Thaimaasta (11 600), Filippiineiltä (10 500), Australiasta (noin 7 700) ja Uudesta Seelannista (550).
- 18 Sama.
- 19 Rottman, s. 256.
- 20 Sama, s. 256–273.
- 21 Sama, s. 272–274 ja Doughty, s. 31–36.
- 22 Sama.
- 23 Sama.
- 24 Rottman, s. 256 ja 272–274.
- 25 Sama, s. 263–271 ja Doughty, s. 29–38. Ks. myös Pasi Kesseli (toim.), *Kumouksellinen ja vastakumouksellinen sota – Tutkimus Malajian (1948–60), Vietnamin (1946–75) ja Algerian (1954–62) sodista*, *Maanpuolustuskorkeakoulu, Historian laitos, Julkaisusarja 2, Nro 4* (Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 1998), s. 96–99.
- 26 Rottman, s. 268–269 ja Doughty, s. 32–34.
- 27 Rottman, s. 269–270.
- 28 Sama, s. 270–272 ja Doughty, s. 33–34.
- 29 Joe P. Dunn, s. 5–6.
- 30 Sama ja Harry G. Summers, Jr., *On Strategy: The Vietnam War in Context*. *Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle Barracks* (Pennsylvania 1981), s. 53–57. Ks. myös

- Harry G. Summers, Jr., *A Strategic Perception of the Vietnam War. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies, Number 67* (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987), s. 89.
- 31 Summers, Jr. (1981), s. 53–57 ja 80 ja ks. myös Summers, Jr. (1987), s. 89–92.
- 32 Summers, Jr. (1981), s. 47 ja 64–77.
- 33 Summers, Jr. (1981), s. 53 lähtien. Ks. myös Summers, Jr. (1987), s. 89–93.
- 34 Noel C. Eggleston, *On Lessons: A Critique of the Summers Thesis ja Peter M. Dunn, On Strategy Revisited: Clausewitz and Revolutionary War. Teoksessa The American War in Vietnam. Lessons, Legacies, and Implications for Future Conflicts*. Edited by Lawrence E. Grinter and Peter M. Dunn. *Contributions in Military Studies, Number 67* (Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London 1987), s. 111–121 ja 95–108.
- 35 Eggleston, s. 111–121 ja Russel F. Weigley, *The American Way of War. A History of United States Military Strategy and Policy* (New York 1973), s. 5.
- 36 Peter M. Dunn, s. 104–107.
- 37 Doughty, s. 25–26.
- 38 Ks. esim. Kesseli (toim.), s. 80 ja 123–151.
- 39 Rottman, s. 255. Ks. myös Doughty, s. 26.
- 40 Doughty, s. 26 ja artikkelissa mainittu FM 100-5, *Field Service Regulations, Operations*, Department of the Army, Washington D.C., 1962.
- 41 Lewy, s. 437–439. Ks. myös Herring (1996), s. 614 tai Herring (1982), s. 59–60.
- 42 Robert Thompson, *No Exit from Vietnam* (Chatto & Windus Ltd, London 1969), ks. esim. s. 46–62.
- 43 Sama ja ks. myös Thompson (1981), s. 6–7 ja 68–69.
- 44 Lewy, s. 43–46 ja 437–439. Ks. myös Herring (1996), s. 613–614 tai Herring (1982), s. 59–60.
- 45 Sorley, s. 178–189.
- 46 Sama. Ks. myös Kesseli (toim.), s. 100–103.
- 47 Sorley, s. 182–188.
- 48 Robert E. Osgood, *Limited War Revisited (A Westview Special Study, Boulder, Colorado 1979)*, ks. erit. s. 33–51 ja 113–114. Ks. myös Herring (1996), s. 614–615 tai Herring (1982), s. 60–61.
- 49 Eero Riuttala, *Yhdysvaltojen maavoimien taktiikan kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen. Sotakorkeakoulun diplomityö nro 1302 (1977, Kansallisarkisto)*, ks. s. 9–11 ja 78–79 ja Jouni Laari, *Ilmamekanisointi – Maasodan siirtyminen kolmanteen ulottuvuuteen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, taktiikan tutkimuksia, julkaisusarja 1, nro 1/1997 (Joutsa 1997)*, s. 46–48. Ks. myös Nils Marius Rekkedal ja Milan Vego, *Amerikkalaisia ajatuksia sotataidosta. Teoksessa Nils Marius Rekkedal et al. (toim.), Operaatiotaito. Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, julkaisusarja 1, Nro 1/2013 (Edita Prima Oy, Helsinki 2013)*, s. 163–175.
- 50 Douglas Kinnard, *The War Managers* (Avery Publishing Group Inc., Wayne, New Jersey 1985), ks. esim. s. 25.
- 51 Robert Buzzanco, *Master of War. Military Dissent and Politics in the Vietnam Era* (Cambridge University Press 1996), s. 2–3.
- 52 Sama, s. 23.
- 53 Arnold R. Isaacs, *Viimeinen näytös – ja sen jälkeen. Sodan perintö ja Andrew Wiest, Johdanto. Amerikkalainen sota? Teoksessa Vietnamin sota, toimittanut Andrew Wiest, suomentanut Simo Liikanen (Ajatus Kirjat, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009)*, s. 26 ja 297.
- 54 Sama.

JOM KIPPUR 1973 – OLIKO ISRAEL VALMISTAUTUNUT MENNEESEEN SOTAAN?

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Arkistolähteet

IDF and Defense Establishment Archive, Tel Aviv

Agranat-komitean raportti, osa 3.4., Jerusalem 1975

File 35/727/1957

File 4/59/1958

File 937/1034/1965

Liddell Hart Centre for Military Archives, London.

Eversti Yuval Neëmanin kirje Liddell Hartille 13. lokakuuta 1958, LH 2/18.

Neëman, Yuval: *This War of Our Resolution and how to Safeguard it's Achievements*, Liddell Hartin kirjeenvaihto eversti Yuval Neëmanin kanssa 18. elokuuta 1967, LH 2/18.

Wallach: *The development of Israeli Armor Doctrine*, LH 15/5/304.

Opinnäytteet

Dougherty, Stanley J.: *Defense Suppression. Building Some Operational Concepts*, School of Advanced Airpower Studies, Air University Press, Alabama 1992.

Gissin, Raanan: *Command, Control, and Communications Technology: Changing patterns of Leadership in Combat Organizations*, Ph.D. dissertation, Graduate School of Syracuse University, U.M.I., Dissertation Information Service, Michigan 1988.

Jones, Ronald D.: *Israeli Air Superiority in the 1967 Arab-Israeli War: An Analysis of Operational Art*, Naval War College, Newport RI, June 1996.

Loefstedt III, Arthur B.: *Yom Kippur 1973: An Operational Analysis of the Sinai Campaign*, Naval War College, Newport RI, February 1996.

Sager, Dennis F.: *In Search for Leverage: David versus Goliath in 1967*, Naval War College, Newport RI, June 1997.

Sternberg, Charles A.: *The Arab-Israeli Six Day War of 1967: Essential Elements of Operational Art*, Naval War College, Newport RI, June 1995.

JULKAISTUT LÄHTEET

Kirjallisuus ja artikkelit

Adan, Avraham: *On the Banks of Suez*, Arms and Armour Press, London 1980.

Aker, Frank: *October 1973. The Arab-Israeli War*, Archon Books, Connecticut 1985.

Allon, Yigal: *The Making of Israel's Army*, Universe Books, New York 1970.

Asher, Jerry with Hammel, Eric: *Duel for the Golan. The 100-hour battle that saved Israel*, William Morrow and Company Inc, New York 1987.

Aspects of Britain: Britain and the Arab-Israeli Conflict, HMSO Publication Centre, London 1993.

Avidor, Gideon: From Brigade to Division, *Military Review*, October 1978.

Bagnall, N. T.: *The Israeli Experience. A Study of Quality*, Balliol College, Oxford 1973.

- Bar-Siman-Tov, Yaacov: *The Israeli-Egyptian War of Attrition, 1969–1970. A Case Study of Limited Local War*, Columbia University Press, New York 1980.
- Ben-Dor, Charles: Artillery's role in the North, *IDF Journal IV, NO. 3, Fall 1987*.
- Ben-Horin, Yoav and Posen, Barry: *Israel's Strategic Doctrine*, Rand Publications Series, Santa Monica, California 1981.
- Bond, Brian: *Liddell Hart. A Study of his Military Thought*, Cassell & Company Limited, London 1977.
- Brower, Kenneth S.: *Armor in the October War, Selected Readings on the Yom Kippur War*, United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975.
- Cohen, Eliezer "Cheetah": *Israel's Best Defense. The Full Story of the Israeli Air Force*, Orion Books, New York 1993.
- Cordesman, Anthony H. ja Wagner, Abraham R.: *The Lessons of Modern War, Volume I: The Arab-Israeli Conflicts, 1973–1989*, Westview Press, Boulder, San Francisco 1990.
- Crevelde, Martin van: *Command in War*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England 1985.
- Crevelde, Martin van: *The Sword and the Olive. A Critical History of the Israeli Defence Force*, Public Affairs, New York 1998.
- Dayan, Moshe: *Diary of the Sinai Campaign*, Cox & Wyman Ltd., London 1966.
- Dupuy, Trevor, N.: *Elusive Victory. The Arab-Israeli Wars, 1947–1974*, Kendall/Hunt Publishing Company, Third edition, Dubuque Iowa 1992.
- Elazar, David: Military Lessons teoksessa Williams, Louis (toim.): *Military Aspects of the Israeli-Arab Conflict. International Symposium, Jerusalem 12–17 October 1975*, University Publishing Projects, Tel Aviv 1975.
- Gabriel, Richard A.: *Operation Peace for Galilee. The Israeli-PLO War in Lebanon*, Hill and Wang, New York 1984.
- Gawrych, George, W.: *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers number 21, Courtesy of the U.S. Army Center of Military History, Washington, D.C. 1996.
- Ghazala, Mohamed Abdel Halim Abou: The Suez Crossing, kenraalimajuri Mohamed Abdel Halim Abou Ghazalan haastattelu, *Military Review, November 1979*.
- Handel, Michael I.: The Evolution of Israeli Strategy teoksessa Murray, Williamson, Knox, MacGregor ja Bernstein, Alvin (toim.): *The Making of Strategy. Rules, States and War*, Cambridge University Press, New York 1994.
- Harris, J. P. ja Toase, F. H. (toim.): *Armoured Warfare*, B. T. Batsford Ltd., London 1990.
- Heiman, Leo: Israeli Army's Strategic and Tactical Doctrine, *An Cosantoir, January 1965*.
- Herzog, Chaim: *The War of Atonement*, Weinfeld and Nicolson, London 1975.
- Kahalani, Avigdor: *A Warrior's Way*, S.P.I. BOOKS / Shapolsky Publisher, Inc., New York 1994.
- Kahalani, Avigdor: *The Heights of Courage. A tank leader's war on the Golan*, Greenwood Press, London 1984.
- Katz, Samuel M.: *Fire & Steel. Israel's 7th Armored Brigade. Four Decades of Victory and Courage – the Story of the most Awesome Tank Force in the World Today*, Simon & Schuster, 30 Avenue of the Americas, New York, NY 10020, 1996.
- Katz, Samuel M.: *Follow Me! A History of Israel's Military Elite*, Arms & Armour Press Ltd., London 1989.
- Kesseli, Pasi: Alivoimaisen pitää olla aktiivinen? – Israelilainen sodankäyntitaito teoksessa Rantapelkonen, Jari ja Ikonen, Matti: *Sotataidon jäljillä. Taktinen ja viestitaktinen taito taistelukentällä*, Loimaan Kirjapaino Oy, Loimaa 2004.
- Kesseli, Pasi: *In Pursuit of Mobility. The Birth and Development of Israeli Operational Art. From Theory to Practice*, Edita Oyj, Helsinki 2001.

- Kesseli, Pasi: Lähi-itä sotatoimialueena, panssari-ilma-aseen aikakausi jatkuu, *Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla*. Edita Oyj, Helsinki 2002.
- Lanir, Zvi (toim.): *Israeli Security Planning in the 1980's. Its Politics and Economics*, Praeger Publishers, New York 1984.
- Lorch, Netanel: *Shield of Zion. The Israel Defense Forces*, Howell Press Inc., Charlottesville, VA, 1991.
- Love, Kenneth: *Suez. The Twice Fought War*, Lowe & Brydone Ltd, London 1969.
- Luttwak, Edward ja Horowitz, Dan: *The Israeli Army*, Allen Lane Penguin Books Ltd., London 1975.
- Messenger, Charles: *The Art of Blitzkrieg*, Ian Allan Ltd., London 1976.
- Mizrachi, Arie: Israeli Artillery Tactics and Weapons – Lessons Learned in Combat, *Field Artillery, February 1990*.
- Movshovitz, Yoram – Petreanu, Dan: The Artillery Corps – 1948 to Present, *IDF Journal IV, No. 3, Fall 1987*.
- Nikunen, Heikki ja Lappi, Ahti: Ilma-aseen käyttö ja ilmatorjunta Vietnamin ja Lähi-idän sodissa, *Ilmatorjunnan vuosikirja 1975–1976*.
- O'Ballance, Edgar: *No Victor, No Vanquished. The Arab-Israeli War 1973*, Presidio Press, Novato CA 1997.
- O'Ballance, Edgar: *The Sinai Campaign 1956*, Faber and Faber, London 1959.
- Rabin, Yitzhak: *The Rabin Memoirs*, Boston–Toronto, Little, Brown and Company 1979.
- Rodwell, Robert R.: *The Mideast War: "A Damned Close-run Thing", Selected Readings on the Yom Kippur War*, United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975.
- Rothenberg, Gunther E.: *The Anatomy of the Israeli Army*, B. T. Batsford Ltd., London 1979.
- Schiff Zeev: *A History of the Israeli Army (1870–1974)*, Straight Arrow Books, San Francisco 1974.
- Schiff, Zeev: *October Earthquake. Yom Kippur 1973*, University Publishing Projects Ltd., Tel Aviv 1974.
- Sharon, Ariel with Chanoff, David: *The Warrior. The Autobiography of Ariel Sharon*, Macdonald & Co Publishers Ltd, London 1989.
- Tal, Israel: Israel's Defence Doctrine, Background and Dynamics, *Military Review, March 1978*.
- Wakebridge, Charles: The Syrian Side of the Hill, *Military Review, February 1976*.
- Weizman, Ezer: *On Eagles' Wings. The Personal Story of the Leading Commander of the Israeli Air Force*, MacMillan Publishing Co. Inc., New York 1976.
- Weller, Jac: *Foot Soldiers in the Desert, Infantry and the October War, Selected Readings on the Yom Kippur War*, United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975.
- Williams Louis: *The Israel Defense Forces. A People's Army*, Ministry of Defense Publishing House, Tel Aviv, October 1989.
- Young, Peter: *The Israeli Campaign 1967*, William Kimber and Co. Limited, London 1967.

Haastattelut

- Kenraalimajuri (evp.) Avraham Adanin haastattelu 22.5.2000 Tel Avivissa.
- Professori, everstiluutnantti (evp.) Yoav Gelberin haastattelu 11.5.2000 Haifassa.
- Professori Alon Kadishin haastattelu 14.5.2000 Jerusalemissa.
- Eversti (evp.), tohtori Meir Pa'ilin haastattelu 26. toukokuuta 2000 Tel Avivissa.
- Kenraalimajuri (evp.) Uri Simhonin haastattelu 15.5.2000 Tel Avivissa.

1 *Aspects of Britain: Britain and the Arab – Israeli Conflict*, HMSO Publication Centre, London 1993, s. 69 ja 71, Luttwak, Edward ja Horowitz, Dan: *The Israeli Army*, Allen Lane Penguin Books Ltd., London 1975, s. 8, Schiff Zeev: *A History of the Israeli Army (1870–1974)*, Straight Arrow Books, San Francisco 1974a, s. 10–13, Rothenberg, Gunther E.: *The Anatomy of the Israeli Army*, B. T. Batsford Ltd., London 1979, s. 23–24 ja Creveld, Martin van: *The Sword and the*

- Olive. A Critical History of the Israeli Defence Force*, Public Affairs, New York 1998, s. 21–26 ja 33–36.
- 2 Kesseli, Pasi: Alivoimaisen pitää olla aktiivinen? – Israelilainen sodankäyntitaito teoksessa Rantapelkonen, Jari ja Ikonen, Matti: *Sotataidon jäljillä. Taktinen ja viestitaktinen taito taistelukentällä*, Loimaan Kirjapaino Oy, Loimaa 2004, s. 40.
 - 3 Eversti Yuval Neëmanin kirje Liddell Hartille 13. lokakuuta 1958, LH 2/18, Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College, London, Schiff (1974a), s. 24, Rothenberg (1979), s. 28, van Creveld (1998), s. 47, professori Alon Kadishin haastattelu 14.5.2000 Jerusalemissa ja professori, everstiluutnantti (evp.) Yoav Gelberin haastattelu 11.5.2000 Haifassa.
 - 4 Allon, Yigal: *The Making of Israel's Army*, Universe Books, New York 1970, s. 10–11 ja 16.
 - 5 Ben-Horin, Yoav and Posen, Barry: *Israel's Strategic Doctrine*, Rand Publications Series, Santa Monica, California 1981, s. vi–viii ja Handel, Michael I: *The Evolution of Israeli Strategy* teoksessa Murray, Williamson, Knox, MacGregor ja Bernstein, Alvin (toim.): *The Making of Strategy. Rules, States and War*, Cambridge University Press, New York 1994, s. 570 ja 572.
 - 6 Kesseli, Pasi: *In Pursuit of Mobility. The Birth and Development of Israeli Operational Art. From Theory to Practice*, Editia Oyj, Helsinki 2001, s. 90–99.
 - 7 Israelilaiset itse kutsuvat sotaa Siinain operaatioksi tai operaatio *Kadeshiksi*.
 - 8 Luttwak & Horowitz (1975), s. 131–132, Wallach: *The development of Israeli Armor Doctrine*, LH 15/5/304, Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College, London, s. 15–16, IDF and Defense Establishment Archive, Tel Aviv, file 937/1034/1965, van Creveld (1998), s. 158 ja Kesseli (2001), s. 74.
 - 9 IDF and Defense Establishment Archive, Tel Aviv, 35/727/1957 ja 4/59/1958, Luttwak & Horowitz (1975), s. 142, Messenger, Charles: *The Art of Blitzkrieg*, Ian Allan Ltd., London 1976, s. 228, Lanir, Zvi (toim.): *Israeli Security Planning in the 1980's. Its Politics and Economics*, Praeger Publishers, New York 1984, s. 21, Harris, J. P. ja Toase, F. H. (toim.): *Armoured Warfare*, B. T. Batsford Ltd., London 1990, s. 164–165 ja Kesseli (2001), s. 129–134. – Israelilla oli Suezin kriisissä seitsemän jalkaväkiprikaatia, joista yksi oli laskuvarjohyppyihin koulutettu.
 - 10 Suezin kriisissä Israelilla oli vain yksi varsinainen panssariprikaati. Lisäksi heillä oli kaksi mekanisoitua prikaatia, joissa kummassakin oli taisteluvaunuja vain noin puolessa (kahdessa) pataljoonista.
 - 11 IDF and Defense Establishment Archive, Tel Aviv, 35/727/1957, ja Dayan, Moshe: *Diary of the Sinai Campaign*, Cox & Wyman Ltd., London 1966, s. 96, Love, Kenneth: *Suez. The Twice Fought War*, Lowe & Brydone Ltd, London 1969, s. 492, 507 ja 518, Luttwak & Horowitz (1975), s. 157, Katz, Samuel M.: *Fire & Steel. Israel's 7th Armored Brigade. Four Decades of Victory and Courage – the Story of the most Awesome Tank Force in the World Today*, Simon & Schuster, 30 Avenue of the Americas, New York, NY 10020, 1996, s. 52, Creveld, Martin van: *Command in War*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England 1985, s. 197 ja van Creveld (1998), s. 144.
 - 12 Samat.
 - 13 O'Ballance, Edgar: *The Sinai Campaign 1956*, Faber and Faber, London 1959, s. 80–81, Love (1969), s. 546, Luttwak & Horowitz (1975), s. 144, 146 ja 161–163, Rothenberg (1979), s. 140 ja van Creveld (1998), s. 158 ja 196–197.
 - 14 Heiman, Leo: *Israeli Army's Strategic and Tactical Doctrine, An Cosantoir, January 1965*, s. 47 ja 49–50, Luttwak & Horowitz (1975), s. 175, Rothenberg (1979), s. 120, ja Kahalani, Avigdor: *A Warrior's Way*, S.P.I. BOOKS / Shapolsky Publisher, Inc., New York 1994, s. 409–411.
 - 15 Neëman, Yuval: *This War of Our Resolution and how to Safeguard it's Achievements*, Liddell

- Hartin kirjaanvaihto eversti Yuval Ne'emanin kanssa 18. elokuuta 1967, LH 2/18, IDF and Defense Establishment Archive, Tel Aviv, s. 12, Bagnall, N. T.: *The Israeli Experience. A Study of Quality*, Balliol College, Oxford 1973, s. 214–215, Rothenberg (1979), s. 127, Cohen, Eliezer” Cheetah”: *Israel's Best Defense. The Full Story of the Israeli Air Force*, Orion Books, New York 1993, s. 151 ja 168–169 ja Jones, Ronald D.: *Israeli Air Superiority in the 1967 Arab-Israeli War: An Analysis of Operational Art*, Naval War College, Newport RI June 1996, s. 8.
- 16 Luttwak & Horowitz (1975), s. 394–395 ja Dupuy, Trevor, N.: *Elusive Victory. The Arab-Israeli Wars, 1947–1974*, Kendall/Hunt Publishing Company, Third edition, Dubuque Iowa 1992, s. 327.
- 17 Eversti (evp.), tohtori Meir Pa'ilin haastattelu 26. toukokuuta 2000 Tel Avivissa. – Meir Pa'il (entinen Pilawski) kirjoitti ensimmäisen israelilaisen kenttäohjesäännön 1960-luvun alkupuolella.
- 18 Eversti (evp.), tohtori Meir Pa'ilin haastattelu 26. toukokuuta 2000 Tel Avivissa.
- 19 Lanir (1984), s. 22–23, Tal, Israel: Israel's Defence Doctrine, Background and Dynamics, *Military Review, March 1978*, s. 27 ja Handel (1994), s. 538.
- 20 Kesseli (2001), s. 174.
- 21 Rabin, Yitzhak: *The Rabin Memoirs*, Boston–Toronto, Little, Brown and Company 1979, s. 101–102, Sternberg, Charles A.: *The Arab-Israeli Six Day War of 1967: Essential Elements of Operational Art*, Naval War College, Newport RI June 1995, s. 45 ja Sager, Dennis F.: *In Search for Leverage: David versus Goliath in 1967*, Naval War College, Newport RI June 1997, s. 6.
- 22 Handel (1994), s. 566–568.
- 23 Kesseli (2001), liite 15, s. 2.
- 24 van Creveld (1998), s. 124–125 ja 151.
- 25 Young, Peter: *The Israeli Campaign 1967*, William Kimber and Co. Limited, London 1967, s. 85 ja 102.
- 26 Kesseli (2001), s. 180–195.
- 27 Luttwak & Horowitz (1975), s. 363 ja jom kippur -sodan tutkimuskomitean, niin sanotun Agranat-komitean raportti, osa 3.4., Jerusalem 1975, IDF and Defense Establishment Archive, Tel Aviv, s. 1455, Avidor, Gideon: From Brigade to Division, *Military Review, October 1978*, s. 66–68, Rothenberg (1979), s. 158 ja Adan Avraham: *On the Banks of Suez*, Arms and Armour Press, London 1980, s. 42–44.
- 28 Egyptiläisten ja syyrialäisten panssarintorjunnan rungon muodostivat RPG-7-singoin varustetut panssarintorjuntapartiot. Lisäksi Neuvostoliitto oli toimittanut molemmille maille AT-2 (*Swatter*)- ja AT-3 (*Sagger*) -panssarintorjuntaohjuksia. Molemmat ohjustyyppit olivat ensimmäisen sukupolven panssarintorjuntaohjuksia. SA-6-ilmatorjuntaohjuksesta käytettiin Neuvostoliitossa nimitystä *Kub*, Nato-maissa se oli *Gainful*.
- 29 Weizman, Ezer: *On Eagles' Wings. The Personal Story of the Leading Commander of the Israeli Air Force*, MacMillan Publishing Co. Inc., New York 1976, s. 281, Rothenberg (1979), s. 162 ja 174, Gissin, Raanan: *Command, Control, and Communications Technology: Changing patterns of Leadership in Combat Organizations*, Ph.D. dissertation, Graduate School of Syracuse University, U.M.I., Dissertation Information Service, Michigan 1988, s. 333, 336–337 ja 366–367, Williams Louis: *The Israel Defense Forces. A People's Army*, Ministry of Defense Publishing House, Tel Aviv, October 1989, s. 201, Cordesman, Anthony H. ja Wagner, Abraham R.: *The Lessons of Modern War, Volume I: The Arab-Israeli Conflicts, 1973–1989*, Westview Press, Boulder, San Francisco 1990, s. 20–21 ja Cohen (1993), s. 314, 316–318, 320 ja 398.
- 30 Jom kippur -sodan tutkimuskomitean raportti (1975), s. 1437, 1439 ja 1456, Weller, Jac: *Foot Soldiers in the Desert, Infantry and the October War, Selected Readings on the Yom Kippur War*,

- United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975, s. 60–61, Brower, Kenneth S: *Armor in the October War, Selected Readings on the Yom Kippur War*, United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975, s. 36, Rothenberg (1979), s. 160, Cordesman & Wagner (1990), s. 21, van Creveld (1998), s. 207 ja kenraalimajuri (evp.) Avraham Adanin haastattelu 22.5.2000 Tel Avivissa.
- 31 Schiff, Zeev: *October Earthquake. Yom Kippur 1973*, University Publishing Projects Ltd., Tel Aviv 1974b, s. 136–137, Herzog, Chaim: *The War of Atonement*, Weinfeld and Nicolson, London 1975, s. 59, Adan (1980), s. 44–49, Katz, Samuel, M.: *Follow Me! A History of Israel's Military Elite*, Arms & Armour Press Ltd., London 1989, s. 117, Williams (1989), s. 136, 167 ja 196, Cordesman & Wagner (1990), s. 43–44, van Creveld (1998), s. 211–212 ja 225, professori, everstiluutnantti (evp.) Yoav Gelberin haastattelu 11.5.2000 Haifassa ja kenraalimajuri (evp.) Avraham Adanin haastattelu 22.5.2000 Tel Avivissa.
- 32 Gissin (1988), s. 144–145 ja Kesseli (2001), s. 235.
- 33 Schiff (1974b), s. 136–137, Rothenberg (1979), s. 123, Williams (1989), s. 167, 186, 196 ja 199–200, Sharon, Ariel with Chanoff, David: *The Warrior. The Autobiography of Ariel Sharon*, Macdonald & Co. Publishers Ltd, London 1989, s. 237, van Creveld (1998), s. 225 ja kenraalimajuri (evp.) Avraham Adanin haastattelu 22.5.2000 Tel Avivissa. – Vrt. Dupuy, s. 359. Dupuy kirjoittaa 30 puolustusasemasta.
- 34 Kenraalimajuri (evp.) Avraham Adanin haastattelu Tel Avivissa 22.5.2000.
- 35 Jom kippur -sodan tutkimuskomitean raportti (1975), s. 1350–1351 ja kenraalimajuri (evp.) Avraham Adanin haastattelu Tel Avivissa 22.5.2000.
- 36 Tal (1978), s. 30–31 ja 34 ja Schiff (1974b), s. 143.
- 37 Rothenberg (1979), s. 209, Bar-Siman-Tov, Yaacov: *The Israeli-Egyptian War of Attrition, 1969–1970. A Case Study of Limited Local War*, Columbia University Press, New York 1980, s. 191 ja 198–200, Sharon (1989), s. 220, Schiff (1974b), s. 139–140, Williams (1989), s. 200.
- 38 Kesseli, Pasi: Lähi-itä sotatoimialueena, panssari-ilma-aseen aikakausi jatkuu, *Suursotien vuosisata. Sodan ja taistelun kuva 1900-luvulla*. Edita Oyj, Helsinki 2002, s. 125.
- 39 Schiff (1974b), s. 7, Jom kippur -sodan tutkimuskomitean raportti (1975), s. 1368–1369 ja 1405–1406, Adan (1980), s. 33 ja 92, van Creveld (1985), s. 206, 208, 224 ja 230–231, Sharon (1989), s. 293 ja 304, O'Ballance, Edgar: *No Victor, No Vanquished. The Arab-Israeli War 1973*, Presidio Press, Novato CA 1997, s. 100 ja van Creveld (1998), s. 239–240.
- 40 Kesseli (2001), liite 15, sivu 2 ja liite 17, sivu 4. – Ks. myös Lorch, Netanel: *Shield of Zion. The Israel Defense Forces*, Howell Press Inc., Charlottesville, VA, 1991, s. 59 ja Gabriel, Richard A.: *Operation Peace for Galilee. The Israeli-PLO War in Lebanon*, Hill and Wang, New York 1984, s. 75. Jom kippur -sodan jälkeen Israelin puolustusvoimien organisaatiotyyppeihin lisättiin armeijakunta. 1970-luvun monet israelilaiskomentajatkin ovat valmiita myöntämään, että armeijakunta sinänsä saattoi olla oikea ratkaisu koordinoimaan divisioonien operaatioita, mutta operaatioita johtavia johtoportaita ei saanut olla liikaa. Niinpä jom kippur -sodan jälkeen maanpuolustusalueen esikunnan rooli muuttui. Se jäi edelleen hallintoalueelleen koordinoimaan joukkojen rauhanajan kehittämistä ja koulutusta, mutta sodanajan rooli muuttui operaatioiden johtamisesta niitä koordinoivaksi.
- 41 Schiff (1974b), s. 253, Rodwell, Robert R.: *The Mideast War: "A Damned Close-run Thing", Selected Readings on the Yom Kippur War*, United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975, s. 68, Ghazala, Mohamed Abdel Halim Abou: *The Suez Crossing*, kenraalimajuri Mohamed Abdel Halim Abou Ghazalan haastattelu, *Military Review*, November 1979, s. 5,

- Gissin (1988), s. 100, Cordesman & Wagner (1990), s. 74, 86 ja 90, Dougherty, Stanley J.: *Defense Suppression. Building Some Operational Concepts*, School of Advanced Airpower Studies, Air University Press, Alabama 1992, s. 14, Cohen (1993), s. 322, 351–354, 358 ja 387 ja Nikunen, Heikki ja Lappi, Ahti: Ilma-aseen käyttö ja ilmatorjunta Vietnamin ja Lähi-idän sodissa, *Ilmatorjunnan vuosikirja 1975–1976*, s. 184–185 ja 190. – Ks. myös van Creveld (1998), s. 239 ja Schiff (1974b), s. 16–18, 23, 26–27 ja 101. – Sota alkoi 6.10.1973 kello 14. Israelilaiset olivat saattaneet asevoimansa korkeimpaan hälytystilaan jo edellisenä päivänä, mutta eivät ryhtyneet ennalta ehkäisevään iskuun, koska maan hallitus ei arvioinut sodan uhan olevan välitön.
- 42 Gawrych, George, W: *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers number 21, Courtesy of the U.S. Army Center of Military History, Washington, D.C. 1996, s. 16 ja Lofstedt III, Arthur B: *Yom Kippur 1973: An Operational Analysis of the Sinai Campaign*, Naval War College, Newport RI, February 1996, s. 9.
- 43 Schiff (1974b), s. 134, Wakebridge, Charles: *The Syrian Side of the Hill, Military Review, February 1976*, s. 22, Kahalani, Avigdor: *The Heights of Courage. A tank leader's war on the Golan*, Greenwood Press, London 1984, s. 12–13, Asher, Jerry with Hammel, Eric: *Duel for the Golan. The 100-hour battle that saved Israel*, William Morrow and Company Inc., New York 1987, s. 38, Cordesman & Wagner (1990), s. 24, Kahalani (1994), s. 160, Katz (1996), s. 143 ja Gawrych (1996), s. 32–33.
- 44 Asher & Hammel (1987), s. 133–134, Katz (1996), s. 181 ja Kesseli (2004), s. 50.
- 45 Schiff (1974b), s. 48, Gissin (1988), s. 139, Cordesman & Wagner (1990), s. 74 ja 82–83, Dougherty (1992), s. 14, Cohen (1993), s. 352–354, 362 ja 388–389 ja van Creveld (1998), s. 233 ja 240–241.
- 46 Schiff (1974b), s. 247, 249 ja 264, Dupuy (1975), s. 54–55, Herzog (1975), s. 220 ja 227, Sharon (1989), s. 317–318 ja 322, Gawrych (1996), s. 60, 62, 65 ja 72, Aker, Frank: *October 1973. The Arab-Israeli War*, Archon Books, Connecticut 1985, s. 107–109 ja Kesseli (2001), s. 278.
- 47 Schiff (1974b), s. 48, 67 ja 122, Rothenberg (1979), s. 189, van Creveld (1985), s. 220, Asher & Hammel (1987), s. 134, Gissin (1988), s. 346 ja 348, Gawrych (1996), s. 46 ja 49, Katz (1996), s. 145 ja van Creveld (1998), s. 229–231 ja 240. – Reservistä palvelukseen kutsuttuja kenraaleja olivat muun muassa Ariel Sharon, Avraham Adan ja Dan Laner. Myös Eteläisen Maanpuolustusalueen komentajan neuvonantajaksi kutsuttiin reservistä jatkuvan virran doktriinin taitaja, entinen Israelin puolustusvoimien komentaja, kenraaliluutnantti Haim Bar Lev.
- 48 Weller, Jac: *Foot Soldiers in the Desert, Infantry and the October War, Selected Readings on the Yom Kippur War*, United States Army, Institute for Military Assistance, August 1975, s. 59, Bond, Brian: *Liddell Hart. A Study of his Military Thought*, Cassell & Company Limited, London 1977, s. 268, Asher & Hammel (1987), s. 141–142, Gissin (1988), s. 144 ja 362, Lofstedt (1996), s. 14, 16 ja 18 ja kenraalimajuri (evp.) Uri Simhonin haastattelu 15.5.2000 Tel Avivissa.
- 49 Elazar, David: *Military Lessons teoksessa Williams, Louis (toim.): Military Aspects of the Israeli-Arab Conflict. International Symposium, Jerusalem 12–17 October 1975*, University Publishing Projects, Tel Aviv 1975, s. 248, Gissin (1988), s. 146 ja Kesseli (2001), s. 296.
- 50 Ensimmäisen sukupolven *Swatter*- ja *Sagger*-ohjusten osumatodennäköisyys oli pieni, koska aseiden ampumatekniikka oli monimutkainen ja ohjusten lentoaika oli pitkä. Ohjusten menestyksellinen ampuminen oli huonosti koulutetuille syyrialaisille vaativa tehtävä.
- 51 Kesseli (2002), s. 126.
- 52 Cordesman & Wagner (1990), s. 82 ja 92–93, Dougherty (1992), s. 15, Cohen (1993), s. 352 ja 357–358 ja van Creveld (1998), s. 240–241.

- 53 Schiff (1974b), s. 298–299, Katz (1989), s. 127–128, Williams (1989), s. 270 ja 274, Dupuy (1992), s. 559, 561 ja 563–564 ja O’Ballance (1997), s. 316–317.
- 54 Tal (1978), s. 37, Rothenberg (1979), s. 214 ja 217, Gabriel (1984), s. 21, Movshovitz, Yoram – Petreanu, Dan: The Artillery Corps – 1948 to Present, *IDF Journal IV, No. 3, Fall 1987*, s. 19, Ben-Dor, Charles: Artillery’s role in the North, *IDF Journal IV, NO. 3, Fall 1987*, s. 35, Mizrahi, Arie: Israeli Artillery Tactics and Weapons – Lessons Learned in Combat, *Field Artillery, February 1990*, s. 9–10 ja eversti (evp.), tohtori Meir Pa’ilin haastattelu 26.5.2000 Tel Avivissa.
- 55 Kesseli (2004), s. 50–51.
- 56 Kesseli (2004), s. 50–51.

AFGANISTANILAINEN PIRUNNYRKKI KREMLIN EREHDYS – LOPUTON SOTA?

[Hakasuissa ajankohta, jolloin tieto on luettu internetistä.]

JULKAISTUT ALKUPERÄISLÄHTEET

- Chernyaev Anatoly S.: Anatoly S. Chernyaev Notes. Afghanistan and the Soviet Withdrawal 1989: 20 Years Later. The National Security Archive. <nsarchive.gwu.edu/NSAEBB272/index.htm> [2010].
- Chernyaev, Anatoly S.; The Diary of Anatoly Chernyaev (1985). The National Security Archive. <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB192/index.htm>> [28.4.2009].
- Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan. <<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/76/soviet-invasion-of-afghanistan>> [2016].
- The Constitution of Afghanistan 1987. <<http://www.afghan-web.com/history/const1987.html>> [22.6.2010].
- Sowjetische Geheimdokumente zum Afganistankrieg (1978–1991), Herausgegeben von Pierre Allan, Paul Bucherer, Dieter Kläy, Albert A. Stahel, Jürg Stüssi-Lautenbourg. Strategische Studien. Band 8. vdf Hochschulverlag AG an der ETH, Zürich 1995.

KIRJALLISUUS JA ARTIKKELIT

- Adkin, Mark – Yousaf, Mohammed: Die Bärenfalle. Baret Verlag. Düsseldorf 1992.
- Afghanistan, a country study 1986, <<http://www.gliit.edu/govdocs/afghanistan/NationalSecurity.html>> [2009].
- Amstutz, J. Bruce: Afghanistan. The First Five Years of Soviet Occupation. University Press of the Pasific. Honolulu, Hawaii 2002 (1986).
- Aittokoski, Heikki: Nato sinetöi asteittaisen aikataulun vetäytymiselle Afganistanista. Katse kohti ulospääsyä. Helsingin Sanomat 20.11.2010.
- Allan, Pierre – Kläy Dieter: Zwischen Bürokratie und Ideologie. Entscheidungsprozesse in Moskau Afghanistankonflikt. Verlag Paul Haupt. Bern, Stuttgart, Wien 1999.
- Baumann, Robert F.: Russian-Soviet Unconventional Wars in the Caucasus, Central Asia, and Afghanistan. Combat Studies Institute. U.S. Army Command and General Staff College. Fort Leavenworth, Kansas 1993.

- The Bear Went Over the Mountain. Soviet Combat Tactics in Afghanistan. Edited by Lester W. Grau. Foreign Military Studies Office. Fort Leavenworth, Kansas. Frank Cass. London, Portland, Or. 1998.
- Coll, Steve: Ghost Wars. The Secret History of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001. Penquin Books 2004.
- Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: The Lessons of Modern War. Volume III. The Afghan and Falkland Conflicts. Westview Press. Boulder and San Francisco 1991.
- O’Ballance, Edgar: Afghan Wars 1839–1992. What Britain Gave Up and the Soviet Union Lost. Brassey’s. London, New York 1993.
- Berger, Silvia – Kläy, Dieter – Stahel, Albert A.: Ein Land am Scheideweg. Afghanistan zwanzig Jahre nach dem sowjetischen Einmarsch. Painamaton käsikirjoitus. 2001. Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitos. Helsinki.
- Beškarev, A. I.: Peretšen v/tš Ogranitšennogo Kontingenta (40-ja armija) <http://artofwar.ru/b/beshkarev_a_i/perechenx.shtml> [3.6.2009].
- Dalnaja aviatsija. Pervye 90 let. Polygon Press. Moskva. 2004.
- Dupree, Louis: Afghanistan. Oxford University Press 2005; Afghanistan, a country study 1986, <<http://www.gliit.edu/govdocs/afghanistan/NationalSecurity.html>> [2009].
- Garejev, M. A.: Afganskaja Strada (s sovetiskimi voiskami I bez nih). Moskva. ”Insan”. 1999.
- Gates, Robert M.: From the Shadows. Simon & Schuster 1997.
- Giustozzi, Antonio: War, Politics and Society in Afghanistan 1978–1992. Georgetown University Press/Washington D.C. 2000.
- Grif sekretnosti snjat. Poteri Vooružennyh Sil SSSR v voinah, boevyh deistvijah I voennyh konfliktah. Statistišeskoe issledovanie. Pod obštsei redaktsie kandidata voennyh nauk general-polkovnika G. F. Krivošeeva. Voennoe izdatelstvo. Moskva 1993.
- Gromov, B. V.: Ogranitšennyi kontingent. 1994. <http://www.rsva.ru/biblio/prose_af/limited_contingent/index.shtml> [2010].
- Isby, David: Weapons and Tactics of the Soviet Army. Jane’s 1988.
- Katzman, Kenneth: Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy Concerns. Report for Congress. Updated May 20, 2002. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/10913.pdf>> [18.5.2010].
- Kulomaa, Jukka: Punaisen Afganistanin puolesta 1979–1989. Neuvostoliiton interventio – sota – sotataito. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2, N:o 17. Edita Prima Oy, 2011.
- Kulomaa, Jukka: Syvään taisteluun. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991. Maapuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisuja. Helsinki 2004.
- Landler, Mark: Obama Says He Will Keep More Troops in Afghanistan Than Planned. The New York Times. July 6, 2016.
- Ljahovski. A. A. – Zabrodin, V. M.: Tainy afganskoi voiny. ”Planeta”. Moskva 1991.
- Ljahovski, Aleksander Antonovič: Tragedija I doblest Afgana. Moskva 1995. <http://www.rsva.ru/biblio/prose_af/afgan_tragedy_and_glory/index.shtml> [2009].
- Lyakhovskiy 2007; Grau, Lester W.: The Takedown of Kabul: An Effective Coup de Main. Block by Block: The Challenges of Urban Operations. U.S. Army Command and General Staff College Press. Fort Leavenworth, Kansas 1993, <www-cgsc.army.mil/carl/download/csipubs/block/chp9_block%20by%20block.pdf> [16.1.2007].
- Lyakhovskiy, Aleksandr Antonovich: Inside the Soviet Invasion of Afghanistan and the Seizure of Kabul, December 1979. Cold War International History Project. Working Paper No. 51, January 2007. <http://wilsoncenter.org/topics/pubs/WP51_Web_Final.pdf> [30.3.2010].

- Markovski, Viktor: *Primenenim dalnei aviatsija v Afganistane*. <<http://www.airwar.ru/history/locwar/afgan/da/ada.html>> [23.2.2007].
- Markovski, Viktor: *Žarkoe nebo Afganistana*. Moskva 2000.
- McMichael, Scott R.: *Stumbling Bear. Soviet Military Performance in Afghanistan*. Brassey's (UK) 1991.
- Merimski, Viktor: *V pogone za "Lvom Pandžera"*. Moskva 1993, glava 6, (Käytetty kirjan internetversiota: <http://militera.lib.ru/memo/russian/merimsky_val/index.html> [2000].
- Nešumov, Ju. A.: *Granitsy Afganistana. Tragedija I uroki*. Moskva, Žukovskii, "Granitsa", "Kutškovo pole". 2006.
- Predicting the Soviet Invasion of Afghanistan. The Intelligence Community's Record*. Center for the Study of Intelligence. <[https://www.cia.gov/csi/monograph/afghanistan\(index.html](https://www.cia.gov/csi/monograph/afghanistan(index.html))> [2009].
- Rasanayagam, Angelo: *Afghanistan. A Modern History*. I. B. Tauris. London, New York 2005.
- Rubin, Barnett R.: *Afghanistan: The Forgotten Crisis*. February 1996. <<http://www.fuhem.es/portal/areas/paz/observatio/informes/afganistan1.htm>> [22.12.2006].
- Rubin, Barnett R.: *The Fragmentation of Afghanistan. State Formation and Collapse in the International System*. Yale University Press. New Haven and London 2002.
- The Soviet-Afghan War. How a Superpower Fought and Lost*. The Russian General Staff. Translated and edited by Lester W. Grau and Michael A. Gress. University Press of Kansas 2002.
- Soviet troops in Afghanistan? Pure fabrication*. CNN Cold War – First Draft: Pravda. <<http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/20/1.st.draft/pravda.html>> [8.2.2007].
- UNHCR. *The State on the World's Refugees 2000: Fifty Years of Humanitarian Action*. Chapter 5: Proxy wars in Africa, Asia and Central America, s. 119. <<http://www.unhcr.org/en/documents/>> [28.2.2007].
- Urban, Mark: *War in Afghanistan*. Mcmillan Press 1988.
- Varennikov, Valentin Ivanovič: *Nepovtorimoe. Kniga 5*. Moskva 2002. <<http://www.valentinvarennikov.ru/books/html/book5.html>> [2006–2009].
- Voenno-transportnaja aviatsija Rossii 75 let*. Polygon Press. Moskva 2006.
- Volkov, A.: *Spetsnaz na trope voiny*. <<http://www.rsva.ural.ru/library/mbook.php?id=63>> [7.1.2008].
- Zaets, Andrei: *Bronetankovaja tehnika v Afganistan (1979–1989)*. <<http://www.rsva.ural.ru/library/weapon.php?id=570>> [20.10.2009].
- Žirohov, M. A.: *Sostav 40-1 armii za period prebyvanija na territorii Afganistana i ego izmenenija za 1980–1983 gg, 1984–1986 gg, 1987–1989 gg*. <http://artofwar.ru/z/zhirohov_m_a/text_0370-1.shtml (0380.shtml,0390.shtml)> [23.5.2007].

-
- 1 Neuvostoliittolaisen sotataidon yleisestä kehityksestä tässä ja jäljempänä esim. Kulomaa, Jukka: *Syvään taisteluun*. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991. Maapuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisu. Helsinki 2004, passim.
 - 2 Afganistanin historian yleiskuvauksen lähteinä: Dupree, Louis: *Afghanistan*. Oxford University Press 2005; *Afghanistan, a country study 1986*, <<http://www.gl.iit.edu/govdocs/afghanistan/NationalSecurity.html>> [luettu 2009].
 - 3 Afganistanin sodan ja sen taustan tarkastelu perustuu teokseen: Kulomaa, Jukka: *Punaisen Afganistanin puolesta 1979–1989*. Neuvostoliiton interventio – sota – sotataito. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2, N:o 17. Edita Prima Oy, 2011. Tähän artikkeliin on sisällytetty kootusti viittauksia sen keskeisiin lähteisiin. Tarkemmin eritellyt lähdeviitteet löytyvät edellä mainitusta teoksesta.

- 4 Poliittisen johdon tilanteenarvioista: NKP:n politbyroon kokouspöytäkirjat 17.3., 18.3. ja 22.3.1979. Gromykon, Ustinovin ja Ponomarevin raportti NKP:n keskuskomitealle 28.6.1979. Keskuskomitean kokous 29.6.1979. Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan. <<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/76/soviet-invasion-of-afghanistan>> [2016].
- 5 Päätöksenteosta: Andropovin muistio Brežneville 1.12.1979. Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan; Lyakhovskiy, Aleksandr Antonovich: Inside the Soviet Invasion of Afghanistan and the Seizure of Kabul, December 1979. Cold War International History Project. Working Paper No. 51, January 2007. <http://wilsoncenter.org/topics/pubs/WP51_Web_Final.pdf> [30.3.2010]; Garejev, M. A.: Afganskaja Strada (s sovetskimi voiskami i bez nih), Moskva. ”Insan” 1999, s. 44.
- 6 Faksimilekopio päätöisasiakirjasta esim. Sowjetische Geheimdokumente zum Afganistankrieg (1978–1991), Strategische Studien. Band 8. vdf Hochschulverlag AG an der ETH, Zürich 1995, s. 127; Lyakhovskiy 2007, s. 34.
- 7 Lyakhovskiy 2007, s. 19–44; Ljahovski, Aleksander Antonovitš: Tragedija I doblest Afgana. Moskva 1995, glava II. <http://www.rsva.ru/biblio/prose_af/afgan_tragedy_and_glory/index.shtml> [2009]; The Soviet-Afghan War. How a Superpower Fought and Lost. The Russian General Staff. Translated and edited by Lester W. Grau and Michael A. Gress. University Press of Kansas 2002, s. 11; Predicting the Soviet Invasion of Afghanistan. The Intelligence Community’s Record. Center for the Study of Intelligence. <<https://www.cia.gov/csi/monograph/afghanistan/index.html>> [2009].
- 8 Lyakhovskiy 2007, s. 14–45; Gromykon, Andropovin, Ustinovin ja Ponomarevin muistio politbyroolle 29.10.1979. Politbyroon päätös 6.12.1979. Raportit Neuvostoliiton Afganistanin-lähettilään keskusteluista Aminin kanssa 3.11.1979 ja 6.12.1979. Cold War International History Project. Soviet Invasion of Afghanistan; Predicting the Soviet Invasion of Afghanistan: The Intelligence Community’s Record; Sowjetische Geheimdokumente zum Afganistankrieg (1978–1991), s. 225–226; Soviet troops in Afghanistan? Pure fabrication. CNN Cold War – First Draft: Pravda. <<http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/20/1.st.draft/pravda.html>> [8.2.2007].
- 9 Luvun päälähteinä: Lyakhovskiy 2007; Grau, Lester W., The Takedown of Kabul: An Effective Coup de Main. Block by Block: The Challenges of Urban Operations. U.S. Army Command and General Staff College Press. Fort Leavenworth, Kansas 1993, s. 291–324. <www.cgsc.army.mil/carl/download/csipubs/block/chp9_block%20by%20block.pdf> [16.1.2007]; The Soviet-Afghan War, s. 197–198; Voennno-transportnaja aviatsija Rossii 75 let. Polygon Press. Moskva 2006, s. 113–115.
- 10 Ljahovski 1995, glava III; Gromov, B. V.: Ogranitšennyy kontingent. 1994, glava ”Pervaja komandirovka” (Taškent–Kabul, Pervye boevye deistvija) <http://www.rsva.ru/biblio/prose_af/limited_contingent/index.shtml> [2010]; Garejev, s. 40; Politbyroon kokouspöytäkirja 7.2.1980 sekä Gromykon, Andropovin, Ustinovin ja Zagladinin raportti NKP:n keskuskomitealle 7.4.1980. Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan.
- 11 Gates, Robert M.: From the Shadows. Simon & Schuster 1997, s. 251–252, 339–350; Coll, Steve: Ghost Wars. The Secret History of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001. Penquin Books 2004, s. 153–154; Rasanayagam, Angelo: Afghanistan. A Modern History. I. B. Tauris. London, New York 2005, s. 104–109; Rubin, Barnett R.: Afghanistan: The Forgotten Crisis. February 1996. <<http://www.fuhem.es/portal/>>

- areas/paz/observatio/informes/afganistan1.htm> [22.12.2006]; Katzman, Kenneth: Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy Concerns. Report for Congress. Updated May 20, 2002. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/10913.pdf>> [18.5.2010]; UNHCR. The State of the World's Refugees 2000: Fifty Years of Humanitarian Action – Chapter 5: Proxy Wars in Africa, Asia and Central America. <<http://www.unhcr.org/en/documents/>> [28.2.2007].
- 12 Adkin, Mark – Yousaf, Mohammed: Die Bärenfalle. Baret Verlag, Düsseldorf 1992, s. 25–27, 75–123.
Baumann, Robert F.: Russian-Soviet Unconventional Wars in the Caucasus, Central Asia, and Afghanistan. Combat Studies Institute. U.S. Army Command and General Staff College. Fort Leavenworth, Kansas 1993, s. 169; Amstutz, J. Bruce: Afghanistan. The First Five Years of Soviet Occupation. University Press of the Pacific. Honolulu, Hawaii 2002 (1986), s. 128, 155; Ljahovski 1995, glava V, VII.
- 13 Adkin – Yousaf, s. 59–74, 138–153; Ljahovski, A. A. – Zabrodin, V. M.: Tainy afganskoi voiny. "Planeta". Moskva 1991, s. 86–87; Ljahovski 1995, glava IV, V; Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: The Lessons of Modern War. Volume III. The Afghan and Falkland Conflicts. Westview Press. Boulder and San Francisco 1991, s. 55; O'Ballance, Edgar: Afghan Wars 1839–1992. What Britain Gave Up and the Soviet Union Lost. Brassey's. London, New York 1993, s. 147, 158–159, 171–172, 174–175; The Soviet-Afghan War, s. 65–69; Grif sekretnosti snjat. Poteri Vooruzhennyh Sil SSSR v voinah, boevyh deistvijah I voennyh konfliktah. Statistitšeskoe issledovanie. Voennoe izdatelstvo. Moskva 1993, s. 406.
- 14 The Soviet-Afghan War, s. 12, 26, appendix 1 (s. 320); Gromov, B. V.: Ogranitšennyy kontingent. 1994, glava "Tretja komandirovka" (Voенno-vozdušnye sily); Beškarev, A. I.: Peretšen v/tš Ogranitšennogo Kontingenta (40-ja armija) <http://artofwar.ru/b/beshkarev_a_i/perechenx.shtml> [3.6.2009]; Žirohov, M. A.: Sostav 40-1 armii za period prebyvanija na territorii Afganistana i ego izmenenija za 1980–1983 gg, 1984–1986 gg, 1987–1989 gg. <http://artofwar.ru/z/zhirohov_m_a/text_0370-1.shtml (0380.shtml,0390.shtml)> [23.5.2007].
- 15 Giustozzi, Antonio: War, Politics and Society in Afghanistan 1978–1992. Georgetown University Press/Washington D.C. 2000, s. 84–109, table 19 (s. 260), table 27 (s. 266), table 53 (s. 285).
- 16 Gromov, glava "Pervaja komandirovka" (Pervye boevye deistvija), glava "Tretja komandirovka" (Razvedka); The Soviet-Afghan War, s. 228–233; McMichael, Scott R.: Stumbling Bear. Soviet Military Performance in Afghanistan. Brassey's (UK) 1991, s. 108.
- 17 The Soviet-Afghan War, s. 73–74, 93; Garejev, s. 59; Ljahovski 1995, glava III.
- 18 The Soviet-Afghan War, s. 74–84, 167–176, 190–193; Urban. Mark: War in Afghanistan. Mcmillan Press 1988, s. 60–61, 107–109; Codesman–Wagner, s. 39–55; Ljahovski 1995, glava VIII; O'Balance, s. 132; The Bear Went Over the Mountain, s. 53–55; Gromov, glava "Vtoraja komandirovka" (Upravlenie ognem); Zaets, Andrei: Bronetankovaja tehnika v Afganistan (1979–1989), <<http://www.rsva-ural.ru/library/weapon.php?id=570>> [20.10.2009]; Isby, David: Weapons and Tactics of the Soviet Army. Jane's 1988, s. 120, 124, 130, 139, 178; Merimski, Viktor: V pogone za "Lvom Pandžera". Moskva 1993, glava 6; <http://militera.lib.ru/memo/russian/merimsky_val/index.html> [2000].
- 19 Garejev, s. 59; Ljahovski 1995, glava III.
- 20 The Soviet-Afghan War, s. 129–130; The Bear Went Over the Mountain. Soviet Combat Tactics in Afghanistan. Edited by Lester W. Grau. Foreign Military Studies Office. Fort Leavenworth, Kansas. Frank Cass. London, Portland, Or. 1998, s. 173–174.
- 21 Markovski, Viktor: Žarkoe nebo Afganistana. Moskva 2000, s. 4–55, 68–100; The Soviet-Afghan War, s. 210–212, 214–215, 217–221; Dalnjaja aviatsija. Pervye 90 let. Polygon Press. Moskva

- 2005, s. 243–244, 316, 321, 337; Markovski, Viktor: Primeneniem dalnei aviatsija v Afganistane. <<http://www.airwar.ru/history/locwar/afgan/da/ada.html>> [23.2.2007].
- 22 Nešumov, Ju. A.: Granitsy Afganistana. Tragedija I uroki. Moskva, Žukovskii, ”Granitsa”, ”Kutškovo pole”. 2006, passim; Ljahovski 1995, glava IV, VI; The Soviet-Afghan War, s. 131–135, 218–219; Giustozzi, s. 100–101; The Bear Went over the Mountain, s. 173; Volkov, A.: Spetsnaz na trope voyny. <<http://www.rsva.ural.ru/library/mbook.php?id=63>> [7.1.2008].
- 23 A. Majorovin, Ju. Maksimovin, V. Samoilenkon, V. Tšeremnyhin ja V. Rodinin raportti Ustinoville 10.5.1981. Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan.
- 24 NKP:n keskuskomitean politbyroon istunto 10.3.1983. Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan; The Soviet-Afghan War, s. 12, 26, appendix 1 (s. 320); Grif sekretnosti snjat, s. 201–402.
- 25 Chernyaev, Anatoly S.:o The Diary of Anatoly Chernyaev (17.10.1985). The National Security Archive. <<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB192/index.htm>> [28.4.2009]; Allan, Pierre – Kläy Dieter: Zwischen Bürokratie und Ideologie. Entscheidungsprozesse in Moskaus Afganistankonflikt. Verlag Paul Haupt. Bern, Stuttgart, Wien 1999, s. 387–389; Politbyroon istunto 13.11.1986. Cold War International History Project, Virtual Archive, Collection: Soviet Invasion of Afghanistan.
- 26 Politbyroon istunnot 21.1.1987 ja 23.2.1987. Anatoly S. Chernyaev Notes. Afghanistan and the Soviet Withdrawal 1989: 20 Years Later. The National Security Archive. <nsarchive.gwu.edu/NSAEBB272/index.htm> [2010].
- 27 The Constitution of Afghanistan 1987. <<http://www.afghan-web.com/history/const1987.html>> [22.6.2010]; Allan – Kläy, s. 393–394; Rubin, Barnett R.: The Fragmentation of Afghanistan. State Formation and Collapse in the International System. Yale University Press. New Haven and London 2002, s. 153; ”Kansallisen sovinnon politiikasta” laajemmin esim. Giustozzi, s. 154–197.
- 28 UNHCR. The State on the World’s Refugees 2000: Fifty Years of Humanitarian Action. Chapter 5: Proxy wars in Africa, Asia and Central America, s. 119. <<http://www.unhcr.org/en/documents/>> [28.2.2007]; Giustozzi, s. 115, Table 34 (s. 271); Berger, Silvia – Kläy, Dieter – Stahel, Albert A.: Ein Land am Scheideweg. Afghanistan zwanzig Jahre nach dem sowjetischen Einmarsch. Painamaton käsikirjoitus. 2001. Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitos; Grif sekretnosti snjat, s. 402–404.
- 29 Gromov, glava ”Tretja komandirovka” (Popeda ili poraženie?); Garejev, s.39, 47, 307–309, 323; Varennikov, Valentin Ivanovič: Nepovtorimoe. Kniga 5. Moskva 2002, glava VII. <<http://www.valentinvarennikov.ru/books/html/book5.html>> [2006–2009].
- 30 Kehityksestä neuvostojoukkojen poistumisen jälkeen: Giustozzi, s. 187, table 49 (s. 281); Rubin 2002, s. 146–175, 265–280; Ljahovski 2005, glava IX.
- 31 Aittokoski, Heikki: Nato sinetöi asteittaisen aikataulun vetäytymiselle Afganistanista. Katse kohti ulospäystä. Helsingin Sanomat 20.11.2010; Landler, Mark: Obama Says He Will Keep More Troops in Afghanistan Than Planned. The New York Times. July 6, 2016.

SIENIPILVEN SUOJISSA – BRITTLÄISIÄ NÄKEMYKSIÄ YDINASEIDEN KÄYTÖSTÄ TAISTELUKENTÄLLÄ

1 ARKISTOLÄHTEET

1.1 CIA Archives (USA) (<https://www.cia.gov/library/readingroom/home>)

- NIE 11-3-55
- NIE 11-6-54

1.2 Digital Security Archives (USA)

- NIE 11-4-60

1.3 Service Historique de la Défence

- Archives de l'opération de Suez (GR 9 U)
- 9U7

1.4 The National Archives (UK)

- Joint Intelligence Committee
- CAB 158/7
- CAB 158/21
- CAB 158/36
- CAB 158/47
- CAB 158/50
- War Office
- WO 216/934

1.5 Kansallisarkisto (KA)

- Sotakorkeakoulu
- T26890/Hla1
- T26890/Hla3

2 OHJESÄÄNNÖT

Administration in the Field, Vol 2: Administration behind the Corps Rear Boundary. War Office, 1960.

Civil Defence. Manual of Basic Training. Atomic Warfare. His Majesty's Stationary Office 1950.

Conduct of War. The War Office 1950.

Infantry Training Volume IV. Supplementary Pamphlet for the Tactical Handling of the New Infantry Battalion (Provisional). The War Office 1961.

Infantry Training, Volume IV – Tactics. The Infantry Battalion in the Battle. The War Office 1952.

Land Operations. Volume 1 – The Fundamentals, Part 3 – The Combat Arms. Army Code 70458, 1977.

Neuvostoliiton asevoimien kenttäohjesäännön luonnos 1962 (Divisioona-rykmentti).

Notes on the Soviet Army, 1959. The War Office, 1956.

The Armoured Division in Battle. The War Office 1952.

The Infantry Division in Battle. The War Office 1950.

Training for War. The War Office 1950.

Warfare in Underdeveloped Countries. The War Office 1954.

3 KIRJALLISUUS JA ARTIKKELIT

- Agrell, Wilhelm: Svenska Förintelsevapen. Utveckling av kemiska och nukleära stridsmedel 1928–1970. Scanbok, Falun 2002.
- Aldrich, Richard: *The Hidden Hand. Britain, America and the Cold War Secret Intelligence*. John Murray, London 2002.
- Barret, Correlli: *The Verdict of Peace. Britain Between Her Yesterday and the Future*. Macmillan, London 2001
- Baylis, John: *Anglo-American Defence Relation 1939–1980*. Macmillan Press, London 1981.
- Bidwell, Shelford. *World War 3*. Hamlyn 1978.
- Bracken, Paul: *The Command and Control of Nuclear Forces*. Yale University Press 1983, New Haven.
- Brookes, Andrew: *V_Force. The History of Britain's Airborne Deterrent*. Jane's Publishing Company Limited, Guildford 1982.
- Cornish, Paul: *British Military Planning for the Defence of Germany, 1945–1950*. MacMillan Press, London 1996.
- Farrar-Hockley, Anthony: *The British Part in the Korean War, Vol II*. HMSO, London 1995.
- Farrar-Hockley, Anthony: *The Post War Army 1945–1963 The Oxford History of the British Army* (toim. David Chandler & Ian Beckett). Oxford University Press, Oxford 1995.
- Gander, Terry: *Encyclopaedia of the Modern British Army*. Patrick Stephens, Cambridge 1982.
- Gunston, Bill: *The Illustrated Encyclopedia of World's Rockets & Missiles*. Leisure Books 1979.
- Hastings, Max: *The Korean War*. Papermac 1987.
- Haywood, A. F. J.: *When? The British Army Review* April 1970.
- Jane's Armour and Artillery 1985–1986*. Jane's Publishing Company, London 1985.
- Jouko, Petteri: *Strike Hard, Strike Sure – Operation Musketeer. British Military Planning during the Suez Crisis, 1956* (diss.). Edita, Helsinki 2007.
- Kaku, Michio & Axelrod, Daniel: *To Win Nuclear War. The Pentagon's Secret War Plans*. South End Press, Boston 1987.
- Kulomaa, Jukka. *Syvään taisteluun. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1994*. Gummerus, Jyväskylä 2004.
- Mataxis, Theodore & Goldberg, Seymour: *Nuclear Tactics. Weapons and Firepower in the Pentomic Division, Battle Group, and Company*. The Military Service Publishing Company, Harrisburg 1958.
- McNish, Robin: *Iron Division. The History of the 3rd Division 1809–2000*. Ian Allan, Surrey 2000.
- Mendl, Wolf: *Deterrence and Persuasion*. Faber & Faber, London 1970.
- Moore, Richard: *The Royal Navy and Nuclear Weapons*. Frank Cass, London 2001.
- Rogers, H. C. B.: *The British Army Today and Tomorrow*. Book Club Associates, London 1980.
- Seager, Drake: *British Atomic Trials 1953*. *The British Army Review*, September 1955.
- Snyder, William: *The Politics of British Defense Policy 1945–1962*. Ernest Benn Limited 1964.
- Twigge, Jonathan & Scott, Len: *Britain, the United States and the Command of the Western Nuclear Forces 1945–1964*. Harwood Academic Publishers 2000.
- Ware, Pat: *Cold War 1946–1991, Operations Manual. Insights into surviving ideological conflict, mutual assured destruction and the nuclear apocalypse*. Haynes Publishing, Yeovil 2016.
- Watson, Griham & Rinaldi, Richard: *The British Army in Germany: An Organizational History 1947–2004*. Tiger Lily Publications 2005.
- Visuri, Pekka: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945–1985*. Keuruu, Otava 1989.
- Von Senger und Etterling, Fridolin: *Die Panzergrenadiere*. J. F. Lehmanns Verlag, München 1961.

- Von Senger und Etterling, Fridolin: Taschenbuch der Panzer 1969. J. F. Lehmanns Verlag, München 1969.
- Wynn, Humprey: Forged in War. A History of Royal Air Force Transport Command 1943–1967. The Stationary Office, London 1997.
- Wynn, Humprey: The RAF Strategic Nuclear Deterrent Forces: their origins, roles and deployment 1946–1969. HMSO, London 1994.

4 MUUT LÄHTEET

Yle Arena

Rauhanmarssi suursotaa vastaan Helsingissä 1982. (<http://arenan.yle.fi/1-3778223>)

-
- 1 <http://arenan.yle.fi/1-3778223>, Arkisto: Rauhanmarssi suursotaa vastaan Helsingissä 1982.
 - 2 Bracken, Paul: The Command and Control of Nuclear Forces. Yale University Press 1983, New Haven, s. 135–136.
 - 3 Conduct of War. The War Office 1950, s. 1–3.
 - 4 https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Second_World_War. Ladattu 21.2.2017.
 - 5 The Armoured Division in Battle. The War Office 1952, s. 39–45 ja appendix A.
 - 6 The Infantry Division in Battle. The War Office 1950, s. 25–26.
 - 7 Infantry Training, Volume IV – Tactics. The Infantry Battalion in the Battle. The War Office 1952, s. 13 ja X – XIII.
 - 8 Infantry Training, Volume IV – Tactics. The Infantry Battalion in the Battle. The War Office 1952, s. 77.
 - 9 Home Office: Civil Defence. Manual of Basic Training. Atomic Warfare. His Majesty's Stationary Office 1950.
 - 10 Seager, Drake: British Atomic Trials 1953. The British Army Review, September 1955, s. 87–91.
 - 11 Ison-Iso-Britannian asemasta kärkevä arvio ks. esim. Correlli Barret: The Verdict of Peace. Britain Between Her Yesterday and the Future. Macmillan, London 2001, passim.
 - 12 Warfare in Underdeveloped Countries. The War Office 1954, passim.
 - 13 Training for War. The War Office 1950, passim.
 - 14 Farrar-Hockley, Anthony: The British Part in the Korean War, Vol II. HMSO, London 1995, appendix E.
 - 15 Farrar-Hockley, Anthony: The Post War Army 1945–1963 The Oxford History of the British Army (toim. David Chandler & Ian Beckett). Oxford University Press, Oxford 1995, s. 328–329.
 - 16 Hastings, Max: The Korean War. Papermac 1987, s. 151–162 ja Aldrich, Richard: The Hidden Hand. Britain, America and the Cold War Secret Intelligence. John Murray, London 2002, s. 272.
 - 17 Kaku, Michio & Axelrod, Daniel: To Win Nuclear War. The Pentagon's Secret War Plans. South End Press, Boston 1987, s. 71–84.
 - 18 Wynn, Humprey: The RAF Strategic Nuclear Deterrent Forces: their origins, roles and deployment 1946–1969. HMSO, London 1994, s. 37–41.
 - 19 Visuri, Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945–1985. Keuruu, Otava 1989, s. 102–105.
 - 20 Baylis, John: Anglo-American Defence Relation 1939–1980. Macmillan Press, London 1981, s. 51–54.
 - 21 Brookes, Andrew: V Force. The History of Britain's Airborne Deterrent. Jane's Publishing Company Limited, Guildford 1982, passim.

- 22 Joint Intelligence Committee JIC (49) 55, 18 June 1949 "Soviet Intentions and Capabilities". CAB 1587/7, The National Archives, UK (TNA).
- 23 Cornish, Paul: British Military Planning for the Defence of Germany, 1945–1950. MacMillan Press, London 1996, s. 19–23.
- 24 Central Intelligence Agency, NIE 11 – 3-55, 17 May 1955, Soviet Capabilities and Probable Soviet Courses of Action Through 1960. CIA:n elektroninen arkisto.
- 25 Joint Intelligence Committee, JIC (55) 42 final, 16 August 1957,"Soviet Threat to the Middle East in a General War up to the End of 1959". CAB158/21, TNA.
- 26 Central Intelligence Agency, NIE 11-6-54 ja Validity Study of NIE 11-6-54, 21 March 1957,"Soviet Capabilities and Probable Programs in the Guided Missile Field". CIA:n elektroninen arkisto.
- 27 Central Intelligence Agency, NIE 11 – 3-55, 17 May 1955, Soviet Capabilities and Probable Soviet Courses of Action Through 1960. CIA:n elektroninen arkisto.
- 28 National Intelligence Estimate 11 – 4 – 60, 11 Dec 1960, "Main Trends in Soviet Capabilities and Policies 1960–1965". Digital Security Archives (USA).
- 29 Twigge, Jonathan & Scott, Len: Britain, the United States and the Command of the Western Nuclear Forces 1945–1964. Harwood Academic Publishers 2000, s. 239–246.
- 30 Joint Intelligence Committee JIC (59) 35, 26 May 1959, "Current Soviet Capability to Attack the West with Manned Aircraft and Missiles". CAB 158/36, The National Archives, UK (TNA).
- 31 Notes on the Soviet Army, 1959. The War Office, 1956, s. 138–139. Ristiriitaiset vuosiluvut johtuvat siitä, että kirja julkaistiin vuonna 1956, mutta ydinaseita käsittelevät osiot on päivitetty vuonna 1959. Tämä tutkijoiden hermoja raastava tapa on yleinen eri maiden asevoimissa. Suomessa erilaisten päivityslehtien käyttö on tyypillistä muun muassa harjoitusvahvuuksissa ja operatiivisissa käskyissä.
- 32 Neuvostoliiton asevoimien kenttäohjesäännön luonnos 1962 (Divisioona–rykmentti), s. 3–4.
- 33 Kulomaa, Jukka. Syvään taisteluun. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1994. Gummerus, Jyväskylä 2004, s. 175–185.
- 34 Visuri, Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945–1985. Otava, Keuruu 1989, s. 104–105.
- 35 Aide memoire d'état major, "Formations entrant dans la composition de la force A" (TS), 9U7, Service Historique de la Defence (SHD).
- 36 Mendl, Wolf: Deterrence and Persuasion. Faber & Faber, London 1970, s. 74 ja 107.
- 37 Mataxis, Theodore & Goldberg, Seymour: Nuclear Tactics. Weapons, and Firepower in the Pentomic Division, Battle Group, and Company. The Military Service Publishing Company, Harrisburg 1958, s. 105–109.
- 38 Mataxis, Theodore & Goldberg, Seymour: Nuclear Tactics. Weapons, and Firepower in the Pentomic Division, Battle Group, and Company. The Military Service Publishing Company, Harrisburg 1958, s. 108–110 ja 142–146.
- 39 Honest John -tykistörokettin suorituskyvystä ks. esim. Gunston, Bill: The Illustrated Encyclopedia of World's Rockets & Missiles. Leisure Books 1979, s. 36.
- 40 Rogers, H. C. B.: The British Army Today and Tomorrow. Book Club Associates, London 1980, s. 134–135.
- 41 Von Senger und Etterling, Fridolin: Die Panzergrenadiere. J. F. Lehmanns Verlag, München 1961, s. 149–150 ja Taschenbuch der Panzer 1969. J. F. Lehmanns Verlag, München 1969, s. 507.
- 42 Watson, Griham & Rinaldi, Richard: The British Army in Germany: An Organizational History 1947–2004. Tiger Lily Publications 2005, s. 41–51.

- 43 Reports and Historical Branch Control Office. Ballistic Missile Agency, Army Ordnance Missile Command Redstone Arsenal, Alabama, April 1961, "Historical Monograph number 4: Deployment of the Corporal: The EMBRYO of the Army Missile Program", s. 260–265. Iso-Britannia hankki kaikkiaan hieman yli sata Corporal-ohjusta käyttöönsä.
<https://web.archive.org/web/20090326223529/http://www.redstone.army.mil/history/pdf/corporal/corp1.pdf>.
- 44 Majuri M. Frickin matkakertomus, 19.3.1956. T 26890/Hla1, Kansallisarkisto (KA).
- 45 Majuri M. Frickin matkakertomus, 19.3.1956. T 26890/Hla1, KA.
- 46 PE:n asiak 88/Ohjesääntöstö/8b sal, 8.5.1956, "Suomennos Tietoja atomisodankäynnistä". T 26880/Hla 3, KA.
- 47 Jouko, Petteri: Strike Hard, Strike Sure – Operation Musketeer. British Military Planning during the Suez Crisis, 1956 (diss.). Edita, Helsinki 2007, 145.
- 48 Ware, Pat: Cold War 1946–1991, Operations Manual. Insights into surviving ideological conflict, mautual assured destruction and the nuclear apocalypse. Haynes Publishing, Yeovil 2016, s. 48.
- 49 Sama, 98 ja Land Operations. Volume 1–The Fundamentals, Part 3 – The Combat Arms. Army Code 70458, 1977, annex J: Artillery Weapons – Nuclear Artillery.
- 50 War Office, 3/Gen/1034 (MT 10), 31 March 1958, WO 216/934 and the annex "The Corps Tactical Battle in Nuclear War", TNA.
- 51 War Office, 3/Gen/1034 (MT 10), 31 March 1958, WO 216/934 and the annex "The Corps Tactical Battle in Nuclear War", TNA, s. 6–7 ja 13.
- 52 War Office, 3/Gen/1034 (MT 10), 31 March 1958, WO 216/934 and the annex "The Corps Tactical Battle in Nuclear War", TNA, s. 12–15.
- 53 The Land Battle, Part 1 – Tactics. The War Office 1960, s. 1–6.
- 54 The Land Battle, Part 1 – Tactics. The War Office 1960, s. 1–6.
- 55 Agrell, Wilhelm: Svenska Förintelsevapen. Utveckling av kemiska och nukleära stridsmedel 1928–1970. Scanbok, Falun 2002, s. 342–344.
- 56 The Land Battle, Part 1 – Tactics. The War Office 1960, s. 18–20.
- 57 McNish, Robin: Iron Division. The History of the 3rd Division 1809–2000. Ian Allan, Surrey 2000, s. 151–155.
- 58 Snyder, William: The Politics of British Defense Policy 1945–1962. Ernest Benn Limited 1964, s. 10–12 ja 36–37. Ison-Britannian ilmakuljetuskyyvyn kehittymisestä ks. esim. Wynn, Humphrey: Forged in War. A History of Royal Air Force Transport Command 1943–1967. The Stationary Office, London 1997, passim.
- 59 Moore, Richard: The Royal Navy and Nuclear Weapons. Frank Cass, London 2001, s. 200. Kyseessä oli WE 177 -ydinpommi.
- 60 Jane's Armour and Artillery 1985–1986. Jane's Publishing Company, London 1985, s. 222, 371, 377 ja 479.
- 61 The Land Battle, Part 1 – Tactics. The War Office 1960, s. 30–38.
- 62 The Land Battle, Part 1 – Tactics. The War Office 1960, s. 44–46.
- 63 The Land Battle, Part 1 – Tactics. The War Office 1960, s. 54–69.
- 64 Gander, Terry. Encyclopaedia of the Modern British Army. Patrick Stephens, Cambridge 1982, s. 144–145.
- 65 Infantry Training Volume IV. Supplementary Pamphlet for the Tactical Handling of the New Infantry Battalion (Provisional). The War Office 1961, s. 1–8.
- 66 Sama, s. 10–20.

- 67 Administration in the Field, Vol 2: Administration behind the Corps Rear Boundary. War Office, 1960, s. 1–6.
- 68 Haywood, A.F.J: When? The British Army Review April 1970, s. 14–15.
- 69 Joint Intelligence Committee (62) 70 Final, 16 November 1962, "Escalation". CAB 158/47, TNA.
- 70 Joint Intelligence Committee (63) 99 Final, 6 February 1964. CAB 158/50, TNA.
- 71 Bidwell, Shelford: World War 3. Hamlyn 1978, s. 222–225.

YLIVOIMAISEN SOTAA – OPERAATIO AAVIKKOMYRSKY

LÄHTEET

- Atkinson, Rick, *Crusade The Untold Story of the Gulf War*, Harper Collins Publisher, This paperback edition 1994.
- Billiere, Sir Peter De La, *Storm Command A Personal Account of the Gulf War*, Harper Collins Publishers, Great Britain 1995, First published 1992.
- Bin, Albert, Hill, Richard and Jones, Arher, *Desert Storm, A Forgotten War*, First published in 1988, Printed in United States of America.
- Clancy, Tom, *Every Man a Tiger*, with General Chuck Horner (ret.), This edition published 2001 by Pan Books, First published in the United States of America 1999 by C. G. Putman´s.
- Clancy, Tom, *Into the Storm, A Study in Command*, with Genral Fred Franks, Jr. (Ret.). This Edition published 2000 by Sidgwick & Jackson. First published 1997 by G. P. Putnam´s Sons.
- Gordon, Michael R. and Trainor, Bernhard E., *The General´s War The Inside Story of the Conflict in the Gulf*, Little, Brown and Company, 1995.
- Petre, Peter, *General H. Schwarzkopf The Autobiography, It Doesn´t Take a Hero*, A Bantam Book, 1992.
- Powell, Colin, *A Soldiers Way*, an autobiography with Joseph E. Persico, Arrow Books in 2001, First published in the United Kingdom in 1995 by Hutchinson.
- Scales, Robert H., Jr. *Certain Victory The U.S. Army in the Gulf War*, Brassey´s Five Star Paperback 1997 (First Brassey´s edition 1994).
- Summers, Harry G. Jr., *On Strategy II A Critical Analysis of the Gulf War*, Published by Dell Publishing 1992.
- Swain, Richard M. "Lucky War" *Third Army in Desert Storm*, U.S.Army Command and General Staff College Press, Forth Leaventworth, Kansas, 1997. This work was originally published in a slightly different form by the Office of the Chief of Staff, United States Army, in 1993.
- Watson, Bruce W., George, Bruce MP, Tsouras, Peter, Cyr, B. L., *Military Lessons of the Gulf War*, First, revised, trade paperback 1993, Published by Greenhill Books.
- Winnefel, James W., Niblack, James W. ja Johnson, Dana J., *A League of Airmen U. S. Air Power in the Gulf War*, Published by Rand 1994.

-
- 1 Luvut vaihtelevat eri lähteissä, näiden lukujen lähde; Watson, Bruce W., George, Bruce MP, Tsouras, Peter, Cyr, B. L., *Military Lessons of the Gulf War*, ISBN 1-85367-136-3, First, revised, trade paperback 1993, Published by Greenhill Books, s. 226–267.
- 2 Luvut vaihtelevat eri lähteissä, näiden lukujen päälähde; Watson, Bruce W., (1993), s. 247.

- 3 Clancy, Tom, *Every Man a Tiger*, with General Chuck Horner (ret.). This edition published 2001 by Pan Books, ISBN 0 330 48605 5, First published in the United States of America 1999 by C. G. Putman's.
- Clancy, s. 586. Huom! Tämän painoksen sivutus jatkuu sivun 299 jälkeen sivulla 500 ja niin edelleen.
- 4 Muistelmista tämän artikkelin lähdekirjallisuuteen kuuluvat englantilaisen Sir Peter De La Billieren kirja *Storm Command* ja amerikkalaisten Fred Franksin, Chuck Hornerin, Colin Powellin ja Norman H. Schwarzkopfin kirjat. Tosin kaikissa amerikkalaisissa muistelmissa kirjoittaja on joku muu kuin muistelija.
- 5 Kirja: Scales, Robert H., Jr. *Certain Victory The U.S. Army in the Gulf War*, Brassey's Five Star Paperback 1997 (First Brassey's edition 1994). Moniste: Swain, Richard M. "Lucky War" *Third Army in Desert Storm*, U.S. Army Command and General Staff College Press, Fort Leavenworth, Kansas, 1997. This work was originally published in a slightly different form by the Office of the Chief of Staff, United States Army, in 1993.
- 6 Scales (1997), s. 17–18.
- 7 Sama, s. 22–23.
- 8 Sama, s. 29 ja 33–35.
- 9 Ks. esim. Clancy (2001), s. 120–121.
- 10 Ks. esim. Powell, Colin, *A Soldiers Way*, an autobiography with Joseph E. Persico, Arrow Books in 2001, ISBN 0 09 943993 X, First published in the United Kingdom in 1995 by Hutchinson, s. 451–458.
- 11 Ks. esim. Swain, Richard, (1997), s. 28.
- 12 Swainin lähteiden mukaan CENTRALCOMMANDIN tehtävä ennen Persianlahden sotaa kuului seuraavasti: The USCENTCOM regional contingency strategy to counter an intraregional threat initially seeks to [secure] U.S. and allied interests through deterrence. Should deterrence fail, the strategy is to rapidly deploy additional U.S. combat forces to assist friendly states in defending critical ports and oil facilities on ARABIAN PENINSULA. Once sufficient combat power has been generated and the enemy has been sufficiently attrited, the strategy is to mass forces and conduct a counteroffensive to recapture critical port oil facilities which may have been seized by enemy forces in earlier stages of conflict. Ks. Swain, Richard (1997), s. 7.
- 13 Sama, (1997), s. 11.
- 14 Gordon, (2001), s. 166–170.
- 15 Scales, (1997), s. 134.
- 16 Sama, s. 164–165.
- 17 Gordon, (2001), s. 246.
- 18 Watson, (1993), s. 157–158.
- 19 Ks. esim. Gordon, (1995), s. 12–13.
- 20 Watson, (1993), s. 146.
- 21 Gordon, (1995), s. 4.
- 22 Sama, (1995), s. 16–17.
- 23 Sama, (1995), s. 20–21.
- 24 Ks. esim. Powell, (2001), s. 461 ja Gordon, (1995), s. 21–22.
- 25 Powell, (2001), s. 464.
- 26 Sama, s. 467.
- 27 Swain, (1997), s. 32.
- 28 Sama, s. 32.

- 29 Powell, (2001), s. 468.
30 Sama, s. 469.
31 Watson, (1993), s. 61.
32 Swain, (1997), s. 37.
33 Watson, (1993), s. 121.
34 Sama, s. 126.
35 Sama, s. 127.
36 Sama, s. 128–129.
37 Sama, s. 131–132.
38 Gordon, (1995), s. 78–79.
39 Sama, s. 94–96.
40 Powell, (2001), s. 476–477.
41 Scales, (1997), s. 108–109.
42 Powell, (2001), s. 489.
43 Sama, s. 493.
44 Swain, (1997), s. 127.
45 Clancy, (2001), s. 545.
46 Watson, (1993), s. 75.
47 Gordon, (1995), s. 112.
48 Swain, (1997), 187.
49 Watson, (1993), s. 73–74 ja 224–225.
50 Gordon, (1995), s. 270–271.
51 Swain, (1997), s. 189–191.
52 Gordon, (1995), s. 284–288.
53 Sama, s. 358–359.
54 Sama, s. 374–377.
55 Swain, (1997), s. 254.
56 Sama, s. 186.
57 Winnefel, James W., Niblack, James W. ja Johnson, Dana J., *A League of Airmen U. S. Air Power in the Gulf War*, Published by Rand, 1994 s. 153–155.
58 Sama, s. 187–189.
59 Sama, s. 254–255.

Marraskuussa vuonna 2014 Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen professorit Mika

Hyytiäinen, Jari Rantapelkonen ja Vesa Tynkkynen kävivät keskustelun tulevan sodan ennustamisen vaikeudesta tai mahdottomuudesta.

Samalla todettiin, että teemaan liittyviä tutkimuksia tai kirjallisuutta yleensäkin on kovin niukasti.

Lukijalla on nyt kädessään kolmen tutkimuksen sarjan ensimmäinen osa, joka paneutuu 1900-lukuun otsikolla

TULEVA SOTA, ennustamisen sietämätön vai-

keus. Sarjan muut osat käsittelevät nykyaikaa ja tulevaisuutta, ja ne ilmestyvät vuonna 2018.

Kirjoittajiksi on valikoitunut joukko sotahistorian tutkimuksen ammattilaisia. Kullakin kirjoittajalla on ollut

vapaus valita omaan artikkeliinsa haluamansa.

Teksti haastaa lukijaa älylliseen pohdintaan tulevaisuuden ennustamisen arvaamattomuudesta tai arvioinnin tarpeellisuudesta ja osuvuudesta.